

Khuddakanikāye Vinayapiṭake

Pācittiyapāḷiyā ca Mahāvaggapāḷiyā ca

Samvaṇṇanābhūtā

Bhadantamahābuddhaghosattherena katā

Samantapāsādikā nāma

PĀCITYĀDI-AṬṬHAKATHĀ

Romanized from Myanmar version published in 1986

© Buddhasāsana Society

Aṭṭhakathā Series 03

First published in 2008 by Ministry of Religious Affairs

Yangon, Myanmar

THE PĀLI ALPHABET IN BURMESE AND ROMAN CHARACTERS

VOWELS

အ a အာ ā ဣ i ဤ ī ဥ u ဦ ū ဧ e ဩ o

CONSONANTS WITH VOWEL "A"

က ka ခ kha ဂ ga ဃ gha င ṇa
 ဇ ca ဆ cha ဇ ja ဈ jha ဠ ña
 ဋ ta ဌ tha ဒ da ဝ dha ဏ ṇa
 တ ta ထ tha ဒ da ဓ dha န na
 ပ pa ဖ pha ဗ ba ဘ bha မ ma
 ယ ya ရ ra လ la ဝ va သ sa ဟ ha ဠ la ၊ ṁ

VOWELS IN COMBINATION

ာ ၊ = ā ိ = i ိ = ī ဣ ၊ = u ဣ ၊ = ū ဧ = e ဩ ၊ = o
 က ka ကာ kā ကိ ki ကိ kī ကု ku ကု kū ကေ ke ကေ ko
 ခ kha ခါ khā ခိ khi ခိ khī ခု khu ခု khū ခေ khe ခေါ kho ...

CONJUNCT-CONSONANTS

ကက kka	ယ န္ဂha	ဣ န္ဓha	ဈ dhya	ဠ pla	ဣ lla
ကွ kkha	ဇ cca	ဣ န္ဓa	ဇ dhva	ဠ pba	ဣ lya
ကျ kya	ဆ ccha	ဣ န္ဓa	ဇ nta	ဠ bbha	ဣ lha
ကြ kri	ဇ jja	ဣ န္ဓa	ဇ ntva	ဠ bya	ဣ vha
ကလ kla	ဇ jjha	ဣ tta	ဇ ntha	ဠ bra	ဣ sta
ကွ kva	ည ñña	ဣ ttha	ဇ nda	ဠ mpa	ဣ stra
ဈ khya	ဉ ñha	ဣ tva	ဇ ndra	ဠ mpha	ဣ sna
ဇ khva	ဉ ñca	ဣ tya	ဇ ndha	ဠ mba	ဣ sya
ဂ gga	ဆ ñcha	ကြ tra	ဇ nna	ဠ mbha	ဩ ssa
ဩ ggha	ဉ ñja	ဒ dda	ဈ nya	ဠ mma	ဩ sma
ဈ gya	ဉ ñjha	ဒ ddha	ဇ nha	ဈ mya	ဩ sva
ဂြ gra	ဇ tta	ဈ dya	ဠ ppa	ဉ mha	ဣ hma
ဏ ṅka	ဉ ttha	ဣ dra	ဠ ppha	ဣ yya	ဣ hva
ဏ ṅkha	ဉ dda	ဇ dva	ဈ pya	ဣ yha	ဠ lha
ဏ ṅga					

၁ ၂ ၃ ၄ ၅ ၆ ၇ ၈ ၉ ၁၀
 1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

Pācityādi-aṭṭhakathā

Mātikā

Piṭṭhaṅka

5. Pācittiyakaṇḍa

1. Musāvādavagga

1. Musāvādasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	1
2. Omasavādasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	4
3. Pesuññasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	6
4. Padasodhammasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	7
5. Sahaseyyasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	10
6. Dutiyasahaseyyasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	16
7. Dhammadesanāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	16
8. Bhūtārocanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	17
9. Duṭṭhullārocanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	19
10. Pathavīkhaṇanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	20

2. Bhūtagā mavagga

1. Bhūtagāmasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	25
2. Aññavādakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	34
3. Ujjhāpanakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	36
4. Paṭhamasenāsanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	37
5. Dutiyasenāsanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	42
6. Anupakhajjasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	45
7. Nikkaḍḍhanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	47
8. Vehāsakuṭṭhisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	48
9. Mahallakavihārasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	49
10. Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	51

Mātikā

Piṭṭhaṅka

3. Ovādavagga

1. Ovādasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	52
2. Atthaṅgatasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	67
3. Bhikkhunupassayasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	69
4. Āmisasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	70
5. Cīvaradānasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	70
6. Cīvarasibbanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	71
7. Saṁvidhānasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	72
8. Nāvābhiruhanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	74
9. Paripācitasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	75
10. Rahonisajjasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	76

4. Bhojanavagga

1. Āvasathapiṇḍasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	76
2. Gaṇabhojanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	78
3. Parampabhojanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	83
4. Kāṇamātāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	86
5. Paṭhamapavāraṇasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	88
6. Dutiyapavāraṇasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	97
7. Vikālabhojanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	98
8. Sannidhikāraṇasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	104
9. Paṇītabhojanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	106
10. Dantaponasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	108

5. Acelakavagga

1. Acelakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	121
2. Uyyojanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	121
3. Sabhojanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	122

Mātikā		Piṭṭhaṅka	
6. Cārittasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	123
7. Mahānāmasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	124
8. Uyyuttasenāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	125
9. Senāvāsasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	126
10. Uyyodhikasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	126

6. Surāpānavagga

1. Surāpānasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	126
2. Aṅgulipatodakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	128
3. Hasadhammasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	128
4. Anādariyasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	129
5. Bhimsāpanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	129
6. Jotisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	130
7. Nahānasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	130
8. Dubbaṇṇakaraṇasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	131
9. Vikappanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	131
10. Cīvarāpanidhānasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	132

7. Sappāṇakavagga

1. Sañciccaṇasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	132
2. Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	133
3. Ukkoṭanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	134
4. Duṭṭhullasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	134
5. Ūnavīsativassasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	135
6. Theyyasatthasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	137
7. Saṁvidhānasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	137
8. Ariṭṭhasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	138
9. Ukkhittasambhogasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	139
10. Kaṇṭakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	140

Mātikā

Piṭṭhaṅka

8. Sahadhammikavagga

1. Sahadhammikasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	140
2. Vilekhanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	141
3. Mohanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	146
4. Pahārasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	147
5. Talasattikasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	148
6. Amūlakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	148
7. Sañcicasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	148
8. Upassutisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	149
9. Kammapaṭibāhanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	149
10. Chandamadatvāgamanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	150
11. Dubbalasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	150
12. Pariṇāmanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	150

9. Ratanavagga

1. Antepurasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	151
2. Ratanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	152
3. Vikālagāmappavisanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	153
4. Sūciḡharasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	154
5. Mañcasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	155
6. Tūlonaddhasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	155
7. Nisīdanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	155
8. Kaṇḍupaṭicchādisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	156
9. Vassikasāṭikasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	156
10. Nandattherasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	156

6. Pāṭidesanīyakaṇḍa	...	...	157
----------------------	-----	-----	-----

7. Sekhiyakaṇḍa	...	...	161
-----------------	-----	-----	-----

8. Satthādhikaraṇasamatha	...	...	172
---------------------------	-----	-----	-----

Pācityādi-aṭṭhakathāya Mahāvibhaṅge mātikā niṭṭhitā.

Mātikā

Piṭṭhaṅka

Bhikkhunīvibhaṅgavaṇṇanā

	1. Pārājikakaṇḍa	...	...	173
	2. Saṃghādisesakaṇḍa	...	...	180
	3. Nissaggiyakaṇḍa	...	...	190
	4. Pācittiyakaṇḍa	...	...	195
1. Lasuṇavagga		...	...	195
2. Andhakāravagga		...	...	202
3. Naggavagga		...	...	205
4. Tuvattavagga		...	...	209
5. Cittāgāravagga		...	...	212
6. Ārāmaṇavagga		...	...	215
7. Gabbhinivagga		...	...	219
8. Kumāribhūtavagga		...	...	222
9. Chattupāhanavagga		...	...	226
	5. Pāṭidesanīyakaṇḍa	...	...	230

Pācityādi-aṭṭhakathāya ubhatovibhaṅge mātikā niṭṭhitā.

Mahāvagga-aṭṭhakathā

Mātikā

Piṭṭhaṅka

1. Mahākhandaḥa

Bodhikathā	...	...	233
Ajapālakathā	...	...	238
Mucalindakathā	...	...	239
Rājāyatanakathā	...	...	240
Brahmayācanakathā	...	...	242
Pañcavaggiyakathā	...	...	245
Pabbajjākathā	...	...	247
Dutiyamārakathā	...	...	252
Bhaddavaggiyakathā	...	...	252
Uruvelapāṭihāriyakathā	...	...	252
Bimbisārasamāgamakathā	...	...	253
Sāriputtamoggallānapabbajjākathā	...	...	255
Upajjhāyavattakathā	...	...	257
Saddhivihārikavattakathā	...	...	263
Nasammāvattanādikathā	...	...	263
Rādhabrahmaṇavatthukathā	...	...	264
Ācariyavattakathā	...	...	265
Paṇāmanākhamanākathā	...	...	266
Nissayapaṭippassaddhikathā	...	...	267
Upasampādetabbapañcakakathā	...	...	270
Upasampādetabbachakkakathā	...	...	272
Aññatitthiyapubbavatthukathā	...	...	272
Pañcābādhavatthukathā	...	...	277
Rājabhaṭavatthukathā	...	...	278
Coravatthukathā	...	...	278
Īṇāyikavatthukathā	...	...	280

Mātikā		Piṭṭhaṅka	
Dāsavatthukathā	...	...	282
Kammārabhaṇḍuvatthādikathā	...	...	284
Rāhulavatthukathā	...	...	286
Sikkhāpadadaṇḍakammavatthukathā	...	...	294
Anāpucchāvaraṇavatthu-ādikathā	...	...	295
Paṇḍakavatthukathā	...	...	297
Theyyasaṁvāsakavatthukathā	...	...	298
Titthiyapakkantakakathā	...	...	302
Tiracchānagatavatthukathā	...	...	303
Mātughātakādivatthukathā	...	...	304
Ubhatobyañjanakavatthukathā	...	...	306
Anupajjhāyakādivatthukathā	...	...	307
Apattakādivatthukathā	...	...	307
Hatthacchinnādivatthukathā	...	...	308
Alajjīnissayavatthukathā	...	...	313
Gamikādinissayavatthukathā	...	...	314
Upasampadāvidhikathā	...	...	315
Cattāronissayādikathā	...	...	316

2. Uposathakkhandhaka

Sannipātānujānanādikathā	...	...	317
Sīmānujānanakathā	...	...	318
Uposathāgārādikathā	...	...	330
Avippavāsaśīmānujānanakathā	...	...	331
Gāmasīmādikathā	...	...	333
Uposathabhedādikathā	...	...	337
Pātimokkhuḍdesakathā	...	...	338
Adhammakammaṭṭikkosānādikathā	...	...	340
Pakkhagaṇanādi-uggahaṇanānujānanakathā	...	...	341
Disaṁgamikādivatthukathā	...	...	342
Pārisuddhidānakathā	...	...	343

Mātikā		Piṭṭhaṅka	
Chandadānakathā	...	...	344
Samghuposathādikathā	...	...	344
Āpattipaṭikammavidhikathā	...	...	345
Anāpattipannarasakādikathā	...	...	346
Sīmokkantikaṭṭhālakathā	...	...	346
Liṅgādidassanakathā	...	...	347
Nagantabbagantabbavārakathā	...	...	347
Vajjanīyapuggalasandassanakathā	...	...	348

3. Vassūpanāyikakkhandhaka

Vassūpanāyikānujānanakathā	...	...	349
Vassānecārikāpaṭikkhepādikathā	...	...	349
Sattāhakaraṇīyānujānanakathā	...	...	350
Pañcannamappahitepi-anujānanakathā	...	...	350
Pahiteyeva-anujānanakathā	...	...	351
Antarāye-anāpattivassacchedakathā	...	...	352
Samghabhede-anāpattivassacchedakathā	...	...	353
Vajādisuvassūpagamanakathā	...	...	353
Adhammikakatikādikathā	...	...	354

4. Pavāraṇākkhandhaka	...	...	356
-----------------------	-----	-----	-----

5. Cammakkhanda	...	...	364
-----------------	-----	-----	-----

6. Bhesajjakkhandhaka	...	...	372
-----------------------	-----	-----	-----

7. Kathinakkhandhaka	...	...	387
----------------------	-----	-----	-----

8. Cīvarakkhandhaka	...	...	396
---------------------	-----	-----	-----

9. Campeyyakkhandhaka	...	...	427
-----------------------	-----	-----	-----

10. Kosambakakkhandhaka	...	...	431
-------------------------	-----	-----	-----

Vinayasamvaṇṇanāyaṃ Mahāvagga-aṭṭhakathāya mātikā niṭṭhitā.

Vinayapiṭaka

Pācityādi-aṭṭhakathā

Namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa.

5. Pācittiyakaṇḍa

1. Musāvādavagga

1. Musāvādasikkhāpadavaṇṇanā

Yesam navahi vaggehi, saṅgaho suppatiṭṭhito.
Khuddakānam ayaṃ dāni, tesam bhavati vaṇṇanā.

1. Tattha musāvādavaggassa tāva paṭhamasikkhāpade **Haṭṭhakoti** tassa therassa nāmaṃ. Sakyānaṃ puttoti **Sakyaputto**. Buddhakāle kira Sakyakulato asīti purisasahassāni pabbajimṣu, tesam so aññataroti. **Vādakkhittoti** “vādaṃ karissāmī”ti evaṃ parivitakkiteṇa vādena paravādisantikaṃ khitto pakkhitto, pahito pesitoti attho. Vādamhi vā sakena cittena khitto, yatra yatra vādo, tatra tatveva sandissatītipi vādakkhitto. **Avajānitvā paṭijānāti**ti attano vāde kañci dosaṃ sallakkhento “nāyaṃ mama vādo”ti avajānitvā puna kathento kathento niddosataṃ sallakkhetvā “mameva ayaṃ vādo”ti paṭijānāti. **Paṭijānitvā avajānāti**ti kismiñciveva vacane ānisaṃsaṃ sallakkhento “ayaṃ mama vādo”ti paṭijānitvā puna kathento kathento tattha dosaṃ

sallakkhetvā “nāyaṃ mama vādo”ti avajānāti. **Aññenaññaṃ paṭicaratī** aññena kāraṇena aññaṃ kāraṇaṃ paṭicarati paṭicchādeti ajjhottharati. “Rūpaṃ aniccaṃ jānitabbato”ti vatvā puna “jātidhammato”ti-ādīni vadati. Kurundiyaṃ pana “etassa¹ paṭicchādanahetuṃ aññaṃ bahuṃ kathetī”ti vuttaṃ. Tatrāyaṃ adhippāyo, yaṃ taṃ paṭijānanañca avajānanañca, tassa paṭicchādanatthaṃ “ko āha, kiṃ āha, kismiṃ āhā”ti evamādiṃ bahuṃ bhāsatīti. Puna Mahā-aṭṭhakathāyaṃ “avajānitvā paṭijānanto paṭijānitvā avajānanto eva ca aññenaññaṃ paṭicaratī”ti vuttaṃ. **Sampajānamusā bhāsatīti** jānanto musā bhāsatī. **Sanṅketam katvā visamvādetīti** purebhattādīsu “asukasmiṃ nāma kāle asukasmiṃ nāma padese vādo hotū”ti sanṅketam katvā sanṅketato pure vā pacchā vā gantvā “passatha bho, titthiyā na āgatā parājītā”ti pakkamati.

2. **Sampajānamusāvādeti** jānitvā jānantassa ca musā bhaṇane.

3. **Visamvādanapurekkhārassāti** visamvādanacittaṃ purato katvā vadantassa. **Vācāti** micchāvācāpariyāpannavacanasamuṭṭhāpikā cetanā. **Girāti** tāya cetanāya samuṭṭhāpitasaddaṃ dasseti. **Byappathoti** vacanapatho, vācāyeva hi aññesampi diṭṭhānugatimāpajjantānaṃ pathabhūtaṃ “byappatho”ti vuccati. **Vacībhedoti** vacīsāññitāya vācāya bhedo, pabhedagatā vācā eva evaṃ vuccati. Vācasikā viññattīti **vacīviññatti**. Evaṃ paṭhamapadena suddhacetanā, majjhe tīhi taṃsamuṭṭhāpitasaddasahitā cetanā, ante ekena viññattisahitā cetanā kathitāti veditabbā. **Anariyavohārāti** anariyānaṃ bālaputhujjanānaṃ vohārā.

Evaṃ sampajānamusāvādaṃ dassetvā idāni ante vuttānaṃ sampajānamusāvādasanṅkhātānaṃ anariyavohārānaṃ lakkhaṇaṃ dassento **adiṭṭhaṃ diṭṭhaṃ meti**-ādimāha. Tattha “adiṭṭhaṃ diṭṭhaṃ me”ti evaṃ vadato vacanaṃ taṃsamuṭṭhāpikā vā cetanā eko anariyavohāroti iminā nayena attho veditabbo. Apicettha cakkhuvasena aggahitārammaṇaṃ adiṭṭhaṃ. Sotavasena aggahitaṃ asutaṃ. Ghānādivasena munitvā² tīhi indriyehi ekābaddhaṃ viya katvā patvā aggahitaṃ amutaṃ. Aññatra pañcahi indriyehi

1. Ekassa (Sī)

2. Mutvā (Sī, Ka)

suddhena viññāṇeneva aggahitaṃ aviññātanti veditabbaṃ. Pāliyaṃ pana **adiṭṭhaṃ nāma na cakkhunā diṭṭhanti** evaṃ oḷārikeneva nayena desanā katāti. Diṭṭhādīsu ca attanāpi parenapi diṭṭhaṃ diṭṭhameva. Evaṃ sutamutaviññātānīti ayameko pariyāyo. Aparo nayo¹ yaṃ attanā diṭṭhaṃ, diṭṭhameva taṃ. Esa nayo sutādīsu. Yaṃ pana parena diṭṭhaṃ, taṃ attanā sutaṭṭhāne tiṭṭhati. Evaṃ mutādīnipi.

4. Idāni tesāṃ anariyavohārānaṃ vasena āpattiṃ āropetvā dassento **tīhākārehīti**-ādimāha. Tassattho “tīhi ākārehi paṭhamāṃ jhānaṃ samāpajjin”ti sampajānamusā bhaṇantassa āpatti pārajīkassāti evamādicatutthapārājīkapāḷivaṇṇanāyaṃ vuttanayeneva veditabbo. Kevalañhi tattha paṭhamāṃ jhānaṃ samāpajjinti, idha adiṭṭhaṃ diṭṭhaṃ meti, tattha ca āpatti pārajīkassāti, idha āpatti pācittiyassāti evaṃ vatthumatte āpattimatte ca viseso, sesāṃ ekalakkhaṇamevāti.

9. **Tīhākārehi diṭṭhe vematikoti**-ādīnampi attho “diṭṭhassa hoti pārajīkaṃ dhammaṃ ajjhāpajjanto diṭṭhe vematiko”ti evamādiduṭṭhadosapāḷivaṇṇanāyaṃ vuttanayeneva veditabbo. Pāḷimattameva hi ettha viseso, atthe pana satheravāde kiñci nānākaraṇaṃ natthi.

11. **Sahasā bhaṇatīti** avīmaṃsitvā anupadhāretvā vā vegena diṭṭhampi “adiṭṭhaṃ me”ti bhaṇati. **Aññaṃ bhaṇissāmīti aññaṃ bhaṇatīti** mandattā jaḷattā pakkhalanto “cīvaran”ti vattabbe “cīran”ti-ādīṃ bhaṇati. Yo pana sāmaṇerena “api bhante mayhaṃ upajjhāyaṃ passitthā”ti vutto keḷiṃ kurumāno “tava upajjhāyo dārusakaṭaṃ yojetvā gato bhavissatī”ti vā siṅgālasaddaṃ sutvā “kassāyaṃ bhante saddo”ti vutto “mātuyā te yānena gacchantiyā kaddame laggacakkaṃ uddharantānaṃ² ayaṃ saddo”ti vā evaṃ neva davā na ravā aññaṃ bhaṇati, so āpattiṃ āpajjatiyeva. Aññā pūraṇakathā nāma hoti, eko gāme thokaṃ telaṃ labhitvā vihāraṃ āgato sāmaṇeraṃ bhaṇati “tvaṃ ajja kuhiṃ gato, gāmo ekatelo ahoṣī”ti vā pacchikāya ṭhapitaṃ pūvakhaṇḍaṃ

1. Aparo pana (Syā, Ka)

2. Uddhārentānaṃ (Sī)

labhitvā “ajja gāme pacchikāhi pūve cāresun”¹ ti¹ vā, ayaṃ musāvādova hoti. Sesaṃ uttānamevāti.

Tisamuṭṭhānaṃ kāyacittato vācācittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, tivedananti.

Musāvādasikkhāpadaṃ paṭhamam.

2. Omasavādasikkhāpadavaṇṇanā

12. Dutiyasikkhāpade **omasantīti** ovijjhanti. **Khumśentīti** akkosanti. **Vambhentīti** padhaṃsenti.

13. **Bhūtapubbanti** idaṃ vatthum Bhagavā omasavādagarahaṇatthaṃ āhari. **Nandivisālo nāmāti** Nandīti tassa balībaddassa² nāmaṃ, visāṇāni panassa visālāni, tasmā **Nandivisāloti** vuccati. Bodhisatto tena samayena Nandivisālo nāma hoti³, brāhmaṇo taṃ yāgubhattādīhi ativiya posesi. Atha so brāhmaṇaṃ anukampamāno **gaccha tvanti**-ādimāha. **Tattheva aṭṭhāsīti** ahetukapaṭisandhikālepi parakhumśanaṃ amanāpatoyeva paccesi, tasmā brāhmaṇassa dosaṃ dassetukāmo aṭṭhāsī. **Sakaṭasataṃ atibaddhaṃ pavatteṣīti** paṭipāṭiyā ṭhapetvā heṭṭhārukkhe datvā ekābaddhaṃ katvā muggamāsavālukādīhi puṇṇaṃ sakaṭasataṃ pavattento kiñcāpi pubbe patiṭṭhitārappadesaṃ puna are patte pavattitaṃ hoti, bodhisatto pana purimasakaṭena patiṭṭhitaṭṭhāne pacchimasakaṭaṃ patiṭṭhāpetuṃ sakaṭasatappamāṇaṃ padesaṃ pavatteṣi. Bodhisattānaṃ hi sithilakaraṇaṃ nāma natthi. **Tena cattamano ahūti** tena brāhmaṇassa dhanalābhena attano kammena ca so Nandivisālo attamano ahosi.

1. Vāresunti (Sī), harimsūti (Syā)

2. Balīvaddassa (Sī, Syā)

3. Tena samayena hoti (Sī, Syā, Sāratthadīpanīṭikāyaṃ ca)

15. **Akkosenapīti** ettha pana yasmā parato “dve akkosā hīno ca akkoso, ukkaṭṭho cā”ti vibhajitukāmo, tasmā yathā pubbe “hīnenapi akkosena khumsenti”ti vuttaṃ, evaṃ avatvā “akkosena” iccevamāha. **Venajātīti**¹ tacchakajāti, veṇukārajātītipi vadanti. **Nesādajātīti** migaluddakādijāti².

Rathakārajātīti cammakārajāti. **Pukkusajātīti** pupphachaddakajāti. **Avakaṇṇakā**di dāsānaṃ nāmaṃ hoti, tasmā hīnaṃ. **Oññātanti** avaññātāṃ. Uññātanti paṭhanti. **Avaññātanti** vambhetvā ñātāṃ. **Hīlanti** jigucchitaṃ. **Paribhūṭanti** “kimetenā”ti paribhavakataṃ. **Acittikatanti** na garukataṃ.

Koṭṭhakakammanti tacchakakammaṃ. **Muddāti** hatthamuddāgaṇanā. **Gaṇanāti** acchiddakādi-avasesagaṇanā. **Lekhāti** akkharalekhā. Madhumehābādho vedanāya abhāvato “ukkaṭṭho”ti vutto. **Pāṭikaṅkhāti** icchitabbā. **Yakārena vā bhakārena vāti** yakārabhakāre yojetvā yo akkoso. **Kāṭakoṭacikāya vāti kātanti** purisanimittāṃ. **Koṭacikāti** itthinimittāṃ. Etehi vā yo akkoso, eso hīno nāma akkosoti.

16. Idāni tesāṃ jāti-ādīnaṃ pabhedavasena āpattiṃ ropetvā dassento **upasampanno upasampannanti**-ādimāha. Tattha **khumsitukāmo vambhetukāmo maṅkukattukāmoti** akkositukāmo padhamsitukāmo garahitukāmo, nittejaṃ kattukāmoti attho. **Hīnena hīnanti** hīnena jātivacanena hīnajātikaṃ³. Etena upāyena sabbapadesu attho veditabbo.

Ettha ca hīnena hīnaṃ vadanto kiñcāpi saccāṃ vadati, omasitukāmatāya panassa vācāya vācāya pācittiyāṃ. Ukkaṭṭhena hīnaṃ vadanto ca kiñcāpi alīkaṃ bhaṇāti, omasitukāmatāya pana imināva sikkhāpadena pācittiyāṃ āpajjati, na purimena. Yopi “aticañḍālosi, atibrāhmaṇosi, duṭṭhacaṇḍālosi, duṭṭhabrāhmaṇosi”ti-ādīni vadati, sopi āpattiyaṃ kāretabbo.

1. Veṇajātīti (Sī, Syā, Ka)

2. Migaluddakajāti (Ka)

3. Hīnajātīya (Syā, Ka)

26. **Santi idhekacceti** vāre pana pariharivā vuttabhāvena dukkaṭaṃ. Eseva nayo **ye nūna -pa- na mayanti** vāresupi. Anupasampanne pana catūsipi pāresu dukkaṭameva. “Corosi, gaṇṭhibhedakosī”ti-ādivacanehi pana upasampannepi anupasampannepi sabbavāresu dukkaṭameva. Davakamyatāya pana upasampannepi anupasampannepi sabbavāresu dubbhāsitaṃ. Davakamyatā nāma keḷihasādhippāyatā¹. Imasmim ca sikkhāpade ṭhapetvā bhikkhuṃ bhikkhunī-ādayo sabbasattā anupasampannaṭṭhāne ṭhitāti veditabbā.

35. **Atthapurekkhārassāti**-ādīsu Pāliya atthaṃ vaṇṇayanto **atthapurekkhāro**. Pāliṃ vācento **dhammapurekkhāro**. Anusiṭṭhiyaṃ ṭhatvā “idānipi caṇḍālosi, pāpaṃ mā akāsi, mā tamo tamaparāyaṇo² ahoṣī”ti-ādinā nayena kathento **anusāsanīpurekkhāro** nāmāti veditabbo. Sesam uttānameva.

Tisamuṭṭhānaṃ kāyacittato vācācittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti. **Dubbhāsītāpatti** panettha vācācittato samuṭṭhāti, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, akusalacittaṃ, dvivedanaṃ sukhā ca majjhata cāti.

Omasavādasikkhāpadaṃ dutiyaṃ.

3. Pesuññasikkhāpadavaṇṇanā

36. Tatiyasikkhāpade **bhaṇḍana-jātānanti** sañjātabhaṇḍanānaṃ. **Bhaṇḍananti** kalahassa pubbabhāgo, “iminā ca iminā ca idaṃ kataṃ, evaṃ vutte evaṃ vakkhāmā”ti-ādikaṃ sakasakapakkhe sammantanam³. **Kalahoti** āpattigāmiko kāyavācāvītikkamo. **Vivādoti** viggāhikakathā. Tam vivādaṃ āpannānaṃ **vivādāpannānaṃ**. **Pesuññanti** piṣuṇavācam⁴, piyabhāvassa suññakaraṇavācanti vuttaṃ hoti.

1. Keḷihasādhippāyatā (Sī)

3. Samantanam (Ka)

2. Mā tamosi, mā tamaparāyaṇo (Syā, Ka)

4. Piṣuṇabhāvaṃ (Ka)

37. **Bhikkhupesuññeti** bhikkhūnaṃ pesuññe, bhikkhuto sutvā bhikkhunā bhikkhussa upasaṃhaṭapesuññeti attho.

38. **Dvīhākārehīti** dvīhi kāraṇehi. **Piyakamyassa vāti** “evaṃ ahaṃ etassa piyo bhavissāmī”ti attano piyabhāvaṃ patthayamānassa vā. **Bhedādhippāyassa vāti** “evamayaṃ etena saddhiṃ bhijjissatī”ti parassa parena bhedaṃ icchantassa vā. **Jātitopīti**-ādi sabbāṃ purimasikkhāpade vuttanayameva. Idhāpi bhikkhunīṃ ādiṃ katvā sabbe anupasampannā nāma.

Na piyakamyassa na bhedādhippāyassāti ekaṃ akkosantaṃ ekaṃca khamantaṃ disvā “aho nillajjo, īdisampi nāma bhavantaṃ puna vattabbaṃ maññissatī”ti evaṃ kevalaṃ pāpagarahitāya bhaṇantassa anāpatti. Sesāṃ uttānatthameva. Tisamuṭṭhānaṃ kāyacittato vācācittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyāṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, tivedananti.

Pesuññasikkhāpadaṃ tatiyaṃ.

4. Padasodhammasikkhāpadavaṇṇanā

44. Catutthasikkhāpade **appatissāti** appatissavā, upāsakāti vutta¹ vacanampi na sotukāmā, anādarāti attho. Appatissayā vā, anīcavuttinoti attho. **Asabhāgavuttikāti** visabhāgajīvikā, yathā bhikkhūsu vattitabbaṃ, evaṃ appavattavuttinoti attho.

45. **Padaso dhammaṃ vāceyyāti** ekato padaṃ padaṃ dhammaṃ vāceyya, koṭṭhāsaṃ koṭṭhāsaṃ vāceyyāti attho. Yasmā pana taṃ koṭṭhāsanāmakāṃ padaṃ catubbidhaṃ hoti, tasmā taṃ dassetuṃ “padaṃ anupadaṃ anvakkharaṃ anubyañjanaṃ”ti padabhājanaṃ vuttaṃ. Tattha **padanti** eko gāthāpādo adhippeto. **Anupadanti** dutiyapādo. **Anvakkharanti** ekekamakkharaṃ. **Anubyañjananti** purimabyañjanena sadisaṃ pacchābyañjanaṃ. Yaṃkiñci vā ekamakkharaṃ anvakkharaṃ, akkharasamūho anubyañjanaṃ, akkharānubyañjanasamūho padaṃ. Paṭhamapadaṃ padameva, dutiyaṃ anupadanti evamettha nānākaraṇaṃ veditabbaṃ.

1. Vutte (Sī, Syā)

Idāni **padarūpam nāma ekato paṭṭhapetvā ekato osāpentīti** gāthābandham dhammam vācento “manopubbaṅgamā dhammā”ti ekamekaṃ padarūpam sāmaṇerena saddhim ekato ārabhitvā ekato yeva niṭṭhāpeti. Evaṃ vācentassa padagaṇanāya pācittiyā veditabbā. **Anupadarūpam nāma pāṭekkarūpam paṭṭhapetvā ekato osāpentīti** therena “manopubbaṅgamā dhammā”ti vutte sāmaṇero taṃ padarūpam apāpuṇitvā “manoseṭṭhā manomayā”ti dutiyapadarūpam ekato bhaṇati, ime pāṭekkarūpam paṭṭhapetvā ekato osāpenti nāma. Evaṃ vācentassāpi anupadagaṇanāya pācittiyā. **Anvakkhararūpam nāma “rūpam aniccam”ti vuccamāno “rū”ti opātetīti** “rūpam aniccanti bhaṇa sāmaṇerā”ti vuccamāno rūkāramattameva ekato vatvā tiṭṭhati. Evaṃ vācentassāpi anvakkharagaṇanāya pācittiyā. Gāthābandhepi ca esa nayo labbhatiyeva. **Anubyañjanarūpam nāma “rūpam aniccam”ti vuccamāno “vedanā aniccā”ti saddarūpam nicchāretīti** rūpam bhikkhave aniccam vedanā aniccāti imaṃ suttaṃ vācayamāno therena rūpam aniccanti vuccamāno sāmaṇero sīghapaññatāya vedanā aniccāti imaṃ aniccapadarūpam therassa rūpam aniccanti etena aniccapadena saddhim ekato bhaṇanto vācam nicchāreti. Evaṃ vācentassāpi anubyañjanagaṇanāya pācittiyā. Ayaṃ panettha saṅkhepo, imesu padādīsu yaṃ yaṃ ekato bhaṇati, tena tena āpattiṃ āpajjatīti.

Buddhabhāsīti sakalaṃ Vinayapiṭakaṃ, Abhidhammapiṭakaṃ, Dhammapadam, Cariyāpiṭakaṃ, Udānaṃ, Itivuttakaṃ, Jātakam, Suttanipāto, Vimānavatthu, Petavatthu, Brahmajālādīni ca suttāni. **Sāvaka bhāsīti** catuparisapariyāpannehi sāvakehi bhāsīto Anaṅgaṇasammādiṭṭhi-anumānasuttacūḷavedallamahāvedallādiko. **Isi bhāsīti** bāhiraparibbājakehi bhāsīto sakalo paribbājavaggo, Bāvariyaṃ antevāsikānaṃ soḷasannaṃ brāhmaṇānaṃ pucchāti evamādi. **Devatā bhāsīti** devatāhi bhāsīto, so Devatāsaṃyuttadevaputtasaṃyuttamārasaṃyuttabrahmasaṃyuttasakkasaṃyuttādivasena veditabbo.

Atthūpasāñhitīti Aṭṭhakathānissito. **Dhammūpasāñhitīti** Pālinissito, ubhayenāpi vivaṭṭūpanissīta meva vadati. Kiñcāpi vivaṭṭūpanissitaṃ vadati, tisso saṅgītiyo āruḷhadhammaṃ yeva pana padaso vācentassa

āpatti. Vivaṭṭūpanissitepi nānābhāsāvasena gāthāsilokabandhādīhi abhisankhate anāpatti. Tisso saṅgītiyo anāruḷhepi Kulumbasuttam, Rājovādasuttam, tikkhindriyam, Catuparivaṭṭam, Nandopanandanti idise āpattiyeva. Apalāladamanampi vuttam, Mahāpaccariyampana paṭisiddham. Meṇḍakamilindapañhesu therassa sakapaṭibhāne anāpatti, yaṁ rañño saññāpanattham āharitvā vuttam, tattha āpatti. Vaṇṇapiṭaka-aṅgulimālapītakaratthapālagajjita-ālavakagajjitaḷhamagga¹ ḷhavessantaragūḷhavinayavedallapiṭakāni pana abuddhavacanāniyevāti vuttam. Sīlūpadeso nāma Dhammasenāpatinā vuttoti vadanti, tasmiṁ āpattiyeva. Aññānīpi maggakathā-ārammaṇakathābuddhikadaṇḍaka²ñāṇavatthu-asubhakathādīni atthi, tesu sattatiṁsa bodhipakkhiyadhammā vibhattā, dhutaṅgapañhe paṭipadā vibhattā, tasmā tesu āpattīti vuttam. Mahāpaccariyādīsu pana saṅgītiṁ anāruḷhesu Rājovādatikkhindriyacatuparivaṭṭanandopanandakulumbasuttasuyeva āpattīti vatvā avasesesu yaṁ Buddhavacanato āharitvā vuttam, tadeva āpattivatthu hoti, na itaranti ayamattho pariggahito.

48. **Ekato uddisāpentoti** anupasampannena saddhiṁ ekato uddesaṁ gaṇhantopi³ ekato vadati anāpattīti attho.

Tatrāyaṁ vinicchayo—upasampanno ca anupasampanno ca nisīditvā uddisāpenti. Ācariyo nisinnānaṁ bhaṇāmīti tehi saddhiṁ ekato vadati, ācariyassa āpatti. Anupasampannena saddhiṁ gaṇhantassa anāpatti. Dvepi ṭhitā gaṇhanti, eseva nayo. Daharabhikkhu nisinno, sāmaṇero ṭhito, nisinnassa bhaṇāmīti bhaṇato anāpatti. Sace daharo tiṭṭhati, itaro nisīdati, ṭhitassa bhaṇāmīti bhaṇatopi anāpatti. Sace bahūnaṁ bhikkhūnaṁ antare eko sāmaṇero nisinno hoti, tasmiṁ nisinne padaso dhammaṁ vācentassa ācariyassa acittakāpatti. Sace sāmaṇero upacāraṁ muñcitvā ṭhito vā nisinno vā hoti, yesaṁ vāceti, tesu apariyāpannattā ekena disābhāgena palāyanakaganthaṁ nāma gaṇhātīti saṅkhyāṁ gacchati, tasmā anāpatti. Ekato sajjhāyaṁ karontopi anupasampannena saddhiṁ upasampanno ekato sajjhāyaṁ

1. Gūḷha-ummagga (Sī)

2. Buddhikadaṇḍaka (Sī, Syā)

3. Bhaṇantopi (Ka)

karonto tena saddhimyeva bhaṇati, anāpatti. Anupasampannassa santike uddesaṃ gaṇhantassapi tena saddhim ekato bhaṇantassa anāpatti. Ayampi hi ekato sajjhāyaṃ karoticceva saṅkhyāṃ gacchati.

Yebhuyyena paṇaṇaṃ ganthaṃ bhaṇantaṃ opātetīti sace ekagāthāya eko pādo na āgacchati, sesaṃ āgacchati, ayaṃ yebhuyyena paṇaṇagantho nāma. Etena nayena suttepi veditabbo. Taṃ opātentassa evaṃ bhaṇāhīti ekatopi bhaṇantassa anāpatti. **Osārentaṃ opātetīti** suttaṃ uccārentaṃ parisamajjhe parisāṅkamānaṃ evaṃ vadehīti tena saddhim ekatopi vadantassa anāpatti. Yaṃ pana Mahāpaccariyādīsu “mayā saddhim mā vadāti vutto yadi vadati, anāpatti”ti vuttaṃ, taṃ Mahā-aṭṭhakathāyaṃ natthi, natthibhāvoyeva cassa yutto. Kasmā? Kiriyaṣamuṭṭhānattā. Itarathā hi kiriyākiriyaṃ bhavēyya. Sesaṃ uttānatthameva.

Padasodhammasamuṭṭhānaṃ vācato ca vācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Padasodhammasikkhāpadaṃ catutthaṃ.

5. Sahaseyyasikkhāpadavaṇṇanā

49. Pañcamasikkhāpade **muṭṭhassatī asampajānāti** pubbabhāge satisampajāññassa akaraṇavasenetāṃ vuttaṃ, bhavaṅgotiṇṇakāle pana kuto satisampajāññanti. **Vikūjamānāti** vippalapamānā. **Kākacchamānāti** nāsāya kākāsaddaṃ viya niratthakasaddaṃ muñcamānā. **Upāsakāti** paṭhamataraṃ uṭṭhita-upāsakā.

50. **Etadavocunti** Bhagavatā āvuso Rāhula sikkhāpadaṃ paññattanti bhikkhū sikkhāpadagāraveneva etaṃ avocum. Pakatiyā pana te Bhagavati ca gāravena āyasmato ca Rāhulassa sikkhākāmatāya tassa āyasmato vasaṇaṭṭhānaṃ āgatassa cūḷamañcakaṃ vā apassenāṃ vā yaṃ atthi, taṃ paññāpetvā cīvaraṃ vā uttarāsaṅgaṃ vā ussīsakaraṇatthāya

dentī. Tatridaṃ tassāyasmato sikkhākāmatāya—bhikkhū kira taṃ dūratova āgacchantam disvā muṭṭhisammuñjaniṇca kacavarachadḍanakaṇca bahi khipanti. Athaññehi “āvuso kenidaṃ pātitaṃ”ti vutte aññe evaṃ vadanti “bhante Rāhulo imasmiṃ padese saṇcari, tena nu kho pātitaṃ”ti. So panāyasmā “na mayhaṃ bhante idaṃ kamman”ti ekadivasampi avatvā taṃ paṭisāmetvā bhikkhū khamāpetvā gacchati. **Vaccakuṭiyā seyyaṃ kappesi**ti taṃyeva sikkhākāmataṃ anubrūhanto Dhammasenāpatimahāmoggallāna-ānandattherādīnaṃ santikaṃ agantvā Bhagavato vaḷaṇjanakavaccakuṭiyaṃ seyyaṃ kappesi. Sā kira kuṭi kavāṭabaddhā gandhaparibhaṇḍakatā samosaritapupphadāmā cetiyaṭṭhānamiva tiṭṭhati, aparibhogā aññesaṃ.

51. **Uttaridirattatirattanti** Bhagavā sāmaṇerānaṃ saṅgahakaraṇatthāya tirattaṃ parihāraṃ adāsi. Na hi yuttaṃ kuladārake pabbajetvā nānuggahetunti. **Sahaseyyanti** ekato seyyaṃ. **Seyyāti** kāyappasāraṇasaṅkhātāṃ sayanampi vuccati, yasmiṃ senāsane sayanti, tampi. Tattha senāsanaṃ tāva dassetuṃ **seyyā nāma sabbacchannāti**-ādi vuttaṃ. Kāyappasāraṇaṃ dassetuṃ **anupasampanne nipanne bhikkhu nipajjati**-ādi vuttaṃ. Tasmā ayamettha attho “senāsanaṃsaṅkhātāṃ seyyaṃ pavisitvā kāyappasāraṇasaṅkhātāṃ seyyaṃ kappeyya vidaheyya sampādeyyā”ti. **Sabbacchannāti**-ādinā pana tassā senāsanaṃsaṅkhātāya seyyāya lakkhaṇaṃ vuttaṃ. Tasmā yaṃ senāsanaṃ upari pañcahi chadanehi aññena vā kenaci sabbameva paṭicchannaṃ, ayaṃ sabbacchannā nāma seyyā. Aṭṭhakathāsu pana pākāṭavohāraṃ gahetvā vācuggatavasena “sabbacchannā nāma pañcahi chadanehi channā”ti vuttaṃ. Kiñcāpi vuttaṃ, atha kho dussakuṭiyaṃ sayantassāpi¹ na sakkā anāpatti kātuṃ, tasmā yaṃkiñci paṭicchādanasamatthaṃ idha chadanaṇca paricchannaṇca veditabbaṃ, pañcavidhacchadaneyeva hi gayhamāne padaracchannepi sahaseyyā na bhaveyya. Yaṃ pana senāsanaṃ bhūmito paṭṭhāya yāva chadanaṃ āhacca pākārena vā aññena vā kenaci antamaso vatthenāpi parikkhittaṃ, ayaṃ sabbaparicchannā nāma seyyā. Chadanaṃ anāhacca sabbantimena pariyāyena diyaḍḍhahatthubbedhena pākārādinā parikkhittāpi sabbaparicchannāyevāti Kurundaṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ. Yassā pana upari bahutaraṃ ṭhānaṃ channaṃ appaṃ acchannaṃ,

1. Vasantassapi (Sī, Syā)

samantato vā bahutaraṃ parikkhitaṃ appaṃ aparikkhitaṃ, ayaṃ **yebhuyyena channā yebhuyyena paricchannā** nāma. Iminā hi lakkhaṇena samannāgato sacepi sattaḥbhūmakō pāsādo ekūpacāro hoti, satagabbhaṃ vā catussālaṃ vā, ekaseyyā-icceva saṅkhyāṃ gacchati. Taṃ sandhāya vuttaṃ **catutthe divase atthaṅgate sūriye anupasampanne nipanne bhikkhu nipajjati, āpatti pācittiyassāti-ādi.**

Tattha ca nipajjanamatteneva pācittiyaṃ. Sace pana sambahulā sāmaṇerā eko bhikkhu, sāmaṇeragaṇanāya pācittiyā. Te ce uṭṭhāyutṭhāya nipajjanti, tesāṃ payoge payoge bhikkhussa āpatti. Bhikkhussa uṭṭhāyutṭhāya nipajjane pana bhikkhusseva payogena bhikkhussa āpatti. Sace pana sambahulā bhikkhū, eko sāmaṇero, sabbesaṃ āpattiṃ karoti, tassa uṭṭhāyutṭhāya nipajjanenapi bhikkhūnaṃ āpattiyeva. Ubhayesaṃ sambahulabhāvepi eseva nayo.

Apicettha ekāvāsādikampi catukkaṃ veditabbaṃ, yo hi ekasmiṃ āvāse ekeneva anupasampannena saddhiṃ tirattaṃ sahasseyyaṃ kappeti, tassa catutthadivāsato paṭṭhāya devasikā āpatti. Yopi ekasmiṃyeva āvāse nānā-anupasampannehi saddhiṃ tirattaṃ sahasseyyaṃ kappeti, tassapi. Yopi nānā-āvāsesu ekeneva anupasampannena saddhiṃ tirattaṃ sahasseyyaṃ kappeti, tassapi. Yopi nānā-āvāsesu nānā-anupasampannehi saddhiṃ yojanasatampi gantvā sahasseyyaṃ kappeti, tassapi catutthadivāsato paṭṭhāya devasikā āpatti.

Ayaṅca sahasseyyāpatti nāma “bhikkhuṃ ṭhapetvā avaseso anupasampanno nāmā”ti vacanato tiracchānagatenapi saddhiṃ hoti, tatra tiracchānagatassa paricchedo methunadhammāpattiyā vuttanayeneva veditabbo. Tasmā sacepi godhābiḷālamaṅgusādīsū koci pavisitvā bhikkhuno vasanasenāsane ekūpacāraṭṭhāne sayati, sahasseyyāva hoti.

Yadi pana thambhānaṃ upari katapāsādassa uparimatalena saddhiṃ asambaddhabhittikassa bhittiyā upari ṭhitasusiratulāsīsassa susirena pavisitvā tulāya abbhantare sayitvā teneva susirena nikkhamitvā gacchati,

heṭṭhāpāsāde sayitabhikkhussa anāpatti. Sace chadane chiddam hoti, tena pavisitvā antochadane vasitvā teneva pakkamati, nānūpacāre uparimatale chadanabbhantare sayitassa āpatti, heṭṭhimatale sayitassa anāpatti. Sace antopāsādeneva ārohitvā sabbatalāni paribhuñjanti, ekūpacārāni honti, tesu yattha katthaci sayitassa āpatti.

Sabhāsaṅkhepena kate aḍḍhakuṭṭakasenāsane sayitassa vālasaṅghāṭḍisu kapotādayo pavisitvā sayanti, āpattiyeva. Parikkhepassa bahigate nibbakosabbhantare¹ sayanti, anāpatti. Parimaṇḍalam vā caturassam vā ekacchadanāya gabbhamālāya satagabbham cepi senāsanam hoti, tatra ce ekena sādharmaṇadvārena pavisitvā visum pākārena aparicchinnagabbhūpacāre sabbagabbhe pavisanti, ekagabbhepi anupasampanne nipanne sabbagabbhesu nipannānam āpatti, sace sapamukhā gabbhā honti, pamukhassa upari acchannam uccavatthukam cepi hoti, pamukhe sayito gabbhe sayitānam āpattim na karoti, sace pana gabbhacchadaneneva saddhim sambaddhacchadanam hoti, tatra sayito sabbesam āpattim karoti. Kasmā? Sabbacchannattā sabbapariicchannattā ca, gabbhaparikkhepoyeva hissa parikkhepoti. Eteneva hi nayena Aṭṭhakathāsu lohapāsādaparikkhepassa catūsu dvārakoṭṭhakesu āpatti vuttā.

Yam pana Andhakaṭṭhakathāyam “aparikkhitte pamukhe anāpattīti bhūmiyam vinā jagatiyā pamukham sandhāya kathitan”ti vuttam, tam Andhakaṭṭhe pāṭekkasannivesā ekacchadanā gabbhapāliyo sandhāya vuttam. Yaṅca tattha “bhūmiyam vinā jagatiyā”ti vuttam, tam neva Aṭṭhakathāsu atthi, na Pāliya sameti. Dasahatthubbedhāpi hi jagati parikkhepasankhyam na gacchati, tasmā yampi tattha dutiyasikkhāpade jagatiyā pamāṇam vatvā “etaṁ ekūpacāram paricchannam nāma hoti”ti vuttam, tam na gahetabham. Yepi ekasāla dvisāla tisālacatussālasannivesā mahāpāsādā ekasmiṁ okāse pāde dhovitvā pavittṭhena sakkā honti sabbattha anuparigantum, tesu sahasayyāpattiyā na muccati. Sace tasmiṁ tasmiṁ ṭhāne upacāram paricchinditvā katā honti, ekūpacāraṭṭhāneyeva āpatti.

1. Nimbakosabbhantare (Si)

Dvīhi dvārehi yuttassa sudhāchadanamaṇḍapassa majjhe pākāraṁ karonti. Ekena dvārena pavasitvā ekasmiṁ paricchede anupasampanno sayati, ekasmiṁ bhikkhu, anāpatti. Pākāre godhādīnaṁ pavisanamattampi chiddaṁ hoti, ekasmiṁca paricchede godhā sayanti, anāpattiyeva. Na hi chiddena gehaṁ ekūpacāraṁ nāma hoti. Sace pākāramajjhe chinditvā dvāraṁ yojenti, ekūpacāratāya āpatti. Taṁ dvāraṁ kavāṭena pidahitvā sayanti, āpattiyeva. Na hi dvārapidahanena gehaṁ nānūpacāraṁ nāma hoti, dvāraṁ vā advāraṁ. Kavāṭaṁ hi saṁvaraṇavivarāṇehi yathāsukhaṁ vaḷaṇjanatthāya kataṁ, na vaḷaṇjanūpacchedanatthāya. Sace pana taṁ dvāraṁ puna iṭṭhakāhi pidahanti, advāraṁ hoti, purime nānūpacārābhāveyeva tiṭṭhati. Dīghapamukhaṁ cetiyagharaṁ hoti. Ekaṁ kavāṭaṁ anto ekaṁ bahi, dvinnaṁ kavāṭānaṁ antare anupasampanno antocetiyaghare sayantassa āpattiṁ karoti, ekūpacārattā.

Tatra yassa “siyā ayaṁ ekūpacāranānūpacāratā nāma Udositasikkhāpade vuttā, idha pana ‘seyyā nāma sabbacchannā sabbaparicchannā yebhuyyena channā yebhuyyena paricchannā’ti ettakameva vuttaṁ, pihitadvāro ca gabbho sabbaparicchinnova hoti. Tasmā tattha anto sayiteneva saddhiṁ āpatti, bahi sayitena anāpatti”ti. So evaṁ vattabbo “āpihitadvāre pana kasmā bahi sayitena āpatti”ti. Pamukhassa gabbhena saddhiṁ sabbacchannattā. “Kiṁ pana gabbhe pihite chadanaṁ viddhastā hoti”ti. Na viddhastā, gabbhena saddhiṁ pamukhassa sabbaparicchannatā¹ na hoti. “Kiṁ parikkhepo viddhasto”ti. Addhā vakkhati “na viddhasto, kavāṭena upacāro paricchanno”ti, evaṁ dūrampi gantvā puna ekūpacāranānūpacārataṁyeva paccāgamissati.

Apica yadi byañjanamatteyeva attho suviññeyyo siyā, sabbacchannāti vacanato pañcannaṁ aññatarena chadanena channā eva seyyā siyā, na aññena. Evañca sati padaracchannādīsu anāpatti siyā. Tato yadatthaṁ sikkhāpadaṁ paññattaṁ, sveva attho parihāyeyya. Parihāyatu vā mā vā, kathaṁ avuttaṁ gahetabbanti. Ko vā vadati “avuttaṁ gahetabban”ti. Vuttañhetāṁ aniyatesu “paṭicchannaṁ nāma āsanaṁ kuṭṭena vā kavāṭena vā

1. Sabbaparicchannattā (Syā)

kilañjēna vā sāṇipākāreṇa vā rukkhēna vā thambhēna vā koṭṭhalikāya¹ vā yēna kenaci paṭicchannaṃ hotī”ti. Tasmā yathā tattha yēna kenaci paṭicchannaṃ paṭicchannameva, evamidhāpi² gahetabbaṃ. Tasmā senāsaṇaṃ khuddakaṃ vā hotu mahantaṃ vā, aññēna saddhiṃ sambaddhaṃ vā asambaddhaṃ vā, dīghaṃ vā vaṭṭaṃ vā caturassaṃ vā, ekabhūmaṃ vā anekabhūmaṃ vā yaṃ yaṃ ekūpacāraṃ, sabbattha yēna kenaci paṭicchādanēna sabbacchanne, sabbaparicchanne, yebhuyyēna vā channe yebhuyyēna paricchanne sahasēyyāpatti hotīti.

53. Upaḍḍhacchanne upaḍḍhaparicchanne āpatti dukkaṭassāti ettha sabbacchanne upaḍḍhaparicchanneti evamādisupi Mahāpaccariyaṃ dukkaṭamevāti vuttaṃ. Mahā-aṭṭhakathāyaṃ pana “sabbacchanne yebhuyyenaparicchanne pācittiyaṃ, sabbacchanne upaḍḍhaparicchanne pācittiyaṃ, yebhuyyenachanne upaḍḍhaparicchanne pācittiyaṃ, sabbaparicchanne yebhuyyenachanne pācittiyaṃ, sabbaparicchanne upaḍḍhacchanne pācittiyaṃ, yebhuyyenaparicchanne upaḍḍhacchanne pācittiyaṃ, Pāliyaṃ vuttapācittiyēna saddhiṃ satta pācittiyāni”ti vuttaṃ. “Sabbacchanne cūlakaparicchanne dukkaṭaṃ, yebhuyyenachanne cūlakaparicchanne dukkaṭaṃ, sabbaparicchanne cūlakacchanne dukkaṭaṃ, yebhuyyenaparicchanne cūlakacchanne dukkaṭaṃ, Pāliyaṃ dukkaṭēna saha pañca dukkaṭāni”ti vuttaṃ.

Upaḍḍhacchanne cūlakaparicchanne anāpatti, upaḍḍhaparicchanne cūlakacchanne anāpatti, cūlakacchanne cūlakaparicchanne anāpatti. Sabbacchanne sabba-aporicchanneti ca ettha senambamaṇḍapavaṇṇaṃ hotīti vuttaṃ. Imināpetāṃ veditabbaṃ yathā jagati parikkhepasāṅkhyāṃ na gacchatīti. Sesāṃ uttānatthameva.

Elakalomasamuṭṭhānaṃ kāyato ca kāyacittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Sahasēyyasikkhāpadaṃ pañcamaṃ.

1. Kotthalikāya (Sī), kotthaliyā (Vi 1. 287 piṭṭhe)

2. Evamidhāpi taṃ (Syā), evamidhāpīti (Ka)

6. Dutiyasahaseyyasikkhāpadavaṇṇanā

55. Dutiyasahaseyyasikkhāpade **āvasathāgāranti** āgantukānaṃ vasanāgāraṃ. **Paññattaṃ hotīti** puññakāmatāya katvā ṭhapitaṃ hoti. **Yena sā itthī tenupasaṅkamīti** asukasmiṃ nāma ṭhāne āvasathāgāraṃ paññattaṃ atthīti manussānaṃ sutvā upasaṅkami. **Gandhagandhinīti** agarukuṅkumādīnaṃ gandhānaṃ gandho gandhagandho, so assā atthīti gandhagandhinī. **Sātakam nikkhipitvāti** “appeva nāmassa imampi vipākāraṃ passantassa rāgo uppajjeyyā”ti cintetvā evamakāsi. **Okkhipitvāti** adho khipitvā. **Accayoti** aparādho. **Maṃ accagamāti** maṃ atikkamma abhibhavitvā pavatto. Sesāṃ paṭhamasikkhāpade vuttanayeneva veditabbaṃ. Ayameva hi viseso paṭhamasikkhāpade catutthadivase āpatti, idha paṭhamadivasepi. Yakkhīpetīhi dissamānakaṛūpāhi tiracchānagatitthiyā ca methunadhammavattathubhūtāya eva dukkaṭaṃ, sesāhi anāpatti. Samuṭṭhānādīni paṭhamasadisānevāti.

Dutiyasahaseyyasikkhāpadaṃ chaṭṭhaṃ.

7. Dhammadesanāsikkhāpadavaṇṇanā

60. Sattamasikkhāpade **gharaṇīti** gharasāminī. **Nivesanadvāreti** nivesanassa mahādvāre. **Gharasūṇhāti** tasmīṃ ghare suṇhā. **Āvasathadvāreti** ovarakadvāre. **Vissatṭhenāti** suniggatena saddena. **Vivaṭenāti** suṭṭhu pakāsenā asaṃvutena. **Dhammo desetabboti** ayaṃ saraṇasīlādibhedo dhammo kathetabbo. **Aññātunti** ājānitum. **Viññunā purisaviggahenāti** viññunā purisena, purisaviggahaṃ gahetvāpi ṭhitena na yakkhena na petena na tiracchānagatena.

66. **Anāpatti viññunā purisaviggahenāti** viññunā purisaviggahena saddhiṃ ṭhitāya bahumpi dhammaṃ desentassa anāpatti. **Chappañcavācāhīti** chahi pañcahi vācāhi yo deseti, tassapi anāpatti. Tattha eko gāthāpādo ekavācāti evaṃ sabbattha vācāpamāṇaṃ veditabbaṃ. Sace Aṭṭhakathaṃ Dhammapadaṃ Jātakādivatthum vā kathetukāmo hoti, chappañcapadamattameva

kathetum vaṭṭati. Pāliya saddhim kathentena ekapadam Pāḷito pañca Aṭṭhakathātoti evaṃ cha padāni anatikkāmetvāva kathetabbo. Padasodhamme vuttappabhedo hi idhāpi sabbo dhammoyeva. **Tasmim desetīti** tasmim khaṇe deseti. Sampadānatthe vā etaṃ bhumavacanaṃ. Tassā desetīti attho. **Aññissā mātugāmassāti** ekissā deshvā puna āgatāgatāya aññissāpi desetīti evaṃ ekāsane nisinno mātugāmasatasahassannampi desetīti attho. Mahāpaccariyaṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ samaṃ nisinnānaṃ mātugāmānaṃ “tunhākaṃ ekekissā ekekaṃ gāthaṃ desessāmi, taṃ suṇāthāti deseti, anāpatti. Paṭhamaṃ ekekissā ekekaṃ gāthaṃ kathessāmi ābhogaṃ katvā jānāpetvā kathetum vaṭṭati, na pacchā”ti. **Pañhaṃ pucchati pañhaṃ puṭṭho kathetīti** mātugāmo “Dīghanikāyo nāma bhante kimatthaṃ dīpeti”ti vucchati, evaṃ pañhaṃ puṭṭho bhikkhu sabbaṃ cepi Dīghanikāyaṃ katheti, anāpatti. Sesametta uttānatthameva.

Padasodhammasamuṭṭhānaṃ vācato ca vācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyakiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Dhammadesanāsikkhāpadaṃ sattamaṃ.

8. Bhūtārocanasikkhāpadavaṇṇanā

67. Aṭṭhamasikkhāpade vatthukathāya tāva yaṃ vattabbaṃ siyā, taṃ sabbaṃ catutthapārājikavaṇṇanāyaṃ vuttanayameva. Ayameva hi viseso, tattha abhūtaṃ ārocesuṃ, idha bhūtaṃ. Bhūtampi puthujjanā ārocesuṃ, na ariyā. Ariyānañhi payuttavācā nāma natthi, attano guṇe ārocayamāne pana aññe na paṭisedhesuṃ, tathā-uppanne ca paccaye sādiyimsu tathā-uppannabhāvaṃ ajānantā.

Atha kho te bhikkhū Bhagavato etamatthaṃ ārocesunti—ādimhi pana ye uttarimanussadhammassa vaṇṇaṃ bhāsimsu, te ārocesunti veditabbaṃ. **Kacci pana vo bhikkhave bhūtanti** pucchite pana sabbepi **bhūtaṃ Bhagavāti** paṭijānimsu. Ariyānampi hi abbhantare bhūto uttarimanussadhammoti. Atha

Bhagavā ariyamissakattā “moghapurisā”ti avatvā **kathañhi nāma tumhe bhikkhaveti** vatvā **udarassa kāraṇā**ti-ādimāha. Tattha yasmā ariyā aññesaṃ sutvā “ayyo kira bhante sotāpanno”ti-ādinā nayena pasanhehi manussehi pucchiyamānā apaññatte sikkhāpade anādīnavadassino suddhacittatāya attano ca paresaṃ visesādhigamaṃ paṭijānimsu. Evaṃ paṭijānantehi ca tehi yaṃ aññe udarassa kāraṇā uttarimanussadhammassa vaṇṇaṃ bhāsivā piṇḍapātaraṃ uppādesuṃ, taṃ suddhacittatāya sādiyantehipi udarassa kāraṇā uttarimanussadhammassa vaṇṇo bhāsito viya hoti. Tasmā sabbasaṅgāhikeneva nayena “kathañhi nāma tumhe bhikkhave udarassa kāraṇā gihīnaṃ aññamaññaṃ uttarimanussadhammassa vaṇṇaṃ bhāsissathā”ti āha. Sesāṃ catutthapārājikavatthusadisameva. Sikkhāpadavibhaṅgapi kevalaṃ tattha pārājikañceva thullaccayaṃca, idha bhūtattā pācittiyañceva dukkaṭṭhaṃca, ayaṃ viseso. Sesāṃ vuttanayameva.

77. Upasampannassa bhūtaṃ āroceti uttarimanussadhammeva sandhāya vuttaṃ. Parinibbānakāle hi antarā vā atikaḍḍhiyamānena upasampannassa bhūtaṃ āroce tuṃ vaṭṭati. Sutapariyattisīlaguṇaṃ pana anupasampannassāpi āroce tuṃ vaṭṭati. Ādikammikassa anāpatti. Ummattakassāti idaṃ pana idha na vuttaṃ. Kasmā? Diṭṭhisampannānaṃ ummādaṃ vā cittakkhepassa vā abhāvāti. Mahāpaccariyampi hi vicāritaṃ “jhānalābhī pana parihīne jhāne ummattako bhaveyya, tassapi bhūtārocanapaccayā anāpatti na vattabbā, bhūtasseeva abhāvato”ti. Sesāṃ uttānameva.

Bhūtārocanānaṃ nāmetaṃ pubbe avuttehi tīhi samuṭṭhānehi samuṭṭhāti kāyato vācato kāyavācato cāti, kiriyānaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, kusalābyākatacittēhi dvicittaṃ, sukhamajjhattavedanāhi dvivedananti.

Bhūtārocanasikkhāpadaṃ aṭṭhamāṃ.

9. Duṭṭhullārocanasikkhāpadavaṇṇanā

78. Navamasikkhāpade **duṭṭhullā nāma āpatti cattāri ca pārājikāni terasa ca saṃghādisesā**ti imissā Pāḷiyā pārājikāni duṭṭhullasaddatthadassanattam vuttāni, saṃghādisesaṃ pana idha adhippetanti Aṭṭhakathāsu vuttam. Tatrāyaṃ vicāraṇā—sace pārājikaṃ ārocentassa pācittiyaṃ na bhavēyya, yathā samānepi bhikkhubhikkhunīnaṃ upasampannasadde yattha bhikkhunī anadhippetā hoti, tattha bhikkhum ṭhapetvā avaseso anupasampannoti vuccati, evamidha samānepi pārājikasamghādisesānaṃ duṭṭhullasadde yadi pārājikaṃ anadhippetam, “duṭṭhullā nāma āpatti terasa saṃghādisesā”ti etadeva vattabbaṃ siyā. Tattha bhavēyya “yo pārājikaṃ āpanno, so bhikkhubhāvato cuto, tasmā tassa āpattiṃ ārocento dukkaṭam āpajjati”ti. Evaṃ sati akkosantopi dukkaṭam āpajjēyya, pācittiyameva ca āpajjati. Vuttañhetam “asuddho hoti puggalo aññataram pārājikaṃ dhammam ajjhāpanno, tañce asuddhadiṭṭhi samāno okāsaṃ kārapetvā akkosādhippāyo vadati, āpatti omasavādassā”ti¹. Evaṃ Pāḷiyā vicāriyamānāya pārājikaṃ ārocentassāpi pācittiyameva dissati, kiñcāpi dissati, atha kho sabba-aṭṭhakathāsu vuttattā **Aṭṭhakathācariyāva** ettha pamāṇam, na aññā vicāraṇā. Pubbepi ca avocumha “Buddhena dhammo vinayo ca vutto, yo tassa puttehi tatheva ñāto”ti-ādi². Aṭṭhakathācariyā hi Buddhassa adhippāyaṃ jānanti.

Imināpi cetam pariyāyena veditabbaṃ, aññatra bhikkhusammutiyāti hi vuttam, bhikkhusammutiyā ca ārocanam āyatiṃ saṃvarattthāya puna tathārūpaṃ āpattiṃ anāpajjanattthāya Bhagavatā anuññātam, na tassa bhikkhuno avaṇṇamattappakāsanattthāya, sāsane cassa³ patiṭṭhānisedhanattthāya. Na ca pārājikaṃ āpannassa puna tathārūpāya āpattiyā anāpajjanena bhikkhubhāvo nāma atthi. Tasmā “pārājikāni duṭṭhullasaddatthadassanattam vuttāni, saṃghādisesaṃ pana idhādhippetan”ti yaṃ Aṭṭhakathāsu vuttam, tam suvuttameva.

1. Vi 1. 254 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 1. 3 piṭṭhe.

3. Na sāsane vāssa (Sī), na sāsane tassa (Syā)

80. **Atthi bhikkhusammuti āpattipariyantā**ti-ādīsu pana yā ayaṃ bhikkhusammuti vuttā, sā na katthaci āgatā, idha vuttattāyeva pana abhiñhāpattikaṃ bhikkhuṃ disvā “evamesa paresu hirottappenāpi āyatim saṃvaraṃ āpajjissatī”ti tassa bhikkhuno hitesitāya tikkhattuṃ apaloketvā saṃghena kātabbāti veditabbāti.

82. **Aduṭṭhullaṃ āpattiṃ āroceti, āpatti dukkaṭassāti** pañcapi āpattikkhandhe ārocentassa dukkaṭaṃ. Mahāpaccariyaṃ pana pārājikaṃ ārocentassapi dukkaṭameva vuttaṃ. **Anupasampannassa duṭṭhullaṃ vā aduṭṭhullaṃ vā ajjhācāraṇti** ettha ādito pañca sikkhāpadāni duṭṭhullo nāma ajjhācāro, sesāni aduṭṭhullo¹. Sukkavissatṭhikāya saṃsaggaduṭṭhulla-attakāma panassa ajjhācāro nāmāti vuttaṃ.

83. **Vatthuṃ ārocetī**ti “ayaṃ sukkavissatṭhiṃ āpanno, duṭṭhullaṃ āpanno, attakāmaṃ āpanno, kāya saṃsaggaṃ āpanno”ti evaṃ vadantassa anāpatti. **Āpattiṃ ārocetī**ti ettha “ayaṃ pārājikaṃ āpanno, saṃghādisesaṃ, thullaccayaṃ, pācittiyaṃ, pāṭidesanīyaṃ, dukkaṭaṃ, dubbhāsitaṃ āpanno”ti vadati, anāpatti. “Ayaṃ asuciṃ mocetvā saṃghādisesaṃ āpanno”ti-ādinā pana nayena vatthunā saddhiṃ āpattiṃ ghaṭetvā ārocentasseva āpatti. Sesamettha uttānameva.

Tisamuṭṭhānaṃ kāyacittato vācācittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti.

Duṭṭhullārocanasikkhāpadaṃ navamaṃ.

10. Pathavīkhaṇanasikkhāpadavaṇṇanā

86. Dasamasikkhāpade **jātā ca pathavī² ajātā ca pathavī²**ti imehi padehi jātapathaviñca ajātapathaviñca dasseti. **Appapāsāṇā**dīsu appā³ pāsāṇā etthāti appapāsāṇāti evamattho daṭṭhabbo. Tattha

1. Aduṭṭhullāni (Ka)

2. Paṭhavī (Sī, Syā)

3. Appaṃ (Sī)

muṭṭhippamāṇato upari pāsāṇāti veditabbā, muṭṭhippamāṇā sakkharā. Kathalāti¹ kapālakhaṇḍāni. Marumbāti kaṭasakkharā. Vālikāti vālukāyeva. **Yebhuyyenapaṃsukā**ti tīsu koṭṭhāsesu dve koṭṭhāsā paṃsu, eko pāsāṇādisu aññataro². **Adaḍḍhāpī**ti uddhanapattapacanakumbhakārāvāpādivasena tathā tathā adaḍḍhā. Sā pana visum natthi, suddhapaṃsu-ādīsu aññatarāva veditabbā. **Yebhuyyenasakkharā**ti bahutarā sakkharā³. Hatthikucchiyaṃ kira ekapacchipūraṃ āharāpetvā doṇiyaṃ dhovitvā pathaviyā yebhuyyena sakkharabhāvaṃ ṇatvā sayam bhikkhū pokkharāṇim khaṇimsu. Yāni pana majjhe **appapaṃsu appamattikā**ti dve padāni, tāni yebhuyyenapāsāṇādipaṇcākameva pavisanti. Tesāmyeva hi dvinnam pabhedadassanametaṃ. **Sayaṃ khaṇati, āpatti pācittiyassā**ti ettha pahāre pahāre pācittiyaṃ veditabbaṃ. **Sakim āṇatto bahukampi khaṇatī**ti sacepi sakaladivasam khaṇati, āṇāpakassa ekāmyeva pācittiyaṃ. Sace pana kusito hoti, punappunam āṇāpetabbo. Taṃ āṇāpetvā khaṇāpentassa vācāya vācāya pācittiyaṃ. Ayaṃ tāva Pāḷivaṇṇanā.

Ayaṃ pana Pāḷimuttakavinicchayo—“pokkharāṇim khaṇā”ti vadati, vaṭṭati. Khatāyeva hi pokkharāṇi nāma hoti, tasmā ayaṃ kappiyavohāro. Esa nayo “vāpiṃ taḷākam āvāṭam khaṇā”ti-ādīsupi. “Imaṃ okāsaṃ khaṇa, imasmiṃ okāse pokkharāṇim khaṇā”ti vattum pana na vaṭṭati. “Kandaṃ khaṇa, mūlaṃ khaṇā”ti aniyāmetvā vattum vaṭṭati. “Imaṃ vallim khaṇa, imasmiṃ okāse kandaṃ vā mūlaṃ vā khaṇā”ti vattum na vaṭṭati. Pokkharāṇim sodhenteḥi yo kuṭeḥi ussiṇcituṃ sakkā hoti tanukakaddamo, taṃ apānetum vaṭṭati, bahalaṃ⁴ na vaṭṭati. Ātapena sukkhakaddamo phalati, tatra yo heṭṭhā pathaviyā asambaddho, tameva apānetum vaṭṭati. Udayena gataṭṭhāne udakapappaṭako nāma hoti, vātappahārena calati, taṃ apānetum vaṭṭati.

Pokkharāṇi-ādīnaṃ taṭam bhijjivā udakasāmantā patati. Sace omakacātumāsam ovaṭṭham, chinditum vā bhinditum vā vaṭṭati, cātumāsato uddham

1. Kathalāti (Sī)

3. Bahutarasakkharā (?)

2. Aññatarakoṭṭhāso (Ka)

4. Bahalo (Ka)

na vaṭṭati. Sace pana udayeva patati, deve atirekacātumāsāṃ ovaṭṭhepi udayeva udakassa patitattā vaṭṭati. Pāsāṇapiṭṭhiyaṃ soṇḍim khaṇanti, sace tattha paṭhamameva sukhumaraṃ patati, tañce devena ovaṭṭhaṃ hoti, cātumāsaccayena akappiyapathavīsāṅkhyāṃ gacchati. Udaye pariyādinne soṇḍim sodhenteḥi taṃ vikopetum na vaṭṭati. Sace paṭhamameva udakena pūrati, pacchā raṃ patati, taṃ vikopetum vaṭṭati. Tattha hi deve vassanteḥi udayeva udakaṃ patatīti. Piṭṭhipāsāṇe sukhumaraṃ hoti, deve phusāyante alliyati, tampi cātumāsaccayena vikopetum na vaṭṭati. Sace pana akatapabbhāre vammiko uṭṭhito hoti, yathāsukhaṃ vikopetum vaṭṭati. Sace abbhokāse uṭṭhahati, omakacātumāsāṃ ovaṭṭhoyeva vaṭṭati. Rukkhādīsu āruḷha-upacikā mattikāyapi eseva nayo.

Gaṇḍuppādagūthamūsikukkara¹gokaṇṭakādīsopi eseva nayo.

Gokaṇṭako nāma gāvīnaṃ khuracchinnakaddamo vuccati. Sace pana heṭṭhimatalena bhūmisambandho hoti, ekadivasampi na vaṭṭati. Kasitaṭṭhānēpi naṅgalacchinnamattikāpiṇḍaṃ gaṇhantassa eseva nayo. Purāṇasenāsanaṃ hoti acchadanaṃ vā vinaṭṭhacchadanaṃ vā, atirekacātumāsāṃ ovaṭṭhaṃ jātapaṭhavīsāṅkhyameva gacchati. Tato avasesaṃ chadaniṭṭhakaṃ vā gopānasī-ādikaṃ upakaraṇaṃ vā “iṭṭhakaṃ gaṇhāmi, gopanasim, bhittipādaṃ, padarattharaṇaṃ, pāsāṇatthambhaṃ gaṇhāmī”ti saññāya gaṇhitum vaṭṭati. Tena saddhim mattikā patati, anāpatti. Bhittimattikaṃ gaṇhantassa pana āpatti. Sace yā yā atintā, taṃ taṃ gaṇhāti, anāpatti.

Antogehe mattikāpuṇḍo hoti, tasmim ekadivasaṃ ovaṭṭhe gehaṃ chādenti, sace sabbo tinto, cātumāsaccayena jātapaṭhavīyeva. Athassa uparibhāgoyeva tinto, anto atinto. Yattakaṃ tintaṃ, taṃ kappiyakāraḥi kappiyavohārena apanāmetvā sesaṃ yathāsukhaṃ vaḷaṇḍetum vaṭṭati. Udakena temetvā ekābaddhāyeva hi jātapaṭhavī hoti, na itarāti.

1. ...mūsikakukkura (Sī, Syā, Ka)

Abbhokāse mattikāpākāro hoti, atirekacātumāsam ce ovaṭṭho, jātapathavīsankhyaṃ gacchati. Tattha laggapaṃsum pana allahatthena chupitvā gahetum vaṭṭati. Sace iṭṭhakapākāro hoti, yebhuyyenakathalaṭṭhāne tiṭṭhati, yathāsukhaṃ vikopetum vaṭṭati. Abbhokāse ṭhitamaṇḍapatthambhaṃ ito cito ca sañcāletvā pathaviṃ vikopentena gahetum na vaṭṭati, ujukameva uddharitum vaṭṭati. Aññampi sukkharukkhaṃ vā sukkhakhāṇukaṃ vā gaṇhantassa eseva nayo. Navakammatthaṃ pāsāṇaṃ vā¹ rukkhaṃ vā daṇḍakehi uccāletvā pavaṭṭentā gacchanti, tattha pathavī bhijjati. Sace suddhacittā pavaṭṭenti, anāpatti. Atha pana tena apadesena pathaviṃ bhinditukāmāyeva honti, āpatti. Sākhādīni kaḍḍhantānampi pathaviyaṃ dārūni phālentānampi eseva nayo.

Pathaviyaṃ aṭṭhisūcikaṇṭakādīsipi yaṃkiñci ākoṭetum vā pavesetum vā na vaṭṭati. Passāvadhārāya vegena pathaviṃ bhindissāmīti evaṃ passāvampi kātum na vaṭṭati. Karontassa bhijjati, āpatti. Visamabhūmiṃ samaṃ karissāmīti sammuñjaniyā ghaṃsitumpi na vaṭṭati, vattasīseneva hi sammajjitabbaṃ. Keci kattarayattṭhiyā bhūmiṃ koṭṭenti, pādaṅguṭṭhakena vilikhanti, “caṅkamitaṭṭhānaṃ dassessāmā”ti punappunaṃ bhūmiṃ bhindantā caṅkamanti, sabbaṃ na vaṭṭati. Vīriyasampaggahatthaṃ pana samaṇadhammaṃ karontena suddhacittena caṅkमितum vaṭṭati, “hatthaṃ dhovissāmā”ti pathaviyaṃ ghaṃsanti, na vaṭṭati. Aghaṃsantena pana allahatthaṃ pathaviyaṃ ṭhapetvā rajaṃ gahetum vaṭṭati. Keci kaṇḍukacchu-ādīhi ābādhikā chinnataṭṭhādisu aṅgapaccaṅgāni ghaṃsanti, na vaṭṭati.

87. **Khaṇati vā khaṇāpeti vā**ti antamaso pādaṅguṭṭhakenapi sammajjanīsalākāyapi sayam vā khaṇati, aññena vā khaṇāpeti. **Bhindati vā bhedāpeti vā**ti antamaso udakampi chaḍḍento sayam vā bhindati, aññena vā bhindāpeti. **Dahati vā dahāpeti vā**ti antamaso pattampi pacanto sayam vā dahati, aññena vā dahāpeti. Yattakesu ṭhānesu aggim deti vā dāpeti vā, tattakāni pācittiyāni. Pattaṃ pacantenapi hi pubbe pakkaṭṭhāneyeva pacitabbo, adaḍḍhāya pathaviyā aggim ṭhapetum na vaṭṭati. Pattapacanakapālassa pana upari aggim ṭhapetum vaṭṭati. Dārūnaṃ upari

1. Thambhaṃ vā pāsāṇaṃ vā (Sī)

ṭhapeti, so aggi tāni dahanto gantvā pathaviṃ dahati, na vaṭṭati.
 Itṭhakakapālādīsupi¹ ese va nayo.

Tatrāpi hi itṭhakādīnaṃye va upari ṭhapetum vaṭṭati. Kasmā? Tesam anupādānattā. na hi tāni aggiṣṣa upādānasaṅkhyam gacchanti. Sukkhakhāṇusukkhārakkhādīsupi aggam dātum na vaṭṭati. Sace pana pathaviṃ appattame va nibbāpetvā gamissāmīti deti, vaṭṭati. Pacchā nibbāpetum na sakkoti, avisayattā anāpatti. Tiṇukkam gahetvā gacchanto hatthe ḍayhamāne bhūmiyam pādeti, anāpatti. Patitaṭṭhāneye va upādānam datvā aggam kātum vaṭṭatīti Mahāpaccariyam vuttam. Daḍḍhapathaviyā ca yattakam ṭhānam usumāya anugataṃ, sabbam vikopetum vaṭṭatīti tatthe va vuttam. Yo pana ajānanako bhikkhu araṇīsa hitena aggam nibbattetvā hatthena ukkhipitvā “kim karomī”ti vadati. “Jālehī”ti vattabbo. “Hattho ḍayhati”ti vadati. “Yathā na ḍayhati, tathā karohī”ti vattabbo, “bhūmiyam pādehi”ti pana na vattabbo. Sace hatthe ḍayhamāne pādeti, “pathaviṃ dahissāmī”ti apātītattā anāpatti. Patitaṭṭhāne pana aggam kātum vaṭṭatīti kurundiyam vuttam.

88. **Anāpatti imam jānāti**—ādīsu imassa thambhassa āvāṭam jāna, mahāmattikam jāna, thusamattikam jāna, mahāmattikam dehi, thusamattikam dehi, mattikam āhara, paṃsum āhara, mattikāya attho, paṃsunā attho, imassa thambhassa āvāṭam kappiyam karohi, imam mattikam kappiyam karohi, imam paṃsum kappiyam karohīti evamattho veditabbo.

Asañciccāti pāsānarukkhādīni vā pavaṭṭentassa kattaradaṇḍena vā āhacca āhacca gacchantassa pathavī bhijjati, sā “tena bhindissāmī”ti evam sañcicca abhinnattā asañcicca bhinnā nāma hoti, iti asañcicca bhindantassa anāpatti. **Asatiyāti** añṇavihito kenaci saddhim kiñci kathento pādaṅguṭṭhakena vā kattarayattṭhiyā vā pathaviṃ vilikhanto tiṭṭhati, evam asatiyā vilikhantassa vā bhindantassa vā anāpatti. **Ajānantassāti** antogehe ovaṭṭham channam pathaviṃ “akappiyapathavī”ti na jānāti, “kappiyapathavī”ti saññāya vikopeti, “khaṇāmi bhindāmi dahāmī”ti vā na

1. Itṭhakapāsānādīsupi (Syā, Ka)

jānāti, kevalaṃ saṅgopanatthāya khaṇittādīni vā ṭhapeti, ḍayhamānahattho vā aggiṃ pātetī, evaṃ ajānantassa anāpatti. Sesāṃ uttānameva.

Tisamuṭṭhānaṃ kāyacittato vācācittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Pathavīkhaṇanasikkhāpadaṃ dasamaṃ.

Samatto vaṇṇanākkamena musāvādavaggo paṭhamo.

2. Bhūtagāmaṃavagga

1. Bhūtagāmasikkhāpadavaṇṇanā

89. Senāsanavaggassa paṭhamasikkhāpade **anādiyantoti** tassā vacanaṃ agaṇhanto, **dārakassa bāhuṃ ākoṭesīti** ukkhittaṃ pharasaṃ niggahetum asakkonto manussānaṃ cakkhuvisayātīte mahārājasantikā laddhe rukkhātṭhakadibbavimāne nipannassa dārakassa bāhuṃ thanamūleyeva chindi. **Na kho metaṃ patirūpanti**-ādimhi ayaṃ saṅkhepavaṇṇanā—
Himavante kira pakkhadivasesu devatāsannipāto hoti, tattha rukkhadhammaṃ pucchanti “tvaṃ rukkhadhamme ṭhitā, na ṭhitā”ti. Rukkhadhammo nāma rukkhe chijjamāne rukkhadevatāya manopadosassa akaraṇaṃ. Tattha yā devatā rukkhadhamme aṭṭhitā hoti, sā devatāsannipātaṃ pavisitum na labhati. Iti sā devatā imaṅca rukkhadhamme aṭṭhānapaccayaṃ ādīnavaṃ addasa, Bhagavato ca sammukhā sutapubbaddhammadesanānusārena Tathāgatassa Chaddantādikāle pubbacaritaṃ anussari, tenassā etadahosi “na kho metaṃ patirūpaṃ -pa-voropeyyan”ti. **Yannūnāhaṃ Bhagavato etamatthaṃ āroceyyanti** idaṃ panassā “ayaṃ bhikkhu sapitiko putto, addhā Bhagavā imaṃ imassa ajjhācāraṃ sutvā mariyādaṃ bandhissati, sikkhāpadaṃ paññāpessatī”ti paṭisañcikkhantiyā ahoṃ. **Sacajja tvaṃ devateti** sace ajja tvaṃ devate. **Pasaveyyāsīti** janeyyāsi uppādeyyāsi. Evaṅca pana vatvā Bhagavā taṃ devataṃ saññāpento—

“Yo ve uppatitaṃ kodhaṃ, rathaṃ bhantaṃva vāraye.
Tamahaṃ sārathim brūmi, rasmiggāho itaro jano”ti¹—

Imaṃ gāthamabhāsi. Gāthāpariyosāne sā devatā sotāpattiphale
patiṭṭhāsi. Puna Bhagavā sampattaparisāya dhammaṃ desento—

“Yo uppatitaṃ vineti kodhaṃ, viṣaṇaṃ sappavisāṃva osadhehi.
So bhikkhu jahāti orapāraṃ, urago jiṇṇamivattacaṃ purāṇaṃ”ti²—

Imaṃ gāthamabhāsi. Tatra paṭhamagāthā Dhammapade saṅgahaṃ
āruḷhā, dutiyā Suttanipāte, vatthu pana vinayeti. Atha Bhagavā dhammaṃ
desentoyeva tassā devatāya vasanaṭṭhānaṃ āvajjanto patirūpaṃ ṭhānaṃ
disvā “gaccha devate asukasmaṃ okāse rukkho vivitto, tasmaṃ upagacchā”ti
āha. So kira rukkho na Āḷaviraṭṭhe, Jetavanassa antoparikkhepe, yassa
devaputtassa pariggaho ahosi, so cuto, tasmā “vivitto”ti vutto. Tato paṭṭhāya
ca pana sā devatā Sammāsambuddhato laddhaparihārā Buddhupaṭṭhāyikā
ahosi. Yadā devatāsamāgamo hoti, tadā mahesakkhadevatāsu āgacchantīsu
aññā appesakkhā devatā yāva mahāsamuddacakkavāḷapabbatā, tāva
paṭikkamanti. Ayaṃ pana attano vasanaṭṭhāne nisīditvāva dhammaṃ suṇāti.
Yampi paṭhamayāme bhikkhū pañhaṃ pucchanti, majjhimayāme devatā,
taṃ sabbaṃ tattheva nisīditvā suṇāti. Cattāro mahārājānopi Bhagavato
upaṭṭhānaṃ āgantvā gacchantā taṃ devataṃ disvāva gacchanti.

90. **Bhūtagāmapātabyatāyāti** ettha bhavanti ahuvuñcāti³ **bhūtā**, jāyanti
vaḍḍhanti jātā vaḍḍhitā cāti attho. **Gāmoti** rāsi. Bhūtānaṃ gāmoti
bhūtagāmo, bhūtā eva vā gāmo **bhūtagāmo**.
Patiṭṭhitaharitaṇarukkhādīnametaṃ adhivacanaṃ. Pātabyassa bhāvo
pātabyatā, chedanabhedanādīhi yathāruci paribhuñjītabbatāti attho. Tassā
bhūtagāmapātabyatāya, nimittatthe bhumavacanaṃ,
bhūtagāmapātabyatāhetu bhūtagāmassa chedanādipaccayā pācittiyanti attho.

1. Khu 1. 46 Dhammapade.

2. Khu 1. 279 piṭṭhe.

3. Ahuvanti cāti (sabbattha), ahuvatthuñcāti (Yojanā)

91. Idāni taṃ bhūtagāmaṃ vibhajitvā dassento **bhūtagāmo nāma pañca bijajātānī**-ādimāha. Tattha “bhūtagāmo nāmā”ti bhūtagāmaṃ uddharitvā yasmim sati bhūtagāmo hoti, taṃ dassetuṃ “pañca bijajātānī”ti āhāti Aṭṭhakathāsu vuttaṃ. Evaṃ santepi “yāni vā panaññānīpi atthi mūle jāyanti”ti-ādīni na samenti. Na hi mūlabījādīni mūlādīsu jāyanti, mūlādīsu jāyamānāni pana tāni bījakatānī¹ tasmā evamettha vaṇṇanā veditabbā—**bhūtagāmo nāmāti** vibhajitabbapadaṃ. **Pañcāti** tassa vibhāgaparicchedo. **Bijajātānī**ti paricchinnaḍḍhammanidassanaṃ. Tassattho, bījehi jātāni bījajātāni, rukkhādīnametaṃ adhivacanaṃ. Aparo nayo, bījāni ca tāni vijātāni ca pasūtāni nibbattapaṇṇamūlānīti bījajātāni. Etena allavālikādīsu ṭhapitānaṃ nibbattapaṇṇamūlānaṃ siṅgiverādīnaṃ saṅgaho kato hoti.

Idāni yehi bījehi jātattā rukkhādīni bījajātānīti vuttāni, tāni dassento **mūlabījanti**-ādimāha. Tesāṃ uddeso pākaṭo eva. Niddese **yāni vā panaññānīpi atthi mūle jāyanti mūle sañjāyanti**ti ettha bījato nibbattena bījaṃ dassitaṃ, tasmā evamettha attho daṭṭhabbo, yāni vā panaññānīpi atthi āluva kaseru kamaluppala puṇḍarīka kuvalayakanda² pāṭalimūlādibhede mūle gacchavallirukkhādīni jāyanti sañjāyanti, tāni yamhi mūle jāyanti ceva sañjāyanti ca, tañca, Pāliyaṃ vuttaṃ haliddādi ca, sabbampi etaṃ mūlabījaṃ nāma. Eseva nayo khandhabījādīsu. Yevāpanakakhandhabījesu panettha ambāṭaka indasāla nuhi pāḷibhaddakaṇikārādīni khandhabījāni, amūlavalli³ caturassavalli kaṇavīrādīni phaḷubījāni, makaci sumanajayasumanādīni aggabījāni, ambajambūpanasaṭṭhi-ādīni bījabījānīti daṭṭhabbāni.

92. Idāni yaṃ vuttaṃ “bhūtagāmapātabyatāya pācittiyaṃ”ti, tattha saññāvasena āpattānāpattibhedanā pātabyatābhedañca dassento **bīje bījasaññī**ti-ādimāha. Tattha yathā “sālīnaṃ cepi odanaṃ bhuñjati”ti-ādīsu⁴ sālitaṇḍulānaṃ odano “sālīnaṃ odano”ti vuccati, evaṃ bījato sambhūto bhūtagāmo “bījan”ti vuttoti veditabbo.

1. Bījāni (Sī, Syā)

3. Ambilavalli (Syā, Ka)

2. Kunda (Ka)

4. Ma 1. 46 piṭṭhe.

yaṃ pana “bījagāmbhūtagāmasamārambhā paṭivirato”¹ ti-ādīsu¹ vuttaṃ bhūtagāmaparimocanaṃ katvā ṭhapitaṃ bījaṃ, taṃ dukkaṭavattu. Atha vā yadetaṃ “bhūtagāmo nāma”² ti sikkhāpadavibhaṅgassa ādipadaṃ, tena saddhiṃ yojetvā “yaṃ bījaṃ bhūtagāmo nāma hoti, tasmīṃ bīje bījasaññī satthakādīni gahetvā sayāṃ vā chindati, aññena vā chedāpeti, pāsāṇādīni gahetvā sayāṃ vā bhindati, aññena vā bhedāpeti, aggiṃ upasaṃharitvā sayāṃ vā pacati, aññena vā pacāpeti, āpatti pācittiyassā”³ ti evamettha attho veditaḥ. Yathārutaṃ pana gahetvā bhūtagāmaavinimuttassa bījassa chindanādibhedāya pātabyatāya pācittiyaṃ na vattabbaṃ.

Ayaṃ hettha vinicchayaḥ—bhūtagāmaṃ vikopentassa pācittiyaṃ, bhūtagāmaparimocitaṃ pañcavidhampi bījagāmaṃ vikopentassa dukkaṭaṃ, bījagāmbhūtagāmo nāmesa atthi udakaṭṭho, atthi thalaṭṭho. Tattha udakaṭṭho sāsapamattikā tilabījakādibhedā sapaṇṇikā apaṇṇikā ca sabbā sevālaṇṇī antamaso udakapappaṭakaṃ upādāya “bhūtagāmo”⁴ ti veditaḥ. Udakapappaṭako nāma upari thaddho pharusavaṇṇo, heṭṭhā mudu nīlavaṇṇo hoti. Tattha yassa sevālassa mūlaṃ oruhitvā pathaviyaṃ patitṭhitaṃ, tassa pathavī ṭhānaṃ. Yo udake sañcarati, tassa udakaṃ. Pathaviyaṃ patitṭhitaṃ yattha katthaci vikopentassa uddharitvā vā ṭhānantaraṃ saṅkāmentassa pācittiyaṃ. Udake sañcarantaṃ vikopentasseva pācittiyaṃ. Hatthehi pana ito cito ca viyūhitvā nhāyitum vaṭṭati, sakalaṃ hi udakaṃ tassa ṭhānaṃ. Tasmā na so ettāvataṃ ṭhānantaraṃ saṅkāmito hoti. Udakato pana udakena vinā sañcicca ukkhipitum na vaṭṭati, udakena saddhiṃ ukkhipitvā puna udake pakkhipitum vaṭṭati. Parissāvanantarena nikkhamati, kappiyaṃ kārāpetvā udakaṃ paribhuñjitabbaṃ. Uppalinīpaduminī-ādīni jalajavallitīṇāni udakato uddharantassa vā tattheva vikopentassa vā pācittiyaṃ. Parehi uppāṭitāni vikopentassa dukkaṭaṃ. Tāni hi bījagāme saṅgahaṃ gacchati. Tilabījakasāsapamattakasevālopi udakato uddhato amilāto aggabījasaṅgahaṃ gacchati.

1. Dī 1. 5 piṭṭhādīsu.

Mahāpaccariyādīsu “anantakatilabījaka-udakapappataḥkāḍi
dukkatāvattukāṇi”ti vuttaṃ, tattha kāraṇaṃ na dissati.

Andhakatṭhakathāyaṃ “sampaṇṇabhūtagāmo na hoti, tasmā dukkaṭaṇ”ti
vuttaṃ, tampi na sameti, bhūtagāme hi pācittiyaṃ, bījagāme dukkaṭaṃ
vuttaṃ. Asampaṇṇabhūtagāmo nāma tatiyo koṭṭhāso neva Pāliyaṃ, na
Aṭṭhakathāsu āgato. Atha etaṃ¹ bījagāmasaṅgahaṃ gacchissatīti, tampi na
yuttaṃ, abhūtagāmamūlattā tādisassa bījagāmassatī. Apica garukalahukesu
garuke ṭhātabbanti etaṃ vinayalakkhaṇaṃ.

Thalaṭṭhe chinnarukkhaṇaṃ avasiṭṭho haritakhāṇu nāma hoti. Tattha
kakudhakaraṇjapiyaṅgupanasādīnaṃ khāṇu uddhaṃ vaḍḍhati, so
bhūtagāmena saṅgahito. Tālanāḷikerādīnaṃ khāṇu uddhaṃ na vaḍḍhati, so
bījagāmena saṅgahito. Kadaliyā pana aphalitāya khāṇu bhūtagāmena
saṅgahito, phalitāya bījagāmena. Kadali pana phalitā yāva nīlapaṇṇā, tāva
bhūtagāmeneva saṅgahitā, tathā phalito veḷu. Yadā pana aggato paṭṭhāya
sussati, tadā bījagāmena saṅgahaṃ gacchati. Katarabījagāmena?
Phaḷubījagāmena. Kiṃ tato nibbattati? Na kiñci. Yadi hi nibbatteyya,
bhūtagāmeneva saṅgahaṃ gaccheyya. Indasālādirukkhe chinditvā rāsīm
karonti, kiñcāpi rāsikatadaṇḍakehi ratanappamāṇāpi sākha nikkhamanti,
bījagāmeneva saṅgahaṃ gacchanti. Tattha maṇḍapatthāya vā vati-atthāya vā
valli-āropanatthāya vā bhūmiyaṃ nikhaṇanti, mūlesu ceva paṇṇesu ca
niggatesu puna bhūtagāmasaṅkhaṃ gacchanti. Mūlamattesu pana
paṇṇamattesu vā niggatesu bījagāmena saṅgahitā eva.

Yāni kānici bījāni pathaviyaṃ vā udakena siñcitvā ṭhapitāni, kapālādīsu
vā allapaṃsum pakkhipitvā nikkhattāni honti, sabbāni mūlamatte paṇṇamatte
vā niggatepi bījāniyeva. Sacepi mūlāni ca upari aṅkuro ca niggacchati, yāva
aṅkuro harito na hoti, tāva bījāniyeva. Muggādīnaṃ pana paṇṇesu uṭṭhitesu
vīhi-ādīnaṃ vā aṅkure harite nīlapaṇṇavaṇṇe jāte bhūtagāmasaṅgahaṃ
gacchanti. Tālaṭṭhīnaṃ paṭṭhamāṃ sūkaradāṭṭhā viya mūlaṃ niggacchati.
Niggatepi yāva upari pattavaṭṭi na niggacchati, tāva bījagāmoyeva.
Nāḷikerassa tacāṃ bhinditvā dantasūci viya aṅkuro

1. Apica taṃ (Sī), atha ca taṃ (Syā)

niggacchati, yāva migasiṅgasadisā nīlapattavaṭṭi na hoti, tāva bījagāmo yeva. Mūle aniggatepi tādisāya pattavaṭṭiyā jātāya amūlakabhūtagāme saṅgahaṃ gacchati.

Ambaṭṭhi-ādīni vīhi-ādīhi vinicchinitabbāni. Vandākā vā aññā vā yā kāci rukkhhe jāyitvā rukkhaṃ ottharati, rukkhova tassā ṭhānaṃ, taṃ vikopentassa vā tato uddharantassa vā pācittiyaṃ. Ekā amūlikā¹ latā hoti, aṅguliveṭhako viya vanappagumbadaṇḍake veṭheti, tassāpi ayameva vinicchayo. Gehamukhapākāra vedikā cetiyādīsu nīlavaṇṇo sevālo hoti, yāva dve tiṇi pattāni na sañjāyanti, tāva aggabījasaṅgahaṃ gacchati. Pattesu jātesu pācittiyavattthu. Tasmā tādisesu ṭhānesu sudhālepampi dātuṃ na vaṭṭati, anupasampannena littassa uparisnehalepo dātuṃ vaṭṭati. Sace nidāghasamaye sukkhasevālo tiṭṭhati, taṃ sammunjanī-ādīhi ghaṃsitvā apanetuṃ vaṭṭati. Pāṇiyaghaṭṭādīnaṃ bahi sevālo dukkaṭavattthu, anto abbohāriko. Dantakaṭṭhapūvādīsu kaṇṇakampi² abbohārikameva. Vuttañhetarṃ “sace gerukaparikkammakatā bhitti kaṇṇakitā hoti, coḷakaṃ temetvā piḷetvā pamajjitabbā”ti³.

Pāsāṇajātipāsāṇadaddusevā laseyyakādīni aharitavaṇṇāni apattakāni ca dukkaṭavattthukāni. Ahicchattakaṃ yāva maḷaṃ hoti, tāva dukkaṭavattthu. Pupphitaḷato paṭṭhāya abbohārikaṃ. Allarukkhato pana ahicchattakaṃ gaṇhanto rukkhattacaṃ vikopeti, tasmā tattha pācittiyaṃ. Rukkhapappaṭikāyapi⁴ ese va nayo. Yā pana indasālakakudhādīnaṃ pappaṭikā rukkhato muccitvā tiṭṭhati, taṃ gaṇhantassa anāpatti. Niyyāsampi rukkhato muccitvā ṭhitaṃ sukkharukkhhe vā laggāṃ gaṇhituṃ vaṭṭati. Allarukkhato na vaṭṭati. Lākhāyapi ese va nayo. Rukkhaṃ cāletvā paṇḍupalāsaṃ vā pariṇatakaṇikārādipupphaṃ vā pātentassa pācittiyameva. Hatthakukkuccena mudukesu indasālanuhikhandhādīsu vā tatthajātakatālappaṇḍīsu vā akkharaṃ chindantassāpi ese va nayo.

1. Amūlakā (Ka)

3. Vi 3. 60 piṭṭhe.

2. Kaṇṇikampi (Ka)

4. Rukkhapappaṭikāyapi (Sī)

Sāmaṇeraṇaṃ pupphaṃ ocinantānaṃ sākhaṃ onāmetvā dātuṃ vaṭṭati. Tehi pana pupphehi pānīyaṃ na vāsetabbaṃ. Pānīyavāsathikena sāmaṇeraṃ ukkhipitvā ocināpetabbāni. Phalasākhāpi attanā khādītukāmena na onāmetabbā, sāmaṇeraṃ ukkhipitvā phalaṃ gāhāpetabbam. Yamkiñci gacchaṃ vā lataṃ vā uppāṭentehi sāmaṇerehi saddhiṃ gahetvā ākaḍḍhituṃ na vaṭṭati. Tesam pana ussāhajananatthaṃ anākaḍḍhantena kaḍḍhanākāraṃ dassentena viya agge gahetuṃ vaṭṭati. Yesam rukkhānaṃ sākha rūhati, tesam sākhaṃ makkhikābījanādīnaṃ atthāya kappiyaṃ akārāpetvā gahitaṃ tace vā patte vā antamaso nakhenapi vilikhantassa dukkaṭaṃ. Allasiṅgiverādīsipi eseva nayo. Sace pana kappiyaṃ kārāpetvā sītale padese ṭhapitassa mūlaṃ sañjāyati, uparibhāge chindituṃ vaṭṭati. Sace añkuro jāyabhi, heṭṭhābhāge chindituṃ vaṭṭati. Mūle ca nīlaṅkure ca jāte na vaṭṭati.

Chindati vā chedāpeti vāti antamaso sammunjanīsalākāyapi tiṇāni chindissāmīti bhūmiṃ sammajjanto sayam vā chindati, aññena vā chedāpeti. **Bhindati vā bhedāpeti vāti** antamaso caṅkamantopi chiṭṭanakam chiṭṭatu, bhijjanakam bhijjatu, caṅkamitaṭṭhānaṃ dassessāmīti sañcicca pādehi akkamanto tiṇavalli-ādīni sayam vā bhindati, aññena vā bhedāpeti. Sacepi hi tiṇaṃ vā lataṃ vā gaṇṭhiṃ karontassa bhijjati, gaṇṭhipi na kātabbo¹. Tālarukkhādīsū pana corānaṃ anāruhanatthāya dārumakkaṭakaṃ ākoṭenti, kaṇṭake bandhanti, bhikkhussa evaṃ kātuṃ na vaṭṭati. Sace dārumakkaṭako rukke allīnamattova hoti, rukkhaṃ na pīleti, vaṭṭati. “Rukkhaṃ chinda, lataṃ chinda, kandaṃ vā mūlaṃ vā uppāṭehi”ti vattumpi vaṭṭati, aniyāmitattā. Niyāmetvā pana “imaṃ rukkhaṃ chindā”ti-ādi vattuṃ na vaṭṭati. Nāmaṃ gahetvāpi “ambarukkhaṃ caturassavallīṃ ālūvakandaṃ muñjatiṇaṃ asukarukkhacchallīṃ chinda bhinda uppāṭehi”ti-ādivacanampi aniyāmitameva hoti. Imaṃ ambarukkhanti-ādivacanameva hi niyāmitaṃ nāma, taṃ na vaṭṭati.

Pacati vā pacāpeti vāti antamaso pattampi pacitukāmo tiṇādīnaṃ upari sañcicca aggīṃ karonto sayam vā pacati, aññena vā

1. Gaṇṭhipi kātuṃ na vaṭṭati (Sī, Syā)

pacāpetīti sabbaṃ pathavīkhaṇanasikkhāpade vuttanayena veditabbaṃ. Aniyāmetvā pana “mugge paca, māse pacā”ti-ādi vattum vaṭṭati. “Ime mugge paca, ime māse pacā”ti evaṃ vattum na vaṭṭati.

Anāpatti imaṃ jānāti-ādīsu imaṃ mūlabhesajjaṃ jāna, imaṃ mūlaṃ vā paṇṇaṃ vā dehi, imaṃ rukkhaṃ vā lataṃ vā āhara, iminā pupphena vā phalena vā paṇṇena vā attho, imaṃ rukkhaṃ vā lataṃ vā phalaṃ vā kappiyaṃ karohīti evamattho daṭṭhabbo. Ettāvatā bhūtagāmaparimocanaṃ kataṃ hoti. Paribhuñjantena pana bījagāmaparimocanattaṃ puna kappiyaṃ kāretabbaṃ.

Kappiyakaraṇaṇcettha iminā suttānusārena veditabbaṃ “anujānāmi bhikkhave pañcahi samaṇakappehi phalaṃ paribhuñjitum, aggiparijitaṃ¹ satthaparijitaṃ nakhaparijitaṃ abijaṃ nibbaṭṭabījameva pañcamaṇ”ti. Tattha aggiparijitaṃ agginā parijitaṃ² adhibhūtaṃ daḍḍhaṃ phuṭṭhanti attho. Satthaparijitaṃ satthena parijitaṃ adhibhūtaṃ chinnaṃ viddhaṃ vāti attho. Esa nayo nakhaparijite. Abijanibbaṭṭabījāni sayameva kappiyāni. Agginā kappiyaṃ karontena kaṭṭhaggaṃmayaggi-ādīsu yena kenaci antamaso lohakhaṇḍenapi ādittena kappiyaṃ kātābbaṃ, tañca kho ekadese phusantena “kappiyaṇ”ti vatvāva kātābbaṃ. Satthena karontena yassa kassaci lohamayasatthassa antamaso sūcinakhacchedanānampi tuḍḍena vā dhārāya vā chedaṃ vā vedhaṃ vā dassentena “kappiyaṇ”ti vatvāva kātābbaṃ. Nakkena kappiyaṃ karontena pūtinakkena na kātābbaṃ. Manussānaṃ pana sīhabyagghadīpimakkaṭṭādīnaṃ sakuntānañca nakhā tikhiṇā honti, tehi kātābbaṃ. Assamahimāsa sūkara miga gorūpādīnaṃ khurā atikhiṇā, tehi na kātābbaṃ, katampi akataṃ hoti. Hatthinakhā pana khurā na honti, tehi vaṭṭati. Yehi pana kātum vaṭṭati, tehi tatthajātakehipi uddharitvā gahitakehipi chedaṃ vā vedhaṃ vā dassentena “kappiyaṇ”ti vatvāva kātābbaṃ.

Tattha sacepi bījānaṃ pabbatamatto rāsi rukkhasahassaṃ vā chinditvā ekābaddhaṃ katvā ucchūnaṃ vā mahābhāro bandhitvā ṭhapito hoti, ekasmiṃ bīje vā rukkhasākhāya vā ucchumhi vā kappiye kate sabbaṃ kataṃ hoti. Uccū ca dārūni ca ekato baddhāni honti, ucchum kappiyaṃ karissāmīti

1. Aggiparicitaṃ (Sī, Syā, Vi 4. 244, 245 piṭṭhesu ca)

2. Paricitaṃ (Sī, Syā)

dāruṃ vijjhati, vaṭṭatiyeva. Sace pana yāya rajjuyā vā valliya vā baddhāni, taṃ vijjhati, na vaṭṭati. Ucchukhaṇḍānaṃ pacchimaṃ pūretvā āharanti, ekasmiṃ khaṇḍe kappiye kate sabbaṃ katameva hoti. Maricapakkādhihi missetvā bhattaṃ āharanti, “kappiyaṃ karohi”ti vutte sacepi bhattasitthe vijjhati, vaṭṭatiyeva. Tilataṇḍulādīsipi eseva nayo. Yāguyā pakkhittāni pana ekābaddhāni hutvā na santiṭṭhanti, tattha ekamekaṃ vijjhitvā kappiyaṃ kātabbameva. Kapitthaphalādīnaṃ anto miñjaṃ¹ kaṭāhaṃ muñcitvā sañcarati², bhindāpetvā kappiyaṃ kārāpetabbaṃ, ekābaddhaṃ hoti, kaṭāhepi kātuṃ vaṭṭati.

Asañciccāti pāsānarukkhādīni vā pavaṭṭentassa sākhaṃ vā kaḍḍhantassa kattaradaṇḍena vā bhūmiṃ paharitvā gacchantassa tiṇāni chijjanti, tāni tena chindissāmīti evaṃ sañcicca acchinnattā asañcicca chinnāni nāma honti. Iti asañcicca chindantassa anāpatti.

Asatiyāti aññavihito kenaci saddhiṃ kiñci kathento pādaṅguṭṭhakena vā hatthena vā tiṇaṃ vā lataṃ vā chindanto tiṭṭhati, evaṃ asatiyā chindantassa anāpatti.

Ajānantassāti etthabbhantare bījagāmoti vā bhūtagāmoti vā na jānāti, chindāmītipi na jānāti, kevalaṃ vatiyā vā³ palālapuñje vā nikhādanaṃ vā khaṇittim vā kudālaṃ vā⁴ saṅgopanattāya ṭhāpeti, ḍayhamānahattho vā aggaṃ pāteti. Tatra ce tiṇāni chijjanti vā ḍayhanti vā, anāpatti. Manussaviggahapārājikavaṇṇanāyaṃ pana sabba-aṭṭhakathāsu “sace bhikkhu rukkhena vā ajjhotthaṭo hoti, opāte vā patito, sakkā ca hoti rukkhaṃ chinditvā bhūmiṃ vā khaṇitvā nikkhamitum, jīvita hetupi attanā na kātabbaṃ. Aññena pana bhikkhunā bhūmiṃ vā khaṇitvā rukkhaṃ vā chinditvā allarukkhato vā daṇḍakaṃ chinditvā taṃ rukkhaṃ pavaṭṭetvā nikkhāmetum vaṭṭati, anāpatti”ti vuttaṃ. Tattha kāraṇaṃ na dissati. “Anujānāmi bhikkhave davadāhe ḍayhamāne paṭaggaṃ dātuṃ parittaṃ kātun”ti⁵ idaṃ pana ekameva suttaṃ dissati. Sace etassa anulomaṃ, attano na vaṭṭati, aññassa

1. Bījāni (Ka)

2. Sañcaranti (Ka)

3. Tiṇe vā (Sī)

4. Kuddālaṃ vā (Sī, Syā)

5. Vi 4. 279 piṭṭhe.

vaṭṭatīti idaṃ nānākaraṇaṃ na sakkā laddhuṃ. Attano atthāya karonto attasinehena akusalacitteneva karoti, paro pana kāruṇṇena, tasmā anāpattīti ce. Etampi akāraṇaṃ. Kusalacittenāpi hi imaṃ āpattiṃ āpajjati. Sabba-aṭṭhakathāsu pana vuttattā na sakkā paṭisedhetuṃ. Gavesitabbā ettha yutti. Aṭṭhakathācariyānaṃ vā saddhāya gantabbanti. Sesaṃ uttānameva.

Tisamuṭṭhānaṃ kāyacittato vācācittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Bhūtagāmasikkhāpadaṃ paṭhamam.

2. Aññavādakasikkhāpadavaṇṇanā

94. Dutiyasikkhāpade **anācāraṃ ācaritvā**ti akātabbaṃ katvā, kāyavacīdvāresu āpattiṃ āpajjitvāti vuttaṃ hoti. **Aññenaññaṃ paṭicaratī**ti aññena vacanena aññaṃ vacanaṃ paṭicarati paṭicchādeti ajjhottharati. Idāni taṃ paṭicaraṇavidhiṃ dassento **ko āpannoti**-ādimāha. Tatrāyaṃ vacanasambandho—so kira kiñci vītikkamaṃ disvā “āvuso āpattiṃ āpannosi”ti saṃghamaññhe āpattiyā anuyuññiyamāno “ko āpanno”ti vadati. Tato “tvaṃ”ti vutte “ahaṃ kiṃ āpanno”ti vadati. Atha “pācittiyaṃ vā dukkaṭaṃ vā”ti vutte vatthuṃ pucchanto “ahaṃ kismiṃ āpanno”ti vadati. Tato “asukasmiṃ nāma vatthusmin”ti vutte “ahaṃ kathaṃ āpanno kiṃ karonto āpannomhī”ti pucchati. Atha “idaṃ nāma karonto āpanno”ti vutte “kaṃ bhaṇathā”ti vadati. Tato “taṃ bhaṇāmā”ti vutte “kiṃ bhaṇathā”ti vadati.

Apicettha ayaṃ Pāḷimuttakopi aññenaññaṃ paṭicaraṇavidhi—bhikkhūhi “tava sipāṭikāya kahāpaṇo diṭṭho, kissevamasārappaṃ karosī”ti vutto “sudiṭṭhaṃ bhante, na paneso kahāpaṇo, tipumaṇḍalaṃ etan”ti bhaṇanto vā, “tvaṃ suraṃ pivanto diṭṭho, kissevaṃ¹ karosī”ti

1. Kissevamasārappaṃ (Sī)

vutto “sudiṭṭho bhante, na panesā surā, bhesajjatthāya sampāditam ariṭṭhan”ti bhaṇanto vā, “tvaṃ paṭicchanne āsane mātugāmena saddhim nisinno diṭṭho, kissevamasāruppaṃ karosī”ti vutto “yena diṭṭham, sudiṭṭham, viññū panettha dutiyo atthi, so kissa na diṭṭho”ti bhaṇanto vā, “īdisaṃ tayā kiñci diṭṭhan”ti puṭṭho “na suṇāmi”ti sotamupanento vā, sotadvāre pucchantānaṃ cakkhum upanento vā aññenaññaṃ paṭicaratīti veditabbo.

Aññavādakaṃ ropetūti aññavādakaṃ āropetu, patiṭṭhāpetūti attho.

Vihesakaṃ ropetūti etasmimpi eseṇa nayo.

98. **Aññavādake vihesake pācittiyanti** ettha aññaṃ vadatīti aññavādakaṃ, aññenaññaṃ paṭicaraṇassetam nāmaṃ. Vihesetīti vihesakaṃ, tuṇḥībhūtassetam nāmaṃ. Tasmiṃ **aññavādake vihesake. Pācittiyanti** vatthudvaye pācittiyadvayaṃ vuttaṃ.

100. **Aropite aññavādaketi** kammavācāya anāropite aññavādake. **Aropite vihesaketi** etasmimpi eseṇa nayo.

101. **Dhammakamme dhammakammasaññīti** ādisu yaṃ taṃ aññavādakavihesakaropanakkammaṃ kataṃ, tañce dhammakammaṃ hoti, so ca bhikkhu tasmiṃ dhammakammasaññī aññavādakañca vihesakañca karoti, athassa tasmiṃ aññavādake ca vihesake ca āpatti pācittiyassāti iminā nayena attho veditabbo.

102. **Ajānanto pucchatīti** āpattiṃ vā āpannabhāvaṃ ajānantoyeva “kiṃ tumhe bhaṇatha, ahaṃ na jānāmi”ti pucchati. **Gilāno vā na kathetīti** mukhe tādiso byādhi hoti, yena kathetuṃ na sakkoti. Saṃghassa **bhaṇḍanaṃ vāti** ādisu saṃghamajjhe kathite tappaccayā saṃghassa bhaṇḍanaṃ vā kalaho vā vivādo vā bhavissati, so mā ahoṣīti maññaṃāno na kathetīti iminā nayena attho veditabbo. Sesam uttānamevāti.

Tisamuṭṭhānaṃ kāyacittato vācācittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, siyā kiriyaṃ, siyā akiriyaṃ, aññenaññaṃ paṭicarantassa hi

kiriyaṃ hoti, tuṇhībhāvena vihesantassa akiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti.

Aññavādakasikkhāpadaṃ dutiyaṃ.

3. Ujjhāpanakasikkhāpadavaṇṇanā

103. Tatiyasikkhāpade **Dabbaṃ Mallaputtaṃ bhikkhū ujjhāpentīti** “chandāya Dabbo Mallaputto”ti-ādīni vadantā taṃ āyasmantaṃ tehi bhikkhūhi avajānāpenti¹, avaññāya olokāpenti, lāmakato vā cintāpentīti attho. Lakkhaṇaṃ panettha saddasatthānusārena veditabbaṃ. Ojjhāpentītipi pāṭho, ayamevattho. **Chandāyāti** chandena pakkhapātena, attano sandiṭṭhasambhattānaṃ paṇītāni paññāpetīti adhippāyo. **Khiyyantīti** “chandāya Dabbo Mallaputto”ti-ādīni vadantā pakāsentī.

105. **Ujjhāpanake khiyyanake pācittiyanti** ettha yena vacanena ujjhāpenti, taṃ ujjhāpanakaṃ. Yena ca khiyyanti, taṃ khiyyanakaṃ. Tasmīṃ ujjhāpanake khiyyanake. **Pācittiyanti** vatthudvaye pācittiyadvayaṃ vuttaṃ.

106. **Ujjhāpanakaṃ nāma upasampannaṃ saṃghena sammataṃ senāsanapaññāpakāṃ vā -pa- appamattakavissajjanakaṃ vāti** etesaṃ padānaṃ **maṅkukattukāmoti** iminā sambandho. **Avanṇaṃ kattukāmo ayasaṃ kattukāmoti** imesaṃ pana vasena **upasampannanti**-ādīsu “upasampannassā”ti evaṃ vibhattivipariṇāmo kātabbo. **Ujjhāpeti vā khiyyati vā āpatti pācittiyassāti** ettha pana yasmā “khiyyanakaṃ nāmā”ti evaṃ mātikāpadaṃ uddharitvāpi “ujjhāpanakaṃ nāmā”ti imassa padassa vuttavibhaṅgoyeva vattabbo hoti, Aññavādakasikkhāpade viya añño viseso natthi, tasmā taṃ visuṃ anuddharitvā avibhajitvā nigamanameva ekato katanti veditabbaṃ. **Dhammakamme dhammakammasaññīti**-ādīsu yaṃ tassa upasampannassa sammutikammaṃ kataṃ, tañce dhammakammaṃ hoti. So ca bhikkhu tasmīṃ dhammakammasaññī ujjhāpanakaṃ ca khiyyanakaṃ ca karoti, athassa tasmīṃ ujjhāpanake ca khiyyanake ca āpatti pācittiyassāti iminā nayena attho veditabbo.

1. Avajjhāpenti (?) Vi-Ṭṭha 1. 256 piṭṭhepi passitabbaṃ.

Anupasampannaṃ ujjhāpeti vā khiyyati vāti ettha upasampannaṃ saṅghena sammataṃ aññaṃ anupasampannaṃ ujjhāpeti avajānāpeti¹, tassa vā taṃ santike khiyyatīti attho. **Upasampannaṃ saṅghena asammataṃ** kammavācāya asammataṃ, kevalaṃ “taveso bhāro”ti saṅghena āropitabhāraṃ, bhikkhūnaṃ vā phāsuvihāratthāya sayameva taṃ bhāraṃ vahantaṃ, yatra vā dve tayo bhikkhū viharanti, tatra vā tādisaṃ kammaṃ karontanti adhippāyo. **Anupasampannaṃ saṅghena sammataṃ vā asammataṃ vā**ti ettha pana kiñcāpi anupasampannassa terasa sammutiyo dātuṃ na vaṭṭanti², atha kho upasampannakāle laddhasammutiko pacchā anupasampannabhāve ṭhito, taṃ sandhāya “saṅghena sammataṃ vā”ti vuttaṃ. Yassa pana byattassa sāmaṇerassa kevalaṃ saṅghena vā sammataṃ vā bhikkhunā “tvaṃ idaṃ kammaṃ karohi”ti bhāro kato, tādisaṃ sandhāya “asammataṃ vā”ti vuttaṃ. Sesamettha uttānamevāti.

Tisamuṭṭhānaṃ kāyacittato vācācittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti.

Ujjhāpanakasikkhāpadaṃ tatiyaṃ.

4. Paṭhamasenāsanāsikkhāpadavaṇṇanā

108. Catutthasikkhāpade **hemantike kāleti** hemantakāle himapātasamaye. **Kāyaṃ otāpentāti** mañcapīṭhādīsu nisinnā bālātapena kāyaṃ otāpentā. **Kāle ārociteti** yāgubhattādīsu yassa kassaci kāle ārocite. **Ovaṭṭhaṃ hotīti** himavassena ovaṭṭhaṃ tintaṃ hoti.

110. **Avassikasaṅketeti** vassikavassānamāsāti evaṃ apaññāte, cattāro hemantike cattāro ca gimhike aṭṭha māseti attho. **Maṇḍape vāti** sākhamāṇḍape vā padaramaṇḍape vā. **Rukkhāmūle**

1. Avajjhāpeti (?)

2. Na vaṭṭati (Sī, Syā)

vāti yassa kassaci rukkhassa heṭṭhā. **Yattha kākā vā kulalā vā na ūhadantīti** yattha dhuvanivāsena kulāvake katvā vasamānā ete kākakulalā vā aññe vā sakuntā taṃ senāsanam na ūhadanti, tādise rukkhāmūle nikkhipitum anujānāmīti. Tasmā yattha gocarappasutā sakuntā vissamitvā gacchanti, tassa rukkhassa mūle nikkhipitum vaṭṭati. Yasmim pana dhuvanivāsena kulāvake katvā vassanti, tassa rukkhassa mūle na nikkhipitabbaṃ. “Aṭṭha māsē”ti vacanato yesu janapadesu vassakāle na vassati, tesupi cattāro māsē nikkhipitum na vaṭṭatiyeva. “Avassikasaṅkete”ti vacanato yattha hemante devo vassati, tattha hemantepi ajjhokāse nikkhipitum na vaṭṭati. Gimhe pana sabbattha vigatavalāhakaṃ visuddham nabham hoti, evarūpe kāle kenacideva karaṇīyena ajjhokāse mañcapīṭham nikkhipitum vaṭṭati.

Abbhokāsikenāpi vattam jānitabbaṃ, tassa hi sace puggalikamañcako atthi, tattheva sayitabbaṃ. Saṃghikaṃ gaṇhantena vettena vā vākena vā vīṭamañcako gahetabbo. Tasmim asati purāṇamañcako gahetabbo. Tasmimpi asati navavāyimo vā onaddhako vā gahetabbo. Gahetvā ca pana “aham ukkaṭṭharukkhāmūliko ukkaṭṭha-abbhokāsiko”ti cīvarakuṭimpi akatvā asamaye ajjhokāse rukkhāmūle vā paññapetvā nipajjitum na vaṭṭati. Sace pana catugguṇenapi cīvarena katakuṭi atementam rakkhitum na sakkoti, sattāhavaddalikādīni bhavanti, bhikkhuno kāyānugatikkattā vaṭṭati.

Araññe paṇṇakuṭīsu vasantānam sīlasampadāya pasannacittā manussā navam mañcapīṭham denti “saṃghikaparibhogena paribhuñjathā”ti, vasitvā gacchantehi sāmantavihāre sabhāgabhikkhūnam pesetvā gantabbaṃ, sabhāgānam abhāve anovassake nikkhipitvā gantabbaṃ, anovassake asati rukke laggetvā gantabbaṃ. Cetiyaṅgaṇe sammajjanim gahetvā bhojanasālaṅgaṇam vā uposathāgāraṅgaṇam vā pariveṇadivāṭṭhāna-aggisālādīsu vā aññataram sammajjitvā dhovitvā puna sammajjanimālakeyeva ṭhapetabbā. Uposathāgārādīsu aññatarasmim gahetvā avasesāni sammajjantassāpi ese va nayo.

Yo pana bhikkhācāramaggaṃ sammajjantova gantukāmo hoti, tena sammajjitvā sace antarāmagge sālā atthi, tattha ṭhapetabbā. Sace natthi, valāhakānaṃ anuṭṭhitabhāvaṃ sallakkhetvā “yāvāhaṃ gāmato nikkhamāmi, tāva na vassissatī”ti jānantena yattha katthaci nikkhipitvā puna paccāgacchantena pākatiḥkaṭṭhāne ṭhapetabbā. Sace vassissatīti jānanto ajjhokāse ṭhapeti, dukkaṇṇanti Mahāpaccariyaṃ vuttaṃ. Sace pana tatra tatreva sammajjanatthāya sammajjanī nikkhattā hoti, taṃ taṃ ṭhānaṃ sammajjitvā tatra tatreva nikkhipitum vaṭṭati. Āsanasālaṃ sammajjantena vattaṃ jānitabbam. Tatridaṃ vattaṃ, majjhato paṭṭhāya pādaṭṭhānābhimukhā vālikā haritabbā. Kacavaraṃ hatthehi gahetvā bahi chaḍḍetabbam.

111. **Masārakoti** mañcapāde vijjhivā tattha aṇaniyo pavesetvā kato. **Bundikābaddhoti** aṇanīhi mañcapāde ḍaṃsāpetvā pallaṅkasaṅkhepena kato. **Kuḷīrapādakoti** assameṇḍakādīnaṃ pādasadischi pādehi kato. Yo vā pana koci vaṅkapādako, ayaṃ vuccati kuḷīrapādako. **Āhaccapādakoti** ayaṃ pana “āhaccapādako nāma mañco aṅge vijjhivā kato hoti”ti¹ evaṃ parato Pāḷiyaṃyeva vutto, tasmā aṇaniyo vijjhivā tattha pādasikhaṃ pavesetvā upari āṇiṃ datvā katamañco “āhaccapādako”ti veditabbo. Piṭhepi eseva nayo. **Anto saṃveṭhetvā baddhaṃ hoti**ti heṭṭhā ca upari ca vitthatam, majjhe saṅkhittam, paṇavasāṇṭhānaṃ katvā baddhaṃ hoti, taṃ kira majjhe sīhabyagghacammaaparikkhattampi² karonti. Akappiyacammaṃ nāmettha natthi. Senāsanaṃ hi sovaṇṇamayampi vaṭṭati, tasmā taṃ mahagghaṃ hoti. **Anupasampannaṃ santharāpeti, tassa palibodhoti** yena santharāpitaṃ, tassa palibodho. **Leḍḍupātaṃ atikkamantassa āpatti pācittiyassāti** thāmamajjhimassa purisassa leḍḍupātaṃ atikkamantassa pācittiyaṃ.

Ayaṃ panettha vinicchayo, thero bhojanasālāyaṃ bhattakiccaṃ katvā daharaṃ āṇāpeti “gaccha divāṭṭhāne mañcapīṭhaṃ paññapehi”ti. So tathā katvā nisinno. Thero yathārucci vicarivā tattha gantvā thavikaṃ vā uttarāsaṅgaṃ vā ṭhapeti, tato paṭṭhāya therassa palibodho. Nisīditvā

1. Ṭhito hoti (Vi 2. 67 piṭṭhe)

2. ...parikkhattampi (Sī)

sayam gacchanto neva uddharati, na uddharāpeti, leḍḍupātātikkame pācittiyam. Sace pana thero tattha thavikam vā uttarāsaṅgam vā aṭṭhapetvā caṅkamantova daharam “gaccha tvaṇ”ti bhaṇati. Tena “idam bhante mañcapīṭhan”ti ācikkhitabbam. Sace thero vattam jānāti, “tvam gaccha, aham pākatikam karissāmi”ti vattabbam. Sace bālo hoti anuggahitavatto, “gacchamā idha tiṭṭha, neva nisīditum na nipajjitum demī”ti¹ daharam tajjetiyeva, daharena “bhante sukham sayathā”ti kappam labhitvā vanditvā gantabbam. Tasmim gate therasseva palibodho. Purimanayeneva cassa āpatti veditabbā.

Atha pana āṇattikkhaṇeyeva daharo “mayham bhante bhaṇḍakadhovanādi kiñci karaṇīyam atthi”ti vadati, thero ca nam “tvam paññāpetvā gacchahi”ti vatvā bhojanasālato nikkhamitvā aññattha gacchati, pāduddhārena kāretabbo. Sace tattheva gantvā nisīdati, purimanayeneva cassa leḍḍupātātikkame āpatti. Sace pana thero sāmaṇeram āṇāpeti, sāmaṇere tattha mañcapīṭham paññāpetvā nisinnepi bhojanasālato aññattha gacchanto pāduddhārena kāretabbo. Gantvā nisinno puna gamanakāle leḍḍupātātikkame āpattiyā kāretabbo. Sace pana āṇāpento “mañcapīṭham paññāpetvā tattheva nisīdā”ti āṇāpeti, yatricchati, tatra gantvā āgantum labhati. Sayam pana pākatikam akatvā gacchantassa leḍḍupātātikkame pācittiyam. Antarasannipāte mañcapīṭhāni paññāpetvā nisinnehi gamanakāle āramikānam “imam paṭisāmethā”ti vattabbam, avatvā gacchantānam leḍḍupātātikkame āpatti.

Mahādhammasavanam nāma hoti, tattha uposathāgārato pi bhojanasālato pi āharitvā mañcapīṭhāni paññāpenti, āvāsikānamyeva palibodho. Sace āgantukā “idam amhākam upajjhāyassa, idam ācariyassā”ti gaṇhanti. Tato paṭṭhāya tesamyeva palibodho, gamanakāle pākatikam akatvā leḍḍupātam atikkamantānam āpatti. Mahāpaccariyam pana vuttam “yāva aññe na nisīdanti, tāva yehi paññattam, tesam bhāro. Aññesu āgantvā nisinnesu nisinnakānam bhāro. Sace te anuddharitvā vā anuddharāpetvā vā gacchanti, dukkaṭam. Kasmā? Anāṇattiyā paññāpitattā”ti. Dhammāsane paññatte yāva ussārako

1. Dehīti (Sī)

vā dhammakathiko vā nāgacchati, tāva paññāpakānaṃ palibodho, tasmim āgantvā nisinne tassa palibodho. Sakalaṃ ahorattaṃ dhammasavanaṃ hoti, añño ussārako vā dhammakathiko vā uṭṭhahati, añño nisīdati. Yo yo āgantvā nisīdati, tassa tassa bhāro. Uṭṭhahantena pana “idamāsaṇaṃ tumhākaṃ bhāro”ti vatvā gantabbaṃ. Sacepi itarasmiṃ anāgateyeva paṭhamāṃ nisinno uṭṭhāya gacchati, tasmiṃca anto-upacāraṭṭheyeva itaro āgantvā nisīdati, uṭṭhāya gato āpattiyaṃ na kāretabbo. Sace pana itarasmiṃ anāgateyeva paṭhamāṃ nisinno uṭṭhāyāsaṇa leḍḍupātaṃ atikkamati, āpattiyaṃ kāretabbo. Sabbattha ca “leḍḍupātātikkame paṭhamapāde dukkaṭaṃ, dutiye pācittiyaṃ”ti yaṃ nayo Mahāpaccariyaṃ vutto.

112. **Cimilikāṃ vāti-ādīsu**¹ **cimilikā** nāma sudhāḍiparikammakatāya bhūmiyā vaṇṇānurakkhaṇatthaṃ katā hoti, taṃ heṭṭhā pattharivā upari kaṭasāraṇaṃ pattharanti. **Uttarattharaṇaṃ** nāma mañcapīṭhānaṃ upari attharitabbakaṃ paccattharaṇaṃ. **Bhūmattharaṇaṃ** nāma bhūmiyaṃ attharitabbā kaṭasāraṇādivikati. **Taṭṭikaṃ** nāma tālapaṇṇehi vā vākehi vā katataṭṭikā. **Cammakhaṇḍo** nāma sīhabyagghadīpitaracchacammādīsipi yaṃkiñci cammaṃ. Aṭṭhakathāsu hi senāsanaparibhoge paṭikkhittacammaṃ nāma na dissati, tasmā sīhacammādīnaṃ pariharaṇe vā paṭikkhepo veditabbo. **Pādapuñchanī** nāma rajjakehi vā pilotikāhi vā pādapuñchanatthaṃ katā. **Phalakapīṭhaṃ** nāma phalakamayaṃ pīṭhaṃ. Atha vā phalakañceva dārumayaṃ pīṭhaṃ, etena sabbampi dārubhaṇḍādi saṅgahitaṃ, Mahāpaccariyaṃ pana vitthāreneva vuttaṃ “ādhāraṇaṃ pattapīṭhaṃ pādakathalikaṃ tālavaṇṇaṃ bījaṇipattakaṃ yaṃkiñci dārubhaṇḍaṃ antamaso pānīya-ūlūkaṃ pānīyasaṅkhaṃ ajjhokāse nikkhipivā gacchantassa dukkaṭaṃ”ti. Mahā-aṭṭhakathāyaṃ pana esa nayo dutiyasikkhāpade dassito. Ajjhokāse rajanaṃ pacitvā rajanabhājanaṃ rajana-ūlūko rajanadoṇikāti sabbāṃ aggisālāya paṭisāmetabbaṃ. Sace aggisālā natthi, anovassake pabbhāre nikkhipitabbaṃ. Tasmimpi asati yattha oloketā bhikkhū passanti, tādise ṭhāne ṭhapetvāpi gantum vaṭṭati.

1. Cimilikāṃ vāti-ādīsu (Sī, evamuparipi)

Aññassa puggaliketi yasmim̐ vissāsaggāho na ruhati, tassa santake dukkaṭaṃ. Yasmim̐ pana vissāso ruhati, tassa santakaṃ attano puggalikamiva hotīti Mahāpaccariyādīsu vuttaṃ.

113. **Āpuccham̐ gacchatīti** yo bhikkhu vā sāmaṇero vā ārāmiko vā lajjī hoti, attano palibodham̐ viya maññati, yo tathārūpaṃ āpucchitvā gacchati, tassa anāpatti. **Otāpento gacchatīti** ātape otāpento āgantvā uddharissāmīti gacchati, evaṃ gacchato anāpatti. **Kenaci palibuddham̐ hotīti** senāsanam̐ kenaci upaddutaṃ hotīti attho. Sacepi hi vuḍḍhataro bhikkhu utthāpetvā¹ gaṇhāti, sacepi yakkho vā peto vā āgantvā nisīdati, koci vā issaro āgantvā gaṇhāti, senāsanam̐ palibuddham̐ hoti. Sīhabyagghādīsu vā pana taṃ padesaṃ āgantvā ʘhitesupi senāsanam̐ palibuddham̐ hotiyeva. Evaṃ kenaci palibuddhe anuddharitvāpi gacchato anāpatti. **Āpadāsūti** jīvitabrahmacariyantarāyesu. Sesam̐ uttānamevāti.

Kathinasamuṭṭhānam̐ kāyavācato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṃkiriyaṃ, nosaññāvimokkham̐, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Paṭhamasenāsanasikkhāpadaṃ catuttham̐.

5. Dutiyasenāsanasikkhāpadavaṇṇanā

116. Dutiyasenāsanasikkhāpade **bhisīti** mañcakabhisi vā pīṭhakabhisi vā, cimilikādīnapi purimasikkhāpade vuttapakārāniyeva. **Nisīdananti** sadasaṃ veditabbaṃ. **Paccattharaṇanti** pāvāro kojavoti ettakameva vuttaṃ. **Tiṇasanthāro**ti yesaṃ kesañci tiṇānam̐ santhāro. Esa nayo paṇṇasanthāre. **Parikkhepaṃ atikkamantassāti** ettha paṭhamapādaṃ atikkāmentassa dukkaṭaṃ, dutiyātikkame pācittiyaṃ. Aparikkhittassa upacāro nāma senāsanato dve leḍḍupātā.

1. Utthāpetvāva (Syā, Ka)

Anāpuccham vā gaccheyyāti ettha bhikkhumhi sati bhikkhu āpucchitabbo. Tasmiṃ asati sāmaṇero, tasmiṃ asati ārāmiko, tasmimpi asati yena vihāro kārīto, so vihārasāmiko, tassa vā kule yo koci āpucchitabbo. Tasmimpi asati catūsu pāsāṇesu mañcam ṭhapetvā mañce avasesamañcapīṭhāni āropetvā upari bhisī-ādikaṃ dasavidhampi seyyam rāsiṃ karitvā dārubbhaṇḍam mattikābhaṇḍam paṭisāmetvā dvāravātapānāni pidahitvā gamiyavattam pūretvā gantabbam. Sace pana senāsanam ovassati, chadanatthañca tiṇam vā iṭṭhakā vā ānītā honti. Sace ussahati, chādetabbam. No ce sakkoti, yo okāso anovassako, tattha mañcapīṭhādīni nikkhipitvā gantabbam. Sace sabbampi ovassati, ussahantena antogāme upāsakānam ghare ṭhapetabbam. Sace tepi “saṃghikaṃ nāma bhante bhāriyam, aggidāhādīnam bhāyāmā”ti na sampatiṇṇanti, ajjhokāsepi pāsāṇānam upari mañcam ṭhapetvā sesam pubbe vuttanayeneva nikkhipitvā tiṇehi ca paṇṇehi ca paṭicchādetvā gantum vaṭṭati. Yam hi tattha aṅgamattampi avasissati, tam aññesam tattha āgatānam bhikkhūnam upakāram bhavissatīti.

117. **Vihārassa upacāreti**-ādīsu vihārassūpacāro nāma pariveṇam. **Upaṭṭhānasālā**ti pariveṇabhojanasālā. **Maṇḍapoti** pariveṇamaṇḍpo. **Rukkhamūlanti** pariveṇarukkhamūlam. Ayam tāva nayo Kurundaṭṭhakathāyam vutto. Kiñcāpi vutto, atha kho vihāroti antogabbho vā aññam vā sabbaparicchannam guttasenāsanam veditabbam. **Vihārassa upacāreti** tassa bahi āsanne okāse. **Upaṭṭhānasālāyam vāti** bhojanasālāyam vā. **Maṇḍape vāti** aparicchanne paricchanne vāpi bahūnam sannipātaṇḍape. Rukkhamūle vattabbam natthi. **Āpatti dukkaṭassāti** vuttappakāram hi dasavidham seyyam antogabbhādīmi guttaṭṭhāne paññāpetvā gacchantassa yasmā seyyāpi senāsanampi upacikāhi palujjati, vammikarāsiyeva hoti, tasmā pācittiyam vuttam. Bahi pana upaṭṭhānasālādīsu paññāpetvā gacchantassa seyyāmatameva nasseyya, ṭhānassa

aguttatāya, na senāsanam, tasmā ettha dukkaṭam vuttam. **Mañcam vā piṭham vāti** ettha yasmā na sakkā mañcapīṭham sahasā upacikāhi khāyitum, tasmā tam viharepi santharivā gacchantassa dukkaṭam vuttam. Vihārūpacāre pana tam viharacārikam āhiṇḍantāpi disvā paṭisāmessanti.

118. **Uddharitvā gacchatīti** ettha uddharitvā gacchantena mañcapīṭhakavāṭam sabbam apanetvā saṁharitvā cīvaravamse laggetvā gantabbam. Pacchā āgantvā vasanakabhikkhunāpi puna mañcapīṭham vā paññāpetvā sayitvā gacchantena tatheva kātabbam. Antokuṭṭato seyyam bahikuṭṭe paññāpetvā vasantena gamanakāle gahitaṭṭhāneyeva paṭisāmetabbam. Uparipāsādato oropetvā heṭṭhāpāsāde vasantassapi eseva nayo. Rattiṭṭhānadivāṭṭhānesu mañcapīṭham paññāpetvāpi gamanakāle puna gahitaṭṭhāneyeva ṭhapetabbam.

Āpuccham gacchatīti etthāyam āpucchitabbānāpucchitabbavinicchayo, yā tāva bhūmiyam dīghasālā vā paṇṇasālā vā hoti, yaṁ vā rukkhatthambhesu katageham upacikānam uṭṭhānaṭṭhānam hoti, tato pakkamantena tāva āpucchitvāva pakkamitabbam. Tasmim hi katipayāni divasāni ajaggiyamāne vammikāva santiṭṭhanti. Yaṁ pana pāsāṇapiṭṭhiyam vā pāsāṇatthambhesu vā katasenāsanam siluccayaleṇam vā sudhālittasenāsanam vā, yattha upacikāsaṅkā natthi, tato pakkamantassa āpucchitvāpi anāpucchitvāpi gantum vaṭṭati, āpucchanaṁ pana vattam. Sace tādisepi senāsane ekena passena upacikā ārohanti, āpucchitvāva gantabbam. Yo pana āgantuko bhikkhu saṁghikam senāsanam gahetvā vasantam bhikkhum anuvattanto attano senāsanam aggahetvā vasati, yāva so na gaṇhāti, tāva tam senāsanam purimabhikkhusseva palibodho. Yadā pana so senāsanam gahetvā attano issariyena vasati, tato paṭṭhāya āgantukasessa palibodho. Sace ubhopi vibhajitvā gaṇhanti, ubhinnampi palibodho. Mahāpaccariyam pana vuttam, sace dve tayo ekato hutvā paññāpentī, gamanakāle sabbehipi āpucchitabbam. Tesu ce paṭhamam gacchanto pacchimo jaggissatīti ābhogam katvā gacchati, vaṭṭati. Pacchimassa ābhogena mutti natthi. Bahū ekam pesetvā santharāpentī, gamanakāle sabbehi vā

āpucchitabbaṃ, ekaṃ vā pesetvā āpucchitabbaṃ. Aññato mañcapīṭhādīni ānetvā aññatra vasitvāpi gamanakāle tattheva netabbāni. Sace aññāvāsato ānetvā vasamānassa añño vuḍḍhataro āgacchati, na paṭibāhitabbo, “mayā bhante aññāvāsato ānītaṃ, pākatikaṃ kareyyāthā”ti vattabbaṃ. Tena “evaṃ karissāmi”ti sampaṭicchite itarassa gantvā vaṭṭati. Evamaññattha haritvāpi saṃghikaparibhogena paribhuñjantassa naṭṭhaṃ vā jiṇṇaṃ vā corehi vā haṭaṃ gīvā na hoti, puggalikaparibhogena paribhuñjantassa pana gīvā hoti. Aññassa mañcapīṭhaṃ pana saṃghikaparibhogena vā puggalikaparibhogena vā paribhuñjantassa naṭṭhaṃ gīvāyeva.

Kenaci palibuddhaṃ hotīti vuḍḍhatarabhikkhu issariyayakkhasīhavālamigakaṇhasappādīsu yena kenaci senāsaṇaṃ palibuddhaṃ hoti. **Sāpekkho gantvā tattha ṭhito āpucchati, kenaci palibuddho hotīti** ajjeva āgantvā paṭijaggissāmīti evaṃ sāpekkho nadīpāraṃ vā gāmantaraṃ vā gantvā yatthassa gamanacittaṃ uppannaṃ, tattheva ṭhito kañci pesetvā āpucchati, nadīpūrarājacorādīsu vā kenaci palibuddho hoti upadduto, na sakkoti paccāgantvā, evaṃbhūtassapi anāpatti. Sesam paṭhamasikkhāpade vuttanayameva saddhiṃ samuṭṭhānādīhīti.

Dutiyasenāsanāsikkhāpadaṃ pañcamaṃ.

6. Anupakhajjasikkhāpadavaṇṇanā

119. Chaṭṭhasikkhāpade **palibundhentīti** paṭhamataraṃ gantvā pattacīvaraṃ atiharitvā¹ rumbhitvā tiṭṭhanti. **Therā bhikkhū**² **vuṭṭhāpentīti** amhākaṃ āvuso pāpuṇātīti vassaggena gahetvā vuṭṭhāpenti. **Anupakhajja seyyaṃ kappentīti** tumhākaṃ bhante mañcaṭṭhānaṃyeva pāpuṇāti. Na sabbo vihāro. Amhākaṃ dāni idaṃ ṭhānaṃ pāpuṇātīti anupavisitvā mañcapīṭhaṃ paññāpetvā nisīdantipi nipajjantipi sajjhāyampi karonti.

120. **Jānanti** “anuṭṭhāpanīyo ayan”ti jānanto. Tenevassa Vibhaṅge “vuḍḍhoti jānāti”ti-ādi vuttaṃ. Vuḍḍho hi attano vuḍḍhatāya

1. Abhiharitvā (Ka)

2. There bhikkhū (Sī, Syā)

anuṭṭhāpanīyo, gilāno gilānatāya, saṅgho pana bhaṇḍāgārikassa vā dhammakathikavinayadharādīnaṃ vā gaṇavācaka-ācariyassa vā bahūpakārataṃ guṇavisiṭṭhatañca sallakkhento dhuvavāsathāya vihāraṃ sammannitvā deti, tasmā yassa saṅghena dinno, sopi anuṭṭhāpanīyo. Kāmañcetta gilānassāpi saṅghoyeva anucchavikaṃ senāsanāṃ deti, gilāno pana apaloketvā saṅghena adinnasenāsanopi¹ na pīletabbo anukampitabboti dassetuṃ visuṃ vutto.

121. **Upacāreti** ettha mañcapīṭhānaṃ tāva mahallake vihāre samantā diyaḍḍho hattho upacāro, khuddake yato pahoti tato diyaḍḍho hattho, pāde dhovitvā pavisantassa passāvatthāya nikkhamantassa ca yāva dvāre nikkhattapādadhovanapāsāṇato passāvatthānato ca mañcapīṭhaṃ, tāva diyaḍḍhahatthavitthāro maggo upacāro nāma. Tasmim mañcassa vā pīṭhassa vā upacāre ṭhitassa vā bhikkhuno pavisantassa vā nikkhamantassa vā upacāre yo anupakhajja seyyaṃ kappetukāmo seyyaṃ santharati vā santharāpeti vā, āpatti dukkaṭassa.

Abhinisīdati vā abhinipajjati vāti ettha abhinisīdanamattena abhinipajjanamatteneva vā pācittiyaṃ. Sace pana dvepi karoti, dve pācittiyāni. Uṭṭhāyutthāya nisīdato vā nipajjato vā payoge payoge pācittiyaṃ.

122. **Upacāraṃ ṭhapetvā seyyaṃ santharati vā santharāpeti vāti** imasmim, ito pare ca “vihārassa upacāre”ti-ādike dukkaṭavārepi yathā idha abhinisīdanamatte abhinipajjanamatte² ubhayakaraṇe payogabhede³ ca pācittiyappabhedo vutto, evaṃ dukkaṭappabhedo veditabbo. Evarūpena hi visabhāgapuggalena ekavihāre vā ekapariveṇe vā vasantena attho natthi, tasmā sabbatthevassa nivāso vārito. **Aññassa puggalike**ti idhāpi vissāsikassa puggalikaṃ attano puggalikasadisameva, tattha anāpatti.

1. Adinnasenāsanepi (Ka)

2. Abhinisīdanamattena abhinipajjanamattena (Ka)

3. Payogabhedenā (Ka)

123. **Āpadāsūti** sace bahi vasantassa jīvitabrahmacariyantarāyo hoti, evarūpāsu āpadāsu yo pavisati, tassāpi anāpatti. Sesam uttānamevāti. Paṭhamapārājikasamuṭṭhānam, kiriyaṃ, saññāvimokkham, sacittakam, lokavajjam, kāyakammaṃ, akusalacittam, dukkhavedananti.

Anupakhajjasikkhāpadaṃ chaṭṭham.

7. Nikkaḍḍhanasikkhāpadavaṇṇanā

126. Sattamasikkhāpade **ekena payogena bahukepi dvāre atikkāmetīti** ye catubhūmakapañcabhūmakā pāsādā, chasattakoṭṭhakāni vā catussālāni, tādisesu senāsanesu hatthesu vā gīvāya vā gahetvā antarā aṭṭhapento ekena payogena atikkāmeti, ekameva pācittiyaṃ. Ṭhapetvā ṭhapetvā nānāpayogehi atikkāmentassa dvāragaṇanāya pācittiyāni. Hatthena anāmasitvā “nikkhamā”ti vatvā vācāya nikkāḍḍhantassāpi ese va nayo.

Aññam āṇāpetīti ettha “imaṃ nikkāḍḍhā”ti āṇattimatte dukkaṭam. Sace so sakim āṇatto bahukepi dvāre atikkāmehi, ekaṃ pācittiyaṃ. Sace pana “ettakāni dvārāni nikkāḍḍhāhi”ti vā “yāva mahādvāram, tāva nikkāḍḍhāhi”ti vā evaṃ niyāmetvā āṇatto hoti, dvāragaṇanāya pācittiyāni.

Tassa parikkhāranti yaṃkiñci tassa santakam pattacīvaraparissāvanadhamakaraṇamañcapīṭha bhiṣi bimbohanādibhedam antamaso rajanachallimpi yo nikkāḍḍhati vā nikkāḍḍhāpeti vā, tassa vatthugaṇanāya dukkaṭāni. Gāḷham bandhitvā ṭhapitesu pana ekāva āpattīti Mahāpaccariyaṃ vuttaṃ.

127. **Aññassa puggaliketi** idhāpi vissāsikapuggalikaṃ attano puggalikasadisameva. Yathā ca idha, evaṃ sabbattha. Yatra pana viseso bhavissati, tatra vakkhāma.

128. **Alajjim nikkāḍḍhati vāti**—ādīsu bhaṇḍanakāraḥakalahakāraḥameva sakalasamghārāmato nikkāḍḍhitum labhati, so hi pakkham labhitvā

saṃghampi bhindeyya. Alajjī-ādayo pana attano vasanaṭṭhānatoyeva nikkadḍhitabbā, sakalasaṃghārāmato nikkadḍhitum na vaṭṭati.

Ummattakassāti sayam ummattakassa anāpatti. Sesam uttānamevāti.

Tisamuṭṭhānam kāyacittato vācācittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṃ, saññāvimokkham, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti.

Nikkadḍhanasikkhāpadaṃ sattamaṃ.

8. Vehāsakuṭisikkhāpadavaṇṇanā

129. Aṭṭhamasikkhāpade **uparivehāsakuṭiyāti** upari acchannatalāya dvibhūmikakuṭiyā vā tibhūmikādikuṭiyā vā. **Mañcam sahasā abhinisīdīti** mañcam sahasā abhibhavitvā ajjhottharivā nisīdi. Bhummatthe vā etaṃ upayogavacanam, mañce nisīdīti attho. **Abhīti** idaṃ pana padasobhanattham upasaggamattameva. **Nippatitvāti** nipatitvā, nikkhamitvā vā. Tassa hi upari āṇipi¹ na dinnā, tasmā nikkhanto. **Vissaramakāsīti** virūpaṃ āturassaramakāsi.

131. **Vehāsakuṭi nāma majjhimassa purisassa asīsaghaṭṭāti** yā pamāṇamajjhimassa purisassa sabbaheṭṭhimāhi tulāhi sīsam na ghaṭṭeti, etena idha adhippetā vehāsakuṭi dassitā hoti, na vehāsakuṭilakkhaṇam. Yā hi kāci upari acchinnatalā dvibhūmikā kuṭi tibhūmikādikuṭi vā “vehāsakuṭi”ti vuccati. Idha pana asīsaghaṭṭā adhippetā. Abhinisīdanādīsu pubbe vuttanayeneva payogavasena āpattibhedo veditabbo.

133. **Avehāsakuṭiyāti** bhūmiyaṃ katapaṇṇasālādīsu anāpatti. Na hi sakkā tattha parassa pīlā katum. **Sīsaghaṭṭāyāti** yāyam sīsaghaṭṭā hoti, tatthāpi anāpatti. Na hi sakkā tattha heṭṭhāpāsāde anonaṭena vicaritum, tasmā asaṇcaraṇaṭṭhānattā parapīlā na

1. Āṇīhi (Ka)

bhavissati. **Heṭṭhā aparibhogam hotīti** yassā heṭṭhā dabbasambhārādīnaṃ nikkhattattā aparibhogam hoti, tatthāpi anāpatti. **Padarasañcitam hotīti** yassā uparimatalaṃ dārupalakehi vā ghanasanthataṃ hoti sudhādiparikammakataṃ vā, tatthāpi anāpatti. **Paṭāṇi dinnā hotīti** mañcapīṭhānaṃ pādasikhāsu āṇī dinnā hoti. Yattha nisīdantepi na nippatanti, tādise mañcapīṭhe nisīdatopi anāpatti. **Tasmim̐ ṭhitoti** āhaccapāḍake mañce vā pīṭhe vā ṭhito upari nāgadantakādīsū laggitakaṃ cīvaraṃ vā kiñci vā gaṇhāti vā, aññaṃ vā laggeti, tassāpi anāpatti. Sesam̐ uttānameva. Eḷakalomasamuṭṭhānaṃ kāyato ca kāyacittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Vehāsakuṭṭisikkhāpadaṃ aṭṭhamam̐.

9. Mahallakavīhārasikkhāpadavaṇṇanā

135. Navamasikkhāpade **yāva dvārakosāti** ettha dvārakoso nāma piṭṭhasaṅghāṭassa samantā kavāṭavittthārappamāṇo okāso. Mahāpaccariyaṃ pana “dvārabāhato paṭṭhāya diyaḍḍho hattho”ti vuttaṃ. Kurundiyaṃ pana “dvārassa ubhosu passesu kavāṭappamāṇan”ti. Mahā-aṭṭhakathāyaṃ “kavāṭaṃ nāma diyaḍḍhahatthampi hoti dvihatthampi aḍḍhateyyahatthampī”ti vuttaṃ, taṃ suvuttaṃ. Tadeva hi sandhāya Bhagavatāpi “piṭṭhasaṅghāṭassa samantā hatthapāsā”ti ayaṃ ukkaṭṭhaniddeso kato. **Aggaḷaṭṭhapanāyāti** sakavāṭakadvārabandhaṭṭhapanāya, sakavāṭakassa dvārabandhassa niccalabhāvattthāyāti attho. Dvāraṭṭhapanāyāti idampi hi padabhājanaṃ imamevatthaṃ sandhāya bhāsitaṃ. Ayaṃ panettha adhippāyo, kavāṭaṃ hi lahuparivaṭṭakaṃ vivaraṇakāle bhittim̐ āhanati, pidahanakāle dvārabandhaṃ, tena āhananena bhitti kampati, tato mattikā calati, calitvā sithilā vā hoti patati vā. Tenāha Bhagavā “yāva dvārakosā aggaḷaṭṭhapanāyā”ti. Tattha kiñcāpi “idaṃ nāma kattabban”ti neva mātikāyaṃ na padabhājane vuttaṃ, aṭṭhuppattiyaṃ pana “punappunaṃ chādāpesi, punappunaṃ lepāpesi”ti adhikārato yāva dvārakosā aggaḷaṭṭhapanāya punappunaṃ limpitaḍḍho vā lepāpetabbo vāti evamattho daṭṭhabbo.

Yaṃ pana padabhājane “piṭṭhasaṅghāṭassa samantā hatthapāsā”ti vuttaṃ. Tattha yassa vemajjhe dvāraṃ hoti, uparibhāge uccā bhitti, tassa tīsu disāsu samantā hatthapāsā upacāro hoti, khuddakassa vihārassa dvīsu disāsu upacāro hoti. Tatrāpi yaṃ bhittiṃ vivariyamānaṃ kavāṭaṃ āhanati, sā aparipūra-upacārāpi hoti. Ukaṭṭhaparicchedena pana tīsu disāsu samantā hatthapāsā dvārassa niccalabhāvatthāya lepo anuññāto. Sace panassa dvārassa adhobhāgepi lepokāso atthi, tampi limpituṃ vaṭṭati.

Ālokasandhiparikammāyāti ettha **ālokasandhī**ti vātapānakavāṭakā vuccanti. Tepi vivaraṇakāle vidatthimattampi atirekampi bhittippadesaṃ paharanti. Upacāro panettha sabbadisāsu labbhati, tasmā sabbadisāsu kavāṭavittthārappamāṇo okāso ālokasandhiparikammattāya limpitaḥḥo vā lepāpetabho vāti ayamettha adhippāyo.

Setavaṇṇanti-ādikaṃ na mātikāya padabhājanaṃ. Iminā hi vihārassa bhārikattaṃ nāma natthīti padabhājaneyeva anuññātaṃ, tasmā sabbametaṃ yathāsukhaṃ kattabbaṃ.

Evam lepakamme yaṃ kattabbaṃ, taṃ dassetvā puna chadane kattabbaṃ dassetuṃ **dvatticchadanassāti**-ādi vuttaṃ. Tattha **dvatticchadanassa pariyāyanti** chadanassa dvattipariyāyaṃ, pariyāyo vuccati parikkhepo, parikkhepadvayaṃ vā parikkhepattayaṃ vā adhiṭṭhātabbanti attho. **Appaharite ṭhitenāti** aharite ṭhitenā. **Haritanti** cettha sattadhaññābhedaṃ pubbaṇṇaṃ muggamāsatilakulattha-alābukumbhaṇḍādibhedaṇca aparāṇṇaṃ adhippetāṃ. Tenevāha “haritaṃ nāma pubbaṇṇaṃ aparāṇṇaṃ”ti.

Sace harite ṭhito adhiṭṭhāti, āpatti dukkaṭassāti ettha pana yasmimpi khette vuttaṃ bījaṃ na tāva sampajjati, vasse vā pana patite sampajjissati, tampi haritasāṅkhyameva gacchati. Tasmā evarūpe khettepi ṭhitenā na adhiṭṭhātabbaṃ, ahariteyeva ṭhitenā adhiṭṭhātabbaṃ. Tatrāpi ayaṃ paricchedo, piṭṭhivaṃsassa vā kūṭāgārakaṇṇikāya vā upari, thupikāya vā passe nisinna chadanamukhavatṭi-antena olokento yasmiṃ bhūmibhāge ṭhitaṃ passati, yasmiṃ ca bhūmibhāge ṭhito taṃ upari nisinnakaṃ passati,

tasmim̐ ṭhāne adhiṭṭhātabbam̐. Tassa anto aharitepi ṭhatvā adhiṭṭhātum̐ na labbhati. Kasmā? Vihārassa hi patantassa ayam̐ patanokāsoti.

136. **Maggena chādentassati** ettha maggena chādanam̐¹ nāma aparikkhipitvā ujukameva chādanam̐, tam̐ iṭṭhakasilāsudhāhi labbhati. **Dve magge adhiṭṭhahitvā**ti dve maggā sace ducchannā honti, apanetvāpi punappunam̐ chādetum̐² labbhati, tasmā yathā icchati, tathā dve magge adhiṭṭhahitvā tatiyamaggam̐ “idāni evam̐ chādehī”ti āṇāpetvā pakkamitabbam̐. **Pariyāyenāti** parikkhepena. Evam̐chadanam̐ pana tiṇapaṇṇehi labbhati. Tasmā idhāpi yathā icchati, tathā dve pariyāye adhiṭṭhahitvā tatiyam̐ pariyāyam̐ “idāni evam̐ chādehī”ti āṇāpetvā pakkamitabbam̐. Sace na pakkamati, tuṇhībhūtena ṭhātabbam̐. Sabbampi cetam̐ chadanam̐ chadanūpari veditabbam̐. Uparūparicchanno hi vihāro ciram̐ anovassako hotīti maññamānā evam̐ chādenti. **Tato ce uttarinti** tiṇṇam̐ maggānam̐ vā pariyāyānam̐ vā upari catutthe magge vā pariyāye vā.

137. **Karaḷe karaḷeti** tiṇamuṭṭhiyam̐ tiṇamuṭṭhiyam̐. Sesamettha uttānamevāti. Chasamuṭṭhānam̐, kiriyam̐, nosaññāvimokkham̐, acittakam̐, paṇṇattivajjam̐, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittam̐, tivedananti.

Mahallakavīhārasikkhāpadam̐ navamam̐.

10. Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā

140. Dasamasikkhāpade **jānam̐ sappāṇakanti** sappāṇakam̐ etanti yathā tathā vā jānanto. **Siñceyya vā siñcāpeyya vāti** tena udakena sayam̐ vā siñceyya, aññam̐ vā āṇāpetvā siñcāpeyya. Pāḷiyam̐ pana “siñceyyāti sayam̐ siñcatī”ti īdisānam̐ vacanānam̐ attho pubbe vuttanayeneva veditabbo.

Tattha dhāram̐ avicchinditvā siñcantassa ekasmim̐ udakaghaṭe ekāva āpatti. Esa nayo sabbabhājanesu. Dhāram̐ vicchindantassa pana payoge payoge

1. Chāditam̐ (Ka)

2. Chādāpetum̐ (Sī, Syā)

āpatti. Mātikaṃ sammukhaṃ karoti, divasampi sandatu, ekāva āpatti. Sace tattha tattha bandhitvā aññato aññato neti, payoge payoge āpatti. Sakaṭabhāramattañcepi tiṇaṃ ekapayogena uduke pakkhipati, ekāva āpatti. Ekekaṃ tiṇaṃ vā paṇṇaṃ vā pakkhipantassa payoge payoge āpatti. Mattikāyapi aññesupi kaṭṭhagomayādīsu eseva nayo. Idaṃ pana mahā-udakaṃ sandhāya na vuttaṃ, yaṃ tiṇe vā mattikāya vā pakkhittāya pariyādānaṃ gacchati, āvilaraṃ vā hoti, yattha pāṇakā maranti, tādīsaṃ udakaṃ sandhāya vuttanti veditabbaṃ. Sesamettha uttānamevāti.

Tisamuṭṭhānaṃ kāyacittato vācācittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Sappāṇakasikkhāpadaṃ dasamaṃ.

Samatto vaṇṇanākkamena senāsanavaggo¹ dutiyo.

3. Ovādavagga

1. Ovādasikkhāpadavaṇṇanā

144. Bhikkhuniyaggassa paṭhamasikkhāpade **lābhino hontī**ti ettha na tesāṃ bhikkhuniyo denti na dāpenti, mahākulehi pabbajitā pana kuladhītaro attano santikaṃ āgatānaṃ nātīmanussānaṃ “kuto ayye ovādaṃ uddesaṃ paripucchaṃ labhathā”ti pucchantānaṃ “asuko ca asuko ca thero ovadaṭī”ti asītimahāsāvake uddisitvā kathānusārena tesāṃ sīlasutācārājātīgottādibhedāṃ vijjamaṇaguṇaṃ kathayanti. Evarūpā hi vijjamaṇaguṇā kathetuṃ vaṭṭanti. Tato pasannacittā manussā therānaṃ cīvarādibhedāṃ mahantaṃ lābhasakkāraṃ abhiharīṃsu. Tena vuttaṃ “lābhino honti cīvara -pa- parikkhārānaṃ”ti.

1. Bhūtagānavaggo (Pāliyaṃ)

Bhikkhuniyo upasaṅkamitvāti tesam kira santike tāsū ekā bhikkhunīpi na āgacchati, lābhataṇhāya pana ākaḍḍhiyamānahadayā tāsam upassayaṃ agamaṃsu. Tam sandhāya vuttam “bhikkhuniyo upasaṅkamitvā”ti. Tāpi bhikkhuniyo calacittatāya tesam vacanaṃ akaṃsueva. Tena vuttam **atha kho tā bhikkhuniyo -pa- nisīdimṃsūti. Tiracchānakathanti**¹ saggamaggagamanepi tiracchānabhūtaṃ rājakathādimanekavidhaṃ niratthakakathaṃ. **Iddhoti** samiddho, sahitattho gambhīro bahuraso lakkhaṇapaṭivedhasaṃyuttoti adhippāyo.

145-147. **Anujānāmi bhikkhave**ti ettha yasmā te bhikkhū “mā tumhe bhikkhave bhikkhuniyo ovaditthā”ti vuccamānā adiṭṭhasaccattā Tathāgate āghātaṃ bandhitvā apāyupagā bhaveyyuṃ, tasmā nesaṃ taṃ apāyupagataṃ pariharanto Bhagavā aññeneva upāyena te bhikkhunovādato paribāhire kattukāmo imaṃ bhikkhunovādakasammutiṃ anujānāti veditabbo. Evaṃ idha paribāhire kattukāmatāya anujānitvā parato karontova **anujānāmi bhikkhave aṭṭhaṅgehi samannāgatanti**-ādimāha. Imāni hi aṭṭhaṅgāni chabbaggiyānaṃ supinantenapi na bhūtapubbānīti.

Tattha sīlamassa atthīti **sīlavā**. Idāni yañca taṃ sīlaṃ, yathā ca taṃ tassa atthi nāma hoti, taṃ dassento **pātimokkhasaṃvarasaṃvutoti**-ādimāha. Tattha pātimokkhova saṃvaro pātimokkhasaṃvaro. Pātimokkhasaṃvarena saṃvuto samannāgatoti **pātimokkhasaṃvarasaṃvuto**.

Viharatīti vattati. Vuttañhetam Vibhaṅge—

“Pātimokkhanti sīlaṃ paṭiṭṭhā ādi caraṇaṃ saṃyamo saṃvaro mokkhaṃ pamokkhaṃ kusalānaṃ dhammānaṃ samāpattiya, saṃvaroti kāyiko avītikkamo vācasiko avītikkamo kāyikavācasiko avītikkamo. Saṃvutoti iminā pātimokkhasaṃvarena upeto hoti samupeto upagato samupagato upapanno samupapanno sampanno samannāgato, tena vuccati “pātimokkhasaṃvarasaṃvuto”ti. Viharatīti iriyati vattati pāleti yapeti yāpeti carati viharati, tena vuccati “viharatī”ti².

1. Tiracchānakathāya (Pāliyaṃ)

2. Abhi 2. 254 piṭṭhe.

Ācāragocarasampannoti micchājīvapaṭisedhakena na veḷudānādinā ācārena, vesiyādi-agocaraṃ pahāya saddhāsampannakulādinā ca gocarena sampanno. **Aṇumattesu vajjesu bhayadassāvīti** appamattakesu vajjesu bhayadassāvī, tāni vajjāni bhayato dassanasīloti vuttaṃ hoti. **Samādāya sikkhati sikkhāpadesūti** adhisīlasikkhādibhāvena tidhā ṭhitesu sikkhāpadesu taṃ taṃ sikkhāpadaṃ samādāya sammā ādāya sādhukaṃ gahetvā avijahanto sikkhatīti attho. Ayamettha saṅkhepo, vitthāro¹ pana yo icchatī, tena Visuddhimaggato gahetabbo.

Bahu sutamassāti **bahussuto**. Sutaṃ dhāretīti **sutadharo**, yadassa taṃ bahu sutaṃ nāma, taṃ na sutamattameva, atha kho naṃ dhāretīti attho. Mañjūsāyaṃ viya ratanaṃ sutaṃ sannicitamasminti **sutasannicayo**. Etena yaṃ so sutaṃ dhāreti, tassa mañjūsāya gopetvā sannicitaratanasseva cirakālenāpi avināsaṇaṃ dasseti. Idāni taṃ sutaṃ sarūpato dassento **ye te dhammāti**-ādimāha, taṃ Verañjakaṇḍe vuttanayameva. Idaṃ panettha nigamanāṃ, tathārūpāssa dhammā bahussutā² honti, tasmā bahussuto. Dhātā³, tasmā sutadharo. Vacasā paricitā manasānupekkhitā, diṭṭhiyā suppaṭividdhā, tasmā sutasannicayo. Tattha **vacasā paricitāti** vācāya paguṇā katā. **Manasānupekkhitāti** manasā anupekkhitā, āvajjantassa dīpasahassena obhāsītā viya honti. **Diṭṭhiyā suppaṭividdhāti** atthato ca kāraṇato ca paññāya suṭṭhu paṭividdhā supaccakkhakatā honti.

Ayaṃ pana bahussuto nāma tividho hoti nissayamuccanako parisupaṭṭhāpako bhikkhunovādakoti. Tattha **nissayamuccanakena** upasampadāya pañcavassena sabbantimena paricchedenā dve mātikā paguṇā vācuggatā kātabbā⁴ pakkhadivasesu dhammasāvanatthāya⁵ suttantato cattāro bhāṇavārā, sampattānaṃ parikathanatthāya Andhakavindamahārāhulovāda-ambaṭṭhasadiso eko kathāmaggo, saṅghabhattamaṅgalāmaṅgalesu anumodanatthāya tisso anumodanā, uposathapavāraṇādijānanattham

1. Vitthāraṃ (Sī, Syā)

2. Bahū sutā (?)

3. Dhātā (Sī, Syā)

4. Katvā (Ka)

5. Dhammasāvanatthāya (Sī, Syā, Ka)

kammākammavinicchayo, samaṇadhammakaraṇatthaṃ samādhivasena vā vipassanāvasena vā arahattapariyosānamekaṃ kammaṭṭhānaṃ, ettakaṃ uggahetabbaṃ. Ettāvataṃ hi ayaṃ bahussuto hoti cātuddiso, yattha katthaci attano issariyena vasitum labhati.

Parisupaṭṭhāpakena upasampadāya dasavassena sabbantimena paricchadena parisam abhivinaye vinetum dve Vibhaṅgā paṇṇā vācuggaṭā kātabbā, asakkontena tīhi janehi saddhiṃ parivattanakkhamā kātabbā, kammākammañca Khandhakavattañca uggahetabbaṃ. Parisāya pana abhidhamme vinayanatthaṃ sace majjhimabhāṇako hoti Mūlapaṇṇāsako uggahetabbo, dīghabhāṇakena Mahāvaggo, saṃyuttaabhāṇakena heṭṭhimā vā tayo vaggā Mahāvaggo vā, aṅguttarabhāṇakena heṭṭhā vā upari vā upaḍḍhanikāyo uggahetabbo, asakkontena tikanipātato paṭṭhāya heṭṭhā uggahetumpi vaṭṭati. Mahāpaccariyaṃ pana ekaṃ uggaṇhantena catukkanipātaṃ vā pañcakanipātaṃ vā gahetum vaṭṭatīti vuttaṃ. Jātakabhāṇakena sātṭhakatham jātakam uggahetabbaṃ, tato oraṃ na vaṭṭati. Dhammapadampi saha vatthunā uggahetum vaṭṭatīti Mahāpaccariyaṃ vuttaṃ. Tato tato samuccayaṃ katvā Mūlapaṇṇāsakamattaṃ vaṭṭati na vaṭṭatīti. Na vaṭṭatīti Kurundaṭṭhakathāyaṃ paṭikkhittaṃ, itarāsu vicāraṇāyeva natthi. Abhidhamme kiñci uggahetabbanti na vuttaṃ. Yassa pana sātṭhākathampi Vinayapiṭakam Abhidhammapiṭakañca paṇṇam, suddanta ca vuttappakāro gantho natthi, parisam upaṭṭhāpetum na labhati. Yena pana suddantato vinayato ca vuttappamāṇo gantho uggahito, ayaṃ parisupaṭṭhāpako bahussuto hoti disāpāmoḁkho yenakāmaṃgamo, parisam upaṭṭhāpetum labhati.

Bhikkhunovādakena pana sātṭhakathāni tīhi piṭakāni uggahetabbāni, asakkontena catūsu nikāyesu ekassa Aṭṭhakathā paṇṇā kātabbā, ekanikāyena hi sesanikāyesupi pañham kathetum sakkhissati. Sattasu pakaraṇesu catuppakaraṇassa Aṭṭhakathā paṇṇā kātabbā, tattha laddhanayena hi sesapakaraṇesu pañham kathetum sakkhissati. Vinayapiṭakam pana nānattham nānakāraṇam, tasmā taṃ saddhiṃ Aṭṭhakathāya paṇṇam kātabbameva. Ettāvataṃ hi bhikkhunovādako bahussuto nāma hotīti.

Ubhayāni kho panassāti-ādi pana yasmā aññasmim sakale navaṅgepi bāhussacce sati sātṭhakatham Vinayapiṭakam vinā na vaṭṭatiyeva, tasmā visum vuttam. Tattha **vitthārenāti** Ubhatovibhaṅgena saddhim. **Svāgatānīti** suṭṭhu āgatāni. Yathā āgatāni pana svāgatāni honti, tam dassetum **suviḥattānīti**-ādi vuttam. Tattha **suviḥattānīti** suṭṭhu viḥattāni padapaccābhaṭṭhasaṅkaradosavirahitāni. **Suppavattīnīti** paguṇāni vācuggatāni. **Suvinicchitāni suttasoti** Khandhakaparivārato āharitabbasuttavasena suṭṭhu vinicchitāni. **Anubyañjanasoti** akkharapadapāripūriyā ca suvinicchitāni akhaṇḍāni aviparītakkarāni. Etena Aṭṭhakathā dīpitā, Aṭṭhakathāto hi esa vinicchayo hotīti.

Kalyāṇavācoti sithiladhanitādīnam yathāvidhānavacanena parimaṇḍalapadabyañjanāya poriyā vācāya samannāgato vissatṭhāya anelagaḷāya atthassa viññāpaniyā. **Kalyāṇavākkaraṇoti** madhurassaro, mātugāmo hi sarasampattirato, tasmā parimaṇḍalapadabyañjanampi vacanam sarasampattirahitam hīleti. **Yebhuyyena bhikkhunīnam piyo hoti manāpoti** sabbāsam piyo nāma dullabho, bahutarānam pana paṇḍitānam bhikkhunīnam sīlācārasampattiyā piyo hoti manavaḍḍhanako. **Paṭibalo hoti bhikkhuniyo ovaditunti** suttāṇca¹ kāraṇāṇca dassento vaṭṭabhayena tajjetvā bhikkhuniyo ovaditum tādisam² dhammam desetum samattho hoti. **Kāsāyavattavasanāyāti** kāsāyavattathanivatthāya. **Garudhammanti** gihikāle bhikkhuniyā kāyasamsaggaṃ vā sikkhamānāsāmaṇerīsu methunadhammam vā anajjhāpannapubbo hoti. Mātugāmo hi pubbe katamanussaranto samvare ṭhitassāpi dhammadesanāya gāraṃ na karoti, atha vā tasmimyeva asaddhamme cittam uppādeti. **Vīsativasso vāti** upasampadāya vīsativasso tato atirekavasso vā. Evarūpo hi visabhāgehi vatthūhi punappunam samāgacchantopi daharo viya sahasā sīlavināsam na pāpuṇāti, attano vayam paccavekkhitvā ayuttaṭṭhāne chandarāgam vinetum paṭibalo hoti. Tena vuttam “vīsativasso vā hoti atirekavīsativasso vā”ti.

1. Yuttaṇca (Sī)

2. Tāsam (Syā, Ka)

Ettha ca sīlavāti-ādi ekamaṅgaṃ, bahussuto hotīti-ādi dutiyaṃ, ubhayāni kho panassāti-ādi tatiyaṃ, kalyāṇavāco hoti kalyāṇavākkaraṇoti catutthaṃ, yebhuyyena bhikkhunīnaṃ piyo hoti manāpoti pañcamam, paṭibalo hoti bhikkhuniyo ovaditunti chaṭṭhaṃ, na kho panetanti-ādi sattamaṃ, vīsativassoti-ādi aṭṭhamanti veditabbaṃ.

148. **Ñatticatutthenāti** pubbe vatthusmiṃ vutteneva. **Garudhammehīti** garukehi dhammehi, te hi gāraṇaṃ katvā bhikkhunīhi sampaṭicchitabbattā “garudhammā”ti vuccanti. **Ekato-upasampannāyāti**¹ ettha bhikkhunīnaṃ santike ekato-upasampannāya yo garudhammena ovadati, tassa dukkaṭaṃ. Bhikkhūnaṃ santike upasampannāya pana yathāvatthukameva.

149. **Pariveṇaṃ sammajjitvāti** sace pāto asammaṭṭhaṃ, sammaṭṭhampi vā puna tiṇapaṇṇādīhi uklāpaṃ pādappahārehi² ca vikiṇṇavālikaṃ jātaṃ, sammajjitabbaṃ. Asammaṭṭhaṃ hi taṃ disvā “ayyo attano nissitake daharabhikkhūpi vattapaṭipattiyaṃ na yojeti, dhammaṃyeva kathetī”ti tā bhikkhuniyo asotukāmā viya bhaveyyuṃ. Tena vuttaṃ “pariveṇaṃ sammajjitvā”ti. Antogāmato pana bhikkhuniyo āgacchantiyo pipāsītā ca kilantā ca honti, tā pānīyaṇca hatthapādamukhasītalakaraṇaṇca paccāsīsanti, tasmiṇca asati purimanayeneva agāraṇaṃ janetvā asotukāmāpi honti. Tena vuttaṃ **pānīyaṃ paribhojanīyaṃ upaṭṭhapetvāti**.

Āsananti nīcapīṭhakaphalakataṭṭikakaṭasārakādibhedam antamaso sākhaḃhaṅgampi “idaṃ tāsam āsanaṃ bhavissatī”ti evam āsanaṃ paññāpetvā. Dhammadesanāpattimocanattaṃ pana dutiyo icchitabbo. Tena vuttaṃ **dutiyaṃ gahetvā nisīditabbanti**. **Nisīditabbanti** na vihārapaccante, atha kho vihāramajjhe uposathāgārassa vā bhojanasālāya vā dvāre sabbasaṃ osaraṇaṭṭhāne nisīditabbaṃ. **Samaggāṭṭhāti** sabbā³ āgatatthāti attho. **Vattantīti** āgacchanti, paṇṇā vācuggaṭātī attho. **Niyyādetabboti** appetabbo. **Osāretabboti** Pāḷi vattabbā. **Vassasatūpasampannāyāti**-ādi vattabbapāḷidassanaṃ.

1. Ekato-upasampannanti (Pāḷiyaṃ)

2. Vāṭappahārehi (Ka)

3. Sammā (Ka)

Tattha **sāmīcikkammanti** maggasampadānabījanapānīyāpucchanādikaṃ anucchavikavattaṃ. Ettha ca bhikkhuniyā bhikkhussa abhivādanāṃ nāma antogāme vā bahigāme vā antovihāre vā bahivihāre vā antaraghare vā rathikāya vā antamaso rājussāraṇāyapi vattamānāya deve vassamāne sakaddamāya bhūmiyā chattapattahatthāyapi hatthi-assādīhi anubaddhāyapi kātabbameva. Ekābaddhāya Pāliya bhikkhācāraṃ pavisante disvā ekasmiṃ ṭhāne “vandāmi ayyā”ti vandituṃ vaṭṭati. Sace antarantarā dvādasahatthe muñcitvā gacchanti, visuṃ visuṃ vanditabbā. Mahāsannipāte nisinne ekasmiṃyeva ṭhāne vandituṃ vaṭṭati. Esa nayo añjalikammepi. Yattha katthaci nisinnāya pana paccuṭṭhānaṃ kātabbāṃ. Tassa tassa sāmīcikkamassa anurūpe padese ca kāle ca taṃ taṃ kātabbāṃ.

Sakkatvāti yathā kato sukato hoti, evaṃ katvā. **Garuṇkatvāti** tattha gāravaṃ janetvā. **Mānetvāti** manena piyaṃ katvā. **Pūjetvāti** imesaṃyeva tiṇṇaṃ kiccānaṃ karaṇena pūjetvā. **Anatikkamanīyoti** na atikkamitabbo.

Abhikkhuke āvāseti ettha sace bhikkhunupassayato aḍḍhayaḥjanabbhantare ovādadāyakā bhikkhū na vasanti, ayaṃ abhikkhuko āvāso nāma, ettha vassaṃ na vasitabbāṃ. Vuttañhetāṃ “abhikkhuko nāma āvāso na sakkā hoti ovādāya vā saṃvāsāya vā gantun”ti¹. Na ca sakkā tato paraṃ pacchābhattaṃ gantvā dhammaṃ sutvā āgantuṃ. Sace tattha vassaṃ vasituṃ anicchamānā bhikkhuniyo ñātakā vā upaṭṭhākā vā evaṃ vadanti “vasatha ayye, mayaṃ bhikkhū ānessāmā”ti, vaṭṭati. Sace pana vuttappamāṇe padese vassaṃ upagantukāmā bhikkhū āgantvā sākhamāṇḍapepi ekarattaṃ vutthā honti, na nimantitā hutvā gantukāmā. Ettāvatāpi sabhikkhuko āvāso hoti, ettha vassaṃ upagantuṃ vaṭṭati. Upagacchantīhi ca pakkhassa terasiyaṃyeva bhikkhū yācitabbā “mayaṃ ayyā tumhākaṃ ovādena vasissāmā”ti. Yato pana ujunā maggena aḍḍhayaḥjane bhikkhūnaṃ vasanaṭṭhānaṃ, tena pana maggena gacchantīnaṃ jīvitantarāyo vā brahmacariyantarāyo vā hoti, aññena maggena

1. Vi 2. 412 piṭṭhe.

gacchantīnaṃ atirekaḍḍhayaḥjanāṃ hoti, ayaṃ abhikkhukāvāsaṭṭhāneyeva tiṭṭhati. Sace pana tato gāvutamatte añño bhikkhunupassayo khemaṭṭhāne hoti, tāhi bhikkhunīhi tā bhikkhuniyo yācitvā puna gantvā bhikkhū yācitabbā “ayyā amhākaṃ ujumagge antarāyo atthi, aññena maggena atirekaḍḍhayaḥjanāṃ hoti. Antarāmagge pana amhākaṃ upassayato gāvutamatte añño bhikkhunupassayo atthi, ayyānaṃ santikā tattha āgata-ovādena vasissāmā”ti. Tehi bhikkhūhi sampaṭicchitabbāṃ. Tato tāhi bhikkhunīhi taṃ bhikkhunupassayaṃ āgantvā uposatho kātabbo, tā vā bhikkhuniyo disvā attano upassayameva gantvā kātumpi vaṭṭati.

Sace pana vassaṃ upagantukāmā bhikkhū cātuddase vihāraṃ āgacchanti, bhikkhunīhi ca “idha ayyā vassaṃ vasissathā”ti pucchitā “āmā”ti vatvā puna tāhi “tenahi ayyā mayampi tumhākaṃ ovādaṃ anujīvantiyo vasissāmā”ti vuttā dutiyadivase gāme bhikkhācārasampadaṃ apassantā “na sakkā idha vasitun”ti pakkamanti. Atha tā bhikkhuniyo uposathadivase vihāraṃ gantvā bhikkhū na passanti, ettha kiṃ kātābanti. Yattha bhikkhū vasanti, tattha gantvā pacchimikāya vassaṃ upagantabbāṃ. Pacchimikāya vassaṃ upagantum āgamissantīti vā ābhogaṃ katvā āgatānaṃ santike ovādena vasitabbāṃ. Sace pana pacchimikāyapi na keci āgacchanti, antarāmagge ca rājabhayaṃ vā corabhayaṃ vā dubbhikkhaṃ vā hoti, abhikkhukāvāse vasantiyā āpatti, vassacchedaṃ katvā gacchantiyāpi āpatti, sā rakkhitaḍḍhā. Āpadāsu hi abhikkhuke āvāse vasantiyā anāpatti vuttā. Sace āgantvā vassaṃ upagatā bhikkhū puna kenaci kāraṇena pakkamanti, vasitabbameva. Vuttañhetāṃ “anāpatti vassūpagatā bhikkhū pakkantā vā honti vibbhantā vā kālaṅkatā vā pakkhasaṅkantā vā āpadāsu ummattikāya ādikammikāyā”ti¹. Pavārentiyā pana yattha bhikkhū atthi, tattha gantvā pavāretabbāṃ.

Anvaddhamāsanti addhamāse addhamāse. Dve dhammā paccāsīsitaḍḍhāti dve dhammā icchitaḍḍhā. Uposathapucchakanti uposathapucchanaṃ. Tattha pannarasike uposathe pakkhassa cātuddasiyaṃ, cātuddasike terasiyaṃ gantvā

1. Vi 2. 412 piṭṭhe.

uposatho pucchitabbo. Mahāpaccariyaṃ pana “pakkhassa terasiyaṃyeva gantvā ‘ayaṃ uposatho cātuddasiko pannarasiko’ti pucchitabban”ti vuttaṃ. Uposathadivase ovādatthāya upasaṅkamitabbaṃ. Pāṭipadadivasato pana paṭṭhāya dhammasavanatthāya gantabbaṃ. Iti Bhagavā aññassa kammaṣṣa okāsaṃ adatvā nirantaraṃ bhikkhunīnaṃ bhikkhūnaṃ santike gamanameva paññāpesi. Kasmā? Mandapaññattā mātugāmaṣṣa. Mandapañño hi mātugāmo, tasmā¹ niccaṃ dhammasavanaṃ bahūpakāraṃ. Evañca sati “yaṃ mayaṃ jānāma, tameva ayyā jānanti”ti mānaṃ akatvā bhikkhusaṃghaṃ payirūpāsaṃānā sātthikaṃ pabbajjaṃ karissanti, tasmā Bhagavā evamakāsi. Bhikkhuniyopi “yathānusiṭṭhaṃ paṭipajjissāmā”ti sabbāyeva nirantaraṃ vihāraṃ upasaṅkaminṣu. Vuttañhetā—

“Te na kho pana samayena sabbo bhikkhunisāṃgho ovādaṃ gacchati. Manussā ujjhāyanti khiyyanti vipācenti ‘jāyāyo imā imesaṃ, jāriyo imā imesaṃ, idānime imāhi saddhiṃ abhiramissantī’ti. Bhagavato etamatthaṃ ārocesuṃ. Na bhikkhave sabbena bhikkhunisāṃghena ovādo gantabbo, gaccheyya ce, āpatti dukkaṭassa. Anujānāmi bhikkhave catūhi pañcahi bhikkhunīhi ovādaṃ gantun”ti. Punapi tatheva ujjhāyimsu. Puna Bhagavā “anujānāmi bhikkhave dve tisso bhikkhuniyo ovādaṃ gantun”ti āha.

Tasmā bhikkhunisāṃghena dve tisso bhikkhuniyo yācitvā pesetabbā “ethayye bhikkhusaṃghaṃ ovādūpasaṅkamaṇaṃ yācatha, bhikkhunisāṃgho ayyā -pa- ovādūpasaṅkamaṇaṃ”ti². Tāhi bhikkhunīhi ārāmaṃ gantabbaṃ. Tato ovādapaṭiggāhakaṃ ekaṃ bhikkhuṃ upasaṅkamitvā vanditvā so bhikkhu ekāya bhikkhuniyā evamaṣṣa vacanīyo “bhikkhunisāṃgho ayya bhikkhusaṃghassa pāde vandati, ovādūpasaṅkamaṇaṃ yācati, labhatu kira ayya bhikkhunisāṃgho ovādūpasaṅkamaṇaṃ”ti. Tena bhikkhunā pātimokkhuḍdesako bhikkhu upasaṅkamitvā evamaṣṣa vacanīyo “bhikkhunisāṃgho bhante bhikkhusaṃghassa pāde vandati, ovādūpasaṅkamaṇaṃ yācati, labhatu kira bhante bhikkhunisāṃgho ovādūpasaṅkamaṇaṃ”ti. Pātimokkhuḍdesakena vattabbo “atthi koci bhikkhu bhikkhunovādako sammato”ti. Sace hoti koci

1. Tassā (Sī), tassa (Syā)

2. Vi 4. 455 piṭṭhe.

bhikkhu bhikkhunovādako sammato, pātimokkhuddesakena vattabbo
 “itthannāmo bhikkhu bhikkhunovādako sammato, taṃ bhikkhunisaṃgho
 upasaṅkamatū”ti.

Sace na hoti koci bhikkhu bhikkhunovādako sammato,
 pātimokkhuddesakena vattabbo “ko āyasmā ussahati bhikkhuniyo
 ovaditun”ti. Sace koci bhikkhu ussahati bhikkhuniyo ovaditum, so ca hoti
 aṭṭhahaṅgehi samannāgato, sammannitvā vattabbo “itthannāmo bhikkhu
 bhikkhunovādako sammato, taṃ bhikkhunisaṃgho upasaṅkamatū”ti.

Sace pana koci na ussahati bhikkhuniyo ovaditum,
 pātimokkhuddesakena vattabbo “natthi koci bhikkhu bhikkhunovādako
 sammato, pāsādikena bhikkhunisaṃgho sampādetū”ti. Ettāvataṃ hi sakalaṃ
 sikkhattayaṅgahaṃ sāsanaṃārocitaṃ hoti. Tena bhikkhunā sādhuṃ
 sampañcchitvā pāṭipade bhikkhunīnaṃ ārocetabbaṃ. Bhikkhunisaṃghenapi
 tā bhikkhuniyo pesetabbā “gacchathayye pucchatha kiṃ ayya labhati
 bhikkhunisaṃgho ovādūpasaṅkamanā”ti. Tāhi “sādhu ayye”ti
 sampañcchitvā ārāmaṃ gantvā taṃ bhikkhum upasaṅkamitvā evaṃ
 vattabbaṃ “kiṃ ayya labhati bhikkhunisaṃgho ovādūpasaṅkamanā”ti.
 Tena vattabbaṃ “natthi koci bhikkhu bhikkhunovādako sammato,
 pāsādikena bhikkhunisaṃgho sampādetū”ti. Tāhi sādhu ayyāti
 sampañcchitabbaṃ. Ekato āgatānaṃ vasena cetānaṃ vuttānaṃ, tāsū pana ekāya
 bhikkhuniyā vattabbaṃca sampañcchitabbaṃca, itarā tassā sahāyikā.

Sace pana bhikkhunisaṃgho vā bhikkhusaṃgho vā na pūراتi,
 ubhayatopi vā gaṇamattameva puggalamattaṃ vā hoti, ekā bhikkhunī vā
 bahūhi bhikkhunupassayehi ovādatthāya pesitā hoti, tatrāyaṃ vacanakkamo.
 Bhikkhuniyo ayya bhikkhusaṃghassa pāde vandanti, ovādūpasaṅkamanaṃca
 yācanti, labhantu kira ayya bhikkhuniyo ovādūpasaṅkamananti. Ahaṃ ayya
 bhikkhusaṃghassa pāde vandāmi, ovādūpasaṅkamanaṃca yācāmi,
 labhāmahaṃ ayya ovādūpasaṅkamananti.

Bhikkhunisaṃgho ayya ayyānaṃ pāde vandati, ovādūpasaṅkamanañca yācati, labhatu kira ayya bhikkhunisaṃgho ovādūpasaṅkamananti.
 Bhikkhuniyo ayya ayyānaṃ pāde vandanti, ovādūpasaṅkamanañca yācanti, labhantu kira ayya bhikkhuniyo ovādūpasaṅkamananti. Ahaṃ ayya ayyānaṃ pāde vandāmi, ovādūpasaṅkamanañca yācāmi, labhāmahaṃ ayya ovādūpasaṅkamananti.

Bhikkhunisaṃgho ayya ayyassa pāde vandati, ovādūpasaṅkamanañca yācati, labhatu kira ayya bhikkhunisaṃgho ovādūpasaṅkamananti.
 Bhikkhuniyo ayya ayyassa pāde vandanti, ovādūpasaṅkamanañca yācanti, labhantu kira ayya bhikkhuniyo ovādūpasaṅkamananti. Ahaṃ ayya ayyassa pāde vandāmi, ovādūpasaṅkamanañca yācāmi, labhāmahaṃ ayya ovādūpasaṅkamananti.

Bhikkhunisaṃgho ca ayya bhikkhuniyo ca bhikkhunī ca bhikkhusaṃghassa ayyānaṃ ayyassa pāde vandati vandanti vandati.
 Ovādūpasaṅkamanañca yācati yācanti yācati. Labhatu kira labhantu kira labhatu kira ayya bhikkhunisaṃgho ca bhikkhuniyo ca bhikkhunī ca ovādūpasaṅkamananti.

Tenapi bhikkhunā uposathakāle evaṃ vattabbaṃ—bhikkhuniyo bhante bhikkhusaṃghassa pāde vandanti, ovādūpasaṅkamanañca yācanti, labhantu kira bhante bhikkhuniyo ovādūpasaṅkamananti. Bhikkhunī bhante bhikkhusaṃghassa pāde vandati, ovādūpasaṅkamanañca yācati, labhatu kira bhante bhikkhunī ovādūpasaṅkamananti.

Bhikkhunisaṃgho bhante, bhikkhuniyo bhante, bhikkhunī bhante āyasmantānaṃ pāde vandati, ovādūpasaṅkamanañca yācati, labhatu kira bhante bhikkhunī ovādūpasaṅkamananti.

Bhikkhunisaṃgho ca bhante bhikkhuniyo ca bhikkhunī ca bhikkhusaṃghassa āyasmantānaṃ pāde vandati vandanti vandati, ovādūpasaṅkamanañca yācati yācanti yācati, labhatu kira labhantu kira labhatu kira bhante bhikkhunisaṃgho ca bhikkhuniyo ca bhikkhunī ca ovādūpasaṅkamananti.

Pātimokkhuddesakenāpi sace sammato bhikkhu atthi, purimanayeneva “taṃ bhikkhuniyo, taṃ bhikkhunī, taṃ bhikkhunisaṃgho ca bhikkhuniyo ca bhikkhunī ca upasaṅkamantu upasaṅkamatu upasaṅkamatūti vattabbaṃ. Sace natthi,

āgaccheyyāthā”ti. Bhikkhunīhi tattha gantabbaṃ, agantuṃ na labbhati¹.
Vuttañhetam “na bhikkhave bhikkhuniyā saṅketam na gantabbaṃ, yā na
gaccheyya, āpatti dukkaṭassā”ti².

Ubhatosaṃghe tīhi ṭhānehi pavāretabbanti ettha bhikkhunīhi cātuddase
attanā pavāretvā uposathe bhikkhusaṃghe pavāretabbam. Vuttañhetam—

“Anujānāmi bhikkhave ajjatanāya pavāretvā aparajju
bhikkhusaṃgham pavāretuṃ”ti³.

Bhikkhunikhandhake vuttanayeneva cettha vinicchayo veditabbo.
Vuttañhetam—

Tena kho pana samayena sabbo bhikkhunisaṃgho pavārento
kolāhalamakāsi. Bhagavato etamattham ārocesuṃ. Anujānāmi
bhikkhave ekaṃ bhikkhuniṃ byattam paṭibalam sammannituṃ
bhikkhunisaṃghassa atthāya bhikkhusaṃgham pavāretuṃ. Evañca pana
bhikkhave sammannitabbā. Paṭhamam bhikkhuniṃ yācitabbā. Yācitvā
byattāya bhikkhuniyā paṭibalāya saṃgho ñāpetabbo—

“Suṇātu me ayye saṃgho, yadi saṃghassa pattakallam, saṃgho
itthannāmaṃ bhikkhuniṃ sammanneyya bhikkhunisaṃghassa atthāya
bhikkhusaṃgham pavāretuṃ. Esā ñatti.

Suṇātu me ayye saṃgho, saṃgho itthannāmaṃ bhikkhuniṃ
sammanneyya bhikkhunisaṃghassa atthāya bhikkhusaṃgham
pavāretuṃ. Yassā ayyāya khamati itthannāmāya bhikkhuniyā sammuti
bhikkhunisaṃghassa atthāya bhikkhusaṃgham pavāretuṃ, sā tuṇhassa,
yassā nakkhamati, sā bhāseyya.

Sammatā saṃghena itthannāmā bhikkhuniṃ bhikkhunisaṃghassa
atthāya bhikkhusaṃgham pavāretuṃ, khamati saṃghassa, tasmā tuṇhī,
evametaṃ dhārayāmi”ti⁴.

1. Na labhati (Sī), na labhanti (Syā, Ka)

3. Vi 4. 468 piṭṭhe.

2. Vi 4. 457 piṭṭhe.

4. Vi 4. 468-9 piṭṭhesu.

Tāya sammatāya bhikkhuniyā bhikkhunisamṅham ādāya bhikkhusamṅham upasaṅkamtivā ekaṁsaṁ uttarāsaṅgaṁ karitvā añjalim paggahevā evamassa vacanīyo “bhikkhunisamṅho ayya bhikkhusamṅham pavāreti diṭṭhena vā sutena vā parisaṅkāya vā, vadatayya bhikkhusamṅho bhikkhunisamṅham anukampaṁ upādāya, passanto paṭikarissati. Dutiyampi ayya. Tatiyampi ayya bhikkhunisamṅho -pa- paṭikarissatī”ti.

Sace bhikkhunisamṅho na pūراتي, “bhikkhuniyo ayya bhikkhusamṅham pavārenti diṭṭhena vā sutena vā parisaṅkāya vā, vadatayya bhikkhusamṅho bhikkhuniyo anukampaṁ upādāya, passantiyo paṭikarissantī”ti ca, “ahaṁ ayya bhikkhusamṅham pavāremi diṭṭhena vā sutena vā parisaṅkāya vā, vadatu maṁ ayya bhikkhusamṅho anukampaṁ upādāya, passantī paṭikarissāmī”ti ca evaṁ tikkhattuṁ vattabbaṁ.

Sace bhikkhusamṅho na pūراتي, “bhikkhunisamṅho ayyā ayye pavāreti diṭṭhena vā sutena vā parisaṅkāya vā, vadantayyā bhikkhunisamṅham anukampaṁ upādāya, passanto paṭikarissatī”ti ca, “bhikkhunisamṅho ayya ayyaṁ pavāreti diṭṭhena vā sutena vā parisaṅkāya vā, vadatayyo bhikkhunisamṅham anukampaṁ upādāya, passanto paṭikarissatī”ti ca evaṁ tikkhattuṁ vattabbaṁ.

Ubhinnaṁ apāripūriyā “bhikkhuniyo ayyā ayye pavārenti diṭṭhena vā sutena vā parisaṅkāya vā, vadantayyā bhikkhuniyo anukampaṁ upādāya, passantiyo paṭikarissantī”ti ca, “bhikkhuniyo ayya ayyaṁ pavārenti diṭṭhena vā sutena vā parisaṅkāya vā, vadatayyo bhikkhuniyo anukampaṁ upādāya, passantiyo paṭikarissantī”ti ca, “ahaṁ ayyā ayye pavāremi diṭṭhena vā sutena vā parisaṅkāya vā, vadantu maṁ ayyā anukampaṁ upādāya, passantī paṭikarissāmī”ti ca, “ahaṁ ayya ayyaṁ pavāremi diṭṭhena vā sutena vā parisaṅkāya vā, vadatu maṁ ayyo anukampaṁ upādāya, passantī paṭikarissāmī”ti ca evaṁ tikkhattuṁ vattabbaṁ.

Mānattacaraṇaṅca upasampadāpariyesanā ca yathāṭṭhāneyeva āvi bhavissati.

Na bhikkhuniyā kenaci pariyāyenāti dasahi vā akkosavatthūhi aññena vā kenaci pariyāyena bhikkhu neva akkositabbo, na paribhāsitaabbo, na bhayena tajjetabbo. **Ovaṭoti** pihito vārito paṭikkhitto. Vacanamyeva **vacanapatho**. **Anovaṭoti** apihito avārito appaṭikkhitto. Tasmā bhikkhuniyā ādhipaccaṭṭhāne jeṭṭhakaṭṭhāneṭhatvā “evaṃ abhikkama, evaṃ paṭikkama, evaṃ nivāsehi, evaṃ pārupāhi”ti kenaci pariyāyena neva bhikkhu ovaditabbo, na anusāsitaabbo. Dosaṃ pana disvā “pubbe mahātherā na evaṃ abhikkamanti, na paṭikkamanti, na nivāsentī, na pārupanti, īdisaṃ kāsāvampi na dhārentī, na evaṃ akkhīni añjenti”ti-ādinā nayena vijjamānadosaṃ dassetuṃ vaṭṭati. Bhikkhūhi pana “ayaṃ vuḍḍhasamaṇī evaṃ nivāseti, evaṃ pārupati, mā evaṃ nivāsehi, mā evaṃ pārupāhi, mā tilakammaṇṇakammādinī karohī”ti yathāsukhaṃ bhikkhunīm ovadituṃ anusāsituṃ vaṭṭati.

Samaggamahayyāti bhaṇantanti samaggā amha ayya iti bhaṇantaṃ bhikkhunisaṃghaṃ. **Aññaṃ dhammaṃ bhaṇatīti** aññaṃ suttantaṃ vā abhidhammaṃ vā. Samaggamahayyāti vacanena hi ovādaṃ paccāsīsanti, tasmā ṭhapetvā ovādaṃ aññaṃ dhammaṃ bhaṇantassa dukkaṭaṃ. **Ovādaṃ aniyyādetvāti** eso bhaginiyo ovādoti avatvā.

150. **Adhammakammeti**-ādīsu bhikkhunovādakasammutikammaṃ kammanti veditabbaṃ. Tattha adhammakamme dvinnāṃ navakānaṃ vasena aṭṭhārassa pācittiyāni. Dhammakamme dutiyassa navakassa avasānapade anāpatti, sesesu sattarassa dukkaṭāni.

152. **Uddesaṃ dentoti** aṭṭhannaṃ garudhammānaṃ Pāliṃ uddisanto. **Paripucchaṃ dentoti** tassāyeva paguṇāya garudhammapāliyā Aṭṭhakathaṃ kathentoti attho. **Osārehi ayyāti vuccamāno osāretīti** evaṃ vuccamāno aṭṭhagarudhammapāliṃ osāretīti attho. Evaṃ uddesaṃ dento paripucchaṃ dento yo ca osārehīti vuccamāno aṭṭha garudhamme bhaṇati, tassa pācittiyena anāpatti. Aññaṃ dhammaṃ bhaṇantassa dukkaṭena anāpatti. **Pañhaṃ pucchati pañhaṃ puṭṭho kathetīti** bhikkhunī garudhammanissitaṃ vā khandhādinissitaṃ vā pañhaṃ pucchati, taṃ yo bhikkhu katheti,

tassāpi anāpatti. **Aññassatthāya bhaṇantanti** catuparisati dhammaṃ desentaṃ bhikkhuṃ upasaṅkamtvaṃ bhikkhuniyo suṇanti, tatrāpi bhikkhussa anāpatti. **Sikkhamānāya sāmaṇeriyāti** etāsaṃ desentassāpi anāpatti. Sesam uttānameva.

Padasodhammasamuṭṭhānaṃ vācato ca vācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Ovādasikkhāpadaṃ paṭhamam.

2. Atthaṅgasikkhāpadavaṇṇanā

153. Dutiyasikkhāpade **pariyāyenāti** vārena, paṭipāṭiyāti attho. **Adhicetasoti** adhiccittavato, sabbacittānaṃ adhikena arahattaphalacittena samannāgatassāti attho. **Appamajjatoti** nappamajjato, appamādena kusalānaṃ dhammānaṃ sātaccakiriyāya samannāgatassāti vuttaṃ hoti. **Muninoti** “yo munāti ubho loke, muni tena pavuccatī”¹ti evaṃ ubhaya lokamunanena vā, monaṃ vuccati ñāṇaṃ, tena ñāṇena samannāgatattā vā khīṇāsavo muni nāma vuccati. Tassa munino. **Monapathesu sikkhatoti** arahattañāṇasaṅkhātassa monassa pathesu sattatiṃsabodhipakkhiyadhammesu tisu vā sikkhāsu sikkhato. Idaṃca pubbabhāgapaṭipadaṃ gahetvā vuttaṃ, tasmā evaṃ pubbabhāge sikkhato imāya sikkhāya munibhāvaṃ pattassa muninoti evamettha attho daṭṭhabbo. **Sokā na bhavanti tādīnoti** tādīsassa khīṇāsavamunino abbhantare iṭṭhaviyogādivatthukā sokā na santi. Atha vā **tādīnoti** tādīlakkhaṇasamannāgatassa evarūpassa munino sokā na bhavantīti ayamettha attho. **Upasantassāti** rāgādīnaṃ upasamena upasantassa. **Sadā satīmatoti** satīvepullappattattā niccakālaṃ satiyā avirahitassa². **Ākāse antalikkheti** antalikkhasaṅkhāte ākāse, na kaṣiṇugghāṭime, na pana rūpaparicchede. **Caṅkamatipi tiṭṭhatipīti** tāsāṃ bhikkhunīnaṃ

1. Khu 1. 52 piṭṭhe.

2. Avijahitassa (Sī)

kathaṃ sutvā “imā bhikkhuniyo maṃ ‘ettakameva ayaṃ jānātī’ti avamaññanti, handa dāni etāsaṃ attano ānubhāvaṃ dassemi”ti dhammabahumānaṃ uppādetvā abhiññāpādaḥ catutthajjhānaṃ samāpajjitvā vuṭṭhāya evarūpaṃ iddhipāṭihāriyaṃ dassesi—ākāse antalikkhe caṅkamatipi -pa- antaradhāyatipīti. Tattha **antaradhāyatipīti**¹ antaradhāyatipi adassanampi gacchatīti attho. **Taṇceva udānaṃ bhaṇati aññañca bahum Buddhavacananti** thero kira attano bhātuttherassa santike—

Padumaṃ² yathā kokanudaṃ sugandhaṃ,
Pāto siyā phullamavītagandhaṃ.
Aṅgīrasaṃ passa virocamaṇaṃ,
Tapantaṃ mādiccamivaṇṭalikkhetī³—

Imaṃ gāthaṃ uddisāpetvā cattāro māse sajjhāyi. Na ca paṇaṃ kattumasakki. Tato naṃ thero “abhabbo tvaṃ imasmiṃ sāsaṇa”ti viharā nikkadḍhāpesi, so rodamaṇo dvārakoṭṭhake aṭṭhāsi. Atha Bhagavā Buddhacakkhūṇā veneyyasatte⁴ olokento taṃ disvā viharacārikaṃ caramāno viya tassa santikaṃ gantvā “Cūḷapanthaka kasmā rodasī”ti āha. So tamatthaṃ ārocesi. Athassa Bhagavā suddhaṃ pilotikakhaṇḍaṃ datvā “idaṃ ‘rajoharaṇaṃ rajoharaṇa’ti parimajjāhī”ti āha, so sādhuṭi sampañcchitvā attano nivāsaṭṭhāne nisīditvā tassa ekamantaṃ parimajji, parimajjitatṭhānaṃ kālakamahosi. So “evaṃ parisuddhampi nāma vatthaṃ imaṃ attabhāvaṃ nissāya kālakaṃ jātaṃ”ti samvegaṃ paṭilabhitvā vipassanaṃ ārabhi. Athassa Bhagavā āraddhavīriyabhāvaṃ ñatvā adhicetasoti imaṃ obhāsagāthaṃ abhāsi, thero gāthāpariyosāne arahattaṃ pāpuṇi. Tasmā thero pakatīyāva imaṃ gāthaṃ mamaṃyati, so taṃ imissā gāthāya mamaṃyanabhāvaṃ jānāpetuṃ taṃyeva bhaṇati aññañca antarantarā āharitvā bahum Buddhavacanaṃ. Tena vuttaṃ “taṇceva udānaṃ bhaṇati, aññañca bahum Buddhavacanaṃ”ti.

1. Antarāpidhāyatipīti (Sī)

2. Padmaṃ (Ka)

3. Saṃ 1. 81 piṭṭhe.

4. Buddhavineyyasatte (Sī, Syā)

156. **Ekato-upasampannāyāti** bhikkhunisaṅghe upasampannāya, bhikkhusaṅghe pana upasampannaṃ ovaḍantassa pācittiyaṃ. Sesamettha uttānameva. Idampi ca padasodhammasamuṭṭhānameva.

Atthaṅgatasikkhāpadaṃ dutiyaṃ.

3. Bhikkhunupassayasikkhāpadavaṇṇanā

162. Tatiyasikkhāpade **aññatra samayā ovaḍati, āpatti pācittiyassāti-**āḍisu aṭṭhahi garudhammehi ovaḍantasseva pācittiyaṃ, aññena dhammena dukkaṭanti veditabbaṃ. **Ekato-upasampannāyāti** bhikkhunisaṅghe upasampannāya, bhikkhusaṅghe upasampannāya pana ovaḍato pācittiyameva. Ito parampi yattha yattha “ekato-upasampannā”ti vuccati, sabbattha ayameva attho daṭṭhabbo. Sesaṃ uttānameva.

Kathinasamuṭṭhānaṃ kāyavācato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Bhikkhunupassayasikkhāpadaṃ tatiyaṃ.

Idaṃ panettha Mahāpaccariyaṃ vuttaṃ pakiṇṇakaṃ—asammato ce bhikkhu atthaṅgate sūriye bhikkhunupassayaṃ upasaṅkamitvā aṭṭhahi garudhammehi ovaḍati, tīṇi pācittiyāni. Aññena dhammena ovaḍato dve dukkaṭāni, ekaṃ pācittiyaṃ. Kathaṃ? Asammatamūlakaṃ dukkaṭaṃ, upassayaṃ gantvā aññena dhammena ovaḍanamūlakaṃ dukkaṭaṃ, atthaṅgate sūriye ovaḍanamūlakaṃ pācittiyanti. Sammatassa atthaṅgate sūriye tattha gantvā aṭṭhahi garudhammehi ovaḍantassa ekā anāpatti, dve pācittiyāni. Kathaṃ? Sammatattā anāpatti, atthaṅgate sūriye ovaḍanamūlakaṃ ekaṃ, gantvā garudhammehi ovaḍanamūlakaṃ¹ ekanti dve pācittiyāni. Tasseva aññena dhammena ovaḍato ekā anāpatti, ekaṃ dukkaṭaṃ, ekaṃ pācittiyaṃ. Kathaṃ? Sammatattā anāpatti, gantvā aññena dhammena ovaḍanamūlakaṃ dukkaṭaṃ, atthaṅgate sūriye ovaḍanamūlakaṃ pācittiyanti.

1. Garudhammamūlakaṃ (Ka)

Divā pana gantvā ovadato sammatassa ca asammatassa ca rattim
ovadanamūlakam ekam pācittiyam apanetvā avasesā āpattānāpattiyo
veditabbāti.

Pakiṇṇakakathā niṭṭhitā.

4. Āmisasikkhāpadavaṇṇanā

164. Catutthasikkhāpade **na bahukatāti** na katabahumānā, na dhamme
bahumānam katvā ovaḍantīti adhippāyo. **Bhikkhunovāḍakam avaṇṇam**
kattukāmoti-ādīnam ujjhāpanake vuttanayenevattho veditabbo.

Upasampannam saṃghena asammatanti ettha asammato nāma
sammatena vā saṃghena vā bhāram katvā ṭhapito veditabbo.
Anupasampannam sammataṃ vā asammataṃ vāti ettha pana bhikkhukāle
sammutim labhitvā sāmaṇerabhūmiyam ṭhito sammato, sammatena vā
saṃghena vā ṭhapito bahussuto sāmaṇero asammatoti veditabbo. Sesam
vuttanayattā uttānameva.

Tisamuṭṭhānam kāyacittato vācācittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti,
kiriyaṃ, saññāvimokkham, sacittakam, lokavajjam, kāyakammaṃ
vacīkammaṃ, akusalacittam, dukkhavedananti¹.

Āmisasikkhāpadam catuttham.

5. Cīvaradānasikkhāpadavaṇṇanā

169. Pañcamasikkhāpade **visikhāyāti** rathikāya. **Piṇḍāya caratīti**
nibaddhacāravasena abhiṇham carati. **Sandiṭṭhāti** sandiṭṭhamittā ahesum.
Sesamettha padato uttānattham, vinicchayato Cīvarapaṭiggahaṇasikkhāpade
vuttanayeneva veditabham saddhim samuṭṭhānādīhi. Tatra hi bhikkhu
paṭiggāhako, idha bhikkhunī, ayam viseso. Sesam tādīsamevāti.

Cīvaradānasikkhāpadam pañcamam.

1. Tivedananti (Sī)

6. Cīvarasibbanasikkhāpadavaṇṇanā

175. Chaṭṭhasikkhāpade **udāyī**ti Lāḷudāyī. **Paṭṭhoti**¹ paṭibalo, nipuṇo ceva samattho cāti vuttam hoti. **Aññatarā bhikkhunī**ti tasveva purāṇadutiyikā. **Paṭibhānacittanti** attano paṭibhānena katacittam, so kira cīvaram rajitvā tassa majjhe nānāvaṇṇehi vippakatamethunam itthipurisarūpamakāsi. Tena vuttam “majjhe paṭibhānacittam vuṭṭhāpetvā”ti. **Yathāsaṃhaṭanti** yathāsaṃharitameva.

176. **Cīvaranti** yaṃ nivāsituṃ vā pārupituṃ vā sakkā hoti, evaṃ hi Mahāpaccariyādīsu vuttam. **Sayaṃ sibbatī**ti ettha sibbissāmīti vicārentassāpi chindantassāpi dukkaṭam, sibbantassa pana pācittiyam. **Ārāpathe ārāpatheti**² sūcim pavesetvā pavesetvā nīharaṇe. Sace pana sakalasūcim anīharanto dīghasuttappavesanattam satakkhattumpi vijjhivā nīharati, ekameva pācittiyam. **Sakim āṇattoti** sakim “cīvaram sibbā”ti vutto, **bahukampi sibbatī**ti sacepi sabbam sūcikkammam pariyoṣāpetvā cīvaram niṭṭhāpeti, ekameva pācittiyam. Atha pana “imasmiṃ cīvare kattabbakammam tava bhāro”ti vutto karoti, āṇattassa ārāpathe ārāpathe ekamekam pācittiyam, āṇāpakassa ekavācāya sambahulāni. Punappunam āṇattiyam pana vattabbameva natthi.

Yepi sace ācariyupajjhāyesu attano ñātikānam cīvaram sibbantesu tesam nissitakā “ācariyupajjhāyavattam vā kathinavattam vā karomā”ti sibbanti, tesampi ārāpathagaṇanāya āpattiyo. Ācariyupajjhāyā attano ñātikānam cīvaram antevāsikehi sibbāpenti, ācariyupajjhāyānam dukkaṭam, antevāsikānam pācittiyam. Antevāsikā attano ñātikānam ācariyupajjhāyehi sibbāpenti, tatrāpi eseva nayo. Antevāsikānampi ācariyupajjhāyānampi ñātikāya cīvaram hoti, ācariyupajjhāyā pana antevāsike vañcetvā sibbāpenti, ubhinnaampi dukkaṭam. Kasmā? Antevāsikānam aññātikasaññāya sibbitattā itaresam akappiye niyojitattā. Tasmā “idaṃ te mātu cīvaram, idaṃ bhaginiyā”ti ācikkhitvā sibbāpetabbam.

1. Paṭṭoti (Sī)

2. Ārāpathe ārāpatheti (Sī)

179. **Aññaṃ parikkhāraṇti** yaṃkiñci upāhanatthavikādiṃ. Sesāṃ uttānameva. Chasamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Cīvarasibbanasikkhāpadaṃ chaṭṭhaṃ.

7. Saṃvidhānasikkhāpadavaṇṇanā

181. Sattamasikkhāpade **pacchā gacchantīnaṃ corā acchindimsūti** pacchā gacchantīnaṃ pattacīvaraṃ corā harimsu. **Dūsesunti** tā bhikkhuniyo corā dūsayimsu, sīlavināsaṃ pāpayimsūti attho.

182-3. **Saṃvidhāyāti** saṃvidahitvā, gamanakāle saṅketaṃ katvāti attho. **Kukkuṭasampādeti** ettha yasmā gāmaṃ nikkhamitvā kukkuṭo padasāva aññaṃ gāmaṃ gacchati, ayaṃ kukkuṭasampādoti vuccati. Tatrāyaṃ vacanattho. Sampadanti etthāti **sampādo**. Ke sampadanti? Kukkuṭā. Kukkuṭānaṃ sampādo **kukkuṭasampādo**. Atha vā sampādoti gamanaṃ, kukkuṭānaṃ sampādo ettha atthīti kukkuṭasampādo. Kukkuṭasampāte itipi pāṭho, tattha yassa gāmassa gehacchadanapiṭṭhito kukkuṭo uppatitvā aññassa gehacchadanapiṭṭhiyaṃ patati, ayaṃ “kukkuṭasampāto”ti vuccati. Vacanattho panettha vuttanayeneva veditabbo. Dvidhā vuttappakāropi cesa gāmo accāsanno hoti, upacāro na labbhati. Yasmim̐ pana gāme paccūse vassantassa kukkuṭassa saddo anantare gāme¹ suyiyati, tādisehi gāmehi sampuṇṇaraṭṭhe gāmantare gāmantare pācittiyanti Aṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ. Kiñcāpi vuttaṃ, “gāmantare gāmantare āpatti pācittiyassā”ti vacanato pana sacepi ratanamattantaro gāmo hoti, yo tassa manussehi ṭhapita-upacāro, taṃ okkamantassa āpattiyeva.

Tatrāyaṃ āpattivinicchayo—saṃvidhānakāle hi sace ubhopi bhikkhunupassaye vā antarārāme vā āsanāsālāya vā titthiyaseyyāya vā ṭhatvā saṃvidahanti, anāpatti, kappiyabhūmi kirāyaṃ. Tasmā ettha

1. Anantaragāme (Sī)

saṁvidahanapaccayā dukkaṭāpattiṁ na vadanti, gacchantassa yathāvatthukameva. Sace pana antogāme bhikkhunupassayadvāre rathikāya aññesu vā catukkasiṅghāṭakahatthisālādīsu saṁvidahanti, bhikkhuno āpatti dukkaṭassa. Evaṁ saṁvidahitvā gāmato nikkhamanti, nikkhamane anāpatti, anantaragāmassa upacārokkamane pana bhikkhuno pācittiyaṁ. Tatrāpi paṭhamapāde dukkaṭaṁ, dutiyapāde pācittiyanti Mahāpaccariyaṁ vuttaṁ. Gāmato nikkhamitvā pana yāva anantaragāmassa upacāraṁ na okkamanti, etthantare saṁvidahitepi bhikkhuno dukkaṭaṁ, anantaragāmassa upacārokkamane purimanayeneva āpatti. Sace dūraṁ gantukāmā honti, gāmūpacāragaṇanāya okkamane okkamane āpatti, tassa tassa pana gāmassa atikkamane anāpatti. Sace pana bhikkhunī asukaṁ nāma gāmaṁ gamissāmīti upassayato nikkhamati, bhikkhupi tameva gāmaṁ sandhāya asukaṁ nāma gāmaṁ gamissāmīti viharato nikkhamati. Atha dvepi gāmadvāre samāgantvā tumhe kuhiṁ gacchatha. Asukaṁ nāma gāmaṁ tumhe kuhinti. Mayampi tatthevāti vatvā ehi dāni gacchāmāti saṁvidhāya gacchanti, anāpatti. Kasmā? Pubbameva gamissāmāti nikkhantattāti mahāpaccariyaṁ vuttaṁ. Taṁ neva Pāḷiyā na sesa-aṭṭhakathāya sameti.

Addhayojane addhayojaneti ekamekaṁ addhayojanaṁ atikkamantassa idāni atikkamissatīti paṭhamapāde dukkaṭaṁ, dutiyapāde pācittiyaṁ. Imasmiṁ hi naye atikkamane āpatti, okkamane anāpatti.

184. **Bhikkhu saṁvidahatīti** nagaradvāre vā rathikāya vā bhikkhunim disvā asukagāmaṁ nāma gatapubbathāti vadati. Nāmhī ayya gatapubbāti. Ehi gacchāmāti vā, sve ahaṁ gamissāmi, tvampi āgaccheyyāsīti vā vadati. **Bhikkhunī saṁvidahatīti** gāmantare cetiyavandanatthaṁ gāmato nikkhamantaṁ bhikkhum disvā ayya kuhiṁ gacchathāti vadati. Asukaṁ nāma gāmaṁ cetiyavandanatthanti. Ahampi ayya āgacchāmīti evaṁ¹ bhikkhunīyeva saṁvidahati, na bhikkhu.

185. **Visaṅketenāti** ettha “purebhattaṁ gacchissāmā”ti vatvā pacchābhattaṁ gacchanti, “ajja vā gamissāmā”ti vatvā sve gacchanti. Evaṁ

1. Evampi (Syā, Ka)

kālavisaṅketeyeveva anāpatti, dvāravisaṅkete pana maggavisaṅkete vā satipi āpattiyeveva. **Āpadāsūti** raṭṭhabhede cakkasamāruḷhā janapadā pariyāyanti, evarūpāsu āpadāsu anāpatti. Sesam uttānamevāti.

Catusamuṭṭhānaṃ kāyato kāyavācato kāyacittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyam, nosaññāvimokkham, acittakam, paṇṇattivajjam, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittam, tivedananti.

Samvidhānasikkhāpadaṃ sattamaṃ.

8. Nāvābhiruhasikkhāpadavaṇṇanā

188. Aṭṭhamasikkhāpade **samvidhāyāti** lokassādamittasanthavavasena kīḷāpurekkhārā samvidahitvā. **Uddhamgāmininti** uddham nadiyā paṭisotaṃ gacchantim. Yasmā pana yo uddham javanato ujjavanikāya nāvāya kīlati, so “uddhamgāminim abhiruhati”ti vuccati. Tenassa padabhājane atthameva dassetuṃ “ujjavanikāyā”ti vuttaṃ. **Adhogāmininti** adho anusotaṃ gacchantim. Yasmā pana yo adho javanato ojavanicāya nāvāya kīlati, so “adhogāminim abhiruhati”ti vuccati. Tenassāpi padabhājane atthameva dassetuṃ “ojavanikāyā”ti vuttaṃ. Tattha yaṃ tittasampaṭipādanattham uddham vā adho vā haranti, ettha anāpatti. **Tiriyam taraṇāyāti** upayogatthe nissakkavacanam.

189. **Gāmantare gāmantareti** ettha yassā nadiyā ekaṃ tīraṃ kukkuṭasampādagāmechi nirantaram, ekaṃ agāmakam araṇṇam, tassā sagāmakatīrapassena gamanakāle gāmantaragaṇanāya pācittiyāni, agāmakatīrapassena gamanakāle addhayanagaṇanāya. Yā pana yojanavitthatā hoti, tassā majjhena gamanepi addhayanagaṇanāya pācittiyāni veditabbāni. **Anāpatti tiriyam taraṇāyāti** ettha na kevalam nadiyā, yopi Mahātittapaṭṭanato Tāmalittim vā Suvannabhūmim vā gacchati, tassāpi anāpatti. Sabba-aṭṭhakathāsu hi nadiyamyeveva āpatti vicāritā, na samudde.

191. **Visaṅketenā**ti idhāpi kālavisaṅketeneva anāpatti, titthavisaṅketena pana nāvāvisaṅketena vā gacchantassa āpattiyeva. Sesam paṭhamasikkhāpadasadisameva saddhim samuṭṭhānādihīti.

Nāvābhiruhasikkhāpadam aṭṭhamam.

9. Paripācitasikkhāpadavaṇṇanā

192. Navamasikkhāpade **mahānāge tiṭṭhamā**neti bhummatthe upayogavacanam, mahānāgesu tiṭṭhamānesūti attho. Atha vā mahānāge tiṭṭhamāne adisvāti ayamettha pāṭhaseso daṭṭhabbo. Itarathā hi attho na yujjati. **Antarākathā**ti avasānam appatvā ārambhassa ca avasānassa ca vemajjhaṭṭhānam pattakathā. **Vippakatā**ti kayiramānā hoti. **Saccam mahānāgā kho tayā gahapatī**ti addhacchikena olokayamānā there pavisante disvā tehi sutabhāvaṃ ṇatvā evamāha.

194. **Bhikkhuniparipācanti** bhikkhuniyā paripācitam, guṇappakāsanena nipphāditaṃ laddhabbam katanti attho. Padabhājane panassa bhikkhuniṇca tassā paripācanākāraṇca dassetuṃ “bhikkhunī nāma ubhatosaṃghe upasampannā, paripāceti nāma pubbe adātukāmānan”ti-ādi vuttam. **Pubbe gihisamārambhā**ti ettha **pubbeti** paṭhamam. **Samārambhoti**¹ samāraddham vuccati, paṭiyādittassetam adhivacanam. Gihīnam samārambho gihisamārambho. Bhikkhuniyā paripācanato paṭhamameva yaṃ gihīnam paṭiyāditaṃ bhattam, tato aññatra taṃ piṇḍapātaṃ ṭhapetvā aññam bhuñjantassa āpatti, taṃ pana bhuñjantassa anāpattīti vuttam hoti. Padabhājane pana yasmā nātakapavāritehi bhikkhussatthāya asamāraddhopi piṇḍapāto atthato samāraddhova hoti, yathāsukham āharāpetabbato, tasmā byañjanam anādiyitvā atthameva dassetuṃ “gihisamārambho nāma nātakā vā honti pavāritā vā”ti vuttam.

1. Samārambhāti (Syā, Ka)

195. **Pakatipaṭiyattanti** pakatiyā tasseva bhikkhuno atthāya paṭiyāditam hoti “therassa dassāmā”ti. Mahāpaccariyam pana “tassa, aññassā”ti avatvā “bhikkhūnam dassāmāti paṭiyattam hoti”ti avisesena vuttam.

197. **Pañca bhojanāni ṭhapetvā sabbattha anāpattī** yāgukhajjakaphalāphale sabbattha bhikkhuniparipācitepi anāpatti. Sesam uttānameva. Paṭhamapārājikasamuṭṭhānam kāyacittato samuṭṭhāti, kiriyaṃ, saññāvimokkham, sacittakam, paṇṇattivajjam, kāyakammaṃ, ticittam, tivedananti.

Paripācitasikkhāpadam navamam.

10. Rahonisajjasikkhāpadavaṇṇanā

198. Dasamasikkhāpade sabbo Pāḷi-attho ca vinicchayo ca dutiya-aniyate vuttanayeneva veditabbo. Idañhi sikkhāpadam dutiyāniyatena ca upari upanandhassa catutthasikkhāpadena ca saddhim ekaparicchedam, aṭṭhuppattivasena pana visum paññattanti.

Rahonisajjasikkhāpadam dasamam.

Samatto vaṇṇanākkamena bhikkhunivaggo¹ tatiyo.

4. Bhojanavagga

1. Āvasathapiṇḍasikkhāpadavaṇṇanā

203. Bhojanavaggassa paṭhamasikkhāpade āvasathapiṇḍoti āvasathe piṇḍo. Samantā parikkhittam addhikagilānagabbhinipabbajitānam yathānurūpaṃ paññattamañcapīṭham anekagabbhapamukhaparicchedam āvasatham katvā tattha puññakāmatāya piṇḍo paññatto hoti, yāgubhattabhesajjādi sabbam tesam tesam dānatthāya ṭhapitam hotīti attho. **Hiyyopīti** svepi.

1. Ovādavaggo (Pāḷiyam)

apasakkantīti apagacchanti. **Manussā ujjhāyantī**ti titthiye apassantā “titthiyā kuhim gatā, ime passitvā pakkantā”ti sutvā ujjhāyanti. **Kukkuccāyantoti** kukkucam karonto, akappiyasaññaṃ uppādentoti attho.

206. **Sakkoti tamhā āvasathā pakkamitunti** addhayaḥjanam vā yojanam vā gantum sakkoti. **Na sakkotī**ti ettakameva na sakkoti. **Anodissāti** imesaṃyeva vā ettakāṇaṃyeva vāti ekaṃ pāsaṇḍaṃ anuddisitvā sabbesaṃ paññatto hoti. **Yāvadatthoti** bhojanampi ettakanti aparicchinditvā yāvadattho paññatto hoti. **Sakim bhuñjitabbanti** ekadivasaṃ bhuñjitabbaṃ, dutiyadivase paṭṭhāya paṭiggahaṇe dukkaṭaṃ, ajjhohāre ajjhohāre pācittiyaṃ.

Ayaṃ panettha vinicchayo—ekakulena vā nānākulehi vā ekato hutvā ekasmiṃ ṭhāne vā nānāṭhānesu vā ajja ekasmiṃ, sve ekasminṭi evaṃ aniyamitaṭṭhāne vā paññattaṃ ekasmiṃ ṭhāne ekadivasaṃ bhuñjitvā dutiyadivase tasmim ṭhāne aññasmiṃ vā bhuñjitum na vaṭṭati. Nānākulehi pana nānāṭhānesu paññattaṃ ekasmiṃ ṭhāne ekadivasaṃ bhuñjitvā dutiyadivase aññattha bhuñjitum vaṭṭati. Paṭipāṭim pana khepetvā puna ādito paṭṭhāya bhuñjitum na vaṭṭatīti Mahāpaccariyaṃ vuttaṃ. Ekaḥpūgaṇānāpūga-ekagāmaṇānāgāmesupi eseva nayo. Yopi ekakulassa vā nānākulānaṃ vā ekato paññatto taṇḍulādīnaṃ abhāvena antarantarā chijjati, sopi na bhuñjitabbo. Sace pana na sakkoma dātunti upacchinditvā puna kalyāṇacitte uppanne dātum ārabhanti, etaṃ puna ekadivasaṃ bhuñjitum vaṭṭatīti Mahāpaccariyaṃ vuttaṃ.

208. **Anāpatti gilānassāti** gilānassa anuvasitvā bhuñjantassa anāpatti. **Gacchanto vāti** yo gacchanto antarāmagge ekadivasaṃ gataṭṭhāne ca ekadivasaṃ bhuñjati, tassāpi anāpatti. Āgacchantepi eseva nayo. Gantvā paccāgacchantopi antarāmagge ekadivasaṃ āgataṭṭhāne ca ekadivasaṃ bhuñjitum labhati. Gacchissāmīti bhuñjitvā nikkhantassa nadī vā pūrati, corādibhayaṃ vā hoti, so nivattitvā khemabhāvaṃ ñatvā gacchanto puna ekadivasaṃ bhuñjitum labhatīti sabbamidaṃ Mahāpaccariyādīsu

vuttaṃ. **Odissa paññatto hotīti** bhikkhūnaṃyeva atthāya uddisitvā paññatto hoti. **Na yāvadatthoti** yāvadatthaṃ paññatto na hoti, thokaṃ thokaṃ labbhati, tādisaṃ niccampi bhuñjitum vaṭṭati. **Pañca bhojanāni t̥hapetvā sabbatthāti** yāgukhajakaphalāphalādibhede sabbattha anāpatti. Yāgu-ādīni hi niccampi bhuñjitum vaṭṭati. Sesāṃ uttānameva. Eḷakalomasamuṭṭhānaṃ kāyato ca kāyacittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Āvasathapiṇḍasikkhāpadaṃ paṭhamam.

2. Gaṇabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

209. Dutiyasikkhāpade **parihīnalābhasakkāro**ti so kira Ajātasattunā rājānaṃ mārāpetvāpi abhimāre yojetvāpi ruhiruppādaṃ katvāpi gulhapaṭicchanno ahosi. Yādā pana divāyeva Dhanapālakaṃ payojesi, tadā pākaṭo jāto. “Kathaṃ Devadatto hatthiṃ payojesi”ti parikathāya¹ uppannāya “na kevalaṃ hatthiṃ payojesi, rājānampi mārāpesi, abhimārepi pesesi, silampi pavijjhi, pāpo Devadatto”ti pākaṭo ahosi. “Kena saddhiṃ imaṃ kammamakāsi”ti ca vutte “raññā Ajātasattunā”ti āhaṃsu. Tato nāgarā “kathāñhi nāma rājā evarūpaṃ coraṃ sāsanakaṇṭakaṃ gahetvā vicarissati”ti uṭṭhahiṃsu. Rājā nagarasāṅkhobhaṃ ñatvā Devadattaṃ nīhari. Tato paṭṭhāya cassa pañcathālīpākasaṭāni upacchindi, upaṭṭhānampissa na agamāsi, aññepissa manussā na kiñci dātabbaṃ vā kātābbaṃ vā maññiṃsu. Tena vuttaṃ “parihīnalābhasakkāro”ti. **Kulesu viññāpetvā viññāpetvā bhuñjati**ti “mā me gaṇo bhijji”ti parisāṃ posento tvaṃ ekassa bhikkhuno bhattaṃ dehi, tvaṃ dvinnanti evaṃ viññāpetvā sapariso kulesu bhuñjati.

211. **Cīvaraṃ parittaṃ uppajjati**ti bhattaṃ agaṇhantānaṃ cīvaraṃ na denti, tasmā parittaṃ uppajjati.

1. Kathāya (Sī)

212. **Cīvarakārake bhikkhū bhattenā nimantenti**ti gāme piṇḍāya caritvā cirena cīvaraṃ niṭṭhāpente disvā “evaṃ lahuṃ niṭṭhāpetvā cīvaraṃ paribhuñjissanti”ti puññakāmatāya nimantenti.

215. **Nānāverajjaket**i nānāvidhehi aññarajjeḥi āgate. Nānāvirajjaketipi pāṭho, ayamevattho.

217-8. **Gaṇabhojaneti** gaṇassa bhojane. Idha ca gaṇo nāma cattāro bhikkhū ādim katvā tatuttari bhikkhū adhippetā, teneva sabbantimaṃ paricchedaṃ dassento āha “yattha cattāro bhikkhū -pa- etaṃ gaṇabhojanaṃ nāmā”ti. Taṃ panetaṃ gaṇabhojanaṃ dvīhākārehi pasavati nimantanato vā viññattito vā. Kathaṃ nimantanato pasavati? Cattāro bhikkhū upasaṅkamitvā “tumhe bhante odanena nimantemi, odanaṃ me gaṇhatha ākaṅkatha oloketha adhivāsetha paṭimānethā”ti evaṃ yena kenaci vevacanena vā bhāsantarena vā pañcannaṃ bhojanānaṃ nāmaṃ gahetvā nimanteti. Evaṃ ekato nimantitā paricchinnakālavasena ajjatanāya vā svātanāya vā ekato gacchanti, ekato gaṇhanti, ekato bhuñjanti, gaṇabhojanaṃ hoti, sabbesaṃ āpatti. Ekato nimantitā ekato vā nānato vā gacchanti, ekato gaṇhanti, nānato bhuñjanti, āpattiyeva. Paṭiggahaṇameva hi ettha pamāṇaṃ. Ekato nimantitā ekato vā nānato vā gacchanti, nānato gaṇhanti, ekato vā nānato vā bhuñjanti, anāpatti. Cattāri pariveṇāni vā vihāre vā gantvā nānato nimantitā ekaṭṭhāne ṭhitesuyeva vā eko puttena eko pitarāti evampi nānato nimantitā ekato vā nānato vā gacchantu, ekato vā nānato vā bhuñjantu, sace ekato gaṇhanti, gaṇabhojanaṃ hoti, sabbesaṃ āpatti. Evaṃ tāva nimantanato pasavati.

Kathaṃ viññattito? Cattāro bhikkhū ekato ṭhitā vā nisinnā vā upāsakaṃ disvā “amhākaṃ catunnampi bhattaṃ dehi”ti vā viññāpeyyuṃ, pāṭekkaṃ vā passitvā “mayhaṃ dehi, mayhaṃ dehi”ti, evaṃ ekato vā nānato vā viññāpetvā ekato vā gacchantu nānato vā, bhattaṃ gahetvāpi ekato vā bhuñjantu nānato vā, sace ekato gaṇhanti, gaṇabhojanaṃ hoti, sabbesaṃ āpatti. Evaṃ viññattito pasavati.

Pādāpi phalitā¹ yathā mahācammassa parato maṁsaṁ dissati, evaṁ phalitā, vālikāya vā sakkharāya vā pahaṭamatte dukkhaṁ uppādentī, na sakkā hoti antogāme piṇḍāya caritum. Īdise gelaññe gilānasamayoti bhuñjitabbaṁ, na lesakappiyaṁ² kātabbaṁ.

Cīvare kayiramāneti yadā sātakañca suttañca labhitvā cīvaraṁ karonti, tadā, visum hi cīvarakārasamayo nāma natthi. Tasmā yo tattha cīvare kattabbaṁ yaṁkiñci kammaṁ karoti, Mahāpaccariyaṁ hi “antamaso sūcivedhanako”³tipi vuttaṁ, tena cīvarakārasamayoti bhuñjitabbaṁ. Kurundiyaṁ pana vitthāreneva vuttaṁ. Yo cīvaraṁ vicāreti chindati, moghasuttaṁ ṭhapeti, āgantukapaṭṭaṁ³ ṭhapeti, paccāgataṁ sibbati, āgantukapaṭṭaṁ bandhati, anuvātaṁ chindati ghaṭṭeti āropeti, tattha paccāgataṁ sibbati, suttaṁ karoti valeti, pipphalikaṁ niseti, parivattanaṁ karoti, sabbopi cīvaraṁ karotiyevāti vuccati. Yo pana samīpe nisinno Jātaṁ vā Dhammapadaṁ vā katheti, ayaṁ na cīvarakārako. Etaṁ ṭhapetvā sesānaṁ gaṇabhojane anāpattīti.

Addhayojananti ettakampi addhānaṁ gantukāmena. Yo pana dūraṁ gantukāmo, tattha vattabbameva natthi. **Gacchantenā**ti addhānaṁ gacchantena addhayojanabbhantare gāvutepi bhuñjitum vaṭṭati. **Gatena bhuñjitabbanti** gatena ekadivasaṁ bhuñjitabbaṁ. Nāvābhiruhanepi eseva nayo. Ayaṁ pana viseso, abhiruḷhena icchitaṭṭhānaṁ gantvāpi yāva na orohati, tāva bhuñjitabbanti Mahāpaccariyaṁ vuttaṁ. **Catutthe āgateti** ayaṁ antimaparicchedo, catutthepi āgate yattha na yāpenti, so mahāsamayo. Yattha pana sataṁ vā sahaṁsaṁ vā sannipatanti, tattha vattabbameva natthi. Tasmā tādise kāle “mahāsamayo”³ti adhiṭṭhahitvā bhuñjitabbaṁ. **Yo koci paribbājakasamāpannoti** sahadhammikesu vā titthiyesu vā aññataro, etesaṁ hi yena kenaci kate bhatte “samaṇabhattasamayo”³ti bhuñjitabbaṁ.

220. **Anāpattisamayeti** sattasu samayesu aññatarasmim anāpatti. **Dve tayo ekatoti** yepi akappiyanimantanaṁ sādīyitvā dve vā tayo vā ekato gahetvā bhuñjanti, tesampi anāpatti.

1. Phalitāti (Sī, Syā)

2. Na lesakappaṁ (Sī)

3. Āgantukapaṭṭaṁ (Sī), āgantukapaṭṭaṁ (Syā)

Tattha animantitacatutthaṃ¹ piṇḍapātikacatutthaṃ
 anupasampannacatutthaṃ pattacatutthaṃ gilānacatutthanti pañcannaṃ
 catukkānaṃ vasena vinicchayo veditabbo. Kathaṃ? Idhekacco cattāro
 bhikkhū “bhattaṃ gaṇhathā”ti nimanteti. Tesu tayo gatā, eko na gato.
 Upāsako “eko bhante thero kuhin”ti pucchati. Nāgato upāsakāti. So aññaṃ
 taṅkhaṇappattaṃ kañci “chi bhante”ti pavesetvā catunnampi bhattaṃ deti,
 sabbesaṃ anāpatti. Kasmā? Gaṇapūrakassa animantitattā. Tayo eva hi tattha
 nimantitā gaṇhiṃsu, tehi gaṇo na pūراتي, gaṇapūrako ca animantito, tena
 gaṇo bhijjati idam animantitacatutthaṃ.

Piṇḍapātikacatutthe nimantanakāle eko piṇḍapātiko hoti, so nādhivāseti.
 Gamanavelāya pana “chi bhante”ti vutte anadhivāsītattā anāgacchantampi
 “etha bhikkhaṃ lacchathā”ti gahetvā gacchanti, so taṃ gaṇaṃ bhindati.
 Tasmā sabbesaṃ anāpatti.

Anupasampannacatutthe sāmaṇerena saddhiṃ nimantitā honti, sopi
 gaṇaṃ bhindati.

Pattacatutthe eko sayam agantvā pattaṃ peseti, evampi gaṇo bhijjati.
 Tasmā sabbesaṃ anāpatti.

Gilānacatutthe gilānena saddhiṃ nimantitā honti, tattha gilānasseva
 anāpatti, itaresaṃ pana gaṇapūrako hoti. Na hi gilānena gaṇo bhijjati.
 Tasmā tesam āpattiyeva. Mahāpaccariyaṃ pana avisesena vuttaṃ.

Samayaladdhako sayameva muccati, sesānaṃ gaṇapūrakattā āpattikaro
 hoti. Tasmā cīvaradānasamayaladdhakādīnampi vasena catukkāni
 veditabbāni. Sace pana adhivāsetvā gatesupi catūsu janesu eko paṇḍito
 bhikkhu “ahaṃ tumhākaṃ gaṇaṃ bhindissāmi, nimantanam sādīyathā”ti
 vatvā yāgukhajjakāvasāne bhattatthāya pattaṃ gaṇhantānaṃ adatvā ime tāva
 bhikkhū bhojetvā vissajjetha, ahaṃ pacchā anumodanaṃ katvā gamissāmīti
 nisinno. Tesu bhutvā gatesu “detha bhante pattaṃ”ti upāsakena pattaṃ
 gahetvā bhatte dinne bhuñjitvā

1. Animantitacatukkaṃ (Ka) evamaññāpadesupi.

anumodanaṃ katvā gacchati, sabbesaṃ anāpatti. Pañcannaṃ hi bhojanānaṃyeva vasena gaṇabhojane visaṅketam natthi. Odanena nimantitā kummāsaṃ gaṇhantāpi āpattiṃ āpajjanti. Tāni ca tehi ekato na gahitāni. Yāgu-ādīsu pana visaṅketam hoti, tāni tehi ekato gahitānīti. Evaṃ eko paṇḍito aññesampi anāpattiṃ karoti.

Tasmā sace koci saṃghabhattaṃ kattukāmena nimantanatthāya pesito vihāraṃ āgamma “bhante sve amhākaṃ ghare bhikkhaṃ gaṇhathā”ti avatvā “bhattaṃ gaṇhathā”ti vā “saṃghabhattaṃ gaṇhathā”ti vā “saṃgho bhattaṃ gaṇhātū”ti vā vadati, bhattuddesakena paṇḍitena bhavitabbaṃ, nemantanikā gaṇabhojanato piṇḍapātikā ca dhutaṅgabhedato mocetabbā. Kathaṃ? Evaṃ tāva vattabbaṃ “sve na sakkā upāsakā”ti. Punadivase bhanteti. Punadivasepi na sakkāti, evaṃ yāva addhamāsampi haritvā puna vattabbo “tvaṃ kiṃ avacā”ti. Sace punapi “saṃghabhattaṃ gaṇhathā”ti vadati, tato “imaṃ tāva upāsaka pupphaṃ kappiyaṃ karohi, imaṃ tiṇaṃ”ti evaṃ vikkhepaṃ katvā puna “kiṃ kathayitthā”ti pucchitabbo. Sace punapi tatheva vadati, “āvuso tvaṃ piṇḍapātike vā mahāthere vā na lacchasi, sāmaṇere lacchasi”ti vattabbo. “Nanu bhante asukasmiṃca asukasmiṃca gāme bhadante bhojesuṃ, ahaṃ kasmā na labhāmī”ti ca vutte te nimantetuṃ jānanti, tvaṃ na jānāsīti. Te kathaṃ nimantesuṃ bhanteti. Evamāhaṃsu “amhākaṃ bhante bhikkhaṃ gaṇhathā”ti. Sace sopi tatheva vadati, vaṭṭati. Atha punapi “bhattaṃ gaṇhathā”ti vadati, “na dāni tvaṃ āvuso bahū bhikkhū lacchasi, tayo eva lacchasi”ti vattabbo. Nanu bhante asukasmiṃca asukasmiṃca gāme sakalaṃ bhikkhusaṃghaṃ bhojesuṃ, ahaṃ kasmā na labhāmīti. Tvaṃ nimantetuṃ na jānāsīti. Te kathaṃ nimantesunti. Te “bhikkhaṃ gaṇhathā”ti āhaṃsūti. Sace sopi “bhikkhaṃ gaṇhathā”ti vadati, vaṭṭati. Atha punapi “bhattamevā”ti vadati, tato vattabbo “gaccha tvaṃ, natthamhākaṃ tava bhattenattho, nibaddhagocaro esa amhākaṃ, mayamettha piṇḍāya carissāmā”ti. Taṃ “caratha bhante”ti vatvā āgataṃ pucchanti “kiṃ bho laddhā bhikkhū”ti. “Kiṃ etena, bahu ettha vattabbaṃ, therā ‘sve piṇḍāya carissāmā’ti āhaṃsu, mā dāni tumhe pamajjitthā”ti. Dutiyadivase cetiyavattaṃ katvā tṭhitā bhikkhū

saṃghattherena vattabbā “āvuso dhuragāme saṃghabhaddam,
apaṇḍitamanusso pana agamāsi, gacchāma dhuragāme piṇḍāya carissāmā”ti.
Bhikkhūhi therassa vacanaṃ kātabbam, na dubbacehi bhavitabbam,
gāmadvāre aṭṭhatvāva piṇḍāya caritabbam. Tesu pattāni gahetvā nisīdāpetvā
bhojentesu bhuñjitabbam. Sace āsanasālāya bhattam ṭhapetvā rathikāsu
āhiṇḍantā ārocenti “āsanasālāya bhante bhattam gaṇhathā”ti, na vaṭṭati.

Atha pana bhattam ādāya tattha tattha gantvā “bhattam gaṇhathā”ti
vadanti, paṭikacceva vā vihāram abhiharitvā patirūpe ṭhāne ṭhapetvā
āgatāgatānaṃ denti, ayaṃ abhihaṭṭabhikkhā nāma vaṭṭati. Sace pana
bhattasālāya dānaṃ sajjetvā taṃ taṃ pariveṇaṃ pahīṇanti “bhattasālāya
bhattam gaṇhathā”ti, na vaṭṭati. Ye pana manussā piṇḍacārike bhikkhū disvā
āsanasālānaṃ sammajjitvā tattha nisīdāpetvā bhojenti, na te paṭikkhipitabbā.
Ye pana gāme bhikkhaṃ alabhitvā gāmato nikkhamante bhikkhū disvā
“bhante bhattam gaṇhathā”ti vadanti, te paṭikkhipitabbā, na vā
nivattitabbam. Sace “nivattatha bhante bhattam gaṇhathā”ti vadanti,
“nivattathā”ti vuttapade nivattitum vaṭṭati. “Nivattatha bhante ghare bhattam
katam, gāme bhattam katan”ti vadanti, gehe ca gāme ca bhattam nāma yassa
kassaci hotīti nivattitum vaṭṭati. “Nivattatha bhattam gaṇhathā”ti
sambandham katvā vadanti, nivattitum na vaṭṭati. Āsanasālato piṇḍāya
caritum nikkhamante disvā “nisīdatha bhante bhattam gaṇhathā”ti vuttepi
eseva nayo. Niccabhattanti dhuvabhaddam vuccati. “Niccabhattam
gaṇhathā”ti vadanti, bahūnampi ekato gahetum vaṭṭati. Salākabhaddādīsopi
eseva nayo. Sesametta uttānameva.

Elakalomasamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ,
paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Gaṇabhojanasikkhāpadaṃ dutiyaṃ.

3. Paramparabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

221. Tatiyasikkhāpade **na kho idaṃ orakaṃ bhavissati, yathayime
manussā sakkaccaṃ bhattam karontīti** yena niyāmena ime manussā
sakkaccaṃ

bhattaṃ karonti, tena ñāyati “idaṃ sāsanaṃ idaṃ vā Buddhappamukhe saṃghe dānaṃ na kho orakaṃ bhavissati, parittaṃ lāmaṃ neva bhavissati”ti. **Kirapatikoti** ettha **kiro**ti tassa kulaputtassa nāmaṃ, ādhipaccaṭṭhena pana “kirapatiko”ti vuccati. So kira issaro adhipati māsa-utusaṃvaccharaniyāmena vetanaṃ datvā kammakāraṃ kammaṃ kāreti. **Badarā paṭiyattā**ti upacāravasena vadati. **Badaramissenā**ti badarasālavena.

222. **Ussūre**¹ **āhariyitthā**ti atidivā āhariyittha.

226. **Mayhaṃ bhattapaccāsaṃ itthannāmassa dammī**ti ayaṃ bhattavikappanā nāma sammukhāpi parammukhāpi vaṭṭati. Sammukhā disvā “tuyhaṃ vikappemī”ti vatvā bhuñjitabbaṃ, adisvā pañcasu sahadhammikesu “itthannāmassa vikappemī”ti vatvā bhuñjitabbaṃ. Mahāpaccariyādīsu pana parammukhāvikappanāva vuttā. Sā cāyaṃ yasmā vinayakammena saṅgahitā, tasmā Bhagavato vikappetuṃ na vaṭṭati. Bhagavati hi gandhakuṭiyaṃ nisinnepi saṃghamajjhe nisinnepi saṃghena gaṇappahonake bhikkhū gahetvā taṃ taṃ kammaṃ kataṃ sukatameva hoti, Bhagavā neva kammaṃ kopeti na sampādeti. Na kopeti dhammissarattā, na sampādeti agaṇapūrakattā.

229. **Dve tayo nimantane ekato bhuñjatī**ti dve tīṇi nimantanāni ekapatte pakkipitvā missetvā ekaṃ katvā bhuñjatīti attho. Dve tīṇi kulāni nimantetvā ekasmiṃ ṭhāne nisīdāpetvā ito cito ca āharitvā bhattaṃ ākiranti, sūpabyañjanaṃ ākiranti, ekamissakaṃ hoti, ettha anāpattīti Mahāpaccariyaṃ vuttaṃ. Sace pana mūlanimantanāni heṭṭhā hoti, pacchimāṃ pacchimaṃ upari, taṃ uparito paṭṭhāya bhuñjantassa āpatti. Hatthaṃ pana anto pavesetvā paṭṭhamanimantanato ekampi kabaḷaṃ uddharitvā bhuttakālato paṭṭhāya yathā tathā vā bhuñjantassa anāpatti. Sacepi tattha khīraṃ vā rasaṃ vā ākiranti, yena ajjhotthataṃ bhattaṃ ekarasaṃ hoti, koṭito paṭṭhāya bhuñjantassa anāpattīti Mahāpaccariyaṃ vuttaṃ. Mahā-aṭṭhakathāyaṃ pana vuttaṃ “khīrabhattaṃ vā rasabhattaṃ vā labhitvā nisinnassa tattheva aññeapi khīrabhattaṃ vā rasabhattaṃ vā ākiranti, khīraṃ vā rasaṃ vā pivato anāpatti. Bhuñjantena pana paṭṭhamaṃ laddhamāṃsakhaṇḍaṃ vā

1. Ussūrena (Ka)

bhattapiṇḍaṃ vā mukhe pakkhipitvā koṭito paṭṭhāya bhuñjitum vaṭṭati.
Sappipāyāsepi ese va nayo”ti.

Mahā-upāsako bhikkhum nimanteti, tassa kulam upagatassa upāsakopi tassa puttadārabhātikabhagini-ādayopi attano attano koṭṭhāsam āharitvā patte pakkhipanti, upāsakena paṭhamam dinnam abhuñjitvā pacchā laddham bhuñjantassa anāpatti”ti Mahā-aṭṭhakathāyam vuttam. Kurundaṭṭhakathāyam pana vaṭṭatīti vuttam. Mahāpaccariyam “sace pāṭekkam pacanti, attano attano pakkabhaddato āharitvā denti, tattha pacchā āhaṭam paṭhamam bhuñjantassa pācittiyam. Yadi pana sabbesam ekova pāko hoti, paramparabhojanam na hoti”ti vuttam. Mahā-upāsako nimantetvā nisīdāpeti, añño manusso pattam gaṇhāti, na dātabbam. Kim bhante na dethāti. Nanu upāsaka tayā nimantitamhāti. Hotu bhante laddham laddham bhuñjathāti vadati, bhuñjitum vaṭṭati. Aññena āharitvā bhatte dinne āpucchitvāpi bhuñjitum vaṭṭatīti kurundiyam vuttam.

Anumodanam katvā gacchantam dhammam sotukāmā “svepi bhante āgaccheyyāthā”ti sabbe nimantenti, punadivase āgantvā laddham laddham bhuñjitum vaṭṭati. Kasmā? Sabbehi nimantitattā. Eko bhikkhu piṇḍāya caranto bhattam labhati, tamañño upāsako nimantetvā ghare nisīdāpeti, na ca tāva bhattam sampajjati. Sace so bhikkhu piṇḍāya caritvā laddhabhattam bhuñjati, āpatti. Abhutvā nisinne “kim bhante na bhuñjasi”ti vutte “tayā nimantitattā”ti vatvā “laddham laddham bhuñjatha bhante”ti vutto bhuñjati, vaṭṭati.

Sakalena gāmenāti sakalena gāmena ekato hutvā nimantitasseva yattha katthaci bhuñjato anāpatti. Pūgepi ese va nayo. **Nimantiyamāno bhikkham gahessāmīti bhaṇatī**ti “bhattam gaṇhā”ti nimantiyamāno “na mayham tava bhatthenattho, bhikkham gaṇhissāmī”ti vadati. Ettha pana Mahāpadumattthero āha “evam vadanto imasmim sikkhāpade animantanam katum sakkoti, bhuñjanatthāya pana okāso kato hotīti neva gaṇabhojanato na cārittato mucatīti. Mahāsumattthero āha “yadaggena animantanam katum sakkoti, tadaggena neva gaṇabhojanam na cārittam hoti”ti. Sesam uttānameva.

Kathinasamuṭṭhānaṃ, kāyavācato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti,
kiriyaṅkiriyaṃ, ettha hi bhojanaṃ kiriyaṃ, avikkappaṇaṃ akiriyaṃ,
nosaṇṇāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ,
ticittaṃ, tivedananti.

Paramparabhojanasikkhāpadaṃ tatiyaṃ.

4. Kāṇamātāsikkhāpadavaṇṇanā

230. Catutthasikkhāpade **Kāṇamātā**ti Kāṇāya mātā. Sā kirassā dhītā
abhirūpā ahosi, ye ye taṃ passanti, te te rāgena kāṇā honti, rāgandhā hontīti
attho. Tasmā paresaṃ kāṇabhāvakaraṇato “Kāṇā”ti vissutā ahosi. Tassā
vasena mātāpissā “Kāṇamātā”ti pākaṭā jātā. **Āgata**nti āgamaṇaṃ. **Kismiṃ**
viyāti kīdisaṃ viya, lajjanakaṃ viya hotīti adhippāyo. **Rittahattha**ṃ **gant**unti
rittā hatthā asmiṃ gamane tadidaṃ **rittahattha**ṃ, taṃ rittahatthaṃ gamaṇaṃ
gantūṃ lajjanakaṃ viya hotīti vuttaṃ hoti. **Parikkhaya**ṃ **agamā**sīti upāsikā
ariyasāvikā bhikkhū disvā santaṃ adātuṃ na sakkoti, tasmā tāva dāpesi,
yāva sabbaṃ parikkhayaṃ agamāsi. **Dhammiyā kathā**yāti ettha Kāṇāpi mātu
atthāya desiyamānaṃ dhammaṃ suṇantī desanāpariyosāne sotāpannā ahosi.
Uṭṭhāyāsanā pakkāmīti āsanato uṭṭhahitvā gato. Sopi puriso “Satthā kira
Kāṇamātāya nivesanaṃ agamāsi”ti sutvā Kāṇaṃ ānetvā pakatiṭṭhāneyeva
ṭhapesi.

231. Imasmiṃ pana vatthusmiṃ uppannamatte apaṇṇattheyeva
sikkhāpade pātheyyavatthu udapādi, tasmā anantameva cetāṃ dassetuṃ
tena kho pana samayenāti-ādi vuttaṃ. Sopi ca upāsako ariyasāvakattā
sabbameva dāpesi. Tena vuttaṃ “parikkhayaṃ agamāsi”ti.

233. **Yamkiñci pahēnakatthā**yāti¹ paṇṇākāratthāya paṭiyattaṃ yaṃkiñci
atirasakamodakasakkhalikādi sabbaṃ idha pūvotveva saṅkhyāṃ gacchati.

1. Pahīnakatthāyāti (Ka)

yaṃkiñci pātheyyattāyāti maggaṃ gacchantānaṃ antarāmaggaṭṭhāya paṭiyattaṃ yaṃkiñci baddhasattu-abaddhasattutilataṇḍulādi sabbaṃ idha manthotveva saṅkhyāṃ gacchati. **Tato ce uttarinti** sacepi tatiyaṃ pattam thūpikataṃ gaṇhāti, pūvagaṇanāya pācittiyaṃ.

Dvattipattapūre paṭiggahetvāti mukhavaṭṭiyā heṭṭhimalekhāya samapūre patte gahetvā. **Amutra mayā dvattipattapūrā**ti ettha sace dve gahitā “atra mayā dve pattapūrā paṭiggahitā, tvaṃ ekaṃ gaṇheyyāsi”ti vattabbaṃ. Tenāpi aññaṃ passitvā “paṭhamāṃ āgatenā dve pattapūrā gahitā, mayā eko, mā tvaṃ gaṇhi”ti vattabbaṃ. Yena paṭhamāṃ eko gahito, tassāpi paramparārocane eseṃ nayo. Yena pana sayameva tayo gahitā, tena aññaṃ disvā “mā kho ettha paṭiggāṇhi”ccheva vattabbaṃ. **Paṭikkamaṇaṃ nīharitvā**ti āsanāsālāṃ haritvā, āsanāsālāṃ gacchantena ca chaḍḍitasālā na gantabbā. Yattha mahā bhikkhusaṃgho nisīdati, tattha gantabbaṃ. Mahāpaccariyaṃ pana vuttaṃ “yā laddhaṭṭhānato āsannā āsanāsālā, tattha gantabbaṃ. ‘Attano sandiṭṭhānaṃ vā sambhattānaṃ vā ekanikāyikānaṃ vā dassāmī’ti aññattha gantum na labbhati. Sace panassa nibaddhanisīdanaṭṭhānaṃ hoti, dūrampi gantum vaṭṭati”ti.

Saṃvibhajitabbanti sace tayo pattapūrā gahitā, ekaṃ attano ṭhapetvā dve bhikkhusaṃghassa dātabbā. Sace dve gahitā, ekaṃ attano ṭhapetvā eko saṃghassa dātabbo, yathāmittaṃ pana dātum na labbhati. Yena eko gahito, na tena kiñci akāmā dātabbaṃ, yathārucci kātabbaṃ.

235. **Gamane paṭippassaddheti** antarāmagge upaddavaṃ vā disvā anathikatāya vā “mayā idāni na pesissāma na gamissāmā”ti evaṃ gamane paṭippassaddhe upacchinne. **Ñātakānaṃ pavāritānanti** etesaṃ bahumpi dentānaṃ paṭiggaṇhantassa anāpatti. Aṭṭhakathāsu pana “tesampi pātheyyapahēṇakatthāya paṭiyattato pamāṇameva vaṭṭati”ti vuttaṃ. Sesaṃ uttānameva. Chasamuṭṭhānaṃ, kiriyāṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Kāṇamātāsikkhāpadaṃ catutthaṃ.

5. Paṭhamapavāraṇasikkhāpadavaṇṇanā

236. Pañcamasikkhāpade **bhikkhū bhuttāvī pavāritāti** brāhmaṇena “gaṇhatha bhante yāva icchathā”ti evaṃ yāvadatthapavāraṇāya, sayaṇca “alaṃ āvuso thokaṃ thokaṃ dehī”ti evaṃ paṭikkhepapavāraṇāya pavāritā. **Paṭivissaketi** sāmantaḡharavāsike.

237. **Kākoravasaddanti** kākānaṃ oravasaddaṃ sannipatitvā viravantānaṃ saddaṃ. **Alametaṃ sabbanti** ettha tikāraṃ avatvāva ‘alametaṃ sabbam’ ettakaṃ vattuṃ vaṭṭati.

238-9. **Bhuttāvī**ti bhuttavā. Tattha ca yasmā yena ekampi sitthaṃ saṅkhāditvā vā asaṅkhāditvā vā¹ ajjhoharitaṃ hoti, so “bhuttāvī”ti saṅkhyāṃ gacchati, tenassa padabhājane “bhuttāvī nāma pañcannaṃ bhojanānaṃ”ti-ādi vuttaṃ. **Pavāritoti** katapavāraṇo katapaṭikkhepo. Sopi ca yasmā na paṭikkhepamattena, atha kho pañcaṅgavasena, tenassa padabhājane “pavārito nāma asanaṃ paññāyatī”ti-ādi vuttaṃ. Tattha yasmā asanaṃ paññāyatīti iminā vipakatabhojano “pavārito”ti vutto, yo ca vipakatabhojano, tena kiñci bhuttaṃ kiñci abhuttaṃ, yaṇca bhuttaṃ, taṃ sandhāya “bhuttāvī”tipi saṅkhyāṃ gacchati, tasmā bhuttāvīvacanena viṣuṃ kiñci atthasiddhiṃ na passāma. Dirattatirattaṃ, chappañcavācāhīti-ādīsu² pana dirattādivacanāṃ viya pavāritapadassa parivāraḡabhāvena byañjanasiliṭṭhatāya cetam vuttanti veditabbaṃ.

Asanaṃ paññāyatīti-ādīsu vipakatabhojanaṃ dissati, bhuñjamāno ceso puggalo hotīti attho. **Bhojanaṃ paññāyatīti** pavāraṇappahonakabhोजनाṃ dissati. Odaṇādīnaṃ ce aññataraṃ paṭikkhipitabbaṃ bhojanaṃ hotīti attho. **Hatthapāse ṭhitoti** pavāraṇappahonakaṃ bhojanaṃ gaṇhitvā dāyako aḡḡhateyyahatthappamāṇe okāse hotīti attho. **Abhiharatīti** so ce dāyako tassa taṃ bhuttaṃ kāyena abhiharatīti attho. **Paṭikkhepo paññāyatīti** paṭikkhepo dissati, tañce abhihaṭaṃ so bhikkhu kāyena vā vācāya vā paṭikkhipatīti attho. Evaṃ pañcannaṃ aṅgānaṃ vasena pavārito nāma hotīti. Vuttampi cetam—

1. Saṅkharitvā vā asaṅkharitvā vā (Ka)

2. Vi 2. 27, 33 piṭṭhesu.

“Pañcahi Upāli ākārehi pavāraṇā paññāyati, asanaṃ paññāyati, bhojanaṃ paññāyati, hatthapāse ṭhito, abhiharati, paṭikkhepo paññāyati”¹.

Tatrāyaṃ vinicchayo—asananti-ādīsu tāva yañca asnāti, yañca bhojanaṃ hatthapāse ṭhiteṇa abhihaṭaṃ paṭikkhipati, taṃ odano kummāso sattu maccho maṃsanti imesaṃ aññatarameva veditabbaṃ. Tattha odano nāma sāli vīhi yavo godhumo kaṅgu varako kudrūsakoti sattannaṃ dhaññānaṃ taṇḍulehi nibbatto. Tattha **sālī**ti antamaso nīvāraṃ upādāya sabbāpi sālījāti. **Vīhī**ti sabbāpi vīhijāti. **Yavagodhumesu** bhedo natthi. **Kaṅgū**ti setarattakālabhedā sabbāpi kaṅgūjāti. **Varakoti** antamaso varakacorakaṃ upādāya sabbā setavaṇṇā varakajāti. **Kudrūsakoti** kālako dravo ceva sāmākādibhedā ca sabbāpi tiṇadhaññajāti.

Nīvāravarakacorakā cettha “dhaññānulomā”²ti vadanti. Dhaññāni vā hontu dhaññānulomāni vā, etesaṃ vuttappabhedānaṃ sattannaṃ dhaññānaṃ taṇḍule gahetvā “bhattaṃ pacissāmā”²ti vā “yāguṃ pacissāmā”²ti vā “ambilapāyāsādīsu aññataraṃ pacissāmā”²ti vā yaṃkiñci sandhāya pacantu, sace uṇhaṃ sītaṃ vā bhuñjantānaṃ bhojanakāle gahitagahitaṭṭhāne odhi paññāyati, odanaśaṅgahameva gacchati, pavāraṇaṃ janeti. Sace odhi na paññāyati, yāguśaṅgahaṃ gacchati, pavāraṇaṃ na janeti.

Yopi pāyāso vā paṇṇaphalakaḷīramissakā ambilayāgu vā uddhanato otāritamattā abbhūṇhā hoti, āvajjitvā² pivituṃ sakkā, hatthena gahitokāsepi odhiṃ na dasseti, pavāraṇaṃ na janeti. Sace pana usumāya vigatāya sītalībhūtā ghanabhāvaṃ gacchati, odhiṃ dasseti, puna pavāraṇaṃ janeti. Pubbe tanubhāvo na rakkhati. Sacepi dadhitakkādīni āropetvā bahupaṇṇaphalakaḷīre pakkhipitvā muṭṭhimattāpi taṇḍulā pakkhittā honti, bhojanakāle ce odhi paññāyati, pavāraṇaṃ janeti. Ayāguke nimantane “yāguṃ dassāmā”²ti bhatte udakakañjikakhīrādīni ākiritvā “yāguṃ gaṇhathā”²ti denti. Kiñcāpi tanukā honti, pavāraṇaṃ

1. Vi 5. 326 piṭṭhe.

2. Āvijjitvā (Syā, Ka)

janetieva. Sace pana pakkuthitesu udakādīsu pakkhipitvā pacitvā denti, yāgusaṅgahameva gacchati. Yāgusaṅgahaṃ gatepi tasmim̐ vā aññasmim̐ vā yattha macchamaṃsaṃ pakkhipanti, sace sāsapamattampi macchamaṃsakhaṇḍaṃ vā nhāru vā paññāyati, pavāraṇaṃ janeti.

Suddharasako pana rasakayāgu vā na janeti. Ṭhapetvā vuttadhaññānaṃ taṇḍule aññehi veṇutaṇḍulādīhi vā kandaṃulaphalehi vā yehi kehici kataṃ bhattampi pavāraṇaṃ na janeti, pageva ghanayāgu. Sace panettha macchamaṃsaṃ pakkhipanti, janeti. Mahāpaccariyaṃ “pupphi-atthāya¹ bhattampi pavāraṇaṃ janeti”ti vuttaṃ, pupphi-atthāya bhattaṃ nāma pupphikhajjakatthāya kuthitudake pakkhipitvā seditataṇḍulā vuccanti. Sace pana te taṇḍule sukkhāpetvā khādanti, vaṭṭati, neva sattusaṅkhaṃ na bhattasaṅkhaṃ gacchanti. Puna tehi katabhattaṃ pavāretieva. Te taṇḍule sappitelādīsu vā pacanti, pūvaṃ vā karonti, na pavārenti. Puthukā vā tāhi katasattubhattādīni vā na pavārenti.

Kummāso nāma yavehi katakummāso. Aññehi pana muggādīhi katakummāso pavāraṇaṃ na janeti. Sattu nāma sālivihiyavehi katasattu. Kaṅguvarakakudrūsakasīsānīpi bhajjitvā īsakaṃ koṭṭetvā thuse palāpetvā puna daḷhaṃ koṭṭetvā cuṇṇaṃ karonti. Sacepi taṃ allattā ekābaddhaṃ hoti, sattusaṅgahameva gacchati. Kharapākabhajjitānaṃ vīhīnaṃ taṇḍule koṭṭetvā denti, tampi cuṇṇaṃ sattusaṅgahameva gacchati. Samapākabhajjitānaṃ pana vīhīnaṃ vā vīhipalāsānaṃ vā taṇḍulā bhajjitataṇḍulā eva vā na pavārenti. Tesāṃ pana taṇḍulādīnaṃ cuṇṇaṃ pavāreti. Kharapākabhajjitānaṃ vīhīnaṃ kuṇḍakampi pavāreti. Samapākabhajjitānaṃ pana ātapasukkhānaṃ vā kuṇḍakaṃ na pavāreti. Lājā vā tehi katabhattasattu-ādīni vā na pavārenti. Bhajjitapiṭṭhaṃ vā yaṃkiñci suddhakhajjakaṃ vā na pavāreti. Macchamaṃsapūritakhajjakaṃ pana sattumodako vā pavāreti. Maccho maṃsaṇca pākāameva. Ayaṃ pana viseso, sacepi yāguṃ pivantassa yāgusitthamattāneva dve macchakhaṇḍāni vā maṃsakhaṇḍāni vā ekabhājane vā nānābhājane vā denti, tāni ce akhādanto aññaṃ yaṃkiñci pavāraṇappahonakaṃ

1. Khubbi-atthāya (Sī, Syā)

paṭikkhipati, na pavāreti. Tato ekaṃ khāditam, ekaṃ hatthe vā patte vā hoti, so ce aññaṃ paṭikkhipati, pavāreti. Dvepi khāditāni honti, mukhe sāsapamattampi avasiṭṭhaṃ natthi, sacepi aññaṃ paṭikkhipati, na pavāreti.

Kappiyamaṃsaṃ khādanto kappiyamaṃsaṃ paṭikkhipati, pavāreti. Kappiyamaṃsaṃ khādanto akappiyamaṃsaṃ paṭikkhipati, na pavāreti. Kasmā? Avatthutāya. Yaṃ hi bhikkhuno khāditum vaṭṭati, taṃyeva paṭikkhipato pavāraṇā hoti. Idaṃ pana jānanto akappiyattā paṭikkhipati, ajānantopi paṭikkhipitabbaṭṭhāne ṭhitameva paṭikkhipati nāma, tasmā na pavāreti. Sace pana akappiyamaṃsaṃ khādanto kappiyamaṃsaṃ paṭikkhipati, pavāreti. Kasmā? Vatthutāya. Yaṃ hi tena paṭikkhittam, taṃ pavāraṇāya vatthu. Yaṃ pana khādati, taṃ kiñcāpi paṭikkhipitabbaṭṭhāne ṭhitam, khādiyamānaṃ pana maṃsabhāvaṃ na jahati, tasmā pavāreti. Akappiyamaṃsaṃ khādanto akappiyamaṃsaṃ paṭikkhipati, purimanayeneva na pavāreti. Kappiyamaṃsaṃ vā akappiyamaṃsaṃ vā khādanto pañcannaṃ bhojanānaṃ yaṃkiñci kappiyabhojanaṃ paṭikkhipati, pavāreti. Kuladūsakavejjakamma-uttarimanussadhammārocanasāditarūpiyādīhi nibbattaṃ Buddhapāṭikuṭṭhaṃ anesanāya uppannaṃ akappiyabhojanaṃ paṭikkhipati, na pavāreti. Kappiyabhojanaṃ vā akappiyabhojanaṃ vā bhuñjantopi kappiyabhojanaṃ paṭikkhipati, pavāreti. Akappiyabhojanaṃ paṭikkhipati, na pavāretīti sabbattha vuttanayeneva kāraṇaṃ vedītabbaṃ.

Evam asananti-ādīsu yañca asnāti, yañca bhojanaṃ hatthapāse ṭhitena abhihaṭaṃ paṭikkhipanto pavāraṇaṃ āpajjati, taṃ ñatvā idāni yathā āpajjati, tassa jānanatthaṃ ayaṃ vinicchayo—asanam bhojananti ettha tāva yena ekasitthampi ajjhohaṭaṃ hoti, so sace pattamukhahatthānaṃ yattha katthaci pañcasu bhojanesu ekasmimpi sati aññaṃ pañcasu bhojanesu ekampi paṭikkhipati, pavāreti. Katthaci bhojanaṃ natthi, āmisagandhamattaṃ paññāyati, na pavāreti. Mukhe ca hatthe ca bhojanaṃ natthi, patte atthi, tasmim pana āsane na bhuñjitukāmo, vihāraṃ pavisitvā bhuñjitukāmo, aññaṃ vā dātukāmo, tasmim ce antare bhojanaṃ paṭikkhipati, na pavāreti. Kasmā? Vippakatabhojanabhāvassa upacchinnattā. Yopi aññatra gantvā bhuñjitukāmo mukhe

bhattam gilitvā sesam ādāya gacchanto antarāmagge aññam bhojanam paṭikkhipati, tassāpi pavāraṇā na hotīti Mahāpaccariyam vuttam. Yathā ca patte, evam hatthehi. Mukhepi vā vijjamānabhojanam sace anajjhoharitukāmo hoti, tasmiṇca khaṇe aññam paṭikkhipati, na pavāreti. Ekasmiṃ hi pade vuttalakkaṇam sabbattha veditabham hoti. Apica Kurundiyam esa nayo dassitoyeva. Vuttam hi tattha “mukhe bhattam gilitam, hatthe bhattam vighāsādassa dātukāmo, patte bhattam bhikkhussa dātukāmo, sace tasmim khaṇe paṭikkhipati, na pavāreti”ti. **Hatthapāse** **ṭhitoti** ettha pana sace bhikkhu nisinno hoti, āsanassa pacchimantato paṭṭhāya, sace ṭhito, paṇhi-antato paṭṭhāya, sace nipanno, yena passena nipanno, tassa pārimantato paṭṭhāya, dāyakassa nisinnassa vā ṭhitassa vā nipannassa vā ṭhapetvā pasāritahattham yaṃ āsannataram aṅgam, tassa orimantena paricchinditvā aḍḍhateyyahattho “hatthapāso”ti veditabbo. Tasmim ṭhatvā abhihaṭam paṭikkhipantasseva pavāraṇā hoti, na tato param.

Abhiharatīti hatthapāsabbhantare ṭhito gahaṇattham upanāmeti. Sace pana anantaranisinnopi bhikkhu hatthe vā ūrūsu vā ādhārake vā ṭhitapattam anabhiharitvāva “bhattam gaṇhā”ti vadati, tam paṭikkhipato pavāraṇā natthi. Bhattapacchim ānetvā purato bhūmiyam ṭhapetvā “gaṇhāhī”ti vuttepi eseva nayo. Īsakam pana uddharitvā vā apanāmetvā vā “gaṇhathā”ti vutte paṭikkhipato pavāraṇā hoti. Therāsane nisinno thero dūre nisinnassa daharabhikkhussa pattam pesetvā “ito odanam gaṇhāhī”ti vadati, gaṇhitvā pana gato tuṇhī tiṭṭhati, daharo “alam mayhan”ti paṭikkhipati, na pavāreti. Kasmā? Therassa dūrabhāvato dūtassa ca anabhiharaṇatoti. Sace pana gahetvā āgato bhikkhu “imam bhattam gaṇhā”ti vadati, tam paṭikkhipato pavāraṇā hoti.

Parivesanāya eko ekena hatthena odanapacchim ekena kaṭacchum gahetvā bhikkhu parivisati, tatra ce añño āgantvā “aham pacchim dhāressāmi, tvaṃ odanam dehī”ti vatvā gahitamattakameva karoti, parivesako eva pana tam dhāreti, tasmā sā abhihaṭāva hoti. Tato dātukāmatāya gaṇhantam paṭikkhipantassa pavāraṇā hoti.

Sace pana parivisakena phuṭṭhamattāva hoti, itarova naṃ dhāreti, tato dātukāmatāya gaṇhantaṃ paṭikkhipantassa pavāraṇā na hoti. Kaṭacchunā uddhaṭabhatte pana hoti. Kaṭacchu-abhihāroyeva hi tassa abhihāro. Dvinnam samabhārepi paṭikkhipanto pavāretiyevāti mahāpaccariyaṃ vuttaṃ. Anantarassa bhikkhuno bhatte diyyamāne itaro pattaṃ hatthehi pidahati, pavāraṇā natthi. Kasmā? Aññassa abhihaṭe paṭikkhittattā.

Paṭikkhepo paññāyatīti ettha vācāya abhihaṭaṃ paṭikkhipato pavāraṇā natthi. Kāyena abhihaṭaṃ pana kāyena vā vācāya vā paṭikkhipantassa pavāraṇā hotīti veditabbo.

Tattha kāyena paṭikkhepo nāma aṅgulin vā hatthaṃ vā macchikabījanin vā cīvarakaṇṇaṃ vā cāleti, bhamukāya vā ākāraṃ karoti, kuddho vā oloketi. Vācāya paṭikkhepo nāma “alan”ti vā “na gaṇhāmī”ti vā “mā ākirā”ti vā “apagacchā”ti vā vadati, evaṃ yena kenaci ākārena kāyena vā vācāya vā paṭikkhitte pavāraṇā hoti.

Eko abhihaṭe bhatte pavāraṇāya bhīto hatthaṃ apanetvā punappunaṃ patte odanaṃ ākirantaṃ “ākira ākira, koṭṭetvā pūrehī”ti vadati, ettha kathanti? Mahāsumatthero tāva “anākiraṇatthāya vuttattā pavāraṇā hotī”ti āha. Mahāpadumatthero pana “ākira pūrehīti vadantassa nāma kassaci pavāraṇā atthī”ti vatvā “na pavāretī”ti āha. Aparo bhattaṃ abhiharantaṃ bhikkhuṃ sallakkhetvā “kiṃ āvuso itopi kiñci gaṇhissasi, dammi te kiñci”ti āha, tatrāpi “evaṃ nāgamissatī”ti vuttattā “pavāraṇā hotī”ti Mahāsumatthero āha. Mahāpadumatthero pana “gaṇhissasīti vadantassa nāma kassaci pavāraṇā atthī”ti vatvā “na pavāretī”ti āha.

Eko samaṃsakaṃ rasaṃ abhiharitvā “rasaṃ gaṇhathā”ti vadati, taṃ sutvā paṭikkhipato pavāraṇā natthi. “Maccharasaṃ maṃsarasaṃ”ti vutte paṭikkhipato hoti, “idaṃ gaṇhathā”ti vuttepi hotiyeva. Maṃsaṃ visuṃ katvā “maṃsarasaṃ gaṇhathā”ti vadati, tattha ce sāsapamattampi maṃsakhaṇḍaṃ

atthi, taṃ paṭikkhipato pavāraṇā hoti. Sace pana parissāvito hoti, vaṭṭatīti Abhayatthero āha.

Maṃsarasena āpucchantaṃ mahāthero “muhuttaṃ āgamehī”ti vatvā “thālakam āvuso āharā”ti āha. Ettha kathanti? Mahāsumatthero tāva “abhihārakassa gamanam paṭhamam upacchinnaṃ, tasmā pavāreti”ti āha. Mahāpadumatthero pana “ayam kuhiṃ gacchati, kīdisam etassa gamanam, gaṇhantassāpi nāma pavāraṇā atthī”ti vatvā “na pavāreti”ti āha. Kaḷīrapanasādīhi missetvā maṃsam pacanti. Tam gahetvā “kaḷīrasūpaṃ gaṇhatha, panasabyañjanam gaṇhathā”ti vadanti, evampi na pavāreti. Kasmā? Apavāraṇārahassa nāmena vuttatā. Sace pana “macchasūpaṃ maṃsasūpaṃ”ti vā “imam gaṇhathā”ti vā vadanti, pavāreti. Maṃsakarambako nāma hoti, taṃ dātukāmopi “karambakam gaṇhathā”ti vadati, vaṭṭati, na pavāreti. “Maṃsakarambakan”ti vā “idan”ti vā vutte pana pavāreti. Eseva nayo sabbesu macchamaṃsamissakesu.

Yo pana nimantane bhuñjamāno maṃsam abhihaṭam uddissa katanti maññamāno paṭikkhipati, pavāritova hotīti Mahāpaccariyam vuttam. Missakakathā pana Kurundiyam suṭṭhu vuttā. Evam hi tattha vuttam—piṇḍapātacāriko bhikkhu bhattamissakam yāguṃ āharitvā “yāguṃ gaṇhathā”ti vadati, na pavāreti. “Bhattam gaṇhathā”ti vutte pavāreti. Kasmā? Yenāpucchito, tassa atthitāya. Ayamettha adhippāyo, “yāgumissakam gaṇhathā”ti vadati, tatra ce yāgu bahutarā vā hoti samasamā vā, na pavāreti. Yāgu mandā, bhattam bahutaram, pavāreti. Idañca sabba-aṭṭhakathāsu vuttatā na sakkā paṭikkhipitum, kāraṇam panettha duddasam. “Bhattamissakam gaṇhathā”ti vadati, bhattam bahukam vā samam vā appataram vā hoti, pavāretiyeva. Bhattam vā yāguṃ vā anāmasitvā “missakam gaṇhathā”ti vadati, tatra ce bhattam bahutaram vā samakam vā hoti, pavāreti. Appataram na pavāreti. Idañca karambakena na samānetabbaṃ. Harambako hi maṃsamissakopi hoti amaṃsamissakopi, tasmā “karambakan”ti vutte pavāraṇā natthi. Idam pana bhattamissakameva. Ettha vuttanayeneva pavāraṇā hoti. Bahurase bhatte rasam, bahukhīre khīram, bahusappimhi

ca pāyāse sappim̐ gaṇhathāti visum̐ katvā deti, tam̐ paṭikkhipato pavāraṇā natthi.

Yo pana gacchanto pavāreti, so gacchantova bhuñjitum̐ labhati. Kaddamaṃ vā udakaṃ vā patvā ṭhitena atirittam̐ kāretabbaṃ. Sace antarā nadī pūrā hoti, nadītīre gumbaṃ anupariyāyanta bhuñjitabbaṃ. Atha nāvā vā setu vā atthi, tam̐ abhiruhitvāpi caṅkamanteneva bhuñjitabbaṃ, gamanaṃ na upacchinditabbaṃ. Yāne vā hatthi-assapiṭṭhe vā candamaṇḍale vā sūriyamaṇḍale vā nisīditvā pavāritena yāvamajjhanhikaṃ, tāva tesu gacchantesupi nisinneneva bhuñjitabbaṃ. Yo ṭhito pavāreti, ṭhiteneva, yo nisinno pavāreti, nisinneneva bhuñjitabbaṃ. Tam̐ tam̐ iriyāpatham̐ kopentena atirittam̐ kāretabbaṃ. Yo ukkuṭiko nisīditvā pavāreti, tena ukkuṭikeneva bhuñjitabbaṃ. Tassa pana heṭṭhā palālapīṭham̐ vā kiñci vā nisīdanakaṃ dātabbaṃ. Pīṭhake nisīditvā pavāritena āsanaṃ acāletvāva catasso disā parivattantena bhuñjitum̐ labbhati. Mañce nisīditvā pavāritena ito vā etto vā saṃsaritum̐ na labbhati. Sace pana naṃ saha mañcena ukkhipitvā aññatra nenti, vaṭṭati. Nipajjitvā pavāritena nipanneneva bhuñjitabbaṃ. Parivattantena yena passena nipanno, tassa ṭhānaṃ nātikkametabbaṃ.

Anatirittanti na atirittam̐, na adhikanti attho. Tam̐ pana yasmā kappiyakatādihi sattahi vinayakammākārehi akataṃ vā gilānassa anadhikaṃ vā hoti, tasmā padabhājane “akappiyakatan”ti-ādi vuttam̐. Tattha **akappiyakatanti** yaṃ tattha phalaṃ vā kandaṃ vā pañcahi samaṇakappehi kappiyaṃ akataṃ, yañca akappiyamaṃsaṃ vā akappiyabhojanaṃ vā, etaṃ akappiyaṃ nāma. Tam̐ akappiyaṃ “alametaṃ sabban”ti evaṃ atirittam̐ katampi akappiyakatanti veditabbaṃ.

Appaṭiggahitakatanti bhikkhunā appaṭiggahitaṃyeva purimanayena atirittam̐ kataṃ. **Anuccāritakatanti** kappiyaṃ karāpetum̐ āgataṃ bhikkhunā īsakampi anukkhittam̐ vā anapanāmitam̐ vā kataṃ. **Ahatthapāse katanti** kappiyaṃ karāpetum̐ āgataṃ hatthapāsato bāhi ṭhitena kataṃ. **Abhuttāvinā katanti** yo “alametaṃ sabban”ti atirittam̐ karoti, tena pavāraṇappahonakaṃ bhojanaṃ abhuttena kataṃ. **Bhuttāvinā pavāritena āsanā vuttṭhitena katanti** idaṃ uttānameva. **Alametaṃ sabbanti avuttanti** vacībhedaṃ katvā evaṃ avuttam̐ hoti. Iti

imehi sattahi vinayakammākārehi yaṃ atirittam kappiyam akatam, yañca na gilānātirittam, tadubhayampi anatirittanti veditabbam.

Atirittam pana tasseva paṭipakkhanayena¹ veditabbam. Apicettha **bhuttāvinā katam hotīti** anantare nisinnassa sabhāgassa bhikkhuno pattato ekampi sittham vā maṃsahīram vā khādītvā katampi bhuttāvināva katam hotīti veditabbam. **Āsanā avuṭṭhitenāti** ettha pana asammohattham ayaṃ vinicchayo—dve bhikkhū pātova bhuñjamānā pavāritā honti, ekena tattheva nisīditabbam. Itarena niccabhattam vā salākabhattam vā ānetvā upaḍḍham tassa bhikkhuno patte ākiritvā hattham dhovivā sesam tena bhikkhunā kappiyam kārapetvā bhuñjitabbam. Kasmā? Yaṃ hi tassa hatthe laggam, tam akappiyam hoti. Sace pana paṭhamam nisinnā bhikkhu sayameva tassa pattato hatthena gaṇhāti, hatthadhovanakiccam natthi. Sace pana evam kappiyam kārapetvā bhuñjantassa puna kiñci byañjanam vā khādānīyam vā patte ākiranti, yena paṭhamam kappiyam katam, so puna kātum na labhati. Yena akatam, tena kātabbam. Yañca akatam, tam kātabbam. **Yena akatanti** aññena bhikkhunā yena paṭhamam na katam, tena kātabbam. **Yañca akatanti** yena paṭhamam kappiyam katam, tenāpi yaṃ akatam, tam kātabbam. Paṭhamabhājane pana kātum na labbhati. Tattha hi kariyamānam paṭhamam katena saddhim katam hoti, tasmā aññasmim bhājane kātum vaṭṭatī adhippāyo. Evam katam pana tena bhikkhunā paṭhamam katena saddhim bhuñjitum vaṭṭati.

Kappiyam karontena ca na kevalam patteyeva, kuṇḍepi pacchiyampi yattha katthaci purato ṭhapetvā onāmitabhājane kātabbam. Tam sacepi bhikkhusatam pavāritam hoti, sabbesam bhuñjitum vaṭṭati, appavāritānampi vaṭṭati. Yena pana kappiyam katam, tassa na vaṭṭati. Sacepi pavāretvā piṇḍāya pavittam bhikkhum pattam gahetvā avassam bhuñjanake maṅgalanimantane nisīdāpentī, atirittam kāretvāva bhuñjitabbam. Sace tattha añño bhikkhu natthi, āsanasālam vā vihāram vā pattam pesetvā kāretabbam. Kappiyam karontena pana anupasampannassa hatthe ṭhitam na kātabbam. Sace āsanasālāyam abyatto bhikkhu hoti, sayam gantvā kappiyam kārapetvā ānetvā bhuñjitabbam.

1. Paṭikkhepena (Syā)

Gilānātirittanti ettha na kevaḷaṃ yaṃ gilānassa bhuttāvasesaṃ hoti, taṃ gilānātirittaṃ, atha kho yaṃkiñci gilānaṃ uddissa aḷḷa vā sve vā yadā vā icchati, tadā khādissatīti āhaṭaṃ, taṃ sabbaṃ “gilānātirittan”ti veditabbaṃ. Yaṃ yāmakālikādīsu ajjhohāre ajjhohāre dukkaṭaṃ, taṃ asaṃsaṭṭhavasena vuttaṃ. Sace pana āmisasaṃsaṭṭhāni honti, āhāratthāyapi anāhāratthāyapi paṭiggahetvā ajjhoharantassa pācittiyameva.

241. **Sati paccayeti** yāmakālikaṃ pipāsāya sati pipāsacchedanattham, sattāhakālikaṃ yāvajjivikaṇa tena tena upasametabbake ābādhe sati tassa upasamanattham paribhuñjato anāpatti. Sesamettha uttānameva.

Kathinasamuṭṭhānaṃ, kāyavācato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyākiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Paṭhamapavāraṇasikkhāpadaṃ pañcamam.

6. Dutiyapavāraṇasikkhāpadavaṇṇanā

242. Chaṭṭhasikkhāpade **anācāraṃ ācaratīti** paṇṇattivītikkamaṃ karoti. **Upanandhīti** upanāhaṃ janento tasmim puggale attano kodhaṃ bandhi, punappunaṃ āghātaṃ janessīti attho. **Upanaddho bhikkhūti** so janita-upanāho bhikkhu.

243. **Abhihaṭṭhum pavāreyyāti** abhiharitvā handa bhikkhu khāda vā bhuñja vāti evaṃ pavāreyya. Padabhājane pana “handa bhikkhū”ti-ādim anuddharitvā sādharmaṇameva abhihaṭṭhum-pavāraṇāya atthaṃ dassetuṃ “yāvatakaṃ icchasi, tāvatakaṃ gaṇhāhi”ti vuttaṃ. **Jānanti** pavāritabhāvaṃ jānanto. Taṃ panassa jānanaṃ yasmā tīhākārehi hoti, tasmā “jānāti” nāma sāmaṃ vā jānātīti-ādinā nayena padabhājanaṃ vuttaṃ. **Āsādanāpekkhoti** āsādanaṃ codanaṃ maṅkukaraṇabhāvaṃ apekkhamāno.

Paṭiggaṇhāti āpatti dukkaṭassāti yassa abhihaṭaṃ, tasmim paṭiggaṇhante abhihāraḥassa bhikkhuno dukkaṭaṃ. Itarassa pana sabbo āpattibhedo paṭhamasikkhāpade vutto, imasmim pana sikkhāpade sabbā āpattiyo abhihāraḥasseva veditabbā. Sesam paṭhamasikkhāpade vuttanayattā pākaṭameva.

Tisamuṭṭhānaṃ, kāyacittato vācācittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti.

Dutiyapavāraṇasikkhāpadaṃ chaṭṭhaṃ.

7. Vikālabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

247. Sattamasikkhāpade **giraggasamajjoti** girimhi aggasamajjo, girissa vā aggadese samajjo. So kira sattame divase bhavissatīti nagare ghosana kariyati, nagarassa bahiddhā same bhūmibhāge pabbatacchāyāya mahājanakāyo sannipatati, anekappakārāni naṭanāṭakāni pavattanti, tesam dassanattamaṃ mañcātimañce bandhanti. Sattarasavaggiyā apaññatte sikkhāpade daharāva upasampannā, te “nāṭakāni āvuso passissāmā”ti tattha agamaṃsu. Atha nesaṃ nāṭakā “amhākaṃ ayyā āgatā”ti tuṭṭhacittā nhāpetvā vilimpetvā bhojetvā aññampi pūvakhādaniyādiṃ hatthe adaṃsu. Te sandhāya vuttaṃ **manussā sattarasavaggiye bhikkhū passitvāti**-ādi.

248-9. **Vikāleti** vigate kāle. Kāloti bhikkhūnaṃ bhojanakālo adhippeto, so ca sabbantimena paricchedena majjhanhiko¹, tasmim vītivatteti adhippāyo. Tenevassa padabhājane “vikālo nāma majjhanhike vītivatte yāva aruṇuggamaṇā”ti vuttaṃ, iṭṭhamajjhanhikopi kālasaṅghaṃ gacchati. Tato paṭṭhāya pana khādituṃ vā bhuñjituṃ vā na sakkā, sahasā pivituṃ sakkā bhaveyya. Kukkuccakena pana na katabbhaṃ. Kālaparicchedajānanatthañca kālatthambho yojetabbo, kālantareva bhattakiccaṃ katabbhaṃ.

1. Majjhantiko (sabbattha)

Avasesaṃ khādanīyaṃ nāmāti ettha yaṃ tāva
sakkhalimodakādipubbaṇṇāparaṇṇamayaṃ, tattha vattabbameva natthi.
Yampi vanamūlādippabhedam āmisagatikam hoti, seyyathidam,
mūlakhādanīyaṃ kandakhādanīyaṃ muḷālakhādanīyaṃ
matthakakhādanīyaṃ khandhakhādanīyaṃ tacakhādanīyaṃ pattakhādanīyaṃ
pupphakhādanīyaṃ phalakhādanīyaṃ aṭṭhikhādanīyaṃ piṭṭhakhādanīyaṃ
niyyāsakhādanīyanti, idampi khādanīyasaṅkhyameva gacchati.

Tattha pana āmisagatikasallakkhaṇattham idaṃ
mukhamattanidassanam—mūlakhādanīye tāva mūlakamūlam
khārakamūlam¹ caccumūlam² tambakamūlam taṇḍuleyyakamūlam
vatthuleyyakamūlam vajakalimūlam jajjharīmūlanti evamādinī
sūpeyyapaṇṇamūlāni āmisagatikāni. Ettha ca vajakalimūle jaraṭṭham
chinditvā chaḍḍenti, tam yāvajjivikam hoti. Aññampi evarūpaṃ eteneva
nayena veditabbaṃ. Mūlakakhārakajajjharīmūlānam pana jaraṭṭhānipi
āmisagatikānevāti vuttaṃ. Yāni pana Pāliyaṃ—

“Anujānāmi bhikkhave mūlāni bhesajjāni haliddim siṅgiveraṃ
vacam vacattam ativisaṃ kaṭukarohiṇim usīraṃ bhaddamuttakam, yāni
vā panaññānipi atthi mūlāni bhesajjāni neva khādanīye khādanīyattham
pharanti, na bhojanīye bhojanīyattham pharanti”³—

Vuttāni, tāni yāvajjivikāni. Tesam cūḷapancamūlam mahāpañcamūlanti-
ādinā nayena gaṇiyamānānam gaṇanāya anto natthi. Khādanīyattham
bhojanīyatthañca pharaṇābhāvoyeva pana tesam lakkhaṇam. Tasmā
yamkiñci mūlam tesu tesu janapadesu pakati-āhāravasena manussānam
khādanīyattham bhojanīyatthañca pharati, tam yāvakālikam, itaram
yāvajjivikanti veditabbaṃ. Te subahum vatvāpi hi imasmiṃyeva lakkhaṇe
ṭhātabbaṃ. Nāmasaññāsu pana vuccamānāsu tam tam nāmaṃ ajānantānam
sammohoyeva hoti, tasmā nāmasaññāya ādaram akatvā lakkhaṇameva
dassitam.

Yathā ca mūle, evam kandādīsupi yaṃ lakkhaṇam dassitam, tasseva
vasena vinicchayo veditabbo. Yañca tam Pāliyaṃ haliddādi aṭṭhavidham
vuttaṃ, tassa khandhatacapupphaphalampi sabbaṃ yāvajjivikanti vuttaṃ.

1. Vārakamūlam (Sī, Syā)

2. Caccumūlam (Sī), puccumūlam (Syā)

3. Vi 3. 292 piṭṭhe.

Kandakhādanīye duvidho kando dīgho ca rasso ca,
 bhisakimsukakandādi vaṭṭo¹ uppalakaserukakandādi, yaṃ “gaṇṭhi”tipi
 vadanti. Tattha sabbesaṃ kandānaṃ jīṇṇajaraṭṭhānaṃ chālī ca
 sukhumamūlāni ca yāvajjivikāni. Taruṇo pana sukhakhādanīyo,
 sālakalyāṇipotakakando kimsukapotakakando ambātakakando ketakakando
 māluvakando bhisasaṅkhāto padumapuṇḍarīkakando piṇḍālumasālu-ādayo
 ca khīravallikando² āluvakando siggukando tālakando
 nīluppalarattuppalakumudasogandhikānaṃ kandā kadalikando veḷukando
 kaserukakandoti evamādayo tesu tesu janapadesu pakati-āhāravasena
 manussānaṃ khādanīyatthaṃca bhojanīyatthaṃca pharaṇakakandā
 yāvakālikā.

Khīravallikando adhoto yāvajjiviko, dhoto yāvakāliko,
 khīrakākoliṇṇivika-usabhakalasunādikandā pana yāvajjivikā. Te Pāliyaṃ “yāni
 vā panaññānīpi atthi mūlāni bhesajjānī”ti³ evaṃ mūlabhesajjasaṅgaheneva
 saṅgahitā.

Mūlālakhādanīye pana padumamūlānaṃ puṇḍarīkamūlālasadisameva.
 Erakamūlaṃ kandulamūlanti evamādi tesu tesu janapadesu pakati-
 āhāravasena manussānaṃ khādanīyatthaṃca bhojanīyatthaṃca
 pharaṇakamūlānaṃ yāvakālikānaṃ.
 Haliddisiṅgiveramakacaturassavalliketakatālahintālakuntālanāḷikerapūgaru
 kkhādimūlānaṃ pana yāvajjivikānaṃ, taṃ sabbampi Pāliyaṃ “yāni vā
 panaññānīpi atthi mūlāni bhesajjānī”ti³ evaṃ mūlabhesajjasaṅgaheneva
 saṅgahitaṃ.

Matthakakhādanīye
 tālahintālakuntālaketakanāḷikerapūgarukkhakhajjūrīvatta-erakakadalīnaṃ
 kaḷīrasaṅkhātā matthakā, veṇukaḷīro naḷakaḷīro ucchukaḷīro mūlakakaḷīro
 sāsapakaḷīro satāvarikaḷīro sattannaṃ dhaññānaṃ kaḷīrāti evamādi tesu tesu
 janapadesu pakati-āhāravasena manussānaṃ khādanīyatthaṃ
 bhojanīyatthaṃca pharaṇako rukkhavallī-ādīnaṃ matthako yāvakāliko.
 Haliddisiṅgiveravacamacilasunānaṃ kaḷīrā, tālahintāla kuntāla nāḷikera
 kaḷīrānaṃca chinditvā pātito jaraṭṭhabundo yāvajjiviko.

1. Vaṭṭo ca (Sī)

2. Vallikando (Sī, Syā)

3. Vi 3. 292 piṭṭhe.

Khandhakhādanīye antopathavīgato sālakalyāṇīkhandho ucchukhandho nīluppalarattuppalakumudāsogandhikānaṃ khandhakāti evamādi tesu tesu janapadesu pakati-āhāravasena manussānaṃ khādanīyatthaṃ bhojanīyatthaṃca pharaṇako khandho yāvakāliko. Uppalajātīnaṃ paṇṇadaṇḍako padumajātīnaṃ sabbopi daṇḍako kāravindakadaṇḍādayo¹ ca avasesasabbakhandhā yāvajīvikā.

Tacakhādanīye ucchutacova eko yāvakāliko, sopi saraso. Seso sabbo yāvajīviko. Tesam pana matthakakhandhatacānaṃ tiṇṇaṃ Pāliyaṃ kasāvabhesajjena saṅgaho veditabbo. Vuttañhetam—

“Anujānāmi bhikkhave kasāvāni bhesajjāni nimbakasāvaṃ kuṭajakasāvaṃ paṭolakasāvaṃ phaggavakasāvaṃ nattamālakasāvaṃ, yāni vā panaññānīpi atthi kasāvāni bhesajjāni neva khādanīye khādanīyatthaṃ pharanti, na bhojanīye bhojanīyatthaṃ pharanti”².

Ettha hi etesampi saṅgaho sijjhati. Vuttakasāvāni ca sabbāni kappiyānīti veditabbāni.

Pattakhādanīye mūlakaṃ khāraṇako caccu tambako taṇḍuleyyako papunnāgo vatthuleyyako vajakali jajjharī sellu siggu kāsamaddako ummā cīnamuggo māso rājamāso ṭhapetvā mahānipphāvaṃ avasesanipphāvo aggimantho sunisannako setavaraṇo nālikā bhūmiyaṃ jātaloṇīti etesaṃ pattāni aññāni ca evarūpāni tesu tesu janapadesu pakati-āhāravasena manussānaṃ khādanīyatthaṃ bhojanīyatthaṃca pharaṇakāni pattāni ekaṃsena yāvakālikāni. Yā panaññā mahānakhapiṭṭhimattā paṇṇaloṇi rukkhe ca gacche ca ārohati, tassā pattam yāvajīvikam. Brahmīpattaṃca yāvakālikanti dīpavāsino vadanti. Ambapallavaṃ yāvakālikam, asokapallavaṃ pana yāvajīvikam.

Yāni vā panaññāni Pāliyaṃ—

“Anujānāmi bhikkhave paṇṇāni bhesajjāni nimbapaṇṇam kuṭajapaṇṇam paṭolapaṇṇam sulasipaṇṇam kappāsakapaṇṇam, yāni vā panaññānīpi

1. Aravindakadaṇḍādayo (Sī, Syā)

2. Vi 3. 292 piṭṭhe.

atthi paṇṇāni bhesajjāni neva khādanīye khādanīyatthaṃ pharanti, na bhojanīye bhojanīyatthaṃ pharanti”ti¹—

Vuttāni, tāni yāvajīvikāni. Na kevalañca paṇṇāniyeva, tesāṃ pupphaphalādīnipi yāvajīvikāni. Paṇṇānaṃ phaggavapaṇṇaṃ ajjukapaṇṇaṃ phaññakapaṇṇaṃ paṭolapaṇṇaṃ tambūlapaṇṇaṃ paduminipaṇṇanti evaṃ gaṇanavasena anto natthi.

Pupphakhādanīye mūlakapupphaṃ khārakapupphaṃ caccupupphaṃ tambakapupphaṃ vajakalipupphaṃ jajjharīpupphaṃ cūḷanipphāvapupphaṃ mahānipphāvapupphaṃ kaserukapupphaṃ nāḷikeratālaketakānaṃ taruṇapupphāni setavaraṇapupphaṃ siggupupphaṃ uppalapadumajātikānaṃ pupphāni² kaṇṇikamattaṃ agandhikapupphaṃ kaḷīrapupphaṃ jīvantīpupphanti evamādi tesu tesu janapadesu pakati-āhāravasena manussānaṃ khādanīyatthaṃ bhojanīyatthaṃ pharaṇakapupphaṃ yāvakālikaṃ. Asoka bakula kuyyaka punnāga campakajāti kaṇavīra kaṇikāra kunda navamālika mallikādīnaṃ pana pupphaṃ yāvajīvikaṃ, tassa gaṇanāya anto natthi. Pāḷiyaṃ panassa kasāvabhesajjeneva saṅgaho veditabbo.

Phalakhādanīye panasa labuja tāla nāḷikera amba jambū ambāṭaka tintiṇika mātuluṅga kapittha lābu kumbhaṇḍa pussaphala timbarūsaka tipusa vātiṅgaṇa coca moca madhukādīnaṃ phalāni yāni loke tesu tesu janapadesu pakati-āhāravasena manussānaṃ khādanīyatthaṃ bhojanīyatthaṃ pharanti, sabbāni tāni yāvakālikāni. Nāmagāṇanavasena nesaṃ na sakkā pariyantaṃ dassetuṃ. Yāni pana Pāḷiyaṃ—

“Anujānāmi bhikkhave phalāni bhesajjāni bilaṅgaṃ pipphaliṃ maricaṃ harītakāṃ vibhītakāṃ āmalakāṃ goṭṭhaphalaṃ, yāni vā panaññānīpi atthi phalāni bhesajjāni neva khādanīye khādanīyatthaṃ pharanti, na bhojanīye bhojanīyatthaṃ pharanti”ti¹—

Vuttāni, tāni yāvajīvikāni. Tesampi aparipakkāni acchiva bimba varaṇa ketaka kāsmaṇī-ādīnaṃ phalāni jātiphalaṃ kaṭukaphalaṃ eḷa takkolanti evaṃ nāmavasena na sakkā pariyantaṃ dassetuṃ.

1. Vi 3. 293 piṭṭhe.

2. Pupphānaṃ (Sī)

Aṭṭhikhādanīye labujaṭṭhi panasatṭhi ambāṭakaṭṭhi sālāṭṭhi khajjūrī ketakatimbarūsakānaṃ taruṇaphalaṭṭhi tintiṇikaṭṭhi bimbaphalaṭṭhi uppalapa dumajāṭinaṃ pokkharatṭhīti evamādīni tesu tesu janapadesu manussānaṃ pakati-āhārasena khādanīyatthaṃ bhojanīyatthaṃ pharaṇakāni aṭṭhīni yāvakālikāni. Madhukaṭṭhipunnāgaṭṭhiharitakādīnaṃ aṭṭhīni siddhatthakaṭṭhirājikaṭṭhīti evamādīni aṭṭhīni yāvajīvikāni. Tesāṃ Pāliyaṃ phalabhesajjeneva saṅgaho veditabbo.

Piṭṭhakhādanīye sattannaṃ tāva dhaññānaṃ dhaññānulomānaṃ aparāṇṇānaṃ piṭṭhaṃ panasapiṭṭhaṃ labujapiṭṭhaṃ ambāṭakapiṭṭhaṃ sālapiṭṭhaṃ dhotakatālapīṭṭhaṃ khīravallipiṭṭhaṃcāti evamādīni tesu tesu janapadesu pakati-āhārasena manussānaṃ khādanīyatthaṃ bhojanīyatthaṃ pharaṇakāni piṭṭhāni yāvakālikāni. Adhotakaṃ tālapīṭṭhaṃ khīravallipiṭṭhaṃ assagandhādipiṭṭhāni ca yāvajīvikāni. Tesāṃ Pāliyaṃ kasāvehi ca mūlaphalehi ca saṅgaho veditabbo.

Niyyāsakhādanīye eko ucchuniyyāsova sattāhakāliko. Sesā “anujānāmi bhikkhave jatūni bhesajjāni hiṅguṃ hiṅgujatuṃ hiṅgusipāṭikāṃ takāṃ takapattim takapaṇṇim sajjulasāṃ, yāni vā panaññānīpi atthi jatūni bhesajjāni”¹ti evaṃ Pāliyaṃ vuttaniyyāsā yāvajīvikā. Tattha yevāpanakavasena saṅgahitānaṃ ambaniyyāso kaṇikāraṇiyyāsoti evaṃ nāmavasena na sakkā pariyaṇṭaṃ dassetuṃ. Evaṃ imesu mūlakhādanīyādīsu yaṃkiñci yāvakālikāṃ, sabbampi imasmiṃ atthe avasesaṃ khādanīyaṃ nāmāti saṅgahitaṃ.

Bhojanīyaṃ nāma pañca bhojanānīti-ādimhi yaṃ vattabbaṃ, taṃ vuttameva. **Khādissāmi bhuñjissāmīti paṭiggaṇhāti**ti yo bhikkhu vikāle etaṃ khādanīyaṃ bhojanīyaṃ paṭiggaṇhāti, tassa paṭiggahaṇe tāva āpatti dukkaṭassa. Sesamettha uttānameva.

Elakalomasamuṭṭhānaṃ kāyato ca kāyacittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Vikālabhojanasikkhāpadaṃ sattamaṃ.

1. Vi 3. 293 piṭṭhe.

8. Sannidhikāraśikkhāpadavaṇṇanā

252. Aṭṭhamasikkhāpade **Belatṭhasīso**¹ nāma jaṭilasahassabbhantaro mahāthero. **Araññe viharatī**ti Jetavanassa avidūre padhānaghare ekasmim āvāse vasati. **Sukkhakuranti** asūpabyañjanam odanam. So kira antogāme bhuñjitvā pacchā piṇḍāya caritvā tādisaṃ odanam āharati, tañca kho appicchatāya, na paccayagiddhatāya. Thero kira sattāhaṃ nirodhasamāpattiyā vītināmetvā samāpattito vuṭṭhāya taṃ piṇḍapātāṃ udakena temetvā bhuñjati, tato puna sattāhaṃ samāpattiyā nisīdati. Evaṃ dvepi tīṇipi cattāripi sattāhāni vītināmetvā gāmaṃ piṇḍāya pavisati. Tena vuttaṃ **cirena gāmaṃ piṇḍāya pavisatī**ti.

253. Kāro karaṇaṃ kiriyāti atthato ekaṃ, sannidhi kāro assāti sannidhikāraṃ. Sannidhikārameva **sannidhikāraṃ**. ()² paṭiggahetvā ekarattaṃ vītināmitassetāṃ adhivacanāṃ. Tenevassa padabhājanē vuttaṃ “sannidhikāraṃ nāma ajja paṭiggahitaṃ aparajjū”ti.

Paṭiggaṇhāti, āpatti dukkaṭassāti evaṃ sannidhikataṃ yaṃkiñci yāvakaḷikaṃ vā yāmakāḷikaṃ vā ajjhoharitutkāmatāya gaṇhantassa paṭiggahaṇe tāva āpatti dukkaṭassa. Ajjhoharato pana ekamekaṃsmim ajjhohāre pācittiyāṃ. Sacepi patto duddhoto hoti, yaṃ aṅguliyā ghaṃsantassa lekhā paññāyati, gaṇṭhikapattassa vā gaṇṭhikantare sneho pavittṭho hoti, so uṇhe otāpentassa paggharati, uṇhayāguyā vā gahitāya sandissati, tādise pattepi punadivase bhuñjantassa pācittiyāṃ. Tasmā pattāṃ dhovitvā puna tattha acchodakaṃ vā āsiñcitvā aṅguliyā vā ghaṃsitvā nisnehabhāvo jānitabbo. Sace hi udae vā snehabhāvo patte vā aṅgulilekhā paññāyati, duddhoto hoti. Telavaṇṇapatte pana aṅgulilekhā paññāyati, sā abboharikā. Yaṃ bhikkhū nirapekkhā sāmaṇeraṇaṃ pariccajanti, tañce sāmaṇerā nidahitvā denti, sabbaṃ vaṭṭati. Sayāṃ paṭiggahetvā apariccattameva hi dutiyadivase na vaṭṭati. Tato hi ekasitthampi ajjhoharato pācittiyameva.

1. Belatṭhisīso (Sī)

2. (Sannidhikiriyanti attho) (Syā, Ka)

Akappiyamaṁsesu manussamaṁse thullaccayena saddhiṁ pācittiyāṁ, avasesesu dukkaṭena saddhiṁ. Yāmakālikāṁ sati paccaye ajjhoharato pācittiyāṁ. Āhāratthāya ajjhoharato dukkaṭena saddhiṁ pācittiyāṁ. Sace pavārito hutvā anārittakataṁ ajjhoharati, pakati-āmise dve pācittiyāni, manussamaṁse thullaccayena saddhiṁ dve, sesa-akappiyamaṁse dukkaṭena saddhiṁ, yāmakālikāṁ sati paccaye sāmisenā mukhena ajjhoharato dve, nirāmisena ekameva. Āhāratthāya ajjhoharato vikappadvayepi dukkaṭaṁ vaḍḍhati. Sace vikāle ajjhoharati pakatibhojane sannidhipaccayā ca vikālabhojanapaccayā ca dve pācittiyāni, akappiyamaṁsesu thullaccayaṁca dukkaṭaṁca vaḍḍhati. Yāmakālikesu vikālapaccayā anāpatti, anārittapaccayā pana vikāle sabbavikappesu anāpatti.

255. **Sattāhakālikāṁ yāvajīvikāṁ āhāratthāyāti** āhāratthāya paṭigganḥato paṭiggahaṇapaccayā tāva dukkaṭaṁ, ajjhoharato pana sace nirāmisāṁ hoti, ajjhohāre ajjhohāre dukkaṭaṁ. Atha āmisasaṁsatṭhaṁ paṭiggahetvā ṭhapitaṁ hoti, yathāvatthukaṁ pācittiyameva.

256. **Anāpatti yāvakālikanti**-ādimhi Vikālabhojanasikkhāpade niddiṭṭhaṁ khādanīyabhojanīyaṁ yāva majjhantikaṁsaṁkhāto kālo, tāva bhuñjitabbato **yāvakālikāṁ**. Saddhiṁ anulomapānehi aṭṭhavidhaṁ pānaṁ yāva rattiyā pacchimayāmasaṁkhāto yāmo, tāva paribhuñjitabbato yāmo kālo assāti **yāmakālikāṁ**. Sappi-ādi pañcavidhaṁ bhesajjaṁ sattāhaṁ nidhetabbato sattāho kālo assāti **sattāhakālikāṁ**. Ṭhapetvā udakaṁ avasesaṁ sabbampi yāvajīvaṁ pariharitvā sati paccaye paribhuñjitabbato **yāvajīvakanti** vuccati.

Tattha aruṇodayeva paṭiggahitaṁ yāvakālikāṁ satakkhattumpi nidahitvā yāvakālo nātikkamati tāva, yāmakālikāṁ ekaṁ ahorattaṁ, sattāhakālikāṁ sattarattaṁ, itaraṁ sati paccaye yāvajīvampi paribhuñjantassa anāpatti. Sesamettha uttānameva. Aṭṭhakathāsu pana imasmiṁ ṭhāne pānakathā, kappiyānulomakathā, kappati nu kho yāvakālikena yāmakālikanti-ādikathā ca kappiyabhūmikathā ca vitthāritā, taṁ mayaṁ āgataṭṭhāneyeva kathayissāma.

Elakalomasamuṭṭhānaṃ kāyato ca kāyacittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Sannidhikāraśikkhāpadaṃ aṭṭhamam.

9. Paṇītabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

257. Navamasikkhāpade **paṇītabhojanānīti** uttamabhojanāni. **Kassa sampannaṃ na manāpanti** sampattiyuttaṃ kassa na piyaṃ. **Sādunti** surasaṃ.

259. **Yo pana bhikkhū evarūpāni paṇītabhojanāni agilāno attano atthāya viññāpetvā bhuñjeyyāti** ettha suddhāni sappi-ādāni viññāpetvā bhuñjanto pācittiyaṃ nāpajjati, sekhiyesu sūpodanaviññāttidukkaṭṭhaṃ āpajjati, odanasamsaṭṭhāni pana viññāpetvā bhuñjanto pācittiyaṃ āpajjatīti veditabbo, ayaṃ kirettha adhippāyo. Teneva ca paṇītānīti avatvā paṇītabhojanānīti sutte vuttaṃ. Paṇītānīti hi vutte sappi-ādānamyeva gahaṇaṃ hoti, paṇītabhojanānīti vutte pana paṇītasamsaṭṭhāni sattadhaññanibbattāni bhojanāni paṇītabhojanānīti ayamatto paññāyati.

Idāni **viññāpeti payoge dukkaṭṭanti**-ādīsu ayaṃ vinicchayo, sappinā bhattaṃ dehi, sappiṃ ākiritvā dehi, sappimissakaṃ katvā dehi, saha sappinā dehi, sappiṇca bhattaṇca dehīti viññāpentassa viññattiyā dukkaṭṭhaṃ, paṭiggahaṇe dukkaṭṭhaṃ, ajjhohāre pācittiyaṃ. Sappibhattaṃ dehīti vutte pana yasmā sālibhattaṃ viya sappibhattaṃ nāma natthi, tasmā sūpodanaviññāttidukkaṭṭameva veditabbaṃ.

Sace pana sappinā bhattaṃ dehīti vutte bhattaṃ datvā sappiṃ katvā bhuñjāti navaṇītaṃ vā khīraṃ vā dadhiṃ vā deti, mūlaṃ vā pana deti “iminā sappiṃ gahetvā bhuñjā”ti, yathāvatthukameva. Gosappinā bhattaṃ dehīti vutte pana gosappinā vā detu, gosappimhi asati purimanayeneva gonavanītādāni vā gāvīmyeva vā detu “ito sappinā bhuñjā”ti, yathāvatthukameva.

Sace pana gosappinā yācito ajiyā sappi-ādīhi deti, visaṅketam. Evañhi sati aññaṃ yācitenā aññaṃ dinnam nāma hoti, tasmā anāpatti. Esa nayo ajiyā sappinā dehīti-ādīsupi.

Kappiyasappinā dehīti vutte akappiyasappinā deti, visaṅketameva. Akappiyasappināti vutte akappiyasappinā deti, paṭiggahaṇepi paribhogepi dukkaṭameva. Akappiyasappimhi asati purimanayeneva akappiyanavanītādīni deti “sappim katvā bhuñjā”ti, akappiyasappināva dinnam hoti. Akappiyasappināti vutte kappiyena deti, visaṅketam. Sappināti vutte sesesu navanītādīsu aññatarena deti, visaṅketameva. Esa nayo navanītena dehīti-ādīsupi. Yena yena hi viññatti hoti, tasmim vā tassa mūle vā laddhe tam tam laddhameva hoti.

Sace pana aññaṃ Pāliya āgataṃ vā anāgataṃ vā denti, visaṅketam. Pāliyam āgatanavanītādīni ṭhapetvā aññehi navanītādīhi viññāpentassa dukkaṭam. Yathā ca “sappibhattam dehīti vutte sālibhattassa viya sappibhattassa abhāvā sūpodanaviññattidukkaṭameva hoti”ti vuttam, evam navanītabhattam dehīti-ādīsupi. Paṭipāṭiyā ekamekaṃ vitthāretvā vuccamānepi hi ayamevattho vattabbo siyā, so ca saṅkhepenapi sakkā ñātum, kim tattha vitthārena. Tena vuttam “esa nayo navanītena dehīti-ādīsupi”ti.

Sace pana sabbehipi sappi-ādīhi ekaṭṭhāne vā nānāṭṭhāne vā viññāpetvā paṭiladdham ekabhājane ākiritvā ekarasam katvā tato kusaggenāpi jivhagge bindum ṭhapetvā ajjhoharati, nava pācittiyāni āpajjati. Vuttampi cetam parivāre—

“Kāyikāni na vācasikāni,
Sabbāni nānāvattukāni.
Apubbam acarimam āpajjeyya ekato,
Pañhāmesā kusalehi cintitā”ti¹.

261. **Agilāno gilānasaññīti** ettha sace gilānasaññīpi hutvā bhesajjattāya pañca bhesajjāni viññāpeti, Mahānāmasikkhāpadena

1. Vi 5. 337 piṭṭhe.

kāretabbo. Nava paṇītabhojanāni viññāpento pana iminā sikkhāpadena kāretabbo. Bhikkhunīnaṃ pana etāni pāṭidesanīyavatthūni honti, sūpodanaviññattiyāṃ ubhayesampi sekkhapaṇṇattidukkaṭṭameva. Sesamettha uttānameva.

Catusamuṭṭhānaṃ kāyato kāyavācato kāyacittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Paṇītabhojanasikkhāpadaṃ navamaṃ.

10. Dantaponasikkhāpadavaṇṇanā

263. Dasamasikkhāpade catūsu paccayesu antamaso dantakaṭṭhampi sabbaṃ paṃsukūlameva assāti **sabbapaṃsukūliko**. So kira susāne chaṭṭitabhājanaṃ pattaṃ katvā tattha chaṭṭitacolaṭṭakeheva cīvaraṃ katvā tattha chaṭṭitamañcapīṭhakānīyeva gahetvā paribhuñjati. **Ayyavosaṭṭitakānī**ti ettha **ayyā** vuccanti kālaṅkatā pitipitāmahā. **Vosaṭṭitakānī** vuccanti tesaṃ atthāya susānādīsu chaṭṭitakānī khādanīyabhojanīyāni, manussā kira kālaṅkate ñātake uddissa yaṃ tesaṃ sajjivakāle piyaṃ hoti, taṃ etesu susānādīsu piṇḍaṃ piṇḍaṃ katvā ñātakā no paribhuñjantūti ṭhapenti. So bhikkhu taṃ gahetvā bhuñjati, aññaṃ paṇītampi diyyamānaṃ na icchati. Tena vuttaṃ “susānepi rukkhamaṇḍalepi ummārepi ayyavosaṭṭitakānī sāmaṃ gahetvā paribhuñjati”ti. **Theroti** thiro ghanabaddho. **Vaṭṭharoti** thūlo, thūlo ca ghanasarīro cāyaṃ bhikkhūti vuttaṃ hoti. **Manussamaṃsaṃ maññe khādatīti** manussamaṃsaṃ khādatīti naṃ sallakkhema, manussamaṃsaṃ khādanā hi īdisā bhavantīti ayaṃ tesaṃ adhippāyo.

264. **Udakadantapone kukkucāyanti**ti ettha te bhikkhū “adinnaṃ mukhadvāraṃ āhāraṃ āhareyyā”ti padassa sammā atthaṃ asallakkhetvā kukkucāyimsu, Bhagavā pana yathā-uppannassa vatthussa vasena pitā viya dārake te bhikkhū saññāpento anupaññattim ṭhapesi.

265. **Adinnanti** kāyena vā kāyapaṭibaddhena vā gaṇhantassa kāyakāyapaṭibaddhanissaggiyānaṃ aññataravasena na dinnam. Etadeva hi sandhāya padabhājane “adinnam nāma appaṭiggahitakam vuccatī”ti vuttam. Dutiyapārājike pana “adinnam nāma parapariggahitakam vuccatī”ti vuttam. **Dinnanti** idam pana tasseva adinnassa paṭipakkhavasena lakkhaṇadassanattam uddhatam. Niddese cassa **kāyena vā kāyapaṭibaddhena vā nissaggiyena vā denteti** evaṃ aññasmiṃ dadamāne. **Hatthapāse ṭhito kāyena vā kāyapaṭibaddhena vā paṭiggaṇhātī**ti tam evaṃ diyyamānam antamaso rathareṇumpi sace pubbe vuttalakkhaṇe hatthapāse ṭhito kāyena vā kāyapaṭibaddhena vā paṭiggaṇhātī, etaṃ evaṃ paṭiggahitam dinnam nāma vuccati. Na “idam gaṇha, idam tava hotū”ti-ādivacanena nissaṭṭham.

Tattha **kāyenāti** hatthādīsu yena kenaci sarīrāvayavena antamaso pādaṅguliyāpi diyyamānam kāyena dinnam nāma hoti, paṭiggahaṇepi eseva nayo. Yena kenaci hi sarīrāvayavena gahitam kāyena gahitameva hoti. Sacepi natthukaraṇiyā diyyamānam nāsāpuṭena, akallako vā mukhena paṭiggaṇhātī. Ābhogamattameva hi ettha pamāṇanti ayaṃ nayo Mahāpaccariyam vutto. **Kāyapaṭibaddhenāti** kaṭacchu-ādīsu yena kenaci upakaraṇena dinnam kāyapaṭibaddhena dinnam nāma hoti. Paṭiggahaṇepi eseva nayo. Yena kenaci sarīrapaṭibaddhena pattathālakādinā gahitam kāyapaṭibaddhena gahitameva hoti. **Nissaggiyenāti** kāyato ca kāyapaṭibaddhato ca mocetvā hatthapāse ṭhitassa kāyena vā kāyapaṭibaddhena vā¹ pātiyamānampi nissaggiyena payogena dinnam nāma hoti. Ayaṃ tava Pāḷivaṇṇanā.

Ayaṃ panettha **Pāḷimuttakavinicchayo**—pañcahaṅgehi paṭiggahaṇam ruhati thāmamajjhimassa purisassa uccāraṇamattam² hoti, hatthapāso paññāyati, abhihāro paññāyati, devo vā manusso vā tiracchānagato vā kāyena vā kāyapaṭibaddhena vā nissaggiyena vā deti, tañce bhikkhu kāyena vā kāyapaṭibaddhena vā paṭiggaṇhātī. Evaṃ pañcahaṅgehi paṭiggahaṇam ruhati.

Tattha ṭhitanisinnanipannānam Pavāraṇasikkhāpade vuttanayeneva hatthapāso veditabbo. Sace pana dāyakapaṭiggāhakesu eko ākāse hoti,

1. Kāye vā kāyapaṭibaddhe vā (Ka)

2. Ussaraṇamattam (Sī)

eko bhūmiyaṃ, bhūmaṭṭhassa ca sīsena, ākāsaṭṭhassa ca ṭhapetvā dātum vā gahetum vā pasāritahatthaṃ yaṃ āsannataram aṅgaṃ, tassa orimantena hatthapāsappamāṇaṃ paricchinditabbaṃ. Sacepi eko kūpe hoti, eko kūpataṭe. Eko vā pana rukke, eko pathaviyaṃ, vuttanayeneva hatthapāsappamāṇaṃ paricchinditabbaṃ. Evarūpe hatthapāse ṭhatvā sacepi pakkhī mukhatuṇḍakena vā hatthī vā soṇḍāya gahetvā pupphaṃ vā phalaṃ vā deti, paṭiggahaṇaṃ ruhati. Sace pana addhaṭṭhamaratanassāpi hatthino khandhe nisinno, tena soṇḍāya diyyamānaṃ gaṇhāti, vaṭṭatiyeva.

Eko bahūni bhattabyañjanabhājanāni sīse katvā bhikkhussa santikaṃ āgantvā ṭhitakova gaṇhathāti vadati, na tāva abhihāro paññāyati, tasmā na gahetabbaṃ. Sace pana īsakampi onamati, bhikkhunā hatthaṃ pasāretvā heṭṭhimabhājanaṃ ekadesenāpi sampaṭicchitabbaṃ. Ettāvata sabbabhājanāni paṭiggahitāni honti, tato paṭṭhāya oropetvā vā ugghātetvā vā yaṃ icchati, taṃ gahetvā bhuñjitum vaṭṭati. Sabhattapacchi-ādimhi pana ekabhājane vattabbameva natthi, kājena bhattaṃ harantopi sace kājaṃ onāmetvā deti, vaṭṭati. Timsahattho veṇu hoti, ekasmiṃ ante guḷakumbho baddho, ekasmiṃ sappikumbho, tañce paṭiggahaṇāti, sabbaṃ paṭiggahitameva. Ucchuyantadoṇito paggharantameva rasaṃ gaṇhathāti vadati, abhihāro na paññāyatīti na gahetabbo. Sace pana kasaṭaṃ chaḍḍetvā hatthena ussiñcitvā ussiñcitvā deti, vaṭṭati.

Bahū pattā mañce vā piṭhe vā kaṭasārake vā doṇiyaṃ vā phalake vā ṭhapitā honti, yattha ṭhitassa dāyako hatthapāse hoti, tattha ṭhatvā paṭiggahaṇasaññāya mañcādīni aṅgulyāpi phusitvā ṭhitena vā nisinnena vā nipannena vā yaṃ tesu pattesu diyyati, taṃ sabbaṃ paṭiggahitaṃ hoti. Sacepi paṭiggahessāmīti mañcādīni āruhitvā nisīdati, vaṭṭatiyeva. Sace pana mañcādīni hatthena gahetvā mañce nisīdati, vattabbameva natthi.

Pathaviyaṃ pana sacepi kucchiyā kucchim āhacca ṭhitā honti, yaṃ yaṃ aṅgulyā vā sūciyā vā phusitvā nisinno hoti, tattha tattha diyyamānameva paṭiggahitaṃ hoti. “Yattha katthaci mahākaṭasārahathattharaṇādisu ṭhapitapatte paṭiggahaṇaṃ na ruhati”ti vuttaṃ, taṃ hatthapāsātikkamaṃ

sandhāya vuttanti veditabbaṃ. Hatthapāse pana sati yattha katthaci vaṭṭati aññatra tatthajātakā.

Tatthajātake pana paduminipaṇṇe vā kimsukapaṇṇādimhi vā na vaṭṭati. Na hi taṃ kāyapaṭibaddhasaṅkhyāṃ gacchati. Yathā ca tatthajātake, evaṃ khāṇuke bandhitvā ṭhapitamañcādimhi asaṃhārime phalake vā pāsāṇe vā na ruhatiyeva, tepi hi tatthajātakasaṅkhepupagā honti. Bhūmiyaṃ atthatesu sukhumesu tintinikādipaṇṇesupi paṭiggahaṇaṃ na ruhati, na hi tāni sandhāretuṃ samatthānīti. Mahantesu pana paduminipaṇṇādisu ruhati. Sace hatthapāsaṃ atikkamma ṭhito dīghadaṇḍakena uḷuṅkena deti, āgantvā dehīti vattabbo. Vacanaṃ asutvā vā anādiyitvā vā patte ākiratiyeva, puna paṭiggahetabbaṃ. Dūre ṭhatvā bhattapiṇḍaṃ khipantepe eveda nayo.

Sace pattatthavikato nīhariyamāne patte rajanacuṇṇāni honti, sati udae dhovitabbo, asati rajanacuṇṇaṃ puñchitvā paṭiggahetvā vā piṇḍāya caritabbaṃ. Sace piṇḍāya carantassa rajaṃ patati, paṭiggahetvā bhikkhā gaṇhitabbā. Appaṭiggahetvā gaṇhato vinayadukkaṭaṃ. Taṃ pana puna paṭiggahetvā bhuñjato anāpatti. Sace pana “paṭiggahetvā dethā”ti vutte vacanaṃ asutvā vā anādiyitvā vā bhikkhaṃ dentiyeva, vinayadukkaṭaṃ natthi, puna paṭiggahetvā aññā bhikkhā gahetabbā.

Sace mahāvāto tato tato rajaṃ pātesi, na sakkā hoti bhikkhaṃ gahetuṃ, “anupasampannassa dassāmi”ti suddhacittena ābhogaṃ katvā gaṇhituṃ vaṭṭati. Evaṃ piṇḍāya caritvā vihāraṃ vā āsanasālaṃ vā gantvā taṃ anupasampannassa datvā puna tena dinnāṃ vā tassa vissāseṇa vā paṭiggahetvā bhuñjituṃ vaṭṭati.

Sace bhikkhācāre sarajaṃ pattaṃ bhikkhussa deti, so vattabbo “imaṃ paṭiggahetvā bhikkhaṃ vā gaṇheyyāsi, paribhuñjeyyāsi vā”ti, tena tathā kātābbaṃ. Sace rajaṃ upari uppilavati¹, kañjikaṃ pavāhetvā sesaṃ bhuñjitabbaṃ. Sace anto pavittāṃ hoti, paṭiggahetabbaṃ. Anupasampanne asati hatthato amocentena yattha anupasampanno atthi, tattha netvā

1. Uplavati (Ka)

paṭiggahetabbam. Sukkhabhatte patitarajam apanetvā bhuñjitum vaṭṭati. Sace atisukhumam hoti, uparibhattena saddhim apanetabbam, paṭiggahetvā vā bhuñjitabbam. Yāgum vā sūpam vā purato ṭhapetvā ālulentānam bhājanato phusitāni uggantvā patte patanti, patto paṭiggahetabbo.

Uḷunkena āharitvā dentānam paṭhamataram uḷunkato thevā patte patanti, supatitā, abhihaṭṭā doso natthi. Sacepi carukena bhatte ākiriyaṃ carukato masi vā chārikā vā patati, abhihaṭṭā nevatthi doso. Anantarassa bhikkhuno diyyamānam pattato uppatitvā itarassa patte patati, supatitam. Paṭiggahitameva hi tam hoti.

Sace jajjharisākhādim phāletvā ekassa bhikkhuno dentānam sākhatto phusitāni aññassa patte patanti, patto paṭiggahetabbo. Yassa pattassa upari phālenti, tassa patte patitesu dātukāmatāya abhihaṭṭā doso natthi. Pāyāsassa pūretvā pattam denti, uṇhattā heṭṭhā gahetum na sakkoti, mukhavaṭṭiyāpi gahetum vaṭṭati. Sace tathāpi na sakkoti, ādhāraṇa gaṇhitabbo.

Āsanasālāya pattam gahetvā nisinno bhikkhu niddam okkanto hoti, neva āhariyamānam, na diyyamānam jānāti, appaṭiggahitam hoti. Sace pana ābhogam katvā nisinno hoti, vaṭṭati. Sacepi so hatthena ādhāraṇam muñcitvā pādena pelletvā niddāyati, vaṭṭatiyeva. Pādena ādhāraṇam akkamitvā paṭiggahaṇantassa pana jāgarantassapi anādarapaṭiggahaṇam hoti, tasmā na kattabbam. Keci evam ādhāraṇa paṭiggahaṇam kāyapaṭibaddhapaṭibaddhena paṭiggahaṇam nāma hoti, tasmā na vaṭṭatīti vadanti. Tam tesam vacanamattameva. Atthato pana sabbampetaṃ kāyapaṭibaddhameva hoti. Kāyasaṃsaggepi cesa nayo dassitova. Yampi bhikkhussa diyyamānam patati, tampi sāmam gahetvā paribhuñjitum vaṭṭati. Tatridam suttaṃ—

“Anujānāmi bhikkhave yaṃ diyyamānam patati, tam sāmam gahetvā paribhuñjitum, ()¹ pariccattam tam bhikkhave dāyakehi”².

1. (Tam kissa hetu) (sabbattha) Pāliyam natthi.

2. Vi 4. 273 piṭṭhe.

Idaṅca pana suttaṃ neyyatthaṃ. Tasmā evamettha adhippāyo veditabbo, yaṃ diyyamānaṃ dāyakassa hatthato parigaḷitvā suddhāya vā bhūmiyā paduminipaṇṇavattthakaṭasārakādīsu vā patati, taṃ sāmaṃ gahetvā paribhuñjituṃ vaṭṭati. Yaṃ pana sarajāya bhūmiyā patati, taṃ rajaṃ puñchitvā vā dhovitvā vā paṭiggahetvā vā paribhuñjitabbaṃ. Sace pana pavaṭṭantaṃ aññassa bhikkhuno santikaṃ gacchati, tena āharāpetumpi vaṭṭati. Sace taṃ bhikkhuṃ vadati “tvaṃyeva khādā”ti, tassāpi khādituṃ vaṭṭati. Anāṇattena pana tena na gahetabbaṃ. Anāṇattenāpi “itarassa dassāmī”ti gahetuṃ vaṭṭatīti Kurundiyaṃ vuttaṃ. Kasmā panetaṃ itarassa bhikkhuno gahetuṃ na vaṭṭatīti, Bhagavatā ananuññātattā. Bhagavatā hi “sāmaṃ gahetvā paribhuñjitun”ti vadantena yasseva taṃ diyyamānaṃ patati, tassa appaṭiggahitakampi taṃ gahetvā paribhogo anuññāto. “Pariccattaṃ taṃ bhikkhave dāyakehi”ti vacanena panettha parasantakābhāvo dīpito. Tasmā aññassa sāmaṃ gahetvā paribhuñjituṃ na vaṭṭati. Tassa pana āṇattiyā vaṭṭatīti ayaṃ kirettha adhippāyo.

Yasmā ca taṃ appaṭiggahitakattā anuññātāṃ, tasmā yathāṭṭhitāṃyeva anāmasitvā kenaci pidahitvā ṭhapitaṃ dutiyadivasepi paribhuñjituṃ vaṭṭati, sannidhipaccayā anāpatti. Paṭiggahetvā pana paribhuñjitabbaṃ. Taṃdivasaṃyeva hi tassa sāmaṃ gahetvā paribhogo anuññāto, na tato paranti ayampi kirettha adhippāyo.

Idāni abbohārikanayo vuccati—bhuñjantānaṃ hi dantā khiyyanti, nakhā khiyyanti, pattassa vaṇṇo khiyyati, sabbaṃ abbohārikaṃ. Yampi satthakena ucchu-ādīsu phālitesu malaṃ paññāyati, etaṃ navasamuṭṭhitaṃ nāma paṭiggahetvā paribhuñjitabbaṃ. Satthakaṃ dhovitvā phālitesu malaṃ na paññāyati, lohagandhamattaṃ hoti, taṃ abbohārikaṃ. Yampi satthakaṃ gahetvā pariharanti, tena phālitepi eseva nayo. Na hi taṃ paribhogatthāya pariharantīti. Mūlabhesajjādīni pisantānaṃ vā koṭṭentānaṃ vā nisada nisadapotaka udukkhala musalādīni khiyyanti, parihaṇṇakavāsīm tāpetvā bhesajjatthāya takke vā khīre vā pakkhipanti, tattha nīlikā paññāyati. Satthake vuttasadisova vinicchayo. Āmakatakkādīsu pana sayāṃ na pakkhipitabbā. Pakkhipati ce, sāmāpākato na muccati.

Deve vassante piṇḍāya carantassa sarīrato vā cīvarato vā kiliṭṭha-udakam patte patati, tam paṭiggahetabbam. Rukkhamūlādīsu bhuñjantassa patitepi eseva nayo. Sace pana sattāham vassante deve suddham udakam hoti, abbhokāsato vā patati, vaṭṭati. Sāmaṇerassa odanam dentena tassa pattagatam acchupanteneva dātabbo. Patto vāssa paṭiggahetabbo. Appaṭiggahite odanam chupitvā puna attano patte odanam gaṇhantassa uggahitako hoti.

Sace pana dātukāmo hutvā “āhara sāmaṇera pattam, odanam gaṇhā”ti vadati, itaro ca “alam mayhan”ti paṭikkhipati, puna “tavevetam mayā pariccattan”ti ca vuttepi “na mayham etenattho”ti vadati. Satakkhattumpi pariccejatu, yāva attano hatthagatam paṭiggahitameva hoti.

Sace pana ādhārake ṭhitam nirapekkho “gaṇhā”ti vadati, puna paṭiggahetabbam. Sāpekkho ādhārake pattam ṭhapetvā “etto pūvam vā bhattam vā gaṇhā”ti sāmaṇeram vadati, sāmaṇero hattham dhovitvā sacepi satakkhattum gahetvā attano pattagatam aphasantova attano patte pakkhipati, puna paṭiggahaṇakiccam natthi. Yadi pana attano pattagatam phusitvā tato gaṇhāti, sāmaṇerasantakena saṃsaṭṭham hoti, puna paṭiggahetabbam. Keci pana “sacepi gayhamānam chijjitvā tattha patati, puna paṭiggahetabban”ti vadanti. Tam “ekam bhattapiṇḍam gaṇha, ekam pūvam gaṇha, imassa guḷapiṇḍassa ettakam padesam gaṇhā”ti evam paricchinditvā vutte veditabbam. Idha pana paricchedo natthi. Tasmā yaṃ sāmaṇerassa patte patati, tadeva paṭiggahaṇam vijahati. Hatthagatam pana yāva sāmaṇero vā “alan”ti na oramati, bhikkhu vā na vāreti, tāva bhikkhusseva santakam, tasmā paṭiggahaṇam na vijahati.

Sace attano vā bhikkhūnam vā yāgupacanakabhājane kesañci atthāya odanam pakkhipati, “sāmaṇera bhājanassa upari hattham karohi”ti vatvā tassa hatthe pakkhipitabbam, tassa hatthato bhājane patitam hi dutiyadivase bhājanassa akappiyabhāvaṃ na karoti, pariccattatā. Sace evam akatvā pakkhipati, pattamiva bhājanam nirāmisam katvā paribhuñjitabbam. Dāyakā yāgukuṭam ṭhapetvā gatā, tam daharasāmaṇero paṭiggagaṇhāpetum na sakkoti, bhikkhu pattam upanāmeti, sāmaṇero kuṭassa gīvaṃ pattassa

mukhavatṭhiyaṃ ṭhapetvā āvajjeti, pattagatā yāgu paṭiggahitāva hoti. Atha vā bhikkhu bhūmiyaṃ hatthaṃ ṭhabeti, sāmaṇero pavaṭṭetvā tattha āropeti, vaṭṭati. Pūvapakchibhattapacchi-ucchubhārādīsupi eseva nayo.

Sace paṭiggahaṇūpagaṃ bhāraṃ dve tayo sāmaṇerā denti, ekena vā balavatā ukkhittaṃ dve tayo bhikkhū gaṇhanti, vaṭṭati. Mañcassa vā pīṭhassa vā pāde telaghaṭaṃ vā phāṇitaghaṭaṃ vā navanītaghaṭaṃ vā laggenti, bhikkhussa mañcepi pīṭhepi nisīdituṃ vaṭṭati. Uggahitakaṃ nāma na hoti.

Nāgadantake vā aṅkusake vā dve telaghaṭā laggitā honti, upari paṭiggahitako heṭṭhā appaṭiggahitako, uparimaṃ gahetuṃ vaṭṭati. Heṭṭhā paṭiggahitako upari appaṭiggahitako, uparimaṃ gahetvā itaraṃ gaṇhato uparimo uggahitako hoti. Heṭṭhāmañce appaṭiggahitakaṃ telathālakakaṃ hoti, tañce sammajjanto sammuñjaniyā ghaṭṭeti, uggahitakaṃ na hoti. Paṭiggahitakaṃ gaṇhissāmīti appaṭiggahitakaṃ gahetvā ñatvā puna ṭhabeti, uggahitakaṃ na hoti. Bahi nīharitvā sañjānāti, bahi aṭṭhapetvā haritvā tattheva ṭhabetabbaṃ. Natthi doso. Sace pana pubbe vivaritvā ṭhapiṭaṃ, na pidahitabbaṃ, yathā pubbe ṭhitaṃ, tattheva ṭhabetabbaṃ. Sace bahi ṭhabeti, puna na chupitabbaṃ.

Heṭṭhāpāsādaṃ orohanto nisseṇimajjhe sañjānāti, anokāsattā uddhaṃ vā adho vā haritvā ṭhabetabbaṃ. Paṭiggahitake telādimhi kaṇṇakaṃ¹ uṭṭheti, siṅgiverādimhi ghanacuṇṇaṃ, taṃsamuṭṭhānameva nāmetaṃ, puna paṭiggahaṇakiccaṃ natthi.

Tālaṃ vā nālīkeraṃ vā āruḷho yottena phalapiṇḍim otāretvā upari ṭhitova gaṇhathāti vadati, na gahetabbaṃ. Sace añño bhūmiyaṃ ṭhito yottapāsake gahetvā ukkhipitvā deti, vaṭṭati. Saphalaṃ mahāsākharaṃ kappiyaṃ kāretvā paṭiggaṇhāti, phalāni paṭiggahitāneva honti, yathāsukhaṃ paribhuñjitum vaṭṭati.

Antovatiyaṃ ṭhatvā vatim chinditvā ucchuṃ vā timbarūsakaṃ vā denti, hatthapāse sati vaṭṭati. Vatidaṇḍakesu² appaharitvā niggataṃ gaṇhantassa vaṭṭati. Paharitvā niggate Aṭṭhakathāsu doso na dassito. Mayaṃ pana

1. Kaṇikā (Sī, Syā), kaṇṇikaṃ (Ka)

2. Daṇḍakesu (Sī)

yaṃ ṭhānaṃ pahaṭaṃ, tato sayāmpatitamiva hotīti takkayāma. Tasmimpi¹ aṭṭhatvā gacchante yujjati, suṅkaghātato pavaṭṭetvā bahipatitabhaṇḍaṃ viya. Vatiṃ vā pākāraṃ vā laṅghāpetvā denti, sace pana na puthulo pākāro, antopākāre ca bahipākāre ca ṭhitassa hatthapāso pahoti, hatthasatampi uddhaṃ gantvā sampattaṃ gahetuṃ vaṭṭati.

Bhikkhu gilānaṃ sāmaṇeraṃ khandhena vahati, so phalāphalaṃ disvā gahetvā khandhe nisinnova deti, vaṭṭati. Aparo bhikkhuṃ vahanto khandhe nisinnassa bhikkhuno deti, vaṭṭatiyeva.

Bhikkhu phaliniṃ sākhaṃ chāyatthāya gahetvā gacchati, phalāni khādituṃ citte uppanne paṭiggahāpetvā khādituṃ vaṭṭati. Macchikavāraṇatthaṃ kappiyaṃ kāretvā paṭiggaṇhāti, khādītukāmo ce hoti, mūlapaṭiggahaṇameva vaṭṭati, khādantassa natthi doso.

Bhikkhu paṭiggahaṇārahaṃ bhaṇḍaṃ manussānaṃ yāne ṭhapetvā maggaṃ gacchati, yānaṃ kaddame laggati, daharo cakkaṃ gahetvā ukkhipati, vaṭṭati, uggahitakaṃ nāma na hoti. Nāvāya ṭhapetvā nāvāṃ arittena vā pājeti, hatthena vā kaḍḍhati, vaṭṭati. Uḷumpepi eseṇa nayo. Cāṭiyaṃ kuṇḍake vā ṭhapetvāpi taṃ anupasampannena gāhāpetvā anupasampannaṃ bāhāyaṃ gahetvā tarituṃ vaṭṭati. Tasmimpi asati anupasampannaṃ gāhāpetvā taṃ bāhāyaṃ gahetvā tarituṃ vaṭṭati.

Upāsakā gamikabhikkhūnaṃ pātheyyataṇḍule denti. Sāmaṇerā bhikkhūnaṃ taṇḍule gahetvā attano taṇḍule gahetuṃ na sakkonti, bhikkhū tesāṃ taṇḍule gaṇhanti. Sāmaṇerā attanā gahitataṇḍulesu khīṇesu itarehi taṇḍulehi yāguṃ pacitvā sabbesaṃ pattāni paṭipāṭiyā ṭhapetvā yāguṃ ākiranti. Paṇḍito sāmaṇero attano pattaṃ gahetvā therassa deti, therassa pattaṃ anutherassāti evaṃ sabbāni parivatteti, sabbehi sāmaṇerassa santakaṃ bhuttaṃ hoti, vaṭṭati.

Sacepi sāmaṇero apaṇḍito hoti, attano patte yāguṃ sayameva pātum ārabhati, āvuso tuyhaṃ yāguṃ mayhaṃ dehīti evaṃ therehi paṭipāṭiyā yācitvāpi pivituṃ vaṭṭati, sabbehi sāmaṇerassa

santakameva bhuttaṃ hoti, neva uggahitapaccayā na sannidhipaccayā vajjaṃ phusanti. Ettha pana mātāpitūnaṃ telādini chāyādīnaṃ atthāya sākḥādīni ca harantānaṃ imesaṅca viseso na dissati. Tasmā kāraṇaṃ upaparikkhitabbaṃ.

Sāmaṇero bhattaṃ pacitukāmo taṇḍule dhovitvā niccāletuṃ na sakkoti. Bhikkhunā taṇḍule ca bhājanaṅca paṭiggahetvā taṇḍule dhovitvā niccāletvā bhājanaṃ uddhanaṃ āropetabbaṃ, aggi na kātabbo, pakkakāle vivaritvā pakkabhāvo jānitabbo. Sace duppakkaṃ hoti, pākatthāya pidahituṃ na vaṭṭati. Rajassa vā chārikāya vā apatanatthāya vaṭṭati, pakkakāle oropetumpi bhuñjitumpi vaṭṭati, puna paṭiggahaṇakiccaṃ natthi.

Sāmaṇero paṭibalo pacituṃ, khaṇo panassa natthi, katthaci gantukāmo. Bhikkhunā sataṇḍulodakabhājanaṃ paṭiggahetvā uddhanaṃ āropetvā aggiṃ jāletvā gacchāhīti vattabbo. Tato paraṃ purimanayeneva sabbaṃ kātuṃ vaṭṭati.

Bhikkhu yāgu-atthāya suddhaṃ bhājanaṃ āropetvā udakaṃ tāpeti, vaṭṭati. Tatte udake sāmaṇero taṇḍule pakkhipati, tato paṭṭhāya bhikkhunā aggi na kātabbo. Pakkayāguṃ paṭiggahetvā pātuṃ vaṭṭati.

Sāmaṇero yāguṃ pacati. Hatthakukkuccako bhikkhu kīlanto bhājanaṃ āmasati, pidhānaṃ āmasati, uggataṃ pheṇaṃ chinditvā harati, tasseva pātuṃ na vaṭṭati, durupaciṇṇaṃ nāma hoti. Sace pana dabbirā vā ulūṅkaṃ vā gahetvā anukkipanto āluḷeti, sabbesaṃ na vaṭṭati, sāmapākañceva hoti durupaciṇṇaṅca. Sace ukkipati, uggahitakampi hoti.

Bhikkhunā piṇḍāya caritvā ādhārake patto ṭhapito hoti, tatra ce añño lolabhikkhu kīlanto pattāṃ āmasati, pattapidhānaṃ āmasati, tasseva tato laddhaṃ bhattaṃ na vaṭṭati. Sace pana pattāṃ ukkipitvā ṭhapeti, sabbesaṃ na vaṭṭati. Tatthajātakaphalāni sākḥāya vā valliya vā gahetvā cāleti, tasseva tato laddhaṃ phalaṃ na vaṭṭati, durupaciṇṇadukkaṭaṅca āpajjati. Phalarukkhaṃ pana apassayituṃ vā tattha kaṇḍake vā bandhитуṃ vaṭṭati, durupaciṇṇaṃ na hotīti Mahāpaccariyaṃ vuttaṃ.

Araññe patitaṃ pana ambaphalādiṃ disvā sāmaṇerassa dassāmīti āharitvā dātuṃ vaṭṭati. Sīhavighāsādiṃ disvāpi sāmaṇerassa dassāmīti paṭiggahetvā vā appaṭiggahetvā vā āharitvā dātuṃ vaṭṭati. Sace pana sakkoti vitakkaṃ sodhetuṃ, tato laddhaṃ khāditumpi vaṭṭati, neva āmakamaṃsapaṭiggahaṇapaccayā, na uggahitakapaccayā vajjaṃ phusati.

Mātāpitūnaṃ atthāya telādīni gahetvā gacchato antarāmagge byādhi uppajjati, tato yaṃ icchati, taṃ paṭiggahetvā paribhuñjituṃ vaṭṭati. Sace pana mūlepi paṭiggahitaṃ hoti, puna paṭiggahaṇakiccaṃ natthi. Mātāpitūnaṃ taṇḍule āharitvā deti. Te tatoyeva yāgu-ādīni sampādetvā tassa denti, vaṭṭati, sannidhipaccayā vā uggahitakapaccayā vā doso natthi.

Bhikkhu pidahitvā udakaṃ tāpeti, yāva parikkhayā paribhuñjituṃ vaṭṭati. Sace panettha chārikā patati, paṭiggahetabbaṃ. Dīghasaṇḍāsena thālakaṃ gahetvā telaṃ pacantassa chārikā patati. Hatthena amuñcanteneva pacitvā otāretvā paṭiggahetabbaṃ. Sace aṅgārāpi dārūni vā paṭiggahetvā ṭhapitāni, mūlapaṭiggahaṇameva vaṭṭati.

Bhikkhu ucchuṃ khādati, sāmaṇero mayhampi dethāti vadati. Ito chinditvā gaṇhāti vutto gaṇhāti, avasese puna paṭiggahaṇakiccaṃ natthi. Guḷapiṇḍakaṃ khādantassāpi eseva nayo. Vuttokāsato chinditvā gahitāvasesaṃ hi ajahitapaṭiggahaṇameva hoti.

Bhikkhu guḷaṃ bhājento paṭiggahetvā koṭṭhāse karoti, bhikkhūpi sāmaṇerāpi āgantvā ekagahaṇeneva ekamekaṃ koṭṭhāsaṃ gaṇhanti, gahitāvasesaṃ paṭiggahitameva hoti. Sace lolasāmaṇero gaṇhitvā gaṇhitvā puna ṭhapeti, tassa gahitāvasesaṃ appaṭiggahitakaṃ hoti.

Bhikkhu dhūmavaṭṭiṃ paṭiggahetvā dhūmaṃ pivati, mukhañca kaṇṭho ca manosilāya litto viya hoti, yāvakālikaṃ bhuñjituṃ vaṭṭati, yāvakālikena yāvajīvikasaṃsagge doso natthi.

Pattaṃ vā rajanaṃ vā pacantassa kaṇṇanāsamukhachiddehi dhūmo pavisati, byādhipaccayā pupphaṃ vā phalaṃ vā upasiṅghati, abbohārikattā vaṭṭati. Bhuttuggāro¹ tāluṃ āhacca antoyeva pavisati, avisayattā vaṭṭati. Mukhaṃ pavittṭhaṃ pana² ajjhoharato vikāle āpatti. Dantantare laggassa āmisassa raso pavisati, āpattiyeva. Sace sukhumaṃ āmisam hoti, raso na paññāyati, abbohārikapakkaṃ bhajati.

Upakaṭṭhe kāle nirudakaṭṭhāne bhattaṃ bhuñjitvā kakkhāretvā dve tayo kheḷapiṇḍe pādetvā udakaṭṭhānaṃ gantvā mukhaṃ vikkhāletabbaṃ. Paṭiggahetvā ṭhapitasīṅgiverādīnaṃ aṅkurā nikkhamanti, puna paṭiggahaṇakiccaṃ natthi. Loṇe asati samuddodakena loṇakiccaṃ kātum vaṭṭati. Paṭiggahetvā ṭhapitaṃ loṇodakaṃ loṇaṃ hoti, loṇaṃ vā udakaṃ hoti, raso vā phāṇitaṃ hoti, phāṇitaṃ vā raso hoti, mūlapaṭiggahaṇameva vaṭṭati. Himakarakā udakagatikā eva. Pārihārikena katakaṭṭhiṇā udakaṃ pasādenti, taṃ abbohārikaṃ, āmisena saddhiṃ vaṭṭati. Āmisagatikehi kapittaphalādīhi pasāditaṃ purebhattameva vaṭṭati.

Pokkharāṇī-ādīsu udakaṃ bahalaṃ hoti, vaṭṭati. Sace pana mukhe ca hatthe ca laggati, na vaṭṭati, paṭiggahetvā paribhuñjitabbaṃ. Khettesu kasitaṭṭhāne bahalaṃ udakaṃ hoti, paṭiggahetabbaṃ. Sace sanditvā kandarādīni pavisitvā nadiṃ pūreti, vaṭṭati. Kakudhasobbhādayo honti rukkhato patitehi pupphehi sañchannodakā, sace puppharaso na paññāyati, paṭiggahaṇakiccaṃ natthi. Parittaṃ udakaṃ hoti, raso paññāyati, paṭiggahetabbaṃ. Pabbatakandarādīsu kāḷavaṇṇapaṇṇasañchanna-udakepi eveda nayo.

Pānīyaghaṭe sareṇukāni vā savaṇṭakhīrāni vā pupphāni pakkhittāni honti, paṭiggahetabbaṃ. Pupphāni vā paṭiggahetvā pakkipitabbāni. Pāḷalīcampakamallikā³ pakkhittā honti, vāsamattaṃ tiṭṭhati, taṃ abbohārikaṃ, dutiyadivasepi āmisena saddhiṃ vaṭṭati. Bhikkhunā ṭhapitapupphavāsitaṇṇapaṇīyato sāmaṇero pānīyaṃ gahetvā pītāvasesaṃ tattheva ākirati, paṭiggahetabbaṃ. Padumasarādīsu udakaṃ santharitvā⁴ ṭhitaṃ pupphareṇum

1. Bhuttuggāro (Sī, Syā)

3. Pāḷalīkamallikā (Syā, Ka)

2. Puna (Sī, Syā)

4. Pattharitvā (Sī)

ghaṭena vikkhambhetvā udakaṃ gahetuṃ vaṭṭati. Kappiyaṃ kārāpetvā paṭiggahetvā ṭhapitaṃ dantakaṭṭhaṃ hoti, sace tassa rasaṃ pivitukāmo, mūlapaṭiggahaṇameva vaṭṭati. Appaṭiggahetvā ṭhapitaṃ paṭiggahetabbam. Ajānantassa rase pavitṭhepi āpattiyeva, acittakaṃ hi idaṃ sikkhāpadaṃ.

Mahābhūtesu kiṃ vaṭṭati, kiṃ na vaṭṭatīti? Khīraṃ tāva vaṭṭati, kappiyamaṃsakhīraṃ vā akappiyamaṃsakhīraṃ vā hotu, pivantassa anāpatti. Assu kheḷo siṅghāṇikā muttaṃ karīsaṃ semhaṃ dantamalaṃ akkhigūṭhako kaṇṇagūṭhako sarīre uṭṭhitaloṇanti idaṃ sabbam vaṭṭati. Yaṃ panettha ṭhānato cavitvā patte vā hatthe vā patati, taṃ paṭiggahetabbam. Aṅgalaggaṃ paṭiggahitakameva. Uṇhapāyāsaṃ bhuñjantassa sedo aṅguli-anusārena ekābaddhova hutvā pāyāse santiṭṭhati, piṇḍāya vā carantassa hatthato pattassa mukhavaṭṭito vā pattatalaṃ orohati, ettha paṭiggahaṇakiccaṃ natthi. Jhāmamahābhūtesu idaṃ nāma na vaṭṭatīti natthi, dujjhāpitaṃ pana na vaṭṭati. Sujjhāpitaṃ manussatṭhimpi cuṇṇaṃ katvā lehe upanetuṃ vaṭṭati.

Cattāri mahāvikaṭāni asati kappiyakārake sāmampi gahetvā paribhuñjituṃ vaṭṭati. Ettha ca dubbacopi asamatthopi kappiyakārake asantapakkeyyeva tiṭṭhati. Chārikāya asati sukkhadāruṃ jhāpetvā chārikā gahetabbā. Sukkhadāruṃhi asati alladāruṃ rukkhato chinditvāpi kātuṃ vaṭṭati. Idaṃ pana catubbidhampi mahāvikaṭaṃ kālodissaṃ nāma, sappadaṭṭhakkhaṇeyeva vaṭṭati. Sesamettha uttānameva.

Eḷakalomasamuṭṭhānaṃ, kāyato ca kāyacittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ¹, ticittaṃ, tivedananti.

Dantaponasikkhāpadaṃ dasamaṃ.

Samatto vaṇṇanākkamena Bhojanavaggo catuttho.

1. Kāyakammaṃ vacīkammaṃ (Sī)

5. Acelakavagga

1. Acelakasikkhāpadavaṇṇanā

269. Acelakavaggassa paṭhamasikkhāpade **parivesananti** parivisanatṭhānaṃ. **Paribbājakasamāpannoti** pabbajjaṃ samāpanno. **Deti āpatti pācittiyassāti** samatittikaṃ yāgupattaṃ ekapayogena deti, ekaṃ pācittiyaṃ. Avacchinditvā avacchinditvā deti, payoge payoge pācittiyaṃ. Eseva nayo pūvabhaddādisu. **Titthiye atitthiyasaññāti** mātā vā pitā vā titthiyesu pabbajati, tesāṃ mātāpitusaññāya dentassāpi pācittiyameva hoti. **Dāpeti**ti anupasampanna dāpeti.

273. **Upanikkhipitvā deti**ti tathārūpe bhājane ṭhapetvā taṃ bhājanaṃ tesāṃ santike bhūmiyaṃ nikkhipitvā deti, tesāṃ vā bhājanaṃ nikkhipāpetvā tattha deti, pattaṃ ādhārake vā bhūmiyaṃ vā ṭhapetvāpi “ito gaṇhathā”ti vattuṃ vaṭṭati. Sace titthiyo vadati “mayhaṃ nāma idaṃ santakaṃ, idha naṃ ākirathā”ti, ākiritaḥ. Tassa santakattā sahatthā dānaṃ nāma na hoti. Sesamettha uttānameva.

Elakalomasamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Acelakasikkhāpadaṃ paṭhamāṃ.

2. Uyyojanasikkhāpadavaṇṇanā

274. Dutiyasikkhāpade **paṭikkamanepīti** āsanāsālāyampi. **Bhattavissagganti** bhattakiccaṃ. **Na sambhāvesīti** na pāpuṇi.

276. **Anācāranti** vuttāvasesaṃ kāyavacīdvāravītikkamaṃ. **Dassanūpacāraṃ vā savanūpacāraṃ vā vijahantassāti** ettha yadi ṭhito vā nisinno vā uyyojeti, yo uyyojito, so vijahati, tassa ca āpatti nāma natthi. Tasmīṃ pana vijahantepe atthato itarena vijahitameva hoti. Tasmā yo uyyojeti, tassevāyaṃ āpatti. Tattha

sace upacārabbhantare eko pādo hoti, dukkaṭaṃ. Sīmātikkame pācittiyaṃ. Ettha ca dassanūpacārassa abbhokāse dvādasahatthappamāṇaṃ, tathā savanūpacārassa. Sace pana antarā kuṭṭadvārapākārādayo honti, tehi antaritabhāvo dassanūpacārātikkamo, tassa vasena āpatti veditabbā. **Na añño koci paccayo hotīti** ṭhapetvā vuttappakāramanācāraṃ aññaṃ kiñci kāraṇaṃ na hoti.

277. **Kalisāsanaṃ āropetīti kalīti** kodho, tassa sāsanaṃ āropeti, kodhassa āṇaṃ āropeti, kodhavasena ṭhānanisajjādīsu dosaṃ dassetvā “passatha bho imassa ṭhānaṃ nisajjaṃ ālokitaṃ vilokitaṃ, khāṇuko viya tiṭṭhati, sunakho viya nisīdati, makkaṭo viya ito cito ca viloketī”ti evaṃ amanāpavacanaṃ vadati “appeva nāma imināpi ubbālho pakkameyyā”ti. Sesaṃ uttānameva.

Tisamuṭṭhānaṃ, kāyacittako vācācittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, tivedananti.

Uyyojanasikkhāpadaṃ dutiyaṃ.

3. Sabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

279. Tatiyasikkhāpade **sayanighareti** sayaniyaghare. **Yato ayyassa bhikkhā dinnāti** yasmā bhikkhā dinnā, yaṃ āgatena laddhabbaṃ, taṃ vo laddhaṃ, gacchathāti adhippāyo. **Pariyuṭṭhitoti** rāgapariyuṭṭhito, methunādhippāyoti attho.

280. Saha ubhohi janehīti sabhojanaṃ. Tasmim **sabhojane**. Atha vā **sabhojaneti** sabhoge. Rāgapariyuṭṭhitassa hi purisassa itthī bhogo, itthiyā ca puriso. Tenevassa padabhājane “itthī ceva hoti puriso cā”ti-ādi vuttaṃ. **Mahallake ghareti** mahallake sayanighare. **Piṭṭhasaṅghāṭassa hatthapāsaṃ vijahitvāti** tassa sayanighare gabbhassa yo piṭṭhasaṅghāṭo, tassa hatthapāsaṃ vijahitvā, antosayanassa

āsanne ṭhāne nisīdatīti attho. Īdisaṇca sayanigharam mahācatussālādīsu hoti. **Piṭṭhivaṃsam atikkamivāti** iminā majjhātikkamaṃ dasseti. Tasmā yathā vā tathā vā katassa khuddakassa sayanigharassa majjhātikkame āpatti veditabbā. Sesamettha uttānameva.

Paṭhamapārājikasamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ, akusalacittaṃ, dvivedananti.

Sabhojanasikkhāpadaṃ tatiyaṃ.

384. Catutthapañcamasikkhāpadesu yaṃ vattabbaṃ siyā, taṃ sabbaṃ aniyatadvaye vuttanayameva. Yathā ca Sabhojanasikkhāpadaṃ, evametānipi paṭhamapārājikasamuṭṭhānānevāti.

Rahopaticchannasikkhāpadaṃ catutthaṃ,
Rahonisajjasikkhāpadaṃ pañcamaṃ.

6. Cārittasikkhāpadavaṇṇanā

294. Chaṭṭhasikkhāpade **dethāvuso bhattanti** ettha taṃ kira bhattaṃ abhihaṭaṃ ahosi, tasmā evamāhamsu. Anabhihaṭe pana evaṃ vattaṃ na labbhati, payuttavācā hoti.

295. **Tena hi bhikkhave paṭiggahetvā nikkhipathāti** idaṃ pana Bhagavā kulassa saddhānurakkhaṇatthāya āha. Yadi “bhājetvā khādathā”ti vadeyya, manussānaṃ pasādaññathattaṃ siyā. **Ussāriyitthāti** paṭihariyittha, gharaṇyeva naṃ gahetvā agamaṃsūti vuttaṃ hoti.

298. **Santaṃ bhikkhanti** ettha kittāvatā santo hoti, kittāvatā asantoti? Antovihāre, yattha ṭhitassa kulāni payirupāsanacittaṃ uppannaṃ, tato paṭṭhāya yaṃ passe vā abhimukhe vā passati, yassa sakkā hoti pakativacanena ārocetuṃ, ayaṃ santo nāma. Ito cito ca pariyesitvā ārocanakiccaṃ nāma natthi. Yo hi evaṃ pariyesitabbo, so asantoyeva. Apica anto-upacārasīmāya bhikkhuṃ disvā āpucchissāmīti gantvā tattha yaṃ passati,

so āpucchitabbo. No ce passati, asantaṃ bhikkhuṃ anāpucchā pavittṭho nāma hoti.

302. **Antarārāmaṇti** antogāme vihāro hoti, taṃ gacchati.

Bhattiyagharanti nimantitagharaṃ vā salākabhattādidāyakānaṃ vā gharaṃ. **Āpadāsūti** jīvitabrahmacariyantarāyesu sati gantum vaṭṭati. Sesamettha uttānameva.

Kathinasamuṭṭhānaṃ, kāyavācato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyākiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Cārittasikkhāpadaṃ chaṭṭhaṃ.

7. Mahānāmasikkhāpadavaṇṇanā

303. Sattamasikkhāpade **Mahānāmo** nāma Bhagavato cūḷapituputto māsamattena mahallakataro dvīsu phalesu patiṭṭhito ariyasāvako. **Bhesajjaṃ ussannaṃ hotīti** vajato āharitvā ṭhāpitasappi bahu hoti.

306. **Sāditabbāti** tasmim samaye rogo natthīti na paṭikkhipitabbā, roge sati viññāpessāmīti adhvāsetabbā. **Ettakehi bhesajjeḥi pavāremīti** nāmavasena sappitelādīsu dvīhi tīhi vā, parimāṇavasena patthena nāḷiyā āḷakenāti vā. **Aññaṃ bhesajjaṃ viññāpetīti** sappinā pavārito telaṃ viññāpeti, āḷhakena pavārito doṇaṃ. **Na bhesajjena karaṇīyenāti**¹ missakabhattenapi ce yāpetum sakkoti, na bhesajjakaraṇīyaṃ nāma hoti.

310. **Pavāritānanti** ye attano puggalikāya pavāraṇāya pavāritā, tesam pavāritānurūpena piññattiyā anāpatti. Saṃghavasena pavāritesu pana pamāṇaṃ sallakkhetabbamevāti. Sesam uttānameva.

1. Karaṇīyeti (Sī, Syā)

Chasamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Mahānāmasikkhāpadaṃ sattamaṃ.

8. Uyyuttasenāsikkhāpadavaṇṇanā

311. Aṭṭhame **abbhuyyātoti** abhi-uyyāto, parasenaṃ abhimukho¹ gamissāmīti nagarato niggaṭoti attho. **Uyyuttanti** kata-uyyogaṃ, gāmato nikkhantanti attho.

314. **Dvādasapuriso hatthīti** cattāro ārohaṇā, ekekaṇṇapādarakkhaṇā dve dveti evaṃ dvādasapuriso hoti. **Tipuriso assoti** eko ārohaṇo, dve pādarakkhaṇāti evaṃ tipuriso hoti. **Catupuriso rathoti** eko sārathi, eko yodho, dve āṇirakkhaṇāti evaṃ catupuriso hoti. **Cattāro purisā sarahatthāti** āvudhahatthā cattāro purisāti ayaṃ pacchimakoṭṭiyā caturaṅgasamannāgatā senā nāma. Īdisaṃ senaṃ dassanāya gacchato pade pade dukkaṭaṃ. **Dassanūpacāraṃ vijahitvāti** kenaci antaritā vā ninnāṃ oruḷhā vā na dissati, idha ṭhatvā na sakkā daṭṭhanti aññaṃ ṭhānaṃ gantvā passato payoge payoge pācittiyanti attho.

315. **Ekamekanti** hatthi-ādīsu catūsu aṅgesu ekamekaṃ antamaso ekapurisāruḷhakahatthimpī ekampi sarahatthaṃ purisaṃ. **Anuyyuttā** nāma rājā uyyānaṃ vā nadiṃ vā gacchati, evaṃ anuyyuttā hoti.

316. **Āpadāsūti** jīvītabrahmacariyantarāyesu satī ettha gato muccissāmīti gacchato anāpatti. Sesamettha uttānameva. Eḷakalomasamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ, akusalacittaṃ, tivedananti.

Uyyuttasenāsikkhāpadaṃ aṭṭhamāṃ.

1. Abhimukhaṃ (Ka)

9. Senāvāsasikkhāpadavaṇṇanā

319. Navame **atthaṅgate sūriye senāya vasatīti** tiṭṭhatu vā nisīdatu vā sayatu vā saccepi ākāse iddhiyā kañci iriyāpathaṃ kappeti, pācittiyameva. **Senā vā paṭisenāya ruddhā hotīti** yathā sañcāro chijjati, evaṃ ruddhā hoti. **Palibuddhoti** verikena vā issarena vā ruddho. Sesam uttānameva. Eḷakalomasamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Senāvāsasikkhāpadaṃ navamaṃ.

10. Uyyodhikasikkhāpadavaṇṇanā

322. Dasame uggantvā uggantvā ettha yujjhaṇṭīti **uyyodhikaṃ**, sampahāraṭṭhānassettaṃ adhivacanaṃ. Balassa aggaṃ jānanti etthāti **balaggaṃ**, balagaṇanaṭṭhānanti attho. Senāya viyūhaṃ **senābyūhaṃ**, senānivesassettaṃ adhivacanaṃ. **Tayo hatthī pacchimaṃ hatthānīkanti** yo pubbe vutto dvādasapuriso hatthīti tena hatthinā tayo hatthī. Sesesupi eseva nayo. Sesam Uyyuttasenāsikkhāpade vuttanayeneva veditabbaṃ saddhiṃ samuṭṭhānādīhīti.

Uyyodhikasikkhāpadaṃ dasamaṃ.

Samatto vaṇṇanākkamena Acelakavaggo pañcamaṃ.

6. Surāpānavagga

1. Surāpānasikkhāpadavaṇṇanā

326. Surāpānavaggassa paṭhamasikkhāpade **Bhaddavatīkāti** eko gāmo, so bhaddikāya vatiyā samannāgatattā etaṃ nāmaṃ labhi. **Pathāvinoti** addhikā. **Tejasā tejanti** attano tejasā ānubhāvena nāgassa tejaṃ. **Kāpotikāti** kapotapādasamavaṇṇarattobhāsā¹. **Pasannāti**

1. Kapotapādasamavaṇṇā rattobhāsā (?)

surāmaṇḍassetam adhivacanam. **Ananucchaviyam bhikkhave sāgatassāti** pañcābhiññassa sato majjapānam nāma na anucchaviyanti vuttam hoti.

328. **Pupphāsavo** nāma madhukapupphādīnam rasena kato. **Phalāsavo** nāma muddikaphalādīni madditvā tesam rasena kato. **Madhvāsavo** nāma muddikānam jātirasena kato, makkhikamadhunāpi kariyatīti vadanti.

Gulāsavo nāma ucchurasādīhi kariyati. **Surā** nāma piṭṭhakiṇṇapakkhittā, nālikerādīnampi rasena katā surātveva saṅkhyam gacchati, tassāyeva kiṇṇapakkhittāya maṇḍe gahite merayotveva saṅkhyam gacchatīti vadanti.

Antamaso kusaggenapi pivatīti etam suram vā merayam vā bijato paṭṭhāya kusaggena pivatopi pācittiyanti attho. Ekena pana payogena bahumpi pivantassa ekā āpatti. Vicchinditvā vicchinditvā pivato payogagaṇanāya āpattiyo.

329. **Amajjañca hoti, majjavaṇṇam majjagandham majjarasanti** loṇasovīrakam vā suttam vā hoti. **Sūpasampāketi** vāsagāhāpanattham īsakam majjam pakkipitvā sūpam pacanti, tasmim anāpatti. **Maṁsasampākepi** eseva nayo. Telam pana vātabhesajjattham majjena saddhim pacanti, tasmimpi anatikkhittamajjeyeva¹ anāpatti. Yam pana atikkhittamajjam² hoti, yattha majjassa vaṇṇagandharasā paññāyanti, tasmim āpattiyeva. **Amajjam ariṭṭhanti** yo ariṭṭho majjam na hoti, tasmim anāpatti. Āmalakādīnamyeva kira rasena ariṭṭham karonti, so majjavaṇṇagandharasoyeva hoti, na ca majjam, tam andhāyetam vuttam. Yo pana sambhārapakkhitto, so majjam hoti, bijato paṭṭhāya na vaṭṭati. Sesamettha uttānameva.

Elakalomasamuṭṭhānam, kiriyaṁ, nosaññāvimokkham, acittakam, lokavajjam, kāyakammaṁ, akusalacittam, tivedananti. Vatthu-ajānanatāya cettha acittakatā veditabbā, akusaleneva pātabbatāya lokavajjatīti.

Surāpānasikkhāpadam paṭhamam.

1. Anatikhiṇamajjeyeva (Ka)

2. Atikhiṇamajjam (Ka)

2. Aṅgulipatodakasikkhāpadavaṇṇanā

330. Dutīye **aṅgulipatodakenā**ti aṅgulīhi upakacchakādighaṭṭanam vuccati. **Uttasantoti** atihāsenā kilamanto. **Anassāsakoti** upacchinna-assāsapassāsasañcāro hutvā. **Anupasampannam kāyena kāyanti** ettha bhikkhunīpi anupasampannaṭṭhāne ṭhitā, tampi khiḍḍādhippāyena phusantassa dukkaṭam. Sesamettha uttānameva.

Paṭhamapārājikasamuṭṭhānam, kiriyam, saññāvimokkham, sacittakam, lokavajjam, kāyakammam, akusalacittam, dvivedananti.

Aṅgulipatodakasikkhāpadam dutiyam.

3. Hasadhammasikkhāpadavaṇṇanā

335. Tatiye **appakataññunoti** yam Bhagavato pakatam paññattam, tam na jānantīti attho.

336. **Udake hasadhammeti**¹ udakakīlikā vuccati. **Uparigoppaket**i goppakānam uparibhāgappamāṇe. **Hasādhippāyoti** kīlādhippāyo. **Nimujjati vāti**-ādīsu nimujjanatthāya orohantassa padavāre padavāre dukkaṭam, nimujjanummujjanesu payoge payoge pācittiyam. Nimujjitvā anto-udakeyeva gacchantassa hatthavārapadavāresu sabbattha pācittiyam. **Palavatīti** tarati. Hatthehi tarantassa hatthavāre hatthavāre pācittiyam. Pādesupi eseṇa nayo. Yena yena aṅgena tarati, tassa tassa payoge payoge pācittiyam. Tīrato vā rukkhato vā udake patati, pācittiyameva. **Nāvāya kīlatīti** phiyārittādīhi nāvam pājento vā tīre ussārento² vā nāvāya kīlati, dukkaṭam.

Hatthena vāti-ādīsupi payoge payoge dukkaṭam. Keci hatthena udake khittāya kathalāya patanuppatanavāresu dukkaṭam vadanti, tam na gahetabbam. Tattha hi ekapayogattā ekameva dukkaṭam, apica uparigoppake vuttāni ummujjanādīni ṭhapetvā aññena yena kenaci ākārena udakam otarivā vā anotarivā vā yattha katthaci ṭhitam

1. Hassadhammeti (Sī, Syā)

2. Ussārento (Sī, Syā)

udakaṃ antamaso binduṃ gahetvā khipanakīḷāyapi kīḷantassa dukkaṭameva,
atthajotakaṃ pana akkharaṃ likhituṃ vaṭṭati, ayamettha vinicchayo.
Sesamettha uttānameva.

Paṭhamapārājikasamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ,
lokavajjaṃ, kāyakammaṃ, akusalacittaṃ, tivedananti.

Hasadhammasikkhāpadaṃ tatiyaṃ.

4. Anādariyasikkhāpadavaṇṇanā

342. Catutthe **kathāyaṃ nasseyyā**ti kathaṃ ayaṃ dhammo tanti pavenī
nasseyya. **Taṃ vā na sikkhitukā**moti yena paññattena vuccati, taṃ
paññattaṃ na sikkhitukāmo. **Apaññattenā**ti sutte vā abhidhamme vā āgatena.

344. **Evaṃ amhākaṃ ācariyānaṃ uggahoti** ettha gārayho ācariyuggaho
na gahetabbo, paveniyā āgato ācariyuggahova gahetabbo. Kurundiyaṃ pana
“lokavajje ācariyuggaho na vaṭṭati, paṇṇattivajje pana vaṭṭatī”ti vuttaṃ.
Mahāpaccariyaṃ “suttaṃ suttānulomaṇca uggahitakānaṃyeva ācariyānaṃ
uggaho pamāṇaṃ, ajānantānaṃ kathā appamāṇaṃ”ti vuttaṃ. Taṃ sabbaṃ
paveniyā āgatasamodhānaṃ gacchati. Sesaṃ uttānamevāti.

Tisamuṭṭhānaṃ kāyacittato vācācittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti,
kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ
vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti.

Anādariyasikkhāpadaṃ catutthaṃ.

5. Bhimsāpanasikkhāpadavaṇṇanā

345. Pañcame rūpūpahārādayo manussaviggaha vuttanayeneva
veditabbā. Sesaṃ uttānameva. Samuṭṭhānādīni anādariyasadisānevāti.

Bhimsāpanasikkhāpadaṃ pañcamaṃ.

6. Jotisikkhāpadavaṇṇanā

350. Chaṭṭhe **Bhaggā**ti janapadassa nāmaṃ. **Samsumāragiranti** nagarassa. **Bhesakaḷāvananti** tannissitavanassa. Taṃ pana migānaṃ phāsuvihāratthāya dinnattā **migadāyoti** vuccati. **Samādahitvāti** jāletvā. **Paripātesīti** anubandhi.

352. **Padīpepīti** padīpujjalanepi. **Jotikepīti** pattapacanasedakammādīsu jotikaraṇe. **Tathārūpapaccayāti** padīpādipaccayā.

354-5. **Sayaṃ samādahatīti** ettha jotim samādahitukāmatāya araṇisaṇṭhapanato paṭṭhāya yāva jālā na uṭṭhahati, tāva sabbapayogesu dukkaṭaṃ. **Paṭilātaṃ ukkhipatīti** dayhamānaṃ alātaṃ patitaṃ ukkhipati, puna yathāṭhāne ṭhapetīti attho. Evaṃ avijjhātaṃ ukkhipitvā pakkhipantasseva dukkaṭaṃ, vijjhātaṃ puna jālāpentassa pācittiyameva.

356. **Tathārūpapaccayāti** ṭhapetvā padīpādīni aññenapi tathārūpena paccayena samādahantassa anāpatti. **Āpadāsūti** duṭṭhavāḷamiga-amanussehi upaddavo hoti, tattha samādahantassāpi anāpatti. Sesaṃ uttānamevāti. Chasamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Jotisikkhāpadaṃ chaṭṭhaṃ.

7. Nahānasikkhāpadavaṇṇanā

364. Sattame **cuṇṇena vā mattikāya vāti** ettha cuṇṇamattikānaṃ abhisaṅkharāṇakālato paṭṭhāya sabbapayogesu dukkaṭaṃ.

366. **Pāraṃ gacchanto nhāyatīti** ettha sukkhāya nadiyā vālikaṃ ukkiritvā kata-āvāṭakesupi nhāyitum vaṭṭati. **Āpadāsūti** bhamarādīhi anubaddhassa udake nimujjitum vaṭṭatīti. Sesamettha uttānameva. Eḷakalomasamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Nahānasikkhāpadaṃ sattamaṃ.

8. Dubbaṇṇakaraṇasikkhāpadavaṇṇanā

368-9. Aṭṭhame **navam̐ pana bhikkhunā cīvaralābhenāti** ettha alabhīti labho, labhoyeva lābho. Kim̐ alabhi? Cīvaram̐, kīdisam̐? Navam̐, iti navacīvaralābhenāti vattabbe anunāsikalopam̐ akatvā navam̐cīvaralābhenāti vuttam̐, paṭiladdhanavacīvarenāti attho. Majjhe ṭhitapadadvaye **panāti** nipāto. **Bhikkhunāti** yena laddham̐ tassa nidassanam̐. Padabhājane pana byañjanam̐ anādiyitvā yam̐ laddham̐, tam̐ dassetum̐ “cīvaram̐ nāma channam̐ cīvarānan”ti-ādi vuttam̐. **Cīvaranti** ettha yam̐ nivāsetum̐ vā pārupitum̐ vā sakkā hoti, tadeva veditabbam̐. Teneva “vikappanupagapacchiman”ti na vuttam̐. **Kamsanīlanti** cammakāranīlam̐. Mahāpaccariyam̐ pana “ayomalam̐ lohamalam̐, etam̐ kamsanīlam̐ nāmā”ti vuttam̐. **Palāsanīlanti** yo koci nīlavaṇṇo paṇṇaraso. **Dubbaṇṇakaraṇam̐ ādātabbanti** etam̐ kappabindum̐ sandhāya vuttam̐, na nīlādīhi sakalacīvarassa dubbaṇṇakaraṇam̐. Tañca pana kappam̐ ādiantena cīvaram̐ rajitvā catūsu vā koṇesu tīsu vā dvīsu vā ekasmiṃ vā koṇe morassa akkhimaṇḍalamattam̐ vā maṅgulapiṭṭhimattam̐¹ vā ādātabbam̐. Mahāpaccariyam̐ “patte vā gaṇṭhiyam̐ vā na vaṭṭatī”ti vuttam̐. Mahā-aṭṭhakathāyam̐ pana “vaṭṭatiyevā”ti vuttam̐. Pālikappakaṇṇikakappādayo pana sabbattha paṭisiddhā, tasmā ṭhapetvā ekam̐ vaṭṭabindum̐ aññena kenacipi vikārena kappo na kātabbo.

371. **Aggaḷeti**-ādīsu etāni aggaḷādīni kappakatacīvare pacchā āropetvā kappakaraṇakiccam̐ natthi. Sesam̐ uttānameva. Eḷakalomasamuṭṭhānam̐, kiriyaḷakiriyaṃ, nosaññāvimokkham̐, acittakam̐, paṇṇattivajjam̐, kāyakammam̐, ticittam̐, tivedananti.

Dubbaṇṇakaraṇasikkhāpadam̐ aṭṭhamam̐.

9. Vikappanasikkhāpadavaṇṇanā

374. Navame **tassa vā adinnanti** cīvarasāmikassa “paribhuñja vā vissajjehi vā yathāpaccayam̐ vā karohī”ti evam̐ vatvā adinnam̐. **Tassa vā avissasantoti** yena vinayakammam̐ katam̐, tassa avissāsena vā.

1. Maṃkuṇapiṭṭhimattam̐ (Sī)

tena pana dinnam¹ vā tassa vissāsenā vā paribhuñjantassa anāpatti.
 Sesamettha timsakavaṇṇanāyaṃ vuttanayattā uttānamevāti.
 Kathinasamuṭṭhānaṃ kāyavācāto kāyavācācittato ca samuṭṭhāti,
 kiriyākiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ,
 kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Vikappanasikkhāpadaṃ navamaṃ.

10. Cīvarāpanidhānasikkhāpadavaṇṇanā

377-81. Dasame **apanidhenti**ti apanetvā nidhenti. **Hasāpekkhoti**
 hasādhippāyo. **Aññaṃ parikkhārenti** Pāḷiyā anāgataṃ pattatthavikādiṃ.
Dhammiṃ kathaṃ katvāti samaṇena nāma anihitaparikkhārena bhavituṃ na
 vaṭṭatīti evaṃ dhammakathaṃ kathetvā dassāmīti nikkhipato anāpatti.
 Sesamettha uttānameva. Tisamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ,
 sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ,
 tivedananti.

Cīvarāpanidhānasikkhāpadaṃ dasamaṃ.

Samatto vaṇṇanākkamena Surāpānavaggo chaṭṭho.

7. Sappāṇakavagga

1. Sañciccaṇasikkhāpadavaṇṇanā

382-5. Sappāṇakavaggassa paṭhamasikkhāpade **issāso hotīti** gihikāle
 dhanuggahācariyo hoti. **Jīvitā voropitāti** jīvitā viyojitā.

Sikkhāpadeṇi **voropeyyāti** viyojeyya. Yasmā pana
 vohāramattamevetam, na hettha kiñci viyojite sīsālaṅkāre sīsaṃ viya jīvitā
 voropite paṇeṇi jīvitaṃ nāma visuṃ tiṭṭhati, aññadatthu

1. Dinne (Syā, Ka)

antaradhānameva gacchati. Tasmā tamatthaṃ dassetuṃ padabhājane “jīvitindriyaṃ upacchindaṭī”ti-ādi vuttaṃ. Imasmiṃca sikkhāpade tiracchānagato yeva pāṇoti veditabbo, taṃ khuddakampi mahantampi mārentassa āpattinānākaraṇaṃ natthi. Mahante pana upakkamamahantattā akusalamahattaṃ hoti. **Pāṇe pāṇasaññī**ti antamaso mañcapīṭhaṃ sodhento maṅgulabījakepi pāṇasaññī nikkāruṇikatāya taṃ bhindanto apaneti, pācittiyaṃ. Tasmā evarūpesu ṭhānesu kāruṇṇaṃ upaṭṭhapetvā appamattena vattaṃ kātappaṃ. Sesaṃ manussaviggahe vuttanayeneva veditappaṃ saddhiṃ samuṭṭhānādīhīti.

Sañcicca pāṇasikkhāpadaṃ paṭhamam.

2. Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā

387. Dutiye **sappāṇakanti** ye pāṇakā paribhogena maranti, tehi pāṇakehi sappāṇakaṃ. Tādisañhi jānaṃ paribhuñjato payoge payoge pācittiyaṃ. Pattapūrampi avicchinditvā ekapayogena pivato ekā āpatti. Tādisena udakena sāmisaṃ pattaṃ āviñchitvā¹ dhovatopi, tādisa udake uṇhayāgupattaṃ nibbāpayatopi, taṃ udakaṃ hatthena vā uḷuṅkena vā gahetvā nhāyatopi payoge payoge pācittiyaṃ, udakasoṇḍim vā pokkharāṇim vā pavisitvā bahinikkhamanattāya vīcim uṭṭhāpayatopi. Soṇḍim vā pokkharāṇim vā sodhente hi tato gahita-udakaṃ udake yeva āsiñcitappaṃ. Samīpamhi udake asati kappiya-udakassa aṭṭha vā dasa vā ghaṭe udakasaṇṭhānakappadese āsiñcitvā tattha āsiñcitappaṃ. “Pavaṭṭitvā udake patissati”ti uṇhapāsāṇe udakaṃ nāsiñcitappaṃ. Kappiya-udakena pana pāsāṇaṃ nibbāpetvā āsiñcituṃ vaṭṭati. Sesamettha uttānameva.

Tisamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti. Ettha ca paṭaṅgapāṇakānaṃ patanaṃ ṇatvāpi suddhacittatāya dīpajālāne viya sappāṇakabhāvaṃ ṇatvāpi udakasaññāya paribhuñjitabbato paṇṇattivajjāta veditabbāti.

Sappāṇakasikkhāpadaṃ dutiyaṃ.

1. Āvijjhita (Syā), avicchinditvā (Ka)

3. Ukkoṭanasikkhāpadavaṇṇanā

392. Tatiyasikkhāpade **ukkoṭentī**ti tassa tassa bhikkhuno santikaṃ gantvā akataṃ kammanti-ādīni vadantā uccāleti, yathāpatiṭṭhitabhāvena patiṭṭhātum na denti.

393. **Yathādhammanti** yo yassa adhikaraṇassa vūpasamanāya dhammo vutto, teneva dhammenāti attho. **Nihatādhikaraṇanti** nihataṃ adhikaraṇaṃ, sathārā vuttadhammeneva vūpasamitaṃ adhikaraṇanti attho.

395. **Dhammakamme dhammakammasaññī**ti yena kammaṇa taṃ adhikaraṇaṃ vūpasamitaṃ, tañce dhammakammaṇi hoti, tasmiṃ dhammakamme ayampi dhammakammasaññī hutvā yadi ukkoṭeti, pācittiyaṃ āpajjati attho. Etena nayena sesapadānipi veditabbāni. Ayamettha saṅkhhepo, vitthāro pana imesaṃ catunnaṃ adhikaraṇānaṃ “kati ukkoṭanā”ti-ādīnā nayena parivāre vutto. Aṭṭhakathāsu taṃ sabbaṃ āharitvā tassevattho vaṇṇito. Mayaṃ pana taṃ tattheva vaṇṇayissāma, idha āharitvā vaṇṇiyamāne hi suṭṭhutaṃ sammoho bhavyeyyāti na vaṇṇayimha. Sesamettha uttānameva. Tisamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti.

Ukkoṭanasikkhāpadaṃ tatiyaṃ.

4. Duṭṭhulasikkhāpadavaṇṇanā

399. Catutthe **duṭṭhullā nāma āpattī**ti ettha cattāri pārājikāni atthuddhāravasena dassitāni, saṃghādisesāpatti pana adhippetā, taṃ chādentassa pācittiyaṃ. **Dhuraṃ nikkhattamatteti** dhure nikkhattamatte. Sacepi dhuraṃ nikkhipitvā pacchā āroceti, na rakkhati, dhuraṃ nikkhattamatteyeva pācittiyanti vuttaṃ hoti. Sace pana evaṃ dhuraṃ nikkhipitvā paṭicchādanatthameva aññassa āroceti, sopi aññassāti etenupāyena samaṇasatampi samaṇasahassampi āpattiṃ āpajjatiyeva tāva, yāva koṭi na chijjati. Kadā pana koṭi chijjatīti. Mahāsumatthero tāva vadati “āpattiṃ āpanno

ekassa āroceti, so paṭinivattitvā tasseva āroceti, evaṃ koṭi chijjati”ti. Mahāpadumatthero panāha “ayaṃ hi vatthupuggaloyeva. Āpattiṃ āpanno pana ekassa bhikkhuno āroceti, ayaṃ aññassa āroceti, so paṭinivattitvā yenassa ārocitaṃ, tasseva āroceti. Evaṃ tatiyena puggalena dutiyassa ārocite koṭi chinnā hoti”ti.

400. **Aduṭṭhullaṃ āpattinti** avasese pañcāpattikkhandhe.

Anupasampannassa duṭṭhullaṃ vā aduṭṭhullaṃ vā ajjhācāranti ettha anupasampannassa sukkavissatṭhi ca kāyasamsaggo cāti ayaṃ duṭṭhulla-ajjhācāro nāma. Sesamettha uttānamevāti. Dhuranikkhepasamuṭṭhānaṃ, kāyavācācittato samuṭṭhāti, akiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti.

Duṭṭhullasikkhāpadaṃ catutthaṃ.

5. Ūnavīsativassasikkhāpadavaṇṇanā

402. Pañcamasikkhāpade **aṅguliyo dukkhā bhavissantīti** akkharāni likhantassa aṅguliyo dukkhā bhavissantīti cintesum. **Urassa dukkhoti** gaṇanaṃ sikkhantena bahuṃ cintetabbaṃ hoti, tenassa uro dukkho bhavissantīti maññimsu. **Akkhīni dukkhā bhavissantīti** rūpasuttaṃ sikkhantena kahāpaṇā parivattetvā parivattetvā passitabbā honti, tenassa akkhīni dukkhāni bhavissantīti maññimsu. **Ḍaṃsādīsu ḍaṃsāti** piṅgalamakkhikāyo. **Dukkhānanti** dukkhamānaṃ. **Tibbānanti** bahalānaṃ. **Kharānanti** tikhiṇānaṃ. **Kaṭukānanti** pharusānaṃ, amanāpatāya vā kaṭukarasasadisānaṃ. **Asātānanti** amadhurānaṃ. **Pāṇaharānanti** jīvitarānaṃ.

404. **Sīmaṃ sammannatīti** navaṃ sīmaṃ bandhati. Kurundiyaṃ pana udakukkhapapariicchindanepi dukkaṭaṃ vuttaṃ. **Paripuṇṇavīsativassoti** paṭisandhiggahaṇato paṭṭhāya paripuṇṇavīsativasso, gabbhavīsopi hi paripuṇṇavīsativassotveva saṅkhyāṃ gacchati. Yathāha—

Tena kho pana samayena āyasmā Kumārakassapo gabbhavīso upasampanno hoti. Atha kho āyasmato Kumārakassapassa etadahosi “Bhagavatā paññattaṃ ‘na ūnavīsativasso puggalo upasampādetabbo’ti, ahañcamhi gabbhavīso upasampanno, upasampanno nukhomhi, na nukho upasampanno”ti. Bhagavato etamatthaṃ ārocesuṃ. Yaṃ bhikkhave mātukucchimhi paṭhamāṃ cittaṃ uppannāṃ, paṭhamāṃ viññāṇaṃ pātubhūtaṃ, tadupādāya sāvassa jāti. Anujānāmi bhikkhave gabbhavīsaṃ upasampādetunti¹.

Tattha yo dvādasamāse mātukucchismiṃ vasitvā mahāpavāraṇāya jāto, so tato paṭṭhāya yāva ekūnavīsatime vasse mahāpavāraṇā taṃ atikkamitvā pāṭipade upasampādetabbo, etenupāyena hāyanavaḍḍhanaṃ veditabbaṃ.

Porāṇakattherā pana ekūnavīsativassaṃ sāmaṇeraṃ nikkhamanīyapuṇṇamāsiṃ atikkamma pāṭipadadivase upasampādentī, taṃ kasmāti. Vuccate, ekasmiṃ vasse cha cātuddasika-uposathā hontī. Iti vīsatiyā vassesu cattāro māsā parihāyanti. Rājāno tatiye tatiye vasse vassaṃ ukkaḍḍhanti, iti aṭṭhārasasu vassesu cha māsā vaḍḍhanti, tato uposathavasena parihīne cattāro māsē apanetvā dve māsā avasesā hontī, te dve māsē gahetvā vīsativassani paripuṇṇāni hontīti nikkāṅkhā hutvā nikkhamanīyapuṇṇamasīṃ atikkamma pāṭipade upasampādentī. Ettha pana yo pavāretvā vīsativasso bhavissati, taṃ sandhāya “ekūnavīsativassan”ti vuttaṃ. Tasmā yo mātukucchismiṃ dvādasamāse vasi, so ekavīsativasso hoti. Yo sattamāse vasi, so sattamāsādhikavīsativasso. Chamāsajāto pana na jīvati.

406. **Anāpatti ūnavīsativassaṃ paripuṇṇavīsativassasaññīti** ettha kiñcāpi upasampādentassa anāpatti, puggalo pana anupasampannova hoti. Sace pana so dasavassaccayena aññaṃ upasampādeti, tañce muñcitvā gaṇo pūrati, sūpasampanno. Sopi ca yāva na jānāti, tāvassa neva

1. Vi 3. 129 piṭṭhe.

saggantarāyo na mokkhanterāyo, ñatvā pana puna upasampajjitabbari.
Sesaṃ uttānameva.

Tisamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ,
kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Ūnavīsativassasikkhāpadaṃ pañcamam.

6. Theyyasatthasikkhāpadavaṇṇanā

407. Chaṭṭhe **paṭiyālokaṇi** sūriyālokassa paṭimukhaṃ, pacchimadisanti
attho. **Kammiyāti**¹ sunkaṭṭhāne kammikā.

409. **Rājānaṃ vā theyyaṃ gacchanti** rājānaṃ vā thenetvā vañcetvā
rañño santakaṃ kiñci gahetvā idāni na tassa dassāmāti gacchanti.

411. **Visaṅketenā**ti kālavisāṅketena divasavisāṅketena ca gacchato
anāpatti. Maggavisāṅketena pana aṭavavisāṅketena vā āpattiyeva. Sesamettha
bhikkhunivagge vuttanayattā uttānatthameva. Theyyasatthasamuṭṭhānaṃ,
kāyacittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ,
sacittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ,
tivedananti.

Theyyasatthasikkhāpadaṃ chaṭṭhaṃ.

7. Saṃvidhānasikkhāpadavaṇṇanā

412. Sattame **padhūpento nisīdī**ti pajjhāyanto attānaṃyeva paribhāsanto
nisīdi. **Nāyyo so bhikkhu maṃ nippātesī**ti ayyo ayaṃ bhikkhu maṃ na
nikkhāmesi, na maṃ gahetvā agamāsīti attho. Sesamettha bhikkhuniyā
saddhiṃ saṃvidhānasikkhāpade vuttanayeneva vedittabbari saddhiṃ
samuṭṭhānādihīti.

Saṃvidhānasikkhāpadaṃ sattamaṃ.

8. Ariṭṭhasikkhāpadavaṇṇanā

417. Aṭṭhame gaddhe bādhayimsūti gaddhabādhino, gaddhabādhino pubbapurisā assāti **gaddhabādhipubbo**, tassa gaddhabādhipubbassa, gijjhaghātakakulappasutassāti attho.

Saggamokkhānaṃ antarāyaṃ karontīti **antarāyikā**. Te kammakilesavipāka-upavāda-āṇāvītikkamavasena pañcavidhā. Tattha pañcānantariyakammā kammantarāyikā nāma. Tathā bhikkhunīdūsakakammaṃ, taṃ pana mokkhasseva antarāyaṃ karoti, na saggassa. Niyatamicchādiṭṭhidhammā kilesantarāyikā nāma. Paṇḍakatiracchānagata-ubhatobyañjanakānaṃ¹ paṭisandhidhammā vipākantarāyikā nāma. Ariyūpavādā upavādanantarāyikā nāma, te pana yāva ariye na khamāpentī, tāvadeva, na tato paraṃ. Sañcicca āpannā āpattiyo āṇāvītikkamantarāyikā nāma, tāpi yāva bhikkhubhāvaṃ vā paṭijānāti na vuṭṭhāti vā na deseti vā, tāvadeva, na tato paraṃ.

Tatrāyaṃ bhikkhu bahussuto dhammakathiko sesantarāyike jānāti, vinaye pana akovidattā paṇṇattivītikkamantarāyike na jānāti, tasmā rahogato evaṃ cintesi “ime āgārikā pañca kāmagaṇe paribhuñjantā sotāpannāpi sakadāgāminopi anāgāminopi honti, bhikkhūpi manāpikāni cakkhuviññeyyāni rūpāni passantī -pa- kāyaviññeyye phoṭṭhabbe phusanti, mudukāni attharaṇapāvuraṇādāni paribhuñjanti, etaṃ sabbaṃ vaṭṭanti. Kasmā itthirūpā -pa- itthiphoṭṭhabbā eva na vaṭṭanti, etepi vaṭṭantī”ti. Evaṃ rasena rasaṃ saṃsanditvā sacchandarāgaparibhogañca nicchandarāgaparibhogañca ekaṃ katvā thūlavākehi saddhiṃ atisukhumasuttaṃ ghaṭento viya sāsapena saddhiṃ Sineruṃ upasamharanto viya pāpakam diṭṭhigataṃ uppādetvā “kim Bhagavatā mahāsamuddaṃ bandhantena viya mahatā ussāhena paṭhamapārājikam paññattaṃ, natthi ettha doso”ti sabbaññutaññāṇena saddhiṃ paṭivirujjhanto bhabbapuggalānaṃ āsaṃ chindanto Jinassa āṇācakkhe pahāramadāsi. Tenāha “tathāhaṃ Bhagavatā dhammaṃ desitaṃ ājānāmī”ti-ādi.

1. Ubhatobyañjanakādīnaṃ (Sī)

Aṭṭhikaṅkalūpamāti-ādimhi **aṭṭhikaṅkalūpamā** appassādaṭṭhena. **Maṇsapesūpamā** bahuśādhāraṇaṭṭhena. **Tiṇukkūpamā** anudahanāṭṭhena. **Āṅārakāsūpamā** mahābhitāpanaṭṭhena. **Supinakūpamā** ittarapaccupaṭṭhānaṭṭhena. **Yācitakūpamā** tāvakālikaṭṭhena. **Rukkhaphalūpamā** sabbaṅgapaccaṅgapalibhaṇṇanaṭṭhena. **Asisūnūpamā** adhikuṭṭanaṭṭhena. **Sattisūlūpamā** vinivijjhanāṭṭhena. **Sappasirūpamā** sāsāṅkasappaṭibhayaṭṭhenāti ayamettha saṅkhapo. Vitthāro pana Papañcasūdaniyaṃ Majjhimaṭṭhakathāyaṃ¹ gahetabbo. **Evam byākhoti** evaṃ viya kho. Sesamettha pubbe vuttanayattā uttānameva.

Samanubhāsanasamuṭṭhānaṃ, kāyavācācittato samuṭṭhāti, akiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti.

Ariṭṭhasikkhāpadaṃ aṭṭhamam.

9. Ukkhittasambhogasikkhāpadavaṇṇanā

424-5. Navame **akaṭānudhammenā**ti anudhammo vuccati āpattiyaṃ adassane vā appaṭikamme vā pāpikāya diṭṭhiyā appaṭinissagge vā dhammena vinayena Satthusāsanena ukkhittakassa anulomavattaṃ disvā katā osāraṇā, so osāraṇasaṅkhāto anudhammo yassa na kato, ayaṃ akaṭānudhammo nāma, tādīsena saddhinti attho. Tenevassa padabhājane “akaṭānudhammo nāma ukkhitto anosārito”ti vuttaṃ.

Deti vā paṭiggaṇhāti vāti ekapayogena bahumpi dadato vā gaṇhato vā ekaṃ pācittiyaṃ. Vicchinditvā vicchinditvā dentassa ca gaṇhantassa ca payogagaṇanāya pācittiyāni. Sesamettha uttānameva. Tisamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Ukkhittasambhogasikkhāpadaṃ navamam.

1. Ma 1. 182 piṭṭhe Alagaddūpamasuttavaṇṇanāyaṃ;

Ma 2. 27 piṭṭhe Potalisuttavaṇṇanāyaṃ.

10. Kaṇṭakasikkhāpadavaṇṇanā

428. Dasame **diṭṭhigataṃ uppannanti** Ariṭṭhassa viya etassāpi ayoniso ummujjantassa uppannaṃ. **Nāsetūti** ettha tividhā nāsanā saṃvāsanāsanā liṅganāsanā daṇḍakammanāsanāti. Tattha āpattiyā adassanādīsu ukkhepanā saṃvāsanāsanā nāma. “Dūsako nāsetabbo¹ Mettiyaṃ bhikkhuniṃ nāsethā”² ayaṃ liṅganāsanā nāma. “Ajjatagge te āvuso samaṇuddesa na ceva so Bhagavā satthā apadisitabbo”³ti ayaṃ daṇḍakammanāsanā nāma. Ayaṃ idha adhippetā. Tenāha “evaṇca pana bhikkhave nāsetabbo -pa-vinassā”³ti. Tattha **carāti** gaccha. **Pireti**³ para amāma. **Vinassāti** nassa, yattha te na passāma, tattha gacchāti.

429. **Upalāpeyyāti** saṅgaṇheyya. **Upaṭṭhāpeyyāti** tena attano upaṭṭhānaṃ kārāpeyya. Sesam Ariṭṭhasikkhāpade vuttanayeneva veditabbaṃ saddhiṃ samuṭṭhānādihīti.

Kaṇṭakasikkhāpadaṃ dasamaṃ.

Samatto vaṇṇanākkamena Sappāṇakavaggo sattamo.

8. Sahadhammikavagga

1. Sahadhammikasikkhāpadavaṇṇanā

434. Sahadhammikavaggassa paṭhamasikkhāpade **etasmim sikkhāpadeti** etasmim sikkhāpade yaṃ vuttaṃ, taṃ na tāva sikkhissāmi. **Āpatti pācittiyassāti** ettha pana vācāya vācāya āpatti veditabbā. **Sikkhamānena bhikkhave bhikkhunāti** ovādaṃ sirasā sampaṭicchitvā sikkhitukāmeneva hutvā ājānitabbañceva pucchitabbañca upaparikkhitabbañca. Sesamettha dubbacasikkhāpade vuttanayeneva padatthato veditabbaṃ. Vinicchayato uttānameva.

Tisamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti.

Sahadhammikasikkhāpadaṃ paṭhamaṃ.

1. Vi 1. 41 piṭṭhe.

2. Vi 1. 249 piṭṭhe.

3. Pareti (Sī)

2. Vilekhanasikkhāpadavaṇṇanā

438. Dutīye **vinayakatham kathetīti** vinayakathā nāma kappiyākappiya-āpattānāpattisaṃvarapahānapaṭisaṃyuttakathā, taṃ katheti. **Vinayassa vaṇṇaṃ bhāsatīti** vinayassa vaṇṇo nāma pañcannampi sattannampi āpattikkhandhānaṃ vasena mātikaṃ nikkhipitvā padabhājanena vaṇṇanā, taṃ bhāsatī. **Vinayapariyattiyā vaṇṇaṃ bhāsatīti** vinayaṃ pariyāpuṇantānaṃ vinayapariyattimūlakaṃ vaṇṇaṃ guṇaṃ ānisaṃsaṃ bhāsatī. vinayadharo hi vinayapariyattimūlake pañcānisaṃse chānisaṃse sattānisaṃse aṭṭhānisaṃse navānisaṃse dasānisaṃse ekādasānisaṃse ca labhati, te sabbe bhāsatīti attho. Katame pañcānisaṃse labhatīti. Attano sīlakkhandhasugutti-ādike. Vuttañhetam—

“Pañcime bhikkhave ānisaṃsā vinayadhare puggale, attano sīlakkhandho sugutto hoti surakkhito, kukkucapakatānaṃ paṭisaraṇaṃ hoti, visārado saṃghamajjhe voharati, paccatthike sahadhammena suniggahitaṃ niggaṇhāti, saddhammaṭṭhitiyā paṭipanno hotī”¹.

Kathamassa **attano sīlakkhandho sugutto hoti surakkhito?** Idhekacco bhikkhu āpattiṃ āpajjanto **chahākārehi āpajjati** alajjitā aññānatā kukkucapakatatā akappiye kappiyasaññitā kappiye akappiyasaññitā satisammosāti.

Katham **alajjitāya** āpattiṃ āpajjati. Akappiyabhāvaṃ jānantoyeva madditvā vītikkamaṃ karoti, vuttampi cetam—

“Sañcicca āpattiṃ āpajjati, āpattiṃ parigūhati.

Agatigamanañca gacchati, ediso vuccati alajjipuggalo”².

Katham **aññānatāya** āpajjati. Aññānapuggalo hi mando momūho kattabbākattabbaṃ ajānanto akattabbaṃ karoti, kattabbaṃ virādhethi. Evaṃ aññānatāya āpajjati.

1. Vi 5. 236 piṭṭhe.

2. Vi 5. 279 piṭṭhe.

Katham **kukkucapakatatāya** āpajjati. Kappiyākappiyaṃ nissāya kukkucce uppanne vinayadharaṃ pucchitvā kappiyañce, kattabbaṃ siyā, akappiyañce, na kattabbaṃ, ayaṃ pana “vaṭṭatī”ti madditvā vītikkamatiyeva. Evaṃ kukkucapakatatāya āpajjati.

Katham **akappiye kappiyasaññitāya** āpajjati. Acchamaṃsaṃ sūkaramaṃsanti khādati, dīpimaṃsaṃ migamaṃsanti khādati, akappiyabhojanaṃ kappiyabhojananti bhuñjati, vikāle kālasaññāya bhuñjati, akappiyapānakaṃ kappiyapānakanti pivati. Evaṃ akappiye kappiyasaññitāya āpajjati.

Katham **kappiye akappiyasaññitāya** āpajjati. Sūkaramaṃsaṃ acchamaṃsanti khādati, migamaṃsaṃ dīpimaṃsanti khādati, kappiyabhojanaṃ akappiyabhojananti bhuñjati, kāle vikālasaññāya bhuñjati, kappiyapānakaṃ akappiyapānakanti pivati. Evaṃ kappiye akappiyasaññitāya āpajjati.

Katham **satisammosāya** āpajjati. Sahaseyya cīvara vippavāsa bhesajjacīvarakālātikkamanapaccayā āpattiñca satisammosāya āpajjati. Evamidhekacco bhikkhu imehi **chahākārehi āpattim** āpajjati.

Vinayadharo pana imehi **chahākārehi āpattim nāpajjati**. Kathaṃ **lajjitāya** nāpajjati. So hi “passatha bho, ayaṃ kappiyākappiyaṃ jānantoyeva paṇṇattivītikkamaṃ karotī”ti imaṃ parūpavādaṃ rakkhantopi nāpajjati. Evaṃ lajjitāya nāpajjati. Sahasā āpannampi desanāgāminim desetvā vuṭṭhānagāminiyā vuṭṭhahitvā suddhante¹ patitṭhāti. Tato—

Saṅcicca āpattim na āpajjati, āpattim² na parigūhati.

Agatigamañca na gacchati, ediso vuccati lajjipuggaloti³—

Imasmim lajjibhāve patitṭhitova hoti.

Katham **ñāṇatāya** nāpajjati. So hi kappiyākappiyaṃ jānāti, tasmā kappiyameva karotī, akappiyaṃ na karotī. Evaṃ ñāṇatāya nāpajjati.

Katham **akukkucapakatatāya** nāpajjati. So hi kappiyākappiyaṃ nissāya kukkucce uppanne vatthuṃ oloketvā mātikaṃ padabhājanaṃ

1. Suddhatte (Sī)

2. Āpannaṃ (Sī)

3. Vi 5. 279 piṭṭhe.

antarāpattim āpattim anāpattiṇca oloketvā kappiyañce hoti, karoti, akappiyañce, na karoti. Evaṃ akukkucapakatatāya nāpajjati.

Katham **akappiyādisaññitāya** nāpajjati. So hi kappiyākappiyam jānāti, tasmā akappiye kappiyasaññi na hoti, kappiye akappiyasaññi na hoti, suppatiṭṭhitā¹ cassa sati hoti, adhiṭṭhātabbam adhiṭṭheti, vikappetabbam vikappeti. Iti imehi chahākārehi āpattim nāpajjati. Āpattim anāpajjanto akhaṇḍasīlo hoti parisuddhasīlo. Evamassa attano sīlakkhandho sugutto hoti surakkhito.

Katham **kukkucapakatānam paṭisaraṇam hoti**. Tiroraṭṭhesu tirojanapadesu ca uppannakukkuccā bhikkhū “asukasmiṃ kira vihāre vinayadharo vasatī”ti dūratopi tassa santikaṃ āgantvā kukkucam pucchanti, so tehi katassa kammassa vatthum oloketvā āpattānāpattigarukalahukādibhedam sallakkhetvā desanāgāminim desāpetvā vuṭṭhānagāminiyā vuṭṭhāpetvā suddhante patiṭṭhāpeti. Evaṃ kukkucapakatānam paṭisaraṇam hoti.

Visārado saṃghamajjhe voharatīti avinayadharassa hi saṃghamajjhe kathentassa bhayaṃ sārjam okkamati, vinayadharassa taṃ na hoti. Kasmā? “Evaṃ kathentassa doso hoti, evaṃ na doso”ti ñatvā kathanato.

Paccatthike sahadhammena suniggahitaṃ niggaṇhātīti ettha dvidhā paccatthikā nāma attapaccatthikā ca sāsana-paccatthikā ca. Tattha Metthiyabhummajakā ca bhikkhū vaḍḍho ca Licchavī amūlakena antimavatthunā codesum, ime attapaccatthikā nāma. Ye vā panaññepi dussīlā pāpadhammā, sabbe te attapaccatthikā. Viparītadassanā pana Ariṭṭhabhikkhukaṇṭakasāmaṇeravesālikavajjiputtakā parūpahāra-aññāṇakaṅkhāparavitarāṇādivādā Mahāsaṃghikādayo ca abuddhasāsanaṃ “Buddhasāsanaṃ”ti vatvā katapaggahā sāsana-paccatthikā nāma. Te sabbe pi sahadhammena sakāraṇena vacanena yathā taṃ asaddhammaṃ patiṭṭhāpetum na sakkonti, evaṃ suniggahitaṃ katvā niggaṇhāti.

1. Sūpaṭṭhitā (?)

Saddhammaṭṭhitiyā paṭipanno hotīti ettha pana tividho saddhammo pariyattipaṭipatti-adhigamavasena. Tattha Tepiṭakam Buddhavacanam **pariyattisaddhammo** nāma. Terasa dhutaṅgaguṇā cuddasa khandhakavattāni dve-asīti mahāvattānīti ayaṃ **paṭipattisaddhammo** nāma. Cattāro maggā ca phalāni cāti ayaṃ **adhigamasaddhammo** nāma.

Tattha keci therā “yo vo Ānanda mayā dhammo ca vinayo ca desito paññatto, so vo mamaccayena satthā”¹ti iminā suttana **“sāsanassa pariyattimūlan”**ti vadanti. Keci thero “ime ca Subhadda bhikkhū sammā vihareyyum, asuñño loko arahantehi assā”²ti iminā suttana **“sāsanassa paṭipatti mūlan”**ti vatvā “yāva pañca bhikkhū sammā paṭipannā saṃvijjanti, tāva sāsanam ṭhitam hotī”ti āhaṃsu. Itare pana therā “pariyattiyā antarahitāya suppaṭipannassapi dhammābhisamayo natthī”ti āhaṃsu. Sace pañca bhikkhū cattāri pārājikāni rakkhaṇakā honti, te saddhe kulaputte pabbājetvā paccantime janapade upasampādetvā dasavaggaṃ gaṇam pūretvā majjhime janapadepi upasampadam karissanti, etenupāyena vīsativaggagaṇam saṃgham pūretvā attanopi abbhānakammaṃ katvā sāsanam vuḍḍhim virūḷhim vepullaṃ gamayissanti. Evamayaṃ vinayadharo tividhassāpi saddhammassa ciraṭṭhitiyā paṭipanno hotīti evamayaṃ vinayadharo ime tāva pañcānisaṃse paṭilabhatīti veditabbo.

Katame cha ānisaṃse labhatīti. Tassādheyyo uposatho, pavāraṇā, saṃghakammaṃ, pabbajjā, upasampadā, nissayaṃ deti sāmaṇeraṃ upaṭṭhāpeti.

Ye ime cātuddasiko, pannarasiko, sāmaggi-uposatho, saṃghe uposatho, gaṇe, puggale uposatho, suttuddeso, pārissuddhi, adhiṭṭhāna-uposathoti nava uposathā, sabbe te vinayadharāyattā.

Yāpi ca imā cātuddasikā, pannarasikā, sāmaggipavāraṇā, saṃghe pavāraṇā, gaṇe, puggale pavāraṇā, tevācikā, dhevācikā, samānavassikā pavāraṇāti nava pavāraṇāyo, tāpi vinayadharāyattā eva, tassa santakā, so tāsam sāmi.

1. Dī 2. 126-7 piṭṭhe.

2. Dī 2. 125 piṭṭhe.

Yānipi imāni apalokanakammaṃ ñattikammaṃ ñattidutiyakammaṃ ñatticatutthakammanti cattāri saṃghakammāni, tāni vinayadharāyattāni.

Yāpi cāyaṃ upajjhāyena hutvā kulaputtānaṃ pabbajjā ca upasampadā ca kātabbā, ayampi vinayadharāyattāva. Na hi añño dvipiṭakadharopi etaṃ kātum labhati. So eva nissayaṃ deti, sāmaṇeraṃ upaṭṭhāpeti. Añño neva nissayaṃ dātum labhati, na sāmaṇeraṃ upaṭṭhāpetum. Sāmaṇerūpaṭṭhānaṃ paccāsīsanto pana vinayadharassa santike upajjhaṃ gāhāpetvā vattapaṭipattim¹ sādītum labhati. Ettha ca nissayadānañceva sāmaṇerūpaṭṭhānañca ekamaṅgaṃ.

Iti imesu chasu ānisaṃsesu ekena saddhiṃ purimā pañca cha honti, dvīhi saddhiṃ satta, tīhi saddhiṃ aṭṭha, catūhi saddhiṃ nava, pañcahi saddhiṃ dasa, sabbehipetehi saddhiṃ ekādasāti evaṃ vinayadharo puggalo pañca cha satta aṭṭha nava dasa ekādasa ca ānisaṃse labhatīti veditabbo. Evaṃ Bhagavā ime ānisaṃse dassento vinayapariyattiyā vaṇṇaṃ bhāsātīti veditabbo.

Ādissa ādissāti punappunaṃ vavatthapetvā visum visum katvā. **Āyasmato Upālissa vaṇṇaṃ bhāsātīti** vinayapariyattim nissāya Upālitttherassa guṇaṃ bhāsati thometi pasaṃsati. Kasmā? Appeva nāma mama vaṇṇanaṃ sutvāpi bhikkhū Upālissa santike vinayaṃ uggahetabbaṃ pariyāpuṇitabbaṃ maññeyyūṃ, evamidaṃ sāsaṇaṃ addhaniyaṃ bhavissati, pañcavassasahassāni pavattissatīti.

Tedha bahū bhikkhūti te imaṃ Bhagavato vaṇṇanaṃ sutvā “ime kirānisaṃse neva suttantikā, na ābhidhammikā labhantī”ti yathāparikittitānisaṃsādhigame ussāhajātā bahū bhikkhū therā ca navā ca majjhimā ca āyasmato Upālissa santike vinayaṃ pariyāpuṇantīti ayamettha attho. **Idhāti** nipātamattameva.

439-40. **Uddissamāneti** ācariyena antevāsikassa uddissamāne, so pana yasmā ācariye attano ruciyā uddisante vā ācariyaṃ

1. Vattappaṭivattaṃ (Sī)

yācitvā antevāsikena¹ uddisāpente vā yo naṃ dhāreti, tasmim sajjhāyaṃ karonte vā uddissamāno nāma hoti, tasmā “uddisante vā uddisāpente vā sajjhāyaṃ vā karonte”ti padabhājanam vuttam. **Khuddānukhuddakehī**ti khuddakehi ca anukhuddakehi ca. **Yāvadevā**ti tesam saṃvattanamarīyādaparicchedavacanam. Idam vuttam hoti, etāni hi ye uddisanti uddisāpenti sajjhāyanti vā, tesam tāva saṃvattanti, yāva “kappati nu kho, na kappati nu kho”ti kukkuccasaṅkhāto vippaṭisāro, vihesā, vicikicchasaṅkhāto manovilekho ca uppajjatiyeva. Atha vā **yāvadevā**ti atisayavavatthāpanam, tassa saṃvattantīti iminā sambandho, kukkuccāya vihesāya vilekhāya ativiya saṃvattantiyevāti vuttam hoti. **Upasampannassa vinayaṃ vivaṇṇetī**ti upasampannassa santike tassa tasmim vimatim uppādetukāmo vinayaṃ vivaṇṇeti nindati garahati. Sesamettha uttānameva.

Tisamuṭṭhānam, kiriyaṃ, saññāvimokkham, sacittakam, lokavajjam, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittam, dukkhavedananti.

Vilekhanasikkhāpadam dutiyam.

3. Mohanasikkhāpadavaṇṇanā

444. Tatiye **anvaddhamāsanti** anupaṭipāṭiyā addhamāse addhamāse, yasmā pana so uposathadivase uddisiyati, tasmā “anuposathikan”ti padabhājane vuttam. **Uddissamāneti** uddisiyamāne. Yasmā pana so pātimokkhuḍdesake uddisante² uddisiyamāno nāma hoti, tasmā “uddisante”ti padabhājane vuttam. **Yaṇca tattha āpattim āpannoti** tasmim anācāre ciṇṇe yaṃ āpattim āpanno. **Yathā dhammo kāretabboti** aññāṇena āpannatā tassā āpattiyā mokkho natthi, yathā pana dhammo ca vinayo ca ṭhito, tathā kāretabbo. Desanāgāminiñce āpanno hoti, desāpetabbo, vuṭṭhānagāminiñce, vuṭṭhāpetabboti attho. **Sādhukanti** suṭṭhu. **Aṭṭhim katvā**ti atthikabhāvaṃ katvā, atthiko hutvāti vuttam hoti.

1. Antevāsike (Sī, Syā)

2. Pātimokkhuḍdesakena (Ka)

447. **Dhammakammeti**-ādīsu mohāropanakammaṃ adhippetam.
Sesamettha uttānameva. Tisamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ,
sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ,
dukkhavedananti.

Mohanasikkhāpadaṃ tatiyaṃ.

4. Pahārasikkhāpadavaṇṇanā

449. Catutthe **pahāraṃ detīti** āvuso pīṭhakaṃ paññapetha,
pādadhovanaṃ āharathāti-ādīni vatvā tathā akarontānaṃ pahāraṃ denti.

451. **Pahāraṃ deti, āpatti pācittiyassāti** ettha paharitukāmatāya pahāre
dinne sacepi marati, pācittiyameva. Pahārena hattho vā pādo vā bhijjati,
sīsaṃ vā bhinnaṃ¹ hoti, pācittiyameva. Yathāyaṃ saṃghamaṃ na
virocati, tathā naṃ karomīti evaṃ virūpakaraṇādhippāyena kaṇṇaṃ vā
nāsaṃ vā chindati, dukkaṭaṃ.

452. **Anupasampannassāti** gahaṭṭhassa vā pabbajitassa vā itthiyā vā
purisassa vā antamaso tiracchānagatassāpi pahāraṃ deti, dukkaṭaṃ. Sace
pana rattacitto itthiṃ paharati, saṃghādiseso.

453. **Kenaci viheṭhiyamānoti** manussena vā tiracchānagatena vā
viheṭhiyamāno. **Mokkhādhippāyoti** tato attano mokkhaṃ patthayamāno.
Pahāraṃ detīti kāyakāyapaṭibaddhanissaggiyānaṃ aññatarena pahāraṃ deti,
anāpatti. Sacepi antarāmagge coraṃ vā paccatthikaṃ vā viheṭhetukāmaṃ
disvā “upāsaka ettheva tiṭṭha, mā āgamī”²ti² vatvā vacanaṃ anādiyitvā
āgacchantam “gaccha re”ti muggarena vā satthakena vā paharitvā yāti, so ce
tena pahārena marati anāpattiyeva. Vāḷamigesupi eseṇa nayo. Sesamettha
uttānameva. Samuṭṭhānādīni panassa paṭhamapārājikasadisāni, idaṃ pana
dukkhavedananti.

Pahārasikkhāpadaṃ catuttham.

1. Chiddaṃ (Sī, Ka)

2. Mā āgamāti (Sī), mā āgamitthāti (Ka)

5. Talasattikasikkhāpadavaṇṇanā

454. Pañcame **talasattikaṃ uggirantī**ti pahāradānākāraṃ dassetvā kāyampi kāyapaṭibaddhampi uccārenti. **Te pahārasamuccitā rodantī**ti te pahāraparicitā pubbepi laddhapahārattā idāni ca pahāraṃ dassantīti maññamānā rodantīti attho. Pahārassa muccitātipi sajjhāyanti, tattha pahārassa bhītāti attho.

457. **Uggirati āpatti pācittiyassā**ti ettha sace uggiritvā viraddho pahāraṃ deti, avassaṃ dhāretuṃ asakkontassa pahāro sahasā patati, na paharitukāmatāya dinnattā dukkaṭaṃ. Tena pahārena hatthādīsu yaṃkiñci bhijjati, dukkaṭameva.

458. **Mokkhādhippāyo talasattikaṃ uggiratī**ti ettha pubbe vuttesu vatthūsu purimanayeneva talasattikaṃ uggirantassa anāpatti. Sacepi virajjhivā pahāraṃ deti, anāpattiyeva. Sesāṃ purimasadisameva saddhim samuṭṭhānādīhīti.

Talasattikasikkhāpadaṃ pañcamam.

6. Amūlakasikkhāpadavaṇṇanā

459. Chaṭṭhe **anuddhaṃsentī**ti te kira sayāṃ ākiṇṇadosattā “evaṃ bhikkhū amhe neva codessanti na sāressanti”ti attaparittāṇaṃ karontā paṭikacceva bhikkhū amūlakena saṃghādisesena codenti. Sesamettha terasakamhi amūlakasikkhāpade vuttanayattā uttānameva.

Tisamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti.

Amūlakasikkhāpadaṃ chaṭṭham.

7. Sañciccasikkhāpadavaṇṇanā

464. Sattame **upadahantī**ti uppādentī. **Kukkuccaṃ upadahati, āpatti pācittiyassā**ti vācāya vācāya āpatti. **Anupasampannassā**ti

sāmaṇerassa. Mātugāmena saddhiṃ raho maññe tayā nisinnaṃ nipannaṃ bhuttaṃ pītaṃ, saṃghamaññe idaṃcīdaṃcī katanti-ādinā nayena kukkuccaṃ upadahati, vācāya vācāya dukkaṭaṃ. Sesamettha uttānameva. Samuṭṭhānādīnīpi amūlakasādisānevāti.

Saṅciccasikkhāpadaṃ sattamaṃ.

8. Upassutisikkhāpadavaṇṇanā

471. Aṭṭhame **adhikaraṇajātānanti** etehi bhaṇḍanādīhi uppannavivādādhikaraṇānaṃ. **Upassutinti** sutisamīpaṃ, yattha tathavā sakkā hoti tesaṃ vacanaṃ sotum, tatthāti attho. **Gacchati, āpatti dukkaṭassāti** ettha padavāre padavāre dukkaṭaṃ. **Mantentanti** aññena saddhiṃ aññasmim mantayamāne, mantenteti vā pātho, ayamevattho.

473. **Vūpasamissāmīti** upasamaṃ gamissāmi kalahaṃ na karissāmi. **Attānaṃ parimocessāmīti** mama akāraḥabhāvaṃ kathetvā attānaṃ mocessāmi. Sesamettha uttānameva.

Theyyasatthasamuṭṭhānaṃ kāyacittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, siyā kiriyaṃ sotukāmatāya gamanavasena, siyā akiriyaṃ tthitattānaṃ āgantvā mantayamānaṃ ajānāpanavasena, rūpiyaṃ aññavādakaṃ upassutīti imāni hi tīṇi sikkhāpadāni ekaparicchedāni. Saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti.

Upassutisikkhāpadaṃ aṭṭhamam.

9. Kammapaṭibāhanasikkhāpadavaṇṇanā

474. Navame **sace ca mayaṃ jāneyyāmāti** sace mayaṃ jāneyyāma. Cakāro pana nipātamattameva. **Dhammikānanti** dhammena vinayena Satthusāsanena katattā dhammo etesu atthīti dhammikāni, tesaṃ dhammikānaṃ catunnaṃ saṃghakammānaṃ. **Khiyyati, āpatti pācittiyassāti** ettha vācāya vācāya

pācittiyaṃ. Sesāṃ uttānameva. Tisaṃuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti.

Kammaṭṭhānaṃ sikkhāpadaṃ navamaṃ.

10. Chandaṃ adatvā gāmaṇasikkhāpadaṃ aṇṇaṃ

481. Dasame **vatthu vā ārocitaṃ** codakena ca cuditakena ca attano kathā kathitā, anuvijjako sammato, ettāvatāpi vatthumeva ārocitaṃ hoti. Sesamevha uttānameva.

Dhuraṇikkhepasamuṭṭhānaṃ kāyavācācittato samuṭṭhāti, kiriyākiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti.

Chandaṃ adatvā gāmaṇasikkhāpadaṃ dasamaṃ.

11. Dubbalasikkhāpadaṃ aṇṇaṃ

486. Ekādasame **yathāmittatā**ti yathāmittatāya, yo yo mitto, tassa tassa detīti vuttaṃ hoti. Esa nayo sabbapadesu. Sesāṃ ujjhāpanakādisu vuttanayattā uttānatthameva.

Tisaṃuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti.

Dubbalasikkhāpadaṃ ekādasamaṃ.

12. Paṇṇāsaṃ sikkhāpadaṃ aṇṇaṃ

489. Dvādasame yaṃ vattabbaṃ siyā, taṃ sabbāṃ timsake Paṇṇāsaṃ sikkhāpade vuttanayameva. Ayaṃ hi viṣeso—tatha attano paṇṇāmitattā nissaggiyaṃ pācittiyaṃ, idha puggalassa paṇṇāmitattā suddhikapaṇṇānti.

Tisamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, tivedananti.

Pariṇāmanasikkhāpadaṃ dvādasamaṃ.

Samatto vaṇṇanākkamena Sahadhammikavaggo aṭṭhamo.

9. Ratanavagga

1. Antepurasikkhāpadavaṇṇanā

494. Rājavaggassa paṭhamasikkhāpade **orakoti** parittako.
Uparipāsādavaragatoti pāsādavarassa uparigato. **Ayyānaṃ vāhasāti** ayyānaṃ kāraṇā, tehi jānāpitattā jānāmīti vuttaṃ hoti.

497. **Pitaraṃ pattheti**ti antaraṃ passivā ghātetuṃ icchati.
Rājantepuraṃ hatthisammaddanti-ādīsu hatthīhi sammaddo etthāti **hatthisammaddaṃ**, hatthisambādhanti attho. **Assarathasammaddapade**pi eseṇa nayo. Sammatanti¹ keci paṭhanti, taṃ na gahetabbaṃ. Rañño antepure hatthisammaddanti² pi pāṭho, tattha hatthīnaṃ sammaddaṃ hatthisammaddanti attho, rañño antepure hatthisammaddo atthīti vuttaṃ hoti. Esa nayo sesapadesupi. **Rajanīyānīti** tasmīṃ antepure edisāni rūpādīni.

498. **Muddhāvasittassāti** muddhani avasittassa. Anikkhanto rājā itoti anikkhantarājakaṃ. Tasmīṃ **anikkhantarājake**, sayanighareti attho. Ratanāṃ vuccati mahesī, niggatanti³ nikkhantaṃ, aniggataṃ⁴ ratanaṃ itoti aniggataratanaṃ, tasmīṃ **aniggataratana**ke⁴, sayanighareti attho. Sesamettha uttānameva.

Kathinasamuṭṭhānaṃ kāyavācato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyākiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Antepurasikkhāpadaṃ paṭhamāṃ.

1. Sammatanti (Sī, Syā), samatthanti (Ka)
3. Anībhataṃ (Sī, Syā)

2. Nībhatanti (Sī, Syā)
4. Anībhataratana (Sī, Syā)

2. Ratanasikkhāpadavaṇṇanā

502-3. Dutiye **vissaritvā**ti pamussitvā¹. **Puṇṇapattam** nāma satato pañca kahāpaṇā. **Kyāham karissāmī**ti kiṃ aham karissāmi. **Ābharaṇam omuñcitvā**ti Mahālatarī nāma navakoṭi-agghanakam alaṅkāram apanetvā.

504. **Antevāsī**ti paricārako.

506. **Aparikkhittassa upacāro**ti ettha upacāro nāma āramassa dve leḍḍupātā, āvasathassa pana suppapāto vā musalapāto vāti Mahāpaccariyam vuttam. **Uggaṇhāti, āpatti pācittiyassāti** ettha jātarūparajataṃ attano atthāya uggaṇhantassa vā uggaṇhāpentassa vā nissaggiyam pācittiyam, saṃhagaṇapuggalacetiyānavakammānam atthāya dukkaṭam, avasesam muttādiratanam attano vā saṃghādīnam vā atthāya uggaṇhantassa vā uggaṇhāpentassa vā dukkaṭam. Kappiyavattu vā akappiyavattu vā hotu, antamaso mātu kaṇṇapiḷandhanatālapaṇṇampi gihisantakam bhaṇḍāgārikasīsenā paṭisāmetassa pācittiyameva.

Sace pana mātāpitūnam santakam avassam paṭisāmetabbaṃ kappiyabhaṇḍam hoti, attano atthāya gahetvā paṭisāmetabbaṃ. Idam paṭisāmetvā dehīti vutte pana na vaṭṭatīti paṭikkhipitabbaṃ. Sace paṭisāmevāti pātetvā gacchanti, palibodho nāma hoti, paṭisāmetum vaṭṭati. Vihāre kammaṃ karontā vaḍḍhakī-ādayo vā rājavallabhā vā attano upakaraṇabhaṇḍam vā sayanabhaṇḍam vā paṭisāmetvā dethāti vadanti, chandenapi bhayenapi na kātabbameva, gutthaṭhānam pana dassetum vaṭṭati. Balakkārena pātetvā gatesu ca paṭisāmetum vaṭṭati.

Ajjhārāme vā ajjhāvasathe vāti ettha sace mahāvihārasadiso mahārāmo hoti, tattha pākāraparikkhitte pariveṇe yattha bhikkhūhi vā sāmaṇerehi vā gahitaṃ bhavissatīti saṅkā uppajjati, tādise eva ṭhāne uggaṇhitvā vā uggaṇhāpetvā vā ṭhapetabbaṃ. Mahābodhidvārakoṭṭhaka-ambaṇaṇasadisesu² pana mahājanasaṅcaraṇaṭṭhānesu na gahetabbaṃ, palibodho na hoti. Kurundiyam pana vuttam “eko maggaṃ gacchanto nimanussaṭṭhāne kiñci bhaṇḍam passati, ākiṇṇamanussepi jāte manussā

1. Sammussitvā (Sī)

2. Mahābodhidvāraka-ambaṇaṇasadisesu (Sī)

tameva bhikkhum āsaṅkanti, tasmā maggā okkamma nisīditabbaṃ. Sāmikeya āgatesu taṃ ācikkhitabbaṃ. Sace sāmike na passati, patirūpaṃ karissatī”ti.

Rūpena vā nimittena vā saññānaṃ katvāti ettha rūpaṃ nāma antobhaṇḍikāya bhaṇḍaṃ, tasmā bhaṇḍikaṃ muñcitvā gaṇetvā ettakā kahāpaṇā vā jātarūparajataṃ vāti sallakkhetabbaṃ. **Nimittanti** lañchanādi, tasmā lañchitāya bhaṇḍikāya mattikālañchananti vā lākhālañchananti vā nīlapilotikāya bhaṇḍikā katāti vā, setapilotikāya katāti vā evamādi sabbāṃ sallakkhetabbaṃ.

Bhikkhū patirūpāti lajjino kukkucakā. Lolajātikānaṃ hi hatthe ṭhapetum na labhati. Yo pana neva tamhā āvāsā pakkamati, na sāmike passati, tenāpi attano cīvarādimūlaṃ na katabbaṃ, thāvaraṃ pana senāsaṇaṃ vā cetiyaṃ vā pokkharāṇī vā kāretabbā. Sace dīghassa addhuno accayena sāmiko āgacchati, “upāsaka tava santakena idaṃ nāma kataṃ, anumodāhi”ti vattabbo. Sace anumodati, iccetaṃ kusalaṃ. No ce anumodati, “mama dhanam dethā”ti codetiyeva, aññaṃ samādapetvā dātabbaṃ.

507. **Ratanasammataṃ vissāsaṃ gaṇhātīti**-ādīsu āmāsameva sandhāya vuttaṃ, anāmāsaṃ na vaṭṭatiyeva. Sesamettha uttānameva. Chasamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Ratanasikkhāpadaṃ dutiyaṃ.

3. Vikālagāmappavisanasikkhāpadavaṇṇanā

508. Tatiye **tiracchānakathanti** ariyamaggassa tiracchānabhūtaṃ kathaṃ. **Rājakathanti** rājapaṭisaṃyuttaṃ kathaṃ. **Corakathā**disupi eseva nayo.

512. **Santaṃ bhikkhūnti** ettha yaṃ vattabbaṃ, taṃ Cārittasikkhāpade vuttameva. Sace sambahulā kenaci kammena gāmaṃ pavisanti, “vikāle gāmappavesanaṃ

āpucchāmi”ti sabbehi aññamaññaṃ āpucchitabbaṃ. Tasmim gāme taṃ kammaṃ na sampajjatīti aññaṃ gāmaṃ gacchanti, gāmasatampi hotu, puna āpucchana-kiccaṃ natthi. Sace pana ussāhaṃ paṭippassambhetvā vihāraṃ gacchantā antarā aññaṃ gāmaṃ pavisitukāmā honti, puna āpucchitabbameva.

Kulaghare vā āsanasālāya vā bhattakiccaṃ katvā telabhikkhāya vā sappibhikkhāya vā caritukāmo hoti, sace passe bhikkhu atthi, āpucchitvā gantabbaṃ. Asante natthīti gantabbaṃ. Vīthim otarivā bhikkhum passati, āpucchana-kiccaṃ natthi, anāpucchitvāpi caritabbameva. Gāmamajjhena maggo hoti, tena gacchantassa telādhikkhāya carissāmīti citte uppanne sace passe bhikkhu atthi, āpucchitvā caritabbaṃ. Maggā anokkamma bhikkhāya carantassa pana āpucchana-kiccaṃ natthi, aparikkhittassa gāmassa upacāro adinnādāne vuttanayeneva veditabbo.

515. **Antarārāmanti**-ādīsu na kevalaṃ anāpucchā, kāyabandhanaṃ abandhitvā saṅghāṃ apārupitvā gacchantassapi anāpatti. **Āpadāsūti** siho vā byaggho vā āgacchati, meggho vā utṭheti, añño vā koci upaddavo uppajjati, anāpatti. Evarūpāsu āpadāsu bahigāmato antogāmaṃ pavisitum vaṭṭati. Sesamettha uttānameva.

Kathinasamuṭṭhānaṃ kāyavācato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyākiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Vikālagāmappavisanasikkhāpadaṃ tatiyaṃ.

4. Sūciḡharasikkhāpadavaṇṇanā

517-20. Catutthe bhedanameva bhedanakaṃ, taṃ assa atthīti bhedanakameva. **Araṇiketi** araṇidhanuke. **Vidheti** vedhake¹. Sesamettha uttānameva. Chasamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Sūciḡharasikkhāpadaṃ catutthaṃ.

1. Vīḡheti vīḡhake (Sī), vīḡheti vīḡhake (Syā)

5. Mañcasikkhāpadavaṇṇanā

522. Pañcame **chedanakaṃ** vuttanayameva.

525. **Chanditvā paribhuñjati** ettha sace na chinditukāmo hoti, bhūmiyaṃ nikhaṇitvā pamāṇaṃ upari dasseti, uttānaṃ vā katvā paribhuñjati, ukkhipitvā vā tulāsaṅghāṭe ṭhapetvā aṭṭaṃ katvā paribhuñjati, sabbaṃ vaṭṭati. Sesamettha uttānameva. Chasamuṭṭhānaṃ.

Mañcasikkhāpadaṃ pañcamaṃ.

6. Tūlonaddhasikkhāpadavaṇṇanā

526. Chaṭṭhe tūlaṃ onaddhametthāti **tūlonaddhaṃ**, tūlaṃ pakkhipitvā upari cimilikāya onaddhanti vuttaṃ hoti. Sesamettha uttānameva. Chasamuṭṭhānaṃ.

Tūlonaddhasikkhāpadaṃ chaṭṭhaṃ.

7. Nisīdanasikkhāpadavaṇṇanā

531-4. Sattame **nisīdanaṃ anuññātaṃ hoti**ti kattha anuññātaṃ? Cīvarakkhandhake Paṇītabhojanavatthusmiṃ. Vuttaṃ hi tattha “anujānāmi bhikkhave kāyaguttiyā cīvaraguttiyā senāsanaguttiyā nisīdanā”ti¹. **Seyyathāpi purāṇāsikoṭṭho**ti yathā nāma purāṇacammakāroti attho. Yathā hi cammakāro cammaṃ vitthataṃ karissāmīti ito cito ca samañchatī, kaḍḍhati. Evaṃ sopi taṃ nisīdanaṃ. Tena taṃ Bhagavā evamāha. **Nisīdanaṃ nāma sadasaṃ vuccatī**ti santhatasadisāṃ santharivitvā ekasmiṃ ante sugatavidatthiyā vidatthimatte padese dvīsu ṭhānesu phāletvā tisso dasā kariyanti, tāhi dasāhi sadasaṃ nāma vuccati, sesamettha uttānameva. Chasamuṭṭhānaṃ.

Nisīdanasikkhāpadaṃ sattamaṃ.

1. Vi 3. 410 piṭṭhe.

8. Kaṇḍupaṭicchādisikkhāpadavaṇṇanā

537. Aṭṭhame **kaṇḍupaṭicchādi anuññātā hotīti** kattha anuññātā? Cīvarakkhandhake Belatṭhasīsavatthusmiṃ. Vuttaṃ hi tattha “anuññāmi bhikkhave yassa kaṇḍu vā piḷakā vā assāvo vā thullakacchu vā ābādho, tassa kaṇḍupaṭicchādin”¹.

539. **Yassa adhonābhi ubbhajāṇumaṇḍalanti** yassa bhikkhuno nābhiyā hetṭhā jāṇumaṇḍalānaṃ upari. **Kaṇḍūti** kacchu. **Piḷakāti** lohitatuṇḍikā sukhumapiḷakā. **Assāvoti** arisabhagandaramadhumehādīnaṃ² vasena asucipaggharaṇakaṃ. **Thullakacchu vā ābādhoti** mahāpiḷakābādho vuccati. Sesamettha uttānameva. Chasamuṭṭhānaṃ.

Kaṇḍupaṭicchādisikkhāpadaṃ aṭṭhamam.

9. Vassikasāṭikasikkhāpadavaṇṇanā

542. Navame **vassikasāṭikā anuññātā hotīti** kattha anuññātā? Cīvarakkhandhake Visākhavatthusmiṃ. Vuttaṃ hi tattha “anuññāmi bhikkhave vassikasāṭikan”³. Sesamettha uttānameva. Chasamuṭṭhānaṃ.

Vassikasāṭikasikkhāpadaṃ navamaṃ.

10. Nandasikkhāpadavaṇṇanā

547. Dasame **caturaṅgulomakoti** catūhi aṅgulehi ūnakappamāṇo, sesaṃ uttānameva. Chasamuṭṭhānaṃ.

Nandasikkhāpadaṃ dasamaṃ.

Samatto vaṇṇanākkamena Ratanavaggo navamo.

Uddiṭṭhā khoti-ādi vuttanayamevāti.

Samantapāsādikāya Vinayasamvaṇṇanāya

Khuddakavaṇṇanā samattā.

Pācittiyakaṇḍaṃ niṭṭhitam.

1. Vi 3. 410 piṭṭhe.

2. Bhagandarapamehādīnaṃ (Sī)

3. Vi 3. 408 piṭṭhe.

6. Pāṭidesanīyakaṇḍa

1. Paṭhamapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā

Pāṭidesanīyā dhammā, khuddakānaṃ anantarā.

Ṭhapitā ye ayaṃ dāni, tesāṃ bhavati vaṇṇanā.

552. Paṭhamapāṭidesanīye tāva **paṭikkamanakāleti** piṇḍāya caritvā paṭi-
āgamanakāle. **Sabbeva aggahesīti** sabbameva aggahesi. **Pavedhentīti**
kampamānā. **Apehīti** apagaccha.

553-5. **Gārayhaṃ āvusoti-**ādi paṭidesetabbākāradassanaṃ. **Rathikāti**
racchā. **Byūhanti** anibbijjhivā ṭhitā gatapaccāgataracchā. **Singhātakanti**
catukkoṇaṃ vā tikoṇaṃ vā maggasamodhānaṭṭhānaṃ. **Gharanti** kulagharaṃ.
Etesu yattha katthaci ṭhatvā gaṇhantassa gahaṇe dukkaṭaṃ ajjhohāre
ajjhohāragāṇanāya pāṭidesanīyaṃ. Hatthisālādīsu gaṇhantassāpi eseva nayo.
Bhikkhunī rathikāya ṭhatvā deti, bhikkhusacepi antarārāmādīsu ṭhatvā
gaṇhāti, āpattiyeva. “Antaragharaṃ pavittihāyā”ti hi vacanato bhikkhuniyā
antaraghare ṭhatvā dadamānāya vasenettha āpatti veditabbā, bhikkhussa
ṭhitaṭṭhānaṃ pana appamāṇaṃ. Tasmā sacepi vīthi-ādīsu ṭhito bhikkhu
antarārāmādīsu ṭhatvā dadamānāya bhikkhuniyā gaṇhāti, anāpattiyeva.

Yāmakālikaṃ sattāhakālikaṃ yāvajjivikaṃ āhāratthāya paṭiggaṇhāti,
āpatti dukkaṭassa. Ajjhohāre ajjhohāre āpatti dukkaṭassāti idaṃ āmisena
asambhinnaṃ sandhāya vuttaṃ, sambhinne pana ekarase pāṭidesanīyameva.
Ekato upasampannāyāti bhikkhunīnaṃ santike upasampannāya.
Bhikkhūnaṃ santike upasampannāya pana yathāvatthukameva.

556. **Dāpeti na detīti** aññātikā aññena kenaci dāpeti, taṃ gaṇhantassa
anāpatti. **Upanikkhipitvā detīti** bhūmiyaṃ ṭhapetvā “idaṃ ayya tumhākaṃ
dammī”ti deti, evaṃ dinnāṃ “sādhu bhaginī”ti sampañicchitvā tāya eva vā
bhikkhuniyā aññena vā kenaci paṭiggahāpetvā bhuñjitum vaṭṭati.

Sikkhamānāya sāmāneriyāti etāsaṃ dadamānānaṃ gaṇhantassa anāpatti.
Sesamettha uttānameva.

Elakalomasamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ,
paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Paṭhamapāṭidesanīyaṃ.

2. Dutiyapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā

558. Dutīye **apasakka tāva bhaginī**ti-ādi apasādetabbākāradassanaṃ.

561. **Attano bhattaṃ dāpeti na detī**ti ettha sacepi attano bhattaṃ deti,
iminā sikkhāpadena anāpattiyeva, purimasikkhāpadena āpatti. **Aññesaṃ
bhattaṃ deti na dāpetī**ti ettha sacepi dāpeyya, iminā sikkhāpadena āpatti
bhavye. Dentiyā pana neva iminā na purimena āpatti. Sesamettha
uttānameva. Kathinasamuṭṭhānaṃ, kiriyākiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ,
acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Dutiyapāṭidesanīyaṃ.

3. Tatiyapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā

562. Tatiye **ubhatopasannanti** dvīhi pasannaṃ upāsakenapi upāsikāyapi.
Tasmaṃ kira kule ubhopi te sotāpannāyeva. **Bhogena hāyatī**ti edisaṃ hi
kulaṃ sacepi asītikoṭidhanaṃ hoti, bhogehi hāyatiyeva. Kasmā? Yasmā
tattha neva upāsikā, na upāsako bhoge rakkhati.

569. **Gharato nīharitvā dentī**ti āsanasālaṃ vā vihāraṃ vā ānetvā denti.
Sacepi anāgate bhikkhumhi paṭhamameva nīharitvā dvāre ṭhapetvā pacchā
sampattassa denti, vaṭṭati. Bhikkhum pana disvā antogehato nīharitvā
diyyamānaṃ na vaṭṭatīti Mahāpaccariyaṃ vuttaṃ. Sesamettha

uttānameva. Eḷakalomasamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Tatīyapāṭidesanīyaṃ.

4. Catutthapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā

570. Catutthe **avaruddhā** hontīti paṭiviruddhā honti.

573. **Pañcannaṃ paṭisaṃviditanti** pañcasu sahadhammikesu yaṃkiñci pesetvā khādanīyaṃ bhojanīyaṃ āharissāmāti paṭisaṃviditaṃ katampi appaṭisaṃviditamevāti attho. **Ārāmaṃ ārāmūpacāraṃ ṭhapetvāti** āraññakasenāsanārāmañca tassa upacārañca ṭhapetvā upacārato nikkhantaṃ antarāmagge bhikkhuṃ disvā vā gāmaṃ āgatassa vā paṭisaṃviditaṃ katampi appaṭisaṃviditameva hotīti veditabbaṃ. **Sace sāsāṅkaṃ hoti, sāsāṅkanti ācikkhitabbanti** kasmā ācikkhitabbaṃ? Ārāme core vasante amhākaṃ nārocentīti vacanapaṭimocanattamaṃ. **Corā vattabbā manussā idhūpacarantīti** kasmā vattabbaṃ? Attano upaṭṭhākehi amhe gaṇhāpentīti vacanapaṭimocanattamaṃ.

Yāguyā paṭisaṃvidite tassā parivāro āhariyyatīti yāguyā paṭisaṃviditaṃ katvā kiṃ suddhayāguyā dinnāya pūvabhaddādinipi etissā yāguyā parivāraṃ katvā dassāmāti evaṃ yaṃkiñci āharanti, sabbaṃ paṭisaṃviditameva hoti. **Bhattena paṭisaṃviditeti**-ādīsipi eseva nayo. Asukaṃ nāma kulaṃ paṭisaṃviditaṃ katvā khādanīyādini gaheṭvā gacchatīti sutvā aññānipi tena saddhiṃ attano deyyadhammaṃ āharanti, vaṭṭati. Yāguyā paṭisaṃviditaṃ katvā pūvaṃ vā bhattaṃ vā āharanti, etampi vaṭṭatīti kurundiyaṃ vuttaṃ.

575. **Gilānassāti** appaṭisaṃviditepi gilānassa anāpatti. **Paṭisaṃvidite vā gilānassa vā sesakanti** ekassatthāya paṭisaṃviditaṃ katvā āhaṭaṃ, tassa sesakaṃ aññassāpi bhuñjitum vaṭṭati. Catunnaṃ pañcannaṃ vā paṭisaṃviditaṃ katvā bahuṃ āhaṭaṃ hoti, aññesampi dātum icchanti,

etampi paṭisaṃviditasesakameva, sabbesampi¹ vaṭṭati. Atha adhikameva hoti, sannidhiṃ mocetvā ṭhapitaṃ dutiyadivasepi vaṭṭati. Gilānassa āhaṭāvasesepi eseva nayo. Yaṃ pana appaṭisaṃviditameva katvā ābhataṃ, taṃ bahi-ārāmaṃ pesetvā paṭisaṃviditaṃ kāretvā āharāpetabbaṃ, bhikkhūhi vā gantvā antarāmagge gahetabbaṃ. Yampi vihāramajjhena gacchantā vā vanacarakādayo vā vanato āharitvā denti, purimanayeneva paṭisaṃviditaṃ kāretabbaṃ. **Tatthajātakanti** ārāme jātakameva mūlakhādanīyādiṃ aññena kappiyaṃ katvā dinnam paribhuñjato anāpatti. Sace pana taṃ gāmaṃ haritvā pacitvā āharanti, na vaṭṭati. Paṭisaṃviditaṃ kāretabbaṃ. Sesamettha uttānameva.

Kathinasamuṭṭhānaṃ, kiriyākiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Catutthapāṭidesanīyaṃ.

Samantapāsādikāya Vinayasamvaṇṇanāya

Pāṭidesanīyavaṇṇanā niṭṭhitā.

Pāṭidesanīyakandaṃ niṭṭhitaṃ.

7. Sekhiyakanda

1. Parimaṇḍalavaggavaṇṇanā

Yāni sikkhitasikkhena, **Sekhiyānīti** tādina.

Bhāsītāni ayaṃ dāni, tesampi vaṇṇanākkamo.

576. Tattha **parimaṇḍalanti** samantato maṇḍalaṃ. **Nābhimaṇḍalaṃ jāṇumaṇḍalanti** uddhaṃ nābhimaṇḍalaṃ adho jāṇumaṇḍalaṃ paṭicchādentena jāṇumaṇḍalassa heṭṭhā jaṅghaṭṭhikato paṭṭhāya aṭṭhaṅgulamattarāṃ nivāsanaṃ otāretvā nivāsetabbaṃ, tato paraṃ otārentassa dukkaṭanti vuttaṃ. Yathā nisinnassa jāṇumaṇḍalato heṭṭhā caturaṅgulamattarāṃ paṭicchannaṃ hotīti Mahāpaccariyaṃ vuttaṃ, evaṃ nivāsentassa pana nivāsanaṃ pamāṇikaṃ vaṭṭati. Tatridaṃ pamāṇaṃ, dīghato muṭṭhipaṇcakaṃ tiriyaṃ aḍḍhateyyahatthaṃ. Tādisassa pana alābhe tiriyaṃ dvihatthapamāṇampi vaṭṭati jāṇumaṇḍalapaṭicchādanatthaṃ, nābhimaṇḍalaṃ pana cīvarenāpi sakkā paṭicchādetunti. Tattha ekapaṭṭacīvaraṃ evaṃ nivatthampi nivatthattṭhāne¹ na tiṭṭhati, dupaṭṭarāṃ pana tiṭṭhati.

Olambento nivāseti āpatti dukkaṭassāti ettha na kevalaṃ purato ca pacchato ca olambetvā nivāsentasseva dukkaṭaṃ, ye panaññe “tena kho pana samayena chabbaggiyā bhikkhū gihinivattharāṃ nivāsentī hatthisoṇḍakaṃ macchavālakaṃ catukkaṇṇakaṃ tāla`vaṇṭakaṃ satavalikaṃ nivāsentī”ti-ādinā² nayena Khandhake nivāsanadosā vuttā, tathā nivāsentassāpi dukkaṭameva. Te sabbe vuttanayena parimaṇḍalaṃ nivāsentassa na honti. Ayamettha saṅkhepo. Vitthārato pana tattheva āvi bhavissati.

Asañciccāti purato vā pacchato vā olambetvā nivāsessāmīti evaṃ asañcicca, atha kho parimaṇḍalaṃyeva nivāsessāmīti virajjhivā aparimaṇḍalaṃ nivāsentassa anāpatti. **Assatiyāti** aññavihitassāpi tathā nivāsentassa anāpatti. **Ajānantassāti** ettha nivāsanavattarāṃ ajānantassa makkho natthi. Nivāsanavattarāṃ hi sādhuṃ uggahetabbaṃ, tassa anuggahaṇamevassa anādariyaṃ. Taṃ pana sañcicca anuggaṇhantassa³ yujjati, tasmā uggahitavattopi yo āruḷhabhāvaṃ vā oruḷhabhāvaṃ vā na jānāti,

1. Ṭhāne (Sī, Syā)

2. Vi 4. 277 piṭṭhe.

3. Anuggaṇhantasseva (Sī, Syā)

tassa anāpatti. Kurundiyaṃ pana parimaṇḍalaṃ nivāsetuṃ ajānantassa anāpattīti vuttaṃ. Yo pana sukkhajaṅgho vā mahāpiṇḍikamaṃso vā hoti, tassa sārūppatthāya jāṇumaṇḍalato aṭṭhaṅgulādhikampi otāretvā nivāsetuṃ vaṭṭati.

Gilānassāti jaṅghāya vā pāde vā vaṇo hoti, ukkhipitvā vā otāretvā vā nivāsetuṃ vaṭṭati. **Āpadāsūti** vālamigā vā corā vā anubandhanti, evarūpāsu āpadāsu anāpatti. Sesamettha uttānameva.

Paṭhamapārājikasamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti. Phussadevatthero acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, tivedananti āha. Upatissatthero pana anādariyaṃ paṭiccāti vuttattā lokavajjaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti āha.

577. **Parimaṇḍalaṃ pārūpitabbanti** tena kho pana samayena chabbaggiyā bhikkhū gihipārutaṃ pārūpantīti¹ evaṃ vuttaṃ anekappakāraṃ gihipārūpanaṃ apārūpitvā idha vuttanayeneva ubho kaṇṇe samaṃ katvā pārūpanavattaṃ pūrentena parimaṇḍalaṃ pārūpitabbaṃ. Imāni ca dve sikkhāpadāni avisesena vuttāni. Tasmā vihārepi antaragharepi parimaṇḍalameva nivāsetabbañca pārūpitabbañcāti. Samuṭṭhānādīni paṭhamasikkhāpade vuttanayeneva veditabbāni saddhiṃ theravādena.

578. **Kāyaṃ vivaritvāti** jattumpi² urampi vivaritvā. **Suppaṭicchannenāti** na sasīsaṃ pārutena, atha kho gaṇṭhikaṃ paṭimuñcitvā anuvātantena gīvaṃ paṭicchādetvā ubho kaṇṇe samaṃ katvā paṭisaṃharitvā yāva maṇibandhaṃ paṭicchādetvā antaraghare gantabbaṃ. Dutiyasikkhāpade galavāṭakato paṭṭhāya sīsaṃ, maṇibandhato paṭṭhāya hatthe, piṇḍimaṃsato ca paṭṭhāya pāde vivaritvā nisīditabbaṃ.

579. **Vāsūpagatassāti** vāsathāya upagatassa rattibhāge vā divasabhāge vā kāyaṃ vivaritvāpi nisīdato anāpatti.

580. **Susāṃvutoti** hatthaṃ vā pādaṃ vā akīlāpento, suvinītoti attho.

1. Vi 4. 278 piṭṭhe.

2. Jāṇumpi (Syā, Ka)

582. **Okkhittacakkhūti** heṭṭhā khittacakkhu hutvā. **Yugamattaṃ pekkhamānoti** yugayuttako hi danto ājāneyyo yugamattaṃ pekkhati purato catuhatthappamāṇaṃ bhūmibhāgaṃ, imināpi ettakaṃ pekkhantena gantabbaṃ. **Yo anādariyaṃ paṭicca tahaṃ tahaṃ oloketoti** yo taṃtaṃdisābhāgaṃ pāsādaṃ kūṭāgāraṃ vīthiṃ olovento gacchati, āpatti dukkaṭassa. Ekasmiṃ pana ṭhāne ṭhatvā hatthi-assādi-parissayābhāvaṃ oloketuṃ vaṭṭati. Nisīdantenāpi okkhittacakkhunāva nisīditabbaṃ.

584. **Ukkhittakāyāti** ukkhepena, itthambhūtalakkhaṇe karaṇavacanaṃ ekato vā ubhato vā ukkhittacīvaro hutvāti attho. Anto-indakhīlato paṭṭhāya na evaṃ gantabbaṃ. Nisinnakāle pana dhamakaraṇaṃ nīharantenāpi cīvaraṃ anukkhīpitvāva nīharitabbanti.

Paṭhamo vaggo.

2. Ujjagghikavaggavaṇṇanā

586. **Ujjagghikāyāti** mahāhasitaṃ hasanto. Vuttanayenevettha karaṇavacanaṃ.

588. **Appasaddo antaraghareti** ettha kittāvatā appasaddo hoti? Dvādasahatthe gehe ādimhi saṃghatthero, majjhe dutiyatthero, ante tatiyattheroti evaṃ nisinnesu saṃghatthero dutiyena saddhiṃ manteti, dutiyatthero tassa saddaṇceva suṇāti, kathaṇca vavatthapeti. Tatiyatthero pana saddameva suṇāti, kathaṃ na vavatthapeti. Etthāvatā appasaddo hoti. Sace pana tatiyatthero kathaṃ vavatthapeti, mahāsaddo nāma hoti.

590. **Kāyaṃ paggaḥetvāti** niccalaṃ katvā ujukena kāyena samena iriyāpathena gantabbaṇceva nisīditabbaṇca.

592. **Bāhuṃ paggaḥetvāti** niccalaṃ katvā.

594. **Sīsaṃ paggaḥetvāti** niccalaṃ ujum ṭhapayitvā.

Dutiyo vaggo.

3. Khambhakatavaggavaṇṇanā

596-8. **Khambhakato** nāma kaṭṭiyam hattham ṭhapetvā katakhambho. **Oguṇṭhitoti** sasāsam pāruto.

600. **Ukkuṭikāyāti** ettha ukkuṭikā vuccati paṇhiyo ukkhipitvā aggapādehi vā, aggapāde vā ukkhipitvā paṇhihi yeva vā bhūmim phusantassa gamanam. Karaṇavacanam panettha vuttalakkaṇameva.

601. **Dussapallatthikāyāti** ettha āyogapallatthikāpi dussapallatthikā-eva.

602. **Sakkaccanti** satim upaṭṭhapetvā.

603. **Ākirantepīti** piṇḍapātam dentepi. **Pattasaññīti** patte saññam katvā.

604. **Samasūpako** nāma yattha bhattassa catutthabhāgappamāṇo sūpo hoti. **Muggasūpo māsasūpoti** ettha kulatthādīhi katasūpāpi saṅgaham gacchantiye vāti Mahāpaccariyam vuttam. **Rasaraseti** ettha ṭhapetvā dve sūpe avasesāni oloṇi sāka sūpeyya maccharasa māmsarasādīni rasarasāti veditabbāni. Tam rasarasam bahumpi gaṇhantassa anāpatti.

605. **Samatittikanti** samapuṇṇam samabharitam. **Thūpīkatam piṇḍapātam paṭiggaṇhāti, āpatti dukkaṭassāti** ettha thūpīkato nāma pattassa antomukhavaṭṭilekham atikkamitvā kato, patte pakkhitto racito pūritoti attho, evam katam agahetvā antomukhavaṭṭilekhāsamappamāṇo gahetabbo.

Tattha thūpīkatam nāma pañcahi bhojanehi katanti Abhayatthero āha. Tipiṭakacūlanāgatthero pana “piṇḍapāto nāma yāgupi bhattampi khādanīyampi cuṇṇapiṇḍopi dantakaṭṭhampi Dasikasuttampī”ti idam suttam vatvā Dasikasuttampi thūpīkatam na vaṭṭatīti āha. Tesam vādam sutvā bhikkhū rohaṇam gantvā Cūlasumanattheram pucchimsu “bhante thūpīkatapiṇḍapāto kena paricchinno”ti, tesaṇca therānam vādam ārocesum. Thero sutvā

āha “aho Cūḷanāgo sāsano bhaṭṭho, ahaṃ etassa sattakkhattum vinayaṃ vācento na kadāci evaṃ avacaṃ, ayaṃ kuto labhivā evaṃ vadasī”ti.

Bhikkhū therāṃ yācimsu “kathetha dāni bhante kena paricchinno”ti.

“Yāvakālikenaṅvuso”ti thero āha. Tasmā yaṃkiñci yāgubhattaṃ vā phalāphalaṃ vā āmisajātikaṃ samatittikameva gahetabbaṃ. Tañca kho adhiṭṭhānupagena pattena, itarena pana thūpīkatampi vaṭṭati.

Yāmakālikasattāhakālikayāvajīvikāni pana adhiṭṭhānupagapattēpi thūpīkatāni vaṭṭanti. Dvīsu pattesu bhattaṃ gahetvā ekasmiṃ pūretvā vihāraṃ pesetum vaṭṭatīti Mahāpaccariyaṃ vuttaṃ. Yaṃ patte pakkhipiyamānaṃ¹ pūva-ucchukhaṇḍaphalāphalādi heṭṭhā orohati, taṃ thūpīkataṃ nāma na hoti.

Pūvavaṭṭaṃsakāṃ ṭhapetvā piṇḍapātaṃ denti, thūpīkatameva hoti.

Pupphavaṭṭaṃsakatakkolakaṭukaphalādivaṭṭaṃsake² pana ṭhapetvā dinnāṃ thūpīkataṃ na hoti. Bhattassa upari thālakaṃ vā pattaṃ vā ṭhapetvā pūretvā gaṇhāti, thūpīkataṃ nāma na hoti. Kurundiyaṃ vuttaṃ “thālake vā paṇṇe vā pakkhipitvā taṃ pattamatthake ṭhapetvā denti, pāṭekkabhājanaṃ vaṭṭatī”ti.

Idha anāpattiyaṃ gilāno na āgato, tasmā gilānassapi thūpīkataṃ na vaṭṭati. Sabbattha pana paṭiggahetumeva na vaṭṭati, paṭiggahitaṃ pana supaṭiggahitameva hoti, paribhuñjitum vaṭṭatīti.

Tatiyo vaggo.

4. Sakkaccavaggavaṇṇanā

606. **Sakkaccanti** etthāpi asakkaccaṃ paṭiggahaṇeyeva āpatti, paṭiggahitaṃ pana supaṭiggahitameva. Sakkaccanti ca pattasaññīti cāti ubhayaṃ vuttanayameva.

608. **Sapadānanti** tattha tattha odhiṃ akatvā anupaṭipāṭiyā. **Samasūpake** vattabbaṃ vuttameva.

610. **Thūpakatoti** matthakato, vemajjhatoti attho.

1. Pakkhipamānaṃ (Sī)

2. ...kamukaphalādivaṭṭaṃsake (Sī) ...kaṭukaphalādivaṭṭaṃsakāṃ (Syā)

611. **Paṭicchādetvā** dentīti māghātasamayādīsu paṭicchannaṃ byañjanaṃ katvā denti. Viññattiyaṃ vattabbaṃ natthi.

614. **Ujjhānasaññī**sikkhāpadepi gilāno na muccati.

615. **Nātimahanto** kabaḷoti mayūraṇḍaṃ atimahantaṃ, kukkuṭaṇḍaṃ atikhuddakaṃ, tesāṃ vemajjhappamaṇo. **Khajjaket**i ettha mūlakhādanīyādi sabbaṃ gahetabbaṃ.

Catuttho vaggo.

5. Kabaḷavaggavaṇṇanā

617. **Anāhaṭeti** anāharite, mukhadvāraṃ asampāpiteti attho.

618. **Sabbaṃ hatthanti** sakalahatthaṃ.

619. **Sakabaḷenā**ti ettha dhammaṃ kathento harītakāṃ vā laṭṭhimadhukaṃ vā mukhe pakkhipitvā katheti. Yattakena vacanaṃ aparipuṇṇaṃ na hoti, tattake mukhamhi sante kathetum vaṭṭati.

620. **Piṇḍukkhepakanti** piṇḍaṃ ukkhipitvā ukkhipitvā.

621. **Kabaḷāvacchedakanti** kabaḷaṃ avacchinditvā avacchinditvā.

622. **Avagaṇḍakāra**kanti makkaṭo viya gaṇḍe katvā katvā.

623. **Hatthaniddhunakanti** hatthaṃ niddhunitvā niddhunitvā.

624. **Sitthāvakāra**kanti sitthāni avakiritvā avakiritvā.

625. **Jivhānicchāra**kanti jivhaṃ nicchāretvā nicchāretvā.

626. **Capucapukāra**kanti capu capūti evaṃ saddaṃ katvā katvā.

Pañcama vaggo.

6. Surusuruvaggavaṇṇanā

627. **Surusurukārakanti** surusurūti evaṃ saddaṃ katvā katvā. **Davoti** pariḥāsavacanaṃ, taṃ yena kenaci pariyāyena “kiṃ Buddho silakabuddho paṭibuddho, kiṃ dhammo godhammo ajadhammo, kiṃ saṅgho migasaṅgho pasusaṅgho”ti-ādinā nayena tīṇi ratanāni ārabba na kātabbanti attho.

628. **Hatthanillehakanti** hatthaṃ nillehitvā nillehitvā. Bhuñjantena hi aṅgulimattampi nillehituṃ na vaṭṭati. Ghanayāguphāṇitapāyāsādike pana aṅgulīhi gahetvā aṅguliyo mukhe pavesetvā bhuñjitum vaṭṭati.

Pattanillehaka-oṭṭhanillehakesupi eseva nayo. Tasmā ekaṅguliyāpi patto na nillehitabbo, eka-oṭṭhopi jivhāya na nillehitabbo, oṭṭhamamsehi eva pana gahetvā anto pavesetum vaṭṭati.

631. **Kokanadeti** evaṃnāmake. **Kokanadanti** padumaṃ vuccati, so ca pāsādo padumasaṇṭhāno, tenassa kokanadotveva nāmaṃ akaṃsu. **Na sāmisenā hatthena pāṇiyathālakanti** etaṃ paṭikkūlavasena paṭikkhittaṃ, tasmā saṅghikampi puggalikampi gihisantakampi attano santakampi saṅkhampi sarāvampi thālakampi na gahetabbameva, gaṇhantassa dukkaṭaṃ. Sace pana hatthassa ekadeso āmisamakkhito na hoti, tena padesena gahetum vaṭṭati.

632. **Uddharitvā vāti** sitthāni udakato uddharitvā ekasmiṃ thāne rāsiṃ katvā udakaṃ chaḍḍeti. **Bhinditvā vāti** sitthāni bhinditvā udakagatikāni katvā chaḍḍeti. **Paṭiggahe vāti** paṭiggahena paṭicchanto naṃ paṭiggahe chaḍḍeti. **Nīharitvāti** bahi nīharitvā chaḍḍeti, evaṃ chaḍḍentassa anāpatti.

634. **Setacchattanti** vatthapaliguṇṭhitaṃ paṇḍaracchattaṃ. **Kilañjacchattanti** vilīvacchattaṃ. **Paṇṇacchattanti** tālapaṇṇādīhi yehi kehici kataṃ. **Maṇḍalabaddhaṃ salākabaddhanti** idaṃ pana tiṇṇampi chattānaṃ pañjaradassanattaṃ vuttaṃ. Tāni hi maṇḍalabaddhāni ceva honti salākabaddhāni ca. Yampi tatthajātakadaṇḍakena kataṃ ekapaṇṇacchattaṃ hoti, tampi chattameva. Etesu yaṃkiñci chattaṃ

pāṇimhi assāti **chattapāṇi**. So taṃ chattaṃ dhārayamāno vā aṃse vā katvā ūrumhi vā ṭhapetvā yāva hatthena na muccati, tāvassa dhammaṃ desetum na vaṭṭati, desetassa vuttanayena dukkaṭaṃ. Sace panassa añño chattaṃ dhāreti, chattapādukāya¹ vā ṭhitaṃ hoti, hatthato apagatamatte chattapāṇi nāma na hoti. Tassa dhammaṃ desetum vaṭṭati. Dhammaparicchedo panettha padasodhamme vuttanayeneva veditabbo.

635. **Daṇḍapāṇissāti** ettha daṇḍo nāma majjhimassa purisassa catuhatthappamāṇo, daṇḍapāṇibhāvo panassa chattapāṇimhi vuttanayeneva veditabbo.

636. **Satthapāṇimhipi** eseva nayo. Asim̐ sannahitvā ṭhitopi hi satthapāṇisaṅkhyam̐ na gacchati.

637. **Āvuponissāti** ettha kiñcāpi vuttaṃ “āvudham̐ nāma cāpo kodaṇḍo”ti, atha kho sabbāpi dhanuvikati saddhim̐ saravikatiyā āvudhanti veditabbar̐. Tasmā saddhim̐ vā sarena dhanum̐ gahetvā suddhadhanum̐ vā suddhasaram̐ vā sajjiyadhanum̐ vā nijjiyadhanum̐ vā gahetvā ṭhitassa vā nisinnassa vā dhammo desetum na vaṭṭati. Sace panassa dhanum̐ kaṇṭhepi paṭimukkam̐ hoti, yāva hatthena na gaṇhāti, tāva dhammaṃ desetum vaṭṭatiyevāti.

Chaṭṭho vaggo.

7. Pādukavaggavaṇṇanā

638. **Akkantassāti** chattadaṇḍake aṅgulantaram̐ appavesetvā kevalam̐ pādukaṃ akkamitvā ṭhitassa. **Paṭimukkassāti** paṭimuñcitvā ṭhitassa. Upāhanāyapi eseva nayo. **Omukkoti** panetthe paṇhikabaddham̐ omuñcitvā ṭhito vuccati.

640. **Yānatassāti** ettha sacepi dvīhi janehi hatthasaṅghāṭeṇa gahito, sāṭake vā ṭhapetvā vaṃsena vayhati, ayutte vā vayhādike

1. Chattaṃ pādukāya (Si)

yāne, visaṅkharitvā vā ṭhapite cakkamattepi nisinno yānagatotveva saṅkhyam gacchati. Sace pana dvepi ekayāne nisinnā honti, vaṭṭati. Visum nisinnesupi ucce yāne nisinnena nīce nisinnassa desetuṃ vaṭṭati, samappamāṇepi vaṭṭati. Purime yāne nisinnena pacchime nisinnassa vaṭṭati. Pacchime pana uccatarepi nisinnena desetuṃ na vaṭṭati.

641. **Sayanagatassāti** antamaso kaṭasārakepi pakatibhūmiyampi nipannassa uccepi mañcapīṭhe vā bhūmipadese vā ṭhitena nisinnena vā desetuṃ na vaṭṭati. Sayanagatena pana sayanagatassa uccatare vā samappamāṇe vā nipannena desetuṃ vaṭṭati. Nipannena va ṭhitassa vā nisinnassa vā desetuṃ vaṭṭati, nisinnenāpi ṭhitassa vā nisinnassa vā vaṭṭati. Ṭhitena ṭhitasseva vaṭṭati.

642. **Pallatthikāyāti** āyogapallatthikāya vā hatthapallatthikāya vā dussapallatthikāya vā yāya kāyaci pallatthikāya nisinnassa agilānassa desetuṃ na vaṭṭati.

643. **Veṭṭitasāsassāti** dussaveṭṭhanena vā moḷi-ādihi vā yathā kesanto na dissati, evaṃ veṭṭitasāsassa.

644. **Oguṇṭhitasāsassāti** sasīsam pārutassa.

645. **Chamāyam nisinnenāti** bhūmiyam nisinnena. **Āsane nisinnassāti** antamaso vatthampi tiṇānipi santharitvā nisinnassa.

647. **Chapakassāti** caṇḍālassa. **Chapakīti** caṇḍālī. **Nilīnoti** paṭicchanno hutvā. **Yatra hi nāmāti** yo hi nāma. **Sabbamidam carimam katanti tattheva paripatīti** “sabbo ayam loko saṅkaram gato nimmariyādo”ti imam vacanam vatvā tattheva tesam dvinnampi antarā rukkhato patito. Patitvā ca pana ubhinnampi purato ṭhatvā imam gātham abhāsi—

Ubho attham na jānanti -pa- asmā kumbhamivābhidāti.

Tattha **ubho attham na jānantīti** dvepi janā Pāḷiyā attham na jānanti. **Dhammam na passareti** Pāḷim na passanti. Katame te ubhoti? **Yo cāyam**

mantarṃ vāceti, yo cādhammenadhīyatīti, evaṃ brāhmaṇaṅca rājānaṅca ubhopi adhammikabhāve ṭhapesi.

Tato brāhmaṇo **sālīnanti** gāthamāha. Tassattho—jānāmahaṃ bho ayaṃ adhammoti¹, api ca kho mayā dīgharattaṃ saputtadāraparijanena rañño santako sālīnaṃ odano bhutto. **Sucimaṃsūpasecanoti** nānappakāravikatisampāditaṃ sucimaṃsūpasecanaṃ missīkaraṇamassāti **sucimaṃsūpasecano**. **Tasmā dhamme na vattāmīti** yasmā evaṃ mayā rañño odano bhutto, aññe ca bahū lābhā laddhā, tasmā dhamme ahaṃ na vattāmi udare baddho² hutvā, na dhammaṃ ajānanto. Ayaṃ hi dhammo ariyehi vaṇṇito pasattho thomitoti jānāmi.

Atha naṃ chapako **dhiratthūti**—ādinā gāthādvayena ajjhabhāsi. Tassattho—yo tayā dhanalābho ca yasalābho ca laddho, dhiratthu taṃ dhanalābhaṃ yasalābhaṅca brāhmaṇa. Kasmā? Yasmā ayaṃ tayā laddho lābho āyatiraṃ apāyesu vinipātanahetunā sampati ca adhammacaraṇena vutti nāma hoti, evarūpā yā vutti āyatiraṃ vinipātena idha adhammacaraṇena vā nippajjati, kiṃ tāya vuttiyā. Tena vuttaṃ—

Dhiratthu taṃ dhanalābhaṃ, yasalābhaṅca brāhmaṇa.

Yā vutti vinipātena, adhammacaraṇena vāti.

Paribbaja mahābrahmeti mahābrāhmaṇa ito disā³ sīghaṃ palāyassu. **Pacantaññepi paṇinoti** aññepi sattā pacanti ceva bhuñjanti ca, na kevalaṃ tvañceva rājā ca. **Mā tvaṃ adhammo ācarito, asmā kumbhamivābhidāti** sace hi tvaṃ ito aparibbajitvā imaṃ adhammaṃ ācarissasi, tato tvaṃ so adhammo evaṃ ācarito yathā udakakumbhaṃ pāsāṇo bhindeyya, evaṃ bhecchati⁴, tena mayaṃ taṃ vadāma—

Paribbaja mahābrahme, pamantaññepi paṇino.

Mā tvaṃ adhammo ācarito, asmā kumbhamivābhidāti.

Ucce āsaneti antamaso bhūmippadesepi unnataṭṭhāne nisinnassa desetum na vaṭṭati.

1. Dhammoti (Sī)

3. Desā (Sī, Syā)

2. Udarekabaddho (Ka)

4. Evaṃ mā bhijja (Sī), evaṃ bhijjati (Syā, Ka)

648. **Na ʔhito nisinnassāti** sacepi therupaṭṭhānaṃ gantvā ʔhitaṃ daharabhikkhuṃ āsane nisinno mahāthero pañhaṃ pucchati, na kathetabbaṃ. Gāravena pana therāṃ uṭṭahitvā pucchathāti vattuṃ na sakkā, passe ʔhitabhikkhussa kathemīti kathetuṃ vaṭṭati.

649. **Na pacchato gacchantenāti** ettha sace purato gacchanto pacchato gacchantaṃ pañhaṃ pucchati, na kathetabbaṃ. Pacchimassa bhikkhuno kathemīti kathetuṃ vaṭṭati. Saddhiṃ uggahitadhammaṃ pana sajjhāyituṃ vaṭṭati. Samadhurena gacchantassa kathetuṃ vaṭṭati.

650. **Na uppathenāti** etthāpi sace dvepi sakaṭapathe ekekacakkapathena vā uppathena vā samadhuraṃ gacchanti, vaṭṭati.

651. **Asaṇciccāti** paṭicchannaṭṭhānaṃ gacchantassa sahasā uccāro vā passāvo vā nikkhamati, asaṇcicca kato nāma anāpatti.

652. **Na hariteti** ettha yampi jīvarukkhassa mūlaṃ pathaviyaṃ dissamānaṃ gacchati, sākha vā bhūmilaggā gacchati, sabbaṃ haritasāṅkhāameva. Khandhe nisīditvā appaharitaṭṭhāne pātetuṃ vaṭṭati. Appaharitaṭṭhānaṃ olokontasseva sahasā nikkhamati, gilānaṭṭhāne ʔhito hoti, vaṭṭati. **Appaharite katoti** appaharitaṃ alabhantena tiṇaṇḍupakaṃ vā palālaṇḍupakaṃ vā ʔhapetvā katopi pacchā haritaṃ ottharati, vaṭṭatiyeva. Kheḷena cettha siṅghāṇikāpi saṅgahitāti Mahāpaccariyaṃ vuttaṃ.

653. **Na udaketi** etaṃ paribhoga-udakameva sandhāya vuttaṃ, vaccakuṭṭisamuddādi-udakesu pana aparibhogesu anāpatti. Deve vassante samantato udakogho hoti, anudakaṭṭhānaṃ olokontasseva nikkhamati, vaṭṭati. Mahāpaccariyaṃ vuttaṃ “etādise kāle anudakaṭṭhānaṃ alabhantena kātuṃ vaṭṭatī”ti. Sesāṃ sabbasikkhāpadesu uttānatthameva.

Sattamo vaggo.

Samuṭṭhānādidīpanatthāya panettha idaṃ pakiṇṇakaṃ—ujjagghika-uccāsaddapaṭisaṃyuttāni cattāri, sakabaḷena mukhena byāharaṇaṃ ekaṃ, chamāṇicāsanaṭṭhānapacchatogamana-uppathagamanapaṭisaṃyuttāni pañcāti imāni dasa sikkhāpadāni samanubhāsanasaṃmuṭṭhānāni kāyavācācittato samuṭṭhahanti, kiriyāni,

saññāvimokkhāni, sacittakāni, lokavajjāni, kāyakammavacīkammāni, akusalacittāni, dukkhavedanānīti.

Sūpodanaviññattisikkhāpadāni theyyasatthasamuṭṭhānaṃ kāyacittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti.

Chattapāṇidaṇḍapāṇisatthapāṇi-āvudhapāṇipāduka-upāhanayānasayanapallatthikaveṭṭhita-ogunṭhitanāmakāni ekādasasikkhāpadāni dhammadeśanasamuṭṭhānāni vācācittato samuṭṭhahanti, kiriyākiriyaṇi, saññāvimokkhāni, sacittakāni, lokavajjāni, vacīkammāni, akusalacittāni, dukkhavedanānīti.

Avasesāni tepaṇṇāsa sikkhāpadāni paṭhamapārājikasamuṭṭhānānīti.

Sabbasekhiyesu ābādhapaccayā anāpatti, thūpīkatapiṇḍapāte, sūpabyañjanena paṭicchādane, ujjhānasaññimhīti tīsu sikkhāpadesu gilāno natthīti.

Sekhiyavaṇṇanā niṭṭhitā.

Sekhiyakandaṃ niṭṭhitaṃ.

8. Sattādhikaraṇasamatha

655. Adhikaraṇasamathesu **sattā**ti tesāṃ dhammānaṃ saṅkhyāparicchedo. Catubbidhaṃ adhikaraṇaṃ samenti vūpasamentīti **adhikaraṇasamathā**. Tesāṃ vitthāro Khandhake ca Parivāre ca vutto, tassatthaṃ tattheva vaṇṇayissāma. Sesāṃ sabbattha uttānamevāti.

Samantapāsādikāya Vinayasaṃvaṇṇanāya

Bhikkhuvibhaṅgavaṇṇanā niṭṭhitā.

Anantarāyena yathā, niṭṭhitā vaṇṇanā ayaṃ.

Anantarāyena tathā, santiṃ pappontu paṇino.

Ciraṃ tiṭṭhatu saddhammo, kāle vassaṃ ciraṃ pajāṃ.

Tappetu devo dhammena, rājā rakkhatu medaninti.

Mahāvibhaṅgo niṭṭhito.

Bhikkhunīvibhaṅgavaṇṇanā

Namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa.

1. Pārājikakaṇḍa

Yo bhikkhūnaṃ Vibhaṅgassa, saṅgahito anantaraṃ.
Bhikkhunīnaṃ Vibhaṅgassa, tassa saṃvaṇṇanākkamo.
Patto yato tato tassa, apubbapadavaṇṇanaṃ.
Kātuṃ pārājike tāva, hoti saṃvaṇṇanā ayaṃ.

1. Paṭhamapārājikasikkhāpadavaṇṇanā

656. Tena samayena Buddho Bhagavā Sāvattiyaṃ viharati -pa- Sāḷho Migāranattāti ettha Sāḷhoti tassa nāmaṃ, Migāramātuyā pana nattā hoti. Tena vuttaṃ “Migāranattā”ti. Navakammikanti navakammādhittṭhāyakaṃ. Paṇḍitāti paṇḍiccena samannāgatā. Byattāti veyyattikena¹ samannāgatā. Medhāvinīti Pāḷiggahaṇe satipubbaṅgamāya paññāya, atthaggaṇe paññāpubbaṅgamāya satiyā samannāgatā. Dakkhāti chekā, avirajjhivā sīghaṃ kattabbakārinīti attho. Analasāti ālasiyavirahitā. Tatrūpāyāyāti tesu tesu kammesu upāyabhūtāya. Vīmaṃsāyāti kattabbakammupaparikkhāya. Samannāgatāti sampayuttā. Alaṃ kātunti samatthā taṃ taṃ kammaṃ kātum. Alaṃ saṃvidhātunti evaṇca evaṇca idaṃ hotūti evaṃ saṃvidahitumpi samatthā. Katākataṃ jānitunti kataṇca akataṇca jānitum. Teti te ubho, sā ca Sundarīnandā so ca Sāḷhoti attho. Bhattaggeti parivesanaṭṭhāne. Nikūṭeti koṇasadisaraṃ katvā dassite gambhīre. Vissaro me bhavissatīti virūpo me

1. Veyyattiyena (Sī, Syā)

saro bhavissati, vippakārasaddo bhavissatīti attho. **Patimānentīti** apekkhamānā. **Kyāhanti** kiṃ ahaṃ. **Jarādubbalāti** jarāya dubbalā. **Caranagilānāti** pādarogena samannāgatā.

657-8. **Avassutāti** kāyasamsaggarāgena avassutā, tintā kilinnāti attho. Padabhājane panassa tameva rāgaṃ gahetvā “sārattā”ti-ādi vuttaṃ. Tattha **sārattāti** vatthaṃ viya raṅgajātena kāyasamsaggarāgena suṭṭhu rattā. **Apekkhavatīti** tasveva rāgassa vasena tasmim purise pavattāya apekkhāya samannāgatā. **Paṭibaddhacittāti** tena rāgena tasmim purise bandhitvā ṭhapitacittā viya. Esa nayo dutiyapadavibhaṅgepi. **Purisapuggalassāti** purisasāṅkhātassa puggalassa. **Adhakkhanti** akkhakānaṃ adho. **Ubbhajāṇumaṇḍalanti** jāṇumaṇḍalānaṃ upari. Padabhājane pana padapaṭipāṭiyā eva “heṭṭhakkhakaṃ uparijāṇumaṇḍalan”ti vuttaṃ. Ettha ca ubbhakapparampi ubbhajāṇumaṇḍaleneva saṅgahitaṃ. Sesāṃ Mahāvibhaṅge vuttanayeneva veditabbaṃ. **Purimāyo upādāyāti** sādharmaṇapārājikehi pārājikāyo catasso upādāyāti attho. **Ubbhajāṇumaṇḍalikāti** idaṃ pana imissā pārājikāya nāmamattaṃ, tasmā padabhājane na vicāritaṃ.

659. Evaṃ uddiṭṭhasikkhāpadaṃ padānukkamena vibhajitvā idāni avassutādibhedena āpattibhedam dassetuṃ **ubhato-avassuteti**-ādimāha. **Tattha ubhato-avassuteti** ubhato-avassave, bhikkhuniyā ceva purisassa ca kāyasamsaggarāgena avassutabhāve satīti attho. **Kāyena kāyaṃ āmasatīti** bhikkhunī yathāparicchinna kāyena purisassa yaṃkiñci kāyaṃ, puriso vā yena kenaci kāyena bhikkhuniyā yathāparicchinnaṃ kāyaṃ āmasati, ubhayathāpi bhikkhuniyā pārājikaṃ. **Kāyena kāyapaṭibaddhanti** vuttappakāreneva attano kāyena purisassa kāyapaṭibaddhaṃ. **Āmasatīti** ettha sayam vā āmasatu, tassa vā āmasanaṃ sādīyatu, thullaccayameva. **Kāyapaṭibaddhena kāyanti** attano vuttappakārakāyapaṭibaddhena purisassa kāyaṃ. **Āmasatīti** idhāpi sayam vā āmasatu, tassa vā āmasanaṃ sādīyatu, thullaccayameva. Avasesapadesupi imināva nayena vinicchayo veditabbo.

Sace pana bhikkhu ceva bhikkhunī ca hoti, tatra ce bhikkhunī āmasati, bhikkhu niccalo hutvā cittena sādiyati, bhikkhu āpattiyā na kāretabbo. Sace bhikkhu āmasati, bhikkhunī niccalā hutvā citteneva adhvāseti, kāyaṅgaṃ acopayamānāpi pārājikakkhethe pārājikenā, thullaccayakkhethe thullaccayena, dukkaṭakkhethe dukkaṭena kāretabbā. Kasmā?
 “Kāyasamsaggaṃ sādiyeyyā”ti vuttattā. Ayaṃ Aṭṭhakathāsu vinicchayo. Evaṃ pana sati kiriyāsamuṭṭhānatā na dissati, tasmā tabbahulanayena sā vuttāti veditabbā.

660. **Ubbhakkhakanti** akkhakānaṃ upari. **Adhojāṇumaṇḍalanti** jāṇumaṇḍalānaṃ heṭṭhā. Ettha ca adhokapparampi adhojāṇumaṇḍaleneva saṅgahitaṃ.

662. **Ekato-avassuteti** ettha kiñcāpi ekatoti avisesena vuttaṃ, tathāpi bhikkhuniyā eva avassute sati ayaṃ āpattibhedo vuttoti veditabbo.

Tatrāyaṃ ādito paṭṭhāya vinicchayo—bhikkhunī kāyasamsaggarāgena avassutā, purisopi tatheva. Adhakkhake ubbhajāṇumaṇḍale kāyappadesa kāyasamsaggasādiyane sati bhikkhuniyā pārājikaṃ. Bhikkhuniyā kāyasamsaggarāgo, purisassa methunarāgo vā gehassitapemaṃ vā suddhacittaṃ vā hotu, thullaccayameva. Bhikkhuniyā methunarāgo, purisassa kāyasamsaggarāgo vā methunarāgo vā gehassitapemaṃ vā suddhacittaṃ vā hotu, dukkaṭaṃ. Bhikkhuniyā gehassitapemaṃ, purisassa vuttesu catūsu yaṃ vā taṃ vā hotu, dukkaṭameva. Bhikkhuniyā suddhacittaṃ, purisassa vuttesu catūsu yaṃ vā taṃ vā hotu, anāpatti.

Sace pana bhikkhu ceva hoti bhikkhunī ca, ubhinnaṃ kāyasamsaggarāgo, bhikkhussa saṃghādiseso, bhikkhuniyā pārājikaṃ. Bhikkhuniyā kāyasamsaggarāgo, bhikkhussa methunarāgo vā gehassitapemaṃ vā, bhikkhuniyā thullaccayaṃ, bhikkhussa dukkaṭaṃ. Ubhinnaṃ methunarāgo vā gehassitapemaṃ vā, ubhinnaṃpi dukkaṭameva. Yassa yattha suddhacittaṃ, tassa tattha anāpatti. Ubhinnaṃpi suddhacittaṃ, ubhinnaṃpi anāpatti.

663. **Anāpatti asañciccā**ti-ādīsu virajjhivā vā āmasantiyā, aññavihitāya vā, “ayaṃ puriso vā itthī vā”ti ajānantiyā vā, tena phuṭṭhāyapi taṃ phassaṃ asādiyantiyā vā āmasanepi sati anāpatti. Sesam sabbattha uttānameva.

Paṭhamapārājikasamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ, akusalacittaṃ, dvivedananti.

Paṭhamapārājikaṃ.

2. Dutiyapārājikasikkhāpadavaṇṇanā

664. Dutīye pārājike **kacci no sāti** kacci nu sā. **Avanṇoti** aguṇo. **Akittīti** nindā. **Ayasoti** parivāravipatti, parammukhagarahā vā.

665. **Vajjapaṭicchādikā**ti idampi imissā pārājikāya nāmamattameva, tasmā padabhājane na vicāritaṃ. Sesamettha uttānameva.

666. **Sā vā ārocetīti** yā pārājikaṃ āpannā, sā sayam āroceti. **Aṭṭhannaṃ pārājikānaṃ aññataranti** bhikkhūhi sādharmaṇānaṃ catunnaṃ asādhāraṇānaṃ ca catunnameva aññatarāṃ. Idañca pārājikaṃ pacchā paññattaṃ, tasmā “aṭṭhannan”ti Vibhaṅge vuttaṃ. Purimena pana saddhim yugaḷattā imasmiṃ okāse ṭhapitanti veditabbaṃ. **Dhuraṃ nikkhattamatteti** dhure nikkhattamatte. Vittharakathā panettha Sappānakavaggamhi Duṭṭhulasikkhāpade vuttanayeneva veditabbā. Tatra hi pācittiyaṃ, idha pārājikaṃ ayameva viseso. Sesam tādīsameva.

Dhuranikkhepasamuṭṭhānaṃ kāyavācācittato samuṭṭhāti, akiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti.

Dutiyapārājikaṃ.

3. Tatiyapārājikasikkhāpadavaṇṇanā

669-70. Tatiye **dhammenā**ti bhūtena vatthunā. **Vinayenā**ti codetvā sāretvā. Padabhājanam panassa “yena dhammena yena vinayena ukkhitto su-ukkhitto hoti”ti imam adhippāyamattam dassetuṃ vuttam.

Satthusāsanenāti ñattisampadāya ceva anusāvanasampadāya ca. Padabhājane panassa “Jinasāsanena Buddhasāsanenā”ti vevacanamattameva vuttam.

Samgham vā gaṇam vāti-ādīsu yena samghena kammam kataṃ, tam samgham vā, tattha sambahulapuggalasāṅkhātāṃ gaṇam vā, ekapuggalaṃ vā, tam vā kammam na ādiyati na anuvattati, na tattha ādaram janetīti attho.

Samānasamvāsakā bhikkhū vuccanti sahāyā, so tehi saddhim natthīti ettha ekakammam ekuddeso samasikkhatīti ayam tāva samvāso, samāno samvāso etesanti **samānasamvāsakā**. Evarūpā bhikkhū bhikkhussa tasmim samvāse saha ayanabhāvena **sahāyā**ti vuccanti. Idāni yena samvāsena te samānasamvāsakāti vuttā, so samvāso tassa ukkhittakassa tehi saddhim natthi. Yehi ca saddhim tassa so samvāso natthi, na tena te bhikkhū attano sahāyā katā honti. Tasmā vuttam “samānasamvāsakā bhikkhū vuccanti sahāyā, so tehi saddhim natthi, tena vuccati ‘akatasahāyo’ti”. Sesam Samghabhedasikkhāpadādīsu vuttanayattā uttānameva.

Samanubhāsanasamuṭṭhānam kāyavācācittato samuṭṭhāti, akiriyaṃ, saññāvimokkham, sacittakam, lokavajjam, kāyakammam vacīkammam, akusalacittam, dukkhavedananti.

Tatiyapārājikaṃ.

4. Catutthapārājikasikkhāpadavaṇṇanā

675. Catutthe **avassutā**ti lokassādamittasanthavavasena kāyasamsaggarāgena avassutā. Dutiyapadehi ese va nayo. **Purisapuggalassa hatthaggaṇam vāti**-ādīsu pana yaṃ purisapuggalena hatthe gahaṇam kataṃ, tam purisapuggalassa hatthaggaṇanti vuttam. Ese va nayo **saṅghā**ti **kaṇṇaggaṇepi**. **Hatthaggaṇanti** ettha ca hatthaggaṇaṇca añṇampi apārājikkakhette

gahaṇaṇca ekajjhaṃ katvā hatthaggaḥaṇanti vuttanti veditabbaṃ. Tenevassa padabhājane “hatthaggaḥaṇaṃ vā sādiyeyyāti hattho nāma kapparaṃ upādāya yāva agganakhā, etassa asaddhammassa paṭisevanatthāya ubbhakkhaṃ adhojāṇumaṇḍalaṃ gahaṇaṃ sādiyati, āpatti thullaccayassā”ti vuttaṃ. Ettha ca **asaddhammoti** kāyasaṃsaggo veditabbo, na methunadhammo. Na hi methunassa sāmantaṃ thullaccayaṃ hoti. “Viññū paṭibalo kāyasaṃsaggaṃ samāpajjitun”ti vacanampi cettha sādhaṃ.

Tissitthiyo methunaṃ taṃ na seve,
Tayo purise tayo ca anariyapaṇḍake.
Na cācare methunaṃ byañjanasmiṃ,
Chejjā siyā methunadhammapaccayā.
Pañhā mesā kusalehi cintitāti¹—

Imāya parivāre vuttāya sedamocakagāthāya virujjhatīti ce. Na, methunadhammassa pubbabhāgattā. Parivāreyeva hi “methunadhammassa pubbabhāgo jānitabboti vaṇṇāvaṇṇo kāyasaṃsaggo duṭṭhullavācā attakāmapāricariyāgamanuppādanan”ti evaṃ sukkavissatṭhi-ādīni pañca sikkhāpadāni methunadhammassa pubbabhāgoti vuttāni. Tasmā kāyasaṃsaggo methunadhammassa pubbabhāgattā paccayo hoti. Iti **chejjā siyā methunadhammapaccayāti** ettha iminā pariyāyena attho veditabbo. Etenupāyena sabbapadesu vinicchayo veditabbo. Apica saṅketarṃ vā gaccheyyāti etassa padabhājane **itthannāmaṃ āgacchāti** evaṃnāmakarṃ ṭhānaṃ āgacchāti attho.

676. **Aṭṭhamarṃ vatthum paripūrentī assamaṇī hotīti** anulomato vā paṭilomato vā ekantarikāya vā yena tena nayena aṭṭhamarṃ vatthum paripūrentīyeva assamaṇī hoti. Yā pana ekaṃ vā vatthum satta vā vatthūni satakkhattumpi pūreti, neva assamaṇī hoti. Āpannā āpattiyo desetvā muccati. Apicettha gaṇanūpikā āpatti veditabbā. Vuttañhetarṃ “atthāpatti desetā gaṇanūpikā, atthāpatti desetā na gaṇanūpikā”ti. Tatrāyaṃ vinicchayo—idāni nāpajjissāmīti dhuranikkheparṃ katvā desetā gaṇanūpikā, desetagaṇanaṃ upeti, pārājikassa aṅgaṃ

1. Vi 5. 378 piṭṭhe.

na hoti. Tasmā yā ekaṃ āpannā dhuranikkhepaṃ katvā desetvā puna kilesavasena āpajjati, puna deseti, evaṃ aṭṭha vatthūni pūrentīpi pārājikā na hoti. Yā pana āpajjitvā punapi aññaṃ vatthum āpajjissāmīti sa-ussāhāva deseti, tassā sā āpatti nagaṇanūpikā, desitāpi adesitā hoti, desitagaṇanam na gacchati, pārājikasessa aṅgaṃ hoti. Aṭṭhame vatthumhi paripuṇṇamatte pārājikā hoti. Sesaṃ uttānamevāti.

Dhuranikkhepasamuṭṭhānaṃ kāyavācācittato samuṭṭhāti, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dvivedananti.

Catutthapārājikaṃ.

Uddiṭṭhā kho ayyāyo aṭṭha pārājikā dhammāti bhikkhū ārabha paññattā sādharmaṇā cattāro ime ca cattāroti evaṃ pātimokkhuddesamaggena uddiṭṭhā kho ayyāyo aṭṭha pārājikā dhammāti evamettha attho daṭṭhabbo. Sesaṃ Mahāvibhaṅge vuttanayamevāti.

Samantapāsādikāya Vinayasamvaṇṇanāya Bhikkhunīvibhaṅge

Pārājikakaṇḍavaṇṇanā niṭṭhitā.

Pārājikakaṇḍam niṭṭhitam.

2. Saṃghādisesakaṇḍa

1. Paṭhamasaṃghādisesasikkhāpadavaṇṇanā

Pārājikānantarassa, ayaṃ dāni bhavissati.

Saṃghādisesakaṇḍassa, anuttānatthavaṇṇanā.

678. Uddositanti¹ bhaṇḍasālā. Māyyo evaṃ avacāti ayyo mā evaṃ avaca. Apināyyāti apinu ayyā. Accāvadathāti atikkamitvā vadatha, akkosathāti vuttaṃ hoti.

679. Ussayavādikāti mānussayavasena kodhussayavasena vivadamānā. Yasmā pana sā atthato aḍḍakārikā hoti, tasmā “ussayavādikā nāma aḍḍakārikā vuccatī”ti padabhājane vuttaṃ. Ettha ca aḍḍoti vohārikavinicchayo vuccati, yaṃ pabbajitā “adhikaraṇaṃ”tipi vadanti. Dutiyāṃ vā pariyesatīti sakkhiṃ vā sahāyaṃ vā pariyesati, dukkaṭaṃ. Gacchati vāti upassayo vā hotu bhikkhācāramaggo vā, yattha tṭhitāya aḍḍaṃ karissāmīti cittaṃ uppajjati, tato vohārikānaṃ santikaṃ gacchantiyā padavāre padavāre dukkaṭaṃ. Ekassa ārocetīti dvīsu janesu yassa kassaci ekassa kathaṃ yo koci vohārikānaṃ āroceti. Dutiyassa ārocetīti etthāpi eseva nayo.

Ayaṃ panettha asammohatthāya vitthārakathā, yattha katthaci antamaso bhikkhunupassayaṃ āgatepi vohārike disvā bhikkhunī attano kathaṃ āroceti, bhikkhuniyā dukkaṭaṃ. Upāsako attano kathaṃ āroceti, bhikkhuniyā thullaccayaṃ. Paṭhamaṃ upāsako attano kathaṃ āroceti, bhikkhuniyā dukkaṭaṃ. Atha sā attano kathaṃ āroceti, thullaccayaṃ. Bhikkhunī upāsakaṃ vadati “mama ca tava ca kathaṃ tvaṃyeva ārocehī”ti, so attano vā kathaṃ paṭhamaṃ ārocetu, bhikkhuniyā vā, paṭhamārocane dukkaṭaṃ, dutiyārocane thullaccayaṃ. Upāsako bhikkhuniṃ vadati “mama ca tava ca kathaṃ tvaṃyeva ārocehī”ti. Etthāpi eseva nayo.

1. Uddositanti (Sī, Syā)

Bhikkhunī kappiyakārakena kathāpeti, tattha kappiyakāraḷo vā bhikkhuniyā katham paṭhamam ārocetu, itaro vā attano katham, kappiyakāraḷo vā ubhinnampi katham, itaro vā ubhinnampi katham ārocetu, yathā vā tathā vā ārociyamāne paṭhame ārocane bhikkhuniyā dukkaṭam, dutiye thullaccayam. Yathā vā tathā vā ārocitam pana ubhinnampi katham sutvā vohārikehi vinicchaye kate aḍḍapariyosānam nāma yoti, tasmim aḍḍapariyosāne bhikkhuniyā jayepi parājayepi saṃghādiseso. Sace pana gatigatam adhikaraṇam hoti, sutapubbam vohārikehi. Atha te bhikkhuniṇca aḍḍakāraḷaṇca disvāva “tumhākam kathanakiccam natthi, jānāma mayam ettha pavattin”¹ti sayameva vinicchinitvā denti, evarūpe aḍḍapariyosānepi bhikkhuniyā anāpatti.

Paṭhamam āpatti etassāti paṭhamāpattiko, vītikkamakkaṇe yeva āpajjitabboti attho, tam **paṭhamāpattikam**. Padabhājane pana adhippāyamattam dassetuṃ “saha vatthujjhācārā āpajjati asamanubhāsanāyā”²ti vuttam. Ayam hettha attho, saha vatthujjhācārā yam bhikkhunī āpajjati, na tatiyāya samanubhāsanāya, ayam paṭhamameva saha vatthujjhācārena āpajjitabbattā paṭhamāpattikoti. Bhikkhunisaṃghato nissāretīti nissāraṇīyo, tam **nissāraṇīyam**. Padabhājane pana adhippāyamattam dassetuṃ “saṃghamhā nissārīyati”³ti vuttam. Tattha yam āpannā bhikkhunī saṃghato nissārīyati, so nissāraṇīyoti evamattho daṭṭhabbo. Na hi so eva dhammo saṃghamhā kenaci nissārīyati. Tena pana dhammena bhikkhunī nissārīyati, tasmā so nissāretīti nissāraṇīyo.

Ākaḍḍhiyamānā gacchatīti aḍḍakārakamanussehi sayam vā āgantvā dūtam vā pesetvā ehīti vuccamānā vohārikānam santikam gacchati, tato aḍḍakāraḷo attano vā katham paṭhamam ārocetu bhikkhuniyā vā, neva paṭhamārocane dukkaṭam, na dutiyārocane thullaccayam. Amaccehi vinicchinitvā kate aḍḍapariyosānepi anāpattiyeva. Sacepi aḍḍakāraḷo bhikkhunim vadati “mama ca tava ca katham tvameva kathehi”⁴ti, kathentiyāpi katham sutvā kate aḍḍapariyosānepi anāpattiyeva.

1. Etamatthanti (Sī, Syā)

Rakkhaṃ yācatīti dhammikaṃ rakkhaṃ yācati, anāpatti. Idāni yathāyācitā rakkhā dhammikā hoti, taṃ dassetuṃ **anodissa ācikkhatī**ti āha. Tattha atītaṃ ārabba atthi odissa-ācikkhanā, atthi anodissa-ācikkhanā, anāgataṃ ārabbhāpi atthi odissa-ācikkhanā, atthi anodissa-ācikkhanā.

Kathaṃ atītaṃ ārabba odissa-ācikkhanā hoti? Bhikkhunupassaye gāmadārakā dhuttādayo vā ye keci anācāraṃ vā ācaranti, rukkhaṃ vā chindanti, phalāphalaṃ vā haranti, parikkhāre vā acchindanti. Bhikkhunī vohārike upasaṅkamitvā “amhākaṃ upassaye idaṃ nāma katan”ti vadati. Kenāti vutte asukena ca asukena cāti ācikkhati. Evaṃ atītaṃ ārabba odissa-ācikkhanā hoti, sā na vaṭṭati. Tañce sutvā te vohārikā tesāṃ daṇḍaṃ karonti, sabbaṃ bhikkhuniyā gīvā hoti. Daṇḍaṃ gaṇhissantīti adhippāyepi sati gīvāyeva hoti. Sace pana tassa daṇḍaṃ gaṇhathāti vadati, pañcamāsakamatte gahite pārājikaṃ hoti.

Kenāti vutte pana “asukenāti vattuṃ amhākaṃ na vaṭṭati, tumheyeva jānissatha. Kevalaṃ hi mayaṃ rakkhaṃ yācāma, taṃ no detha, avahaṭabhaṇḍaṇca āharāpethā”ti vattabbaṃ. Evaṃ anodissa-ācikkhanā hoti, sā vaṭṭati. Evaṃ vutte sacepi te vohārikā kārake gavesitvā tesāṃ daṇḍaṃ karonti, sabbaṃ sāpateyyampi gahitaṃ bhikkhuniyā neva gīvā na āpatti.

Parikkhāraṃ harante disvā tesāṃ anattakāmatāya coro coroti vattumpi na vaṭṭati. Evaṃ vuttepi hi yaṃ tesāṃ daṇḍaṃ karonti, sabbampi bhikkhuniyā gīvā hoti. Attano vacanakaraṃ pana “iminā me parikkhāro gahito, taṃ āharāpehi, mā cassa daṇḍaṃ karohī”ti vattuṃ vaṭṭati. Dāsadāsīvāpi-ādīnaṃ atthāya aḍḍaṃ karonti, ayaṃ akappiya-aḍḍo nāma, na vaṭṭati.

Kathaṃ anāgataṃ ārabba odissa-ācikkhanā hoti? Vuttanayeneva parehi anācārādīsu katesu bhikkhunī vohārike evaṃ vadati “amhākaṃ upassaye idaṃcīdaṇca karonti, rakkhaṃ no detha āyatim akaraṇatthāyā”ti. Kena evaṃ katanti vutte ca asukena asukena

cāti ācikkhati. Evaṃ anāgataṃ ārabha odissa-ācikkhanā hoti, sāpi na vaṭṭati. Tesāṃ hi daṇḍe kate purimanayeneva sabbaṃ bhikkhuniyā gīvā. Sesāṃ purimasadisameva.

Sace pana vohārikā “bhikkhunupassaye evarūpaṃ anācāraṃ karontānaṃ imaṃ nāma daṇḍaṃ karomā”ti bheriṃ carāpetvā āṇāya atiṭṭhamāne pariyesitvā daṇḍaṃ karonti, bhikkhuniyā neva gīvā na āpatti.

Yo cāyaṃ bhikkhunīnaṃ vutto, bhikkhūnampi eseva nayo. Bhikkhunopi hi odissa-ācikkhanā na vaṭṭati. Yaṃ tathā ācikkhite daṇḍaṃ karonti, sabbaṃ gīvā hoti. Vuttanayeneva daṇḍaṃ gaṇhāpentassa pārājikaṃ. Yo pana “daṇḍaṃ karissanti”ti jānanti anodissa katheti, te ca pariyesitvā daṇḍaṃ karontiyeva, na doso. Vihārasīmāya rukkhādīni chindantānaṃ vāsipharasu-ādīni gahetvā pāsāṇehi koṭṭenti, na vaṭṭati. Sace dhārā bhijjati, kārāpetvā dātabbā. Upadhāvitvā tesāṃ parikkhāre gaṇhanti, tampi na kātabbaṃ, lahuparivattaṃ hi cittaṃ, theyyacetanāya uppannāya mūlacchejjampi gaccheyya. Sesāṃ uttānameva.

Kathinasamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Sattarasake paṭṭhamasikkhāpadaṃ.

2. Dutiyasaṃghādisesasikkhāpadavaṇṇanā

682. Dutīye **varabhaṇḍanti** muttāmaṇiveḷuriyādi mahagghabhaṇḍaṃ.

683. **Anapaloketvāti** anāpucchitvā. **Gaṇaṃ vāti** mallagaṇabhaṭṭiputtagaṇādikaṃ¹. **Pūganti** dhammagāṇaṃ. **Seṇinti** gandhikaseṇidussikaseṇi-ādikaṃ. Yattha yattha hi rājāno gaṇādīnaṃ gāmanigame niyyāṭenti “tumheva ettha anusāsathā”ti, tattha tattha te eva issarā honti. Tasmā te sandhāya idaṃ vuttaṃ. Ettha ca rājānaṃ vā gaṇādike vā āpucchitvāpi bhikkhunisaṃgho āpucchitabbova. **Ṭhapetvā kappanti** titthiyesu

1. ...bhattaputtagaṇādikaṃ (Si), ...bhaddiputtagaṇādikaṃ (Syā)

vā aññabhikkhunīsu vā pabbajitapubbaṃ kappagatikam̐ ṭhapetvāti. Sesam̐ uttānameva.

Corīvuṭṭhāpanasamuṭṭhānam̐, kenaci karaṇīyena pakkantāsu bhikkhunīsu agantvā khaṇḍasīmam̐ yathānisinnaṭṭhāneyeva attano nissitakaparisāya saddhim̐ vuṭṭhāpentiyā vācācittato samuṭṭhāti, khaṇḍasīmam̐ vā nadiṃ vā gantvā vuṭṭhāpentiyā kāyavācācittato samuṭṭhāti, anāpucchā vuṭṭhāpanavasena kiriyākiriyaṃ, saññāvimokkham̐, sacittakam̐, paṇṇattivajjam̐, kāyakammam̐ vacīkammam̐, ticittam̐, tivedananti.

Dutiyasikkhāpadam̐.

3. Tatiyasam̐ghādisesasikkhāpadavaṇṇanā

692. Tatiye **parikkhepaṃ atikkāmentiyā**ti ettha ekam̐ pādaṃ atikkāmentiyā thullaccayaṃ, dutiyena atikkantamatte sam̐ghādiseso. **Aparikkhittassa gāmassa upacāraṇti** ettha parikkhepārahaṭṭhānam̐ ekena pādena atikkamati, thullaccayaṃ, dutiyena atikkantamatte sam̐ghādiseso. Apicettha sakagāmato nikkhamantiyā gāmantarapaccayā anāpatti, nikkhamitvā pana gāmantaram̐ gacchantiyā padavāre padavāre dukkaṭam̐, ekena pādena itarassa gāmassa parikkhepe vā upacāre vā atikkantamatte thullaccayaṃ, dutiyena atikkantamatte sam̐ghādiseso. Tato nikkhamitvā puna sakagāmam̐ pavisantiyāpi eseva nayo. Sace pana khaṇḍapākārena vā vatichiddena vā bhikkhunivihārabhūmiyeva sakkā hoti pavisitum̐, evaṃ pavisamānāya kappiyabhūmi nāma pavitṭhā hoti, tasmā vaṭṭati. Sacepi hatthipiṭṭhi-ādīhi vā iddhiyā vā pavisati, vaṭṭati yeva. Padasā gamanameva hi idhādhippetaṃ. Teneva “paṭhamam̐ pādaṃ atikkāmentiyā”ti-ādimāha.

Dve gāmā bhikkhunivihārena sambaddhavatikā honti, yasmim̐ gāme bhikkhunivihāro, tattha piṇḍāya caritvā puna vihāram̐ pavisitvā sace vihāramajjhena itarassa gāmassa maggo atthi, gantum̐ vaṭṭati. Tato pana gāmato teneva maggena paccāgantabbaṃ. Sace gāmadvārena nikkhamitvā āgacchati, purimanayeneva āpattibhedo veditabbo. Sakagāmato

kenaci karaṇīyena bhikkhunīhi saddhiṃ nikkhantāya puna pavisanakāle hatthi vā muccati, ussāraṇā vā hoti, itarā bhikkhuniyo sahasā gāmaṃ pavisanti, yāva aññā bhikkhunī āgacchati, tāva bahigāmadvāre ṭhātabbaṃ. Sace na āgacchati, dutiyikā bhikkhunī pakkantā nāma hoti, pavisitum vaṭṭati.

Pubbe mahāgāmo hoti, majjhe bhikkhunivihāro. Pacchā taṃ gāmaṃ cattāro janā labhitvā visum visum vatiparikkhepaṃ katvā vibhajtvā bhuñjanti, vihārato ekaṃ gāmaṃ gantum vaṭṭati. Tato aparaṃ gāmaṃ dvārena vā vatichiddena vā pavisitum na vaṭṭati, puna vihārameva paccāgantum vaṭṭati. Kasmā? Vihārassa catugāmasādhāraṇattā.

Antaravāsako temiyatīti yattha yathā timaṇḍalapaṭicchādanam hoti, evaṃ nivatthāya bhikkhuniyā vassakāle titthena vā atitthena vā otaritvā yattha katthaci uttarantiyā ekadvaṅgulamattampi antaravāsako temiyati. Sesam nadīlakkhaṇam nadīnimittakathāyaṃ āvi bhavissati. Evarūpaṃ nadim titthena vā atitthena vā otaritvā uttaraṇakāle paṭhamam pādam uddharitvā tīre ṭhapentiyā thullaccayaṃ, dutiyapāduddhāre saṃghādiseso. Setunā gacchati, anāpatti. Padasā otaritvā uttaraṇakāle setum ārohitvā uttarantiyāpi anāpatti. Setunā pana gantvā uttaraṇakāle padasā gacchantiyā āpattiyeva. Yānanāvā-ākāsagamanādīsupi eseva nayo. Orimatīrato pana paratīrameva akkamantiyā anāpatti. Rajanakammatthaṃ gantvā dārusaṅkaḍḍhanādikiccena dve tisso ubhayatīresu vicaranti, vaṭṭati. Sace panettha kāci kalahaṃ katvā itaram tīram gacchati, āpatti. Dve ekato uttaranti, ekā majjhe nadiyā kalahaṃ katvā nivattitvā orimatīrameva āgacchati, āpatti. Itarissā pana ayaṃ pakkantaṭṭhāne ṭhitā hoti, tasmā paratīram gacchantiyāpi anāpatti. Nhāyitum vā pātum vā otiṇṇā tameva tīram paccuttarati, anāpatti.

Saha aruṇuggamanāti ettha sace sajjhāyaṃ vā padhānaṃ vā aññaṃ vā kiñci kammaṃ kurumānā pure-aruṇeyeva dutiyikāya santikaṃ gamissāmīti ābhogaṃ karoti, ajānantiyā eva cassā aruṇo uggacchati, anāpatti. Atha pana “yāva aruṇuggamanā idheva bhavissāmī”ti vā anābhogena vā vihārassa ekadese acchati, dutiyikāya hatthapāsam

na otarati, aruṇuggamane saṃghādiseso. Hatthapāsoyeva hi idha pamāṇaṃ, hatthapāsātikkame ekagabbhopi na rakkhati.

Agāmake araṇṇeti ettha “nikkhamitvā bahi indakhilā sabbametaṃ araṇṇaṃ”ti evaṃ vuttalakkaṇameva araṇṇaṃ. Taṃ panetaṃ kevalaṃ gāmābhāvena “agāmakaṃ”ti vuttaṃ, na viñjhāṭavisadisatāya. Tādise araṇṇe okkante dassanūpacāre vijahite sacepi savanūpacāro atthi, āpatti. Teneva vuttaṃ Aṭṭhakathāyaṃ “sace bhikkhunīsu mahābodhi-aṅgaṇaṃ pavisaṇtīsu ekā bahi tiṭṭhati, tassāpi āpatti. Lohapāsādaṃ pavisaṇtīsupi pariveṇaṃ pavisaṇtīsupi eseva nayo. Mahācetiyaṃ vandamānāsu ekā uttaradvārena nikkhamitvā gacchati, tassāpi āpatti. Thūpārāmaṃ pavisaṇtīsu ekā bahi tiṭṭhati, tassāpi āpatti”ti. Ettha ca dassanūpacāro nāma yattha ṭhitaṃ dutiyikā passati. Sace pana sāṇipākārantarikāpi hoti, dassanūpacāraṃ vijahati nāma. Savanūpacāro nāma yattha ṭhitā maggamūlhasaddena viya dhammasavanārocanasaddena viya ca “ayye”ti saddāyantiyā saddaṃ suṇāti. Ajjhokāse dūrepi dassanūpacāro nāma hoti. So evarūpe savanūpacāre vijahite na rakkhati, vijahitamatteva āpatti saṃghādisesassa.

Ekā maggaṃ gacchantī ohīyati. Sa-ussāhā ce hutvā idāni pāpuṇissāmīti anubandhati, anāpatti. Sace purimāyo aññaṇa maggena gacchanti, pakkantā nāma honti, anāpattiyeva. Dvinnaṃ gacchantīnaṃ ekā anubandhituṃ asakkontī “gacchatu ayan”ti ohīyati, itarāpi “ohīyatu ayan”ti gacchati, dvinnampi āpatti. Sace pana gacchantīsu purimāpi aññaṇa maggaṃ gaṇhāti, pacchimāpi aññaṇa, ekā ekissā pakkantaṭṭhāne tiṭṭhati, dvinnampi anāpatti.

693. **Pakkhasaṅkantā vāti** titthāyatanaṃ saṅkantā, sesaṃ uttānameva. Paṭhamapārājikasamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Tatīyasikkhāpadaṃ.

4. Catutthasaṃghādisesasikkhāpadavaṇṇanā

694-8. Catutthe **pādapīṭham** nāma dhotapādaṭṭhapanakam.
Pādakathalikā nāma adhotapādaṭṭhapanakam. **Anaññāya gaṇassa chandanti**
 tasseva kārakagaṇassa chandam ajānitvā. **Vatte vattantinti**
 tecattālīsappabhede netthāravatte vattamānam. Sesam uttānameva.

Dhuranikkhepasamuṭṭhānam kāyavācācittato samuṭṭhāti, kiriyākiriyaṃ,
 saññāvimokkham, sacittakam, lokavajjam, kāyakammaṃ vacīkammaṃ,
 akusalacittam, dukkhavedananti.

Catutthasikkhāpadam.

5. Pañcamasaṃghādisesasikkhāpadavaṇṇanā

701. Pañcame **ekato-avassuteti** ettha bhikkhuniyā avassutabhāvo
 daṭṭhabboti Mahāpaccariyaṃ vuttam. Mahā-aṭṭhakathāyaṃ panetaṃ na
 vuttam, tam Pāliyaṃ sameti. Sesam uttānameva.

Paṭhamapārājikasamuṭṭhānam, kiriyaṃ, saññāvimokkham, sacittakam,
 lokavajjam, kāyakammaṃ, akusalacittam, dvivedananti.

Pañcamasikkhāpadam.

6. Chaṭṭhasaṃghādisesasikkhāpadavaṇṇanā

705-6. Chaṭṭhe **yato tvanti** yasmā tvaṃ. **Uyyojeti āpatti dukkaṭassāti-**
 ādikā saṃghādisesapariyosānā āpattiyo kassā hontīti, uyyojikāya. Vuttam
 cetam Parivārepi—

“Na deti na paṭiggaṇhāti, paṭiggaho tena na vijjati.
 Āpajjati garukam na lahukam, tañca paribhogapaccayā.
 Pañhā mesā kusalehi cintitā”¹.

1. Vi 5. 379 piṭṭhe.

Ayaṃ hi gāthā imaṃ uyyojikaṃ sandhāya vuttā. Itarissā pana āpattibhedo paṭhamasikkhāpade vibhattoti. Sesam uttānameva.

Tisamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, tivedananti.

Chaṭṭhasikkhāpadaṃ.

7. Sattamasamghādisesasikkhāpadavaṇṇanā

709. Sattame **yāvatatiyakapadattho** Mahāvibhaṅge vuttanayeneva veditaḥ. Sesam uttānamevāti.

Samanubhāsanamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti.

Sattamasikkhāpadaṃ.

8. Aṭṭhamasamghādisesasikkhāpadavaṇṇanā

715. Aṭṭhame **kismiñcideva adhikaraṇeti** catunnaṃ aññatarasmim. Padabhājane pana kevalaṃ adhikaraṇavibhāgaṃ dassetuṃ “adhikaraṇaṃ nāma cattāri adhikaraṇāni”ti-ādi vuttaṃ. Sesam uttānameva saddhiṃ samuṭṭhānādīhīti.

Aṭṭhamasikkhāpadaṃ.

9. Navamasamghādisesasikkhāpadavaṇṇanā

723. Navame **saṃsaṭṭhāti** missībhūtā. **Ananulomikenāti** pabbajitānaṃ ananulomena kāyikavācasikena. **Saṃsaṭṭhāti** gihīnaṃ koṭṭanapacanagandhapisanamālāganthādinā kāyikena sāsanaṇaṇisaṇaṇaṇasaṇcarittādinā vācasikena ca saṃsaṭṭhā. Pāpo kittisaddo etāsanti

pāpasaddā. Pāpo ājīvasaṅkhāto siloko etāsanti **pāpasilokā.** Sesam uttānameva saddhim samuṭṭhānādīhīti.

Navamasikkhāpadaṃ.

10. Dasamasamghādisesasikkhāpadavaṇṇanā

727. Dasame **evācārāti** evamācārā, yādiso tumhākaṃ ācāro, tādisā ācārāti¹ attho. Esa nayo sabbattha. **Uññāyāti** avaññāya nīcam katvā jānanāya. **Paribhavenāti** kiṃ imā karissantīti evaṃ paribhavitvā jānanena. **Akkhantiyāti** asahanatāya, kodhenāti² attho. **Vebhassiyāti**³ balavabhassabhāvena attano balappakāsanena, samutrāsanenāti⁴ attho. **Dubbalyāti** tumhākaṃ dubbalabhāvena. Sabbattha uññāya ca paribhavana cāti evaṃ samuccayattho daṭṭhabbo. **Viviccathāti** vinā hotha. Sesam uttānameva saddhim samuṭṭhānādīhīti.

Dasamasikkhāpadaṃ.

Uddiṭṭhā kho ayyāyo sattarasa samghādisesāti ettha channaṃ paṭhamāpattikānaṃ anantarā sañcarittam, dve duṭṭhadosāti imāni tīpi sikkhāpadāni Mahāvibhaṅgato pakkhipitvā **nava paṭhamāpattikā**, catunnaṃ yāvattiyakānaṃ anantarā Mahāvibhaṅgatopi cattāro yāvattiyake pakkhipitvā **aṭṭha yāvattiyakā** veditabbā. Evaṃ sabbepi pātimokkhuḍdesamaggena uddiṭṭhā kho ayyāyo sattarasa samghādisesā dhammāti evamettha attho daṭṭhabbo. Sesam uttānameva aññatra pakkhamānattā. Taṃ pana Khandhake vitthārena vaṇṇayissāmāti.

Samantapāsādikāya Vinayasamvaṇṇanāya Bhikkhunīvibhaṅge

Sattarasakavaṇṇanā niṭṭhitā.

Samghādisesakaṇḍaṃ niṭṭhitam.

1. Tādiso ācāroti (Syā), tādisa-ācārāti (?)

3. Vebhassāti (Sī, Syā)

2. Kopenāti (Sī, Syā)

4. Balappakāsanasamutrāsanenāti (Syā)

3. Nissaggiyakaṇḍa

Paṭhamanissaggiyapācittiyasikkhāpadavaṇṇanā

Tiṃsa nissaggiyā dhammā, bhikkhunīnaṃ pakāsītā.

Ye tesam dāni bhavati, ayaṃ samvaṇṇanākkamo.

733. **Āmattikāpaṇanti** amattāni vuccanti bhājanāni, tāni ye vikkiṇanti, te vuccanti āmattikā, tesam āpaṇo **āmattikāpaṇo**, taṃ vā pasāressantīti attho.

734. **Pattasannicayaṃ kareyyāti** pattasannidhiṃ kareyya, ekāhaṃ anadhiṭṭhahitvā vā avikappetvā vā pattam ṭhapeyyāti attho. Sesam Mahāvibhaṅge vuttanayeneva veditabbaṃ. Ayameva hi viseso, tattha dasāhaṃ parihāro, idha ekāhampi natthi. Sesam tādiseva.

Idampi kathinasamuṭṭhānaṃ kāyavācato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti. Akiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Paṭhamasikkhāpadaṃ.

Dutiyanissaggiyapācittayasikkhāpadavaṇṇanā

738. Dutiye **duccolāti** virūpacolā, jīṇṇacolāti attho. **Apayyāhīti** api ayyāhi.

740. **Ādissa dinnanti** sampattā bhājentūti vatvāpi idaṃ gaṇassa, idaṃ tumhākaṃ dammīti vatvā vā dātukamyatāya pādamūle ṭhapetvā vā dinnampi ādissa dinnam nāma hoti. Etaṃ sabbampi akālacīvaraṃ. **Ayyāya dammīti** evaṃ paṭiladdhaṃ pana yathādāneyeva upanetabbaṃ. Sesam uttānameva.

Tisamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, tivedananti.

Dutiyasikkhāpadaṃ.

Tatiyanissaggiyapācittiyasikkhāpadavaṇṇanā

743-5. Tatiye **handāti** gaṇha. **Sayaṃ acchindatīti** ekaṃ datvā ekaṃ acchindantiyā ekaṃ nissaggiyaṃ, bahūsu bahūni. Sace saṃharitvā ṭhapitāni ekato acchindati, vatthugaṇanāya āpattiyo. Bandhitvā ṭhapitesu pana ekāva āpatti. Sesāṃ uttānameva.

Tisamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti.

Tatīyasikkhāpadaṃ.

Catutthanissaggiyapācittiyasikkhāpadavaṇṇanā

748. Catutthe **kayenāti** mūlena. **Na me āvuso sappinā attho, telenā me atthoti** idaṃ kira sā āhaṭasappiṃ datvā telampi āharissatīti maññaṃānā āha. **Viññāpetvāti** jānāpetvā, idaṃ nāma āharāti yācitvā vā.

752. **Taññeva viññāpetīti** yaṃ paṭhamāṃ viññattaṃ, taṃ thokaṃ nappahoti, tasmā puna taññeva viññāpetīti attho. **Aññañca viññāpetīti** sace paṭhamāṃ sappi viññattaṃ, yamakaṃ pacitabbanti ca vejjena vuttattā telenā attho hoti, tato telenāpi me atthoti evaṃ aññañca viññāpeti. **Ānisaṃsaṃ dassetvāti** sace kahāpaṇassa sappi ābhataṃ hoti, iminā mūlena diguṇaṃ telaṃ labbhati, tenāpi ca idaṃ kiccaṃ nipphajjati, tasmā telaṃ āharāti evaṃ ānisaṃsaṃ dassetvā viññāpetīti. Sesāṃ uttānameva.

Chasamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Catutthasikkhāpadaṃ.

Pañcamanissaggiyapācittiyasikkhāpadavaṇṇanā

753. Pañcame **na me sikkhamāneti** idaṃ kira sā kuladhītā “ayaṃ addhā evaṃ vuttā idaṃ telam ṭhapetvā sappimpi me attano kulagharā āharissatī”ti maññamānā āha. **Cetāpetvā**ti jānāpetvā icceva attho. Sesam sabbattha catutthasadisamevāti.

Pañcamasikkhāpadam.

Chaṭṭhanissaggiyapācittiyasikkhāpadavaṇṇanā

758. Chaṭṭhe **chandakanti** idaṃ nāma dhammakiccam karissāma, yaṃ sakkotha, taṃ dethāti evaṃ paresam chandañca ruciñca uppādetvā gahitaparikkhārassetam adhivacanam. **Aññadatthikenāti** aññassatthāya dinnena. **Aññuddisikenāti** aññam uddisivā dinnena. **Samghikenāti** samghassa pariccattena.

762. **Sesakam upanetī**ti yadatthāya dinno, taṃ cetāpetvā avasesam aññassatthāya upaneti. **Sāmike apaloketvāti** “tumhehi cīvaratthāya dinno, amhākañca cīvaram atthi, telādīhi pana attho”ti evam āpucchitvā upaneti. **Āpadāsūti** tathārūpesu upaddavesu bhikkhuniyo vihāram chaḍḍetvā pakkamanti, evarūpāsu āpadāsu yaṃ vā taṃ vā cetāpetum vaṭṭati. Sesam uttānameva.

Chasamuṭṭhānam, kiriyākiriyaṃ, nosaññāvimokkham, acittakam, paṇṇattivajjam, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittam, tivedananti.

Chaṭṭhasikkhāpadam.

Sattamanissaggiyapācittiyasikkhāpadavaṇṇanā

764. Sattame **saññācikenāti** sayam yācitakena. Etadevettha nānākaraṇam, sesam chaṭṭhasadisamevāti.

Sattamasikkhāpadam.

Aṭṭhamanissaggiyapācittiyasikkhāpadavaṇṇanā

769. Aṭṭhame **mahājanikenā**ti gaṇassa pariccattena. Etadevettha nānākaraṇaṃ.

Aṭṭhamasikkhāpadaṃ.

Navamanissaggiyapācittiyasikkhāpadavaṇṇanā

774. Navamasikkhāpade **saññācikenā**ti idaṃ padaṃ ito adhikataṃ.

Navamasikkhāpadaṃ.

Dasamanissaggiyapācittiyasikkhāpadavaṇṇanā

788. Dasame **pariveṇaṃ undriyatī**¹ pariveṇaṃ vinassati, paripatatīti attho. Idañca padaṃ **puggalikenā saññācikenā**ti idañca ettakameva nānākaraṇaṃ. Sesam pubbasadisamevāti.

Dasamasikkhāpadaṃ.

Ekādasamanissaggiyapācittiyasikkhāpadavaṇṇanā

784. Ekādasame **garupāvuraṇanti** sītakāle pāvuraṇaṃ. **Catukkaṃsaparamanti** ettha kaṃso nāma catukkahāpaṇiko hoti. Tasmā padabhājane “soḷasakahāpaṇagghanakan”ti vuttaṃ.

Ekādasamasikkhāpadaṃ.

Dvādasamanissaggiyapācittiyasikkhāpadavaṇṇanā

789. Dvādasame **lahupāvuraṇanti** uṇhakāle pāvuraṇaṃ. Sesam sikkhāpadadvayepi uttānameva.

1. Udriyatīti (Sī), uddariyatīti (Syā)

Chasamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ,
paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Dvādasamasikkhāpadaṃ.

Uddiṭṭhā kho ayyāyo tiṃsa nissaggiyā pācittiyā dhammāti ettha
Mahāvibhaṅge cīvaravaggato dhovanaṃ ca paṭiggahaṇaṃ cāti dve
sikkhāpadāni apanetvā akālacīvaraṃ kālacīvaranti adhiṭṭhahitvā
bhājitāsikkhāpadena ca parivattetvā acchinnacīvarena ca paṭhamavaggo
pūretabbo. Puna eḷakalomavaggassa ādito satta sikkhāpadāni apanetvā satta
aññadatthikāni pakkipitvā dutiyavaggo pūretabbo. Tatiyavaggo
Paṭhamapattaṃ Vassikasāṭikaṃ Āraññakasikkhapadanti imāni tīṇi apanetvā
Pattasannicayagarupāvuraṇalahupāvuraṇasikkhāpadehi tatiyavaggo
pūretabbo. Iti bhikkhunīnaṃ dvādasa sikkhāpadāni ekatopaññattāni,
atṭhārasa ubhatopaññattānīti evaṃ sabbepi pātimokkhuḍḍesamaggena
uddiṭṭhā kho ayyāyo tiṃsa nissaggiyā pācittiyā dhammāti evamettha attho
daṭṭhabbo. Sesāṃ vuttanayamevāti.

Samantapāsādikāya Vinayasaṃvaṇṇanāya Bhikkhunīvibhaṅge

Tiṃsakavaṇṇanā niṭṭhitā.

Nissaggiyakaṇḍaṃ niṭṭhitam.

4. Pācittiyakaṇḍa

1. Lasuṇavagga

1. Paṭhamalasūṇasikkhāpadavaṇṇanā

Timsakānantaram dhammā, chasaṭṭhisatasangahā.

Saṅgītā ye ayam dāni, hoti tesampi vaṇṇanā.

793. Tattha Lasuṇavaggassa tāva paṭhamasikkhāpade **dve tayo bhaṇḍiketi**¹ dve vā tayo vā poṭṭalike². Sampuṇṇamiñjānametaṃ adhivacanam. **Na mattam jānitvā**ti pamāṇam ajānitvā khetṭapālassa vārentassa bahum lasuṇam harāpesi.

Aññataram haṃsayoninti suvaṇṇahaṃsayonim. **So tāsam ekekanti** so haṃso jātissaro ahosi, atha pubbasinehena āgantvā tāsam ekekaṃ pattam deti, tam tāpanatālanacchedanakkhamam suvaṇṇameva hoti.

795. **Māgadhakanti** Magadhesu jātam. Magadharatṭhe jātalasūṇameva hi idha lasuṇanti adhippetam, tampi bhaṇḍikalasūṇameva³, na ekadvitimiñjakam. Kurundiyam pana jātadesam avatvā “māgadhakam nāma bhaṇḍikalasūṇam”ti vuttam. **Ajjhohāre ajjhohāreti** ettha sace dve tayo bhaṇḍike ekatoyeva saṅkhāditvā ajjhoharati, ekam pācittiyam. Bhinditvā ekekaṃ miñjam khādantiyā pana payogagaṇanāya pācittiyānīti.

797. **Palaṇḍukā**dīnam vaṇṇena vā miñjāya vā nānattam veditabbam—vaṇṇena tāva palaṇḍuko paṇḍuvaṇṇo hoti. Bhañjanako lohitavaṇṇo. Haritako haritapaṇṇavaṇṇo. Miñjāya pana palaṇḍukassa ekā miñjā hoti, bhañjanakassa dve, haritakassa tisso, cāpalasuṇo⁴ amiñjako, añkuramattameva hi tassa hoti. Mahāpaccariyādīsū pana “palaṇḍukassa tīṇi miñjāni, bhañjanakassa dve, haritakassa ekan”ti

1. Gaṇṭhiketi (Ka)

3. Gaṇṭhikalasuṇameva (Ka)

2. Phoṭṭalake (Ka)

4. Cāvalasuṇo (Sī)

vuttaṃ. Ete palaṇḍukādayo sabhāveneva vaṭṭanti. Sūpasampākādīsu pana Māgadhakampi vaṭṭati. Taṃ hi paccamānesu muggasūpādīsu vā macchamaṃsavikatiyā vā telādīsu vā badarasāḷavādīsu vā ambilasākādīsu vā uttaribhaṅgesu vā yattha katthaci antamaso yāgubhattepi pakkhipitum vaṭṭati. Sesamettha uttānameva.

Elakalomasamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ¹, ticittaṃ tivedananti.

Lasuṇasikkhāpadaṃ paṭhamāṃ.

2. Dutiyasikkhāpadavaṇṇanā

799. Dutīye **sambādhēti** paṭicchannokāse. Tassa vibhāgadassanattamaṃ pana “ubho upakacchakā muttakaraṇaṃ”ti vuttaṃ. **Ekampi lomanti** kattariyā vā saṇḍāsakena vā khurena vā yena kenaci ekapayogena vā nānāpayogena vā ekaṃ vā bahūni vā saṃharāpentiyā payogagaṇanāya pācittiyāni, na lomagaṇanāya.

801. **Ābādhapaccayāti** kaṇḍukacchu-ādi-ābādhapaccayā saṃharāpentiyā anāpatti. Sesaṃ uttānameva. Catusamuṭṭhānaṃ kāyato kāyavācato kāyacittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Dutiyasikkhāpadaṃ.

3. Tatiyasikkhāpadavaṇṇanā

803-4. Tatiye **talaghātaketī** muttakaraṇatalaghātane. **Antamaso uppalapattenāpīti** ettha pattam tāva mahantaṃ, kesarenāpi pahāraṃ dentiya āpattiyeva.

1. Kāyakammaṃ vacīkammaṃ (Sī, Syā)

805. **Ābādhapaccayā**ti gaṇḍaṃ vā vaṇaṃ vā paharituṃ vaṭṭati. Sesam uttānameva. Paṭhamapārājikasamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ, akusalacittaṃ, tivedananti¹.

Tatīyasikkhāpadaṃ.

4. Catutthasikkhāpadavaṇṇanā

806. Catutthe **purāṇarājorodhā**ti² purāṇe gihibhāve rañño orodhā³. **Cirāciraṃ gaccha**tīti cirena cirena gacchati. **Dhārethā**ti sakkotha. **Kassidaṃ kammani**ti vutte anārocitepi etā mayi āsaṅkaṃ karissanti māññaṃ mānā evamāha “mayhidaṃ kamman”ti.

807. **Jatumaṭṭhake**ti⁴ jatunā kate maṭṭhadaṇḍake⁵. Vatthuvasevetaṃ vuttaṃ, yaṃkiñci pana daṇḍakaṃ pavesentiya āpattiyeva. Tenāha “antamaso uppalapattampi muttakaraṇaṃ paveseti”ti. Etampi ca atimahantaṃ, kesaramattampi pana pavesentiya āpatti eva. Sesam uttānameva. Samuṭṭhānādīni talaghātake vuttasadisānevāti.

Catutthasikkhāpadaṃ.

5. Pañcamasikkhāpadavaṇṇanā

810. Pañcame **atigambhīraṃ udakasuddhikaṃ ādiya**ntīti ati-anto pavesetvā udakena dhovanaṃ kurumānā.

812. **Kesaggamattampi atikkāmeti**ti vitthārato tatīyaṃ vā catutthaṃ vā aṅgulaṃ, gambhīrato dvinnaṃ pabbānaṃ upari kesaggamattampi pavesentiya pācittiyanti attho. Vuttañhetarā Mahāpaccariyaṃ “ekissā aṅguliya tīṇi pabbāni ādātuṃ na labhati, tiṇṇaṃ vā catunnaṃ vā ekekampi pabbānaṃ ādātuṃ

1. Dvivedananti (Sī, Syā)

2. Purāṇarājorodhoti (Sī, Syā)

3. Orodho (Sī, Syā)

4. Jatumaṭṭhake (Sī)

5. Maṭṭhadaṇḍake (Sī)

na labhatī”ti. Sesam uttānameva. Samuṭṭhānādīnipi talaghātake vuttasadisānevāti.

Pañcamasikkhāpadam.

6. Chaṭṭhasikkhāpadavaṇṇanā

815. Chaṭṭhe **bhattavissagganti** bhattakiccaṃ. **Pānīyena ca vidhūpanena ca upatiṭṭhitvāti** ekena hatthena pānīyathālakaṃ ekena bījanim gahetvā bījamānā samīpe ṭhatvāti attho. **Accāvadatīti** pubbepi tumhe evaṃ bhuñjatha, ahaṃ evaṃ upaṭṭhānaṃ karomīti pabbajitacārittaṃ atikkamitvā gehassitakathaṃ kathetīti attho.

817. **Yamkiñci pānīyanti** suddha-udakaṃ vā hotu, takkadadhimatthurasakhīrādīnaṃ vā aññataraṃ. **Yā kāci bījanīti** antamaso cīvarakaṇṇopi. **Hatthapāse tiṭṭhati, āpatti pācittiyassāti** idha ṭhānapaccayāva pācittiyaṃ vuttaṃ. Pahārapaccayā pana Khandhake dukkaṭaṃ paññattaṃ.

819. **Deti dāpetīti** pānīyaṃ vā sūpādim vā imaṃ pivatha, iminā bhuñjathāti deti, tālavaṇṭaṃ iminā bījantā bhuñjathāti deti, aññena vā ubhayampi dāpeti, anāpatti. **Anupasampannaṃ āṇāpetīti** upatiṭṭhanatthaṃ sāmaṇerim¹ āṇāpeti, anāpatti. Sesam uttānameva.

Elakalomasamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Chaṭṭhasikkhāpadam.

7. Sattamasikkhāpadavaṇṇanā

822. Sattame **bhuñjissāmīti paṭiggaṇḥati, āpatti dukkaṭassāti** idaṃ payogadukkaṭaṃ nāma, tasmā na kevalaṃ paṭiggahaṇeyeva hoti,

1. Sāmaṇerādim (Ka)

paṭiggaṇhitvā pana araṇṇato¹ āharaṇepi sukkhāpanepi vaddalidivase bhajjanatthāya uddhanasajjanepi kapallasajjanepi dabbisajjanepi dārūni ādāya aggikaraṇepi kapallamhi dhañṇapakkhipanepi dabbiyā saṅghaṭṭanesupi koṭṭanatthaṃ udukkhalamusalādisajjanesupi koṭṭanapapphoṭanadhovanādisupi yāva mukhe ṭhapetvā ajjhoharaṇatthaṃ dantehi saṅkhādati, tāva sabbapayogesu dukkaṭāni, ajjhoharaṇakāle pana ajjhoharaṇagaṇanāya pācittiyāni. Ettha ca viññatti ceva bhojanañca pamāṇaṃ. Tasmā sayam viññāpetvā aññāya bhajjanakoṭṭanapacanāni kārāpetvā bhuñjantiyāpi āpatti. Aññāya viññāpetvā sayam bhajjanādīni katvā bhuñjantiyāpi āpatti. Mahāpaccariyam pana vuttaṃ “idaṃ āmakadhaññaṃ nāma mātarampi viññāpetvā bhuñjantiyā pācittiyameva, aviññattiyā laddhaṃ sayam bhajjanādīni katvā vā kārāpetvā vā bhuñjantiyā dukkaṭaṃ. Aññāya viññattiyā laddhaṃ sayam vā bhajjanādīni katvā tāya vā kārāpetvā aññāya vā kārāpetvā bhuñjantiyāpi dukkaṭamevā”ti. Punapi vuttaṃ “aññāya viññattiyā laddhaṃ sayam bhajjanādīni katvā bhuñjantiyā pācittiyameva. Bhajjanādīni kārāpetvā bhuñjantiyā pana dukkaṭaṃ”ti. Taṃ pubbāparaviruddhaṃ hoti, na hi bhajjanādīnaṃ karaṇe vā kārāpane vā viseso atthi. Mahā-aṭṭhakathāyaṃ pana aññāya viññattaṃ bhuñjantiyā dukkaṭanti avisesena vuttaṃ.

823. **Ābādhapaccayā**ti sedakammādīnaṃ atthāya dhañṇaviññattiyā anāpatti. Aviññattiyā labbhamānaṃ pana navakammattāya sampaṭicchitum vaṭṭatīti Mahāpaccariyam vuttaṃ. **Aparaṇṇaṃ viññāpetī**ti ṭhapetvā satta dhañṇāni muggamāsādiṃ vā lābukumbhaṇḍādiṃ vā aññaṃ yaṃkiñci nātakapavāritaṭṭhāne viññāpentiyā anāpatti. Āmakadhaññaṃ pana nātakapavāritaṭṭhānepi na vaṭṭati. Sesam uttānameva.

Catusamuṭṭhānaṃ kāyato kāyavācato kāyacittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Sattamasikkhāpadaṃ.

1. Aññato (Sī, Syā)

8. Aṭṭhamasikkhāpadavaṇṇanā

824. Aṭṭhame nibbiṭṭho rājabhaṭo rañño bhati keṇi etenāti **nibbiṭṭharājabhaṭo**, ekaṃ ṭhānantaraṃ keṇiyā gahetvā tato laddha-udayoti attho. **Taññeva bhaṭapathaṃ yācissāmīti** rañño keṇim datvā puna tamyeva ṭhānantaraṃ yācissāmīti cintento. **Paribhāsīti** tā bhikkhuniyo mā puna evaṃ karitthāti santajjesi.

826. **Sayaṃ chaḍḍetīti** cattāripi vatthūni ekapayogena chaḍḍentiyaṃ ekāva āpatti, pāṭekkaṃ chaḍḍentiyaṃ vatthugaṇanāya āpattiyo. Āṇattiyampi eseve nayo. Dantakaṭṭhachaḍḍanepi bhikkhuniyā pācittiyameva. Bhikkhussa sabbattha dukkaṭaṃ. Sesam uttānameva.

Chasamuṭṭhānaṃ, kiriyaṅkiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Aṭṭhamasikkhāpadaṃ.

9. Navamasikkhāpadavaṇṇanā

830-2. Navame **yaṃ manussānaṃ upabhogaparibhogaṃ ropimanti** khettaṃ vā hotu nāḷikerādi-ārāmo vā, yattha katthaci ropimaharitaṭṭhāne etāni vatthūni chaḍḍentiyaṃ purimanayeneva āpattibhedo vdditabbo. Khetto vā ārāme vā nisīditvā bhuñjamānā, ucchu-ādīni vā khādantī gacchamānā ucchiṭṭhodakacalakādīni haritaṭṭhāne chaḍḍeti, antamaso udakaṃ pivitvā matthakacchinnanāḷikerampi chaḍḍeti, pācittiyameva. Bhikkhuno dukkaṭaṃ. Kasitaṭṭhāne pana nikkhattabīje yāva aṅkuraṃ na uṭṭhahati, tāva sabbesaṃ dukkaṭaṃ. Anikkhattabījesu khettakoṇādīsū vā asaṇjātaropimesu khettamariyādādīsū vā chaḍḍetum vaṭṭati. Manussānaṃ kacavarachaḍḍanaṭṭhānepi vaṭṭati. **Chaḍḍitakhetteti** manussesu sassam uddharitvā gatesu chaḍḍitakhettaṃ nāma hoti, tattha vaṭṭati. Yattha pana lāyitampi pubbaṇṇādi puna uṭṭhahissatīti rakkhanti, tattha yathāvatthukameva. Sesam uttānameva. Chasamuṭṭhānaṃ, kiriyaṅkiriyaṃ -pa- tivedananti.

Navamasikkhāpadaṃ.

10. Dasamasikkhāpadavaṇṇanā

835. Dasame **yaṃkiñci naccanti** naṭādayo vā naccantu, soṇḍā vā, antamaso morasuvamakkaṭādayopi, sabbampetaṃ naccameva. **Yaṃkiñci gītanti** yaṃkiñci naṭādīnaṃ vā gītaṃ hotu ariyānaṃ parinibbānakāle ratanattayaguṇūpasamhitaṃ sādhuḷīṭagītaṃ vā asaṃyatabhikkhūnaṃ dhammabhāṇakagītaṃ vā, sabbampetaṃ gītameva. **Yaṃkiñci vāditanti** tantibaddhādivādanīyabhaṇḍavāditā vā hotu kuṭabherivāditā vā antamaso udakabherivāditampi, sabbampetaṃ vāditameva.

836. **Dassanāya gacchati, āpatti dukkaṭassāti** padavāraganaṇāya āpatti dukkaṭassa. **Yattha ṭhitā passati vā suṇāti vāti** ekapayogena oloketi passati, tesāmyeva gītavāditā suṇāti, ekameva pācittiyā. Sace pana ekaṃ disaṃ oloketvā naccaṃ passati, puna aññato oloketvā gāyante passati aññato vādente, pāṭekkā āpattiyo. Bhikkhunī sayampi naccitum vā gāyitum vā vāditum vā na labhati, aññe nacca, gāya, vādehīti vattumpi na labhati. Cetiassa upahāraṃ detha upāsakāti vattumpi, tumhākaṃ cetiyassa upaṭṭhānaṃ karomāti vutte sādhuṭi sampaṭicchitumpi na labhati. Sabbattha pācittiyanti sabba-aṭṭhakathāsu vuttaṃ. Bhikkhuno dukkaṭaṃ. “Tumhākaṃ cetiyassa upaṭṭhānaṃ karomā”ti vutte pana “upaṭṭhānakaraṇaṃ nāma sundaraṃ”ti vattum vaṭṭati.

837. **Ārāme ṭhitāti** ārāme ṭhatvā antarārāme vā bahi-ārāme vā naccādīni passati vā suṇāti vā, anāpatti. **Sati karaṇīyeti** salākabhattādīnaṃ vā atthāya aññena vā kenaci karaṇīyena gantvā gataṭṭhāne passati vā suṇāti vā, anāpatti. **Āpadāsūti** tādīsena upaddavena upaddutā samajjaṭṭhānaṃ pavisati, evaṃ pavisitvā passantiyā vā suṇantiyā vā anāpatti. Sesāṃ uttānameva.

Elakalomasamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ, akusalacittaṃ, tivedananti.

Dasamasikkhāpadaṃ.

Lasuṇavaggo paṭhamo.

2. Andhakāravagga

1. Paṭhamasikkhāpadavaṇṇanā

839. Andhakāravaggassa paṭhamasikkhāpade **appadīpeti** padīpacandasūriya-aggīsu ekenāpi anobhāsīte. Tenevassa padabhājane “anāloke”ti vuttaṃ. **Sallapeyya vā**ti gehassitakathaṃ katheyya.

841. **Arahopekkhā aññavihitā**ti na raho-assādāpekkhā raho-assādato aññavihitāva hutvā ñātiṃ vā pucchati, dāne vā pūjāya vā manteti. Sesaṃ uttānameva. Theyyasatthasamuṭṭhānaṃ kāyacittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dvivedananti.

Paṭhamasikkhāpadaṃ.

2. Dutiyasikkhāpadavaṇṇanā

842. Dutīye **paṭicchanne okāseti** idameva nānaṃ, sesaṃ sabbaṃ purimasadisamevāti.

Dutiyasikkhāpadaṃ.

3. Tatiyasikkhāpadavaṇṇanā

846. Tatiye **ajjhokāseti** nānaṃ, sesaṃ sabbaṃ tādīsimevāti.

Tatiyasikkhāpadaṃ.

4. Catutthasikkhāpadavaṇṇanā

850-3. Catutthe **nikaṇṇikanti** kaṇṇamūlaṃ vuccati, kaṇṇamūle jappeyyāti vuttaṃ hoti. **Sati karaṇīyeta** salākabhaddādināṃ āharaṇatthāya vihāre vā dunnikkhittaṃ paṭisāmanatthāya. Sesaṃ uttānameva. Samuṭṭhānādīni purimasadisānevāti.

Catutthasikkhāpadaṃ.

5. Pañcamasikkhāpadavaṇṇanā

854. Pañcame **gharaṃ sodhentā**ti tesam kira etadahosi “theriyā koci kāyikavācasiko vītikkamo na dissati, gharampi tāva sodhemā”ti, tato gharaṃ sodhentā naṃ addasaṃsu.

856. **Anovassakaṃ atikkāmentiyā**ti paṭhamam pādam atikkāmentiyā dukkaṭam, dutiyam atikkāmentiyā pācittiyam, upacārātikkame eseva nayo.

858. **Gilānāyā**ti yā tādisena gelaññena āpucchitum na sakkoti. **Āpadāsū**ti ghare aggi vā uṭṭhito hoti corā vā, evarūpe upaddave anāpucchā pakkamati, anāpatti. Sesamettha uttānameva.

Kathinasamuṭṭhānam kāyavācato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyākiriyaṃ, nosaññāvimokkham, acittakaṃ, paṇṇattivajjam, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Pañcamasikkhāpadaṃ.

6. Chaṭṭhasikkhāpadavaṇṇanā

860. Chaṭṭhe **abhinisīdeyyā**ti nisīdeyya. Nisīditvā gacchantiyā ekā āpatti, anisīditvā nipajjitvā gacchantiyā ekā, nisīditvā nipajjitvā gacchantiyā dve.

863. **Dhuvapaññatteti** bhikkhunīnam atthāya niccapaññatte. Sesam uttānameva. Kathinasamuṭṭhānam -pa- tivedananti.

Chaṭṭhasikkhāpadaṃ.

7. Sattamasikkhāpadavaṇṇanā

863. Sattamepi sabbam chaṭṭhe vuttanayeneva veditabbam.

Sattamasikkhāpadaṃ.

8. Aṭṭhamasikkhāpadavaṇṇanā

869. Aṭṭhame sabbaṃ uttānameva. Tisamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti.

Aṭṭhamasikkhāpadaṃ.

9. Navamasikkhāpadavaṇṇanā

875. Navame **abhisapeyyā**ti sapathaṃ kareyya. **Nirayena abhisapati** nāma “niraye nibbattāmi, Avīcimhi nibbattāmi, niraye nibbattatu, Avīcimhi nibbattatū”ti evamādinā nayena akkosati. **Brahmacariyena abhisapati** nāma “gihinī homi, odātavattā homi, paribbājikā homi, itarā vā edisā hotū”ti evamādinā nayena akkosati, vācāya vācāya pācittiyaṃ. Thapetvā pana nirayaṇca brahmacariyaṇca “sunakhī sūkarī kāṇa kuṇī”ti-ādinā nayena akkosantiyā vācāya vācāya dukkaṭaṃ.

878. **Attha purekkhārāyā**ti Aṭṭhakathaṃ kathentiya. **Dhammapurekkhārāyā**ti Pālīṃ vācentiya. **Anusāsani purekkhārāyā**ti “idānapi tvaṃ edisā, sādhu viramassu, no ce viramasi, addhā puna evarūpāni kammāni katvā niraye uppajjissasi, tiracchānayaniyā uppajjissasī”ti evaṃ anusāsaniyaṃ thatvā vadantiyā anāpatti. Sesaṃ uttānameva.

Tisamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti.

Navamasikkhāpadaṃ.

10. Dasamasikkhāpadavaṇṇanā

879. Dasame sabbaṃ uttānameva. Dhuraṇikkhepasamuṭṭhānaṃ, kāyavācācittato samuṭṭhāti, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti.

Dasamasikkhāpadaṃ.

Andhakāravaggo dutiyo.

3. Naggavagga

1. Paṭhamasikkhāpadavaṇṇanā

883-6. Naggavaggassa paṭhamasikkhāpade **brahmacariyaṃ ciṇṇenā**ti brahmacariyena ciṇṇena, atha vā brahmacariyassa caraṇenāti evaṃ karaṇatthe vā sāmi-atthe vā upayogavacanāṃ veditabbaṃ.

Acchinnacīvarikāyāti idaṃ udakasāṭhikaṃ sandhāya vuttaṃ, na aññaṃ cīvaraṃ. Tasmā udakasāṭhikāya acchinnāya vā natṭhāya vā naggāya nhāyantiyā anāpatti. Sacepi udakasāṭhikacīvaraṃ mahagghaṃ hoti, na sakkā nivāsetvā bahi gantum, evampi naggāya nhāyitum vaṭṭati. Sesamettha uttānameva.

Elakalomasamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Paṭhamasikkhāpadaṃ.

2. Dutiyasikkhāpadavaṇṇanā

887. Dutīye sabbaṃ uttānameva. Chasamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Dutiyasikkhāpadaṃ.

3. Tatiyasikkhāpadavaṇṇanā

893-4. Tatiye **anantarāyikinī**ti dasasu antarāyesu ekenapi antarāyena anantarāyā. **Dhuraṃ nikkhattamatteti** dhuraṃ nikkhipitvā sacepi pacchā sabbati, āpattiyevāti attho. Sesaṃ uttānameva.

Dhuranikkhepasamuṭṭhānaṃ, akiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti.

Tatiyasikkhāpadaṃ.

4. Catutthasikkhāpadavaṇṇanā

898-9. Catutthe pañca ahāni pañcāham, pañcāhameva **pañcāhikaṃ**. Saṅghāṭīnaṃ cāro **saṅghāṭicāro**, paribhogavasena vā otāpanavasena vā saṅghaṭitaṭṭhena saṅghāṭīti laddhanāmānaṃ pañcannaṃ cīvarānaṃ parivattananti attho. Tasmāyeva padabhājane “pañcamam divasaṃ pañca cīvarānī”ti-ādimāha. **Āpatti pācittiyassāti** ettha ca ekasmiṃ cīvare ekā āpatti, pañcasu pañca.

901. **Āpadāsūti** mahagghaṃ cīvaraṃ, na sakkā hoti corabhayādīsu paribhuñjitum, evarūpe upaddave anāpatti. Sesam uttānameva. Kathinasamuṭṭhānaṃ, akiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Catutthasikkhāpadaṃ.

5. Pañcamasikkhāpadavaṇṇanā

903. Pañcame **cīvarasaṅkamanīyanti** saṅkametabbaṃ cīvaraṃ, aññissā santakaṃ anāpucchā gahitaṃ puna paṭidātabbacīvaranti attho.

906. **Āpadāsūti** sace apārutaṃ vā anivatthaṃ vā corā haranti, evarūpāsu āpadāsu dhārentiyā anāpatti. Sesam uttānameva. Kathinasamuṭṭhānaṃ, kiriyākiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Pañcamasikkhāpadaṃ.

6. Chaṭṭhasikkhāpadavaṇṇanā

909-10. Chaṭṭhe **aññaṃ parikkhāraṃ** yaṃ kiñci thālakādīnaṃ vā sappitelādīnaṃ vā aññataraṃ. **Ānisaṃsanti** kittakaṃ agghanakaṃ dātukāmatthāti pucchati, ettakaṃ nāmāti vadanti, āgametha tāva, idāni vatthaṃ mahagghaṃ, katipāhena kappāse āgate samagghaṃ bhavissatīti evaṃ vatvā nivārentiyā anāpatti. Sesam uttānameva.

Tisamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, tivedananti.

Chaṭṭhasikkhāpadaṃ.

7. Sattamasikkhāpadavaṇṇanā

911. Sattame **pakkamimsūti**¹ aññāsampi āgamaṇaṃ āgamentaṃ addhā amhākampi āgamessatīti tattha tattha agamaṃsu. **Paṭibāheyyāti** paṭisedheyya.

915. **Ānisaṃsanti** ekissā ekaṃ sāṭakaṃ nappahoti, āgametha tāva, katipāhena uppajjissati, tato bhājessāmīti evaṃ ānisaṃsaṃ dassetvā paṭibāhantiyā anāpatti. Sesāṃ utānameva.

Tisamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Sattamasikkhāpadaṃ.

8. Aṭṭhamasikkhāpadavaṇṇanā

916-8. Aṭṭhame **naṭā** nāma ye nāṭakaṃ nāṭenti. **Naṭakā** nāma ye naccanti. **Laṅghakā** nāma ye vaṃsavarattādīsu laṅghanakammaṃ karonti. **Sokajjhāyikā**² nāma māyākārā. **Kumbhathūṇikā** nāma ghaṭakena kīḷanakā, bimbisakavādakātipi vadanti. **Deṭi āpatti pācittiyassāti** ettha cīvaragaṇanāya āpattiyo vedītabbā. Sesāṃ uttānameva.

Chasamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Aṭṭhamasikkhāpadaṃ.

1. Vipakkamimsūti (Syā)

2. Sokasāyikā (Sī)

9. Navamasikkhāpadavaṇṇanā

921-4. Navame **dubbalacīvarapaccāsāyā**ti dubbalāya cīvarapaccāsāya. **Ānisaṃsanti** kiñcāpi na mayam ayye sakkomāti vadanti, idāni pana tesam kappāso āgamissati, saddho pasanno puriso āgamissati, addhā dassatīti evam ānisaṃsam dassetvā nivārentiyā anāpatti, sesam uttānameva.

Tisamuṭṭhānam, kiriyaṃ, saññāvimokkham, sacittakam, lokavajjam, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittam, tivedananti.

Navamasikkhāpadaṃ.

10. Dasamasikkhāpadavaṇṇanā

927. Dasame **kathinuddhāram na dassantīti** kīdiso kathinuddhāro dātabbo, kīdiso na dātabboti. Yassa atthāramūlako ānisaṃso mahā, ubbhāramūlako appo, evarūpo na dātabbo. Yassa pana atthāramūlako ānisaṃso appo, ubbhāramūlako mahā, evarūpo dātabbo. Samānisaṃsopi saddhāparipālanattham dātabbova.

931. **Ānisaṃsanti** bhikkhunisaṃgho jīṇṇacīvaro, kathinānisaṃsamūlako mahālābhoti evarūpaṃ ānisaṃsam dassetvā paṭibāhantiyā anāpatti. Sesam uttānameva.

Tisamuṭṭhānam, kiriyaṃ, saññāvimokkham, sacittakam, lokavajjam, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittam, tivedananti.

Dasamasikkhāpadaṃ.

Naggavaggo tatiyo.

4. Tuvattavagga

1. Paṭhamasikkhāpadavaṇṇanā

933. Tuvattavaggassa paṭhamasikkhāpade **tuvaṭṭeyyunti** nipajjeyyūṃ. Sesāṃ uttānameva. Eḷakalomasamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Paṭhamāṃ.

2. Dutiyasikkhāpadavaṇṇanā

937. Dutīye ekaṃ attharaṇaṇceva pāvuraṇaṇca etāsanti **ekattharaṇapāvuraṇā**, saṃhārimānaṃ¹ pāvārattharaṇakaṭasāraḷādīnaṃ ekaṃ antaṃ attharivā ekaṃ pārupitvā tuvattentīnametaṃ adhivacanaṃ.

940. **Vavatthānaṃ dassetvā**ti majjhe kāsāvaṃ vā kattarayaṭṭhiṃ vā antamaso kāyabandhanampi ṭhapetvā nipajjantīnaṃ anāpattīti attho. Sesāṃ uttānameva. Eḷakalomasamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Dutiyāṃ.

3. Tatiyasikkhāpadavaṇṇanā

941. Tatiye **uḷārasambhāvitā**ti uḷarakulā pabbajitattā guṇchi ca uḷarattā uḷārāti sambhāvitā. **Issāpakatā**ti issāya apakatā, abhibhūtāti attho. Saññatti bahulā etāsanti **saññattibahulā**, divasaṃ mahājanaṃ saññāpayamānāti attho. Viññatti bahulā etāsanti **viññattibahulā**. **Viññattī**ti hetūdāharaṇādīhi vividhehi nayehi ñāpanā veditabbā, na yācanā.

1. Saṃhāriyamānānaṃ (Sī)

943. Caṅkamane nivattanagaṇanāya āpattiyo veditabbā, **tiṭṭhati vāti-**ādīsu payogagaṇanāya, **uddisati vāti-**ādīsu padādigagaṇanāya. Sesam uttānameva.

Tisamuṭṭhānaṃ, kiriyākiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti.

Tatiyaṃ.

4. Catutthasikkhāpadavaṇṇanā

949. Catutthe **sati antarāy**eti dasavidhe antarāye sati. **Pariyesitvā na labhatī**ti aññaṃ upaṭṭhāyikaṃ na labhati. **Gilānāyā**ti sayam gilānāya. **Āpadāsū**ti tathārūpe upaddave sati anāpatti. Sesam uttānameva.

Dhuranikkhepasamuṭṭhānaṃ, akiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti.

Catutthaṃ.

5. Pañcamasikkhāpadavaṇṇanā

952. Pañcame **aññaṃ āṇāpetī**ti ettha sace nikkadḍhāti āṇattā ekapayogena bahūnipi dvārāni atikkāmeti, ekā āpatti. Atha imañcimañca dvāraṃ atikkāmeḥīti evaṃ āṇattā atikkāmeti, dvāragaṇanāya āpattiyo. Sesam uttānameva.

Tisamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti.

Pañcamaṃ.

6. Chaṭṭhasikkhāpadavaṇṇanā

955. Chaṭṭhe sabbaṃ uttānameva. Samanubhāsanāsamuttānaṃ, akiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti.

Chaṭṭhaṃ.

7-8-9. Sattama aṭṭhama navamasikkhāpadavaṇṇanā

961. Sattama aṭṭhama navamesu sabbaṃ uttānameva. Sabbāni eḷakalomasamuttānāni, kiriyaṇi, nosaññāvimokkhāni, acittakāni, paṇṇattivajjāni, kāyakammāni, ticittāni, tivedanānīti.

Sattama aṭṭhama navamasikkhāpadāni.

10. Dasamasikkhāpadavaṇṇanā

973. Dasame āhundaṛikāti sambādha.

975. **Dhuraṃ nikkhattamatteti** sacepi dhuraṃ nikkhipitvā pacchā pakkamati, āpattiyevāti attho. Pavāretvā pañca yojanāni gacchantiyāpi anāpatti. Chasu vattabbameva natthi. Sace pana tīṇi gantvā teneva maggena paccāgacchati, na vaṭṭati. Aññena maggena āgantum vaṭṭati.

976. **Antarāyeti** dasavidhe antarāye. Paraṃ gacchissāmīti nikkhantā, nadīpūro pana āgato¹, corā vā magge honti, megho vā uṭṭhāti, nivattitum vaṭṭati. Sesaṃ uttānameva. Paṭhamapārājikasamuttānaṃ, akiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti.

Dasamasikkhāpadaṃ.

Tuvaṭṭavaggo catuttho.

1. Nadīpūrā puna āgatā (Ka)

5. Cittāgāravagga

1. Paṭhamasikkhāpadavaṇṇanā

978. Cittāgāravaggassa paṭhamasikkhāpade **rājāgāranti** rañño kīlanagharaṃ. **Cittāgāranti** kīlanacittasālaṃ. **Ārāmanti** kīlana-upavanaṃ. **Uyyānanti** kīlanuyyānaṃ. **Pokkharāṇīti** kīlanapokkharāṇiṃ. Tasmāyeva padabhājane “yattha katthaci rañño kīlitun”ti-ādi vuttaṃ. **Dassanāya gacchati āpatti dukkaṭassāti** ettha padavāragaṇanāya dukkaṭaṃ. **Yattha ṭhitā passatīti** ettha pana sace ekasmiṃyeva ṭhāne ṭhitā padaṃ anuddharamānā pañcapi passati, ekameva pācittiyaṃ. Taṃ taṃ disābhāgaṃ oloketvā passantiyā pana pāṭekkā āpattiyo. Bhikkhussa pana sabbattha dukkaṭaṃ.

981. **Ārāme ṭhitāti** ajjhārāme rājāgārādīni karonti, tāni passantiyā anāpatti. **Gacchantī vā āgacchantī vāti** piṇḍapātādīnaṃ atthāya gacchantiyā maggo hoti, tāni passati, anāpatti. **Sati karaṇīye gantvāti** rañño santikaṃ kenaci karaṇīyena gantvā passati, anāpatti. **Āpadāsūti** kenaci upaddutā pavisitvā passati, anāpatti. Sesāṃ uttānameva.

Elakalomasamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ, akusalacittaṃ, tivedananti.

Paṭhamam.

2. Dutiyasikkhāpadavaṇṇanā

982. Dutīye abhinisīdanābhinipajjanesu payogagaṇanāya āpattiyo veditabbā. Sesāṃ uttānameva.

Elakalomasamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Dutiyam.

3. Tatiyasikkhāpadavaṇṇanā

988. Tatiye **ujjavujjaveti** yattakam hatthena añchitam hoti, tasmim takkamhi¹ veṭhite ekā āpatti. Kantanato pana pubbe kappāsavicinanam ādim katvā sabbapayogesu hatthavāragāṇanāya dukkaṭam.

989. **Kantitasuttanti** dasikasuttādim saṅghāṭetvā kantati, dukkantitam vā paṭikantati. Sesam uttānameva. Eḷakalomasamuṭṭhānam, kiriyaṃ, nosaññāvimokkham, acittakam, paṇṇattivajjam, kāyakammaṃ, ticittam, tivedananti.

Tatiyaṃ.

4. Catutthasikkhāpadavaṇṇanā

992. Catutthe **yāguṃ vāti**-ādīsu taṇḍulakoṭṭanam ādim katvā sabbesu pubbapayogesu² payogagāṇanāya dukkaṭam. Yāgubhattesu bhājanagāṇanāya, khādanīyādīsu rūpagāṇanāya³ pācittiyāni.

993. **Yāgupāneti** manussehi saṅghassatthāya kariyamāne yāgupāne vā saṅghabhatte vā tesam sahāyikabhāvena⁴ yaṃkiñci pacantiyā anāpatti. Cetiyaṇṇajāya sahāyikā hutvā gandhādīni pūjeti, vaṭṭati. **Attano veyyāvaccakarassāti** sacepi mātāpitaro āgacchanti, yaṃkiñci bījanim vā sammuñjanidaṇḍakam vā kārapetvā veyyāvaccakaraṭṭhāne ṭhapetvā yaṃkiñci pacitum vaṭṭati. Sesam uttānameva. Samuṭṭhānādīni tatiyasadisānevāti.

Catuttham.

5. Pañcamasikkhāpadavaṇṇanā

996. Pañcame **asati antarāyeti** dasavidhe antarāye asati. **Dhuraṃ nikkhipitvā** pacchā vinicchinantī āpattim āpajjitvā vinicchināti.

1. Tattakamhi (Sī, Syā)

2. Sabbapayogesu (Syā, Ka)

3. Pūvagāṇanāya (Kaṅkhāvitarāṇiyam)

4. Sabhāgabhāvena (Sī), sahāyabhāvena (Syā)

998. **Pariyesitvā na labhatīti** saḥāyikā bhikkhuniyo na labhati. Sesam uttānameva. Dhuranikkhepasamuṭṭhānaṃ, akiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkavedananti.

Pañcamaṃ.

6. Chaṭṭhasikkhāpadavaṇṇanā

999. Chaṭṭhe sabbam Naggavagge Āgārikasikkhāpade vuttanayeneva veditabbaṃ. Ayaṃ pana viseso, taṃ chasamuṭṭhānaṃ. Idaṃ “sahatthā”ti vuttattā eḷakalomasamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Chaṭṭhaṃ.

7. Sattamasikkhāpadavaṇṇanā

1007. Sattame **puna pariyāyenāti** punavāre. **Āpadāsūti** mahagghacīvaraṃ sarīrato mocetvā supaṭisāmitampi corā haranti, evarūpāsu āpadāsu anissajjitvā nivāsentiyā anāpatti. Sesam uttānamevāti.

Kathinasamuṭṭhānaṃ, kāyavācato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyākiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Sattamaṃ.

8. Aṭṭhamasikkhāpadavaṇṇanā

1008. Aṭṭhame **anissajjitvāti** rakkhaṇatthāya adatvā, imaṃ jaggeyyāsīti evaṃ anāpucchitvāti attho.

1002. **Pariyesitvā na labhatīti** paṭijaggikaṃ na labhati. **Gilānāyāti** vacībhedaṃ kātuṃ asamatthāya. **Āpadāsūti** raṭṭhe bhijjante

āvāse chaḍḍetvā gacchanti, evarūpāsu āpadāsu anāpatti. Sesam uttānameva. Samuṭṭhānādīni anantarasikkhāpadasadisānevāti.

Aṭṭhamam.

9. Navamasikkhāpadavaṇṇanā

1015-6. Navame **bāhirakam anattahasamhitanti** hatthi-assarathadhanutharusippa-āthabbaṇakhīlanavasīkaraṇasosāpanamantāgadappayogādibhedam parūpaghātakaram. **Parittanti** yakkhaparittanāgamaṇḍalādibhedam sabbampi vaṭṭati. Sesam uttānameva.

Padasodhammasamuṭṭhānam vācato vācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyaṃ, nosaññāvimokkham, acittakam, paṇṇattivajjam, vacīkammam, ticittam, tivedananti.

Navamam.

10. Dasamasikkhāpadavaṇṇanā

1018. Dasame **vāceyyāti** padaṃ viseso, sesam navame vuttanayeneva veditabbaram saddhim samuṭṭhānādīhīti.

Dasamasikkhāpadaṃ.

Cittāgāravaggo pañcamo.

6. Ārāmaṇavagga

1. Paṭhamasikkhāpadavaṇṇanā

1025. Ārāmaṇavagassa paṭhamasikkhāpade **parikkhepaṃ atikkāmentiyā upacāram okkamantiyāti** ettha paṭhamapāde dukkaṭam, dutiyapāde pācittiyam.

1027. **Sīsānulokikāti** paṭhamam pavisantīnam bhikkhunīnam sīsam anulokentī pavisati, anāpatti. **Yattha bhikkhuniyoti** yattha bhikkhuniyo paṭhamataram pavisitvā sajjhāyacetiyavandanādīni karonti, tattha

tāsaṃ santikaṃ gacchāmīti gantum vaṭṭati. **Āpadāsūti** kenaci upaddutā hoti, evarūpāsu āpadāsu pavisitum vaṭṭati. Sesāṃ uttānameva.

Dhuranikkhepasamuṭṭhānaṃ, kiriyākiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Paṭhamāṃ.

2. Dutiyasikkhāpadavaṇṇanā

1028. Dutīye **āyasmā Kappitakoti** ayaṃ jaṭīlasahassabbhantaro thero. **Saṃharīti** saṅkāmesi. **Saṃhaṭoti** saṅkāmito. **Kāsāvaṭoti** nhāpitā kāsāvaṃ nivāsetvā kammaṃ karonti, taṃ sandhāyāhaṃsu. Sesāṃ uttānameva.

Tisamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti.

Dutiyāṃ.

3. Tatiyasikkhāpadavaṇṇanā

1036. Tatiye **anusāsanipurekkhārāyati** idānīpi tvaṃ bālā abyattāti-ādinaṃ nayena anusāsanipakkhe ṭhatvā vadantiyā anāpatti. Sesāṃ uttānameva. Samuṭṭhānādīni anantarasikkhāpadasadisānevāti.

Tatiyāṃ.

4. Catutthasikkhāpadavaṇṇanā

1037. Catutthe sabbaṃ uttānameva. Catusamuṭṭhānaṃ kāyato kāyavācato kāyacittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti. Nimantitāya anāpucchā bhuñjantiyā āpattisambhavato siyā kiriyākiriyaṃ, pavāritāya kappiyaṃ kāretvāpi akāretvāpi bhuñjantiyā

āpattisambhavato siyā kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ,
paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Catutthaṃ.

5. Pañcamasikkhāpadavaṇṇanā

1043. Pañcame kule maccharo kulamaccharo, kulamaccharo etissā
atthīti **kulamaccharinī**. Kulam vā maccharāyatīti **kulamaccharinī**. **Kulassa**
avaṇṇanti taṃ kulam assaddhaṃ appasannanti. **Bhikkhunīnaṃ** **avaṇṇanti**
bhikkhuniyo dussilā pāpadhammāti.

1045. **Santaṃyeva ādīnavanti** kulassa vā bhikkhunīnaṃ vā santaṃ
aguṇaṃ. Sesam uttānameva. Tisamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ,
sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ,
dukkhavedananti.

Pañcamaṃ.

6. Chaṭṭhasikkhāpadavaṇṇanā

1048. Chaṭṭhe **ovādāyāti** garudhammatthāya. **Samvāsāyāti**
uposathapavāraṇāpucchanaṭṭhāya. Ayamettha saṅkhepo. Vitthāro pana
Bhikkhunovādakasikkhāpadavaṇṇanāyaṃ vuttoyeva.

Elakalomasamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ,
paṇṇattivajjaṃ kāyakammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Chaṭṭhaṃ.

7. Sattamasikkhāpadavaṇṇanā

1053. Sattame **pariyesitvā na labhatīti** bhikkhunim¹ na labhati sesam
uttānameva. Imassāpi vitthāro Bhikkhunovādake vuttoyeva

Dhuranikkhepasamuṭṭhānaṃ, akiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti.

Sattamaṃ.

8. Aṭṭhamasikkhāpadavaṇṇanā

1056. Aṭṭhame **ekakammanti**-ādīhi uposathapapāraṇāyeva vuttā. Sesam uttānameva. Imassāpi vitthāro Bhikkhunovādake vuttoyeva.

Paṭhamapārājikasamuṭṭhānaṃ, akiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti.

Aṭṭhamaṃ.

9. Navamasikkhāpadavaṇṇanā

1058. Navame sabbaṃ uttānameva. Imassāpi vitthāro Bhikkhunovādake vuttoyeva.

Dhuranikkhepasamuṭṭhānaṃ, akiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti.

Navamaṃ.

10. Dasamasikkhāpadavaṇṇanā

1062. Dasame **pasākhēti** adhokāye. Adhokāyo hi yasmā tato rukkhassa sākhā viya ubho ūrū pabhijjivā gatā, tasmā “pasākho”ti vuccati.

1065. **Bhindāti**-ādīsu sace bhinda, phālehīti sabbāni āṇāpeti, so ca tatheva karoti, cha āṇattidukkaṭṭhāni cha ca pācittiyāni āpajjati. Athāpi evaṃ āṇāpeti “upāsaka yaṃkiñci ettha kātappaṃ, taṃ sabbaṃ karohī”ti, so ca sabbānipi bhedanādīni karoti, ekavācāya

cha dukkaṇāni cha pācittiyānīti dvādasa āpattiyo. Sace pana bhedanādīsipi ekamīyeva vatvā “idaṃ karohī”ti āṇāpeti, so ca sabbāni karoti, yaṃ āṇattaṃ, tasseva karaṇe pācittiyaṃ, sesesu anāpatti. Sesam uttānameva.

Kathinasamuṭṭhānaṃ, kiriyākiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Dasamasikkhāpadaṃ.

Ārāmaṃvaggo chaṭṭho.

7. Gabbhinivagga

1. Paṭhamasikkhāpadavaṇṇanā

1069. Gabbhinivaggassa paṭhamasikkhāpade āpannasattāti kucchipaviṭṭhasattā¹.

Paṭhamam.

2. Dutiyasikkhāpadavaṇṇanā

1073-4. Dutīye pāyantinti thaññaṃ pāyamānaṃ. Mātā vā hotīti yaṃ dāraṃ pāyati, tassa mātā vā hoti dhāti vā. Sesam uttānameva. Ubhayampi tisamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Dutiyam.

3. Tatiyasikkhāpadavaṇṇanā

1077. Tatiye sikkhāsammutiṃ dātunti kasmā dāpesi? Mātugāmo nāma lolo hoti, dve vassāni chasu dhammesu asikkhitvā silāni pūrayamāno kilamati, sikkhitvā pana pacchā na kilamissati, nittharissatīti dāpesi.

1. Kucchim paviṭṭhasattā (Sī, Syā, Ka)

1079. **Pāṇātipātā veramaṇiṃ dve vassāni avītikkamma samādānaṃ samādiyāmīti** yaṃ taṃ pāṇātipātā veramaṇīti paññattaṃ sikkhāpadaṃ, taṃ pāṇātipātā veramaṇisikkhāpadaṃ¹ dve vassāni avītikkamitabbasamādānaṃ katvā samādiyāmīti attho. Esa nayo sabbattha. Imā cha sikkhāyo saṭṭhivassāyapi pabbajitāya dātabbāyeva, na etāsu asikkhitā upasampādetabbā.

Tatiyaṃ.

4. Catutthasikkhāpadavaṇṇanā

1084. Catutthe sabbaṃ uttānameva. Sace pana paṭhamam vuṭṭhānasammuti² na dinnā hoti, upasampadamāḷakepi dātabbāyeva. Imā dvepi mahāsikkhamānā nāma.

Catuttham.

5. Pañcamasikkhāpadavaṇṇanā

1090. Pañcame kiñcāpi ūnadvādasavassaṃ paripuṇṇasaññāya vuṭṭhāpentiyā anāpatti, sā pana anupasampannāva hoti. Sesaṃ uttānameva.

Pañcamam.

6. Chaṭṭhasikkhāpadavaṇṇanā

1095. Chaṭṭhe dasavassāya gihigatāya sikkhāsammutiṃ datvā paripuṇṇadvādasavassaṃ upasampādetum vaṭṭati.

Chaṭṭham.

1. Veramaṇisikkhāpadaṃ (Sī, Syā)

2. Sikkhāsammuti (Sī, Syā)

7. Sattamasikkhāpadavaṇṇanā

1101. Sattame sabbaṃ uttānameva. Samuṭṭhānādīnipi sabbesu dutiye vuttasadisāneva. Ayaṃ pana viseso, yattha sammuti atthi, tattha kiriyakiriyaṃ hotīti.

Sattamaṃ.

8. Aṭṭhamasikkhāpadavaṇṇanā

1108. Aṭṭhame **na anuggaṇhāpeyyāti** imissā ayye uddesādīni dehīti evaṃ uddesādīhi na anuggaṇhāpeyya.

1110. **Pariyesitvāti** aññaṃ pariyesitvā na labhati. Sayāṃ gilānā hoti, na sakkoti uddesādīni dātum, tassā anāpatti. Sesaṃ uttānameva. Dhuranikkhepasamuṭṭhānaṃ, akiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti.

Aṭṭhamaṃ.

9. Navamasikkhāpadavaṇṇanā

1113. Navame **na upaṭṭhaheyyāti** cuṇṇena mattikāya dantakaṭṭhena mukhodakenāti evaṃ tena tena karaṇīyena na upaṭṭhaheyya. Sesaṃ uttānameva. Paṭhamapārājikasamuṭṭhānaṃ, akiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti.

Navamaṃ.

10. Dasamasikkhāpadavaṇṇanā

1116. Dasame **neva vūpakāseyyāti** na gahetvā gaccheyya. **Na vūpakāsāpeyyāti** “imaṃ ayye gahetvā gacchā”ti aññaṃ na āṇapeyya. Sesamettha uttānameva. Dhuranikkhepasamuṭṭhānaṃ, akiriyaṃ,

saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti.

Dasamasikkhāpadaṃ.

Gabbhinivaggo sattamo.

8. Kumāribhūtavagga

1-2-3. Paṭhama dutiya tatiyasikkhāpadavaṇṇanā

1119. Kumāribhūtavaggassa paṭhamadutiyatatiyasikkhāpadāni tīṇi tīhi gihigatasikkhāpadehi sadisāni. Yā pana tā sabbapaṭhamā dve mahāsikkhamānā, tā atikkantavīsativassāti veditabbā. Tā gihigatā vā hontu agihigatā vā, sikkhamānā icceva vattabbā, gihigatāti vā kumāribhūtāti vā na vattabbā. Gihigatāya dasavassakāle sikkhāsammutiṃ datvā dvādasavassakāle upasampadā kātabbā, ekādasavassakāle datvā terasavassakāle kātabbā, dvādasa, terasa, cuddasa, pannarasa, soḷasa, sattarasa, aṭṭhārasavassakāle sammutiṃ datvā vīsativassakāle upasampadā kātabbā. Aṭṭhārasavassakālato paṭṭhāya ca panāyaṃ gihigatāti kumāribhūtāti vattum vaṭṭati, kumāribhūtā pana gihigatāti na vattabbā, kumāribhūtā icceva vattabbā. Mahāsikkhamānā pana gihigatāti vattum na vaṭṭati, kumāribhūtāti vattum na vaṭṭati, sikkhāsammutidānavasena pana tissopi sikkhamānāti vattum vaṭṭati.

Paṭhamadutiyatatiyāni.

4-5-6. Catuttha pañcama chaṭṭhasikkhāpadavaṇṇanā

1136. Catutthapañcamachaṭṭhesu sabbāni uttānameva. Sabbāni tisamuṭṭhānāni, catutthaṃ kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti. Pañcamaṃ kiriyākiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ,

paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti. Yañcetta
 “saṃghena paricchinditabbā”ti vuttaṃ, tassa upaparikkhitabbāti attho.
 Chaṭṭhaṃ kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ
 vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti. Yaṃ panettha
 “paricchinditvā”ti vuttaṃ, tassa upaparikkhitvāti attho.

Catutthapañcamachaṭṭhāni.

7. Sattamasikkhāpadavaṇṇanā

1150. Sattame sabbaṃ uttānameva. Dhuranikkhepasamuṭṭhānaṃ,
 kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ
 vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti.

Sattamaṃ.

8. Aṭṭhamasikkhāpada

1154. Aṭṭhamepi sabbaṃ uttānameva. Samuṭṭhānādīnipi
 anantarasadisānevāti.

Aṭṭhamaṃ.

9. Navamasikkhāpadavaṇṇanā

1158. Navame **sokāvāsanti**¹ saṅketam katvā agacchamānā² purisānaṃ
 anto sokaṃ pavesetīti sokāvāsā, taṃ sokāvāsaṃ. Tenevāha “sokāvāsā nāma
 paresaṃ dukkhaṃ uppādetī”ti. Atha vā gharaṃ viya gharasāmikā, ayampi
 purisasamāgamaṃ alabhamānā sokaṃ āvisati. Iti yaṃ āvisati, svāssā āvāso
 hotīti sokāvāsā. Tenāha “sokaṃ āvisatī”ti. **Ajānantīti**

1. Sokavassanti (Sī)

2. Āgacchamānānaṃ (Sī, Ka)

edisā ayanti ajānamānā. Sesam uttānameva. Tisamuṭṭhānam, kiriyaṃ, saññāvimokkham, sacittakaṃ, paṇṇattivajjam, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Navamaṃ.

10. Dasamasikkhāpadavaṇṇanā

1164. Dasame **anāpucchā**ti anāpucchitvā. Bhikkhunīhi dvikkhattuṃ āpucchitabbaṃ pabbajjākāle ca upasampadākāle ca, bhikkhūnaṃ pana sakim āpucchitepi vaṭṭati.

1165. **Ajānantī**ti mātādīnaṃ atthibhāvaṃ ajānantī. Sesam uttānameva. Idaṃ apubbasamuṭṭhānasīsaṃ. Catusamuṭṭhānaṃ vācato kāyavācato vācācittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti. Kathaṃ? Abbhānakammādīsu kenacideva karaṇīyena khaṇḍasīmāyaṃ nisinnā “pakkosatha sikkhamānaṃ, idheva naṃ upasampādessāmā”ti upasampādeti, evaṃ vācato samuṭṭhāti. Upassayato paṭṭhāya upasampādessāmīti vatvā khaṇḍasīmaṃ gacchantiyā kāyavācato samuṭṭhāti. Dvīsupi ṭhānesu paṇṇattibhāvaṃ jānitvāva vītikkamaṃ karontiyā vācācittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti. Ananujānāpetvā upasampādanato kiriyākiriyaṃ, nosaññāvimokkham, acittakaṃ, paṇṇattivajjam, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Dasamaṃ.

11. Ekādasamasikkhāpadavaṇṇanā

1167-8. Ekādasame **pārivāsikachandadānenā**ti pārivāsīyena chandadānena. Tattha catubbidhaṃ pārivāsīyaṃ parisapārivāsīyaṃ rattipārivāsīyaṃ chandapārivāsīyaṃ ajjhāsayaṃ pārivāsīyanti. Tattha parisapārivāsīyaṃ nāma bhikkhū kenacideva karaṇīyena sannipatitā honti, atha meghe vā uṭṭhāti, ussāraṇā vā kariyati, manussā vā ajjhottharantā āgacchanti,

bhikkhū “anokāsā¹ mayam, aññatra gacchāmā”ti chandam avissajjetvāva uṭṭhahanti. Idam parisapārīvāsiyam. Kiñcāpi parisapārīvāsiyam, chandassa pana avissaṭṭhattā kammam kātum vaṭṭati.

Puna bhikkhū uposathādāni karissāmāti rattim sannipatitvā “yāva sabbe sannipatanti, tāva dhammam suṇissāmā”ti ekam ajjhesanti, tasmim dhammakatham kathenteyeva aruṇo ugacchati. Sace cātuddasikam uposatham karissāmāti nisinnā, pannarasoti kātum vaṭṭati. Sace pannarasikam kātum nisinnā, pāṭipade anuposathe uposatham kātum na vaṭṭati, aññam pana saṃghakiccam kātum vaṭṭati. Idam rattipārīvāsiyam nāma.

Puna bhikkhū kiñcideva abbhānādisaṃghakammam karissāmāti nisinnā honti, tatkeko nakkhattapāṭhako bhikkhu evam vadati “ajja nakkhattam dāruṇam, mā imam kammam karoṭhā”ti. Te tassa vacanena chandam vissajjetvā tattheva nisinnā honti. Athañño āgantvā “nakkhattam paṭimānentam, attho bālam upaccagā”ti² vatvā “kim nakkhattena karoṭhā”ti vadati. Idam chandapārīvāsiyañceva ajjhāsayaṇapārīvāsiyañca. Etasmim pārīvāsiye puna chandapārisuddhim anānetvā kammam kātum na vaṭṭati.

Vuṭṭhitāya parisāyāti chandam vissajjetvā kāyena vā vācāya vā chandavissajjanamatteneva vā uṭṭhitāya parisāya.

1169. **Anāpatti avuṭṭhitāya parisāyāti** chandam avissajjetvā avuṭṭhitāya anāpatti. Sesam uttānameva. Tisamuṭṭhānam, kiriyaṃ, saññāvimokkham, sacittakam, paṇṇattivajjam, kāyakammam vacīkammam, ticittam, tivedananti.

Ekādasamam.

12. Dvādasamasikkhāpadavaṇṇanā

1170. Dvādasame **upassayo na sammatīti** vasanokāso nappahoti. Sesam uttānameva. Samuṭṭhānādāni anantarasadisānevāti.

Dvādasamam.

1. Anokāso (Sī, Syā)

2. Khu 5. 12 Jātake.

13. Terasamasikkhāpadavaṇṇanā

1175. Terasame **ekaṃ vassaṃ dveti** ekantarike ekasmiṃ saṃvacchare dve vuṭṭhāpeti. Sesam uttānameva. Samuṭṭhānādīnipi vuttasadisānevāti.

Terasamaṃ.

Kumāribhūtavaggo aṭṭhamo.

9. Chattupāhanavagga

1. Paṭhamasikkhāpadavaṇṇanā

1181. Chattavaggassa paṭhamasikkhāpade **sakimpi dhāreti, āpatti pācittiyassāti** maggagamane ekapayogeneva divasampi dhāreti, ekāva āpatti. Sace kaddamādīni patvā upāhanā omuñcitvā chattameva dhārentī gacchati, dukkaṭam. Athāpi gacchādīni disvā chattaṃ apanāmetvā upāhanāruḥhāva gacchati, dukkaṭameva. Sace chattampi apanāmetvā upāhanāpi omuñcitvā puna dhāreti, puna pācittiyam. Evaṃ payogagaṇanāya āpattiyo veditabbā. Sesam uttānameva. Eḷakalomasamuṭṭhānam, kiriyaṃ, nosaññāvimokkham, acittakam, paṇṇattivajjam, kāyakammaṃ, ticittam, tivedananti.

Paṭhamasikkhāpadaṃ.

2. Dutiyasikkhāpadavaṇṇanā

1184. Dutiye **yānena yāyantīti** etthāpi orohitvā punappunam abhiruhantiyā payogagaṇanāya āpattiyo veditabbā. Sesam paṭhame vuttanayamevāti.

Dutiyaṃ.

3. Tatiyasikkhāpadavaṇṇanā

1190. Tatiye **vippakiriya**ṃsūti maṇayo vippakiṇṇā. Idhāpi omuñcitvā dhārentiyā payogagaṇanāya āpattiyo. Samuṭṭhānādini vuttanayāneva. Kevalaṃ idha akusalacittaṃ hotīti.

Tatiyaṃ.

4. Catutthasikkhāpadavaṇṇanā

1194. Catutthe sīsūpagādīsu yaṃ yaṃ dhārehi, tassa tassa vasena vatthugaṇanāya āpattiyo veditabbo. Sesāṃ tatiye vuttanayamevāti.

Catutthaṃ.

5. Pañcamasikkhāpadavaṇṇanā

1199. Pañcame **gandhavaṇṇakenā**ti gandhena ca vaṇṇakena ca. Sesāṃ uttānameva. Samuṭṭhānādini tatiyasadisānevāti.

Pañcamaṃ.

6. Chaṭṭhasikkhāpadavaṇṇanā

1202. Chaṭṭhe sabbaṃ pañcame vuttasadisamevāti.

Chaṭṭhaṃ.

7. Sattamasikkhāpadavaṇṇanā

1208-9. Sattame **ummaddāpeti**¹ āpatti **pācittiyassā**ti ettha hatthaṃ amocetvā ummaddane² ekāva āpatti, mocetvā mocetvā ummaddane²

1. Ubbatṭāpeti (Sī)

2. Ubbatṭane (Sī)

payogagaṇanāya āpattiyo. **Sambāhanepi** eseva nayo. **Gilānāyāti** antamaso maggagamanaparissamenāpi sabbādāyā. **Āpadāsūti** corabhayādīhi sarīrakampanādīsu. Sesam uttānameva. Samuṭṭhānādīni tatiyasadisānevāti.

Sattamaṃ.

8-9-10. Aṭṭhama navama dasamasikkhāpadavaṇṇanā

1210. Aṭṭhamādīsu tīsu sikkhamānāya sāmāṇeriyā gihiniyāti idameva nānākaraṇaṃ, sesaṃ sattame vuttasadisamevāti.

Aṭṭhamanavamadasamāni.

11. Ekādasamasikkhāpadavaṇṇanā

1214. Ekādasame **bhikkhussa puratoti** abhimukhamevāti attho. Idam pana upacāraṃ sandhāya kathitanti veditabbaṃ. Sesaṃ uttānameva. Kathinasamuṭṭhānaṃ kāyavācato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyākiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Ekādasamaṃ.

12. Dvādasamasikkhāpadavaṇṇanā

1219-23. Dvādasame **anokāsakatanti** asukasmim nāma ṭhāne pucchāmīti evaṃ akata-okāsaṃ. Tenevāha “anokāsakatanti anāpucchā”ti. **Anodissāti** asukasmim nāma ṭhāne pucchāmīti evaṃ aniyamētvā kevalaṃ “pucchitabbaṃ atthi, pucchāmi ayyā”ti evaṃ vatvā. Sesaṃ uttānameva. Padasodhammasamuṭṭhānaṃ vācato vācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyākiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Dvādasamaṃ.

13. Terasamasikkhāpadavaṇṇanā

1226. Terasame **parikkhepaṃ atikkāmentiyāti** ekena pādena atikkante dukkaṭaṃ, dutiyena pācittiyaṃ. Upacārepi eseṇa nayo.

1227. **Acchinnacīvarikāyāti**-ādīsu saṅkaccikacīvareṇa cīvaranti veditabbaṃ. **Āpadāsūti** mahagghaṃ hoti saṅkaccikaṃ, pārupitvā gacchantiyāva upaddavo uppajjati, evarūpāsu āpadaṃ anāpatti. Sesāṃ uttāṇameva, eḷakalomasamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Terasamasikkhāpadaṃ.

Chattupāhanavaggo navamo.

Uddiṭṭhā kho ayyāyo chasaṭṭhisataṃ pācittiyā dhammāti ettha sabbāṇeva bhikkhunīnaṃ khuddakesu channaṇvutī, bhikkhūnaṃ dvenavutīti aṭṭhāsītisataṃ sikkhāpadaṇi, tato sakalaṃ bhikkhunīvaggaṃ, paramparabhojanaṃ, anāpattibhojanaṃ, anāpattitena abhihaṭṭhūṃ pavāraṇaṃ, paṇṇatibhojanaviññatti, ācēlakasikkhāpadaṃ, duṭṭhullapaṭicchādanaṃ, ūnavāsativassūpasampādanaṃ, mātuḡāmena saddhiṃ saṃvidhāya addhānagamaṇaṃ, rājantepurappavesanaṃ, santaṃ bhikkhūṃ anāpucchā vikāle gāmappavesanaṃ, nisīdanaṃ, vassikasāṭikanti imāṇi dvāvāsati sikkhāpadaṇi apanetvā sesāṇi sataṇca chasaṭṭhi ca sikkhāpadaṇi pātimokkhuḍḍesamaḡgena uddiṭṭhāṇi hontīti veditabbāṇi. Tenāha “uddiṭṭhā kho ayyāyo chasaṭṭhisataṃ pācittiyā dhammā -pa-evameṭaṃ dhārayāmi”ti.

Tatrāyaṃ saṅkhepato samuṭṭhānavinicchayo—giraggasamaḡjaṃ cittāḡārasikkhāpadaṃ saṅghāṇi itthālaṅkāro gandhavaṇṇako vāsitaḡapiññāko bhikkhunī-ādīhi ummaddanaparimaddanānīti imāṇi dasa sikkhāpadaṇi acittakāṇi lokavajjāṇi. Ayaṃ paṇettha adhippāyo, vināpi cittaṇa āpajjitabbattā acittakāṇi, citte paṇa sati akusaleneṇa āpajjitabbattā lokavajjāṇi. Avasesāṇi acittakāṇi paṇṇattivajjāṇeva. Corīvuṭṭhāpaṇaṃ ḡāmantaraṃ ārāmasikkhāpadaṃ ḡabbhinivagge ādito paṭṭhāya satta, kuṃāribhūtaṇagge ādito paṭṭhāya paṇca, purisaṃsaṃsaṭṭhaṃ pārivāsīyachandaḡāṇaṃ anuvassavuṭṭhāpaṇaṃ

ekantarikavuṭṭhāpananti imāni ekūnavīsati sikkhāpadāni sacittakāni
paṇṇattivajjāni, avasesāni sacittakāni lokavajjānevāti.

Samantapāsādikāya Vinayasamvaṇṇanāya Bhikkhunīvibhaṅge

Khuddakavaṇṇanā niṭṭhitā.

Pācittiyakaṇḍaṃ niṭṭhitā.

5. Pāṭidesanīyakaṇḍa

Pāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā

Pāṭidesanīyā nāma, Khuddakānaṃ anantarā.

Ye dhammā aṭṭha āruḥhā, saṅkhepeneva saṅgahaṃ.

Tesaṃ pavattate esā, saṅkhepeneva vaṇṇanā.

1228. Yāni hi ettha Pāḷiyaṃ sappitelādīni niddiṭṭhāni, tāniyeva
viññāpetvā bhuñjantiyā pāṭidesanīyā. Pāḷivinimuttakesu pana sabbesu
dukkaṭaṃ. Sesamettha uttānameva. Aṭṭhavidhampi panetaṃ pāṭidesanīyaṃ
catusamuṭṭhānaṃ kāyato kāyavācato kāyacittato kāyavācācittato ca
samuṭṭhāti, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ,
kāyakammaṃ vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedananti.

Pāṭidesanīyavaṇṇanā niṭṭhitā.

Pāṭidesanīyakaṇḍaṃ niṭṭhitam.

Sekhiyā pana uddiṭṭhā, ye dhammā pañcasattati.

Tesaṃ anantarāyeva, sattādhikaraṇavhayā.

Mahāvibhaṅge yo vutto, tesaṃ atthavinicchayo.

Bhikkhunīnaṃ Vibhaṅgepi, tādisaṃyeva taṃ vidū.

Yasmā tasmā visum tesaṃ, dhammānaṃ atthavaṇṇanā.

Na vuttā tattha yā vuttā, vuttāyeva hi sā idhāti.

Samantapāsādikāya Vinayaśaṃvaṇṇanāya

Bhikkhunīvibhaṅgavaṇṇanā niṭṭhitā.

Sabbāsavapahaṃ esā, niṭṭhitā vaṇṇanā yathā.

Sabbāsavapahaṃ maggaṃ, patvā passantu nibbutinti.

Ubhatovibhaṅgaṭṭhakathā niṭṭhitā.

Vinayapiṭaka

Mahāvagga-aṭṭhakathā

Namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa.

1. Mahākhandhaka

Bodhikathā

Ubhinnam pātimokkhānam, saṅgītisamanantaram.
Saṅgāyimsu mahātherā, khandhakam khandhakovidā.

Yam tassa dāni sampatto, yasmā samvaṇṇanākkamo.
Tasmā hoti ayam tassa, anuttānatthavaṇṇanā.

Padabhājaniye atthā, yehi yesam pakāsitā.
Te ce puna vadeyyāma, pariyosānam kadā bhava.

Uttānā ceva ye atthā, tesam samvaṇṇanāya kim.
Adhippāyānusandhīhi, byañjanena ca ye pana.

Anuttānā na te yasmā, sakkā ñātum avaṇṇitā.
Tesaṃyeva ayam tasmā, hoti samvaṇṇanāyoti.

1. Tena samayena Buddho Bhagavā Uruvelāyam viharati najjā
Nerañjarāya tīre Bodhirukkhāmūle paṭhamābhisambuddhoti ettha kiñcāpi
tena samayena Buddho Bhagavā Verañjāyanti-ādīsu viya karaṇavacane
visesakāraṇam natthi, vinayam patvā pana karaṇavacaneneva ayamabhilāpo
āropitoti ādito paṭṭhāya āruḥhābhilāpavasenevetam vuttanti veditabbam. Esa
nayo aññesupi ito paresu evarūpesu.

Kim panetassa vacane payojananti. Pabbajjādīnam vinayakammānam
ādito paṭṭhāya nidānadassanam. Yā hi Bhagavatā “anujānāmi bhikkhave
imehi

tīhi saraṇagamanehi pabbajjāṃ upasampadan”¹ti evaṃ pabbajjā ceva upasampadā ca anuññātā, yāni ca Rājagahādīsu upajjhāya upajjhāyavatta ācariya-ācariyavattādīni anuññātāni, tāni abhisambodhim patvā sattasattāhaṃ Bodhimāṇḍe² vītināmetvā Bārāṇasiyaṃ dhammacakkaṃ pavattetvā iminā anukkamena idañcidañca ṭhānaṃ patvā imasmiñca imasmiñca vatthusmiṃ paññattānīti evametesāṃ pabbajjādīnaṃ vinayakammānaṃ ādito paṭṭhāya nidānadassanaṃ etassa vacane payojananti veditabbaṃ.

Tattha **Uruvelāyanti** mahāvelāyaṃ, mahante vālikarāsimhīti attho. Atha vā **urūti** vālikā vuccati, **velāti** mariyādā, velātikkamanahetu āhaṭā uru Uruvelāti evampettha attho daṭṭhabbo. Atīte kira anuppanne Buddhe dasasahassakulaputtā tāpasapabbajjāṃ pabbajitvā tasmīṃ padese viharantā ekadivasaṃ sannipatitvā katikavattaṃ akaṃsu “kāyakammavacīkammāni nāma paresampi pākaṭāni honti, manokammaṃ pana apākaṭaṃ. Tasmā yo kāmavitakkaṃ vā byāpādavitakkaṃ vā vihiṃsāvitakkaṃ vā vitakketi, tassa añño codako nāma natthi, so attanāva attānaṃ codetvā pattapuṭena vālikaṃ āharitvā imasmiṃ ṭhāne ākiratu, idamassa daṇḍakammaṃ”ti. Tato paṭṭhāya yo tādisaṃ vitakkaṃ vitakketi, so tattha pattapuṭena vālikaṃ ākirati. Evaṃ tattha anukkamena mahāvālikarāsi jāto, tato naṃ pacchimā janatā parikkhipitvā cetiyaṭṭhānamakāsi. Taṃ sandhāya vuttaṃ “uruvelāyanti mahāvelāyaṃ, mahante vālikarāsimhīti attho”ti. Tameva sandhāya vuttaṃ “atha vā urūti vālikā vuccati, velāti mariyādā, velātikkamanahetu āhaṭā uru Uruvelāti evampettha attho daṭṭhabbo”ti.

Bodhirukkhamūleti bodhi vuccati catūsu maggesu ñāṇaṃ, taṃ bodhim Bhagavā ettha pattoti rukkhopi “Bodhirukkho”tveva nāmaṃ labhi, tassa Bodhirukkhaṃ mūle Bodhirukkhamūle. **Paṭhamābhisambuddhoti** paṭhamāṃ abhisambuddho, abhisambuddho hutvā sabbapaṭhamāmyevāti attho. **Ekapallaṅkenāti** sakimpī anuṭṭhahitvā yathā-ābhujitena ekeneva pallaṅkena. **Vimuttisukhapaṭisaṃvedīti** vimuttisukhaṃ phalasamāpattisukhaṃ paṭisaṃvedayamāno.

1. Vi 3. 29 piṭṭhe.

2. Bodhimahāmaṇḍe (Ka)

Paṭiccasamuppādanti paccayākāraṃ. Paccayākāro hi aññaṃaññaṃ paṭicca saḥite dhamme uppādetīti “paṭiccasamuppādo”ti vuccati, ayamettha saṅkhepo, vitthāro pana sabbākārasampannaṃ vinicchayaṃ icchantena Visuddhimaggato⁺ gahetabbo. **Anulomapaṭiloma**nti anulomaṇca paṭilomaṇca. Tattha avijjāpaccayā saṅkhārāti-ādinā nayena vutto avijjādiko paccayākāro attanā kattabbakiccakaraṇato “anulomo”ti vuccati. Avijjāya tveva asesavirāgaṇirodhā saṅkhāraṇirodhoti-ādinā nayena vutto sveva anuppādanirodhena nirujjhamāno taṃ kiccaṃ na karotīti tassa akaraṇato “paṭilomo”ti vuccati. Purimanayena vā vutto pavattiyā anulomo, itaro tassā paṭilomoti evampettha attho daṭṭhabbo. Ādito pana paṭṭhāya yāva antaṃ, antato ca paṭṭhāya yāva ādiṃ pāpetvā avuttattā ito aññenatthena anulomapaṭilomatā na yujjati.

Manasākāsiti manasi akāsi. Tattha yathā anulomaṃ manasi akāsi, idaṃ tāva dassetuṃ **avijjāpaccayā saṅkhārāti**-ādi vuttaṃ. Tattha avijjā ca sā paccayo cāti avijjāpaccayo. Tasmā **avijjāpaccayā saṅkhārā sambhavantī**ti iminā nayena sabbapadesu attho veditabbo. Ayamettha saṅkhepo, vitthāro pana sabbākārasampannaṃ vinicchayaṃ icchantena Visuddhimaggatova gahetabbo.

Yathā pana paṭilomaṃ manasi akāsi, idaṃ dassetuṃ **avijjāya tveva asesavirāgaṇirodhā saṅkhāraṇirodhoti**-ādi vuttaṃ. Tattha **avijjāya tvevāti** avijjāya tu eva¹. **Asesavirā gaṇirodhāti** virāgasāṅkhātena maggena asesanirodhā. **Saṅkhāraṇirodhoti** saṅkhārānaṃ anuppādanirodho hoti. Evaṃ niruddhānaṃ pana saṅkhārānaṃ nirodhā viññāṇaṃ niruddhaṃ, viññāṇādīnaṃ nirodhā nāmarūpādīni niruddhāniyeva hontīti dassetuṃ **saṅkhāraṇirodhā viññāṇaṇirodhoti**-ādīni vatvā **evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa nirodho hotīti** vuttaṃ. Tattha **kevalassāti** sakalassa, suddhassa vā sattavirahitassāti attho. **Dukkhakkhandhassāti** dukkharāsissa. **Nirodho hotīti** anuppādo hoti.

⁺ Visuddhi 2. 148, 173 piṭṭhādīsu. 1. Avijjāya eva tu (Sī, Ka)

Etamatthaṃ viditvāti yvāyaṃ “avijjādivasena saṅkhārādikassa dukkhakkhandhassa samudayo ca avijjānirodhādivasena ca nirodho hoti”ti vutto, sabbākārena etamatthaṃ viditvā. **Tāyaṃ velāyanti** tāyaṃ tassa atthassa viditavelāyaṃ. **Imaṃ udānaṃ udānesīti** imaṃ tasmim vidite atthe hetuno ca hetusamuppannadhammassa ca pajānanāya ānubhāvadīpakam **yadā have pātubhavantīti**—ādikaṃ somanassayuttañāṇasamuṭṭhānaṃ udānaṃ udānesi, attamanavācam nicchāresīti vuttaṃ hoti.

Tassattho—**yadā haveti** yasmim have kāle. **Pātubhavantīti** uppajjanti. **Dhammāti** anulomapaccayākāra¹ paṭivedhasādhakā bodhipakkhiyadhammā. Atha vā **pātubhavantīti** pakāsanti, abhisamayavasena byattā pākāṭā honti. **Dhammāti** catu-ariyasaccadhammā. Ātāpo vuccati kilesasantāpanaṭṭhena vīriyaṃ, **ātāpinoti** sammappadhānavīriyavato. **Jhāyatoti** ārammaṇūpanijjhānalakkhaṇena ca lakkhaṇūpanijjhānalakkhaṇena ca jhānena jhāyantassa. **Brāhmaṇassāti** bāhitapāpassa khīṇāsavassa. **Athassa kaṅkhā vapayantīti** athassa evaṃ pātubhūtaḍḍhammassa kaṅkhā vapayanti. **Sabbāti** yā etā “ko nu kho bhante phusatīti, no kallo pañhoti Bhagavā avocā”ti—ādinā, tathā “katamaṃ nu kho bhante jarāmarāṇaṃ, kassa ca panidaṃ jarāmarāṇanti, no kallo pañhoti Bhagavā avocā”ti—ādinā ca nayena paccayākāre kaṅkhā vuttā, yā ca paccayākārasseva appaṭividdhattā “ahosiṃ nu kho ahaṃ atītamaddhānaṃ”ti—ādikaṃ soḷasa kaṅkhā āgatā, tā sabbā vapayanti apagacchanti nirujjhanti. Kasmā? **Yato pajānāti sahetudhammanti** yasmā avijjādikena hetunā sahetukaṃ imaṃ saṅkhārādiṃ kevalaṃ dukkhakkhandhadhammaṃ pajānāti aññāti paṭivijjhatīti.

2. Dutiyavāre **imaṃ udānaṃ udānesīti** imaṃ tasmim vidite atthe “avijjāya tveva asesavirāgaṇirodhā saṅkhāraṇirodho”ti evaṃ pakāsitassa nibbānasaṅkhātassa paccayakkhayassa avabodhānubhāvadīpakam vuttappakāraṃ udānaṃ udānesīti attho. Tatrāyaṃ saṅkhepattho—yasmā paccayānaṃ khayasaṅkhātāṃ nibbānaṃ avedi aññāsi paṭivijjhi, tasmā yadāssa ātāpino

1. Anulomapaṭilomapaccayākāra (Ka)

jhāyato brāhmaṇassa vuttappakārā dhammā pātubhavanti, athassa yā nibbānassa aviditattā uppajjeyyūṃ, tā sabbāpi kaṅkhā vapayantīti.

3. Tatiyavāre **imaṃ udānaṃ udānesīti** imaṃ yena maggena so dukkhakkhandhassa samudayanirodhasaṅkhāto attho kiccavasena ca ārammaṇakiriyāya ca vidito, tassa ariyamaggassa ānubhāvadīpakāṃ vuttappakāraṃ udānaṃ udānesīti attho. Tatrāpāyaṃ saṅkhepattho—**yadā have pātubhavanti dhammā ātāpino jhāyato brāhmaṇassa**, tadā so brāhmaṇo tehi vā uppannehi bodhipakkhiyadhammehi, yassa vā ariyamaggassa catusaccadhammā pātubhūtā, tena ariyamaggena **vidhūpayāṃ tiṭṭhati mārāsenāṃ**, “kāma te paṭhamā senā”ti-ādinā nayena vuttappakāraṃ mārāsenāṃ vidhūpayanto vidhamento viddhamśento tiṭṭhati. Kathaṃ? **Sūriyova obhāsayaṃantalikkhaṃ**, yathā sūriyo abbhuggato attano pabhāya antalikkhaṃ obhāsantova andhakāraṃ vidhamento tiṭṭhati, evaṃ sopi brāhmaṇo tehi dhammehi tena vā maggena saccāni paṭivijjhantova mārāsenāṃ vidhūpayanto tiṭṭhatīti.

Evamettha paṭhamāṃ udānaṃ paccayākārapaccavekkhaṇavasena, dutiyaṃ nibbānapaccavekkhaṇavasena, tatiyaṃ maggapaccavekkhaṇavasena uppannanti veditabbaṃ. Udāne pana “rattiyā paṭhamāṃ yāmaṃ paṭiccasamuppādaṃ anulomaṃ, dutiyaṃ yāmaṃ paṭilomaṃ, tatiyaṃ yāmaṃ anulomapaṭilomaṃ”ti vuttaṃ, taṃ sattāhassa accayena “sve āsanā vuṭṭhahissāmī”ti rattim uppāditamanasikāraṃ sandhāya vuttaṃ. Tadā hi Bhagavā yassa paccayākārapajānanassa ca paccayakkhayādhigamassa ca ānubhāvadīpikā purimā dve udānagāthā, tassa vasena ekekameva koṭṭhāsaṃ paṭhamayāmaṇca majjhimayāmaṇca manasākāsi, idha pana pāṭipadarattiyā evaṃ manasākāsi. Bhagavā hi visākhapuṇṇamāya rattiyā paṭhamayāme pubbenivāsaṃ anussari, majjhimayāme dibbacakkhūṃ visodhesi, pacchimayāme paṭiccasamuppādaṃ anulomapaṭilomaṃ manasikatvā “idāni aruṇo uggamissatī”ti sabbaññutaṃ pāpuṇi.

Sabbaññutappattisamanantameva¹ ca aruṇo uggacchi, tato taṃ divasaṃ teneva pallaṅkena vītināmetvā sampattāya pāṭipadarattiyā tisu yāmesu evaṃ manasi katvā imāni udānāni udānesi.

1. Sabbaññutaṃ pattasamanantameva (Ka)

Iti pāṭipadarattiyā evaṃ manasi katvā taṃ “Bodhirukkhamūle sattāhaṃ ekapallaṅkena nisīdī”ti evaṃ vuttasattāhaṃ tattheva vītināmesi.

Ajapālakathā

4. **Atha kho Bhagavā sattāhassa accayena tamhā samādhimhā vuṭṭhahitvā Bodhirukkhamūlā yena Ajapālanigrodho tenupasaṅkamīti** ettha na Bhagavā tamhā samādhimhā vuṭṭhahitvā anantameva Bodhirukkhamūlā yena Ajapālanigrodho tenupasaṅkami, yathā pana “bhutvā sayatī”ti vutte na “hatthe adhovitvā mukhaṃ avikkhāletvā sayanasamīpaṃ agantvā aññaṃ kiñci ālāpasallāpaṃ akatvā sayatī”cceva vuttaṃ hoti, bhojanato pana pacchā sayati, na nasayatīti¹ idamevettha dīpitaṃ hoti. Evamidhāpi na “tamhā samādhimhā vuṭṭhahitvā anantameva pakkāmī”ti vuttaṃ hoti, vuṭṭhānato ca pana pacchā pakkāmi, na napakkāmīti² idamevettha dīpitaṃ hoti.

Anantaraṃ pana apakkamitvā Bhagavā kiṃ akāsīti. Aparānipi tīṇi sattāhāni bodhisamīpeyeva vītināmesi. Tatrāyaṃ anupubbikathā—Bhagavati kira Buddhattaṃ patvā sattāhaṃ ekapallaṅkena nisinne “na Bhagavā vuṭṭhāti, kiṃ nu kho aññepi Buddhattakarā dhammā atthī”ti ekaccānaṃ devatānaṃ kaṅkhā udapādi. Atha Bhagavā aṭṭhame divase samāpattito vuṭṭhāya devatānaṃ kaṅkhaṃ ñatvā kaṅkhāvidhamanattthaṃ ākāse uppatitvā Yamakapāṭihāriyaṃ dassetvā tāsāṃ kaṅkhaṃ vidhamitvā pallaṅkato īsakaṃ pācīnanissite uttaradisābhāge ṭhatvā cattāri asaṅkhyeyyāni kappasatasahassaṇca upacitānaṃ pāramīnaṃ balādhigamanaṭṭhānaṃ pallaṅkaṃ Bodhirukkhaṇca animisehi akkhīhi olokayamāno sattāhaṃ vītināmesi, taṃ ṭhānaṃ **Animisacetiyaṃ** nāma jātaṃ. Atha pallaṅkassa ca ṭhitatṭhānassa ca antarā puratthimato ca pacchimato ca āyate ratanacaṅkame caṅkamanto sattāhaṃ vītināmesi, taṃ ṭhānaṃ **Ratanacaṅkamacetiyaṃ** nāma jātaṃ. Tato pacchimidisābhāge devatā ratanagharaṃ māpayiṃsu, tattha pallaṅkena nisīditvā Abhidhammapiṭakaṃ visesato cettha anantanayaṃ

1. Na sayatīti (Ka)

2. Na pakkāmīti (Ka)

samantapaṭṭhānaṃ vicinanto sattāhaṃ vītināmesi, taṃ ṭhānaṃ
Ratanagharacetiyaṃ nāma jātaṃ.

Evam bodhisamīpeyeva cattāri sattāhāni vītināmetvā pañcame sattāhe Bodhirukkhamulā yena Ajapālanigrodho tenupasaṅkami. Tassa kira nigrodhassa chāyāya ajapālakā gantvā nisīdanti, tenassa “Ajapālanigrodho” tveva nāmaṃ udapādi. **Sattāhaṃ vimuttisukhapaṭisaṃvedīti** tatrāpi dhammaṃ vicinantoyeva vimuttisukhaṃ paṭisaṃvedento nisīdi. Bodhito puratthimadisābhāge esa rukkho hoti. Evam nisinne ca panettha Bhagavati eko brāhmaṇo gantvā pañhaṃ pucchi. Tena vuttaṃ **atha kho aññataroti**-ādi. Tattha **Humhuṅkajātikoti**¹ so kira diṭṭhamaṅgaliko nāma mānavasena kodhavasena ca “humhun”ti karonto vicarati, tasmā “Humhuṅkajātiko”ti vuccati, Huhukkajātikotipi paṭhanti.

Etamatthaṃ viditvāti etaṃ² tena vuttassa vacanassa sikhāpattamatthaṃ viditvā tāyaṃ velāyaṃ imaṃ udānaṃ udānesi. Tassattho, yo bāhitapāpadhammatāya **brahmaṇo**, na diṭṭhamaṅgalikatāya humhuṅkārasāvādipāpadhammayutto hutvā kevalaṃ jātimattakena brahmaññaṃ paṭijānāti, so brāhmaṇo bāhitapāpadhammatā humhuṅkārapahānena **nihumhuṅko**, rāgādikasāvābhāvena **nikkasāvo**, bhāvanānuyogayuttacittatāya **yatatto**, sīlasaṃvarena vā saññatacittatāya **yatatto**, catumaggañāṇasaṅkhātehi vedehi antaṃ, vedānaṃ vā antaṃ gatattā **vedantaḡū**, maggabrahmacariyassa vusitattā **vusitabrahmacariyo**. **Dhammena brahmavādaṃ vadeyya** “brāhmaṇo ahan”ti etaṃ vādaṃ dhammena vadeyya, yassa sakale lokasannivāse kuhiñci ekārammaṇepi rāgussado dosussado mohussado mānussado diṭṭhussadoti ime ussādā natthīti.

Mucalindakathā

5. **Akālamegho**ti asampatte vassakāle uppannamegho, ayaṃ pana gimhānaṃ pacchime māse udapādi. **Sattāhavaddalikā**ti tasmim uppanne sattāhaṃ avicchinnavuṭṭhikā ahosi. **Sītavātaduddinī**ti sā ca pana

1. Huhukajātikoti (Sī)

2. Evam (Sī)

sattāhavaddalikā udakaphusitasammissena sītavātena samantā
 paribbhamantena dūsitadivasattā sītavātaduddinī nāma ahosi. **Atha kho Mucalindo nāgarājāti** tasseva Mucalindarukkhasa samīpe pokkharāṇiyā nibbatto mahānubhāvo nāgarājā. **Sattakkhattum bhogehi parikkhipitvāti** evaṃ bhogehi parikkhipitvā uparimuddhani mahantaṃ phaṇaṃ karitvāva ṭhite¹ tasmiṃ tassa parikkhepabbhantaraṃ lohapāsāde bhaṇḍāgāragabbhappamāṇaṃ ahosi, tasmā Bhagavā nivāte pihitadvāravātapāne kūṭāgāre nisinno viya jāto. **Mā Bhagavantaṃ sītanti**-ādi tassa tathā karitvā ṭhānakāraṇaparidīpanaṃ. So hi “mā Bhagavantaṃ sītaṃ bādhayittha, mā uṇhaṃ, mā ḍamsādisamphasso bādhayitthā”ti tathā karitvā aṭṭhāsi. Tattha kiñcāpisattāhavaddalikāya uṇhameva natthi, sace pana antarantarā meggho vigaccheyya, uṇhaṃ bhaveyya, tampi naṃ mā bādhayitthāti evaṃ tassa cintetum yuttaṃ. **Viddhanti** ubbidham, megghavigamena dūrībhūtaṃ attho. **Vigatavalāhakanti** apagatameghaṃ. **Devanti** ākāsaṃ. **Sakavaṇṇanti** attano rūpaṃ.

Sukho vivekoti nibbānasaṅkhāto upadhiviveko sukho. **Tuṭṭhassāti** catumaggañāṇasantosena santuṭṭhassa. **Sutadhammassāti** pakāsitadhammassa. **Passatoti** taṃ vivekaṃ, yaṃ vā kiñci passitabbaṃ nāma, taṃ sabbaṃ attano vīriyabalādhigatena ñāṇacakkhunā passantassa. **Abyāpajjanti**² akuppanabhāvo, etena mettāpubbabhāgo dassito. **Pāṇabhūtesu saṃyamoti** sattesu ca saṃyamo, avihiṃsanabhāvo sukhoti attho. Etena karuṇāpubbabhāgo dassito. **Sukhā virāgatā loketi** vītarāgatāpi sukhāti dīpeti. **Kāmānaṃ samatikkamoti** yā “kāmaṇaṃ samatikkamo”ti vuccati, sā virāgatāpi sukhāti attho, etena anāgāmmimaggo kathito. **Asmimānassa yo vinayoti** iminā pana arahattaṃ kathitaṃ. Arahattaṃ hi asmimānassa “passaddhivinayo”ti vuccati. Ito paraṇca sukhaṃ nāma natthi, tenāha “etaṃ ve paramaṃ sukhaṃ”ti.

Rājāyatanakathā

6. **Mucalindamūlāti** mahābodhito pācīnakone ṭhitamucalindarukkhamūlā. **Rājāyatananti** dakkhiṇadisābhāge ṭhitaṃ rājāyatanarukkham

1. Ṭhito (Sī)

2. Abyāpajjhanti (Sī, Syā)

upasaṅkami. **Tena kho pana samayenā**ti katarena samayena? Bhagavato kira rājāyatanamūle sattāhaṃ ekapallaṅkena nisinnassa samādhito vuṭṭhānadivase aruṇuggamanavelāyameva “bhojanakiccena bhavitabban”ti ñatvā Sakko devarājā osadhaharītakaṃ upanesi. Bhagavā taṃ paribhuñji, paribhuttamattasseva sarīrakiccaṃ ahosi. Sakko mukhodakaṃ adāsi. Bhagavā mukhaṃ dhovitvā tasmiṃyeva rukkhamūle nisīdi. Evaṃ uggate aruṇamhi nisinne Bhagavati.

Tena kho pana samayena Tapussabhallikā vāṇijāti Tapusso¹ ca Bhalliko cāti dve bhātaro vāṇijā. **Ukkalāti** Ukkalajanapadato. **Taṃ desanti** yasmim̐ dese Bhagavā viharati². Katarasmiṃca dese Bhagavā viharati³, Majjhimadese. Tasmā Majjhimadesaṃ gantuṃ addhānamaggappaṭipannā hontīti ayamettha attho. **Ñātisālohitā devatāti** tesaṃ ñātibhūtapubbā devatā. **Etadavocāti** sā kira nesaṃ sabbasakaṭāṇi appavattīni akāsi. Tato te kiṃ idanti maggadevatānaṃ baliṃ akaṃsu. Tesaṃ balikammakāle sā devatā dissamāneneva kāyena etaṃ avoca. **Manthena ca madhupiṇḍikāya cāti** abaddhasattunā ca sappimadhuphāṇitādīhi yojetvā baddhasattunā ca. **Patimānethāti** upaṭṭhahatha. **Taṃ voti** taṃ patimānanaṃ tumhākaṃ bhavissati dīgharattaṃ hitāya sukhāya. **Yaṃ amhākanti** yaṃ paṭiggahaṇaṃ amhākaṃ assa dīgharattaṃ hitāya sukhāya. **Bhagavato etadahosīti** yo kirassa padhānānuyogakāle patto ahosi, so Sujātāya pāyasaṃ dātuṃ āgacchantiyā eva antaradhāyi. Tenassa etadahosi “patto me natthi, purimakāpi ca na kho Tathāgatā hatthesu paṭiggaṇhanti, kimhi nu kho ahaṃ paṭiggaṇheyyaṃ manthañca madhupiṇḍikañcā”ti.

Parivitakkamaññāyāti ito pubbeva Bhagavato Sujātāya dinnabhojanaṃyeva ojanuppabandhanavasena aṭṭhāsi, ettakaṃ kālāṃ neva jighacchā na pipāsā na kāyadubbalyaṃ ahosi. Idāni panassa āhāraṃ paṭiggahetukāmatāya **na kho Tathāgatāti**-ādinā nayena parivitakko

1. Tapassu (Sī)

2. Bhagavā (Sī)

3. Bhagavāti (Sī, Syā)

udapādi. Taṃ evaṃ uppannaṃ attano cetasā Bhagavato cetoparivitakkamaññāya. **Catuddisāti** catūhi disāhi. **Selamaye patteti** muggavaṇṇaselamaye patte. Idaṃ ye¹ Bhagavā paṭiggahesi, teyeva sandhāya vuttaṃ. Cattāro pana mahārājāno paṭhamaṃ indanīlamanimaye patte upanāmesuṃ, na te Bhagavā aggahesi. Tato ime cattāropi muggavaṇṇasilāmaye patte upanāmesuṃ, Bhagavā cattāropi patte aggahesi tesāṃ pasādānurakkhaṇatthāya, no mahicchatāya. Gahetvā ca pana cattāropi yathā ekova patto hoti, tathā adhiṭṭhahi, catunnampi ekasadisō puñṇavipāko ahosi. Evaṃ ekaṃ katvā adhiṭṭhite **paṭiggahesi Bhagavā paccagghe selamaye patte manthañca madhupiṇḍikañca**. **Paccaggheti** paccagghasmim, pāṭekkaṃ mahagghasminti attho. Atha vā **paccaggheti** abhinave abbhunhe, taṅkhaṇe nibbattasminti attho. Dve vācā etesaṃ ahesunti **dvevācikā**. Atha vā dvīhi vācāhi upāsakabhāvaṃ pattāti attho. Te evaṃ upāsakabhāvaṃ paṭivedetvā Bhagavantāṃ āhaṃsu “kassa dāni bhante amhehi ajja paṭṭhāya abhivādanapaccuṭṭhānaṃ kātābbaṃ”ti. Atha Bhagavā sīsaṃ parāmasi, kesā hatthe laggiṃsu. Te tesāṃ adāsi “ime tumhe pariharathā”ti. Te kesadhātuyo labhitvā amateneva abhisittā haṭṭhatuṭṭhā Bhagavantāṃ vanditvā pakkamiṃsu.

Brahmayācanakathā

7. Atha kho Bhagavā sattāhassa accayena tamhā samādhimhā vuṭṭhahitvā vuttappakārametaṃ sabbaṃ kiccaṃ niṭṭhāpetvā rājāyatanamūlā punapi yena Ajapālanigrodho tenupasaṅkami. **Parivitakko udapādīti** tasmiṃ nisinnamattasseva sabbabuddhānaṃ āciṇṇasamāciṇṇo ayaṃ cetaso parivitakko udapādi. Kasmā panāyaṃ sabbabuddhānaṃ uppajjatīti. Dhammassa mahantabhāvaṃ garubhāvaṃ bhāriyabhāvaṃ paccavekkhaṇāya brahmunā yācite desetukāmatāya ca. Jānanti hi Buddhā “evaṃ parivitakkite brahmā āgantvā dhammadesanaṃ yācissati, tato sattā dhamme gāravaṃ uppādessanti, brahmagaruko hi lokasannivāso”ti. Iti imehi dvīhi kārāṇehi ayaṃ vitakko uppajjatīti.

1. Yeva (Syā, Ka)

Tattha **adhigato kho myāyanti** adhigato kho me yaṃ. **Ālayarāmā**ti sattā pañca kāmagaṇe allīyanti, tasmā te “ālayā”ti vuccanti. Tehi ālayehi ramantīti **ālayarāmā**. Ālayesu ratāti **ālayaratā**. Ālayesu suṭṭhumuditāti **ālayasammuditā**. **Yadidanti** nipāto, tassa ṭhānaṃ sandhāya yaṃ idanti, paṭiccasamuppādaṃ sandhāya yo ayanti evamattho daṭṭhabbo.

Idappaccayatāpaṭiccasamuppādoti imesaṃ paccayā idappaccayā, idappaccayāva **idappaccayatā**. Idappaccayatā ca sā paṭiccasamuppādo cāti **idappaccayatāpaṭiccasamuppādo**. **So mamassa kilamathoti** yā ajānantānaṃ desanā nāma, so mama kilamatho assa, sā mama vihesā assāti attho.

Bhagavantanti Bhagavato. **Anacchariyāti** anu acchariyā. **Paṭibhāṃsūti** paṭibhānasaṅkhātassa ñāṇassa gocarā ahesuṃ, parivitakkayitabbabhāvaṃ pāpuṇiṃsu.

Halanti ettha hakāro nipātamatto, alanti attho. **Pakāsītunti** desetunṃ, alaṃ dāni me imaṃ kicchena adhigataṃ dhammaṃ desetunti vuttaṃ hoti. **Paṭisotagāminti** paṭisotaṃ vuccati nibbānaṃ, nibbānagāminti attho. **Rāgarattāti** kāmarāgabhavarāgadiṭṭhirāgena rattā. **Na dakkhantīti** na passanti¹. **Tamokhandhena āvuṭāti** avijjārāsinaṃ ajjhotthaṭā. **Appossukkatāyāti** nirussukkabhāvena, adesetukāmatāyāti attho.

8. **Yatra hi nāmāti** yasmiṃ nāma loke. **Bhagavato purato pāturahosīti** dhammadesanāyācanatthaṃ dasasu cakkavāḷasahassesu mahābrahmāno gahetvā āgamma Bhagavato purato pāturahosi. **Apparajakkhajātikāti** paññāmaye akkhiṃhi appaṃ rāgadosamoharajaṃ etesaṃ, evaṃsabhāvāti **apparajakkhajātikā**. **Bhavissanti dhammassa aññātāroti** paṭivijjhitāro.

Pāturahosīti pātubhavi. **Samalehi cintitoti** rāgādīhi malehi samalehi chahi satthārehi cintito. **Apāpuretanti** vivara etaṃ. **Amatassa dvāranti** amatassa nibbānassa dvārabhūtaṃ ariyamaggaṃ. **Suṇantu dhammaṃ**

1. Na passanti (Syā, Ka)

vimalenānubuddhanti ime sattā rāgādimalānaṃ abhāvato vimalena
Sammāsambuddhena anubuddhaṃ catusaccadhammaṃ suṇantu.

Sele yathā pabbatamuddhaniṭṭhitoti selamaye ekagghane
pabbatamuddhani yathāṭhitova¹, yathā cakkhumā puriso samantato janataṃ
passeyya, tvampi sumedha sundarapañña sabbaññutaññāṇena
Samantacakkhu Bhagavā dhammamayaṃ paññāmayāṃ pāsādamāruyha
sayāṃ apetasoko sokāvaṭiṇṇaṃ jātijarābhibhūtaṃ janataṃ avekkhassu
upadhāraya.

Uṭṭhehīti Bhagavato dhammadesanatthaṃ cārikacaraṇaṃ yācanto
bhaṇāti. **Vīrāti**-ādīsu Bhagavā vīriyavantatāya **vīro**.
Devaputtamaccukilesābhisāṅkhāramārānaṃ vijitattā **Vijitasāṅgāmo**.
Jātikantārādinittaraṇasamatthatāya **satthavāho**. Kāmacchanda-ṇassa
abhāvato **aṇaṇo**.

9. **Ajjhesananti** yācanaṃ. **Buddhacakkhunāti**
indriyaparopariyattañāṇena² ca āsayānusayañāṇena ca. Imesañhi dvinnam
ñāṇānaṃ Buddhacakkhūti nāmaṃ. **Apparajakkhāti**
paññācakkhumhirāgādirajaṃ appaṃ yesaṃ, te **apparajakkhā**. Yesaṃ taṃ
mahantaṃ, te **mahārajakkhā**. Yesaṃ saddhādīni indriyāni tikkhāni, te
tikkhandriyā. Yesaṃ tāni mudūni, te **mudindriyā**. Yesaṃ teyeva saddhādayo
ākārā sundarā, te **svākārā**. Yesaṃ teyeva saddhādayo ākārā asundarā, te
dvākārā. Ye kathitakāraṇaṃ sallakkhenti, sukhena sakkā honti viññāpetuṃ,
te **suviññāpayā**. Ye paralokaṇa vajjaṇa bhayato passanti, te
paralokavajjabhayadassāvino. **Uppaliniyanti** uppalavane. Itaresupi eseve
nayo. **Antonimuggaposīnīti** yāni udakassa anto nimuggāneva posayanti.
Samodakaṃ ṭhitānīti udakena samaṃ ṭhitāni. **Udakaṃ accuggamma**
ṭhitānīti³ udakaṃ atikkamitvā ṭhitāni⁴.

Apārutāti vivaṭa. **Amatassa dvārāti** ariyamaggo. So hi amataśāṅkhātassa
nibbānassa dvāraṃ. **Pamuñcantu saddhanti** sabbe attano saddhaṃ
pamuñcantu. Pacchimapadadvaye ayamatto, ahañhi attano paṇaṇaṃ
suppavattimpī

1. Ṭhito, so ca (Syā, Ka) Ma-Ṭṭha 2 Pāsārāsisuttavaṇṇanāyaṃ ca.

2. Indriyaparopariyattiñāṇena (Syā, Ka) 3. Tiṭṭhantīti (Syā) 4. Tiṭṭhanti (Syā, Ka)

imaṃ paṇītaṃ uttamaṃ dhammaṃ kāyavācākilamathasaññī hutvā manujesu devamanussesu na bhāsinti.

Pañcavaggiyakathā

10. **Paṇḍitoti** paṇḍiccena samannāgato. **Byattoti** veyyattiyena samannāgato. **Medhāvīti** ṭhānuppattiyā paññāya samannāgato. **Apparajakkhajātikoti** samāpattiyā vikkhambhitattā nikkilesajātiko visuddhasatto. **Ājānissatīti** sallakkhessati paṭivijjhissati. **Bhagavatopi kho ñāṇaṃ udapādīti** sabbaññutaññāṇaṃ uppajji “ito sattamadivasamatthake kālāṃkatvā Ākiñcaññāyatane nibbato”ti. **Mahājāniyoti** sattadivasabbhantare pattabbamaggaphalato parihīnatā mahatī jāni¹ assāti **mahājāniyo**, akkhaṇe nibbattattā². **Abhidosa-kālāṃkatoti** hiyyo kālāṃkato, sopi Nevasaññānāsaññāyatane nibbattoti addasa. **Bahukārāti** bahūpakārā. **Padhānapahitattaṃ upaṭṭhahimsūti** padhānatthāya pesitattabhāvaṃ mukhodakadānādinā upaṭṭhahimsu.

11. **Antarā ca Gayāṃ antarā ca bodhinti** Upako Bodhimaṇḍassa ca Gayāya ca antare Bhagavantaṃ addasa. **Addhānamaggappaṭipannanti** addhānamaggaṃ paṭipannaṃ.

Sabbābhibhūti sabbaṃ tebhūmakadhammaṃ abhibhavitvā ṭhito. **Sabbavidūti** sabbaṃ catubhūmakadhammaṃ avedim āññasiṃ. **Sabbesu dhammesu anūpalittoti** sabbesu tebhūmakadhammesu kilesalepena alitto. **Sabbañjahoti** sabbaṃ tebhūmakadhammaṃ jahitvā ṭhito. **Taṇhakkhaye vimuttoti** taṇhakkhaye nibbāne āramaṇato vimutto. **Sayaṃ abhiññāyāti** sabbaṃ catubhūmakadhammaṃ attanāva jānitvā. **Kamuddiseyyanti** kaṃ aññaṃ “ayaṃ me ācariyo”ti uddiseyyaṃ.

Na me ācariyo atthīti lokuttaradhamme mayhaṃ ācariyo nāma natthi. **Natthi me paṭipuggaloti** mayhaṃ paṭibhāgapuggalo nāma natthi. **Sītibhūtoti** sabbakilesagginibbāpanena sītibhūto, kilesānaṃyeva nibbutattā **nibbuto**.

1. Mahājāni (Syā, Ka)

2. Nibbattattā ca (Syā)

Kāsīnaṃ puranti Kāsiraṭṭhe nagaraṃ. **Āhañchaṃ**¹ amatadundubhinti dhammacakkappaṭilābhāya amatabheriṃ paharissāmīti gacchāmi.

Arahasi Anantajinoti Anantajino bhavitum yutto. **Hupeyyapāvusoti** āvuso evampi nāma bhaveyya. **Sīsariṃ okampetvāti** sīsariṃ cāletvā.

12. **Sanṭhapesunti** katikaṃ akaṃsu. **Bāhullikoti** cīvarabāhullādīnaṃ atthāya paṭipanno. **Padhānavibbhantoti** padhānato vibbhanto bhaṭṭho parihiṇo. **Āvatto bāhullāyāti** cīvarādibahulabhāvattāya āvatto. **Odahatha bhikkhave sotanti** upanetha bhikkhave soṭaṃ, sotindriyaṃ dhammassavanatthaṃ abhimukhaṃ karoṭhāti attho. **Amatamadhigatanti** amataṃ nibbānaṃ mayā adhigatanti dasseti. **Iriyāyāti** dukkara-iriyāya². **Paṭipadāyāti** dukkarapaṭipadāya. **Abhi jānātha me** noti abhi jānātha nu me, samanupassatha. **Evarūpaṃ bhāsitametanti** etaṃ evarūpaṃ vākyam bhāsitanti attho. **Asakkhī kho Bhagavā pañcavaggiye bhikkhū saññāpetunti** “ahaṃ Buddho”ti jānāpetum asakkhī.

13. **Cakkhukaraṇīti** paññācakkhuṃ sandhāyāha. Ito paraṃ sabbaṃ padatthato uttānameva. Adhippāyānusandhiyojanādibhedato pana Papañcasūdaniyā Majjhimaṭṭhakathāya³ vuttanayena vedītabbaṃ. Ito paṭṭhāya hi ativittārābhīrukassa mahājanassa cittaṃ anurakkhantā suttantakathaṃ avaṇṇayitvā vinayakathaṃyeva vaṇṇayissāma.

18. **Sāva tassa āyasmato upasampadā ahoṣīti** āsālhiṇupunṇamāya aṭṭhārasahi devatākoṭhi saddhiṃ sotāpattiphale paṭiṭṭhitassa “ehi bhikkhū”ti Bhagavato vacanena abhinipphannā sāva tassa āyasmato **ehibhikkhūpasampadā** ahoṣi.

19. **Atha kho āyasmato ca Vappassāti** ādimhi Vappattherassa pāṭipadadivase dhammacakkhuṃ udapādi, Bhaddiyattherassa dutiyadivase, Mahānāmattherassa tatiyadivase, Assajittherassa catutthiyanti. Imesaṇca

1. Āhaññim (Syā, Ka) 2. Dukkacariyāya (Syā, Ka) 3. Ma-Ṭṭha 1. 108 piṭṭhādīsu.

pana bhikkhūnaṃ kammaṭṭhānesu uppannamalavisodhanatthaṃ Bhagavā antovihāreyeva ahosi, uppanne uppanne kammaṭṭhānamale ākāseṇa gantvā malaṃ vinodesi. Pakkhassa pana pañcamiyaṃ sabbe te ekato sannipātetvā anattasuttena ovadi. Tena vuttaṃ **atha kho Bhagavā pañcavaggiyeti**-ādi.

24. **Tena kho pana samayena cha loke arahanto hontīti** pañcamiyā pakkhassa lokasmiṃ cha manussā arahanto hontīti attho.

Pabbajjākathā

31. **Pubbānupubbakānanti** paveṇivasena porāṇānuporāṇānanti attho. **Tena kho pana samayena ekasaṭṭhi loke arahanto hontīti** purimā cha ime ca pañcapanāñāsāti antovassamhiyeva ekasaṭṭhi manussā arahanto hontīti attho.

Tatra Yasa-ādīnaṃ kulaputtānaṃ ayaṃ pubbayogo—atīte kira pañcapanāñāpajanā sahāyakā vaggabandhena puññāni karontā anāthasarīrāni paṭijaggantā vicaranti, te ekadivasam gabbhinim¹ itthim kālaṅkataṃ disvā “jhāpessāmā”ti susānaṃ nīharimsu. Tesu pañca jane “tumhe jhāpethā”ti susāne ṭhapetvā sesā gāmaṃ pavittihā. Yaso dārako taṃ sarīraṃ vijjhivā parivattetvā ca jhāpayamāno asubhasaññaṃ paṭilabhi, so itaresampi catunnaṃ janānaṃ “passatha bho imaṃ asuciṃ paṭikūlan”ti dassesi, tepi tattha asubhasaññaṃ paṭilabhimsu. Te pañcapi janā gāmaṃ gantvā sesasahāyakānaṃ kathayimsu. Yaso pana dārako gehampi gantvā mātāpitūnaṃca bhariyāya ca kathesi. Te sabbe pi asubhaṃ bhāvayimsu. Ayametesam pubbayogo. Tenāyasmato Yasassa nāṭakajanesu susānasaññāyeva uppajji, tāyeva ca upanissayasampattiyā sabbesaṃ visesādhigamo nibbattīti.

Atha kho Bhagavā bhikkhū āmantesīti Bhagavā yāva pacchimakattikapuṇṇamā, tāva Bārāṇasīyaṃ viharanto ekadivasam te khīṇāsava saṭṭhi bhikkhū āmantesi.

1. Sagabbhaṃ (Syā, Ka)

32. **Dibbā** nāma dibbesu visayesu lobhapāsā. **Mānūsā** nāma mānusakesu visayesu lobhapāsā. **Mā ekena dveti ekena** maggena dve mā agamittha. **Assavanatāti** assavanatāya. **Parihāyantīti** anadhigataṃ nādhigacchantā visesādhigamato parihāyanti.

33. **Antakāti** lāmaka hīnasatta. **Antalikkhacaroti** rāgapāsaṃ sandhāyāha. Tam hi so “antalikkhacaro”ti mantvā āha.

34. **Nānādisā nānājanapadāti** nānādisato ca nānājanapadato ca. **Anujānāmi bhikkhave tumheva dāni tāsū tāsū disāsū tesu tesu janapadesu pabbājethāti**—ādimhi pabbajjāpekkhaṃ kulaputtaṃ pabbājentena ye parato “na bhikkhave pañcahi ābādhehi phuṭṭho pabbājetabbo”ti—ādim katvā yāva “na andhamūgabaddhiro pabbājetabbo”ti evaṃ paṭikkhittā puggalā, te vajjetvā pabbajjādosavirahito puggalo pabbājetabbo, sopi ca mātāpitūhi anuññātoyeva. Tassa anujānanalakkhaṇaṃ “na bhikkhave ananuññāto mātāpitūhi putto pabbājetabbo, yo pabbājeyya, āpatti dukkaṭassā”ti etasmiṃ sutte vaṇṇayissāma.

Evaṃ pabbajjādosavirahitaṃ mātāpitūhi anuññātaṃ pabbājentenāpi ca sace acchinnakeso hoti, ekasīmāya ca aññepi bhikkhū atthi, kesacchedanattāya bhaṇḍukammaṃ āpucchitabbaṃ. Tassa āpucchanākāraṃ “anujānāmi bhikkhave saṃghaṃ apaloketuṃ bhaṇḍukammāya”ti ettha vaṇṇayissāma. Sace okāso hoti, sayāṃ pabbājetabbo. Sace uddesaparipucchādīhi byāvaṇṇo hoti, okāsaṃ na labhati, eko daharabhikkhu vattabbo “etaṃ pabbājehi”ti. Avuttopi ce daharabhikkhu upajjhāyaṃ uddissa pabbājeti, vaṭṭati. Sace daharabhikkhu natthi, sāmaṇero pi vattabbo “etaṃ khaṇḍasīmaṃ netvā pabbājetvā kāsāyāni acchādetvā ehi”ti. Saraṇāni pana sayāṃ dātabbāni. Evaṃ bhikkhunāva pabbājito hoti. Purisaṃ hi bhikkhuto añño pabbājetuṃ na labhati, mātugāmaṃ bhikkhunito añño. Sāmaṇero pana samaṇerī vā āṇattiyā kāsāyāni dātuṃ labhati. Kesoropanaṃ yena kenaci kataṃ sukataṃ.

Sace pana bhabbarūpo hoti sahetuko ñāto yasassī kulaputto, okāsaṃ katvāpi sayameva pabbājetabbo. “Mattikāmuṭṭhiṃ gahetvā nhāyitvā kese temetvā āgacchāhi”ti ca pana na vissajjetabbo. Pabbajitukāmānaṃ hi paṭhamāṃ balava-ussāho hoti, pacchā pana kāsāyāni ca kesaharaṇasatthakaṇca disvā utrasanti, ettoyeva palāyanti, tasmā sayameva nahānatitthaṃ netvā sace nātidaharo hoti, “nahāhi”ti vattabbo. Kesā panassa sayameva mattikaṃ gahetvā dhovittabbā. Daharakumārako pana sayāṃ udakaṃ otaritvā gomayamattikāhi ghaṃsitvā nahāpetabbo. Sacepissa kacchu vā piḷakā vā honti, yathā mātā puttaṃ na jigucchati, evameva ajigucchantena sādhukaṃ hatthapādasīsāni ghaṃsitvā nahāpetabbo. Kasmā, ettakena hi upakārena kulaputtā ācariyupajjhāyesu ca sāsane ca balavasinehā tibbagāravā anivattidhammā honti, uppannaṃ anabhiratiṃ vinodetvā therabhāvaṃ pāpuṇanti, kataññū katavedino honti.

Evam nahāpanakāle pana kesamassuṃ oropanakāle vā “tvam ñāto yasassī, idāni mayaṃ taṃ nissāya paccayehi na kilamissāmā”ti na vattabbo, aññāpi aniyāyānikakathā na kathetabbā. Atha khvassa “āvuso suṭṭhu upadhārehi, satiṃ upaṭṭhāpehi”ti vatvā tacapañcakakammaṭṭhānaṃ ācikkhitabbaṃ. Ācikkhantena ca vaṇṇasaṇṭhānagandhāsayaokāsavasena asuci jegucchapaṭikūlabhāvaṃ nijjīvanissattabhāvaṃ vā pākaṭaṃ karontena ācikkhitabbaṃ. Sace hi so pubbe madditasāṅkhāro hoti bhāvitabhāvano, kaṇṭakavedhāpekkho viya paripakkagaṇḍo sūriyuggamanāpekkhaṃ viya ca pariṇatapadumaṃ, athassa āraddhamatte kammaṭṭhānamanasikāre indāsani viya pabbate kilesapabbate cuṇṇayamānaṃyeva ñāṇaṃ pavattati, khuraggeyeva arahattaṃ pāpuṇāti. Ye hi keci khuragge arahattaṃ pattā, sabbe te evarūpaṃ savanaṃ labhitvā kalyāṇamittena ācariyena dinnanayaṃ nissāya, no anissāya. Tasmāssa āditova evarūpī kathā kathetabbāti.

Kesesu pana oropitesu haliddicuṇṇena vā gandhacuṇṇena vā sīsaṇca sarīraṇca ubbaṭṭetvā gihigandhaṃ apānetvā kāsāyāni tikkhattuṃ vā

dvikkhattum vā sakim vā paṭiggāhetabbo¹. Athāpissa hatthe adatvā ācariyo vā upajjhāyo vā sayameva acchādeti, vaṭṭati. Sacepi aññaṃ daharaṃ vā sāmaṇeraṃ vā upāsakaṃ vā āṇāpeti “āvuso etāni kāsāyāni gahetvā etaṃ acchādehi”ti, taṃyeva vā āṇāpeti “etāni gahetvā acchādehi”ti, sabbaṃ vaṭṭati. Sabbaṃ tena bhikkhunāva dinnam hoti.

Yaṃ pana nivāsanaṃ vā pārupanaṃ vā anāṇattiyā nivāseti vā pārupati vā, taṃ apanetvā puna dātabbaṃ. Bhikkhunā hi sahatthena vā āṇattiyā vā dinnameva kāsāvaṃ vaṭṭati, adinnam na vaṭṭati, sacepi tasseeva santakaṃ hoti, ko pana vādo upajjhāyamūlake. Ayaṃ **paṭhamam kesamassum ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādāpetvā ekamsam uttarāsaṅgam kārāpetvāti** ettha vinicchayo.

Bhikkhūnaṃ pāde vandāpetvāti ye tattha sannipatitā bhikkhū, tesam pāde vandāpetvā atha saraṇaggahaṇattham ukkuṭikaṃ nisīdāpetvā añjalim paggaṇhāpetvā “evaṃ vadehi”ti vattabbo. “Yamahaṃ vadāmi, taṃ vadehi”ti vattabbo. Athassa upajjhāyena vā ācariyena vā Buddhaṃ saraṇam gacchāmīti-ādinā nayena saraṇāni dātabbāni yathāvuttapaṭipāṭiyāva, na uppaṭipāṭiyā. Sace hi ekapadampi ekakkharampi uppaṭipāṭiyā deti, Buddhaṃ saraṇaṃyeva vā tikkhattum datvā puna itaresu ekekaṃ tikkhattum deti, adinnāni honti saraṇāni.

Imaṃca pana saraṇagamanūpasampadam paṭikkhipitvā anuññāta-upasampadā ekato suddhiyā vaṭṭati. Sāmaṇerapabbajjā pana ubhatosuddhiyāva vaṭṭati, no ekato suddhiyā. Tasmā upasampadāya sace ācariyo ñattidosañceva kammavācādosañca vajjetvā kammaṃ karoti, sukataṃ hoti. Pabbajjāya pana imāni tīṇi saraṇāni bukkārādhakārādīnaṃ byañjanānaṃ ṭhānakaraṇasampadam ahāpenteneva ācariyenapi antevāsikenapi vattabbāni. Sace ācariyo vattum sakkoti, antevāsiko na sakkoti, antevāsiko vā sakkoti, ācariyo na sakkoti, ubhopi vā na sakkonti, na vaṭṭati. Sace pana ubhopi sakkonti, vaṭṭati.

1. Paṭiggāhāpetabbāni (Sī)

Imāni ca pana dadamānena “Buddhaṃ saraṇaṃ gacchāmi”ti evaṃ ekasambandhāni anunāsikantāni vā katvā dātabbāni, “Buddhaṃ saraṇaṃ gacchāmi”ti evaṃ vicchinditvā makārantāni vā katvā dātabbāni.

Andhakatṭhakathāyaṃ nāmaṃ sāvetvā “ahaṃ bhante Buddharakkhito yāvajīvaṃ Buddhaṃ saraṇaṃ gacchāmi”ti vuttaṃ, taṃ eka-aṭṭhakathāyaṃpi natthi, Pāliyaṃpi na vuttaṃ, tesāṃ rucimattameva, tasmā na gahetabbaṃ. Na hi tathā avadantassa saraṇaṃ kuppatīti.

Anujānāmi bhikkhave imehi tīhi saraṇagamanehi pabbajjāṃ upasampadanti imehi Buddhaṃ saraṇaṃ gacchāmīti-ādīhi evaṃ tikkhattuṃ ubhatosuddhiyā vuttehi tīhi saraṇagamanehi pabbajjañceva upasampadañca anujānāmīti attho. Tattha yasmā upasampadā parato paṭikkhittā, tasmā sā etarahi saraṇamatteneva na ruhati. Pabbajjā pana yasmā parato “anujānāmi bhikkhave imehi tīhi saraṇagamanehi sāmaṇerapabbajjan”ti anuññātā eva, tasmā sā etarahipi saraṇamatteneva ruhati. Ettāvataṃ hi sāmaṇerabhūmiyaṃ patiṭṭhito hoti.

Sace panesa matimā¹ hoti paṇḍitajātiko, athassa tasminyeva ṭhāne sikkhāpadāni uddisitabbāni. Kathaṃ, yathā Bhagavatā uddiṭṭhāni. Vuttañhetarā—

“Anujānāmi bhikkhave sāmaṇerānaṃ dasa sikkhāpadāni, tesu ca sāmaṇerehi sikkhituṃ. Pāṇātipātā veramaṇī², adinnādānā veramaṇī, abrahmacariyā veramaṇī, musāvādā veramaṇī, surāmerayamajjapamādaṭṭhānā veramaṇī, vikālabhojanā veramaṇī, naccagītavāditavisūkadassanā veramaṇī, mālāgandhavilepanadhāraṇamaṇḍanavibhūsanatṭhānā veramaṇī, uccāsayanamahāsayanā veramaṇī, jātarūparajatapaṭiggahaṇā veramaṇī”ti³.

Andhakatṭhakathāyaṃ pana “ahaṃ bhante itthannāmo yāvajīvaṃ pāṇātipātā veramaṇisikkhāpadaṃ samādiyāmi”ti evaṃ saraṇadānaṃ viya sikkhāpadadānaṃpi vuttaṃ, taṃ neva Pāliyaṃ, na Aṭṭhakathāsu atthi, tasmā yathāpāliyaṃ uddisitabbāni. Pabbajjā hi saraṇagamanehi siddhā, sikkhāpadāni pana kevalaṃ

1. Gatimā (Ka)

2. Veramaṇiṃ (Ka)

3. Vi 3. 117 piṭṭhe.

sikkhāparipūraṇattham jānitabbāni. Tasmā tāni Pāliyaṃ āgatanayena uggahetuṃ asakkontassa yāya kāyaci bhāsāya atthavasenapi ācikkhituṃ vaṭṭati. Yāva pana attanā sikkhitabbasikkhāpadāni na jānāti, saṅghāṭipattacīvaradhāraṇaṭṭhānanisajjādīsu pānabhojanādividhimhi ca na kusalo hoti, tāva bhojanasālam vā salākabhājanaṭṭhānam vā aññam vā tathārūpaṭṭhānam na pesetabbo, santikāvacaroyeva kātabbo, bāladārako viya paṭijaggitabbo, sabbamassa kappiyākappiyaṃ ācikkhitabbaṃ, nivāsanapārupanādīsu ābhisamācārikesu vinetabbo. Tenāpi “anujānāmi bhikkhave dasahaṅgehi samannāgataṃ sāmaṇeraṃ nāsetuṃ”¹ti evaṃ parato vuttāni dasa nāsanaṅgāni ārakā parivajjetvā ābhisamācārikaṃ paripūrentena dasavidhe sīle sādhuṃ sikkhitabbanti.

Pabbajjākathā niṭṭhitā.

Dutiyamārakathā

35. **Mayham kho bhikkhavi** te mayā khoti attho. Atha vā yo mayham yoniso manasikāro, tena hetunāti attho. Puna **anuppattā**ti ettha vibhattim pariṇāmetvā mayāti vattabbaṃ.

Bhaddavaggiyakathā

36. **Bhaddavaggiyā**ti te kira rājakumārā rūpena ca cittena ca bhaddakā vaggabandhena ca vicaranti, tasmā “Bhaddavaggiyā”ti vuccanti. **Tena hi voti** ettha vokāro nipātamatto. **Dhammacakkhuṃ udapādī**ti kesañci sotāpattimaggo, kesañci sakadāgāmimaggo, kesañci anāgāmimaggo udapādi. Tayopi hi ete maggā “dhammacakkhū”ti vuccanti. Te kira Tuṇḍilajātake tiṃsadhuttā ahesuṃ, atha tuṇḍilovādaṃ sutvā pañca sīlāni rakkhimsu, idaṃ nesaṃ pubbakammaṃ.

Uruvelapāṭihāriyakathā

37. **Pamukhoti** pubbaṅgamo. **Pāmokkhoti** uttamo visuddhapañño.

1. Vi 3. 119 piṭṭhe.

38. **Anupahaccāti** avināsetvā. **Tejasā tejanti** attano tejena nāgassa tejaṃ. **Pariyādiyeyyanti** abhibhaveyyaṃ, vināseyyaṃ vā. **Makkhanti** kodhaṃ¹. **Natveva ca kho arahā yathā ahanti** attānaṃ “arahā ahan”ti maññaṃ māno vadati.

39. **Nerañjarāyaṃ Bhagavāti**-ādikā gāthāyo pacchā pakkhittā.

44-9. **Vissajjeyyanti** sukkhāpanatthāya pasāretvā ṭhapeyyanti attho. Bhante āhara hatthanti evaṃ vadanto viya oṇatoti **āharahattho**. **Uyyojetvāti** vissajjetvā. **Mandāmukhiyoti** aggibhājanāni vuccanti.

51. **Cirapaṭikāti** cirakālato paṭṭhāya.

52. **Kesamissanti**-ādīsu kesā eva kesamissaṃ. Esa nayo sabbattha. **Khārikājanti** khāribhāro.

Bimbisārasamāgamakathā

55. **Laṭṭhivaneti** tāluyyāne. **Suppatiṭṭhe cetiyeti** aññatarasmim vaṭarukkhe, tassa kiretaṃ nāmaṃ. **Dvādasanahutehīti** ettha ekaṃ nahutaṃ dasasahassāni. **Ajjhābhāsīti** tesaṃ kaṅkhācchedanatthaṃ abhāsi.

Kisakovadānoti tāpasacariyāya kisasarīrattā “Kisako”ti laddhanāmānaṃ tāpasānaṃ ovādako anusāsako samānoti attho. Atha vā sayāṃ kisako tāpaso samāno, vadāno ca aññe ovadanto anusāsantotipi attho. **Kathaṃ pahīnanti** kena kāraṇena pahīnaṃ. Idaṃ vuttaṃ hoti “tvaṃ Uruvelavāsi-aggiparicārakānaṃ tāpasānaṃ sayāṃ ovādācariyo samāno kiṃ disvā pahāsi, pucchāmi taṃ etamatthaṃ kena kāraṇena tava aggihutaṃ pahīnaṃ”ti.

Dutiyagāthāya ayamattho, ete rūpādike kāme itthiyo ca yañña abhivadanti, svāhaṃ etaṃ sabbampi rūpādikaṃ kāmappabhedāṃ khandhupadhīsu malanti ñatvā yasmā ime yitṭhahutappabhedā yañña malameva vadanti, tasmā na yitṭhe na hute arañjīm, yitṭhe vā hute vā nābhiraṃti attho.

Tatīyagāthāya **atha kocarahīti** atha kvacarahi. Sesam uttānameva.

Catutthagāthāya **padanti** nibbānapadam. Santasabhāvatāya **santam**. Upadhīnam abhāvena **anupadhikam**. Rāgakiñcanādīnam abhāvena **akiñcanam**. Tīsu bhavesu alaggaṭāya yaṁ kāmabhavaṁ yaññā vadanti, tasmimpi kāmabhava asattaṁ. Jātijarāmarañānam abhāvena **anaññathābhāvim**. Attanā bhāvitena maggeneva adhigantabbam, na aññena kenaci adhigametaḍḍanti **anaññaneyyam**. Yasmā īdisaṁ padamaddasaṁ, tasmā na yiṭṭhe na hute arañjīm. Tena kiṁ dasseti? Yo ahaṁ devamanussalokasampattisādhake na yiṭṭhe na hute arañjīm, so kiṁ vakkhāmi “ettha nāma me devamanussaloke rato mano”ti.

56. Evaṁ sabbaloke anabhiratibhāvaṁ pakāsetvā atha kho āyasmā Uruvelakassapo “sāvako hamasmī”ti evaṁ Bhagavato sāvakabhāvaṁ pakāsesi. Tañca kho ākāse vividhāni pāṭihāriyāni dassetvā. **Dhammacakkhūti** sotāpattimaggañānam.

57. **Assāsakāti** āsīsanā, patthanāti attho. **Esāhaṁ bhanteti** ettha pana kiñcāpi maggappaṭivedhenevassa siddhaṁ saraṇagamanam, tattha pana nicchayagamanaṁ¹ gato, idāni vācāya attasanniyyātanam karoti. Maggavasenevāyaṁ niyatasaraṇataṁ patto, taṁ paresaṁ vācāya pākaṭam karonto paṇipātagamanañca gacchanto evaṁ vadati.

58. **Siṅgīnikkhasavaṇṇoti** siṅgīsuvaṇṇanikkhena samānavaṇṇo. **Dasavāsoti** dasasu ariyavāsesu vutthavāso. **Dasadhammavidūti** dasakammavāṭṭavidū, **dasabhi cupetoti** dasahi asekkhehi aṅgehi upeto. **Sabbadhidantoti** sabbesu danto, Bhagavato hi cakkhu-ādīsu kiñci adantaṁ nāma natthi.

59. **Bhagavantaṁ bhuttāvaṁ onītapattapāṇim ekamantaṁ nisīdīti** Bhagavantaṁ bhuttavantaṁ pattato ca apanītapāṇim sallakkhetvā ekasmiṁ padese

nisīdīti attho. **Atthikānanti** Buddhābhivādanagamanena¹ ca dhammasavanena ca atthikānaṃ. **Abhikkamanīyanti** abhigantum² sakkuṇeyyaṃ. **Appākiṇṇanti** anākiṇṇaṃ. **Appasaddanti** vacanasaddena appasaddaṃ. **Appanigghosanti** nagaranigghosasaddena appanigghosaṃ. **Vijanavātanti** anusañcaraṇajanassa sarīravātena virahitaṃ. “Vijanavādan”tipi pāṭho, anto³ janavādena rahitanti attho. “Vijanapātan”tipi pāṭho, janasañcāravirahitanti attho. **Manussarāhasseyyakanti** manussānaṃ rahassakiriyatṭhāniyaṃ. **Paṭisallānasārūppanti** vivekānurūpaṃ.

Sāriputtamoggallānapabbajjākathā

60. Sāriputtamoggallānāti Sāriputto ca Moggallāno⁴ ca, **tehi katikā katā hoti** “yo paṭhamam amataṃ adhigacchati, so āroceṭū”ti te kira ubhopi gihikāle Upatisso Koliṭoti evaṃ paññāyamānanāmā aḍḍhateyyasatamaṇavakaparivārā girāggasamajjaṃ agamaṃsu. Tatra nesaṃ mahājanaṃ disvā etadahosi “ayaṃ nāma evaṃ mahāsattanikāyo⁵ appatte vassasate maraṇamukhe patissati”ti. Atha ubhopi utṭhitāya parisāya aññamaññaṃ pucchitvā ekajjhāsaya paccupaṭṭhitamaraṇasañña sammantayimṃsu⁶ “samma maraṇe sati amatenāpi bhavitabbaṃ, handa mayaṃ amataṃ pariyesāmā”ti amatapariyesanattaraṃ Sañcayassa⁷ Channaparibbājakassa santike saparisā pabbajitvā katipāheneva tassa ñāṇavisaye pāraṃ gantvā amataṃ apassantā pucchimṃsu “kiṃ nu kho ācariya aññopettha sāro atthi”ti. “Natthāvuso ettakameva idan”ti ca sutvā “tucchaṃ idaṃ āvuso nissāraṃ, yo dāni amhesu paṭhamam amataṃ adhigacchati, so itarassa āroceṭū”ti katikaṃ akaṃsu. Tena vuttaṃ “tehi katikā katā hoti”ti-ādi.

Pāsādikena abhikkantenāti-ādīsu itthambhūtalakkhaṇe karaṇavacanaṃ veditabbaṃ. **Atthikehi upaññātaṃ magganti** etaṃ anubandhanassa karaṇavacanaṃ, idaṃ hi vuttaṃ hoti—yaṃnūnāhaṃ imaṃ bhikkhum piṭṭhito piṭṭhito anubandheyyaṃ,

1. Buddhābhigamanena (Syā)

4. Moggallāno (Ka)

6. Mantayimṃsu (Sī, Syā)

2. Abhikkantum (Ka) 3. Antopi (Syā, Ka)

5. Mahāsattakāyo (Sī), mahājanakāyo (Syā)

7. Sañjayassa (Syā)

kasmā? Yasmā idaṃ piṭṭhito piṭṭhito anubandhanam nāma atthikehi upaṇṇātaṃ maggaṃ, ñāto ceva upagato ca maggoti attho. Atha vā atthikehi amhehi “maraṇe sati amatenāpi bhavitabban”ti evaṃ kevalaṃ atthīti upaṇṇātaṃ nibbānaṃ nāma, taṃ magganto pariyasantoti evampettha attho daṭṭhabbo.

Piṇḍapātaṃ ādāya paṭikkamīti Sudinnakaṇḍe vuttappakāraṃ aṇṇataraṃ kuṭṭamūlaṃ upasaṅkamitvā nisīdi. Sāriputtopi kho “akālo kho tāva pañhaṃ pucchitun”ti kālaṃ āgamayamāno ekamantaṃ ṭhatvā vattapaṭipatti¹pūraṇatthaṃ katabhattakiccassa therassa attano kamaṇḍaluto² udakaṃ datvā dhotahatthapādena therena saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā pañhaṃ pucchi. Tena vuttaṃ “atha kho Sāriputto paribbājako”ti-ādi. **Na tāhaṃ sakkomīti** na te ahaṃ sakkomi. Ettha ca paṭisambhidāppatto thero na ettakaṃ na sakkoti, atha kho imassa dhammagāravaṃ uppādessāmīti sabbākārena Buddhavisaye avisayabhāvaṃ gahetvā evamāha.

Ye dhammā hetuppabhavāti hetuppabhavā nāma pañcakkhandhā, tenassa dukkhasaccaṃ dasseti. **Tesaṃ hetuṃ Tathāgato āhāti** tesaṃ hetu nāma samudayasaccaṃ, tañca Tathāgato āhāti dasseti. **Tesañca yo nirodhoti** tesaṃ ubhinnaṃpi saccānaṃ yo appavattinirodho, tañca Tathāgato āhāti attho. Tenassa nirodhasaccaṃ dasseti. Maggasaccaṃ panettha sarūpato adassitampi nayato dassitaṃ hoti, nirodhe hi vutte tassa sampāpako maggo vuttova hoti, atha vā **tesañca yo nirodhoti** ettha tesaṃ yo nirodho ca nirodhupāyo cāti evaṃ dvepi saccāni dassitāni hontīti. Idāni tamevatthaṃ paṭipādentō āha **evaṃvādī mahāsamaṇoti**.

Eseva dhammo yadi tāvadevāti sacepi ito uttari natthi, ettakameva idaṃ sotāpattiphalamattameva pattabbaṃ, tathāpi eso eva dhammoti attho.

Paccabyattha³ padamasokanti yaṃ mayaṃ pariyesamānā vicarāma, taṃ padamasokaṃ paṭividdhāttha tumhe, pattaṃ taṃ tumhehīti attho. **Adiṭṭhaṃ abbhatītaṃ bahukehi kappanahutehīti** amhehi nāma idaṃ padaṃ

1. Vattapaṭivatta (Sī)

2. Kamaṇḍalunā (Sī)

3. Pabbabyathā (Sī, Syā)

bahukehi kappanahutehi adiṭṭhameva abbhatītaṃ, iti tassa padassa adiṭṭhabhāvena dīgharattaṃ attano mahājānibhāvaṃ dīpeti.

62. **Gambhīre ñāṇavisayeti** gambhīre ceva gambhīrassa ca ñāṇassa visayabhūte. **Anuttare upadhisāṅkha**yeti nibbāne. **Vimutteti** tadārammaṇāya vimuttiyā vimutte. **Byākāsīti** “etaṃ me sāvakayugaṃ bhavissati aggaṃ bhaddayugaṃ”ti vadanto sāvaka-pāramiññāṇe byākāsī. **Sāva tesam āyasmantānaṃ upasampadā aho**sīti sā ehibhikkhūpasampadāyeva tesam upasampadā ahoṣi. Evaṃ upasampannesu ca tesu Mahāmoggallānatthero sattahi divasehi arahatte patiṭṭhito, Sāriputtatthero aḍḍhamāseṇa.

Atīte kira Anomadassī nāma Buddho loke udapādi, tassa Sarado nāma tāpaso sake assame nānāpupphēhi maṇḍapaṃ katvā pupphāsaneveva Bhagavantaṃ nisīdāpetvā bhikkhusaṃghassa-pi tatheva maṇḍapaṃ katvā pupphāsanaṇi paññāpetvā aggasāvaka-bhāvaṃ patthesi. Patthayitvā ca Sirīvaḍḍhassa nāma seṭṭhino pesesi “mayā aggasāvakaṭṭhānaṃ patthitaṃ, tvampi āgantvā ekaṃ ṭhānaṃ patthehi”ti. Seṭṭhi nīluppalamaṇḍapaṃ katvā Buddhappamukhaṃ bhikkhusaṃghaṃ tattha bhojetvā dutiyasāvaka-bhāvaṃ patthesi. Tesu Saradatāpaso Sāriputtatthero jāto, Sirīvaḍḍho Mahāmoggallānatthero ti idaṃ nesaṃ pubbakammaṃ.

63. **Aputtakatāyāti**-ādīsu yesaṃ puttā pabbajanti, tesam aputtakatāya. Yāsaṃ patī pabbajanti, tāsam **vedhabyāya** vidhavābhāvāya. Ubhayenāpi **kulupacchedāya**. **Sañcayānīti** sañcayassa antevāsikāni. **Magadhānaṃ giribbajanti** Magadhānaṃ janapadassa Giribbajaṃ nagaraṃ. **Mahāvīrāti** mahāvīriyavanto. **Nayamānānanti** nayamānesu. Bhummatthe sāmivacanaṃ, upayogatthe vā. **Kā usūyā vijānatanti** dhammena nayantīti evaṃ vijānantānaṃ kā issā.

Upajjhāyavattakathā

64-5. **Anupajjhāyakāti** vajjāvajjaṃ upanijjhāyakena garuṇā virahitā. **Anākappasampannāti** na ākappena sampannā, samaṇasārūppacāravirahitāti

attho. **Uparibhojaneti** bhojanassa upari. **Uttiṭṭhapattanti** piṇḍāya caraṇakapattam. Tasmim hi manussā ucchiṭṭhasaññino, tasmā uttiṭṭhapattanti vuttam. Atha vā uṭṭhahitvā pattam upanāmentīti evampettha attho daṭṭhabbo. **Anujānāmi bhikkhave upajjhāyanti** upajjhāyam gahetum anujānāmīti attho. **Puttacittam upaṭṭhapessatīti** putto me ayanti evam gehassitapemavasena cittam upaṭṭhapessati. Esa nayo dutiyapadepi. **Sagāravā sappatissāti** garubhāvañceva jetṭhakabhāvañca upaṭṭhapetvā. **Sabhāgavuttinoti** sabhāgajīvikā. **Sāhūti vāti** ādīni pañca padāni upajjhāyabhāvasampañicchanavevacanāni. **Kāyena viññāpetīti** evam saddhivihārikena “upajjhāyo me bhante hotī”ti tikkhattum vutte sace upajjhāyo sāhūti-ādīsu pañcasu padesu yassa kassaci padassa vasena kāyena vā vācāya vā kāyavācāhi vā “gahito tayā upajjhāyo”ti upajjhāyaggahaṇam viññāpeti, gahito hoti upajjhāyo. Idameva hi ettha upajjhāyaggahaṇam, yadidaṁ upajjhāyassa imesu pañcasu padesu yassa kassaci padassa vācāya vā sāvanam kāyena vā atthaviññāpananti. Keci pana sādūhi sampācicchanam sandhāya¹ vadanti. Na tam pamāṇam, āyācanadānamattena hi gahito hoti upajjhāyo, na ettha sampācicchanam aṅgam. Saddhivihārikenāpi na kevalam “iminā me padena upajjhāyo gahito”ti ñātum vaṭṭati. “Ajjatagge dāni therō mayham bhāro, ahampi therassa bhāro”ti idampi ñātum vaṭṭati.

66. **Tatrāyam sammāvattanāti** yaṁ vuttam sammā vattisabbanti, tatra yaṁ sammāvattanā. **Kālasseva uṭṭhāya upāhanā omuñcitvāti** sacassa² paccūsakāle caṅkamanatthāya vā dhotapādapariharaṇatthāya vā paṭimukkā upāhanā pādagatā honti, tā kālasseva uṭṭhāya apanetvā. **Dantakaṭṭham dātabbanti** mahantaṁ majjhimam khuddakanti tīṇi dantakaṭṭhāni upanetvā tato yaṁ tīṇi divasāni gaṇhāti, catutthadivasato paṭṭhāya tādīsameva dātabbam. Samce aniyamaṁ katvā yaṁ vā tam vā gaṇhāti, atha yādisam labhati, tādīsam dātabbam.

Mukhodakam dātabbanti sītañca uṇhañca udakam upanetvā tato yaṁ tīṇi divasāni vaḷaṇjeti, catutthadivasato paṭṭhāya tādīsameva

1. Sandhāyāti (Sī)

2. Yassa (Sī)

mukhadhovanodakaṃ dātabbaṃ. Sace aniyamaṃ katvā yaṃ vā taṃ vā gaṇhāti, atha yādisaṃ labhati, tādisaṃ dātabbaṃ. Sace duvidhampi vaḷañjeti, duvidhampi upanetabbaṃ. Udaṃ mukhadhovanatṭhāne ṭhapetvā vaccakuṭito paṭṭhāya sammajjitabbaṃ. There vaccakuṭim gate pariveṇaṃ¹ sammajjitabbaṃ, evaṃ pariveṇaṃ asuññaṃ hoti. There vaccakuṭito anikkhanteyeva āsanaṃ paññāpetabbaṃ. Sarīrakiccaṃ katvā āgantvā tasmim nisinna sace **yāgu hotīti**-ādinā nayena vuttavattaṃ katabbaṃ. **Uklāpoti** kenaci kacavarena saṃkiṇṇo, sace pana añño kacavaro natthi, udakaphusitāneva honti, hatthenapi pamajjitabbo.

Saguṇaṃ katvāti dve cīvarāni ekato katvā, tā ekato katā dvepi saṅghāṭiyo dātabbā. Sabbaṃ hi cīvaraṃ saṅghaṭitattā saṅghāṭīti vuccati. Tena vuttaṃ “saṅghāṭiyo dātabbā”ti. **Nātidūre gantabbaṃ nāccāsanneti** ettha sace upajjhāyaṃ nivattitvā olokaṃ ekena vā dvīhi vā padavītiḥārehi sampāpuṇāti, ettāvata nātidūre nāccāsanne gato hotīti veditabbaṃ.

Pattapariyāpannaṃ paṭiggahetabbanti sace upajjhāyena bhikkhācāre yāguyā vā bhatte vā laddhe patto uṇho vā bhāriko vā hoti, attano pattaṃ tassa datvā so patto gahetabboti attho. **Na upajjhāyassa bhaṇamānassa antarantarā kathā opātetabbāti** antaragare vā aññatra vā bhaṇamānassa anīṭṭhite tassa vacane aññā kathā na samuṭṭhāpetabbā. Ito paṭṭhāya ca pana yattha yattha nakārena paṭisedho kariyati, sabbattha dukkaṭāpatti veditabbā. Ayaṃ hi khandhakadhammatā. **Āpattisāmantaṃ bhaṇamānoti** padasodhammaduṭṭhullādivasena āpattiyā āsannavācaṃ bhaṇamāno.

Nivāretabboti kiṃ bhante īdisaṃ nāma vattaṃ vaṭṭati, āpatti na hotīti evaṃ pucchanta viya vāretabbo. Vāressāmīti pana katvā “mahallaka mā evaṃ bhaṇā”ti na vattabbo.

Paṭhamataraṃ āgantvāti sace āsanne vā gāmo hoti, viḥāre vā gilāno bhikkhu hoti, gāmato paṭhamataraṃ āgantabbaṃ. Sace dūre gāmo hoti, upajjhāyena saddhiṃ āgacchanta natthi, teneva saddhiṃ gāmato nikkhamitvā cīvarena pattaṃ veṭhetvā antarāmaggaṃ paṭhamataraṃ

1. Sabbaṃ (Sī)

āgantabbaṃ. Evaṃ nivattantena paṭhamataraṃ āgantvā āsanapaññāpanādi sabbam kiccaṃ katabbaṃ. **Sinnam hotīti** tintaṃ sedaggahitaṃ.

Caturaṅgulaṃ kaṇṇaṃ ussāretvāti kaṇṇaṃ caturaṅgulappamaṇaṃ atirekaṃ katvā evaṃ cīvaraṃ saṃharitabbaṃ. Kiṃ kāraṇā? **Mā majjhe bhaṅgo aho**sīti. Samaṃ katvā saṃharitassa hi majjhe bhaṅgo hoti, tato niccaṃ bhijjamānaṃ dubbalaṃ hoti, taṃ nivāraṇatthametaṃ vuttaṃ. Tasmā yathā ajja bhaṅgaṭṭhāneyeva sve na bhijjati, tathā divase divase caturaṅgulaṃ ussāretvā saṃharitabbaṃ. **Obhoge kāyabandhanaṃ kātabbanti** kāyabandhanaṃ saṃharitvā cīvarabhoge pakkhipitvā ṭhapetabbaṃ.

Sace piṇḍapāto hotīti ettha yo gāmeveva vā antaraghare vā paṭikkamane vā bhuñjitvā āgacchati, piṇḍaṃ vā na labhati, tassa piṇḍapāto na hoti, gāme abhuttassa pana laddhabhikkhassa vā hoti, tasmā “sace piṇḍapāto hoti”ti-ādi vuttaṃ. Sacepi tassa na hoti, bhuñjitukāmo ca hoti, udakaṃ datvā attanā laddhatopi piṇḍapāto upanetabbo. **Pānīyena pucchitabboti** bhuñjamāno tikkhattum “pānīyaṃ bhante āhāriyatū”ti pānīyena pucchitabbo. Sace kālo atthi, upajjhāye bhutte sayam bhuñjitabbaṃ. Sace upakaṭṭho kālo, pānīyaṃ upajjhāyassa santike ṭhapetvā sayampi bhuñjitabbaṃ.

Anantarahitāyāti taṭṭikacammakhaṇḍādīsu yena kenaci anatthatāya paṃsusakkharamissāya bhūmiyā patto na ṭhapetabboti attho. Sace pana kālavaṇṇakatā vā sudhābaddhā vā hoti nirajamattikā, tathārūpāya bhūmiyā ṭhapetum vaṭṭati. Dhotavālikāyapi ṭhapetum vaṭṭati. Paṃsurajasakkharādīsu na vaṭṭati. Tatra pana paṇṇaṃ vā ādhāraṃ vā ṭhapetvā tatra nikkhipitabbo. **Pārato antaṃ orato bhoganti** idaṃ cīvaravaṃsādīnaṃ heṭṭhā hatthaṃ pavesetvā abhimukhena hatthena saṇikaṃ nikkhipanatthaṃ vuttaṃ. Ante pana gahetvā bhogena cīvaravaṃsādīnaṃ upari nikkhipantassa bhittiyaṃ bhogo paṭihaññati, tasmā tathā na kātabbam.

Cuṇṇaṃ sannetabbanti nhānacūṇṇaṃ udakena temetvā piṇḍi¹ kātabbā. **Ekamantaṃ nikkhipitabbanti** ekasmiṃ niddhūme ṭhāne ṭhapetabbaṃ. Jantāghare parikammaṃ

nāma aṅgāramattika-uṇhodakadānādikaṃ sabbam kiccam. **Udakepi parikammani** aṅgapaccaṅghamaṃsanādikaṃ sabbam kiccam. **Pāṇiyena pucchitabboti** jantāghare uṇhasantāpena pipāsā hoti, tasmā pucchitabbo.

Sace ussahatīti sace pahoti, na kenaci gelaññena abhibhūto hoti, agilānena hi saddhivihārikena saṭṭhivassenāpi sabbam upajjhāyavattam kātabbam, anādarena akarontassa vattabhede dukkaṭam. Nakārapaṭisaṃyuttesu pana padesu gilānassāpi paṭikkhittakiriyaṃ karontassa dukkaṭameva. **Appaṭighamaṃsantenāti** bhūmiyaṃ appaṭighamaṃsantena. **Kavāṭapiṭṭhanti** kavāṭaṇca piṭṭhasaṅghāṭaṇca acchupantena. **Santānakanti** yaṃkiñci kīṭakulāvakamakkatakasuttādi. **Ulloka paṭhamam ohāretabbanti** ullokato paṭhamam ullokaṃ ādirakṭvā avaharitabbanti attho. **Ālokasandhikaṇṇabhāgāti** ālokasandhibhāgā ca kaṇṇabhāgā ca, antarabāhiravātapānakavāṭakāni ca gabbhassa ca cattāro koṇā pamajjitabbāti attho.

Yathāpaññattam paññapetabbanti yathā paṭhamam paññattam ahosi, tatheva paññapetabbam. Etadatthameva hi “yathāpaññattam sallakkhetvā nīharitvā ekamantaṃ nikkhipitabbam”ti purimavattam paññattam. Sace pana paṭhamam ajānantena kenaci paññattam ahosi, samantato bhittim dvaṅgulamattena vā tivaṅgulamattena vā mocetvā paññapetabbam. Idam hi paññāpanavattam. Sace kaṭasārako hoti atimahanto ca, chinditvā koṭim nivattetvā bandhitvā paññapetabbo. Sace koṭim nivattetvā bandhitum na jānāti, na chinditabbo. **Puratthimā vātapānā thaketabbāti** puratthimāya vātapānā thaketabbā. Evaṃ sesāpi vātapānā thaketabbā.

Vūpakāsetabboti aññattha netabbo. **Vūpakāsāpetabboti** añño bhikkhu vattabbo “theram gahetvā aññattha gacchā”ti. **Vivecetabbanti** vissajjāpetabbam¹. **Vivecāpetabbanti** añño vattabbo “theram diṭṭhigataṃ vissajjāpehi”ti. **Ussukkaṃ kātabbanti** parivāsadānattham so so bhikkhu² upasaṅkamitvā yācitabbo. Sace attanā paṭibalo hoti, attanāva dātabbo³. No ce paṭibalo hoti, aññena dāpetabbo⁴. **Kinti nu khoti** kena nu kho upāyena. Esa nayo sabbattha. **Lahukāya**

1. Vissajjetabbam (Sī)

3. Attanāva dātabbam (Sī)

2. So bhikkhu (Sī), so bhikkhusaṃgham (Syā)

4. Aññena dāpetabbam (Sī)

vā pariṇāmeyyāti ukkhepanīyaṃ akatvā tajjanīyaṃ vā niyassaṃ vā kareyyāti attho. Tena hi “upajjhāyassa ukkhepanīyakammaṃ kattukāmo saṃgho”ti ñatvā ekamekaṃ bhikkhuṃ upasaṅkamitvā “mā bhante amhākaṃ upajjhāyassa kammaṃ karitthā”ti yācitabbā. Sace karontiyeva, tajjanīyaṃ vā niyassaṃ vā karoṭhāti yācitabbā. Sace karontiyeva, atha upajjhāyo “sammā vattatha bhante”ti yācitabbo. Iti taṃ sammā vattāpetvā paṭippassambhetha bhante kammanti bhikkhū yācitabbā.

Samparivattakaṃ samparivattakanti samparivattetvā samparivattetvā. **Na ca acchinne theve pakkamitabbanti** yadi appamattakampi rajanaṃ gaḷati, na tāva pakkamitabbam. **Na upajjhāyaṃ anāpucchā ekaccassa patto dātabboti**-ādi sabbaṃ upajjhāyassa visabhāgapuggalavasena kathitaṃ. **Na upajjhāyaṃ anāpucchā gāmo pavisitabboti** piṇḍāya vā aññaena vā karaṇīyena pavisitukāmena āpucchitvā vā pavisitabbo. Sace upajjhāyo kālasseva vuṭṭhāya dūraṃ bhikkhācāraṃ gantukāmo hoti, daharā piṇḍāya pavisantūti vatvā gantabbam. Avatvā gate pariveṇaṃ gantvā upajjhāyaṃ apassantena gāmaṃ pavisitum vaṭṭati. Sace gāmaṃ pavisantopi passati, diṭṭhaṭṭhānato paṭṭhāya āpucchitumyeva vaṭṭati.

Na susānaṃ gantabbanti vāsattāya vā dassanattāya vā na gantabbam. **Na disā pakkamitabbāti** ettha pakkamitukāmena kammaṃ ācikkhitvā yāvattiyam yācitabbo. Sace anujānāti, sādhu, no ce anujānāti, taṃ nissāya vasato cassa uddeso vā paripucchā vā kammaṭṭhānaṃ vā na sampajjati, upajjhāyo bālo hoti abyatto, kevalaṃ attano santike vasāpetukāmatāya eva gantum na deti, evarūpe nivārentepi gantum vaṭṭati. **Vuṭṭhānamassa āgametabbanti** gelaññato vuṭṭhānaṃ assa āgametabbam, na katthaci gantabbam. Sace añño bhikkhu upaṭṭhāko atthi, bhesajjaṃ pariyesitvā tassa hatthe datvā “bhante ayaṃ upaṭṭhahissatī”ti vatvā gantabbam.

Upajjhāyavattakathā niṭṭhitā.

Saddhivihārikavattakathā

67. Upajjhāyena saddhivihārikamhi sammāvattanāyaṃ **saṅgahetabbo anuggahetabboti** uddesādīhissa saṅgaho ca anuggaho ca kattabbo. Tattha **uddesoti** Pāḷivācanam. **Paripucchāti** Pāḷiyā atthavaṇṇanā. **Ovādoti** anotiṇṇe vatthusmiṃ “idaṃ karohi, idaṃ mā karitthā”ti vacanam. **Anusāsanīti** otiṇṇe vatthusmiṃ. Api ca otiṇṇe vā anotiṇṇe vā paṭhamam vacanam ovādo, punappunam vacanam anusāsanīti. **Sace upajjhāyassa patto hotīti** sace atirekapatto hoti. Esa nayo sabbattha. **Parikkhāroti** aññopi samaṇaparikkhāro. Idha ussukkam nāma dhammikenā nayena uppajjamāna-upāyapariyesanam. Ito param dantakaṭṭhadānam ādim katvā ācamanakumbhiyā udakāsiṇcanapariyosānam vattam gilānasseva saddhivihārikassa kātabbam. Anabhirativūpakāsanādi pana agilānassāpi kattabbameva. **Cīvaram rajantenāti** “evam rajeyyāsī”ti upajjhāyato upāyam sutvā rajantena. Sesam vuttanayeneva veditabbam.

Saddhivihārikavattakathā niṭṭhitā.

Nasammāvattanādikathā

68. **Na sammā vattantīti** yathāpaññattam upajjhāyavattam na pūrenti. **Yo na sammā vatteyyāti** yo yathāpaññattam vattam na pūreyya, so dukkaṭam āpajjatīti attho. **Paṇāmetabboti** apasādetabbo. **Na adhimattam pemaṃ hotīti** upajjhāyamhi adhimattam gehassitapemaṃ na hoti. **Nādhimattā bhāvanā hotīti** adhimattā mettābhāvanā na hoti. Vuttapaṭipakkhanayena sukkapakkho veditabbo. **Alam paṇāmetunti** yutto paṇāmetum.

Appaṇāmento upajjhāyo sātisāro hotīti sadoso hoti, āpattim āpajjati. Tasmā na sammā vattanto paṇāmetabbova. Na sammāvattanāya ca yāva cīvararajanam, tāva vatte akariyamāne

upajjhāyassa parihāni hoti. Tasmā taṃ akarontassa nissayamuttakassāpi amuttakassāpi āpattiyeva. Ekaccassa pattadānato paṭṭhāya amuttakanissayasassa āpatti.

Saddhivihārikā sammā vattanti, upajjhāyo sammā na vattati, upajjhāyassa āpatti. Upajjhāyo sammā vattati, saddhivihārikā sammā na vattanti, tesam āpatti. Upajjhāye vattam sādīyante saddhivihārikā bahukāpi honti, sabbesam āpatti. Sace upajjhāyo “mayham upaṭṭhāko atthi, tumhe attano sajjhāyamanasikārādīsu yogam karothā”ti vadati, saddhivihārikānam anāpatti. Sace upajjhāyo sādīyanam vā asādīyanam vā na jānāti, bālo hoti, saddhivihārikā bahukā. Tesu eko vattasampanno bhikkhu “upajjhāyassa kiccam aham karissāmi, tumhe appossukkā viharathā”ti evañce attano bhāram katvā itare vissajjeti, tassa bhārakaraṇato paṭṭhāya tesam anāpatti.

Nasammāvattanādīkathā niṭṭhitā.

Rādhabrāhmaṇavattthukathā

69. Rādhabrāhmaṇavattthusmim kiñcāpi āyasmā Sāriputto Bhagavatā Bārāṇasīyam tīhi saraṇagamanehi anuññātam pabbajjañceva upasampadañca jānāti, Bhagavā pana taṃ lahukam upasampadam paṭikkhipitvā ñatticatutthakammena garukam katvā upasampadam anuññātukāmo. Athassa thero ajjhāsayam veditvā “kathāham bhante taṃ brāhmaṇam pabbājemi upasampādemī”ti āha. Buddhānam hi parisā ajjhāsayakusalā honti, ayañca Buddhaparisāya aggo.

Byattena bhikkhunā paṭibalenāti ettha byatto nāma yassa sātṭhakatham Vinayapiṭakam vācuggatam pavattati. Tasmim asati yassa antamaso idam ñatticatutthakammavācāmattampi suggahitam hoti, vācuggatam pavattati, ayampi imasmim atthe **byatto**. Yo pana kāsasosasemhādīnā vā

gelaññena, oṭṭhadantajivhādīnaṃ vā asampattiyā, pariyattiyā vā akataparicayattā na sakkoti parimaṇḍalehi padabyañjanehi kammavācam sāvetaṃ, byañjanaṃ vā padaṃ vā hāpeti, aññathā vā vattabbaṃ aññathā vadati, ayaṃ **appaṭibalo**. Tabbiparīto imasmim atthe “paṭibalo”ti veditabbo. **Samṅho ñāpetabboti** samṅho jānāpetabbo. Tato paraṃ yaṃ samṅho jānāpetabbo, taṃ dassetaṃ “suṇātu me bhante”ti-ādimāha.

71. **Upasampannasamanantarā**ti upasampanno hutvā samanantarā. **Anācāraṃ ācaratī**ti paṇṇattivītikkamaṃ karoti. **Ullumpatu manti** uddharatu maṃ, akusalā vuṭṭhāpetvā kusale patiṭṭhapetu, sāmaṇerabhāvā vā uddharitvā bhikkhubhāve patiṭṭhapetūti. **Anukampaṃ upādāyā**ti anuddayaṃ paṭicca, mayi anukampaṃ katvāti attho.

73. **Aṭṭhitā**¹ hotīti niccappavattinī hoti. **Cattāro nissayeti** cattāro paccaye. Yasmā cattāro paccaye nissāya attabhāvo pavattati, tasmā te nissayāti vuccanti.

Rādhabrāhmaṇavattukathā niṭṭhitā.

Ācariyavattakathā

75. **Kintāyaṃ bhikkhu** hotīti kiṃ te ayaṃ bhikkhu hoti. **Aññehi ovadiyo anusāsiyoti** aññehi ovaditabbo ceva anusāsitaṃ ca. **Bāhullāya āvatto yadidaṃ gaṇabandhikanti** gaṇabandho etassa bāhullassa atthīti gaṇabandhikaṃ, bāhullaṃ. Yaṃ idaṃ gaṇabandhikaṃ nāma bāhullaṃ, tadatthāya atilahuṃ tvaṃ āpannoti vuttaṃ hoti.

76. **Abyattā**ti paññāveyyattiyena virahitā. **Aññataropi aññatitthiyapubboti** pasūro paribbājako. So kira “dhammaṃ

1. Adhiṭṭhitā (Ka)

thenessāmi”ti Udāyittherassa santike pabbajitvā tena sahadhammikaṃ vuccamāno tassa vādaṃ āropesi. **Anujānāmi bhikkhave byattena bhikkhunā**ti-ādimhi byatto pubbe bhikkhunovādakavaṇṇanāyaṃ vuttalakkaṇoyeva. Yo pana antevāsino vā saddhivihārikassa vā gilānassa sakkoti upaṭṭhānādīni kātuṃ, yaṃ idha “paṭibalo”ti adhippeto, vuttampi cetam—

“Pañcahupāli aṅgehi samannāgatena bhikkhunā upasampādetabbaṃ, nissayo dātabbo, sāmaṇero upaṭṭhāpetabbo. Katamehi pañcahi, paṭibalo hoti antevāsinaṃ vā saddhivihāriṇaṃ vā gilānaṃ upaṭṭhātuṃ vā upaṭṭhāpetuṃ vā, anabhirataṃ vūpakāsetuṃ vā vūpakāsāpetuṃ vā, uppannaṃ kukkucchaṃ dhammato vinodetuṃ¹, abhidhamme vinetuṃ, abhivinaye vinetuṃ”ti².

77. **Pakkhasaṅkantesūti** tiṭṭhiyapakkhasaṅkantesu. **Anujānāmi bhikkhave ācariyanti** ācārasamācārasikkhāpanaka ācariyaṃ anujānāmi. **Ācariyo bhikkhave antevāsikamhī**ti-ādi sabbaṃ “upajjhāyo bhikkhave saddhivihārikamhī”ti-ādinā nayena vuttavaseneva veditabbaṃ, nāmamattameva hi ettha nānaṃ.

Ācariyavattakathā niṭṭhitā.

Paṇāmanākhamanākathā

80. **Antevāsikā ācariyesu na sammā vattantī**ti ettha pana yaṃ pubbe “nasammāvattanāya ca yāva cīvararajanaṃ, tāva vatte akariyamāne upajjhāyassa parihāni hoti, tasmā taṃ akarontassa nissayamuttakassāpi amuttakassāpi āpattiye vā”ti ca, “ekaccassa pattadānato paṭṭhāya amuttakanissayasassa vā āpatti”ti ca lakkaṇaṃ vuttaṃ, na teneva lakkaṇena nissayantevāsikassa āpatti veditabbā. Nissayantevāsikena hi yāva ācariyaṃ nissāya vasati, tāva sabbaṃ ācariyavattaṃ kātābbaṃ. Pabbājja-upasampadādhammantevāsikehi pana

1. Vinodetuṃ vā vinodāpetuṃ vā (Sabbattha)

2. Vi 5. 314 piṭṭhe.

nissayamuttakehipi ādito paṭṭhāya yāva cīvararajanam, tāva vattam
kātabbam, anāpucchitvā pattadānādimhi pana etesam anāpatti. Etesu ca
pabbajjantevāsiko ca upasampadantevāsiko ca ācariyassa yāvajīvam bhāro.
Nissayantevāsiko ca dhammantevāsiko ca yāva samīpe vasanti, tāvadeva.
Tasmā ācariyenāpi tesu sammā vattitabbam. Ācariyantevāsikesu hi yo yo na
sammā vattati, tassa tassa āpatti.

Paṇāmanākhamanākathā niṭṭhitā.

Nissayapaṭippassaddhikathā

83. Upajjhāyamhā nissayapaṭippassaddhīsu **upajjhāyo pakkanto vāti-**
ādīsu ayaṁ vinicchayo—**pakkantoti** tamhā āvāsā vippavasitukāmo pakkanto
disam gato. Evaṁ gate ca pana tasmim sace vihāre nissayadāyako atthi,
yassa santike aññadāpi nissayo vā gahitapubbo hoti, yo vā
ekasambhogaparibhogo, tassa santike nissayo gahetabbo, ekadivasampi
parihāro natthi. Sace tādiso natthi, añño lajjī pesalo atthi, tassa
lajjīpesalabhāvaṁ¹ jānantena tadaheva nissayo yācitabbo. Sace deti, iccetam
kusalam. Atha pana “tumhākaṁ upajjhāyo lahuṁ āgamissatī”ti pucchati,
upajjhāyena ca tathā vuttam, “āma bhante”ti vattabbam. Sace vadati “tena hi
upajjhāyassa āgamanam āgamethā”ti, vaṭṭati. Atha panassa pakatiyā
pesalabhāvaṁ na jānāti, cattāri pañca divasāni tassa bhikkhuno sabhāgataṁ
oloketvā okāsam kāretvā nissayo gahetabbo.

Sace pana vihāre nissayadāyako natthi, upajjhāyo ca “aham katipāhena
āgamissāmi, mā ukkaṇṭhitthā”ti vatvā gato, yāva āgamanā parihāro labbhati.
Athāpi nam tattha manussā paricchinnakālato uttaripi pañca vā dasa vā
divasāni vāsentiyeva, tena vihāram pavatti pesetabbā “daharā mā
ukkaṇṭhantu, aham asukadivasam

1. Pesalabhāvaṁ (Ka)

nāma āgamiṣṣāmi”ti. Evampi parihāro labbhati. Atha āgacchato antarāmagge nadīpūrena vā corādīhi vā upaddavo hoti, thero udakosakkanam vā āgāmeti, sahāye vā pariyasati, tañce pavattiṃ daharā suṇanti, yāva āgamanā parihāro labbhati. Sace pana so “idhevāhaṃ vasissāmi”ti paṇṇati, parihāro natthi. Yattha nissayo labbhati, tattha gantabbaṃ.

Vibbhante pana kālaṅkate pakkhasaṅkante vā ekadivasampi parihāro natthi. Yattha nissayo labbhati, tattha gantabbaṃ. **Āṇattīti** pana nissayapaṇāmanā vuccati. Tasmā “paṇāmemi tan”ti vā “mā idha paṭikkāmi”ti vā “nīhara te pattacīvaran”ti vā “nāhaṃ tayā upaṭṭhātabbo”ti vāti iminā Pālinayena “mā maṃ gāmapavesanaṃ āpucchi”ti-ādina Pālimuttakanayena vā yo nissayapaṇāmanāya paṇāmito hoti, tena upajjhāyo khamāpetabbo.

Sace āditova na khamati, daṇḍakammaṃ āharitvā tikkhattuṃ tāva sayameva khamāpetabbo. No ce khamati, tasmīṃ vihāre mahāthere gahetvā khamāpetabbo. No ce khamati, sāmantavihāre bhikkhū gahetvā khamāpetabbo. Sace evampi na khamati, aññattha gantvā upajjhāyassa sabhāgānaṃ santike vasitabbaṃ “appeva nāma sabhāgānaṃ me santike vasatīti ñatvāpi kameyyā”ti. Sace evampi na khamati, tatteva vasitabbaṃ. Tatra ce dubbhikkhādidosena na sakkā hoti vasitūṃ, tamyeva vihāraṃ āgantvā aññassa santike nissayaṃ gahetvā vasitūṃ vaṭṭati. Ayamāṇattiyaṃ vinicchayo.

Ācariyamhā nissayapaṭippassaddhīsu **ācariyo pakkanto vā hotīti** ettha koci ācariyo āpucchitvā pakkamati, koci anāpucchitvā. Antevāsikopi evameva. Tatra sace antevāsiko ācariyaṃ āpucchati “asukāṃ nāma bhante ṭhānaṃ gantuṃ icchāmi kenacideva karaṇīyenā”ti, ācariyena ca “kadā gamissasī”ti vutto “sāyanhe vā rattim vā uṭṭhahitvā gamissāmi”ti vadati, ācariyopi “sādhū”ti sampaṭicchati, taṅkhaṇaññeva nissayo paṭippassambhati.

Sace pana “bhante asukaṃ nāma ṭhānaṃ gantukāmomhī”ti vutte ācariyo “asukasmiṃ nāma gāme piṇḍāya caritvā pacchā jānissasī”ti vadati, so ca “sādhū”ti sampaṭicchati, tato ce gato, Sugato. Sace pana na gacchati, nissayo na paṭippassambhati. Athāpi “gacchāmī”ti vutte ācariyena “mā tāva gaccha, rattiṃ mantetvā jānissāmā”ti vutto mantetvā gacchati, sugato. No ce gacchati, nissayo na paṭippassambhati. Ācariyaṃ anāpucchā pakkamantassa pana upacārasīmātikame nissayo paṭippassambhati. Anto-upacārasīmato paṭinivattantassa na paṭippassambhati.

Sace pana ācariyo antevāsikaṃ āpucchati “āvuso asukaṃ nāma ṭhānaṃ gamissāmī”ti, antevāsikena ca “kadā”ti vutte “sāyanhe vā rattibhāge vā”ti vadati, antevāsikopi sādhūti sampaṭicchati, taṅkhaṇaṇṇeva nissayo paṭippassambhati.

Sace pana ācariyo “sve piṇḍāya caritvā gamissāmī”ti vadati, itaro ca sādhūti sampaṭicchati, ekadivasaṃ tāva nissayo na paṭippassambhati, punadivase paṭippassaddho hoti. “Asukasmiṃ nāma gāme piṇḍāya caritvā jānissāmi mama gamanaṃ vā agamanaṃ vā”ti vatvā sace na gacchati, nissayo na paṭippassambhati. Athāpi “gacchāmī”ti vutte antevāsikena “mā tāva gacchatha, rattiṃ mantetvā jānissathā”ti vutto mantetvāpi na gacchati, nissayo na paṭippassambhati.

Sace ubhopi ācariyantevāsikā kenaci karaṇīyena bahisīmaṃ gacchanti, tato ce ācariyo gamiyacitte uppanne anāpucchāva gantvā dvinnāṃ leḍḍupātānaṃ antoyeva nivattati, nissayo na paṭippassambhati. Sace dve leḍḍupāte abhikkamitvā nivattati, paṭippassaddho hoti. Ācariyupajjhāyā dve leḍḍupāte atikkamma aññasmiṃ vihāre vasanti, nissayo paṭippassambhati.

Ācariye vibbhante kālaṅkate pakkhasaṅkante ca taṅkhaṇaṇṇeva paṭippassambhati. Āṇattiyaṃ pana sacepi ācariyo muñcitukāmovā hutvā nissayapaṇāmanāya paṇāmeti, antevāsiko ca “kiñcāpi maṃ ācariyo paṇāmeti, atha kho hadayena muduko”ti sālayova hoti, nissayo na paṭippassambhatiyeva. Sacepi ācariyo sālayo,

antevāsiko nirālayo, “na dāni imañ nissāya vasissāmī”ti dhuraṃ nikkhipati, evampi na paṭippassambhati. Ubhinnam sālāyabhāve pana na paṭippassambhatieva. Ubhinnam dhuranikkhepena paṭippassambhati. Paṇāmitena daṇḍakammaṃ āharitvā tikkhattum khamāpetabbo. No ce khamati, upajjhāye vuttanayena paṭipajjitabbaṃ.

Upajjhāyena vā samodhānagatoti ettha dassanasavanavasena samodhānam veditabbaṃ. Sace hi ācariyam nissāya vasanto saddhivihāriko ekavihāre cetiyam vā vandantaṃ ekagāme piṇḍāya vā carantaṃ upajjhāyam passati, nissayo paṭippassambhati. Upajjhāyo passati, saddhivihāriko pana na passati, na paṭippassambhati. Maggappaṭipannaṃ vā ākāseṇa vā gacchantaṃ upajjhāyam disvā dūrattā bhikkhūti jānāti, upajjhāyoti na jānāti, na paṭippassambhati. Sace jānāti, paṭippassambhati. Uparipāsāde upajjhāyo vasati, heṭṭhā saddhivihāriko. Taṃ adisvāva yāgum pivitvā pakkamati, āsanāsālāya vā nisinnam adisvāva ekamante bhuñjitvā pakkamati, dhammassavanamaṇḍape vā nisinnampi taṃ adisvāva dhammaṃ sutvā pakkamati, nissayo na paṭippassambhati. Evaṃ tāva dassanasavanavasena samodhānam veditabbaṃ.

Savanavasena pana sace upajjhāyassa vihare vā antaraghare vā dhammaṃ kathentassa anumodanam vā karontassa saddam sutvā “upajjhāyassa me saddo”ti sañjānāti, nissayo paṭippassambhati. Asañjānantassa na paṭippassambhatīti ayam samodhāne vinicchayo.

Nissayapaṭippassaddhikathā niṭṭhitā.

Upasampādetabbapañcakakathā

84. Idāni yaṃ pubbe “anujānāmi bhikkhave byattena bhikkhunā paṭibaleṇa dasavassena vā atirekadasavassena vā upasampādetum nissayam dātum”ti saṅkhepato upajjhāyācariyānam lakkhaṇam vuttaṃ, taṃ vitthārato dassetum **pañcahi bhikkhave aṅgehi samannāgatenā**ti-ādimāha. Tattha **pañcahi aṅgehī**ti pañcahi aḡaṇaṅgehi. So hi sīlakkhandhādīhi asamannāgatattāva aḡaṇaṅgehi samannāgato hoti. **Na upasampādetabbanti**

upajjhāyena hutvā na upasampādetabbaṃ. **Na nissayo dātabboti** ācariyena hutvā nissayo na dātabbo. Ettha ca na asekkhena sīlakkhandhenāti ca attanā na asekkhenāti ca assaddhoti ca ādīsu tīsu pañcakesu ayuttavasena paṭikkhepo kato, na āpatti-aṅgavasena. Yo hi asekkhehi sīlakkhandhādīhi asamannāgato pare ca tattha samādapetum asakkonto assaddhiyādidosayuttova hutvā parisam pariharati, tassa parisā sīlādīhi parihāyatiyeva, na vaḍḍhati. Tasmā tena na upasampādetabbanti-ādi ayuttavasena vuttaṃ, na āpatti-aṅgavasena. Na hi khīṇāsavasessa upajjhāyācariyabhāvo Bhagavatā anuññāto. Yadi tasseeva anuññāto abhavissa, “sace upajjhāyassa anabhirati uppannā hotī”ti-ādiṃ na vadeyya. Yasmā pana khīṇāsavassa parisā sīlādīhi na parihāyati, tasmā “pañcahi bhikkhave aṅgehi samannāgatena bhikkhunā upasampādetabban”ti-ādi vuttaṃ.

Adhisīle sīlavipannoti-ādīsu pārājikañca saṃghādisesañca āpanno adhisīle sīlavipanno nāma. Itare pañcāpattikkhandhe āpanno **ajjhācāre ācāravipanno** nāma. Sammādiṭṭhiṃ pahāya antaggāhikāya diṭṭhiyā samannāgato **atidiṭṭhiyā diṭṭhivipanno** nāma. Yattakaṃ sutam parisam pariharantassa icchitabbaṃ, tena virahitattā **appassuto**. Yaṃ tena jānitabbaṃ āpattādi, tassa ajānanato **duppañño**. Imasmim pañcake purimāni tīṇi padāni ayuttavasena vuttāni, pacchimāni dve āpatti-aṅgavasena.

Āpattim na jānātīti idaṃ nāma mayā katanti vutte imaṃ nāma āpattim ayaṃ āpannoti na jānāti. **Vuṭṭhānaṃ na jānātīti** vuṭṭhānagāminito vā desanāgāminito vā āpattito evaṃ nāma vuṭṭhānaṃ hotīti na jānāti. Imasmim pañcake purimāni dve padāni ayuttavasena vuttāni, pacchimāni tīṇi āpatti-aṅgavasena.

Ābhisamācārikāya sikkhāyāti khandhakavatte vinetum na paṭibalo hotīti attho. **Ādibrahmacariyakāyāti** sekkhapaṇṇattiyam vinetum na paṭibaloti attho. **Abhidhammeti** nāmarūpaparicchede vinetum na paṭibaloti attho. **Abhivinayeti** sakale Vinayapiṭake vinetum na paṭibaloti attho. **Vinetum na paṭibaloti** ca sabbattha sikkhāpetum na

sakkotīti attho. **Dhammato vivecetunti** dhammena kāraṇena vissajjāpetum. Imasmim pañcake sabbapadesu āpatti. Āpattim na jānātīti ādipañcakasmimpi sabbapadesu āpatti. Ūnadasavassapariyosānapañcakepi eseva nayo. Iti ādito tayo pañcakā, catutthe tīṇi padāni, pañcame dve padānīti sabbepi cattāro pañcakā ayuttavasena vuttā. Catutthapañcake dve padāni, pañcame tīṇi, chaṭṭhasattama-aṭṭhamā tayo pañcakāti sabbepi cattāro pañcakā āpatti-aṅgavasena vuttā, sukkapakkhe aṭṭhasu anāpattiyevāti.

Upasampādetabbapañcakakathā niṭṭhitā.

Upasampādetabbachakkakathā

85. Chakkesu ūnadasavassapadam viseso, tam sabbattha āpattikaram. Sesam vuttanayeneva veditabbam. Tattha **ubhayāni kho panassa pātimokkhāni vitthārena na svāgatāni hontīti** Ubhatovibhaṅgavasena na svāgatāni¹. **Na suvibhattānīti** mātikāvibhaṅgavasena. **Na suppavattīnīti** vācuggatavasena. **Na suvinicchitāni suttaso anubyañjanasoti** mātikāto ca vibhaṅgato ca na suṭṭhu vinicchitāni.

Upasampādetabbachakkakathā niṭṭhitā.

Aññatitthiyapubbavatthukathā

86. Aññatitthiyapubbavatthusmim yo tāva ayaṃ pasūro, so titthiyapakkantakattā na upasampādetabbo. Yo pana aññopi nayidha pabbajitapubbo āgacchati, tasmim yaṃ kattabbam, tam dassetum **yo so bhikkhave aññopīti**-ādimāha. Tattha **tassa cattāro māse parivāso dātabboti** ayaṃ titthiyaparivāso nāma, appaṭicchannaparivāsotipi vuccati, ayaṃ pana naggaparibbājakasseva ājīvakassa

1. Vuttāni (Syā, Ka)

vā acelakassa vā dātabbo. Sace sopi sāṭakam vā vāḷakambalādīnam aññataram titthiyaddhajam vā nivāsetvā āgacchati, nāssa parivāso dātabbo, aññassa pana tāpasapaṇḍaraṅgādikassa na dātabbova.

Paṭhamam kesamassunti-ādinā tassa āditova sāmaṇerapabbajjam dasseti. Evaṃ pabbājentehi pana tasmim saṅghamajjhe nisinneyeva “tvam pabbājehi, tvam ācariyo hohi, tvam upajjhāyo hohi”ti therā bhikkhū na vattabbā. Evaṃ vuttā hi sace tassa ācariyupajjhāyabhāvena jigucchanta na sampañcchanti, atha so “nayime mayham saddahanti”ti kujjhivāpi gaccheyya. Tasmā tam ekamantam netvā tassa ācariyupajjhāyā pariyesitabbā.

87. **Evaṃ kho bhikkhave aññatitthiyapubbo ārādhako hoti, evaṃ anārādhakoti** ayamassa parivāsavattadassanattam mātikā. **Kathaṇca bhikkhaveti-**ādi tasseva vibhaṅgo. Tattha **atikālena gāmaṃ pavisatī** bhikkhūnam vattakaraṇavelāyameva gāmaṃ piṇḍāya pavisati. **Atidivā paṭikkamatī** kulagharesu itthipurisadārakadārikādīhi saddhim gehassitakatham kathento tattheva bhuñjitvā bhikkhūsu pattacīvaram paṭisāmetvā uddesaparipucchādīni vā karontesu paṭisallīnesu vā āgacchati, na upajjhāyavattam nācariyavattam karoti, aññadatthu vasanaṭṭhānam pavisitvā niddāyati. **Evampi bhikkhave aññatitthiyapubbo anārādhako hotī** evampi karonto parivāsavattassa sampādako pūraḥ na hoti.

Vesiyāgocaro vāti-ādīsu **vesiyāti** āmisakiṇcikkhasampadānādinā¹ sulabhajjhācārā rūpupajjivikā itthiyo. **Vivoti** matapatikā vā pavutthapatikā vā itthiyo, tā yena kenaci saddhim mittabhāvaṃ patthenti. **Thullakumārikāti** yobbannappattā yobbannātītā vā kumāriyo, tā purisādhippāyāva vicaranti, yena kenaci saddhim mittabhāvaṃ patthenti. **Paṇḍakāti** ussannakilesā avūpasantapariḷāhā napumsakā, te pariḷāhavegābhibhūtā yena kenaci saddhim mittabhāvaṃ patthenti. **Bhikkhuniyoti** samānapabbajjā itthiyo, tāhi saddhim khippameva viśāso hoti, tato sīlam bhijjati.

1. Āmisakiṇjakkhasampadānādinā (Syā, Ka)

Tattha vesiyānaṃ kulesu kulupako hutvā piṇḍapātacariyādīhi vā apadisitvā sinehasanthavajātena hadayena abhiṇhadassanasallāpakāmatāya tāsāṃ santikaṃ upasaṅkamanto vesiyāgocaroti vuccati, so nacirasseva “asukavesiyā saddhiṃ gato”ti vattabbataṃ pāpuṇāti. Esa nayo sabbattha. Sace pana vesiyādayo salākabhaddādīni denti, bhikkhūhi saddhiṃ gantvā saddhiṃyeva bhuñjitvā vā gahetvā vā āgantūṃ vaṭṭati. Gilānā bhikkhuniyo ovaditūṃ vā dhammaṃ vā desetūṃ uddesaparipucchādīni vā dātūṃ gacchantehi bhikkhūhi saddhiṃ gantūṃ vaṭṭati. Yo pana tathā agantvā mittasanthavavasena gacchati, ayaṃ anārādhako hoti.

Uccāvacāni karaṇīyānī¹ mahantakhuddakāni kammāni. Tattha ghaṇṭim² paharitvā samaggena saṃghena sannipatitvā kattabbāni cetiyamahāpāsādapāṭisaṅkharaṇādīni kammāni **uccāni** nāma. Cīvaradhovanarajanādīni khandhakapariyāpannāni ca aggisālavattādīni ābhisamācārikāni **avacāni** nāma. **Tattha na dakkho hotī**ti tesu kammesu cheko susikkhito na hoti. **Na analasoti** uṭṭhānavīriyasampano na hoti, “bhikkhusaṃghassa kammaṃ atthī”ti sutvā pageva bhattakiccaṃ katvā gabbhantaraṃ pavisitvā yāvadatthaṃ supitvā sāyaṃ nikkhamati. **Tatrupāyāyāti** tesu kammesu upāyabhūtāya. **Vīmaṃsāyāti** ṭhānuppattikavīmaṃsāya. “Idamevaṃ kattabbaṃ, idamevaṃ na kattabbaṃ”ti tasmiṃyeva khaṇe uppannapaññāya samannāgato na hoti. **Na alaṃ kātuṃ na alaṃ saṃvidhātuntī** sahatthāpi kātuṃ samattho na hoti, “gaṇhatha bhante, gaṇha dahara, gaṇha sāmaṇera, sace tumhe vā na karissatha, amhe vā na karissāma, ko dāni imaṃ karissatī”ti evaṃ ussāhaṃ janetvā saṃvidhātūṃ aññamaññaṃ kāretumpi samattho na hoti. Bhikkhūhi “kammaṃ karissāmā”ti vutte kiñci rogaṃ apadisati, bhikkhūnaṃ kammaṃ karontānaṃ samīpeneva vicarati, sīsameva dasseti. Ayampi anārādhako hoti.

Na tibbacchando hotīti balavacchando na hoti. **Uddeseti** Pāḷipariyāpuṇane. **Paripucchāyāti** atthasavane. **Adhisīleti** pātimokkhasīle. **Adhicitteti** lokiyasamādhībhāvanāya. **Adhipaññāyāti** lokuttaramaggabhāvanāya.

1. Kimkaraṇīyānīti (Sabbattha)

2. Gaṇḍim (Sī, Syā), ghaṇḍim (Ka)

Saṅkanto hotīti idhāgato hoti. **Tassa satthunoti** tassa titthāyatanasāmikassa. **Tassa ditthiyāti** tassa santakāya laddhiyā. Idāni sāyeva laddhi yasmā tassa titthakarassa khamati ceva ruccati ca, “idameva saccan”ti ca daḷhaggāhena gahitā, tasmā tassa khanti ruci ādāyoti vuccati. Tena vuttaṃ “tassa khantiyā tassa ruciyā tassa ādāyassā”ti. **Avaṇṇe bhaññamāneti** garahāya bhaññamānāya. **Anabhiraddhoti** aparipuṇṇasaṅkappo, no paggaḥitacitto. **Udaggoti** abbhunnatakāyacitto. **Idaṃ bhikkhave saṅghātanikaṃ**¹ **aññatitthiyapubbassa anārādhaniyasminti** bhikkhave yamidaṃ tassa Satthuno tasseva ca laddhiyā avaṇṇe bhaññamāne “kiṃ ime paraṃ garahantī”ti kāyavacīvikāranibbattaṃ anattamanattaṃ, Buddhādīnaṃ avaṇṇe bhaññamāne attamanattaṃ, yañca tasseva Satthuno tasseva ca laddhiyā vaṇṇe bhaññamāne attamanattaṃ, Buddhādīnaṃ vaṇṇabhaṇane anattamanattaṃ, idaṃ aññatitthiyapubbassa anārādhaniyasmim saṅghātanikaṃ, anārādhake parivāsavattaṃ apūrake kamme idaṃ liṅgaṃ idaṃ lakkhaṇaṃ idamacalappamāṇanti vuttaṃ hoti. **Evaṃ anārādhako kho bhikkhave aññatitthiyapubbo āgato na upasampādetabboti** ito ekenapi aṅgena samannāgato na upasampādetabbo. Sukkapakkhe sabbaṃ vuttavipallāseṇa veditabbaṃ.

Evaṃ ārādhako kho bhikkhaveti evaṃ nātikālena gāmapavesanā nātidivā paṭikkamaṇaṃ, na vesiyādigocaratā, sabrahmacārīnaṃ kiccesu dakkhatādi, uddesādīsu tibbacchandatā, titthiyānaṃ avaṇṇabhaṇane attamanatā, Buddhādīnaṃ avaṇṇabhaṇane anattamanatā, titthiyānaṃ vaṇṇabhaṇane anattamanatā, Buddhādīnaṃ vaṇṇabhaṇane attamanatāti imesaṃ aṭṭhannaṃ titthiyavattānaṃ paripūraṇena ārādhako paritosako bhikkhūnaṃ aññatitthiyapubbo āgato upasampādetabbo.

Sace pana upasampadamāḷakepi ekaṃ vattaṃ bhindati, puna cattāro māse parivasitabbaṃ. Yathā pana bhinnasikkhāya sikkhamānāya puna sikkhāpadāni ca sikkhāsammuti ca diyyati, evaṃ nayimassa kiñci puna dātabbamatthi, pubbe dinnaparivāsoyeva hi tassa parivāso. Tasmā puna cattāro māse parivasitabbaṃ. Sace parivasanto antarā aṭṭha samāpattiyo nibbatteti,

1. Saṅghātanīyaṃ (Sī, Ka)

lokiyadhammo nāma kuppanasabhāvo, na upasampādetabbo, cattāro māsē pūritavattova upasampādetabbo. Sace pana parivasanto cattāri mahābhūtāni pariggaṇhati, upādārūpāni paricchindati, nāmarūpaṃ vavatthapeti, tilakkhaṇaṃ āropetvā vipassanaṃ ārabhati, lokiyaadhammo nāma kuppanasabhāvo, neva upasampādetabbo. Sace pana vipassanaṃ vaḍḍhetvā sotāpattimaggaṃ paṭilabhati, paripuṇṇaṃyeva hoti vattaṃ. Samūhatāni sabbadiṭṭhigatāni, abbuḷhaṃ vicikicchāsallaṃ, taṃdivasameva upasampādetabbo. Sacepi titthiyalinge ṭhito sotāpanno hoti, parivāsakiccaṃ natthi, tadaheva pabbājetvā upasampādetabbo.

Upajjhāyamūlakaṃ cīvaraṃ pariye sitabbanti upajjhāyaṃ issaraṃ katvā tassa cīvaraṃ pariyesitabbaṃ. Pattampi tatheva. Tasmā yadi upajjhāyassa pattacīvaraṃ atthi, “imassa dehi”ti vattabbo. Atha natthi, aññe dātukāmā honti, tehipi upajjhāyasessa dātabbam “idaṃ tumhōkaṃ katvā imassa dethā”ti. Kasmā? Titthiyā nāma vilomā honti, “saṃghena me pattacīvaraṃ dinnam, kiṃ mayham tumhesu āyattan”ti vatvā ovādānusāsaniṃ na kareyyum, upajjhāyena pana āyattajīvikattā tassa vacanakaro bhavissati. Tenassa “upajjhāyamūlakaṃ cīvaraṃ pariyesitabban”ti vuttaṃ. **Bhaṇḍukammāyāti** kesoropanattham. Bhaṇḍukammakathā parato āgamissati.

Aggikāti aggiparicaraṇakā. **Jaṭilakāti** tāpasā. **Ete bhikkhave kiriyaṇādinoti** ete kiriyaṇā na paṭibāhanti, “atthi kammaṃ, atthi kammavipāko”ti evaṃdiṭṭhikā. sabbabuddhā hi nekkhammapāramiṃ pūrayamānā etadeva pabbajjāṃ pabbajitvā pūresum¹, mayāpi tatheva pūritā, na etesaṃ sāsane pabbajjā vilomā, tasmā upasampādetabbā, na tesam parivāso dātabboti. **Imāhaṃ bhikkhave ñātīnaṃ āveṇikaṃ parihāraṃ dammīti** imaṃ ahaṃ tesam pāṭekkaṃ odissakaṃ parihāraṃ dadāmi. Kasmā evamāha? Te hi titthāyatane pabbajitāpi sāsanaṃ avaṇṇakāmā na honti, “amhākaṃ ñātiseṭṭhassa sāsanaṃ”ti vaṇṇavādinova honti. Tasmā evamāhāti.

Aññatitthiyapubbavatthukathā niṭṭhitā.

1. Pāramiṃ pūresum (Sī, Syā), pārami pūresum (Ka)

Pañcābādhavatthukathā

88. **Magadhesu pañca āvādhā ussannā hontīti** Magadhanāmake janapade manussānañca amanussānañca pañca rogā ussannā vuḍḍhippattā phātippattā honti. Jīvakaomārabhaccakathā Cīvarakkhandhake āvi bhavissati. **Na bhikkhave pañcahi ābādhehi phuṭṭho pabbājetabboti** ye te kuṭṭhādayo pañca ābādhā ussannā, tehi phuṭṭho adhibhūto na pabbājetabbo.

Tattha **kuṭṭhanti** rattakuṭṭham vā hotu kālakuṭṭham vā, yaṃkiñci kiṭibhadaddukacchu-ādippabhedampi sabbaṃ kuṭṭhamevāti vuttaṃ. Tañce nakhapitṭhippamāṇampi vaḍḍhanakapakkhe ṭhitaṃ hoti, na pabbājetabbo. Sace pana nivāsanaṇṇapārupanehi pakatipaṭicchanne ṭhāne nakhapitṭhippamāṇaṃ avaddhanakapakkhe ṭhitaṃ hoti, vaṭṭati. Mukhe pana hatthapādapiṭṭhesu vā sacepi avaddhanakapakkhe ṭhitaṃ nakhapitṭhito ca khuddakatarampi, na vaṭṭatiyevāti Kurundiyam vuttaṃ. Tikicchāpetvā pabbājentenāpi pakativanṇe jāteyeva pabbājetabbo. Godhāpiṭṭhisadisacunṇa-okiraṇakasārīrampi pabbājetum na vaṭṭati.

Gaṇḍoti medagaṇḍo vā hotu añño vā, yo koci kolaṭṭhimattakopi ce vaḍḍhanakapakkhe ṭhito gaṇḍo hoti, na pabbājetabbo. Paṭicchannaṭṭhāne pana kolaṭṭhimatte avaddhanakapakkhe ṭhito vaṭṭati. Mukhādike appaṭicchannaṭṭhāne avaddhanakapakkhe ṭhitopi na vaṭṭati. Tikicchāpetvā pabbājentenāpi sarīraṃ sañchaviṃ kāretvāva pabbājetabbo. Uṇṇigaṇḍā nāma honti gothanā viya aṅgulikā viya ca tattha tattha lambanti, etepi gaṇḍāyeva. Tesu sati pabbājetum na vaṭṭati. Daharakāle khīraṇṇakā yobbannakāle ca mukhe kharapiṇṇakā nāma honti, mahallakakāle nassanti, na tā gaṇḍasaṅkhyam gacchanti, tāsu sati pabbājetum vaṭṭati. Aññe¹ pana sarīre kharapiṇṇakā nāma aparā padumakaṇṇikā nāma honti, aññā sāsapabijakā nāma sāsapamattā eva sakalasarīraṃ pharanti, tā sabbā kuṭṭhajātikā eva, tāsu sati na pabbājetabbo.

1. Aññā (Si, Syā)

Kilāsoti na bhijjanakam na paggharaṇakam padumapuṇḍarīkapattavaṇṇam kuṭṭham, yena gunnam viya sabalam sarīram hoti, tasmim kuṭṭhe vuttanayeneva vinicchayo veditabbo. **Sosoti** sosabyādhi, tasmim sati na pabbājetabbo. **Apamāroti** pittummāro vā yakkhummāro vā, tattha pubbaverikena amanussena gahito duttikiccho hoti, appamattakepi pana apamāre sati na pabbājetabbo.

Pañcābādhavatthukathā niṭṭhitā.

Rājabhaṭavattthukathā

90. Rājabhaṭavattthusmim **paccantam uccinathā**ti paccantam vaḍḍhetha, core palāpetvā corabhayena vuṭṭhite gāme āvāsāpetvā ārakkham datvā kasikkammādini pavattāpethāti vuttam hoti. Rājā pana Sotāpannattā “core ghātetha, hanathā”ti na āṇāpeti. **Upajjhāyassa deva sīsam chinditabbanti**-ādi sabbam pabbajjāya upajjhāyo seṭṭho, tato ācariyo, tato gaṇoti cintetvā idam vohāre aḍḍavinicchaye āgatanti āhamsu. **Na bhikkhave rājabhaṭo pabbājetabboti** ettha amacco vā hotu mahāmatto vā sevako vā kiñci ṭhānantaram patto vā appatto vā, yo koci rañño bhattavetanabhaṭo, sabbo rājabhaṭoti saṅkhyam gacchati, so na pabbājetabbo. Tassa pana puttānattabhātukā¹ ye rājato bhattavetanam na gaṇhanti, te pabbājetum vaṭṭati. Yo pana rājato laddham nibaddhabhogam vā māsasamvaccharaparibbayaṃ vā raññoyeva niyyātetī, puttābhātuke vā tam ṭhānam sampañcāpetvā rājānam “na dānāham devassa bhaṭo”ti āpucchati, yena vā yaṃ kammakāraṇā vetanam gahitam, tam kammam kataṃ hoti, yo vā “pabbajassū”ti raññā anuññāto hoti, tampi pabbājetum vaṭṭati.

Coravattthukathā

91. Coravattthūsu **manussā passitvā**ti yehi gihikāle diṭṭhapubbo, ye ca “ayam so”ti aññesam suṇanti, te passitvā ubbijjantipi -pa-

1. Puttabhātukā (Sī), puttābhātunattādayo (Syā)

dvārampi thakenti. Ye pana na jānanti, tesam̐ gharesu bhikkham̐ labhati. **Na bhikkhaveti** Bhagavā sayam̐ dhammassāmī, tasmā āyatim̐ akaraṇatthāya bhikkhūnam̐ sikkhāpadam̐ paññapento evamāha. Tattha dhajam̐ bandhitvā viya vicaratīti **dhajabandho**, mūladevādayo viya loke pakaṭoti vuttam̐ hoti. Tasmā yo gāmaghātām̐ vā panthaduhanam̐ vā nagare sandhicchedādikammam̐ vā karonto vicarati, paññāyati ca “asuko nāma idam̐ idam̐ karotī”ti, so na pabbājetabbo. Yo pana rājaputto rajjam̐ patthento gāmaghātādīni karoti, so pabbājetabbo. Rājāno hi tasmim̐ pabbajite tussanti, sace pana na tussanti, na pabbājetabbo. Pubbe mahājane pakaṭo coro pacchā corakammam̐ pahāya pañcasīlādīni samādiyati, tañce manussā evam̐ jānanti, pabbājetabbo. Ye pana ambalabujādicorakā sandhicchedādicorā eva vā adissamānā theyyam̐ karonti, pacchāpi “iminā nāma idam̐ katan”ti na paññāyanti, tepi pabbājetum̐ vaṭṭati.

92. **Kāram̐ bhinditvā**ti aṭṭabandhanādīm̐ bhinditvā. **Abhayūvarā**ti ettha bhayena uparamantīti bhayūvarā, ete pana laddhābhayattā na bhayūvarāti **abhayūvarā**, pakārassa cettha vakāro katoti veditabbo. **Na bhikkhave kārabhedako pabbājetabboti** kāro vuccati bandhanāgāram̐, idha pana andubandhanam̐ vā¹ hotu saṅkhalikabandhanam̐ vā rajjubandhanam̐ vā gāmabandhanam̐ vā nigamabandhanam̐ vā nagarabandhanam̐ vā purisagutti vā janapadabandhanam̐ vā dīpabandhanam̐ vā, yo etesu yaṁkiñci bandhanam̐ bhinditvā vā chinditvā vā muñcitvā vā vivaritvā vā passamānānam̐ vā apassamānānam̐ vā palāyati, so kārabhedakoti saṅkhyam̐ gacchati. Tasmā īdiso kārabhedako coro dīpabandhanam̐ bhinditvā dīpantaram̐ gatopi na pabbājetabbo. Yo pana na coro, kevalam̐ hatthakammam̐ akaronto “evam̐ no apalāyanto karissatī”ti rājayuttādīhi baddho, so kāram̐ bhinditvā palātopi pabbājetabbo. Yo pana gāmanigamapaṭṭanādīni keṇiyā gahetvā tam̐ asampādentō bandhanāgāram̐ pavesito hoti, so palāyitvā āgato na pabbājetabbo. Yopi kasikammādīhi dhanam̐ sampādetvā jīvanto “nidhānam̐ iminā laddhan”ti pesuññam̐ upasamharitvā kenaci bandhāpito hoti, tam̐ tattheva pabbājetum̐ na vaṭṭati, palāyitvā gataṁ pana gataṭṭhāne pabbājetum̐ vaṭṭati.

1. Addubandhanam̐ vā (Ka)

93. **Na bhikkhave likhitakoti** ettha **likhitako** nāma na kevalaṃ “yattha passati tattha hantabbo”ti, atha kho yo koci corikaṃ vā aññaṃ vā garuṃ rājāparādhaṃ katvā palāto, rājā ca naṃ paṇṇe vā potthake vā “itthannāmo yattha dissati, tattha gahetvā māretabbo”ti vā, “hatthapādānissa chinnitabbānī”ti vā “ettakaṃ nāma daṇḍaṃ āharāpetabbo”ti vā likhāpeti, ayaṃ **likhitako** nāma, so na pabbājetabbo.

94. **Kasāhato katadaṇḍakammoti** ettha yo vacanapesanādīni akaronto haññati, na so katadaṇḍakammo. Yo pana keṇiyā vā aññathā vā kiñci gahetvā khāditvā puna dātuṃ asakkonto “ayameva te daṇḍo hotū”ti kasāhi haññati, ayaṃ kasāhato katadaṇḍakammo. So ca kasāhi vā hato hotu addhadaṇḍakādīnaṃ vā aññatarena, yāva allavaṇo hoti, tāva na pabbājetabbo. Vaṇe pana pākatike katvā pabbājetabbo. Sace pana jāṇūhi vā kapparehi vā nāḷikerapāsāṇādīhi vā ghātetvā mutto hoti, sarīre cassa gaṇṭhiyo paññāyanti, na pabbājetabbo. Phāsukaṃ katvā eva gaṇṭhīsu sannisinnāsu pabbājetabbo.

95. **Lakkhaṇāhato katadaṇḍakammoti** ettha katadaṇḍakammabhāvo purimanayeneva veditabbo. Yassa pana nalāṭe vā ūru-ādīsu vā tattena lohena lakkhaṇaṃ āhataṃ hoti, so sace bhujisso, yāva allavaṇo hoti, tāva na pabbājetabbo. Sacepissa vaṇā ruḷhā honti chaviyā samaparicchedā, lakkhaṇaṃ na paññāyati, timaṇḍalavatthassa uttarāsaṅge kate paṭicchannokāse ce hoti, pabbājetuṃ vaṭṭati, appaṭicchannokāse ce, na vaṭṭati.

Īṇāyikavatthukathā

96. **Na bhikkhave īṇāyikoti** ettha **īṇāyiko** nāma yassa pitipitāmahehi vā iṇaṃ gahitaṃ hoti, sayāṃ vā iṇaṃ gahitaṃ hoti, yaṃ vā āthapetvā¹ mātāpitūhi kiñci gahitaṃ hoti, so

1. Āvāpetvā (Sī), āṭhapetvā (Syā, Ka)

taṃ iṇaṃ paresaṃ dhāretīti iṇāyiko. Yaṃ pana aññe nātakā āthapetvā kiñci gaṇhanti, so na iṇāyiko. Na hi te taṃ āthapetuṃ issarā, tasmā taṃ pabbājetuṃ vaṭṭati, itaraṃ na vaṭṭati. Sace panassa nātisālohitā “mayāṃ dassāma, pabbājetha naṃ”ti iṇaṃ attano bhāraṃ karonti, añño vā koci tassa ācārasampattiṃ disvā “pabbājetha naṃ, ahaṃ iṇaṃ dassāmi”ti vadati, pabbājetuṃ vaṭṭati. Tesu asati bhikkhunā tathārūpassa upaṭṭhākassāpi ārocetabbaṃ “sahetuko satto iṇapalibodhena na pabbajati”ti. Sace so paṭipajjati, pabbājetabbo. Sacepi attano kappiyabhaṇḍaṃ atthi, etaṃ dassāmiṃti pabbājetabbo. Sace pana neva nātakādayo paṭipajjanti, na attano dhaṇaṃ atthi, “pabbājetvā bhikkhāya caritvā mocessāmi”ti pabbājetuṃ na vaṭṭati. Sace pabbājeti, dukkaṭaṃ. Palātopi ānetvā dātabbo. No ce deti, sabbaṃ iṇaṃ gīvā hoti. Ajānitvā pabbājayato anāpatti. Passantena pana ānetvā iṇasāmikānaṃ dassetabbo, apassantassa gīvā na hoti.

Sace iṇāyiko aññaṃ desaṃ gantvā pucchiyamānopi “nāhaṃ kassaci kiñci dhāremī”ti vatvā pabbajati, iṇasāmiko ca taṃ pariyesanto tattha gacchati, daharo taṃ disvā palāyati, so ca therāṃ upasaṅkamitvā “ayaṃ bhante kena pabbājito, mama ettakaṃ nāma dhaṇaṃ gahetvā palāto”ti vadati, therena vattabbaṃ “mayā upāsaka ‘aṇaṇo ahaṃ’ti vadanto pabbājito, kiṃ dāni karomi, passa me pattacīvaramattan”ti. Ayaṃ tattha sāmīci. Palāte pana gīvā na hoti.

Sace pana naṃ therassa sammukhāva disvā “ayaṃ mama iṇāyiko”ti vadati, “tava iṇāyikaṃ tvameva jānāhi”ti vattabbo. Evampi gīvā na hoti. Sacepi so “pabbājito ayaṃ, idāni kuhiṃ gamissati”ti vadati, therena “tvamiyeva jānāhi”ti vattabbo. Evampissa palāte gīvā na hoti. Sace pana thero “kuhiṃ dāni ayaṃ gamissati, idheva acchatū”ti vadati, so ce palāyati, gīvā hoti. Sace so sahetukasatto hoti vattasampanno, therena “īdiso ayaṃ”ti vattabbaṃ. Iṇasāmiko ce sādhuṃti vissajjeti, iccetaṃ kusalaṃ. Sace pana “upaḍḍhupaḍḍhaṃ dethā”ti vadati, dātabbaṃ. Aparena samayena ati-ārādhako hoti, sabbaṃ

dethāti vuttepi dātabbameva. Sace pana uddesaparipucchādīsu kusalo hoti bahūpakāro bhikkhūnaṃ, bhikkhācāravattena pariyesi tvāpi iṇaṃ dātabbamevāti.

Ṇāyikavattukathā niṭṭhitā.

Dāsavattukathā

97. Na bhikkhave dāsoti ettha cattāro dāsā antojāto, dhanakkīto, karamarānīto, sāmāṃ dāsabyaṃ upagatoti. Tattha antojāto nāma jātidāso¹ gharadāsiyā putto. Dhanakkīto nāma mātāpitūnaṃ santikā putto vā sāmikānaṃ santikā dāso vā dhanāṃ datvā dāsacārittaṃ āropetvā kīto. Ete dve pi na pabbājetabbā. Pabbājentena tattha tattha cārittavasena adāsāṃ katvā pabbājetabbā.

Karamarānīto nāma tiroraṭṭhaṃ vilopaṃ vā katvā upalāpetvā vā tiroraṭṭhato bhujissamānusakāni āharanti, antoraṭṭheya vā katāparādhaṃ kiñci gāmaṃ rājā “vilumpathā”ti āṇāpeti, tato mānusakānipi āharanti. Tattha sabbe purisā dāsā, itthiyo dāsiyo. Evarūpo karamarānīto dāso yehi ānīto, tesāṃ santike vasanto vā bandhanāgāre baddho vā purisehi rakkhiyamāno vā na pabbājetabbo, palāyitvā pana gato gataṭṭhāne pabbājetabbo. Rañña tuṭṭhena “karamarānītake muñcathā”ti vatvā vā sabbasādhāraṇena vā nayena bandhana makkhe kate pabbājetabbova.

Sāmāṃ dāsabyaṃ upagato nāma jīvita hetu vā ārakkha hetu vā “ahaṃ te dāso”ti sayameva dāsabhāvaṃ upagato rājūnaṃ hatthi-
assagomahimsagopakādayo viya, tādiso dāso na pabbājetabbo. Rañño vaṇṇadāsīnaṃ puttā honti amaccaputtasadisā, tepi na pabbājetabbā. Bhujissitthiyo asaṃyātā vaṇṇadāsīhi saddhiṃ vicaranti, tāsāṃ putte pabbājetum vaṭṭati. Sace sayameva

1. Jātiyā dāso (Syā)

paṇṇaṃ āropenti, na vaṭṭati, bhaṭṭiputtakagaṇādīnaṃ¹ dāsāpi tehi adinnā na pabbājetabbā. Vihāresu rājūhi ārāmikadāsā nāma dinnā honti, tepi pabbājetum na vaṭṭati, bhujisse pana katvā pabbājetum vaṭṭati.

Mahāpaccariyaṃ antojātadhanakkītake ānetvā Bhikkhusaṃghassa ārāmike demāti denti, takkaṃ sīse āsittakasadisāva honti, te pabbājetum vaṭṭatīti vuttaṃ. Kurundiyaṃ pana ārāmiḥ demāti kappiyavohārena denti, yena kenaci vohārena dinno hotu, neva pabbājetabboti vuttaṃ. Duggatamanussā saṃghaṃ nissāya jīviṣṣāmāti vihāre kappiyakārakā honti, etepi pabbājetum vaṭṭati. Yassa mātāpitāro dāsā, mātā eva vā dāsī, pitā adāso, taṃ pabbājetum na vaṭṭati. Yassa pana mātā adāsī, pitā dāso, taṃ pabbājetum vaṭṭati.

Bhikkhussa ñātakā vā upaṭṭhākā vā dāsaṃ denti “imaṃ pabbājetha, tumhākaṃ veyyāvaccāṃ karissatī”ti, attanovāssa dāso atthi, bhujisso katova pabbājetabbo. Sāmiḥ dāsaṃ denti “imaṃ pabbājetha, sace abhiraṃissati, adāso, vibbhaṃissati ce, amhākaṃ dāsova bhavissatī”ti, ayaṃ tāvakāliko nāma, taṃ pabbājetum na vaṭṭatīti Kurundiyaṃ vuttaṃ. Nissāmiḥ dāso hoti, sopi bhujisso katova pabbājetabbo. Ajānanto pabbājetvā vā upasampādetvā vā pacchā jānāti, bhujissaṃ kātumeva vaṭṭati.

Imassa ca atthassa pakāsanatthaṃ idaṃ vatthuṃ vadanti—ekā kira kuladāsī ekena saddhiṃ anurādhapurā palāyitvā rohaṇe vasamānā puttāṃ paṭilabhi, so pabbajitvā upasampannakāle lajjī kukkuccako ahosi.

Athekadivasāṃ mātaraṃ pucchi “kiṃ upāsike tumhākaṃ bhātā vā bhaginī vā natthi, na kañci ñātakāṃ passāmī”ti. Tāta ahaṃ anurādhapure kuladāsī, tava pitarā saddhiṃ palāyitvā idha vasāmīti. Sīlavā bhikkhu “asuddhā kira me pabbajjā”ti saṃvegaṃ labhitvā mātaraṃ tassa kulassa nāmagottaṃ pucchitvā anurādhapuraṃ āgama tassa kulassa gharadvāre aṭṭhāsī.

“Aticchatha bhante”ti vuttepi nātikkami, te āgantvā “kiṃ bhante”ti pucchimsu. “Tumhākaṃ itthannāmā dāsī palātā atthī”ti. Atthi bhante. Ahaṃ tassā putto, sace maṃ tumhe anujānātha, pabbajjaṃ labhāmi, tumhe mayhaṃ

1. Bhaṭṭiputtagaṇādīnaṃ (Sī), bhaddiputtakagaṇādīnaṃ (Syā)

sāmikāti. Te haṭṭhatuṭṭhā hutvā “suddhā bhante tumhākaṃ pabbajjā”ti taṃ bhujiṣsaṃ katvā mahāvihāre vasāpesuṃ catūhi paccayehi paṭijaggantā. Thero taṃ kulaṃ nissāya vasamanoyeva arahattaṃ pāpuṇīti.

Dāsavatthukathā niṭṭhitā.

Kammārabhaṇḍuvatthādikathā

98-9. **Kammārabhaṇḍū**ti tulādhāramuṇḍako suvaṇṇakāraputto, pañcasikho taruṇadāraḥkoṭi vuttaṃ hoti. **Samghaṃ apaloketuṃ bhaṇḍukammāyāti** samghaṃ bhaṇḍukammatthāya āpucchitum anujānāmīti attho. Tatrāyaṃ āpucchanaṇḍi—sīmāpariyāpanne bhikkhū sannipātetvā pabbajjāpekkhaṃ tattha netvā “samghaṃ bhante imassa dāraḥkassa bhaṇḍukammaṃ āpucchāmī”ti tikkhattum vā dvikkhattum vā sakim vā vattabbaṃ. Ettha ca imassa dāraḥkassa bhaṇḍukammaṃ āpucchāmītipi imassa samaṇakaraṇaṃ āpucchāmītipi imassa pabbājanaṃ āpucchāmītipi ayaṃ samaṇo hotukāmotipi ayaṃ pabbajitukāmotipi vattum vaṭṭatiyeva.

Sace sabhāgaṭṭhānaṃ hoti, dasa vā vīsaṃ vā tiṃsaṃ vā bhikkhū vasantīti paricchedo paññāyati, tesāṃ ṭhitokāsaṃ vā nisinnokāsaṃ vā gantvāpi purimanayeneva āpucchitabbaṃ. Pabbajjāpekkhaṃ vināva daharabhikkhū vā sāmaṇere vā pesetvāpi “eko bhante pabbajjāpekkho atthi, tassa bhaṇḍukammaṃ āpucchāmā”ti-ādinā nayena āpucchāpetum vaṭṭati.

Sace keci bhikkhū senāsanaṃ vā gumbādīni vā pavisitvā niddāyanti vā samaṇadhammaṃ vā karonti, āpucchakā ca pariyesantāpi adisvā “sabbe āpucchitā amhehi”ti saññino honti, pabbajjā nāma lahukaṃ kammaṃ, tasmā pabbajito supabbajitova, pabbājentassāpi anāpatti.

Sace pana mahāvihāro hoti anekabhikkhusahassāvāso, sabbe bhikkhū sannipātetumpi dukkaraṃ, pageva paṭipāṭiyā āpucchitum, khaṇḍasīmāyaṃ vā ṭhatvā nadīsamuddādīni vā gantvā pabbājetabbo. Yo pana navamuṇḍo vā hoti vibbhantako vā nigaṇṭhādīsu aññataro vā

dvaṅgulakeso vā ūnadvaṅgulakeso vā, tassa kesacchedanakiccaṃ natthi. Tasmā bhaṇḍukammaṃ anāpucchitvāpi tādisaṃ pabbājetuṃ vaṭṭati. Dvaṅgulātirittakeso pana yo hoti antamaso ekasikhāmattadharopi, so bhaṇḍukammaṃ āpucchitvāva pabbājetabbo. **Upālivatthu** Mahāvibhaṅge vuttanayameva.

100. **Ahivātakarogenā**ti māribyādhinā¹. Yatra hi so rogo uppajjati, taṃ kulaṃ dvipadacatuppadaṃ sabbaṃ nassati, yo bhittiṃ vā chadanaṃ vā bhinditvā palāyati, tirogāmādigato vā hoti, so muccati. Tathā cettha pitāputtā mucchiṃsu. Tena vuttaṃ “pitāputtakā sesā hontī”ti.

Kākuḍḍepakanti yo vāmahatthena leḍḍuṃ gahetvā nisinno sakkoti āgatāgate kāke uddāpetvā purato nikkhattaṃ bhattaṃ bhuñjitum, ayaṃ kākuḍḍepako nāma, taṃ pabbājetuṃ vaṭṭati.

102. **Ittaroti** appamattako, katipāhameva vāso bhavissatīti attho.

103. **Ogaṇenā**ti parihīnagaṇena, appamattakena bhikkhusaṃghenāti attho. **Abyattena yāvajīvanti** ettha sacāyaṃ vuḍḍhataṃ ācariyaṃ na labhati, upasampadāya saṭṭhivasso vā sattativasso vā hotu, navakatarassāpi byattassa santike ukkuṭikaṃ nisīditvā añjaliṃ paggahetvā “ācariyo me āvuso hohi, āyasmato nissāya vacchāmi”ti evaṃ tikkhattuṃ vatvā nissayo gahetabbova. Gāmapavesanaṃ āpucchantaṃpi ukkuṭikaṃ nisīditvā añjaliṃ paggahetvā “gāmapavesanaṃ āpucchāmi ācariyā”ti vattabbaṃ. Esa nayo sabba-āpucchanesu. Pañcakachakkesu cettha yattakaṃ suttaṃ nissayamuttakassa icchitabbaṃ, taṃ bhikkhunovādakavaṇṇanāyaṃ vuttaṃ, tassa natthitāya ca **appassuto**, atthitāya ca **bahussutoti** veditabbo. Sesam vuttanayameva.

1. Mārabyādhinā (Syā)

Rāhulavatthukathā

105. **Yena kapilavatthu tena cārikaṃ pakkāmī**ti ettha ayaṃ anupubbikathā—Suddhodanamahārājā kira bodhisattassa abhinikkhamanadivasato paṭṭhāya “mama putto Buddho bhavissāmīti nikkhanto, jāto nu kho Buddho”ti pavattisavanatthaṃ ohitasotova viharati. So Bhagavato padhānacariyaṇca sambodhiṇca dhammacakkappavattanādīni ca suṇanto “idāni kira me putto Rājagahaṃ upanissāya viharatī”ti sutvā ekaṃ amaccaṃ āṇāpesi “ahaṃ tāta vuḍḍho mahallako, sādhu me jīvantasseva puttaṃ dassēhī”ti. So “sādhū”ti paṭissuṇitvā purisasahassaparivāro Rājagahaṃ gantvā Bhagavato pāde vanditvā nisīdi. Athassa Bhagavā dhammakathaṃ kathesi, so pasīditvā pabbajjaṇceva upasampadaṇca yāci. Tato naṃ Bhagavā ehibhikkhūpasampadāya upasampādesi, so sapariso arahattaṃ patvā tattheva phalasamāpattisukhaṃ anubhavamāno vihāsi. Rājā teneva upāyena aparepi aṭṭha dūte pahiṇi, tepi sabbe saparisā tattheva arahattaṃ patvā tattheva viharimsu. “Iminā nāma kāraṇena te nāgacchantī”ti rañño koci pavattimattampi ārocento natthi.

Atha rājā bodhisattena saddhim ekadivasaṃjātaṃ¹ Kāḷudāyim nāma amaccaṃ pahiṇitukāmo purimanayeneva yāci, so “sace ahaṃ pabbajitum labhāmi, dassessāmī”ti āha. Taṃ rājā “pabbajitvāpi me puttaṃ dassēhī”ti pahiṇi, sopi purisasahassaparivāro gantvā tattheva saparivāro arahattaṃ pāpuṇi. So ekadivasaṃ sambhatesu sabbasassesu vissatṭhakammantesu janapadamanussesu pupphitesu thalajajalajapupphesu paṭipajjanakkhame magge Bhagavantam vanditvā satṭhimattāhi gāthāhi gamanavaṇṇaṃ vaṇṇesi. Bhagavā “kimetan”ti pucchi. Bhante tumhākaṃ pitā Suddhodanamahārājā “mahallakomhi, jīvantasseva me puttaṃ dassēhī”ti maṃ pesesi, sādhu bhante Bhagavā nītakānaṃ saṅghaṃ karotu, kālo cārikaṃ pakkamitunti. Tena hi saṅghassa ārocehi, bhikkhū gamiyavattaṃ pūressantīti. “Sādhu bhante”ti thero tathā akāsi. Bhagavā aṅgamagadhavāsīnaṃ kulaputtānaṃ dasahi sahassehi Kapilavatthuvāsīnaṃ dasahīti sabbeheva

1. Ekadivase jātaṃ (Sī, Syā)

vīsatisahassemi khīṇāsavehi parivuto Rājagahā nikkhamitvā Rājagahato saṭṭhiyojanikaṃ Kapilavatthum divase divase yojanaṃ gacchanto dvīhi māsehi pāpuṇissāmīti aturitacārikaṃ pakkāmi. Tena vuttam “yena Kapilavatthu tena cārikaṃ pakkāmī”ti.

Evam pakkante ca Bhagavati Udāyitthero nikkhantadivasato paṭṭhāya Suddhodanamahārājassa gehe bhattakiccaṃ karoti. Rājā theram parivisitvā pattam gandhacuṇṇena ubbaṭṭetvā uttamabhojanassa pūretvā “Bhagavato dehi”ti therassa hatthe ṭhapeti. Theropi tatheva karoti. Iti Bhagavā antarāmagge rañṇoyeva piṇḍapātam paribhuñji. Theropi ca bhattakiccāvasāne divase divase rañṇo āroceti “ajja Bhagavā ettakaṃ āgato”ti, Buddhaguṇapaṭisaṃyuttāya ca kathāya sākiyānam Bhagavati saddham uppādesi. Teneva nam Bhagavā “etadaggaṃ bhikkhave mama sāvakaṇaṃ bhikkhūnaṃ kulappasādakānaṃ yadidaṃ Kāludāyī”ti etadagge ṭhapesi.

Sākiyāpi kho anuppatte Bhagavati “amhākaṃ nātiseṭṭham passissāmā”ti sannipatitvā Bhagavato vasanaṭṭhānam vīmaṃsamāno nigrodhasakkassa ārāmo ramaṇīyoti sallakkhetvā tattha pabbaṃ paṭijagganavidhiṃ kāretvā gandhapupphādihatthā paccuggamanam karontā sabbalaṅkārapaṭimaṇḍite daharadahare nāgarikadārake ca dārikāyo ca paṭhamam pahīṇimsu, tato rājakumāre ca rājakumārikāyo ca tesam anantarā sāmam gantvā gandhapupphacuṇṇādīhi pūjayamānā Bhagavantam gahetvā Nigrodhārāmameva agamaṃsu. Tatra Bhagavā vīsatisahassemi khīṇāsavaparivuto pañṇattavarabuddhāsane nisīdi. Sākiyā mānājātikā mānathaddhā, te “Siddhatthakumāro amhehi daharatarova, amhākaṃ kaniṭṭho, bhāgineyyo, putto, nattā”ti cintetvā daharadahare rājakumāre āhaṃsu “tumhe vandatha, mayaṃ tumhākaṃ piṭṭhito nisīdissāmā”ti.

Tesu evam nisinnesu Bhagavā tesam ajjhāsayaṃ oloketvā “na maṃ nāti vandanti, handa ne¹ vandāpayissāmī”ti abhiññāpādakaṃ catutthajjhānam samāpajjitvā vuṭṭhāya iddhiyā ākāsaṃ abbhuggantvā tesam sīse pādapaṃsum

1. Handa dāni te (Sī, Syā)

okiramāno viya kaṇḍambamūle¹ Yamakapāṭihāriyasadisam
pāṭihāriyamakāsi. Rājā tam acchariyam disvā āha—“Bhagavā tumhākaṁ
maṅgaladivase brāhmaṇassa² vandanattham upanītānaṁ pāde vo parivattitvā
brāhmaṇassa matthake patiṭṭhite disvāpi aham tumhe vandim, ayaṁ me
paṭhamavandanā. Vappamaṅgaladivase jambucchāyāya sirisayane
nipannānaṁ vo jambucchāyāya aparivattanaṁ disvāpi pāde vandim, ayaṁ
me dutiyavandanā. Idāni imam adiṭṭhapubbaṁ pāṭihāriyam disvāpi
tumhākaṁ pāde vandāmi, ayaṁ me tatiyavandanā”ti.

Suddhodanamahārājena pana vandite Bhagavati avanditvā ṭhito nāma
ekasākiyopi nāhosi, sabbeyeva vandimsu. Iti Bhagavā ñātayo vandāpetvā
ākāsato oruyha paññatte āsane nisīdi. Nisinne Bhagavati sikhāppatto
ñāṭisamāgame ahosi, sabbe ekaggā sannipatimsu. Tato mahāmegho
pokkharavassaṁ vassi, tambavaṇṇamudakaṁ heṭṭhā viravantaṁ gacchati.
Kassaci sarīre ekabindumattampi na patati, tam disvā sabbe
acchariyabbhutaajāta ahesuṁ. Bhagavā “na idāneva mayham ñāṭisamāgame
pokkharavassaṁ vassati, atītepi vassī”ti imissā aṭṭhuppattiyā
Vessantarajātakam kathesi. Dhammadesanaṁ sutvā sabbe uṭṭhāya vanditvā
padakkhiṇaṁ katvā pakkamimsu. Ekopi rājā vā rājamahāmatto vā “sve
amhākaṁ bhikkhaṁ gaṇhathā”ti vatvā gato nāma natthi.

Bhagavā dutiyadivase vīsati bhikkhusahassaparivāro Kapilavatthum
piṇḍāya pāvīsi, na koci paccuggantvā nimantesi vā pattam vā aggahesi.
Bhagavā indakhīle ṭhito āvajjesi “katham nu kho pubbe Buddhā kulanagare
piṇḍāya carimsu, kiṁ uppaṭipāṭiyā issarajanānaṁ gharāni agamaṁsu, udāhu
sapaḍānacārikaṁ carimsu”ti. Tato ekabuddhassapi uppaṭipāṭiyā gamanaṁ
adisvā “mayāpi idāni ayameva vaṁso ayaṁ paveṇī paggaḥetabbā, āyatiṇca
me sāvakāpi mameva anusikkhantā piṇḍacāriyavattaṁ pūressanti”ti koṭiyaṁ
niviṭṭhagehato paṭṭhāya sapaḍānaṁ piṇḍāya carati. “Ayyo kira
Siddhatthakumāro piṇḍāya carati”ti catubhūmakādīsū pāsādesu
sīhapañjaraṁ vivaritvā mahājano dassanabyāvaṇṇaṁ ahosi. Rāhulamātāpi devī
“ayyaputto kira imasmiṁyeva nagare mahatā

1. Gaṇḍambamūle (Sī), gaṇḍambarukkhāmūle (Syā)

2. Brāhmaṇānaṁ (Ka)

rājānubhāvena suvaṇṇasivikādīhi vicarivā idāni kesamassuṃ ohāretvā kāsāyavatthavasano kapālahattho piṇḍāya carati, sobhati nu kho no vā”ti sīhapañjaraṃ vivarivā olokayamānā Bhagavantaṃ nānāviraḡasamujjalāya sarīrappabhāya nagaravīthiyo obhāsetvā Buddhasiriyā virocamaṇaṃ disvā uṇhīsato paṭṭhāya yāva pādatalā narasīhagāthāhi nāma aṭṭhahi gāthāhi abhittavivā rañño santikaṃ gantvā “tumhākaṃ putto piṇḍāya carati”ti rañño ārocesi. Rājā saṃviggahadayo hatthena sāṭakaṃ saṇṭhāpayamāno turitaturitaṃ nikkhamivā vegena gantvā Bhagavato purato ṭhatvā āha “kiṃ bhante amhe lajjāpetha, kimatthaṃ piṇḍāya caratha, kiṃ ettakānaṃ bhikkhūnaṃ na sakkā bhattaṃ laddhanti evaṃsaññino ahuvatthā”ti. Vaṃsacārittametaṃ mahārāja amhākanti. Nanu bhante amhākaṃ mahāsammatakhattiyavaṃso nāma vaṃso, tattha ca ekakhattiyopi bhikkhācāro nāma natthīti. Ayaṃ mahārāja vaṃso nāma tava vaṃso, amhākaṃ pana Buddhavaṃso vaṃso nāma, sabbabuddhā ca piṇḍacārikā ahesunti antaravīthiyaṃ ṭhitova—

“Uttitṭhe nappamajjeyya, dhammaṃ sucariṭaṃ care.

Dhammacārī sukhaṃ seti, asmiṃ loke paramhi cā”ti—

Imaṃ gāthamāha. Gāthāpariyosāne rājā sotāpattiṭṭhalaṃ sacchākāsi.

“Dhammaṃ care sucariṭaṃ, na naṃ ducariṭaṃ care.

Dhammacārī sukhaṃ seti, asmiṃ loke paramhi cā”ti—

Imaṃ pana gāthaṃ sutvā sakadāgāmiphale patiṭṭhāsi,
Dhammapālaḡatakaṃ sutvā anāgāmiphale patiṭṭhāsi, maraṇasamaye setacchattassa heṭṭhā sirisayane nipannoyeva arahattaṃ pāpuṇi.
Arañṇavāsena padhānānuyogakiccaṃ rañño nāhosi.

Sotāpattiṭṭhalaṇca sacchikatvā eva pana Bhagavato pattaṃ gahetvā sapariṣaṃ Bhagavantaṃ mahāpāsādaṃ āropetvā paṇītena khādanīyena bhojanīyena parivisi. Bhattakiccāvasāne sabbāṃ itthāgāraṃ āgantvā Bhagavantaṃ vandi ṭhapetvā Rāhulamātaraṃ. Sā pana “gaccha ayyaputtaṃ vandāhi”ti pariḡanena vuccamānāpi “sace mayhaṃ guṇo atthi, sayameva ayyaputto

āgamissati, āgataṃ naṃ vandissāmī”ti vatvā na agamāsi. Atha Bhagavā rājānaṃ pattaṃ gāhāpetvā dvīhi aggasāvakehi saddhiṃ rājadhītāya sirigabbhaṃ gantvā “rājadhītā yathāruciya vandamānā na kiñci vattabbā”ti vatvā paññatte āsane nisīdi, sā vegena āgantvā gopphakesu gahetvā pādapiṭṭhiyaṃ sīsaṃ parivattetvā parivattetvā yathājjhāsayaṃ vandi.

Rājā rājadhītāya Bhagavati sinehabahumānādiguṇasampattiṃ kathesi. Bhagavā “anacchariyaṃ mahārāja yaṃ idāni paripakke ñāṇe tayā rakkhiyamānā rājadhītā attānaṃ rakkhi, sā pubbe anārakkhā pabbatapāde vicaramānā aparipakke ñāṇe attānaṃ rakkhi”ti vatvā Candakinnarījātakaṃ kathesi.

Taṃdivasameva ca Nandarājakumārassa kesavissajjanaṃ paṭṭabandho ghamaṅgalaṃ āvāhamaṅgalaṃ chattamaṅgalanti pañca mahāmaṅgalāni honti. Bhagavā Nandaṃ pattaṃ gāhāpetvā maṅgalaṃ vatvā uṭṭhāyāsanā pakkāmi. Janapadakalyāṇī kumāraṃ gacchantam disvā “tuvaṇṇaṃ kho ayyaputta āgaccheyyāsī”ti vatvā gīvaṃ pasāretvā olokesi. Sopi Bhagavantaṃ “pattaṃ gaṇhathā”ti vattum avisahamāno viharāmyeva agamāsi. Taṃ anicchamaṇaṃyeva Bhagavā pabbājesi. Iti Bhagavā Kapilapuraṃ āgantvā dutiyadivase Nandaṃ pabbājesi.

Sattame divase Rāhulamātā kumāraṃ alaṅkaritvā Bhagavato santikaṃ pesesi “passa tāta etaṃ vīsatisahassasamaṇaparivutaṃ suvaṇṇavaṇṇaṃ brahmarūpavaṇṇaṃ samaṇaṃ, ayaṃ te pitā, etassa mahantā nidhaya ahesuṃ, tyassa nikkhamaṇato paṭṭhāya na passāma, gaccha naṃ dāyajjaṃ yāca ‘ahaṃ tāta kumāro chattaṃ ussāpetvā cakkavattī bhavissāmi, dhanena me attho, dhanam me dehi, sāmiko hi putto pitusantakassā’ti”. Rāhulakumāro Bhagavato santikaṃ gantvāva pitusinehaṃ¹ paṭilabhitvā haṭṭhacitto “sukhā te samaṇa chāyā”ti vatvā aññampi bahuṃ attano anurūpaṃ vadanto aṭṭhāsi. Bhagavā katabhattakicco anumodanaṃ katvā uṭṭhāyāsanā pakkāmi. Kumāropi “dāyajjaṃ me samaṇa dehi, dāyajjaṃ me samaṇa dehi”ti bhagavantaṃ anubandhi. Tena vuttaṃ “anupubbena cārikaṃ caramāno yena Kapilavatthu -pa- dāyajjaṃ me samaṇa dehi”ti.

1. Pitisinchaṃ (Ka)

Atha kho Bhagavā āyasmantaṃ Sāriputtaṃ āmantesiti Bhagavā kumāraṃ na nivattāpesi, parijanopi Bhagavatā saddhiṃ gacchantaṃ nivattetuṃ na visahati. Atha āramaṃ gantvā “yaṃ ayaṃ pitusantakaṃ dhanam icchati, taṃ vaṭṭānugataṃ savighātakam, handassa Bodhimande paṭiladdhaṃ sattavidhaṃ ariyadhanam demi, lokuttaradāyajjassa naṃ sāmikaṃ karomī”ti āyasmantaṃ Sāriputtaṃ āmantesi. Āmantetvā ca panāha “tena hi tvaṃ Sāriputta Rāhulakumāraṃ pabbājehī”ti. Yasmā ayaṃ dāyajjaṃ yācati, tasmā naṃ lokuttaradāyajjapaṭilābhāya pabbājehīti attho.

Idāni yā sā Bhagavatā Bārāṇasiyaṃ tīhi saraṇagamanehi pabbajjā ca upasampadā ca anuññātā, tato yasmā upasampadaṃ paṭikkhipitvā garubhāve ṭhapetvā ñatticatutthena kammaena upasampadā anuññātā, pabbajjā pana neva paṭikkhittā na puna anuññātā, tasmā anāgate bhikkhūnaṃ vimati uppajjissati “ayaṃ pabbajjā nāma pubbe upasampadasadisā, kiṃ nu kho idānipi upasampadā viya kammavācāya eva kattabbā, udāhu saraṇagamanehī”ti. Imaṃca panatthaṃ viditvā Bhagavā puna tīhi saraṇagamanehi sāmaṇerapabbajjaṃ anujānitukāmo, tasmā Dhammasenāpati taṃ Bhagavato ajjhāsayaṃ viditvā Bhagavantaṃ puna pabbajjaṃ anujānāpetukāmo āha **kathāhaṃ bhante Rāhulakumāraṃ pabbājemīti**.

Atha kho āyasmā Sāriputto Rāhulakumāraṃ pabbājesīti kumārassa Mahāmoggallānatthero kese chinditvā kasāyāni datvā saraṇāni adāsi, Mahākassapatthero ovādācariyo ahoṣi. Yasmā pana upajjhāyamūlakā pabbajjā ca upasampadā ca, upajjhāyova tattha issaro, na ācariyo, tasmā vuttaṃ “atha kho āyasmā Sāriputto Rāhulakumāraṃ pabbājesī”ti.

Evam “kumāro pabbajito”ti sutvā uppannasamvegena hadayena **atha kho Suddhodano Sakkoti** sabbaṃ vattabbaṃ. Tattha yasmā uñchācariyāya jīvato pabbajitassa avisesena “varaṃ yācāmī”ti vutte yācassūti vacanaṃ appatirūpaṃ, na ca Buddhānaṃ āciṇṇaṃ, tasmā “atikkantavarā kho Gotama Tathāgata”ti vuttaṃ. **Yaṃca bhante kappati, yaṃca anavajjanti** yaṃ tumhākañceva dātuṃ kappati, anavajjaṃca hoti, mama ca sampaṭicchanapaccayā viññūhi na garahitabbaṃ, taṃ yācāmīti attho. **Tathā Nande adhimattaṃ**

Rāhuleti yatheva kira bodhisattaṃ, evaṃ Nandampi Rāhulampi maṅgaladivase nemittakā cakkavattī bhavissatīti byākarīṃsu. Atha rājā puttassa cakkavattisiriṃ passissāmīti ussāhajāto Bhagavato pabbajjāya mahantaṃ icchāvighātaṃ pāpuṇi. Tato Nandassa cakkavattisiriṃ passissāmīti ussāhaṃ janesi, tampi Bhagavā pabbājesi. Iti tampi dukkhaṃ adhivāsetvā idāni Rāhulassa cakkavattisiriṃ passissāmīti ussāhaṃ janesi, tampi Bhagavā pabbājesi. Tenassa idāni kulavaṃsopi pacchinno, kuto cakkavattisiriṃ adhikataṃ dukkhaṃ uppajji. Tena vuttaṃ “tathā Nande adhimattaṃ Rāhule”ti. Rañño pana ito pacchā anāgāmiphalappatti veditabbā.

Sādhu bhante ayyāti idaṃ kasmā āha, so kira cintesi “yatra hi nāma ahampi Buddhamāmakko dhammamāmakko saṅghamāmakko samāno attano piyataraputte pabbājjyamāne nātiviyogadukkhaṃ adhivāsetuṃ na sakkomi, aññe janā puttanaṭṭakesu pabbājjitesu kathaṃ adhivāsessanti, tasmā aññesampi tāva evarūpaṃ dukkhaṃ mā ahosi”ti āha. Bhagavā “sāsane niyyānikakāraṇaṃ rājā vadatī”ti dhammakathaṃ katvā **na bhikkhave ananuññāto mātāpitūhi putto pabbājetabboti** sikkhāpadaṃ paññāpesi.

Tattha **mātāpitūhi**ti jananijanake sandhāya vuttaṃ. Sace dve atthi, dvepi āpucchitabbā. Sace pitā mato mātā vā, yo jīvati, so āpucchitabbo. Pabbajitāpi āpucchitabbāva. Āpucchantena sayāṃ vā gantvā āpucchitabbaṃ, añño vā pesetabbo, so eva vā pesetabbo “gaccha mātāpitāro āpucchitvā chi”ti. Sace “anuññātomhi”ti vadati, saddahantena pabbājetabbo. Pitā sayāṃ pabbajito puttampi pabbājetukāmo hoti, mātaraṃ āpucchitvāva pabbājetu. Mātā vā dhītaraṃ pabbājetukāmā, pitaraṃ āpucchitvāva pabbājetu. Pitā puttadārena anattiko palāyi, mātā “imaṃ pabbājethā”ti puttaṃ bhikkhūnaṃ deti, “pitāssa kuhin”ti vutte “cittakeliyaṃ kīlitaṃ palāto”ti vadati, taṃ pabbājetuṃ vaṭṭati. Mātā kenaci purisena saddhiṃ palātā hoti, pitā pana “pabbājethā”ti deti, etthāpi eseva nayo. Pitā vippavutto hoti, mātā puttāṃ “pabbājethā”ti anujānāti,

“pitā tassa kuhin”ti vutte “kiṃ tumhākaṃ pitarā, ahaṃ jānissāmi”ti vadati, pabbājetuṃ vaṭṭatīti Kurundiyaṃ vuttaṃ.

Mātāpitāro matā, dāraako cūlamātādīnaṃ santike saṃvaddho, tasmiṃ pabbājiyamāne ñātakā kalahaṃ vā karonti khiyyanti vā, tasmā vivādupacchedanatthaṃ āpucchitvāva pabbājetabbo, anāpucchā pabbājentassa pana āpatti natthi. Daharakāle gahetvā posanakā mātāpitāro nāma honti, tesupī eseva nayo. Putto attānaṃ nissāya jīvati, na mātāpitāro. Sacepi rājā hoti, āpucchitvāva pabbājetabbo. Mātāpitūhi anuññāto pabbajitvā puna vibbhamati, sacepi sattakkhattuṃ pabbajitvā vibbhamati, āgatāgatakāle punappunaṃ āpucchitvāva pabbājetabbo. Sace evaṃ vadanti “ayaṃ vibbhamitvā gehaṃ āgato amhākaṃ kammaṃ na karoti, pabbajitvā tumhākaṃ vattaṃ na pūreti, natthi imassāpucchanakiccaṃ, āgatāgataṃ pabbājeyyāthā”ti, evaṃ nissatthaṃ puna anāpucchāpi pabbājetuṃ vaṭṭati.

Yopi daharakāleyeva “ayaṃ tumhākaṃ dinno, yadā icchatha, tadā pabbājeyyāthā”ti evaṃ dinno hoti, sopi āgatāgato¹ puna anāpucchāva pabbājetabbo. Yaṃ pana daharakāleyeva “imaṃ bhante pabbājeyyāthā”ti anujānitvā pacchā vuḍḍhippattakāle nānujānanti, ayaṃ na anāpucchā pabbājetabbo. Eko mātāpitūhi saddhiṃ bhaṇḍitvā “pabbājetha maṃ”ti āgacchati, “āpucchitvā ehi”ti ca vutto “nāhaṃ gacchāmi, sace maṃ na pabbājetha, vihāraṃ vā jhāpemi, satthena vā tumhe paharāmi, tumhākaṃ ñātika-upaṭṭhākānaṃ vā āramacchedanādīhi anattaṃ uppādemī, rukkhā vā patitvā marāmi, coramajjhaṃ vā pavisāmi², dasantaraṃ vā gacchāmi”ti vadati, taṃ jīvasseva rakkhapaṭṭhāya pabbājetuṃ vaṭṭati. Sace panassa mātāpitāro āgantvā “kasmā amhākaṃ puttaṃ pabbājayitthā”ti vadanti, tesam tamattaṃ ārocetvā “rakkhapaṭṭhāya naṃ pabbājayimha, paññāyatha³ tumhe puttenā”ti vattabbā. “Rukkhā patissāmi”ti āruhitvā pana hatthapāde muñcantam pabbājetuṃ vaṭṭatiyeva.

1. Āgatāgate (Ka)

2. Pavisissāmi (Ka)

3. Maññatha (Ka)

Ekopi videsaṃ gantvā pabbajjaṃ yācati, āpucchitvā ce gato, pabbājetabbo. No ce, daharabhikkhuṃ pesetvā āpucchāpetvā pabbājetabbo, atidūrañce hoti, pabbājetvāpi bhikkhūhi saddhiṃ pesetvā dassetuṃ vaṭṭati. Kurundiyaṃ pana vuttaṃ “sace dūraṃ hoti, maggo ca mahākantāro, ‘gantvā āpucchissāmā’ti pabbājetuṃ vaṭṭatī”ti. Sace pana mātāpitūnaṃ bahū puttā honti, evaṃca vadanti “bhante etesaṃ dāraḱānaṃ yaṃ icchatha, taṃ pabbājeyyāthā”ti. Dāraḱe vīmaṃsitvā yaṃ icchati, so pabbājetabbo. Sacepi sakalena kulena vā gāmena vā anuññātaṃ hoti “bhante imasmiṃ kule vā gāme vā yaṃ icchatha, taṃ pabbājeyyāthā”ti. Yaṃ icchati, so pabbājetabboti.

Yāvatake vā pana ussaḱatīti yattake sakkoti.

Rāhulavattḱuthakathā niṭṭhitā.

Sikkhāpadadaṇḱakammavattḱuthā

106. Dasasu sikkhāpadesu purimānaṃ pañcannaṃ atikkamo nāsanavattḱu, pacchimānaṃ atikkamo daṇḱakammavattḱu.

107. **Appatissāti** bhikkhū jeṭṭḱakaṭṭhāne issariyaṭṭhāne na ṭḱapenti. **Asabhāgavuttikāti** samānaḱivikā na bhavanti, visabhāgaḱivikāti attho. **Alābhāya parisakkatīti** yathā lābhaṃ na labhanti, evaṃ parakkamati. **Anatthāyāti** upaddavāya. **Avāsāyāti** kinti imasmiṃ āvāse na vaseyyunti parakkamati. **Akkosati paribhāsatīti** akkosati ceva bhayaḱassanena ca tajjeti. **Bhedetīti** pesuññaṃ upasaṃharitvā bhedetī. **Āvaraṇaṃ kātunti** “mā idha pavisa”ti nivāraṇaṃ kātuṃ. **Yattha vā vasati, yattha vā paṭikkamatīti** yattha vasati vā pavisati vā, ubhayenāpi attano pariveṇaṃca vassaggena pattasenāsaṇaṃ vuttaṃ.

Mukḱadvārikaṃ āhāraṃ āvaraṇaṃ karontīti “ajja mā khāda mā bhuñjā”ti evaṃ nivārenti. Na bhikkhave mukḱadvāriko āhāro āvaraṇaṃ

kātabboti ettha “mā khāda mā bhuñjā”ti vadatopi “āhāraṃ nivāressāmī”ti pattacīvaraṃ anto nikkhipatopi sabbapayogesu dukkaṭaṃ. Anācārassa pana dubbacasāmaṇerassa daṇḍakammaṃ katvā yāguṃ vā bhattaṃ vā pattacīvaraṃ vā dassetvā “ettake nāma daṇḍakamme āhaṭe idaṃ lacchasi”ti vattuṃ vaṭṭati. Bhagavatā hi āvaraṇameva daṇḍakammaṃ vuttaṃ. Dhammasaṅgāhakattherehi pana aparādhānurūpaṃ udakadāruvālikādīnaṃ āharāpanampi kātabbanti vuttaṃ, tasmā tampi kātabbaṃ. Tañca kho “oramissati viramissati”ti anukampāya, na “nassissati vibbhamissati”ti-ādinayappavattena pāpajjhāsayena. “Daṇḍakammaṃ karomī”ti ca uṇhapāsāṇe vā nipajjāpetuṃ pāsāṇiṭṭhakādīni vā sīse nikkhipāpetuṃ udakaṃ vā pavesetuṃ na vaṭṭati.

Anāpucchāvaraṇavattthu-ādikathā

108. **Na bhikkhave upajjhāyaṃ anāpucchāti** ettha “tumhākaṃ sāmaṇerassa ayaṃ nāma aparādhō, daṇḍakammamassa karoṭhā”ti tikkhattuṃ vutte sace upajjhāyo daṇḍakammaṃ na karoti, sayam kātuṃ vaṭṭati. Sacepi āditova upajjhāyo vadati “mayhaṃ sāmaṇerānaṃ dose sati tumhe daṇḍakammaṃ karoṭhā”ti, kātuṃ vaṭṭatiyeva. Yathā ca sāmaṇerānaṃ, evaṃ saddhivihārikantevāsikānampi daṇḍakammaṃ kātuṃ vaṭṭati.

Apalāleṇtūti “tumhākaṃ pattaṃ dassāma, cīvaraṃ dassāmā”ti attano upaṭṭhānakaṛaṇatthaṃ saṅgaṇhanti. **Na bhikkhave aññassa parisā apalāleṭabbāti** ettha sāmaṇerā vā hontu upasampannā vā, antamaso dussīlabhikkhussāpi parassa parisabhūte bhinditvā gaṇhituṃ na vaṭṭati, ādīnavam pana vattuṃ vaṭṭati “tayā nhāyituṃ āgatenā gūthamakkhanaṃ viya kataṃ dussīlaṃ nissāya viharantenā”ti. Sace so sayameva jānitvā upajjhaṃ vā nissayaṃ vā yācati, dātuṃ vaṭṭati.

Anujānāmi bhikkhave dasahaṅgehi samannāgataṃ sāmaṇeraṃ nāsetunti ettha Kaṇṭakasikkhāpadavaṇṇanāyaṃ vuttāsu tīsu nāsanāsu liṅganāsanāva adhippetā, tasmā yo pāṇātipātādīsu ekampi kammaṃ karoti, so liṅganāsanāya nāsetabbo. Yathā ca bhikkhūnaṃ pāṇātipātādīsu nānā-āpattiyo honti, na tathā sāmaṇerānaṃ. Sāmaṇero hi kunthakipillikampi māretvā maṅguraṇḍakampi bhinditvā

nāsetabbatāmyeva pāpuṇāti, tāvadevassa saraṇagamanāni ca upajjhāyaggahaṇaṇca senāsanaggāho ca paṭippassambhati, saṃghalābhaṃ na labhati, liṅgamattameva ekaṃ avasiṭṭhaṃ hoti. So sace ākiṇṇadosova hoti, āyatim saṃvare na tiṭṭhati, nikkadḍhitabbo. Atha sahasā virajjhivā “duṭṭhu¹ mayā katan”ti puna saṃvare ṭhātukāmo hoti, liṅganāsanakiccaṃ natthi. Yathānivatthapārutasseva saraṇāni dātabbāni, upajjhāyo dātabbo, sikkhāpadāni pana saraṇagamaneneva ijjhanti. Sāmaṇerānaṃ hi saraṇagamanam bhikkhūnaṃ upasampadakammavācāsadisam, tasmā bhikkhūnaṃ viya catupārisuddhisīlaṃ imināpi dasa sīlāni samādinneva honti, evaṃ santepi dalhikaraṇatthaṃ āyatim saṃvare patiṭṭhāpanatthaṃ puna dātabbāni. Sace purimikāya puna saraṇāni gahitāni, pacchimikāya vassāvāsikaṃ lacchati, sace pacchimikāya gahitāni, saṃghena apaloketvā lābho dātabbo.

Adinnādāne tiṇasalākamattenāpi vatthunā, abrahmacariye tīsu maggesu yattha katthaci vipaṭipattiyā, musāvāde hassādhippāyatāyapi musā bhaṇite assamaṇo hoti, nāsetabbatam āpajjati. Majjapāne pana bhikkhuno ajānitvāpi bījato paṭṭhāya majjam pivantassa pācittiyam, sāmaṇero jānitvā pivanto sīlabhedam āpajjati, na ajānitvā. Yāni panassa itarāni pañca sikkhāpadāni, tesu bhinnesu na nāsetabbo, daṇḍakammaṃ kātabbam. Sikkhāpade pana puna dinnepi adinnepi vaṭṭati. Daṇḍakammena pana pīletvā āyatim saṃvare ṭhapanatthāya dātabbameva. Sāmaṇerānaṃ majjapānaṃ sacittakaṃ pārājikavatthu, ayaṃ viseso.

Avaṇṇabhāsane pana Araham Sammāsambuddhoti-ādīnaṃ paṭipakkhavasena Buddhassa vā, svākkhātoti-ādīnaṃ paṭipakkhavasena dhammassa vā, suppaṭipannoti-ādīnaṃ paṭipakkhavasena saṃghassa vā avaṇṇam bhāsanto ratanattayaṃ nindanto garahanto ācariyupajjhāyādīhi “mā evaṃ avacā”ti avaṇṇabhāsane ādīnavaṃ dassetvā nivāretabbo. Sace yāvattiyam vuccamāno na oramati, kaṇṭakanāsanāya nāsetabboti Kurundiyaṃ vuttam. Mahā-aṭṭhakathāyaṃ pana sace evaṃ vuccamāno tam laddhim nissajjati, daṇḍakammaṃ kāretvā accayaṃ desāpetabbo. Sace na nissajjati, tatheva ādāya

1. Duṭṭham (Syā), dukkaṭam (Ka)

paggayha tiṭṭhati, liṅganāsanāya nāsetabboti vuttaṃ, taṃ yuttaṃ. Ayameva hi nāsanā idha adhippetāti.

Micchādiṭṭhikepi eseva nayo. Sassatucchedānañhi aññataradiṭṭhiko sace ācariyādīhi ovadiyamāno nissajjati, daṇḍakammaṃ kāretvā accayaṃ desāpetabbo. Appaṇissajjantova nāsetabboti. Bhikkhunidūsako cettha kāmāṃ abrahmacāriggahaṇena gahitova, abrahmacāriṃ¹ pana āyatim saṃvare ṭhātukāmaṃ saraṇāni datvā upasampādetum vaṭṭati. Bhikkhunidūsako āyatim saṃvare ṭhātukāmopi pabbajjampi na labhati, pageva upasampadanti etamatthaṃ dassetuṃ “bhikkhunidūsako”ti idaṃ visum dasamaṃ aṅgaṃ vuttanti veditabbaṃ.

Paṇḍakavatthukathā

109. **Dahare dahareti** taruṇe taruṇe. **Moḷigalleti** thūlasarīre. **Hatthibhaṇḍe assabhaṇḍeti** hatthigopake ca assagopake ca.

Paṇḍako bhikkhaveti ettha āsittapaṇḍako usūyapaṇḍako opakamikaṇḍako pakkhapaṇḍako napuṃsakapaṇḍakoti pañcapaṇḍakā. Tattha yassa paresaṃ aṅgaṃjātaṃ mukhena gahetvā asucinā āsittassa pariḷāho vūpasammati, ayaṃ āsittapaṇḍako. Yassa paresaṃ ajjhācāraṃ passato usūyāya uppannāya pariḷāho vūpasammati, ayaṃ usūyapaṇḍako. Yassa upakkamena bījāni apanītāni, ayaṃ opakamikaṇḍako. Ekacco pana akusalavipākānubhāvena kāḷapakkhe paṇḍako hoti, juṇhapakkhe panassa pariḷāho vūpasammati, ayaṃ pakkhapaṇḍako. Yo pana paṭisandhiyaṃyeva abhāvako uppanno, ayaṃ napuṃsakapaṇḍakoti. Tesu āsittapaṇḍakassa ca usūyapaṇḍakassa ca pabbajjā na vāritā, itaresaṃ tiṇṇaṃ vāritā. Tesupi pakkhapaṇḍakassa yasmiṃ pakkhe paṇḍako hoti, tasmiṃyevassa pakkhe pabbajjā vāritāti Kurundiyaṃ vuttaṃ. Yassa cettha pabbajjā vāritā, taṃ sandhāya idaṃ vuttaṃ “anupasampanno na upasampādetabbo, upasampanno nāsetabbo”ti.

1. Abrahmacāraṃ (Ka)

Sopi liṅganāsaneneva nāsetabbo. Ito param “nāsetabbo”ti vuttessupī eśeva nayo.

Theyyasaṁvāsakavatthukathā

110. **Purāṇakulaputtoti** purāṇassa anukkamena pārijuṇṇaṁ pattassa kulassa putto. Mātipakkhapitipakkhato kolaṇṇā khīṇā vinaṭṭhā matā assāti **khīṇakolaṇṇo**. **Anadhigatanti** appattaṁ. **Phātimkāṭunti** vaḍḍhetum. **Ingāhi** uyyojanathe nipāto. **Anuyuṇṇijyamānoti** ekamantaṁ netvā kesamassu-oropanakāsāyapaṭiggahaṇasaraṇagamana-upajjhāyaggahaṇakammavācānissayadhamme pucchiyamāno. **Etamatthaṁ ārocesīti** etaṁ sayāṁ pabbajitabhāvaṁ ādito paṭṭhāya ācikkhi.

Theyyasaṁvāsako bhikkhaviti ettha tayo theyyasaṁvāsakā liṅgathenako saṁvāsathenako ubhayatthenakoti. Tattha yo sayāṁ pabbajitvā vihāraṁ gantvā na bhikkhuvassāni gaṇeti, na yathāvuḍḍhaṁ vandanaṁ sādīyati, na āsanena paṭibāhati, na uposathapavāraṇādīsu sandissati, ayaṁ liṅgamattasseva thenitattā liṅgathenako nāma.

Yo pana bhikkhūhi pabbājito sāmaṇero samānopi videsaṁ gantvā “ahaṁ dasavasso vā vīsativasso vā”ti musā vatvā bhikkhuvassāni gaṇeti, yathāvuḍḍhaṁ vandanaṁ sādīyati, āsanena paṭibāhati, uposathapavāraṇādīsu sandissati, ayaṁ saṁvāsamattasseva thenitattā saṁvāsathenako nāma. Bhikkhuvassagaṇanādiko hi sabbopi kiriyabhedo imasmiṁ atthe “saṁvāso”ti vedītabbo. Sikkhaṁ paccakkhāya “na maṁ koci jānātī”ti evaṁ paṭipajjantepi eśeva nayo.

Yo pana sayāṁ pabbajitvā vihāraṁ gantvā bhikkhuvassāni gaṇeti, yathāvuḍḍhaṁ vandanaṁ sādīyati, āsanena paṭibāhati, uposathapavāraṇādīsu sandissati, ayaṁ liṅgassa ceva saṁvāsassa ca thenitattā ubhayatthenako nāma, ayaṁ tividhopi theyyasaṁvāsako anupasampanno na upasampādetabbo, upasampanno nāsetabbo, puna pabbajjaṁ yācantopi na pabbājetabbo.

Ettha ca asammohattham idaṃ pakiṇṇakam veditabbam—

“Rājadubbhi kkhakantāra, rogaveribhayehi vā.
Cīvarāharaṇattham vā, liṅgam ādiyatīdha yo.
Saṃvāsam nādhivāseti, yāva so suddhamānaso.
Theyyasamvāsako nāma, tāva esa na vuccatī”ti.

Tatrāyam vitthāranayo, idhekaccassa rājā kuddho hoti, so “evam me sotthi bhavissatī”ti sayameva liṅgam gahetvā palāyati. Tam disvā rañño ārocenti. Rājā “sace pabbajito, na tam labbhā kiñci kātun”ti tasmim kodham paṭivineti. So “vūpasantaṃ me rājabhayan”ti saṃghamajjham anosarivāva gihiliṅgam gahetvā āgato pabbājetabbo. Athāpi “sāsanaṃ nissāya mayā jīvitam laddham, handa dāni aham pabbajāmī”ti uppannasamvego teneva liṅgena āgantvā āgantukavattaṃ na sādīyati, bhikkhūhi puṭṭho vā apuṭṭho vā yathābhūtamattānaṃ āvikatvā pabbajjam yācati, liṅgam apantvā pabbājetabbo. Sace pana vattaṃ sādīyati, pabbajitālayam dasseti, sabbam pubbe vuttaṃ vassagaṇanādibhedam vidhim paṭipajjati, ayam na pabbājetabbo.

Idha panekacco dubbhikkhe jīvitum asakkonto sayameva liṅgam gahetvā sabbapāsaṇḍiyabhattāni¹ bhuñjanto dubbhikkhe vītivatte saṃghamajjham anosarivāva gihiliṅgam gahetvā āgatoti sabbam purimasadisameva.

Aparo mahākantāram nittharitukāmo hoti, satthavāho ca pabbajite gahetvā gacchati. So “evam maṃ satthavāho gahetvā gamissatī”ti sayameva liṅgam gahetvā satthavāhena saddhim kantāram nittharitvā khemantaṃ patvā saṃghamajjham anosarivāva gihiliṅgam gahetvā āgatoti sabbam purimasadisameva.

Aparo rogabhaye uppanne jīvitum asakkonto sayameva liṅgam gahetvā sabbapāsaṇḍiyabhattāni bhuñjanto rogabhaye vūpasante saṃgha-

1. Sabbapāsaṇḍikabhattāni (Ka)

majjham anasaritvāva gihiliṅgaṃ gahetvā āgatoti sabbaṃ purimasadisameva.

Aparassa eko veriko kuddho hoti, ghātetukāmo naṃ vicarati. So “evaṃ me sotthi bhavissatī”ti sayameva liṅgaṃ gahetvā palāyati. Veriko “kuhiṃ so”ti pariyesanto “pabbajitvā palāto”ti sutvā “sace pabbajito, na taṃ labbhā kiñci kātun”ti tasmiṃ kodhaṃ paṭivineti. So “vūpasantaṃ me veribhayan”ti saṃghamajjham anasaritvāva gihiliṅgaṃ gahetvā āgatoti sabbaṃ purimasadisameva.

Aparo ñātikulaṃ gantvā sikkhaṃ paccakkhāya gihi hutvā “imāni cīvarāni idha vinassissanti, sacepi imāni gahetvā vihāraṃ gamissāmi, antarāmagge maṃ ‘coro’ti gahessanti, yaṃnūnāhaṃ kāyaparihāriyāni katvā gaccheyyan”ti cīvarāharaṇatthaṃ nivāsetvā ca pārupitvā ca vihāraṃ gacchati. Taṃ dūratova āgacchantāṃ disvā sāmaṇerā ca daharā ca abbhuggacchanti, vattaṃ dassenti. So na sādiyati, yathābhūtamattānaṃ āvikaroti. Sace bhikkhū “na dāni mayaṃ taṃ muñcissāmā”ti balakkārena pabbājetukāmā honti, kāsāyāni apantvā puna pabbājetabbo. Sace pana “nayime mama hīnāyāvattabhāvaṃ jānanti”ti taṃyeva bhikkhubhāvaṃ paṭijānitvā sabbaṃ pubbe vuttaṃ vassagaṇaṇādibhedaṃ vidhiṃ paṭipajjati, ayaṃ na pabbājetabbo.

Aparo mahāsāmaṇero ñātikulaṃ gantvā uppabbajitvā kammantānuṭṭhānena ubbālho hutvā puna “dāni ahaṃ samaṇova bhavissāmi, theropi me uppabbajitabhāvaṃ na jānātī”ti tadeva pattacīvaraṃ ādāya vihāraṃ āgacchati, nāpi tamatthaṃ bhikkhūnaṃ āroceti, sāmaṇerabhāvaṃ paṭijānāhi. Ayaṃ theyyasamvāsakoyeva, pabbajjaṃ na labhati. Sacepissa liṅgaggahaṇakāle evaṃ hoti “nāhaṃ kassaci ārocessāmī”ti, vihāraṇca gato āroceti, gahaṇeneva theyyasamvāsako. Athāpissa “gahaṇakāle ācikkhissāmī”ti cittaṃ uppannaṃ hoti, vihāraṇca gantvā “kuhiṃ tvaṃ āvuso gato”ti vutto “na dāni maṃ ime jānanti”ti vañcetvā nācikkhati, “nācikkhissāmī”ti saha dhuranikkhepena ayampi theyyasamvāsakova. Sace panassa gahaṇakālepi “ācikkhissāmī”ti cittaṃ uppannaṃ, vihāraṃ gantvāpi ācikkhati, ayaṃ puna pabbajjaṃ labhati.

Aparo daharasāmaṇero mahanto vā pana abyatto, so purimanayeneva uppabbajitvā ghare vacchakarakkhaṇādīni¹ kammāni kātuṃ na icchati, tamenam̐ nātakā tāniyeva kāsāyāni acchādetvā² thālakaṃ vā pattam̐ vā hatthe datvā “gaccha samaṇova hohi”ti gharā nīharanti. So vihāraṃ gacchati, neva naṃ bhikkhū jānanti “ayaṃ uppabbajitvā puna sayameva pabbajito”ti, nāpi sayam̐ jānāti “yo evaṃ pabbajati, so theyyasam̐vāsako nāma hoti”ti. Sace taṃ paripuṇṇavassam̐ upasampādentī, sūpasampanno. Sace pana anupasampannakāleyeva vinayavinicchaye vattamāne suṇāti “yo evaṃ pabbajati, so theyyasam̐vāsako nāma hoti”ti. Tena “mayā evaṃ katan”ti bhikkhūnaṃ ācikkhitabbaṃ, evaṃ puna pabbajjam̐ labhati. Sace “na dāni maṃ koci jānāti”ti nāroceti, dhuraṃ nikkhittamatte theyyasam̐vāsako.

Bhikkhu sikkhaṃ paccakkhāya līgaṃ anapanetvā dussīlakammaṃ katvā vā akatvā vā puna sabbaṃ pubbe vuttaṃ vassagaṇanādibhedam̐ vidhiṃ paṭipajjati, theyyasam̐vāsako hoti. Sikkhaṃ appaccakkhāya salīge ṭhito methunaṃ paṭisevitvā vassagaṇanādibhedam̐ vidhiṃ āpajjanto theyyasam̐vāsako na hoti, pabbajjāmattaṃ labhati. Andhakaṭṭhakathāyaṃ pana “eso theyyasam̐vāsako”ti vuttaṃ, taṃ na gahetabbaṃ.

Eko bhikkhu kāsāye sa-ussāhova odātaṃ nivāsetvā methunaṃ paṭisevitvā puna kāsāyāni nivāsetvā vassagaṇanādibhedam̐ sabbaṃ vidhiṃ āpajjati, ayampi theyyasam̐vāsako na hoti, pabbajjāmattaṃ labhati. Sace pana kāsāye dhuraṃ nikkhipitvā odātaṃ nivāsetvā methunaṃ paṭisevitvā puna kāsāyāni nivāsetvā vassagaṇanādibhedam̐ sabbaṃ vidhiṃ āpajjati, theyyasam̐vāsako hoti.

Sāmaṇero salīge ṭhito methunādi-assamaṇakaraṇadhammaṃ āpajjitvāpi theyyasam̐vāsako na hoti. Sacepi kāsāye sa-ussāhova kāsāyāni anapanetvā methunaṃ paṭisevitvā puna kāsāyāni nivāseti, neva theyyasam̐vāsako hoti. Sace pana kāsāye dhuraṃ nikkhipitvā naggo vā odātanivattho vā methunasevanādīhi

1. Vacchavorakkhaṇādīni (Ka)

2. Acchādapetvā (Sī)

assamaṇo hutvā kāsāyaṃ nivāseti, theyyasamvāsako hoti. Sacepi gihibhāvaṃ patthayamāno kāsāvaṃ ovaṭṭikaṃ vā katvā aññena vā ākārena gihinivāsanena nivāseti “sobhati nu kho me gihiliṅgaṃ na sobhati”ti vīmaṃsanatthaṃ, rakkhati tāva. “Sobhati”ti sampaṭicchitvā pana puna liṅgaṃ sādiyanto theyyasamvāsako hoti. Odātaṃ nivāsetvā vīmaṃsanasampaṭicchanesupi eveda nayo.

Sace pana nivatthakāsāyassa upari odātaṃ nivāsetvā vīmaṃsati vā sampaṭicchati vā, rakkhatiyeva. Bhikkhuniyāpi eveda nayo. Sāpi hi gihibhāvaṃ patthayamānā sace kāsāyaṃ gihinivāsaṇaṃ nivāseti “sobhati nu kho me gihiliṅgaṃ na sobhati”ti vīmaṃsanatthaṃ, rakkhati tāva. Sace “sobhati”ti sampaṭicchati, na rakkhati. Odātaṃ nivāsetvā vīmaṃsanasampaṭicchanesupi eveda nayo. Nivatthakāsāyassa pana upari odātaṃ nivāsetvā vīmaṃsatu vā sampaṭicchatu vā, rakkhatiyeva.

Sace koci vuḍḍhapabbajito vassāni agaṇetvā Pāḷiyampi aṭṭhatvā ekapassenāgantvā mahāpeḷādīsu kaṭacchunā ukkhitte bhattapiṇḍe pattam upanāmetvā seno viya maṃsapesiṃ gahetvā gacchati, theyyasamvāsako na hoti. Bhikkhuvassāni pana gaṇetvā gaṇhanto theyyasamvāsako hoti.

Sayaṃ sāmaṇero va sāmaṇera paṭipāṭiyā kūṭavassāni gaṇetvā gaṇhanto theyyasamvāsako na hoti. Bhikkhu bhikkhupaṭipāṭiyā kūṭavassāni gaṇetvā gaṇhanto bhaṇḍagghena kāretabboti.

Theyyasamvāsakavatthukathā niṭṭhitā.

Titthiyapakkantakakathā

Titthiyapakkantako bhikkhavi ettha pana titthiyesu pakkanto pavitṭhoti titthiyapakkantako. So na kevaḷaṃ na upasampādetabbo, atha kho na pabbājetabbopi. Tatrāyaṃ vinicchayo, upasampanno bhikkhu titthiyo bhavissāmīti saṅgineva tesāṃ upassayaṃ gacchati, padavāre padavāre dukkhaṃ. Tesāṃ liṅge ādinnaṃmatte titthiyapakkantako hoti.

Yopi sayameva “titthiyo bhavissāmī”ti kusacīrādīni nivāseti,
 titthiyapakkantako hotiyeva. Yo pana naggo nhāyanto attānaṃ oloketvā
 “sobhati me ājīvabhāvo, ājīvako bhavissāmī”ti kāsāyāni anādāya naggova
 ājīvākānaṃ upassayaṃ gacchati, padavāre padavāre dukkaṭaṃ. Sace panassa
 antarāmagge hirottappaṃ uppajjati, dukkaṭāni desetvā muccati. Tesam
 upassayaṃ gantvāpi tehi vā ovaḍito attanā vā “imesaṃ pabbajjā atidukkhā”ti
 nivattantopi muccatiyeva.

Sace pana “kim tumhākaṃ pabbajjāya ukkaṭṭhan”ti pucchitvā
 “kesamassuluñcanādīni”ti vutto ekakesampi luñcāpeti,
 ukkuṭṭikappadhānādīni vā vattāni ādiyati, morapiñchādīni vā nivāseti, tesam
 līṅgaṃ gaṇhāti, “ayaṃ pabbajjā seṭṭhā”ti seṭṭhabhāvaṃ vā upagacchati, na
 muccati, titthiyapakkantako hoti. Sace pana “sobhati nu kho me
 titthiyapabbajjā, na nu kho sobhati”ti vīmaṃsanatthaṃ kusacīrādīni vā
 nivāseti, jaṭaṃ vā bandhati, khārikājaṃ vā ādiyati. Yāva na sampaṭicchati,
 tāva naṃ laddhi rakkhati, sampaṭicchitamatte titthiyapakkantako hoti.
 Acchinnacīvaro pana kusacīrādīni nivāsento rājabhayādīhi vā titthiyalīṅgaṃ
 gaṇhanto laddhiyā abhāvena neva titthiyapakkantako hoti.

Ayaṅca titthiyapakkantako nāma upasampannabhikkhunā kathito, tasmā
 sāmaṇero salīṅgena titthāyatanaṃ gatopi puna pabbajjaṅca upasampadaṅca
 labhatīti Kurundiyaṃ vuttaṃ. Purimo pana theyyasaṃvāsako
 anupasampannena kathito, tasmā upasampanno kūṭavassaṃ gaṇentopi
 assamaṇo na hoti. Līṅge sa-ussāho pārājikaṃ āpajjitvā bhikkhuvassādīni
 gaṇentopi theyyasaṃvāsako na hotīti.

Titthiyapakkantakakathā niṭṭhitā.

Tiracchānagatavattthukathā

111. Nāgayoniyā aṭṭiyatīti ettha kiñcāpi so pavattiyaṃ kusala vipākena
 devasampattisadisam issariyasampattim anubhoti,

akusalavipākapaṭisandhikassa pana tassa sajātiyā methunapaṭisevane ca vissatṭhaniddokkamane¹ ca nāgasarīraṃ pātubhavati udakasañcārikam maṇḍūkabhakkhaṃ, tasmā so tāya nāgayoniyā aṭṭiyati. **Harāyatīti** lajjati. **Jigucchatīti** attabhāvaṃ jigucchati. **Tassa bhikkhuno nikkhanteti** tasmiṃ bhikkhusmiṃ nikkhante. Atha vā tassa bhikkhuno nikkhamaneti attho. **Vissatṭho niddaṃ okkamīti** tasmiṃ anikkhante vissarabhayena satim avissajjitvā kapimiddhavaseneva² niddāyanto nikkhante satim vissajjitvā vissatṭho nirāsaṅko mahāniddaṃ paṭipajji. **Vissaramakāsīti** bhayavasena samaṇasaññaṃ pahāya virūpaṃ mahāsaddamakāsi.

Tumhe khotthāti tumhe kho attha, akārassa lopaṃ katvā vuttaṃ. Tumhe kho nāgā jhānavipassanāmaggaṃ abhābhāṭṭā imasmiṃ dhammavinaye avirūhidhammā attha, virūhidhammā na bhavathāti ayamettha saṅkhepattho. **Sajātiyāti** nāgiyā eva. Yādā pana manussitthi-ādibhedāya aññajātiyā paṭisevati, tadā devaputto viya hoti. Ettha ca pavattiyā abhiṇṇaṃ sabhāvapātukammadassanavasena “dve paccayā”ti vuttaṃ, nāgassa pana pañcasu kālesu sabhāvapātukammaṃ hoti paṭisandhikāle, tacajahanakāle, sajātiyā methunakāle, vissatṭhaniddokkamanakāle, cutikāleti.

Tiracchānagato bhikkhaveti ettha nāgo vā hotu supaṇṇamāṇavakādīnaṃ vā aññataro, antamaso Sakkaṃ devarājānaṃ upādāya yo koci amanussajātiyo, sabbova imasmiṃ atthe “tiracchānagato”ti veditabbo. So neva upasampādetabbo, na pabbājetabbo, upasampannopi nāsetabboti.

Tiracchānagatavatthukathā niṭṭhitā.

Mātughātakādivatthukathā

112. Mātughātakādivatthūsu **nikkhantim kareyyanti** nikkhamanaṃ niggamanaṃ apavāhanaṃ kareyyanti attho. **Mātughātakō bhikkhaveti** ettha yena

1. Vissatṭhaniddokkamane (Sī)

2. Kapiniddāvaseneva (Sī)

manussitthibhūtā janikā mātā sayampi manussajātikeneva satā sañcicca jīvitā voropitā, ayaṃ ānantariyena mātughātakakammena mātughātakō, etassa pabbajjā ca upasampadā ca paṭikkhittā. Yena pana manussitthibhūtāpi ajanikā posāvanikā mātā vā mahāmātā vā cūlamātā vā janikāpi vā na manussitthibhūtā mātā ghātītā, tassa pabbajjā na vāritā, na ca ānantariko hoti. Yena sayam tiracchānabhūtena manussitthibhūtā mātā ghātītā, sopi ānantariko na hoti, tiracchānagatatā panassa pabbajjā paṭikkhittā. Sesam uttānameva. Pitughātakepi eseva nayo. Sacepi hi vesiyā putto hoti, “ayaṃ me pitā”ti na jānāti, yassa sambhavena nibbatto, so ce anena ghātito, “pitughātakō”tveva saṅkhyam gacchati, ānantariyañca phusati.

114. Arahantaghātakopi manussa-arahantavaseneva veditabbo. Manussajātiyam hi antamaso apabbajitampi khīṇāsavam dārakam dārikam vā sañcicca jīvitā voropento arahantaghātakova hoti, ānantariyañca phusati, pabbajjā cassa vāritā. Amanussajātikam pana arahantam manussajātikam vā avasesam ariyapuggalaṃ ghātetvā ānantariyo na hoti, pabbajjāpissa na vāritā, kammam pana balavam hoti. Tiracchāno manussa-arahantampi ghātetvā ānantariyo na hoti, kammam pana bhāriyanti ayamettha vinicchayo. **Te vadhāya onīyantīti** vadhatthāya onīyanti, māretum nīyantīti attho. Yam pana Pāliyam **“sacā ca mayan”**ti vuttam, tassa sace mayanti ayamevattho. “Sace”ti hi vattabbe ettha “sacā ca” iti ayam nipāto vutto, “sace ca” icceva vā pāṭho, tattha saceti sambhāvanatthe nipāto, “ca” iti padapūraṇamatte. “Sacajja mayan”tipi pāṭho, tassa sace ajja mayanti attho.

115. **Bhikkhunidūsako bhikkhaveti** ettha yo pakatattam bhikkhunim tiṇṇam maggānam aññatarasmim dūseti, ayam bhikkhunidūsako nāma. Etassa pabbajjā ca upasampadā ca vāritā. Yo pana kāyasamsaggena sīlavināsam pāpeti, tassa pabbajjā ca upasampadā ca na vāritā. Balakkārena odātavattavasanaṃ katvā anicchamānamyeva dūsentopi bhikkhunidūsakoyeva, balakkārena pana odātavattavasanaṃ katvā icchamānam dūseno

bhikkhunīdūsako na hoti. Kasmā? Yasmā gihibhāve sampañcchitamatteyeva sā abhikkhunī hoti. Sakim sīlavipannaṃ pana pacchā dūsentō sikkhamānāsāmaṇerīsu ca vippaṭipajjanto neva bhikkhunīdūsako hoti, pabbajjampi upasampadampi labhati.

Samghabhedako bhikkhavi ettha yo Devadatto viya sāsanaṃ uddhammaṃ ubbinayaṃ katvā catunnaṃ kammānaṃ aññataravasena saṃghaṃ bhindati, ayaṃ saṃghabhedako nāma. Etassa pabbajjā ca upasampadā ca vāritā.

Lohituppādako bhikkhavi etthāpi yo Devadatto viya duṭṭhacittena vadhakacittena Tathāgatassa jīvamānakasarīre khuddakamakakkhikāya pivanakamattampi lohitaṃ uppādeti, ayaṃ lohituppādako nāma. Etassa pabbajjā ca upasampadā ca vāritā. Yo pana rogavūpasamanatthaṃ jīvako viya satthena phāletvā pūtimaṃsaṇca lohitaṇca nīharitvā phāsuṃ karoti, bahuṃ so puññaṃ pasavatīti.

Ubhatobyañjanakavattukathā

116. **Ubhatobyañjanako bhikkhavi** itthinimittuppādanakammato ca purisanimittuppādanakammato ca ubhato byañjanamassa atthīti **ubhatobyañjanako**. **Karotīti** purisanimittena itthīsu methunavītikkamaṃ karoti. **Kārāpetīti** paraṃ samādapetvā attano itthinimittē kārāpeti. So duvidho hoti itthi-ubhatobyañjanako purisa-ubhatobyañjanakoti.

Tattha itthi-ubhatobyañjanakassa itthinimittaṃ pākaṭaṃ hoti, purisanimittaṃ paṭicchannaṃ. Purisa-ubhatobyañjanakassa purisanimittaṃ pākaṭaṃ, itthinimittaṃ paṭicchannaṃ. Itthi-ubhatobyañjanakassa itthīsu purisattaṃ karontassa itthinimittaṃ paṭicchannaṃ hoti, purisanimittaṃ pākaṭaṃ hoti. Purisa-ubhatobyañjanakassa purisānaṃ itthibhāvaṃ upagacchantassa purisanimittaṃ paṭicchannaṃ hoti, itthinimittaṃ pākaṭaṃ hoti. Itthi-ubhatobyañjanako sayaṇca gabbhaṃ gaṇhāti, paraṇca gaṇhāpeti. Purisa-ubhatobyañjanako pana sayaṃ na gaṇhāti, paraṃ gaṇhāpetīti idametesāṃ nānākaraṇaṃ. Kurundiyaṃ pana vuttaṃ “yadi paṭisandhiyaṃ purisalingaṃ pavatte itthilingaṃ nibbattati. Yadi paṭisandhiyaṃ itthilingaṃ pavatte purisalingaṃ

nibbattatī”ti. Tattha vicāraṇakkamo vitthārato Aṭṭhasālīniyā Dhammasaṅgahaṭṭhakathāya veditabbo. Imassa pana duvidhassāpi ubhatobyañjanakassa neva pabbajjā atthi, na upasampadāti idamidha veditabban.

Anupajjhāyakādivatthukathā

117. **Tena kho pana samayenāti** yena samayena Bhagavatā sikkhāpadam apaññattam hoti, tena samayena. **Anupajjhāyakanti** upajjham agāhāpetvā sabbena sabbam upajjhāyavirahitam. Evam upasampannā neva dhammato na āmisato saṅgham labhanti, te parihāyantiyeva, na vaḍḍhanti. **Na bhikkhave anupajjhāyakoti** upajjham agāhāpetvā nirupajjhāyako na upasampādetabbo. **Yo upasampādeyya āpatti dukkaṭassāti** sikkhāpadapaññattito paṭṭhāya evam upasampādentassa āpatti hoti, kammam pana na kuppati. Keci kuppatīti vadanti, tam na gahetabban. **Samghena upajjhāyenāti**-ādīsupi ubhatobyañjanakupajjhāyapariyosānesu eseva nayo.

Apattakādivatthukathā

118. **Hatthesu piṇḍāya carantīti** yo hatthesu piṇḍo labbhati, tadatthāya caranti. **Seyyathāpi titthiyāti** yathā ājīvakanāmakā titthiyā, sūpabyañjanehi missetvā hatthesu ṭhapitapiṇḍameva hi te bhuñjanti. **Āpatti dukkaṭassāti** evam upasampādentasseva āpatti hoti, kammam pana na kuppati. **Acīvarakādivatthūsupi** eseva nayo.

Yācitakenāti yāva upasampadam karoma, tāva dethāti yācitvā gahitena, tāvakālikēnāti attho. Īdisena hi pattena vā cīvarena vā pattacīvarena vā upasampādentasseva āpatti hoti, kammam pana na kuppati. Tasmā paripuṇṇapattacīvarova upasampādetabbo. Sace tassa natthi, ācariyupajjhāyā cassa dātukāmā honti, aññe vā bhikkhū, nirapekkhehi nissajjitvā adhiṭṭhānupagam pattacīvaram dātabban. Pabbajjāpekkham pana paṇḍupalāsam yācitakenāpi pattacīvarena pabbājetum vaṭṭati, sabhāgaṭṭhāne vissāsenā gahetvāpi pabbājetum vaṭṭati.

Sace pana apakkam pattam cīvarūpagāni ca vatthāni gahetvā āgato hoti, yāva patto paccati cīvarāni ca kariyanti, tāva vihāre

vasantassa anāmaṭṭhapiṇḍapātaṃ dātum vaṭṭati, thālake bhuñjitum vaṭṭati, purebhattaṃ sāmaṇerabhāgasamako āmisabhāgo dātum vaṭṭati. Senāsanaggāho pana salākabhatta-uddesabhattanimantanādīni ca na vaṭṭanti. Pacchābhattampi sāmaṇerabhāgasamo telamadhuphāṇitādibhesajjabhāgo vaṭṭati. Sace gilāno hoti, bhesajjamassa kātum vaṭṭati, sāmaṇerassa viya ca sabbaṃ paṭijagganakammanti.

Hatthacchinnādivatthukathā

119. Hatthacchinnādivatthūsu **hatthacchinnoti** yassa hatthatale vā maṇibandhe vā kappare vā yattha katthaci eko vā dve vā hatthā chinnā honti. **Pādacchinnoti** yassa aggapāde vā gopphakesu vā jaṅghāya vā yattha katthaci eko vā dve vā pādā chinnā honti. **Hatthapādacchinnoti** yassa vuttappakāreneva catūsu hatthapādesu dve vā tayo vā sabbe vā hatthapādā chinnā honti. **Kaṇṇacchinnoti** yassa kaṇṇamūle vā kaṇṇasakkhalikāya vā eko vā dve vā kaṇṇā chinnā honti. Yassa pana kaṇṇāviddhe¹ chijjanti, sakkā ca hoti saṅghāṭetum, so kaṇṇaṃ saṅghāṭetvā pabbājetabbo. **Nāsacchinnoti** yassa ajapadake vā agge vā ekapuṭe vā yattha katthaci nāsā chinnā hoti. Yassa pana nāsikā sakkā hoti sandhetum, so taṃ phāsukaṃ katvā pabbājetabbo. **Kaṇṇanāsacchinno** ubhayavasena veditabbo. **Aṅglicchinnoti** yassa nakhasesaṃ adassetvā ekā vā bahū vā aṅguliyo chinnā honti. Yassa pana suttatantumattampi nakhasesaṃ paññāyati, taṃ pabbājetum vaṭṭati. **Aḷacchinnoti** yassa catūsu aṅguṭṭhakesu aṅguliyaṃ vuttanayeneva eko vā bahū vā aṅguṭṭhakā chinnā honti. **Kaṇḍaracchinnoti** yassa kaṇḍaranāmakā mahānhārū purato vā pacchato vā chinnā honti, yesu ekassapi chinnattā aggapādena vā caṅkamati, mūlena vā caṅkamati, na vā pādaṃ patiṭṭhāpetum sakkoti.

Phaṇahatthakoti yassa vaggulipakkhakā viya aṅguliyo sambaddhā honti, etaṃ pabbājetukāmena aṅgulantarikāyo phāletvā sabbaṃ antaracammaṃ apanetvā phāsukaṃ katvā pabbājetabbo. Yassapi cha

1. Kaṇṇābaddhe (Ka), kaṇṇabundhe (Syā)

aṅguliyo honti, taṃ pabbājetukāmena adhika-aṅgulim chinditvā phāsukaṃ katvā pabbājetabbo.

Khujjoti yo urassa vā piṭṭhiyā vā passassa vā nikkhantattā khujjasarīro. Yassa pana kiñci kiñci aṅgapaccaṅgaṃ īsakaṃ vaṅkaṃ, taṃ pabbājetum vaṭṭati. Mahāpuriso eva hi brahmujjugatto, avaseso satto akhujjo nāma natthi.

Vāmanoti jaṅghavāmano vā kaṭivāmano vā ubhayavāmano vā. Jaṅghavāmanassa kaṭito paṭṭhāya heṭṭhimakāyo rasso hoti, uparimakāyo paripuṇṇo. Kaṭivāmanassa kaṭito paṭṭhāya uparimakāyo rasso hoti, heṭṭhimakāyo paripuṇṇo. Ubhayavāmanassa ubhopi kāyā rassā honti, yesaṃ rassattā bhūtānaṃ viya parivaṭumo mahākucchiḥaṭasadiṣo attabhāvo hoti. Taṃ tividhampi pabbājetum na vaṭṭati.

Galagaṇḍīti yassa kumbhaṇḍaṃ viya gale gaṇḍo hoti. Desanāmatameva cetāṃ, yasmiṃ kismiñci pana padese gaṇḍe sati na pabbājetabbo, tattha vinicchayo “na bhikkhave pañcahi ābādhehi phuṭṭho pabbājetabbo”ti ettha vuttanayeneva veditabbo.

Lakkhaṇāhatakasāhatalikhitakesu yaṃ vattabbaṃ, taṃ “na bhikkhave lakkhaṇāhato”ti-ādīsu vuttameva.

Sīpadīti bhārapādo vuccati. Yassa pādo thūlo hoti sañjātapilako kharo, so na pabbājetabbo. Yassa pana na tāva kharabhāvaṃ gaṇhāti, sakkā hoti upanāhaṃ bandhitvā udaka-āvāṇe pavesetvā udakavālikāya pūretvā yathā sirā paññāyanti, jaṅghā ca telanālikā viya hoti, evaṃ milāpetum sakkā, tassa pādaṃ īdisaṃ katvā taṃ pabbājetum vaṭṭati. Sace puna vaḍḍhati, upasampādentenāpi tathā katvāva upasampādetabbo.

Pāparogīti arisabhagandarapittasemhakāsasosādīsu yena kenaci rogena niccāturo atekiccharogo jeguccho amanāpo. Ayaṃ na pabbājetabbo.

Parisadūsakoti yo attano virūpatāya parisāṃ dūseti, atidīgho vā hoti aññesaṃ sīsappamāṇanābhippadeso,

atirasso vā ubhayavāmanabhūtarūpaṃ viya, atikālo vā jhāpitakhetto
 khāṇuko viya, accodāto vā dadhitakkādīhi pamajjitamaṭṭhatambalohavaṇṇo,
 atikiso vā mandamaṃsalohito aṭṭhisirācammasarīro viya, atithūlo vā
 bhāriyamaṃso, mahodaro vā mahābhūtasadiso, atimahantasīso vā pacchīm
 sīse katvā ṭhito viya, atikhuddakasīso vā sarīrassa ananurūpena
 atikhuddakena sīsenā samannāgato, kūṭakūṭasīso¹ vā tālaphalapiṇḍisadisena
 sīsenā samannāgato, sikharasīso vā uddham anupubbatanukena sīsenā
 samannāgato, nālisīso vā mahāveḷupabbasadisena sīsenā samannāgato,
 kappasīso vā pabbhārasīso vā catūsu passesu yena kenaci passena oṇatena
 sīsenā samannāgato, vaṇasīso vā pūtisīso vā kaṇṇikakeso vā pāṇakehi
 khāyitakedāre sassasadisēhi tahiṃ tahiṃ uṭṭhitehi kesēhi samannāgato,
 nillomasīso vā thūlathaddhakeso vā tālahīrasadisēhi kesēhi samannāgato,
 jātipalitehi paṇḍarasīso vā pakatitambakeso vā ādittehi viya kesēhi
 samannāgato, āvaṭṭasīso vā² gunnaṃ sarīre āvaṭṭasadisēhi uddhaggehi
 kesāvaṭṭehi samannāgato, sīsālomēhi saddhiṃ ekābaddhabhamukalomo vā
 jālabaddhena viya nālāṭena samannāgato.

Sambaddhabhamuko vā nillomabhamuko vā makkaṭabhamuko vā
 atimahantakkhi vā atikhuddakakkhi vā mahimsacamme vāsikoṇena³
 paharivā katachiddasadisēhi akkhīhi samannāgato, visamakkhi vā ekena
 mahantena ekena khuddakena akkhinā samannāgato, visamacakkalo⁴ vā
 ekena uddham ekena adhoti evaṃ visamajātehi akkhicakkalehi⁵
 samannāgato, kekaro vā gambhīrakkhi vā, yassa gambhīre udapāne
 udakatārakā viya akkhitārakā paññāyanti, nikkhantakkhi vā, yassa
 kakkaṭakasseva akkhitārakā nikkhantā honti, hatthikaṇṇo vā mahatīhi
 kaṇṇasakkhalikāhi samannāgato. Mūsikakaṇṇo vā jaṭukakaṇṇo vā
 khuddikāhi kaṇṇasakkhalikāhi samannāgato, chiddamattakaṇṇo vā, yassa
 vinā

1. Kūṭasīso (Sī), kūṭakūṭakasīso (Syā, Ka)

3. Vāsikaṇṇena (Sī)

5. Akkhicakkhulēhi (Sī), akkhicakkehi (Ka)

2. Āvaṭṭasīso vā (Sī)

4. Visamacakkhulo (Sī)

kaṇṇasakkhalikāhi kaṇṇachiddamattameva hoti, aviddhakaṇṇo vā,
yonakajātiko pana parisadūsako na hoti, sabhāvoyeva hi so tassa.
Kaṇṇabhagandariko vā niccapūtinā kaṇṇena samannāgato, gaṇḍakaṇṇo vā
sadāpaggharitaḥpubbena kaṇṇena samannāgato, ṭaṇḍitakaṇṇo vā
gobhattanālikāya aggasadisēhi kaṇṇehi samannāgato, atipiṇḍalakkhi vā,
madhupiṇḍalaṃ pana pabbājetum vaṭṭati. Nippakhumakkhi vā
assupaggharaṇakkhi vā pupphitakkhi vā akkhipākena samannāgatakkhi vā.

Atimahantanāsiko vā atikhuddakanāsiko vā cipiṭanāsiko vā majjhe
appatiṭṭhahitvā ekapasse ṭhitavaṇkanāsiko vā dīghanāsiko vā
sukatūṇḍasadisāya jivhāya lehitum sakkuṇeyyāya nāsikāya samannāgato,
niccapaggharitasīṅghāṇikanāso vā.

Mahāmukho vā, yassa paṭaṅgamaṇḍūkasēva mukhanimittamēva
mahantaṃ hoti, mukhaṃ pana lābusadisam atikhuddakaṃ. Bhinnamukho vā
vaṇkamukho vā mahā-oṭṭho vā ukkhalimukhavattīsadisēhi oṭṭhehi
samannāgato. Tanuka-oṭṭho vā bhericammasadisēhi dante pidahitum
asamatthehi oṭṭhehi samannāgato, mahādharoṭṭho vā tanuka-uttaroṭṭho vā
tanuka-adharoṭṭho vā mahā-uttaroṭṭho vā oṭṭhachinnako vā eḷamukho vā
uppakamukho vā saṅkhatūṇḍako vā bahisētehi anto atirattehi oṭṭhehi
samannāgato, duggandhakuṇapamukho vā.

Mahādanto vā aṭṭhakadantasadisēhi dantehi samannāgato, asuradanto vā
hetṭhā vā upari vā bahinikkhantadanto. Yassa pana sakkā hoti oṭṭhehi
pidahitum, kathentasseva paññāyati, no akathentassa, tam pabbājetum
vaṭṭati. Pūtidanto vā niddanto vā, yassa pana dantantare kalandakadanto viya
sukhumadanto hoti, tam pabbājetum vaṭṭati.

Mahāhanuko vā gohanusadisena hanunā samannāgato, dīghananuko vā
cipiṭahanuko vā antopaviṭṭhena viya atirassena hanukena samannāgato,
bhinnahanuko vā vaṇkahanuko vā, nimmassudāṭhiko vā
bhikkhunīsadisamukho dīghagalo vā bakagalasadisena galena samannāgato,
rassagalo vā antopaviṭṭhena viya galena samannāgato, bhinnagalo vā
bhaṭṭha-aṃsakūṭo vā ahattho vā ekahattho vā

atirassahattho vā atidīghahattho vā bhinna-uro vā bhinnapiṭṭhi vā kacchugatto vā kaṇḍugatto vā daddugatto vā godhāgatto vā, yassa godhāya viya gattako cuṇṇāni patanti. Sabbañcetaṃ virūpakaraṇaṃ sandhāya vitthārikavasena vuttaṃ. Vinicchayo panettha “na bhikkhave pañcahi ābādhehi”ti ettha vuttanayeneva veditabbo.

Bhaṭṭhakaṭṭiko vā mahā-ānisado vā uddhanakūṭasadisehi ānisadamañsehi accuggatehi samannāgato, mahā-ūruko vā vātaṇḍiko vā mahājāṇuko vā saṅghaṭṭanaajāṇuko vā dīghajaṅgho vā yaṭṭhisadisajaṅgho, vikaṭo va paṇho vā¹ ubbaddhapiṇḍiko² vā, so duvidho heṭṭhā oruḷhāhi vā upari āruḷhāhi vā mahatīhi jaṅghapiṇḍikāhi samannāgato, mahājaṅgho vā thūlajaṅghapiṇḍiko vā mahāpādo vā mahāpaṇhi vā piṭṭhikapādo vā pādavemajjhato utṭhitajaṅgho, vaṅkapādo vā, so duvidho anto vā bahi vā parivattapādo, gaṇṭhikaṅguli vā siṅgiveraphaṇasadisāhi aṅgulihi samannāgato, andhanakho vā kālavanṇehi pūtinakhehi samannāgato, sabbopi esa parisadūsako. Evarūpo parisadūsako na pabbājetabbo.

Kāṇoti pasannandho vā hotu pupphādīhi³ vā upahatapasādo, yo dvīhi vā ekena vā akkhinā na passati, so na pabbājetabbo. Mahāpaccariyaṃ pana ekakkhikāṇo kāṇoti vutto, dvi-akkhikāṇo andhena saṅgahito. Mahā-aṭṭhakathāyaṃ jaccandho andhoti vutto. Tasmā ubhayampi pariyaṇena yujjati. **Kuṇṭi**ti hatthakuṇi vā pādakuṇi vā aṅgulikuṇi vā, yassa etesu hatthādīsū yaṃkiñci vaṅkaṃ paññāyati, so kuṇi nāma. **Khañjoti** natajāṇuko vā bhinnajaṅgho vā, majjhe saṅkuṭitapādattā kuṇḍapādako vā, piṭṭhipādamajjhena caṅkamanto agge saṅkuṭitapādattā kuṇḍapādako vā, piṭṭhipādaggena caṅkamanto aggapādeneva caṅkamanakhañjo vā, paṇhikāya caṅkamanakhañjo vā, pādassa bāhirantena caṅkamanakhañjo vā, pādassa abbhantarantena caṅkamanakhañjo vā, gopphakānaṃ upari bhaggattā sakalena piṭṭhipādena caṅkamanakhañjo vā, sabbopesa khañjo yeva, so na pabbājetabbo.

1. saṅghāto vā (Sī), saṇḍo vā (Syā) 2. Upaddhapiṇḍiko (Ka) 3. Pubbādīhi (Ka)

Pakkhahatoti yassa eko hattho vā pādo vā aḍḍhasarīraṃ vā sukhaṃ na vahati. **Chinniriyaṭṭhahatoti** pīṭhasappi vuccati. **Jarādubbaloti** jiṇṇabhāvena dubbalo attano cīvararajanādikammaṃ kātumpi asamatto. Yo pana mahallakopi balavā hoti attānaṃ paṭijaggitum sakkoti, so pabbājetabbo. **Andhoti** jaccandho vuccati. **Mūgoti** yassa vacībhedo nappavattati, yassāpi pavattati, saraṇagamanam pana paripuṇṇam bhāsītum na sakkoti, tādisam mammanampi pabbājetum na vaṭṭati. Yo pana saraṇagamanamattam paripuṇṇam bhāsītum sakkoti, tam pabbājetum vaṭṭati.

Badhiroti yo sabbena sabbam na suṇāti. Yo pana mahāsaddam suṇāti, tam pabbājetum vaṭṭati. **Andhamūgādayo** ubhayadosavasena vuttā. Yesaṃca pabbajjā paṭikkhattā, upasampadāpi tesam paṭikkhattāva. Sace pana te saṃgho upasampādeti, sabbe pi hatthacchinnādayo sūpasampannā, kārakasaṃgho pana ācariyupajjhāyā ca āpattito na muccanti. Vakkhati ca “atthi bhikkhave puggalo appatto osāraṇam, tañce saṃgho osāreti, ekacco su-osārito ekacco du-osārito”ti, tassattho āgataṭṭhāneyeva āvi bhavissatīti.

Hatthacchinnādivatthukathā niṭṭhitā.

Alajjīnissayavatthukathā

120. **Alajjīnam nissāya vasantīti** upayogathe sāmivacanam, alajjipuggale nissāya vasantīti attho. **Yāva bhikkhusabhāgataṃ jānāmīti** nissayadāyakassa bhikkhuno bhikkhūhi sabhāgataṃ lajjibhāvaṃ yāva jānāmīti attho. Tasmā navaṃ ṭhānam gatena “ehi bhikkhu, nissayam gaṇhāhi”ti vuccamānenāpi catūhapañcāham nissayadāyakassa lajjibhāvaṃ upaparikkhitvā nissayo gahetabbo.

Sace “thero lajji”ti bhikkhūnam santike sutvā āgatadivaseyeva gahetukāmo hoti, thero pana “āgamehi tāva, vasanto jānissasī”ti katipāham ācāram upaparikkhitvā nissayam deti, vaṭṭati. Pakatiyā nissayaggahaṇaṭṭhānam gatena tadaheva gahetabbo, ekadivasampi

parihāro natthi. Sace paṭhamayāme ācariyassa okāso natthi, okāsaṃ alabhanto “paccūsasamaye gahessāmī”ti sayati, aruṇaṃ uggatampi na jānāti, anāpatti. Sace pana “gaṇhissāmī”ti ābhogaṃ akatvā sayati, aruṇuggamane dukkaṭaṃ. Agatapubbaṃ ṭhānaṃ gatena dve tīṇi divasāni vasitvā gantukāmena anissitena vasitabbaṃ. “Sattāhaṃ vasissāmī”ti ālayaṃ karontena pana nissayo gahetabbo. Sace thero “kiṃ sattāhaṃ vasantassa nissayenā”ti vadati, paṭikkhittakālato paṭṭhāya laddhaparihāro hoti.

Gamikādinissayavatthukathā

121. **Nissayakaraṇīyoti** karaṇīyanissayo, karaṇīyo mayā nissayo, gahetabboti attho. **Nissayaṃ alabhamānenāti** attanā saddhiṃ addhānamaggappaṭipannesu nissayadāyake asati nissayaṃ na labhati nāma. Evaṃ alabhantena anissitena bahūnipi divasāni gantabbaṃ. Sace pubbepi nissayaṃ gahetvā vutthapubbaṃ kañci āvāsaṃ pavisati, ekarattaṃ vasantenāpi nissayo gahetabbo. Antarāmagge vissamanto vā satthaṃ pariyesanto vā katipāhaṃ vasati, anāpatti. Antovasse pana nibaddhavāsaṃ vasitabbaṃ, nissayo ca gahetabbo. Nāvāya gacchantassa pana vassāne āgatepi nissayaṃ alabhantassa anāpatti.

Yāciyamānenāti tena gilānena yāciyamānena anissitena vasitabbaṃ. Sace “yācāhi man”ti vuccamānopi gilāno mānena na yācati, gantabbaṃ.

Phāsu hotīti samathavipassanānaṃ paṭilābhavasena phāsu hoti. Imañhi parihāraṃ neva sotāpanno na sakadāgāmī anāgāmī arahanto labhanti, na thāmagatassa samādhino vā vipassanāya vā lābhī, vissaṭṭhakammaṭṭhāne pana bālaputhujjane kathāva natthi. Yassa kho pana samatho vā vipassanā vā taruṇā hoti, ayaṃ imaṃ parihāraṃ labhati, pavāraṇasaṅgahopi etasseva anuññāto. Tasmā iminā puggalena ācariye pavāretvā gatepi “yadā patirūpo nissayadāyako āgacchissati, tassa nissāya vasissāmī”ti ābhogaṃ katvā puna

yāva āsālhipuṇṇamā, tāva anissitena vatthum vaṭṭati. Sace pana āsālhimāse ācariyo nāgacchati, yattha nissayo labbhati, tattha gantabban.

122. **Gottenapi anussāvetunti** “Mahākassapassa upasampadāpekkho”ti evaṃ gottam vatvā anussāvetum anujānāmīti attho.

123. **Dve ekānussāvaneti** dve ekato anussāvane, ekena ekassa, aññena itarassāti evaṃ dvīhi vā ācariyehi ekena vā ekakkhaṇe kammavācam anussāventehi upasampādetum anujānāmīti attho.

Dve tayo ekānussāvane kātum, tañca kho ekena upajjhāyenāti dve vā tayo vā jane purimanayeneva ekato anussāvane kātum anujānāmi, tañca kho anussāvanakiriyaṃ ekena upajjhāyena anujānāmīti attho. Tasmā ekena ācariyena dve vā tayo vā anussāvetabbo. Dvīhi vā tīhi vā ācariyehi visum visum ekena ekassāti evaṃ ekappahāreneva dve tisso vā kammavācā kātabbā. Sace pana nānācariyā nānupajjhāyā honti, Tissatthero Sumanattherassa saddhivihārikaṃ, Sumanatthero Tissattherassa saddhivihārikaṃ anussāveti, aññamaññañca gaṇapūrakā honti, vaṭṭati. Sace pana nānā-upajjhāyā honti, eko ācariyo hoti, “natveva nānupajjhāyenā”ti paṭikkhittattā na vaṭṭati, idaṃ sandhāya hi esa paṭikkhepo.

Upasampadāvidhikathā

126. **Paṭhamam upajjham gāhāpetabboti** ettha vajjāvajjam upanijjhāyatīti upajjhā. Tam upajjham “upajjhāyo me bhante hohi”ti evaṃ vadāpetvā gāhāpetabbo. **Vitthāyantīti** vitthaddhagattā honti.¹ **Yam jātanti** yaṃ tava sarīre jātam nibbattam vijjamānam, tam saṃghamajjhe pucchante santam atthīti vattabbanti-ādi¹. **Ullumpatu manti** uddharatu maṃ.

1-1. Ayam Pāli Sī-Syā-pothakesu natthi.

Cattāronissayādikatha

128. **Tāvadevā**ti upasampannasamanantarameva. **Chāyā metabbā**ti ekaporisā vā dviporisā vāti chāyā metabbā. **Utuppamāṇaṃ ācikkhitabbanti** “vassāno hemanto gimho”ti evaṃ utuppamāṇaṃ ācikkhitabbaṃ. Ettha ca utuyeva utuppamāṇaṃ. Sace vassānādayo aparipuṇṇā honti, yattakehi divasehi yassa yo utu aparipuṇṇo, te divase sallakkhetvā so **divasabhāgo** ācikkhitabbo. Atha vā ayaṃ nāma utu, so ca kho paripuṇṇo vā aparipuṇṇo vāti evaṃ utuppamāṇaṃ ācikkhitabbaṃ. “Pubbaṇho vā sāyanho vā”ti evaṃ divasabhāgo ācikkhitabbo. **Saṅgītī**ti idameva sabbaṃ ekato katvā “tvaṃ kiṃ labhasi, kā te chāyā, kiṃ utuppamāṇaṃ, ko divasabhāgo”ti puṭṭho “idaṃ nāma labhāmi vassaṃ vā hemantaṃ vā gimhaṃ vā, ayaṃ me chāyā, idaṃ utuppamāṇaṃ, ayaṃ divasabhāgoti vadeyyāsī”ti evaṃ ācikkhitabbaṃ.

129. **Ohāyā**ti chaḍḍetvā. **Dutiyaṃ dātunti** upasampadamālakato¹ pariveṇaṃ gacchantassa dutiyakaṃ dātuṃ anujānāmi cattāri ca akaraṇīyāni ācikkhitunti attho. **Paṇḍupalāso**ti paṇḍuvaṇṇo patto. **Bandhanā pavuttoti** vaṇṇato patito. **Abhabbo haritatthāyā**ti puna harito bhavituṃ abhabbo. **Puthusilā**ti mahāsila.

130. **Alabbhamānāya sāmaggīyā anāpatti sambhoge saṃvāseti** yāva tassa ukkhepanīyakammakaraṇatthāya sāmaggī na labbhati, tāva tena saddhiṃ sambhoge ca uposathapavāraṇādikaraṇabhede saṃvāse ca anāpattīti. Sesāṃ sabbattha Mahāvibhaṅge vuttānusārena suviññeyyattā pākaṭamevāti.

Samantapāsādikāya Vinayasamvaṇṇanāya

Dvāsattati-adhikavatthusatapaṭimaṇḍitassa Mahākhandhakassa

Atthavaṇṇanā niṭṭhitā.

Mahākhandhakavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Upasampadamālato (Syā, Ka)

2. Uposathakkhandhaka

Sannipātānujānanādikathā

132. Uposathakkhandhake **aññatitthiyā**ti ettha tittham vuccati laddhi, aññam tittham aññatittham, aññatittham etesam atthīti **aññatitthiyā**, ito aññaladdhikāti vuttam hoti. **Dhammam bhāsantī**ti yaṃ tesam kattabbākattabham, taṃ kathenti. **Te labhantī**ti te manussā labhanti. **Mūgasūkarā**ti thūlasarīrasūkarā.

135. **Anajjhāpanno vā hoti āpajjitvā vā vuṭṭhitoti** ettha yaṃ āpattim bhikkhu anajjhāpanno vā hoti, āpajjitvā vā vuṭṭhito, ayaṃ asantī nāma āpattīti evamattho veditabbo. **Sampajānamusāvāde kiṃ hotīti** yvāyaṃ sampajānamusāvādo assa hotīti vutto, so āpattito kiṃ hoti, katarā āpatti hotīti attho. **Dukkaṭam hotīti** dukkaṭāpatti hoti, sā ca kho na musāvādalakkhaṇena, Bhagavato pana vacanena vacīdvāre akiriyasamuṭṭhānā āpatti hotīti veditabbā. Vakkhati hi—

“Anālapanto manujena kenaci,
Vācāgiram no ca pare bhaṇeyya.
Āpajjeyya vācasikaṃ na kāyikaṃ,
Pañhā mesā kusalehi cintitā”ti¹.

Antarāyikoti antarāyakaro. **Kissa phāsu hotīti** kimatthāya phāsu hoti. **Paṭhamassa jhānassa adhigamāyāti** paṭhamassa jhānassa adhigamanatthāya tassa bhikkhuno phāsu hoti sukham hoti, esa nayo sabbattha. Iti Bhagavā uddesato ca niddesato ca paṭhamam pātimokkhuddesam dassesi.

136. **Devasikanti** divase divase. **Cātuddase vā pannarase vāti** ekassa utuno tatiye ca sattame ca pakkhe dvikkhattuṃ cātuddase avasese chakkhattuṃ pannarase, ayaṃ tāva eko attho. Ayaṃ pana

1. Vi 5. 374 piṭṭhe.

pakaticārittavasena vutto, “sakim pakkhassa cātuddase vā pannarase vā”ti vacanato pana tathārūpe paccaye sati yasmim tasmim cātuddase vā pannarase vā uddisitum vaṭṭati, “āvāsikānaṃ bhikkhūnaṃ cātuddaso hoti, āgantukānaṃ pannaraso. Sace āvāsikā bahutarā honti, āgantukehi āvāsikānaṃ anuvattitabban”ti vacanatopi cetam veditabban.

Sīmānujānanakathā

138. **Paṭhamam nimittā kittetabbā**ti vinayadharena pucchitabban
 “puratthimāya disāya kim nimittan”ti. Pabbato bhanteti. Puna vinayadharena
 “eso pabbato nimittan”ti evam nimittam kittetabban. “Etaṃ pabbatam
 nimittam karoma, karissāma, nimittam kato, nimittam hotu, hoti,
 bhavissati”ti evam pana kittetum na vaṭṭati. Pāsāṇādīsupi eseva nayo.
 Puratthimāya anudisāya. Dakkhiṇāya disāya. Dakkhiṇāya anudisāya.
 Pacchimāya disāya. Pacchimāya anudisāya. Uttarāya disāya. Uttarāya
 anudisāya kim nimittam? Udamam bhante. Etaṃ udakam nimittanti, ettha
 pana aṭṭhatvā puna “puratthimāya disāya kim nimittam? Pabbato bhante.
 Eso pabbato nimittan”ti evam paṭhamam kittitanimittam kittetvā
 ṭhapetabban. Evañhi nimittena nimittam ghaṭitam hoti. Evam nimittāni
 kittetvā athānantaram vuttāya kammavācāya sīmā sammannitabbā.
 Kammavācāpariyosāne nimittānaṃ anto sīmā hoti, nimittāni sīmato bahi
 honti. Tattha nimittāni sakim kittikānapi kittitāneva honti.
 Andhakaṭṭhakathāyaṃ pana “tikkhattum sīmamaṇḍalam sambandhantena
 nimittam kittetabban”ti vuttam. “Pabbato bhante”ti -pa- “udakam bhante”ti
 evam pana upasampanno vā ācikkhatu anupasampanno vā, vaṭṭati yeva.

Idāni pabbatanimittādīsu evam vinicchayo veditabbo—tividho pabbato
 suddhapamsupabbato suddhapāsāṇapabbato ubhayamissakoti. So tividhopi
 vaṭṭati, vālikarāsi pana na vaṭṭati, itaropi hatthippamāṇato omakatara na
 vaṭṭati. Hatthippamāṇato pana paṭṭhāya sinerupamāṇopi vaṭṭati. Sace catūsū
 disāsu cattāro tīsu vā tayo pabbatā honti, catūhi vā tīhi vā pabbatanimittehi
 eva sammannitum vaṭṭati, dvīhi pana nimittehi

ekena vā sammannitum na vaṭṭati, ito paresu pāsāṇanimittādisupi eseva nayo. Tasmā pabbatanimittam karontena pucchitabbam “ekābaddho? Na ekābaddho”ti. Sace ekābaddho hoti, na kātabbo. Tam hi catūsu vā aṭṭhasu vā disāsu kittentenāpi ekameva nimittam kittitam hoti, tasmā yo evam cakkasaṇṭhānena vihāram parikkhipitvā ṭhito pabbato, tam ekadisāya kittetvā aññāsu disāsu tam bahiddhā katvā anto aññāni nimittāni kittetabbāni.

Sace pabbatassa tatiyabhāgam vā upaḍḍham vā antosīmāya kattukāmā honti, pabbatam akittetvā yattakam padesaṃ anto kattukāmā, tassa parato tasmim yeve pabbate jātarukkhavammikādīsu aññataram nimittam kittetabbam. Sace ekayojanadvijojanappamāṇam sabbam pabbatam anto kattukāmā honti, pabbatassa parato bhūmiyam jātarukkhavammikādīni nimittāni kittetabbāni. (1)

Pāsāṇanimitte ayagūlopi pāsāṇasaṅkhyameva gacchati, tasmā yo koci pāsāṇo vaṭṭati. Pamāṇato pana hatthippamāṇo pabbatasaṅkhyam gato, tasmā so na vaṭṭati. Mahāgoṇamahāmahiṃsappamāṇo pana vaṭṭati. Hetṭhimaparichedena dvattiṃsapalagūlapinḍaparimāṇo vaṭṭati, tato khuddakataro iṭṭhakā vā mahantīpi na vaṭṭati. Animittupagapāsāṇarāsipi na vaṭṭati, pag eva paṃsuvālikarāsi. Bhūmisamo khalamaṇḍalasadiso piṭṭhipāsāṇo vā bhūmito khāṇuko viya uṭṭhitapāsāṇo vā hoti, sopi pamāṇupago ce, vaṭṭati. Piṭṭhipāsāṇo atimahantopi pāsāṇasaṅkhyameva gacchati, tasmā sace mahato piṭṭhipāsāṇassa ekappadesam antosīmāya kattukāmā honti, tam akittetvā tassupari añño pāsāṇo kittetabbo. Sace piṭṭhipāsāṇupari vihāram karonti, vihāramajjhena vā piṭṭhipāsāṇo vinivijjhivā gacchati, evarūpo piṭṭhipāsāṇo na vaṭṭati. Sace hi tam kittenti, nimittassa upari vihāro hoti, nimittaṇca nāma bahisīmāya hoti, vihāropi bahisīmāyam āpajjati. Vihāram parikkhipitvā ṭhitapiṭṭhipāsāṇo ekattha kittetvā aññattha na kittetabbo. (2)

Vananimitte tiṇavanam vā tacasārātālanāḷikerādirukkhavanam vā na vaṭṭati. Antosārānam pana sākasālādīnam antosāramissakānam vā

rukkhānaṃ vanāṃ vaṭṭati, tañca kho heṭṭhimaparicchena
catupañcarukkhāmatampi, tato oraṃ na vaṭṭati, paraṃ yojanasatikampi
vaṭṭati. Sace pana vanamajjhe vihāraṃ karonti, vanāṃ na kittetabbāṃ.
Ekadesaṃ antosīmāya kattukāmehipi vanāṃ akittetvā tattha
rukkhapāsāṇādayo kittetabbā. Vihāraṃ parikkhipitvā ʈhitavanāṃ ekattha
kittetvā aññattha na kittetabbāṃ. (3)

Rukkhanimitte tacasāro tālanāḷikerādirukkho na vaṭṭati, antosāro
jīvamānako antamaso ubbedhato aṭṭhaṅgulo pariṇāhato
sūcidaṇḍakappamāṇopi vaṭṭati, tato oraṃ na vaṭṭati, paraṃ dvādasayojano
suppatiṭṭhitānigrodhopi vaṭṭati. Vaṃsa-naḷaka-sarāvādīsu bījaṃ ropetvā
vaḍḍhāpito pamāṇupagopi na vaṭṭati. Tato apanetvā pana taṅkhaṇampi
bhūmiyaṃ ropetvā koṭṭhakaṃ katvā udakaṃ āsiñcitvā kittetuṃ vaṭṭati,
navamūlasākhāniggamanaṃ akāraṇaṃ. Khandhaṃ chinditvā ropite pana
etaṃ yujjati. Kittentena ca “rukkho”tipi vattuṃ vaṭṭati, “sākarukkkhotipi
sālarukkho”tipi. Ekābaddhaṃ pana suppatiṭṭhita-nigrodha-sadisāṃ ekattha
kittetvā aññattha kittetuṃ na vaṭṭati. (4)

Magganimitte araṇṇākhettanadīḷākamaggādayo na vaṭṭanti,
jaṅghamaggo vā sakaṭamaggo vā vaṭṭati, yo nibbijjhivā dve tīṇi
gāmantarāni gacchati. Yo pana jaṅghamaggo sakaṭamaggato okkamitvā¹
puna sakaṭamaggameva otarati, ye vā jaṅghamaggasakaṭamaggā avalaṇṇā, te
na vaṭṭanti. Jaṅghasatthasakaṭasatthehi vaḷaṇṇijyamānā yeva vaṭṭanti. Sace
dve maggā nikkhamitvā pacchā sakaṭadhuraṃ miva ekībhavanti, dvidhā
bhinnatṭhāne vā sambandhatṭhāne vā sakiṃ kittetvā puna na kittetabbā,
ekābaddhanimittaṃ hetuṃ hoti.

Sace vihāraṃ parikkhipitvā cattāro maggā catūsu disāsu gacchanti,
majjhe ekaṃ kittetvā aparaṃ kittetuṃ na vaṭṭati, ekābaddhanimittaṃ hetuṃ
hoti. Koṇaṃ nibbijjhivā gatamaggaṃ pana parabhāge kittetuṃ vaṭṭati.
Vihāramajjhena nibbijjhivā gatamaggo pana na kittetabbo. Kittite
nimittassa upari vihāro hoti. Sace sakaṭamaggassa antimacakkamaggaṃ
nimittaṃ karonti, maggo bahisīmāya hoti. Sace bāhiracakkamaggaṃ
nimittaṃ karonti, bāhiracakkamaggova bahisīmāya hoti, sesaṃ antosīmaṃ
bhajati.

1. Ukkamitvā (Sī, Syā)

Maggaṃ kittentena “maggo pantho patho pajjo”ti dasasu yena kenaci nāmena kittetuṃ vaṭṭati. Parikhāsaṇṭhānena vihāraṃ parikkhipitvā gatamaggo ekattha kittetvā aññattha kittetuṃ na vaṭṭati. (5)

Vammikanimitte heṭṭhimaparicchena taṃ divasaṃ jāto aṭṭhaṅgulubbedho govisāṇappamāṇopi vammiko vaṭṭati, tato oraṃ na vaṭṭati, paraṃ Himavantapabbatasadisopi vaṭṭati. Vihāraṃ parikkhipitvā ṭhitaṃ pana ekābaddhaṃ ekattha kittetvā aññattha kittetuṃ na vaṭṭati. (6)

Nadīnimitte yassā dhammikānaṃ rājūnaṃ kāle anvaddhamāsaṃ anudasāhaṃ anupañcāhanti evaṃ anatikkamitvā deve vassante valāhakesu vigatamattesu sotaṃ pacchijjati, ayaṃ nadīsaṅkhyāṃ na gacchati. Yassa pana īdise suvuṭṭhikāle vassānassa cātumāse sotaṃ na pacchijjati, timaṇḍalaṃ paṭicchādetvā yattha katthaci uttarantiyā bhikkhuniyā antaravāsako temiyati, ayaṃ nadīsaṅkhyāṃ gacchati, sīmaṃ bandhantānaṃ nimittaṃ hoti, bhikkhuniyā nadīpāragamanepi uposathādisaṃghakammakaraṇepi nadīpārasīmasammannanepi ayameva nadī.

Yā pana maggo viya sakaṭadhurasāṇṭhānena vā parikhāsaṇṭhānena vā vihāraṃ parikkhipitvā gatā, taṃ ekattha kittetvā aññattha kittetuṃ na vaṭṭati. Vihārassa catūsu disāsu aññamaññaṃ vinibbijhitvā gate nadicatukkepi eseve nayo. Asammissa-nadiyo pana catassopi kittetuṃ vaṭṭati. Sace vatim karonto viya rukkhapāde nikhaṇitvā vallipalālādīhi nadisotaṃ rumbhanti¹, udakañca ajjhottharivā āvaraṇaṃ pavattati yeva, nimittaṃ kātuṃ vaṭṭati. Yathā pana udakaṃ na ppavattati, evaṃ setumhi kate appavattamānā nadī nimittaṃ kātuṃ na vaṭṭati. Pavattanaṭṭhāne nadinimittaṃ, appavattanaṭṭhāne udakanimittaṃ kātuṃ vaṭṭati.

Yā pana dubbuṭṭhikāle vā gimhe vā nirudakabhāvena na ppavattati, sā vaṭṭati. Mahānadito udakamātikaṃ nīharanti, sā kunnadisadisā hutvā tīpi sassāni sampādentī niccaṃ pavattati, kiñcāpi pavattati, nimittaṃ kātuṃ na vaṭṭati. Yā pana mūle mahānadito niggatāpi kālantarena teneva

1. Rujjhanti (Ka)

niggatamaggena nadim̐ bhinditvā sayañca gacchati, gacchantī parato susumārādisamākiṇṇā nāvādīhi sañcaritabbā nadī hoti, tam̐ nimittam̐ kātum̐ vaṭṭati. (7)

Udakanimitte nirudake ṭhāne nāvāya vā cāṭi-ādīsu vā udakam̐ pūretvā udakanimittam̐ kittetum̐ na vaṭṭati, bhūmigatameva vaṭṭati. Tañca kho appavattana-udakam̐ āvāṭapokkharanīṭalākajātassaronīsamuddādīsu ṭhitam̐, aṭṭhitam̐ pana oghanadi-udakavāhakamātīkādisu udakam̐ na vaṭṭati. Andhakaṭṭhakathāyam̐ pana “gambhīresu āvāṭādīsu ukkhepimam̐ udakam̐ nimittam̐ na kātabban”ti vuttam̐, tam̐ duvuttam̐ attanomatimattameva. Ṭhitam̐ pana antamaso sūkarakhatāyapi gāmadārakānam̐ kīḷanavāpiyampi tañkhaṇaṇṇeva pathaviyam̐ āvāṭakam̐ katvā kuṭchi āharitvā pūrita-udakampi sace yāva kammavācāpariyosānā tiṭṭhati appam̐ vā hotu bahu vā, vaṭṭati. Tasmim̐ pana ṭhāne nimittasaññākaraṇattham̐ pāsāṇavālikāpaṃsu-ādirāsi vā pāsāṇatthambho vā dārutthambho vā kātabbo. Tam̐ kātuñca kāretuñca bhikkhussa vaṭṭati. Lābhasīmāyam̐ pana na vaṭṭati. Samānasam̐vāsakasīmā kassaci pīḷanam̐ na karoti, kevalam̐ bhikkhūnam̐ vinayakammameva sādheti, tasmā ettha vaṭṭati. (8)

Imehi ca aṭṭhahi nimittehi asammisshehipi aññamaññam̐ sammisshehipi sīmam̐ sammannitum̐ vaṭṭati yeva. Sā evam̐ sammannitvā bajjhamānā ekena dvīhi vā nimittehi abaddhā hoti, tīhi pana ādim̐ katvā vuttappakārānam̐ nimittānam̐ satenāpi baddhā hoti, sā tīhi siṅghāṭakasaṇṭhānā hoti, catūhi caturassā vā siṅghāṭaka-aḍḍhacandamudiṅgādisaṇṭhānā vā, tato adhikehi nānāsaṇṭhānā¹. Tam̐ bandhitukāmehi sāmāntavīhāresu bhikkhū tassa tassa vīhārassa sīmāparicchedam̐ pucchitvā baddhasīmavīhārānam̐ sīmāya sīmantarikam̐, abaddhasīmavīhārānam̐ sīmāya upacāram̐ ṭhapetvā disācārikabhikkhūnam̐ nissāñcārasamaye sace ekasmim̐ gāmakhette sīmam̐ bandhitukāmā, ye tattha baddhasīmavīhārā, tesu bhikkhūnam̐ “mayam̐ ajja sīmam̐ bandhissāma, tumhe sakasīmāparicchedato mā nikkhamitthā”ti pesetabban̐. Ye abaddhasīmavīhārā, tesu bhikkhū ekajjam̐ sannipātetabbā, chandārahānam̐ chando āharāpetabbo. Sace aññānipi gāmakhettāni

1. Nānāsaṇṭhānā vā (Syā, Ka)

antokātukāmā, tesu gāmesu ye bhikkhū vasanti, tehipi āgantabbaṃ.
 Anāgacchantānaṃ chando āharitabboti Mahāsumatthero āha.
 Mahāpadumatthero pana “nānāgāmakhettāni nāma pāṭekkaṃ
 baddhasīmāsadisāni, na tato chandapārisuddhi āgacchati. Antonimittagatehi
 pana bhikkhūhi āgantabbaṃ”ti vatvā puna āha
 “samānasamvāsakasīmāsammananakāle āgamanampi anāgamanampi
 vaṭṭati. Avippavāsasīmāsammananakāle pana antonimittagatehi
 āgantabbaṃ, anāgacchantānaṃ chando āharitabbo”ti.

Evam sannipatitesu pana bhikkhūsu chandārahānaṃ chande āhaṭe tesu
 tesu maggesu nadītittha-gāmadvārādīsu ca āgantukabhikkhūnaṃ sīghaṃ
 sīghaṃ¹ hatthapāsānayanatthañca bahisīmākaraṇatthañca ārāmike ceva
 samaṇuddese ca ṭhapetvā bherisaññaṃ vā saṅkhasaññaṃ vā katvā
 nimittakittanānantaraṃ vuttāya “suṇātu me bhante saṅgho”ti-ādikāya
 kammavācāya sīmā bandhitabbā. Kammavācāpariyosāne yeva nimittāni bahi
 katvā heṭṭhā pathavisandhārakaṃ udakaṃ pariyantaṃ katvā sīmā gatā hoti.

Imaṃ pana samānasamvāsakasīmaṃ sammannantehi
 pabbajjupasampadādīnaṃ saṅghakammānaṃ sukhakaraṇatthaṃ paṭhamāṃ
 khaṇḍasīmā bandhitabbā. Taṃ pana bandhantehi vattaṃ jānitabbaṃ. Sace hi
 bodhicetiyabhattachasālādīni sabbavatthūni patiṭṭhāpetvā katavihāre bandhanti,
 vihāramajjhe bahūnaṃ samosaraṇatṭhāne abandhitvā vihārapaccante
 vivittokāse bandhitabbā. Akatavihāre bandhantehi bodhicetiyādīnaṃ
 sabbavatthūnaṃ ṭhānaṃ sallakkhetvā yathā patiṭṭhitesu vatthūsu
 vihārapaccante vivittokāse hoti, evaṃ bandhitabbā. Sā heṭṭhimaparicchadena
 sace ekavīsati bhikkhū gaṇhāti, vaṭṭati. Tato oraṃ na vaṭṭati. Paraṃ
 bhikkhusahassaṃ gaṇhantīpi vaṭṭati. Taṃ bandhantehi sīmāmālakassa
 samantā nimittupagā pāsāṇā ṭhapetabbā, na khaṇḍasīmāya ṭhitehi mahāsīmā
 bandhitabbā, na mahāsīmāya ṭhitehi khaṇḍasīmā, khaṇḍasīmāyameva pana
 ṭhatvā khaṇḍasīmā bandhitabbā, mahāsīmāyameva ṭhatvā mahāsīmā.

Tatrāyaṃ bandhanavidhi—samantā “eso pāsāṇo nimittan”ti evaṃ
 nimittāni kittetvā kammavācāya sīmā sammannitabbā. Atha tassā eva
 dalhikammatthaṃ avippavāsakammavācā katabbā. Evañhi “sīmaṃ
 samūhanissāmā”ti

āgatā samūhanitum na sakkhissanti. Sīmaṃ sammannitvā bahi sīmantarikapāsāṇā ṭhapetabbā. Sīmantarikā pacchimakoṭiyā ekaratanappamāṇā vaṭṭati. Vidatthippamāṇāpi vaṭṭatīti Kurundiyam, caturaṅgulappamāṇāpi vaṭṭatīti Mahāpaccariyam vuttam. Sace pana vihāro mahā hoti, dvepi tissopi tatuttaripi khaṇḍasīmāyo bandhitabbā.

Evam khaṇḍasīmaṃ sammannitvā mahāsīmāsammunikāle khaṇḍasīmato nikkhamitvā mahāsīmāya ṭhatvā samantā anupariyāyante hi sīmantarikapāsāṇā kittetabbā. Tato avasesanimittāni kittetvā hatthapāsam avijahante hi kammavācāya samānasamvāsakasīmaṃ sammannitvā tassā dalhīkammattam avippavāsakammavācāpi kātabbā. Evañhi “sīmaṃ samūhanissāmā”ti āgatā samūhanitum na sakkhissanti. Sace pana khaṇḍasīmāya nimittāni kittetvā tato sīmantarikāya nimittāni kittetvā mahāsīmāya nimittāni kittenti, evam tisu ṭhānesu nimittāni kittetvā yaṃ sīmaṃ icchanti, tam paṭhamam bandhitum vaṭṭati. Evam sante pi yathāvuttanayena khaṇḍasīmatova paṭṭhāya bandhitabbā. Evam baddhāsu pana sīmasu khaṇḍasīmāya ṭhitā bhikkhū mahāsīmāya kammaṃ karontānam na kopenti, mahāsīmāya vā ṭhitā khaṇḍasīmāya kammaṃ karontānam. Sīmantarikāya pana ṭhitā ubhinnampi na kopenti. Gāmakhette ṭhatvā kammaṃ karontānam pana sīmantarikāya ṭhitā kopenti. Sīmantarikā hi gāmakhettaṃ bhajati.

Sīmā ca nāmesā na kevalam pathavitale yeva baddhā baddhā nāma hoti, atha kho piṭṭhipāsāṇepi kuṭigehepi leṇepi pāsādepi pabbatamatthakepi baddhā baddhā yeva hoti. Tattha **piṭṭhipāsāṇe** bandhante hi pāsāṇapiṭṭhiyaṃ rājim vā koṭṭetvā udukkhalaṃ vā khaṇitvā nimittaṃ na kātabbā, nimittupagapāsāṇe ṭhapetvā nimittāni kittetabbāni. Kammavācāpariyosāne sīmā pathavisandhārakaṃ udakaṃ pariyantaṃ katvā otarati. Nimittapāsāṇā yathāṭhāne na tiṭṭhanti. Tasmā samantato rāji vā uṭṭhāpetabbā, catūsu vā koṇesu pāsāṇā vijjhatabbā, “ayaṃ sīmāparicchedo”ti vatvā akkharāni vā chinditabbāni. Keci usūyakā sīmaṃ jhāpessāmāti aggim denti, pāsāṇāva jhāyanti, na sīmā.

Kuṭigehēpi bandhantehi bhittim akittetvā ekavīsatiyā bhikkhūnaṃ okāsaṭṭhānaṃ anto karitvā pāsāṇanimittāni ṭhapetvā sīmā sammannitabbā, antokuṭṭameva sīmā hoti. Sace antokuṭṭe ekavīsatiyā bhikkhūnaṃ okāso natthi, pamukhe nimittapāsāṇe ṭhapetvā sammannitabbā. Sace evampi nappahoti, bahi nibbodaka¹patanaṭṭhānēpi nimittāni ṭhapetvā sammannitabbā. Evaṃ sammatāya pana sabbaṃ kuṭigehaṃ sīmaṭṭhameva hoti.

Catubhittiyaleṇēpi bandhantehi kuṭṭaṃ akittetvā pāsāṇava kittetabbā. Sace anto okāso natthi², pamukhepi nimittāni ṭhapetabbāni. Sace na ppahoti, bahi nibbodakapataṇaṭṭhānēpi nimittapāsāṇe ṭhapetvā nimittāni kittetvā sīmā sammannitabbā. Evaṃ leṇassa anto ca bahi ca sīmā hoti.

Uparipāsādepi bhittim akittetvā anto pāsāṇe ṭhapetvā sīmā sammannitabbā. Sace na ppahoti, pamukhepi pāsāṇe ṭhapetvā sammannitabbā. Evaṃ sammatā uparipāsāde yeva hoti, heṭṭhā na otarati. Sace pana bahūsu thambhesu tulānaṃ upari katapāsādassa heṭṭhimatale kuṭṭo yathā nimittānaṃ anto hoti, evaṃ uṭṭahitvā tulārukkhehi ekasambaddho ṭhito, heṭṭhāpi otarati. Ekathambhapāsādassa pana uparimatale baddhā sīmā sace thambhamatthake ekavīsatiyā bhikkhūnaṃ okāso hoti, heṭṭhā otarati. Sace pāsādabhittito niggatesu niyyūhakādīsū pāsāṇe ṭhapetvā sīmaṃ bandhanti, pāsādabhitti antosīmāyaṃ hoti. Heṭṭhā panassā otaraṇānotaraṇaṃ vuttanayeneva veditabbaṃ. Heṭṭhāpāsāde kittentehipi bhitti ca rukkhathambhā ca na kittetabbā. Bhittilagge pana pāsāṇathambhe kittetum vaṭṭati. Evaṃ kittitā sīmā heṭṭhā pāsādassa pariyantathambhānaṃ anto yeva hoti. Sace pana heṭṭhāpāsādassa kuṭṭo uparimatalena sambaddho hoti, uparipāsādampi abhiruhati. Sace pāsādassa bahi nibbodakapataṇaṭṭhāne nimittāni karonti, sabbo pāsādo sīmaṭṭho hoti.

1. Nimbodaka (Sī)

2. Anto okāse asati (Sī, Syā)

Pabbatamatthake talaṃ hoti ekavīsatiyā bhikkhūnaṃ okāsārahaṃ, tattha piṭṭhipāsāṇe viya sīmaṃ bandhanti. Heṭṭhāpabbatepi teneva paricchedena sīmā otarati. Tālamūlakapabbatepi upari sīmā baddhā heṭṭhā otarateva. Yo pana vitānasaṇṭhāno hoti, upari ekavīsatiyā bhikkhūnaṃ okāso atthi, heṭṭhā natthi, tassa upari baddhā sīmā heṭṭhā na otarati. Evaṃ mudīṅgasaṇṭhāno vā hotu paṇavasasaṇṭhāno vā, yassa heṭṭhā vā majjhe vā sīmappamāṇaṃ natthi, tassupari baddhā sīmā heṭṭhā neva otarati. Yassa pana dve kūṭāni āsanne ṭhitāni, ekassapi upari sīmappamāṇaṃ na ppahoti, tassa kūṭantaraṃ cinitvā vā pūretvā vā ekābaddhaṃ katvā upari sīmā sammannitabbā.

Eko sappaphaṇasadiso pabbato, tassupari sīmappamāṇassa atthitāya sīmaṃ bandhanti. Tassa ce heṭṭhā ākāsapabbhāraṃ hoti, sīmā na otarati. Sace panassa vemajjhe sīmappamāṇo susīrapāsāṇo hoti, otarati. So ca pāsāṇo sīmaṭṭho yeva hoti. Athāpissa heṭṭhā leṇassa kuṭṭo aggakoṭṭim āhacca tiṭṭhati, otarati, heṭṭhā ca upari ca sīmā yeva hoti. Sace pana heṭṭhā uparimassa sīmāparicchedassa pārato anto leṇaṃ hoti, bahi sīmā na otarati. Athāpi uparimassa sīmāparicchedassa orato bahi leṇaṃ hoti, anto sīmā na otarati. Athāpi upari sīmāya paricchedo khuddako, heṭṭhā leṇaṃ mahantaṃ, sīmāparicchedamatikkamitvā ṭhitaṃ, sīmā upari yeva hoti, heṭṭhā na otarati. Yadi pana leṇaṃ khuddakaṃ sabbapacchimasīmāparimāṇaṃ, upari sīmā mahatī, taṃ ajjhottharivā ṭhitā, sīmā otarati. Atha leṇaṃ atikhuddakaṃ, sīmappamāṇaṃ na hoti, sīmā upariyeva hoti, heṭṭhā na otarati. Sace tato upaḍḍhaṃ bhijjitvā patati, sīmappamāṇaṃ cepi hoti, bahi patitaṃ asīmā. Apatitaṃ pana yadi sīmappamāṇaṃ, sīmā hoti yeva.

Khaṇḍasīmā nīcavatthukā hoti, taṃ pūretvā uccavatthukaṃ karonti, sīmāyeva. Sīmāya gehaṃ karonti, sīmaṭṭhakameva hoti. Sīmāya pokkharaṇiṃ khaṇanti, sīmā yeva. Oggho sīmāmaṇḍalaṃ ottharivā gacchati, sīmāmāḷake aṭṭaṃ bandhitvā kammaṃ kātuṃ vaṭṭati. Sīmāya heṭṭhā umaṅganadī hoti, iddhiṃ bhikkhu tattha nisīdati, sace sā nadī paṭhamāṃ gatā, sīmā pacchā

baddhā, kammaṃ na kopeti. Atha paṭhamam̐ sīmā baddhā, pacchā nadī gatā, kammaṃ kopeti. Heṭṭhāpathavitale ṭhito pana kopeti yeva.

Sīmāmālake vaṭarukkho hoti, tassa sākāhā vā tato niggaṭapāroho vā mahāsīmāya pathavitalam̐ vā tatthajātarukkhādīni vā āhacca tiṭṭhati, mahāsīmam̐ sodhetvā vā kammaṃ kātabbam̐, te vā sākāhāpārohā chinditvā bahiṭṭhakā kātabbā. Anāhacca ṭhitasākāhādīsu āruḷhabhikkhu hatthapāsam̐ ānetabbo. Evam̐ mahāsīmāya jātarukkhassa sākāhā vā pāroho vā vuttanayeneva sīmāmālake patiṭṭhāti, vuttanayeneva sīmam̐ sodhetvā vā kammaṃ kātabbam̐, te vā sākāhāpārohā chinditvā bahiṭṭhakā kātabbā.

Sace sīmāmālake kamme kariyamāne koci bhikkhu sīmāmālakassa anto pavisitvā vehasatṭhitasākāhāya nisīdati, pādā vāssa bhūmigatā honti, nivāsanapārupanam̐ vā bhūmim̐ phusati, kammaṃ kātuṃ na vaṭṭati. Pāde pana nivāsanapārupanañca ukkhipāpetvā kātuṃ vaṭṭati. Idañca lakkhaṇam̐ purimanayepi veditabbam̐. Ayam̐ pana viseso—Tatra ukkhipāpetvā kātuṃ na vaṭṭati, hatthapāsameva ānetabbo. Sace antosīmato pabbato abbhuggacchati, tatraṭṭho bhikkhu hatthapāsam̐ ānetabbo. Iddhiyā antopabbatam̐ pavitṭhepi e seva nayo. Bajjhamānā eva hi sīmā pamāṇarahitam̐ padesaṃ na otarati. Baddhasīmāya jātam̐ yaṃkiñci yattha katthaci ekasambaddhena gatam̐ sīmāsaṅkhyameva gacchatīti.

140. **Tiyojanaparamanti** ettha tiyojanam̐ paramam̐ pamāṇametissāti tiyojanaparamā, tam̐ **tiyojanaparamam̐**. Sammannantena pana majjhe ṭhatvā yathā catūsupi disāsu diyaḍḍhadiyaḍḍhayojanam̐ hoti, evam̐ sammannitabbā. Sace pana majjhe ṭhatvā ekekaḍisato tiyojanam̐ karonti, chayojanam̐ hotīti na vaṭṭati. Caturassam̐ vā tikoṇam̐ vā sammannantena yathā koṇato koṇam̐ tiyojanam̐ hoti, evam̐ sammannitabbā. Sace hi yena kenaci pariyantena kesaggamattampi tiyojanam̐ atikkāmeti, āpattiñca āpajjati, sīmā ca asīmā hoti.

Nadīpāranti ettha pārayatīti pārā. Kim̐ pārayati? Nadiṃ. Nadiyā pārā nadīpārā, tam̐ **nadīpāram̐**, nadiṃ ajjhottharamānanti attho. Ettha ca nadiyā

lakkhaṇaṃ nadīnimitte vuttanayameva. **Yatthassa dhuvanāvā vāti** yattha nadiyā sīmābandhanaṭṭhānagatesu titthesu niccasañcaraṇanāvā assa, yā sabbantimena paricchadena pājanapurisena saddhiṃ tayo jane vahati. Sace pana sā nāvā uddhaṃ vā adho vā kenacid eva karaṇīyena puna āgamanatthāya nītā, corehi vā¹ haṭā, avassaṃ labbhaneyyā, yā pana vātena vā chinnabandhanā vīcīhi nadimajjhaṃ nītā avassaṃ āharitabbā, dhuvanāvāva hoti. Udaḱe oḱate thalaṃ ussāritā pi² sudhākaṣaṭṭhī³ pūretvā ṭhapitāpi dhuvanāvāva. Sace bhinnā vā visaṅkhatapadarā vā, na vaṭṭati. Mahāpadumatthero paṇāha—“sacepi tāvakālikāṃ nāvāṃ ānetvā sīmābandhanaṭṭhāne ṭhapetvā nimittāni kittenti, dhuvanāvāva hoti”ti. Tatra Mahāsumatthero āha—“nimittaṃ vā sīmā vā kammavācāya gacchati, na nāvāya. Bhagavatā ca dhuvanāvā anuññātā, tasmā nibaddhanāvā yeva vaṭṭati”ti.

Dhuvasetu vāti yattha rukkhasaṅghāṭamayo vā padarabaddho vā jaṅghasatthasetu vā hatthi-assādīnaṃ sañcaraṇayoggo mahāsetu vā atthi, antamaso taṅkhaṇāññeva rukkhaṃ chinditvā manussānaṃ sañcaraṇayoggo ekapadikasetupi dhuvasetutveva saṅkhyāṃ gacchati. Sace pana upari baddhāni vettalatādīni hatthena gaḱetvāpi na sakkā hoti tena saṅcaritum, na vaṭṭati.

Evarūpaṃ nadīpārasīmaṃ sammannitunti yatthāyaṃ vuttappakārā dhuvanāvā vā dhuvasetu vā abhimukhatitthe yeva atthi, evarūpaṃ nadīpārasīmaṃ sammannitum anujānāmīti attho. Sace dhuvanāvā vā dhuvasetu vā abhimukhatitthe natthi, īsakaṃ uddhaṃ abhiruhitvā adho vā orohitvā atthi, evampi vaṭṭati. Karavīkatissatthero pana gāvutamattabbhantarepi vaṭṭatīti āha.

Imaṇca pana nadīpārasīmaṃ sammannantena ekasmiṃ tīre ṭhatvā uparisote nadītīre nimittaṃ kittetvā tato paṭṭhāya attānaṃ parikkhipantena yattakaṃ paricchedaṃ icchati, tassa pariyosāne adhosotepi nadītīre nimittaṃ kittetvā paratīre sammukhaṭṭhāne nadītīre nimittaṃ kittetabbaṃ. Tato paṭṭhāya yattakaṃ paricchedaṃ icchati, tassa vasena yāva uparisote paṭhamakittitanimittassa sammukhā nadītīre nimittaṃ, tāva kittetvā paccāharitvā

1. Thenchi vā (Sī, Syā)

2. Ussādītāpi (Sī)

3. Sudhākasā vādīhi (Ka)

paṭhamakittitanimittena saddhiṃ ghaṭetabbaṃ. Atha sabbanimittānaṃ anto
 ṭhite bhikkhū hatthapāsagate katvā kammavācāya sīmā sammannitabbā.
 Nadiyaṃ ṭhitā anāgatāpi kammaṃ na kopenti. Sammutipariyosāne ṭhapetvā
 nadiṃ nimittānaṃ anto pārātīre ca orimatīre ca ekasīmā hoti, nadī pana
 baddhasīmāsaṅkhyāṃ na gacchati. Visuṃ nadisīmā eva hi sā.

Sace antonadiyaṃ dīpako hoti, taṃ antosīmāya kātukāmena
 purimanayeneva attanā¹ ṭhitatīre nimittāni kittetvā dīpakassa orimante ca
 pārimate ca nimittaṃ kittetabbaṃ. Atha parātīre nadiyā orimatīre
 nimittassa sammukhaṭṭhāne nimittaṃ kittetvā tato paṭṭhāya purimanayeneva
 yāva uparisote paṭhamakittitanimittassa sammukhā nimittaṃ, tāva
 kittetabbaṃ. Atha dīpakassa pārimate ca orimante ca nimittaṃ kittetvā
 paccāharitvā paṭhamakittitanimittena saddhiṃ ghaṭetabbaṃ. Atha dvīsu
 tīresu dīpake ca bhikkhū sabbeva hatthapāsagate katvā kammavācāya sīmā
 sammannitabbā. Nadiyaṃ ṭhitā anāgacchantāpi kammaṃ na kopenti.
 Sammutipariyosāne ṭhapetvā nadiṃ nimittānaṃ anto tīradvayaṇca dīpako ca
 ekasīmā hoti, nadī pana nadisīmā yeva.

Sace pana dīpako vihārasīmāparicchedato uddhaṃ vā adho vā
 adhikataro hoti, atha vihārasīmāparicchedanimittassa ujukameva
 sammukhibhūte dīpakassa orimante nimittaṃ kittetvā tato paṭṭhāya
 dīpakasikharaṃ parikkhipantena puna dīpakassa orimante nimittasammukhe
 pārimate nimittaṃ kittetabbaṃ. Tato paraṃ purimanayeneva pārātīre
 sammukhanimittamādimkatvā pārātīranimittāni ca dīpakassa pārimate-
 orimanta-nimittāni ca kittetvā paṭhamakittitanimittena saddhiṃ ghaṭaṇā
 kātabbā. Evaṃ kittetvā sammatā sīmā pabbatasañṭhānā hoti.

Sace pana dīpako vihārasīmāparicchedato uddhampi adhopi adhikataro
 hoti, purimanayeneva dīpakassa ubhopi sikharaṇi parikkhipitvā nimittāni
 kittentena nimittaghaṭaṇā kātabbā. Evaṃ kittetvā sammatā sīmā
 mudiṅgasañṭhānā hoti.

Sace dīpako vihārasīmāparicchedassa anto khuddako hoti sabbapaṭhamanayena dīpake nimittāni kittetabbāni. Evaṃ kittetvā sammata sīmā paṇavasatthānā hoti.

Sīmānujānanakathā niṭṭhitā.

Uposathāgārādikathā

141. **Anupariveṇiyanti** ekasīmamahāvihāre tasmim tasmim pariveṇe. **Asaṅketenā**ti saṅketam akatvā. **Ekaṃ samūhanitvā**ti kammavācāya samūhanitvā.

142. **Yato pātimokkham suṇātī**ti yattha katthaci bhikkhūnam hatthapāse nisinnō yasmā pātimokkham suṇāti, katovassa uposatho attho. Idañca vatthuvassena vuttam, hatthapāse nisinnassa pana asuṇantassāpi katova hoti uposatho. **Nimittā kittetabbā**ti uposathapamukhassa khuddakāni vā mahantāni vā pāsāṇa-iṭṭhakadārukhaṇḍadaṇḍakādīni yāni kānici nimittāni abbhokāse vā mālakādīsu vā yattha katthaci saññam katvā kittetum vaṭṭati. Atha vā **nimittā kittetabbā**ti nimittupagā vā animittupagā vā paricchedajānanattham kittetabbā.

Therehi bhikkhūhi paṭhamataram sannipatituntī ettha sace mahāthero paṭhamataram na āgacchati, dukkaṭam. **Sabbeheva ekajjham sannipatitvā uposatho kātabboti** ettha sace porāṇako āvāso majjhe vihārassa hoti, pahoti cettha bhikkhūnam nisajjattthānam, tattha sannipatitvā uposatho kātabbo. Sace porāṇako paridubbalo ceva sambādho ca, añño pacchā utṭhitāvāso asambādho, tattha uposatho kātabbo.

Yattha vā pana thero bhikkhu viharatīti etthāpi sace therassa vihāro sabbesam pahoti, phāsuko hoti, tattha uposatho kātabbo. Sace pana so paccante visamappadeso hoti, therassa vattabham “bhante tumhākam vihāro aphāsukadeso, natthi ettha sabbesam

okāso, asukasmim nāma āvāse okāso atthi, tattha gantum vaṭṭatī”ti. Sace
thero nāgacchati, tassa chandapārisuddhim ānetvā sabbesaṃ pahonake
phāsukaṭṭhāne uposatho kātabbo.

Avippavāsasīmānujānanakathā

143. **Andhakavindā**ti Rājagahato gāvutattaye Andhakavindaṃ nāma,
taṃ upanissāya thero vasati, tato Rājagahaṃ uposathaṃ āgacchanto.
Rājagahaṃ hi parikkhipitvā aṭṭhārasa mahāvihārā sabbe ekasīmā,
Dhammasenāpatinā nesaṃ sīmā baddhā. Tasmā Veḷuvane saṃghassa
sāmaggīdānatthaṃ āgacchantoti attho. **Nadim tarantoti** Sippiniyaṃ¹ nāma
nadiṃ atikkamanto. **Manam vulho ahosi**ti īsakaṃ appattavulhabhāvo ahosi.
Sā kira nadi Gijjhakūṭato otaritvā caṇḍena sotena vahati. Tattha vegena
āgacchantam udakaṃ amanasikaronto Thero manam vulho ahosi, na pana
vulho, udakabbhāhatānissa cīvarāni allāni jātāni.

144. **Sammata** sā sīmā saṃghena ticīvarena avippavāsā ṭhapetvā
gāmañca gāmūpacārañcāti imissā kammavācāya uppannakālato paṭṭhāya
bhikkhūnaṃ purimakammavācā na vaṭṭati. Ayameva hi thāvarā hoti.
Bhikkhunīnaṃ pana ayaṃ na vaṭṭati, purimā yeva vaṭṭati. Kasmā?
Bhikkhunisaṃgho hi antogāme vasati. Yadi evaṃ siyā, so etāya
kammavācāya ticīvaraparihāraṃ na labheyya, atthi cassa parihāro. Tasmā
purimā yeva vaṭṭati. Bhikkhunisaṃghassa hi dvepi sīmāyo labbhanti. Tattha
bhikkhūnaṃ sīmaṃ ajjhottharivitvāpi tassā antopi bhikkhunīnaṃ sīmaṃ
sammannitum vaṭṭati. Bhikkhūnampi bhikkhunisīmāya eseva nayo. Na hi te
aññaamaññaassa kamme gaṇapūrakā honti, na kammavācaṃ vaggam karonti.
Ettha ca nigamanagarānampi gāmeneva saṅgaho veditabbo.

Gāmūpacāroti parikkhittassa parikkhepo aparikkhittassa
parikkhepokāso. Tesu adhiṭṭhitatecīvariko bhikkhu parihāraṃ na labhati.

1. Sappiniyaṃ (Sī)

Iti bhikkhūnaṃ avippavāsaśīmā gāmañca gāmūpacārañca na ottharati, samānaśaṃvāsakaśīmāva ottharati. Samānaśaṃvāsakaśīmā cettha attano dhammatāya gacchati, avippavāsaśīmā pana yattha samānaśaṃvāsakaśīmā, tattheva gacchati. Na hi tassā visuṃ nimittakittanaṃ atthi. Tattha sace avippavāsaśāya sammutikāle gāmo atthi, taṃ sā na ottharati. Sace pana sammatāya śīmāya pacchā gāmo nivisati, sopi śīmāsaṅkhyameva gacchati. Yathā ca pacchā nivīṭṭho, evaṃ paṭhamam nivīṭṭhassa pacchā vaḍḍhitappadesopi śīmāsaṅkhyameva gacchati. Sacepi śīmāsammutikāle gehāni katāni, “pavisissāmā”¹ti ālayopi atthi, manussā pana appaviṭṭhā, porāṇakagāmaṃ¹ vā sagehameva² chaḍḍetvā aññattha gatā, agāmo yeva esa, śīmā ottharati. Sace pana ekampi kulam pavīṭṭham vā agataṃ vā atthi, gāmo yeva, śīmā na ottharati.

Evañca pana bhikkhave ticīvarena avippavāso samūhantabboti ettha samūhanantena bhikkhunā vattaṃ jānitabbaṃ. Tatridaṃ vattaṃ—
Khaṇḍasīmāyaṃ thatvā avippavāsaśīmā na samūhantabbā, tathā avippavāsaśīmāyaṃ thatvā khaṇḍasīmāpi. Khaṇḍasīmāyaṃ pana ṭhitena khaṇḍasīmāva samūhanitabbā, tathā itarāya ṭhitena itarā. Śīmaṃ nāma dvīhi kāraṇehi samūhananti pakatiyā khuddakaṃ puna āvāsavaḍḍhanatthāya mahatiṃ vā kātuṃ, pakatiyā mahatiṃ puna aññesaṃ vihārokaśādānatthāya khuddakaṃ vā kātuṃ. Tattha sace khaṇḍasīmāñca avippavāsaśīmāñca jānanti, samūhanituñceva bandhituñca sakkhissanti. Khaṇḍasīmaṃ pana jānantā avippavāsaṃ ajānantāpi samūhanituñceva bandhituñca sakkhissanti. Khaṇḍasīmaṃ ajānantā avippavāsaṃ yeva jānantā cetiyaṅgaṇabodhiyaṅgaṇa-uposathāgārādīsu nirāsaṅkaṭṭhānesu thatvā appeva nāma samūhanituṃ sakkhissanti, paṭibandhituṃ pana na sakkhissanteva. Sace bandheyyuṃ, śīmāsaṃbhedam katvā vihāraṃ avihāraṃ kareyyuṃ. Tasmā na samūhanitabbā. Ye pana ubhopi na jānanti, te neva samūhanituṃ, na bandhituṃ sakkhissanti. Ayaṃ hi śīmā nāma kammavācāya vā aśīmā hoti sāsanantaradhānena vā, na ca sakkā śīmaṃ ajānantehi kammavācā kātuṃ, tasmā na samūhanitabbā. Sādhukaṃ pana ñatvā yeva samūhanitabbā ca bandhitabbā cāti.

1. Porāṇakagāme (Sī)

2. Sace gehameva (Sī, Ka)

Gāmasīmādikathā

147. Evaṃ baddhasīmāvasena samānasamvāsañca ekūposathabhāvañca dassetvā idāni abaddhasīmesupi okāsesu taṃ dassento **Asammatāya bhikkhave sīmāya aṭṭhapitāyāti**-ādimāha. Tattha **aṭṭhapitāyāti** aparicchinnāya. Gāmaggaḥaṇena cettha nagarampi gahitameva hoti. Tattha yattake padese tassa gāmassa bhojakā baliṃ labhanti, so padeso appo vā hotu mahanto vā **gāmasīmāt**veva saṅkhyāṃ gacchati.

Nagaranigamasīmāsupi eseṇa nayo. Yampi ekasmiṃ yeṇa gāmakhetṭe ekaṃ padesaṃ “ayaṃ visuṃ gāmo hotū”ti paricchinditvā rājā kassaci deti, so pi visuṃgāmasīmā hoti yeṇa. Tasmā sā ca itarā ca pakatigāmanagaranigamasīmā baddhasīmāsadisāyeṇa honti, kevaḃ pana ticīvaravippavāsaparihāraṃ na labhanti.

Evaṃ gāmantavāsīnaṃ sīmāparicchedaṃ dassetvā idāni āraññakānaṃ sīmāparicchedaṃ dassento **agāmake ceti**-ādimāha. Tattha **agāmake ceti** gāma-nigama-nagara-sīmāhi aparicchinne aṭṭhappadesa. Atha vā **agāmake ceti** Viñjhāṭṭhavisadise araññe bhikkhu vasati, athassa ṭhitokāsato samantā sattabbhantarā samānasamvāsakasīmāti attho. Ayaṃ sīmā ticīvaravippavāsaparihāraṃ pi labhati. Tattha ekaṃ abbhantaraṃ aṭṭhaviṇṇasati hatthappamāṇaṃ hoti, majjhe ṭhitassa samantā sattabbhantarā vinibbedhena cuddasa honti. Sace dve saṅghā visuṃ vinayakammāni karonti, dvinnāṃ sattabbhantarānaṃ antare aññaṃ ekaṃ sattabbhantaraṃ upacāratthāya ṭhapetabbaṃ. Sesā sattabbhantarasīmākaṭṭhā Mahāvibhaṅge Udositasikkhāpadavaṇṇanāyaṃ vuttanayena gahetabbā.

Sabbā bhikkhave nadī asīmāti yā kāci nadīlakkhaṇappattā nadī nimittāni kittetvā “etaṃ baddhasīmāṃ karomā”ti katāpi asīmāva hoti, sā pana attano sabhāveṇa baddhasīmāsadisā, sabbamettha saṅghakammaṃ kātuṃ vaṭṭati. **Samuddajātassaresu**pi eseṇa nayo. Ettha ca jātassaro nāma yeṇa kenaci khaṇitvā akato sayamjātasobbho¹ samantato āgatena udakena pūrito tiṭṭhati.

1. Sayamjātasombho (Ka)

Evam nadī-samudda-jātassarānam baddhasīmābhāvaṃ paṭikkhipitvā puna tattha abaddhasīmāparicchedaṃ dassento **Nadiyā vā bhikkhavi-**ādimāha. Tattha **yaṃ majjhimassa purisassa samantā udakukkhepā**ti yaṃ ṭhānaṃ majjhimassa purisassa samantato udakukkhepena paricchinnam. Kathaṃ pana udakaṃ ukkhipitabbaṃ? Yathā akkhadhuttā dāruḷaṃ khipanti, evaṃ udakaṃ vā vālikaṃ vā hatthena gahetvā thāmamajjhimena purisena sabbathāmena khipitabbaṃ. Yattha evaṃ khittaṃ udakaṃ vā vālikā vā patati, ayameko **udakukkhepo**, tassa anto hatthapāsaṃ vijahitvā ṭhito kammaṃ kopeti. Yāva parisā vaḍḍhati, tāva sīmāpi vaḍḍhati, parisapariyantako udakukkhepo yeva pamāṇaṃ. Jātassarasamuddesupi eseva nayo.

Ettha ca sace nadī n’ātidīghā hoti, pabhavato paṭṭhāya yāva mukhadvārā¹ sabbattha saṃgho nisīdati, udakukkhepasīmākammaṃ natthi, sakalāpi nadī etesaṃ yeva bhikkhūnaṃ pahoti. Yaṃ pana Mahāsumattherena vuttaṃ—“yojanaṃ pavattamānā yeva nadī, tatrāpi upari addhaya janaṃ pahāya heṭṭhā addhaya jane kammaṃ kātuṃ vaṭṭati”ti, taṃ Mahāpadumatthereneva paṭikkhittaṃ. Bhagavatā hi “timaṇḍalaṃ paṭicchādetvā yattha katthaci uttarantiyā bhikkhuniyā antaravāsako temiyati”ti idaṃ nadiyā pamāṇaṃ vuttaṃ, na yojanaṃ vā addhaya janaṃ vā. Tasmā yā imassa Suttassa vasena pubbe vuttalakkhaṇā nadī, tassā pabhavato paṭṭhāya saṃghakammaṃ kātuṃ vaṭṭatīti. Sace panettha bahū bhikkhū visuṃ visuṃ kammaṃ karonti, sabbehi attano ca aññesaṇa udakukkheparicchedassa antarā añño udakukkhepo sīmantarikatthāya ṭhapetabbo. Tato adhikaṃ vaṭṭati yeva, ūnakaṃ pana na vaṭṭatīti vuttaṃ. Jātassarasamuddesupi eseva nayo.

Nadiyā pana kammaṃ karissāmāti gatehi sace nadī paripuṇṇā hoti samatittikā, udakasāṭikaṃ nivāsetvāpi antonadiyaṃ yeva kammaṃ kātābbaṃ. Sace na sakkonti, nāvāyapi ṭhatvā kātābbaṃ. Gacchantiyā pana nāvāya kātuṃ na vaṭṭati. Kasmā? Udakukkhepamattameva hi sīmā, taṃ nāvā sīghameva atikkāmeti. Evaṃ sati aññissā sīmāya ñatti, aññissā anusāvanaṃ hoti, tasmā nāvaṃ arittena vā ṭhapetvā pāsāṇe vā

1. Yāva mukhadvāraṃ (Ka)

lambitvā¹ antonadiyaṃ jātarukkhe vā bandhitvā kammaṃ kātabbāṃ.
Antonadiyaṃ baddha-aṭṭakepi antonadiyaṃ jātarukkhepi ṭhitehi kātuṃ
vaṭṭati.

Sace pana rukkhassa sākā vā tato nikkhantapāroho vā bahinadīṭṭe
vihārasīmāya vā gāmasīmāya vā patiṭṭhito, sīmaṃ vā sodhetvā sākāṃ vā
chinditvā kammaṃ kātabbāṃ. Bahinadīṭṭe jātarukkhassa antonadiyaṃ
paviṭṭhasākāya vā pārohe vā nāvaṃ bandhitvā kammaṃ kātuṃ na vaṭṭati.
Karontehi sīmā vā sodhetabbā, chinditvā vāssa bahi patiṭṭhitabhāvo
nāsetabbo. Nadīṭṭe pana khāṇukaṃ koṭṭetvā tattha baddhanāvāya na vaṭṭati
yeva.

Nadiyaṃ setuṃ karonti, sace antonadiyaṃ yeva setu vā setupādā vā,
setumhi ṭhitehi kammaṃ kātuṃ vaṭṭati. Sace pana setu vā setupādā vā
bahitṭe patiṭṭhitā, kammaṃ kātuṃ na vaṭṭati, sīmaṃ sodhetvā kātabbāṃ.
Atha setupādā anto, setu pana ubhinnampi tīrānaṃ upari-ākāse ṭhito, vaṭṭati.
Antonadiyaṃ pāsāṇo vā dīpako vā hoti, tassa yattakaṃ padesaṃ pubbe
vuttappakāre pakativassakāle vassānassa catūsu māsesu udakaṃ ottharati, so
nadisaṅkhyameva gacchati. Ativuṭṭhikāle pana oghena otthaṭokāso na
gahetabbo, so hi gāmasīmāsaṅkhyameva gacchati.

Nadito mātikaṃ nīharantā nadiyaṃ āvaraṇaṃ karonti, tañce ottharivā
vā vinibbijhitvā vā udakaṃ gacchati, sabbattha pavattanaṭṭhāne kammaṃ
kātuṃ vaṭṭati. Sace pana āvaraṇena vā koṭṭakabandhanena² vā sotaṃ
pacchijjati, udakaṃ na ppavattati, appavattanaṭṭhāne kammaṃ kātuṃ na
vaṭṭati. Āvaraṇamatthakepi kātuṃ na vaṭṭati. Sace koci āvaraṇappadeso
pubbe vuttapāsāṇadīpakappadeso viya udakena ajjhotthariyati, tattha vaṭṭati.
So hi nadisaṅkhyameva gacchati. Nadiṃ vināsetvā taḷākāṃ karonti, heṭṭhā
pāḷi baddhā, udakaṃ āgantvā taḷākāṃ pūretvā tiṭṭhati, ettha kammaṃ kātuṃ
na vaṭṭati. Upari pavattanaṭṭhāne heṭṭhā ca chaḍḍitamodakaṃ nadiṃ
ottharivā sandanaṭṭhānato paṭṭhāya vaṭṭati. Deve avassante hemantagimhesu
vā sukkhanadiyāpi vaṭṭati, nadito nīhaṭamātikāya na vaṭṭati.

1. Laggetvā (Sī)

2. Koṭṭhakabandhanena (Sī, Syā)

Sace sā kālantarena bhijjivā nadī hoti, vaṭṭati. Kāci nadī kālantarena uppativā gāmanigamasīmaṃ ottharivā pavattati, nadī yeva hoti. Kammaṃ kātuṃ vaṭṭati. Sace pana vihārasīmaṃ ottharati, vihārasīmātveva saṅkhyāṃ gacchati.

Samuddepi kammaṃ karonteḥi yaṃ padesaṃ uddhaṃ vaḍḍhana-udakaṃ vā pakativīci vā vegena āgantvā ottharati, tattha kātuṃ na vaṭṭati. Yasmiṃ pana padese pakativīciyo ottharivā saṇṭhahanti, so udakantato paṭṭhāya antosamuddo nāma, tattha ṭhitehi kammaṃ kātabbāṃ. Sace ūmivego bādhati, nāvāya vā aṭṭake vā ṭhatvā kātabbāṃ. Tesu vinicchayo nadiyaṃ vuttanayeneva veditabbo. Samudde piṭṭhipāsāṇo hoti, taṃ kadāci ūmiyo āgantvā ottharanti, kadāci na ottharanti, tattha kammaṃ kātuṃ na vaṭṭati. So hi gāmasīmāsaṅkhyameva gacchati. Sace pana vīcīsu āgatāsupi anāgatāsupi pakati-udakeneva otthariyati, vaṭṭati. Dīpako vā pabbato vā hoti, so ce dūre hoti macchabandhānaṃ agamanapathe, araṇṇāsīmāsaṅkhyameva gacchati. Tesaṃ gamanapariyantassa orato pana gāmasīmāsaṅkhyāṃ gacchati. Tattha gāmasīmaṃ asodhetvā kammaṃ kātuṃ na vaṭṭati. Samuddo gāmasīmaṃ vā nigamasīmaṃ vā ottharivā tiṭṭhati, samuddova hoti, tattha kammaṃ kātuṃ vaṭṭati. Sace pana vihārasīmaṃ ottharati, vihārasīmātveva saṅkhyāṃ gacchati.

Jātassare kammaṃ karontehipi yattha pubbe vuttappakāre vassakāle vasse pacchinnamatte pivituṃ vā¹ hatthapāde vā dhovituṃ udakaṃ na hoti, sukkhati, ayaṃ na jātassaro gāmakhattasaṅkhyameva gacchati, tattha kammaṃ na kātabbāṃ. Yattha pana vuttappakāre vassakāle udakaṃ santiṭṭhati, ayaṃ jātassaro. Tassa yattake padese vassānaṃ cātumāse udakaṃ tiṭṭhati, tattha kammaṃ kātuṃ vaṭṭati. Sace gambhīraṃ udakaṃ, aṭṭakaṃ bandhitvā tattha ṭhitehipi jātassarassa anto jātarukkhāṃhi baddha-aṭṭakepi kātuṃ vaṭṭati. Piṭṭhipāsāṇadīpakesu panettha nadiyaṃ vuttasadisova vinicchayo. Samavassadevakāle pahonakajātassaro pana sacepi dubbuṭṭhikāle vā gimhahemantesu vā sukkhati, nirudako hoti, tattha saṅghakammaṃ kātuṃ vaṭṭati. Yaṃ Andhakaṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ “sabbo jātassaro sukkho

1. Pivituṃ vā nahāyituṃ vā (Syā)

anodako gāmakhettaṃ yeva bhajati”ti. Taṃ na gahetabbaṃ. Sace panettha udakatthāya āvāṭaṃ vā pokkharāṇī-ādīni vā khaṇanti, taṃ ṭhānaṃ ajātassaro hoti, gāmasīmāsaṅkhyāṃ gacchati. Lābutipusakādivappe¹ katēpi eseṇa nayo.

Sace pana taṃ pūretvā thalaṃ vā karonti, ekasmiṃ disābhāge pālīṃ bandhitvā sabbameva taṃ mahātaḷākaraṃ vā karonti, sabbopi ajātassaro hoti, gāmasīmāsaṅkhyāmeva gacchati. Loṇīpi jātassaraṇkhyāmeva gacchati. Vassike cattāro māse udakatṭhānokāse kammaṃ kātuṃ vaṭṭatīti.

148. **Sīmāya sīmaṃ sambhindanti** attano sīmāya paresaṃ baddhasīmaṃ sambhindanti. Sace hi porāṇakassa vihārassa puratthimāya disāya ambo ceṇa jambū cāti dve rukkhā aññaṃaññaṃ saṃsaṭṭhaviṭṭapā honti, tesu ambassa pacchimadisābhāge jambū, vihārasīmā ca jambuṃ anto katvā ambaṃ kittetvā baddhā hoti, atha pacchā tassa vihārassa puratthimāya disāya vihāraṃ katvā sīmaṃ bandhantā taṃ ambaṃ anto katvā jambuṃ kittetvā bandhanti, sīmāya sīmā sambhinnā hoti. Evaṃ chabbaggiyā akāṃsu, tenāha—“sīmāya sīmaṃ sambhindanti”ti.

Sīmāya sīmaṃ ajjhottharanti attano sīmāya paresaṃ baddhasīmaṃ ajjhottharanti, paresaṃ baddhasīmaṃ sakalaṃ vā tassā padesaṃ vā anto katvā attano sīmaṃ bandhanti. **Sīmantarikaṃ ṭhapetvā sīmaṃ sammannituntī** ettha sace paṭhamataraṃ katassa vihārassa sīmā asammataṃ hoti, sīmāya upacāro ṭhapetabbo. Sace sammataṃ hoti, pacchimakotiyaṃ hatthamattā sīmantarikā ṭhapetabbā. Kurundiyaṃ vidatthimattampi, Mahāpaccariyaṃ caturaṅgulamattampi vaṭṭatīti vuttaṃ. Ekarukkhopi ca dvinnāṃ sīmānaṃ nimittaṃ hoti, so pana vaḍḍhanto sīmāsaṅkaraṃ karoti, tasmā na kātabbo.

Uposathabhedādikathā

149. **Cātuddasiko ca pannarasiko cāti** ettha cātuddasikassa pubbakicce “ajjuposatho cātuddaso”ti vattabbaṃ.

1. Lābutimbarusakādivappe (Sī)

Adhammenavaggaṇṭi-ādīsu sace ekasmiṃ vihāre catūsu bhikkhūsu vasantesu ekassa chandapārisuddhiṃ āharitvā tayo pārisuddhi-uposathaṃ karonti, tīsu vā vasantesu ekassa chandapārisuddhiṃ āharitvā dve pātimokkhaṃ uddisanti, **adhammena vaggaṇṭi** uposathakammaṃ hoti. Sace pana cattāropi sannipatitvā pārisuddhi-uposathaṃ karonti, tayo vā dve vā pātimokkhaṃ uddisanti, **adhammenasamaggaṇṭi** nāma hoti. Sace catūsu janesu ekassa pārisuddhiṃ āharitvā tayo pātimokkhaṃ uddisanti, tīsu vā janesu ekassa pārisuddhiṃ āharitvā dve pārisuddhi-uposathaṃ karonti, **dhammenavaggaṇṭi** nāma hoti. Sace pana cattāro ekattha vasantā sabbeva sannipatitvā pātimokkhaṃ uddisanti, tayo pārisuddhi-uposathaṃ karonti, dve aññamaññaṃ pārisuddhi-uposathaṃ karonti, **dhammenasamaggaṇṭi** nāma hotīti.

Pātimokkhuḍdesakathā

150. **Nidānaṃ uddisitvā avasesaṃ sutena sāvetabbanti** “suṇātu me bhante saṃgho -pa- āvikatā hissa phāsu hotī”ti imaṃ nidānaṃ uddisitvā “uddiṭṭhaṃ kho āyasmanto nidānaṃ, tatthāyasmante pucchāmi kaccittha parisuddhā, dutiyampi pucchāmi -pa- evameva dhārayāmīti¹. Sutā kho panāyasmantehi cattāro pārājikā dhammā -pa- avivadamānehi sikkhitabban”ti evaṃ avasesaṃ sutena sāvetabban. Etena nayena sesāpi cattāro pātimokkhuḍdesā veditabbā.

Savarabhayanti² aṭavimanussabhayaṃ. **Rājantarāyoti**-ādīsu sace bhikkhūsu “uposathaṃ karissāmā”ti nisīnesu rājā āgacchati, ayaṃ rājantarāyo. Corā āgacchati, ayaṃ corantarāyo. Davadāho vā āgacchati, āvāse vā aggi uṭṭhahati, ayaṃ aggantantarāyo. Megho vā uṭṭhethi, ogho vā āgacchati, ayaṃ udakantarāyo. Bahū manussā āgacchanti, ayaṃ manussantarāyo. Bhikkhuṃ yakkho gaṇhāti, ayaṃ amanussantarāyo. Byagghādayo caṇḍamigā āgacchanti, ayaṃ vāḷantarāyo. Bhikkhuṃ sappādayo ḍaṃsanti, ayaṃ sarīsapantarāyo. Bhikkhu gilāno vā hoti, kālaṃ vā karoti, verino vā taṃ māretukāmā gaṇhanti,

1. Dhārayāmīti vatvā (Syā)

2. Sañcarabhayanti (Syā)

ayaṃ jīvitantarāyo. Manussā ekaṃ vā bahū vā bhikkhū brahmacariyā cāvetukāmā gaṇhanti, ayaṃ brahmacariyantarāyo. Evarūpesu antarāyesu saṃkhittena pātimokkho uddisitaḥ, paṭhamo vā uddeso uddisitaḥ, ādimhi dve tayo cattāro vā. Ettha ca dutiyādīsu uddesesu yasmim̐ apariyosita antarāyo hoti, sopi suteneva sāvetabbo.

Anajjhithāti anāṇattā, ayācitā vā. Ajjhesanā cettha saṃghena sammatadhammajjhesakāyattā vā saṃghattherāyattā vā, tasmiṃ dhammajjhesake asati Saṃghattheraṃ āpucchitvā vā tena yācito vā bhāsituṃ labhati. Saṃghattherenāpi sace vihare bahū dhammakathikā honti, vārapaṭipāṭiyā vattabbā “tvaṃ dhammaṃ bhaṇa, dhammaṃ kathehi, dhammadānaṃ dehi”ti vā, vuttena tīhipi vidhīhi dhammo bhāsitaḥ. “Osārehī”ti vutto pana osāretumeva labhati. “Kathehī”ti vutto kathetumeva. “Sarabhaññaṃ bhaṇāhī”ti vutto sarabhaññaṃ eva. Saṃghattheropi ca uccatare āsane nisinnā yācituṃ na labhati. Sace upajjhāyo ceva saddhivihāriko ca honti, upajjhāyo ca na uccāsane nisinnā “bhaṇāhī”ti vadati, sajjhāyaṃ adhiṭṭhahitvā bhaṇitabbaṃ. Sace panettha daharā bhikkhū honti, tesāṃ “bhaṇāmī”ti bhaṇitabbaṃ.

Sace vihare saṃghatthero attanoyeva nissitake bhaṇāpeti, aññe madhurabhāṇakepi nājjhesati, so aññehi vattabbo “bhante asukaṃ nāma bhaṇāpema”ti. Sace “bhaṇāpethā”ti vā vadati, tuṇhī vā hoti, bhaṇāpetuṃ vaṭṭati. Sace pana paṭibāhati, na bhaṇāpetabbaṃ. Yadi anāgateyeva saṃghatthere dhammasavanaṃ āraddhaṃ, puna āgate ṭhapetvā āpucchanaḥ natthi. Osāretvā pana kathentena āpucchitvā vā aṭṭhapetvā vā kathetabbaṃ, kathentassa puna āgatepi eeva nayo.

Upanisinnakathāyapi saṃghattherova sāmī, tasmā tena sayāṃ vā kathetabbaṃ, añño vā bhikkhu “kathehī”ti vattabbo, no ca kho uccatare āsane nisinnena. Manussānaṃ pana “bhaṇāhī”ti vattum vaṭṭati. Manussā attano jānanakabhikkhuṃ āpucchanti, tena therāṃ āpucchitvā kathetabbaṃ. Sace saṃghatthero “bhante ime pañhaṃ pucchanti”ti puṭṭho

“kathēhī”ti vā bhaṇati, tuṇhī vā hoti, kathetum vaṭṭati. Antaraghare anumodanādīsupi eseṇa nayo. Sace saṃghatthero vihare vā antaraghare vā “maṃ anāpucchitvāpi katheyyāsī”ti anujānāti, laddhakappiyaṃ hoti, sabbattha vattum vaṭṭati.

Sajjhāyaṃ karontenāpi thero āpucchitabboeva. Ekaṃ āpucchitvā sajjhāyantassa aparō āgacchati, puna āpucchana-kiccaṃ natthi. Sace viṣaṃsaṃsāmiti ṭhapitassa āgacchati, puna ārabhantēnāpi āpucchitabbaṃ. Saṃghatthere anāgateyeṇa āradḍhaṃ sajjhāyantassāpi eseṇa nayo. Ekaṇa saṃghattherena “maṃ anāpucchāpi yathāsukhaṃ sajjhāyāhi”ti anuññāte yathāsukhaṃ sajjhāyitum vaṭṭati. Aññasmiṃ pana āgate taṃ āpucchitvāva sajjhāyitabbaṃ.

151. **Attanā vā attānaṃ sammannitabbanti** attanā vā attā sammannitabbo. Pucchantena pana paṇaṃ oloketvā sace attano upaddavo natthi vinayo pucchitabbo.

153. **Katēpi okāse puggalaṃ tulayitvāti** “atthi nu kho me ito upaddavo, natthi”ti evaṃ upaparikkhitvā. **Puramhākanti** paṭhamāṃ amhākaṃ. **Paṭikaccevāti** paṭhamatārameva. **Puggalaṃ tulayitvā okāsaṃ kātunti** “bhūtaṃ nu kho āpattim vadati, abhūtaṃ”ti evaṃ upaparikkhitvā okāsaṃ kātum anujānāmīti attho.

Adhammakammaṭṭikkosaṇādikathā

154. **Adhammakammaṃ** vuttanāyaṃeva. **Paṭikkositunti** vāretum. **Diṭṭhimpi āvikātunti** “adhammakammaṃ idaṃ na me khamatī”ti evaṃ aññassa santike attano diṭṭhim pakāsetum. **Catūhi pañcahīti**-ādi tesāṃ anupaddavatthāya vuttaṃ. **Sañcicca na sāventīti** yathā na suṇanti, evaṃ bhaṇissāmāti sañcicca saṇikaṃ uddisanti.

155. **Therādhikanti** therādhīnaṃ, therāyattaṃ bhavitunti attho, therādeyyantipi paṭho. Tasmā therena sayāṃ vā uddisitabbaṃ, añño vā ajjhesitabbo, ajjhesanavidhānañcetha dhammajjhesane vuttanāyaṃeva. **So**

na jānāti uposatham vāti-ādīsu cātuddasikapannarasikabhedenā duvidham saṃgha-uposathādibhedenā navavidhaṇṇa uposatham na jānāti, catubbidham uposathakammaṃ na jānāti, duvidham pātimokkham na jānāti, navavidham pātimokkhuddesaṃ na jānāti. **Yo tattha bhikkhu byatto paṭibalo**ti ettha kiñcāpi daharassāpi byattassa pātimokkho anuññāto, atha kho ettha ayamadhippāyo, sace therassa pañca vā cattāro vā tayo vā pātimokkhuddesā nāgacchanti, dve pana akhaṇḍā suvisadā vācuggatā honti, therāyattova pātimokkhā. Sace pana ettakampi visadam kātum na sakkoti, byattassa bhikkhuno āyatto hoti.

Sāmantā āvāsāti sāmantaṃ āvāsaṃ. **Sajjukanti** tadaheva āgamanatthāya. **Navam bhikkhum āṇāpetunti** ettha yo sakkoti uggaḥetum, evarūpo āṇāpetabbo, na bālo.

Pakkhagaṇanādi-uggahaṇṇānujānanakathā

156. **Katimī¹ bhanteti** ettha katinam pūraṇīti **katimī¹**. **Kālavatoti** kālasseva, pagevāti attho.

158. **Yam kālam saratīti** ettha sāyampi “ajjuposatho samannāharathā”ti ārocetum vaṭṭati.

159. **Therena bhikkhunā navam bhikkhum āṇāpetunti** etthāpi kiñci kammaṃ karonto vā sadākārameva eko vā bhāranittharaṇako vā sarabhāṇakadhammakathikādīsu aññataro vā na uposathāgārasamajjanattham āṇāpetabbo, avasesā pana vārena āṇāpetabbā. Sace āṇatto sammuñjaniṃ tāvakālikampi na labhati, sākhābhāṅgaṃ kappiyaṃ kāretvā sammajjitabbaṃ, tampi alabhantassa laddhakappiyaṃ hoti.

160. **Āsanapaññāpanāṇattiyampi vuttanayeneva āṇāpetabbo**. Āṇattena ca sace uposathāgāre āsanāni natthi, saṃghikāvāsato pi āharitvā paññāpetvā puna āharitabbāni. Āsanesu asati kaṭasārakepi taṭṭikāyopi paññāpetum vaṭṭati, taṭṭikāsupi asati

1. Katamī (Sī, Syā)

sākhābhaṅgāni kappiyaṃ kāretvā paññāpetabbāni, kappiyakārakaṃ alabhantassa laddhakappiyaṃ hoti.

161. Padīpakaraṇepi vuttanayeneva āṇāpetabbo. Āṇāpentena ca “asukasmim nāma okāse telam vā vaṭṭi vā kapallikā vā atthi, tam gahetvā karohi”ti vattabbo. Sace telādīni natthi, pariyesitabbāni. Pariyesitvā alabhantassa laddhakappiyaṃ hoti. Apica kapāle aggipi jāletabbo.

Disaṃgamikādivatthukathā

163. **San̄gahetabboti** “sādhū bhante āgatāttha, idha bhikkhā sulabhā sūpabyañjanaṃ atthi, vasatha anukkaṇṭhamānā”ti evaṃ piyavacanena saṅgahetabbo. Punappunam tathākaraṇavasena **anuggahetabbo**. “Āma vasissāmi”ti paṭivacanadāpanena **upalāpetabbo**. Atha vā catūhi paccayehi saṅgahetabbo ceva anuggahetabbo ca. Piyavacanena upalāpetabbo, kaṇṇasukhaṃ ālapitabboti attho. Cuṇṇādīhi **upaṭṭhāpetabbo**. **Āpatti dukkaṭassāti** sace sakalopi saṃgho na karoti, sabbesaṃ dukkaṭaṃ. Idha neva therā na daharā muccanti, sabbehi vārena upaṭṭhāpetabbo. Attano vāre anupaṭṭhahantassa āpatti. Tena pana mahātherānaṃ pariveṇasammajjanadantakaṭṭhadānādīni na sādītābāni, evampi sati mahātherehi sāyaṃpātaṃ upaṭṭhānaṃ āgantabbaṃ. Tena pana tesāṃ āgamaṇaṃ ñatvā paṭhamataraṃ mahātherānaṃ upaṭṭhānaṃ gantabbaṃ. Sacassa saddhimcarā bhikkhu-upaṭṭhākā atthi, “mayhaṃ upaṭṭhākā atthi, tumhe appossukkā viharathā”ti vattabbaṃ. Athāpissa saddhimcarā natthi, tasmimyeva pana vihare eko vā dve vā vattasampannā vadanti “mayhaṃ therassa kattabbaṃ karissāma, avasesā phāsu viharantū”ti, sabbesaṃ anāpatti.

So āvāso gantabboti uposathakaraṇatthāya anvaddhamāsaṃ gantabbo. So ca kho utuvasseyeva, vassāne pana yaṃ kattabbaṃ, tam dassetum **vassaṃ vasanti bālā abyattāti-ādimāha**. Tattha **na bhikkhave tehi bhikkhūhi tasmim āvāse vassaṃ vasitabbanti** purimikāya pātimokkhuddesakena vinā na vassaṃ upagantabbaṃ. Sace so vassūpagatānaṃ

pakkamati vā vibbhamati vā kālaṃ vā karoti, aññasmiṃ satiyeva pacchimikāya vasitum vaṭṭati, asati aññattha gantabbaṃ, agacchantānaṃ dukkaṭaṃ. Sace pana pacchimikāya pakkamati vā vibbhamati vā kālaṃ vā karoti, māsadvayaṃ vasitabbaṃ.

Pārisuddhidānakathā

164. **Kāyena viññāpeti**ti pārisuddhidānaṃ yena kenaci aṅgapaccaṅgena viññāpeti jānāpeti. Vācam¹ pana nicchāretum sakkonto vācāya viññāpeti, ubhayathā sakkonto kāyavācāhi. **Samghena tattha gantvā uposatho kātābboti** sace bahū tādisā gilānā honti, samghena paṭipāṭiyā ṭhatvā sabbe hatthapāse kātābbā. Sace dūre dūre honti, samgho nappahoti, taṃ divasaṃ uposatho na kātābbo, natveva vaggena samghena uposatho kātābbo.

Tattheva pakkamatīti samghamajjhaṃ anāgantvā tatova katthaci gacchati. **Sāmaṇero paṭijānāti**ti “sāmaṇero ahan”ti evaṃ paṭijānāti, bhūtaṃyeva vā sāmaṇerabhāvaṃ āroceti, pacchā vā sāmaṇerabhūmiyaṃ tiṭṭhatīti attho. Esa nayo sabbattha.

Samghappatto pakkamatīti sabbantimena paricchena uposathatthāya sannipatitānaṃ catunnaṃ bhikkhūnaṃ hatthapāsaṃ patvā pakkamati. Esa nayo sabbattha. Ettha ca ekena bahūnampi āhaṭṭa pārisuddhi āhaṭṭaṃ hoti. Sace pana so antarāmagge aññaṃ bhikkhuṃ disvā yesaṃ anena pārisuddhi gahitā, tesaṃ attano ca pārisuddhiṃ deti, tasseva pārisuddhi āgacchati, itarā pana bilāḷasaṅkhalikapārisuddhi nāma hoti, sā na āgacchati.

Sutto na ārocetīti āgantvā supati, “asukena pārisuddhi dinnā”ti na āroceti. **Pārisuddhihāraḷassa anāpattī**ti ettha sace saṅcicca nāroceti, dukkaṭaṃ āpajjati, pārisuddhi pana āhaṭṭaṃ hoti. Asaṅcicca anārocitattā panassa anāpatti, ubhinnampi ca uposatho katoyeva hoti.

1. Paṭivācam (Ka)

Chandadānakathā

165. Chandadānepi pārisuddhidāne vuttasadisoyeva vinicchayo.
Pārisuddhiṃ dentena chandampi dātunti ettha sace pārisuddhimeva deti, na chandaṃ, uposatho kato hoti. Yaṃ pana saṃgho aññaṃ kammaṃ karoti, taṃ akataṃ hoti. Chandameva deti, na pārisuddhiṃ, bhikkhusaṃghassa uposathopi kammampi katameva hoti, chandadāyakassa pana uposatho akato hoti. Sacepi koci bhikkhu nadiyā vā sīmāya vā uposathaṃ adhiṭṭhahitvā āgacchati, “kato mayā uposatho”ti acchitum na labhati, sāmaggī vā chando vā dātabbo.

167. **Saratipi uposathaṃ napi saratīti** ekadā sarati, ekadā na sarati. **Atthi neva saratīti** yo ekantaṃ neva sarati, tassa sammutidānakiccaṃ natthi. Anāgacchantopi kammaṃ na kopeti.

Saṃghuposathādikathā

168. **So deso sammajjitvāti** taṃ desaṃ sammajjitvā, upayogathe paccattaṃ. **Pāṇiyaṃ paribhojanīyanti**-ādi pana uttānatthameva. Kasmā panetaṃ vuttaṃ? Uposathassa pubbakaraṇādiddassanatthaṃ. Tenāhu Aṭṭhakathācariyā—

“Sammajjanī padīpo ca, udakaṃ āsanena ca.
 Uposathassa etāni, ‘pubbakaraṇaṃ’ti vuccati”.

Iti imāni cattāri ‘pubbakaraṇaṃ’ti akkhātāni.

“Chandapārisuddhi-utukkhānaṃ, bhikkhugaṇaṇā ca ovādo.
 Uposathassa etāni, ‘pubbakiccaṃ’ti vuccati”.

Iti imāni pañca pubbakaraṇato pacchā kattabbāni ‘pubbakiccaṃ’ti akkhātāni.

“Uposatho yāvatikā ca bhikkhū kammappattā,
 Sabhāgāpattiyo ca na vijjanti.
 Vajjanīyā ca puggalā tasmim na honti,
 ‘Pattakallan’ti vuccati”.

Iti imāni cattāri ‘pattakallan’ti akkhātānīti.

Tehi saddhinti tehi āgatehi saddhim etāni pubbakaraṇādīni katvā uposatho kātabbo. **Ajja me uposathoti** ettha sace pannaraso hoti, “ajja me uposatho pannaraso”tipi adhiṭṭhātum vaṭṭati. Cātuddasikepi ese va nayo.

Āpattipaṭikammavidhikathā

169. **Bhagavatā paññattaṃ na sāpattikena uposatho kātabboti** idaṃ “yassa siyā āpatti”ti-ādivacaneneva pārisuddhidānapaññāpanena ca pārisuddhi-uposathapaññāpanena ca paññattaṃ hotīti veditabbaṃ. **Itthannāmaṃ āpattinti** thullaccayādīsu ekissā nāmaṃ gahetvā “thullaccayaṃ āpattiṃ pācittiyaṃ āpattin”ti evaṃ vattabbaṃ. **Taṃ paṭidesemi**ti idaṃ “taṃ tumhamūle, taṃ tuyhamūle paṭidesemi”ti vuttepi suvuttameva hoti. **Passasīti** idaṃ “passasi āvuso taṃ āpattiṃ, passatha bhante taṃ āpattin”ti evaṃ vattabbaṃ. **Āma passāmīti** idaṃ pana “āma bhante passāmi, āma āvuso passāmī”ti evaṃ vuttampi suvuttameva hoti. **Āyatiṃ saṃvareyyāsīti** ettha pana sace vuḍḍhataro, “āyatiṃ saṃvareyyāthā”ti vattabbo. Evaṃ vuttana pana “sādhu suṭṭhu saṃvarissāmī”ti vattabbameva.

Yadā nibbematikoti ettha sace panesa nibbematiko na hoti¹, vatthum kittetvāva desetum vaṭṭatīti Andhakaṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ. Tatrāyaṃ desanāvidhi, sace meghacchanne sūriye “kālo nu kho no”ti vematiko bhuñjati, tena bhikkhunā “ahaṃ bhante vematiko bhuñjīm”, sace kālo atthi, “sambahulā dukkaṭā āpattiyo āpannomhi”, no ce atthi, “sambahulā pācittiyā āpannomhi”ti evaṃ vatthum kittetvā “ahaṃ bhante yā tasmim vatthusmim sambahulā dukkaṭā vā pācittiyā vā āpattiyo āpanno, tā tumhamūle paṭidesemi”ti vattabbaṃ², esa nayo sabbāpattīsu.

Na bhikkhave sabhāgā āpattīti ettha yaṃ dvepi janā vikālabhojanādīnā sabhāgavatthunā āpattiṃ āpajjanti, evarūpā vatthusabhāgā

1. Hoti (Ka)

2. Evaṃ desetabbaṃ. (Ka)

“sabhāgā”ti vuccati. Vikālabhojanapaccayā āpannaṃ pana anārittabhojanapaccayā āpannassa santike desetum vaṭṭati. Yāpi cāyaṃ vatthusabhāgā, sāpi desitā sudesitāva. Aññaṃ pana desanapaccayā desako, paṭiggahaṇapaccayā paṭiggahako cāti ubhoṃpi dukkaṭaṃ āpajjanti. Taṃ nānāvattukaṃ hoti, tasmā aññaṃaññaṃ desetum vaṭṭati.

170. **Sāmanto bhikkhu evamassa vacanīyoti** ettha sabhāgoyeva vattabbo. Visabhāgassa hi vuccamāne bhaṇḍanakalahasaṃghabhedādīnīpi honti, tasmā tassa avatvā “ito vuṭṭahitvā paṭikarissāmī”ti ābhogaṃ katvā uposatho kātābbo Andhakaṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ.

Anāpattipannarasakādīkathā

172. Anāpattipannarasake **te na jānimsūti** sīmaṃ okkantāti vā okkamantīti vāti na jānimsu. **Athaññe āvāsikā bhikkhū āgacchantīti** gāmaṃ vā araññaṃ vā kenaci karaṇīyena gantvā tesāṃ nisinnaṭṭhānaṃ āgacchanti. **Vaggā samaggasaññīnōti** tesāṃ sīmaṃ okkantattā vaggā sīmaṃ okkantabhāvassa ajānanato samaggasaññīno.

173. Vaggāvaggasaññīpannarasake **te jānantīti** pabbate vā thale vā ṭhitā sīmaṃ okkante vā okkamante vā passanti. Vematikapannarasakaṃ uttānameva.

175. Kukkuccapakatapannarasake yathā icchāya abhibhūto “icchāpakato”ti vuccati, evaṃ pubbabhāge sannitṭhānaṃ katvāpi karaṇakkhaṇe akappiye akappiyasaññitāsaṅkhātena kukkuccena abhibhūtā “kukkuccapakatā”ti veditabbā.

176. Bhedapurekkhāpannarasake akusalabalavatāya thullaccayaṃ vuttaṃ.

Sīmokkantikaṇḍikālakathā

177. Āvāsikena-āgantukaṇḍikāle yathā purime āvāsikena-āvāsikaṇḍikāle “te na jānanti, athaññe āvāsikā”ti-ādi vuttaṃ, evaṃ “te na jānanti, athaññe āgantukā”ti-ādinā

nayena sabbam veditabham. Āgantukena-āvāsikaṭṭhale pana yathā purimaṭṭhale “āvāsikā bhikkhū sannipatanti”ti āgataṃ, evaṃ “āgantukā bhikkhū sannipatanti”ti ānetabham. Āgantukena-āgantukaṭṭhale pana ubhayapadesu āgantukavasena yojetabboti.

178. **Āvāsikānaṃ bhikkhūnaṃ cātuddaso hoti, āgantukānaṃ pannarasoti** ettha yesaṃ pannaraso, te tiroraṭṭhato vā āgatā, atītaṃ vā uposathaṃ cātuddasikaṃ akāmsūti veditabbā. **Āvāsikānaṃ anuvattitabbanti** āvāsikehi “ajjuposatho cātuddaso”ti pubbakicce kariyamāne anuvattitabbam, na paṭikkosittabbam. **Na akāmā dātabbā**ti na anicchāya dātabbā.

Liṅgādidassanakathā

179. **Āvāsikākāraṇanti** āvāsikānaṃ ākāraṃ. Esa nayo sabbattha. **Ākāro** nāma yena tesam “vattasampannā vā na vā”ti ācārasaṇṭhānaṃ gayhati. **Liṅgaṃ** nāma yaṃ te tattha tattha līne gamayati, adissamānepi jānāpetīti attho. **Nimittaṃ** nāma yaṃ disvā te atthīti ñāyanti. **Uddeso nāma** yena te evarūpaparikkhārāti uddisanti, apadesaṃ labhanti attho. Sabbametaṃ supaññattamaṇcapīṭhādīnañceva padasaddādīnañca adhivacanam, yathāyogaṃ pana yojetabbam. **Āgantukākārādisupi** eseṃ nayo. Tattha **aññātakanti** aññesaṃ santakaṃ. **Pādānaṃ dhotam udakanissekanti** pādānaṃ dhotānaṃ udakanissekaṃ. Bahuvacanassa ekavacanam veditabbam. Pādānaṃ dhota-udakanissekanti vā pāṭho, pādānaṃ dhovana-udakanissekanti attho.

180. Nānāsaṃvāsakādivatthūsu **samānasaṃvāsakadiṭṭhanti** “samānasaṃvāsakā ete”ti diṭṭhiṃ. **Na pucchanti**ti tesam laddhiṃ na pucchanti, apucchitvā vattapaṭipattiṃ katvā ekato uposathaṃ karonti. **Nābhivitaranti**ti nānāsaṃvāsakabhāvaṃ maddituṃ abhibhavituṃ na sakkonti, taṃ diṭṭhiṃ na nissajjāpentīti attho.

Nagantabbagantabbavārakathā

181. **Sabhikkhukā āvāsā**ti yasmim āvāse uposathakārakā bhikkhū atthi, tamhā āvāsā yaṃ na sakkoti tadaheva

āgantum, so āvāso uposatham akatvā na gantabbo. **Aññatra saṃghenā**ti saṃghappahonakehi bhikkhūhi vinā. **Aññatra antarāyā**ti pubbe vuttam dasavidham antarāyam vinā. Sabbantimena pana paricchedena attacattutthena¹ antarāye vā sati gantum vaṭṭati. **Anāvāsoti** navakammasālādiko yo koci padeso. Yathā ca āvāsādayo na gantabbā, evaṃ sace vihāre uposatham karonti, uposathādhiṭṭhānattham sīmāpi nadīpi na gantabbā. Sace panettha koci bhikkhu hoti, tassa santikam gantum vaṭṭati. Vissatṭha-uposathāpi āvāsā gantum vaṭṭati, evaṃ gato adhiṭṭhātumpi labhati. Āraññakenāpi bhikkhunā uposathadivase gāme piṇḍāya caritvā attano vihārameva āgantabbam, sace aññaṃ vihāram okkamati, tattha uposatham katvāva āgantabbam, akatvā na vaṭṭati.

182. **Yaṃ jaññā sakkomi ajjeva gantun**tiyaṃ jāneyya “ajjeva tattha gantum sakkomī”ti, evarūpo āvāso gantabbo. Tattha bhikkhūhi saddhim uposatham karontenāpi hi iminā neva uposathantarāyo kato bhavissatīti.

Vajjanīyapuggalasandassanakathā

183. **Bhikkhuniyā nisinnaparisāyā**ti-ādīsu hatthapāsūpagamanameva pamāṇam. **Aññatra avuṭṭhitāya parisāyā**ti idam hi pārivāsiyapārisuddhidānam nāma parisāya vuṭṭhitakālato paṭṭhāya na vaṭṭati, avuṭṭhitāya pana vaṭṭati. Tenāha “aññatra avuṭṭhitāya parisāyā”ti. Tassa lakkhaṇam Bhikkhunivibhaṅge pārivāsiyachandadānavanṇanato gahetabbam. **Anuposatheti** cātuddasiko ca pannarasiko cāti ime dve uposathe ṭhapetvā aññasmiṃ divase. **Aññatra saṃghasāmaggiyā**ti yā Kosambakabhikkhūnam viya bhinne saṃghe puna saṃghasāmaggi kariyati, tathārūpiṃ saṃghasāmaggiṃ ṭhapetvā. Tadā ca “suṇātu me bhante saṃgho ajjuposatho sāmaggi”ti vatvā kātabbo. Ye pana kismiñcideva appamattake uposatham ṭhapetvā puna samaggā honti, tehi uposatheyeva kātabboti.

Uposathakkhandhakavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. ...attacattutthena attapañcamena vā (Ka), attacattutthena vā attapañcamena vā (Syā)

3. Vassūpanāyikakkhandhaka

Vassūpanāyikānujānanakathā

184. Vassūpanāyikakkhandhake **apaññattoti** ananuññāto, asaṁvihito vā. **Te idha bhikkhū**ti te bhikkhū, idhasaddo nipātamatto. **Saṅghātaṁ āpādentā**ti vināsaṁ āpādentā. **Saṁkasāyissantī**ti appossukkā nibaddhavāsaṁ vasissanti. **Sakuntakā**ti sakuṇā. **Vassāne vassaṁ upagantunti** vassānanāmake temāse vassaṁ upagantabbanti attho. **Kati nu kho vassūpanāyikā**ti kati nu kho vassūpagamanāni. **Aparajjugatāyā**ti ettha aparajju gatāya assāti aparajjugatā, tassā aparajjugatāya, atikkantāya aparasmim divaseti attho. Dutīyanayepi māsō gatāya assāti **māsagatā**, tassā māsagatāya, atikkantāya māse paripuṇṇeti attho. Tasmā āsālhipuṇṇamāya anantare pāṭipadadivase, āsālhipuṇṇamito vā aparāya puṇṇamāya anantare pāṭipadadivaseyeva vihāraṁ paṭijaggitvā pānīyaṁ paribhojanīyaṁ upaṭṭhapetvā sabbaṁ cetiyavandanādisāmīcikkammaṁ niṭṭhāpetvā “imasmiṁ vihāre imaṁ temāsaṁ vassaṁ upemī”ti sakim vā dvattikkhattuṁ vā vācaṁ nicchāretvā vassaṁ upagantabbam.

Vassānecārikāpaṭikkhepādikathā

185-6. **Yo pakkameyyā**ti ettha anapekkhagamanena vā aññattha aruṇaṁ uṭṭhāpanena vā āpatti veditabbā. **Yo atikkameyyā**ti ettha vihāragāṇanāya āpattiyo veditabbā. Sace hi taṁ divasaṁ vihārasatassa upacāraṁ okkamitvā atikkamati, sataṁ āpattiyo. Sace pana vihārūpacāraṁ atikkamitvā aññassa vihārasa upacāraṁ anokkamitvā nivattati, ekā eva āpatti. Kenaci antarāyena purimikaṁ anupagatena pacchimikā upagantabbā.

Vassaṁ ukkaḍḍhitukāmoti vassanāmakam paṭhamamāsaṁ ukkaḍḍhitukāmo, sāvaṇamāsaṁ akatvā puna āsālhimāsameva kattukāmoti attho. **Āgame junḥeti** āgame māseti attho. **Anujānāmi bhikkhave rājūnaṁ anuvattitunti** ettha vassukkaḍḍhane bhikkhūnaṁ kaci parihāni nāma natthīti

anuvattitum̐ anuññātaraṃ, tasmā aññasmimpi dhammike kamme anuvattitabbaṃ. Adhammike pana na kassaci anuvattitabbaṃ.

Sattāhakaraṇīyānujānanakathā

187-8. Sattāhakaraṇīyesu **sattāhakaraṇīyena gantunti** sattāhabbhantare yaṃ kattabbaṃ, taṃ sattāhakaraṇīyaṃ, tena sattāhakaraṇīyena karaṇabhūtena gantum̐ anujānāmīti attho. **Pahite gantunti** imehi sattahi bhikkhu-ādīhi dūte pahiteyeva gantum̐ anujānāmīti attho. **Sattāhaṃ sannivatto kātabboti** sattāheyeva sannivattitabbo, aṭṭhamo aruṇo tattheva na uṭṭhāpetabboti attho.

Bhikkhunisaṃghaṃ uddissāti ito paṭṭhāya vaccakuṭi jantāgharaṃ jantāgharasālāti imāni tīṇi parihīnāni.

189. **Udositādīni** udositasikkhāpadādīsu vuttāneva. **Rasavatīti** bhattagehaṃ vuccati. **Vāreyyaṃ** Saṅgarittasikkhāpade vuttameva. **Purāyaṃ suttanto palujjati**ti yāva ayaṃ suttanto na palujjati, yāva ayaṃ suttanto na vinassati. **Aññātaraṃ vā panassa kiccaṃ hoti karaṇīyaṃ vāti** etena parisāṅkhataṃ yaṃkiñci karaṇīyaṃ saṅgahitaṃ hoti. Sabbattha ca “icchāmi dānañca dātum̐ dhammañca sotum̐ bhikkhū ca passitum̐”ti imināva kappiyavacanena pesite gantabbaṃ, etesaṃ vā vevacanena. Peyyālakkaṃ pana evaṃ veditabbo, yathā “upāsakena saṃghaṃ uddissa viharādayo kārāpitā honti, sambahule bhikkhū uddissa, ekaṃ bhikkhum̐ uddissa, bhikkhunisaṃghaṃ uddissa, sambahulā bhikkhuniyo, ekaṃ bhikkhunim̐, sambahulā sikkhamānāyo, ekaṃ sikkhamānaṃ, sambahule sāmaṇere, ekaṃ sāmaṇeraṃ, sambahulā sāmaṇeriyo, ekaṃ sāmaṇerim̐ uddissa attano atthāya nivesanaṃ kārāpitaṃ hoti”ti vuttaṃ, evameva “upāsikāya, bhikkhunā, bhikkhuniyā, sikkhamānāya, sāmaṇerena, sāmaṇeriyā saṃghaṃ uddissā”ti sabbaṃ vattabbaṃ. Etesu sattappakāresu karaṇīyesu pahite gantabbaṃ.

Pañcannaṃappahitepi-anujānanakathā

193. **Pañcannaṃ sattāhakaraṇīyenāti** etesaṃ bhikkhu-ādīnaṃ sahadhammikaṇaṃ “gilānabhattaṃ vā gilānupaṭṭhākabhattaṃ vā bhesajjaṃ vā

pariyesissāmi, pucchissāmi vā upaṭṭhahissāmi vā”ti evamādinā parato vitthāretvā dassitena kāraṇena appahitepi gantabbaṃ, ¹pageva pahite. Bhikkhu gilāno hoti, anabhirati uppannā hoti, kukkucchaṃ uppannaṃ hoti, diṭṭhigataṃ uppannaṃ hoti, garudhammaṃ ajjhāpanno hoti parivāsāraho, mūlāya paṭikassanāraho hoti, mānattāraho, abbhānāraho, saṃgho kammaṃ kattukāmo hoti, kataṃ vā saṃghena kammaṃ hotīti etehi dasahi kāraṇehi bhikkhussa santikaṃ gantabbaṃ. Bhikkhuniyā santikaṃ navahi kāraṇehi gantabbaṃ, sikkhamānāya santikaṃ chahi—dito catūhi, sikkhā kuppitā hoti, upasampajjitukāmo hotīti. Sāmaṇerassāpi chahi—ādito catūhi, vassam pucchitukāmo upasampajjitukāmo hotīti. Sāmaṇeriyā upasampadaṃ apānetvā sikkhāpadaṃ dātukāmo hotīti iminā saddhim pañcahi¹. Parato mātāpitūnaṃ anuññātāṭṭhānēpi ese va nayo. Andhakaṭṭhakathāyaṃ pana “ye mātāpitūnaṃ upaṭṭhakā ñātakā vā aññātakā vā, tesampi appahite gantuṃ vaṭṭati”ti vuttaṃ, taṃ neva Aṭṭhakathāyaṃ, na Pāḷiyā vuttaṃ, tasmā na gahetabbaṃ.

Pahiteyeva-anujānanakathā

199. **Bhikkhugatikoti** ekasmiṃ vihāre bhikkhūhi saddhim vasanakaपुरiso. **Undriyatīti** palujjati. **Bhaṇḍaṃ chedāpitanti** dabbasambhārabhaṇḍaṃ chedāpitaṃ. **Āvahāpeyyunti** āharāpeyyuṃ. **Dajjāhanti** dajje ahaṃ. **Saṃghakaraṇīyenāti** ettha yaṃkiñci uposathāgārādīsu senāsanesu cetiyachattavedikādīsu vā kattabbaṃ, antamaso bhikkhuno puggalikaśenāsanampi, sabbaṃ saṃghakaraṇīyameva. Tasmā tassa nipphādanatthaṃ dabbasambhārādīni vā āharitūṃ vaḍḍhakāpabhutānaṃ bhattavetanādīni vā dāpetuṃ gantabbaṃ.

Ayaṃ panettha Pāḷimuttakaratticchedavinicchayo—
dhammasavanatthāya animantitena gantuṃ na vaṭṭati. Sace ekasmiṃ mahāvāse paṭhamāmyeva katikā katā hoti “asukadivasam nāma sannipatitabban”ti, nimantitoyeva nāma hoti, gantuṃ vaṭṭati. “Bhaṇḍakaṃ dhovissāmi”ti gantuṃ na vaṭṭati. Sace

1-1. Ettakā Pāḷi Sī-Syā-potthakesu natthi.

pana ācariyupajjhāyā pahiṇanti, vaṭṭati. Nātidūre vihāro hoti, tattha gantvā ajjeva āgamiṣṣāmīti sampāpuṇitum na sakkoti, vaṭṭati.

Uddesaparipucchādīnaṃ atthāyapi gantum na vaṭṭati. “Ācariyaṃ passiṣṣāmī”ti pana gantum labhati. Sace pana naṃ ācariyo “ajja mā gacchā”ti vadati, vaṭṭati. Upaṭṭhākakulaṃ vā ñātikulaṃ vā dassanāya gantum na labhatīti.

Antarāye anāpattivassacchedakathā

201. **Yena gāmo, tena gantunti**-ādīsu sace gāmo avidūraṃ gato¹ hoti. Tattha piṇḍāya caritvā vihārameva āgantvā vasitabbaṃ. Sace dūraṃ gato, sattāhavārena aruṇo uṭṭhāpetabbo. Na sakkā ce hoti, tatveva sabhāgaṭṭhāne vasitabbaṃ. Sace manussā yathāpavattāni salākabhaddādīni denti, “na mayaṃ tasmim vihare vasimhā”ti vattabbā. “Mayaṃ viharassa vā pāsādassa vā na dema, tumhākaṃ dema, yattha katthaci vasitvā bhuñjathā”ti vutte pana yathāsukhaṃ bhuñjitabbaṃ, tesāmyeva taṃ pāpuṇāti. “Tumhākaṃ vasanaṭṭhāne pāpuṇāpetvā bhuñjathā”ti vutte pana yattha vasanti, tattha netvā vassaggena pāpuṇāpetvā bhuñjitabbaṃ.

Sace pavāritakāle vassāvāsikaṃ denti, yadi sattāhavārena aruṇaṃ uṭṭhāpayimsu, gahetabbaṃ. Chinnavassehi pana “na mayaṃ tattha vasimha, chinnavassā mayan”ti vattabbā. Yadi “yesaṃ amhākaṃ senāsanaṃ pāpitaṃ, te gaṇhantū”ti vadanti, gahetabbaṃ. Yaṃ pana vihare upanikkhattakaṃ mā vinassīti idha āhaṭaṃ cīvaraḍḍivebhaṅgiyabhaṇḍaṃ, taṃ tattheva gantvā apaloketvā bhājetabbaṃ. “Ito ayyānaṃ cattāro paccaye dethā”ti kappiyakārakānaṃ dinne khattavatthu-ādike tatrappādepi eseva nayo. Saṃghikaṃ hi vebhaṅgiyabhaṇḍaṃ antovihāre vā bahisīmāya vā hotu, bahisīmāya ṭhitānaṃ apaloketvā bhājetum na vaṭṭati. Ubhayattha ṭhitampi pana antosīmāya ṭhitānaṃ apaloketvā bhājetum vaṭṭatiyeva.

1. Avidūrato (Sī)

Saṃghabhede-anāpattivassacchedakathā

202. **Saṃgho bhinnoti** ettha bhinne saṃghe gantvā karaṇīyaṃ natthi, yo pana “bhijjissatī”ti āsaṅkito, taṃ sandhāya “bhinno”ti vuttaṃ. **Sambahulāhi bhikkhunīhi saṃgho bhinnoti** ettha na bhikkhunīhi saṃgho bhinnoti daṭṭhabbo, vuttañhetam “na kho Upāli bhikkhunī saṃgham bhindatī”ti. Etā pana nissāya anubalam katvā yaṃ saṃgham “bhikkhū bhindeyyun”ti āsaṅkā hoti, taṃ sandhāyetam vuttaṃ.

Vajādisuvassūpagamanakathā

203. **Vajoti gopālakānaṃ nivāsaṭṭhānaṃ. Yena vajoti** ettha vajena saddhiṃ gatassa vassacchede anāpatti.

Upakaṭṭhāyāti āsannāya. **Satthe vassam upagantunti** ettha vassūpanāyikadivase tena bhikkhunā upāsakā vattabbā “kuṭikā laddhum vaṭṭatī”ti. Sace karitvā denti, tattha pavisitvā “idha vassam upemī”ti tikkhattum vattabbaṃ. No ce denti, sālāsaṅkhepena ṭhitasakaṭassa heṭṭhā upagantabbaṃ. Tampi alabhantena ālayo kātabbo, satthe pana vassam upagantum na vaṭṭati. Ālayo nāma “idha vassam vasissāmī”ti cittuppādamattam. Sace maggappaṭipanneyeva satthe pavāraṇadivaso hoti, tattheva pavāretabbaṃ. Atha sattho antovasseyeva bhikkhunā patthitaṭṭhānaṃ patvā atikkamati, patthitaṭṭhāne vasitvā tattha bhikkhūhi saddhiṃ pavāretabbaṃ. Athāpi sattho antovasseyeva antarā ekasmiṃ gāme tiṭṭhati vā vippakirati vā, tasmiṃyeva gāme bhikkhūhi saddhiṃ vasitvā pavāretabbaṃ, apavāretvā tato paraṃ gantum na vaṭṭati.

Nāvāyaṃ vassam upagacchantenāpi kuṭiyaṃyeva upagantabbaṃ. Pariyesitvā alabhantena ālayo kātabbo. Sace antotemāsaṃ nāvā samuddeyeva hoti, tattheva pavāretabbaṃ. Atha nāvā kūlam labhati, ayaṅca parato gantukāmo hoti, gantum na vaṭṭati. Nāvāya laddhagāmeyeva vasitvā bhikkhūhi saddhiṃ pavāretabbaṃ. Sacepi nāvā anutīrameva aññattha gacchati, bhikkhu ca paṭhamam laddhagāmeyeva vasitukāmo, nāvā gacchatu, bhikkhunā tattheva vasitvā bhikkhūhi saddhiṃ pavāretabbaṃ.

Iti vaje satthe nāvāyanti tīsu ṭhānesu natthi vassacchede āpatti, pavāretuñca labhati. Purimesu pana “vālehi ubbālḥā hontī”ti-ādīsu saṁghabhedapariyantesu vatthūsu kevalaṁ anāpatti hoti, pavāretuṁ pana na labhati.

204. **Na bhikkhave rukkhasusireti** ettha suddhe rukkhasusireyeva na vaṭṭati, mahantassa pana rukkhasusirassa anto padaracchadanaṁ kuṭikaṁ katvā pavisanadvāraṁ yojetvā upagantuṁ vaṭṭati. Rūkkhaṁ chinditvā khāṇukamatthake padaracchadanaṁ kuṭikaṁ katvāpi vaṭṭatiyeva. **Rukkhaṇi** vaṭṭati etthāpi suddhe viṭapamatte na vaṭṭati. Mahāviṭape pana aṭṭakaṁ bandhitvā tattha padaracchadanaṁ kuṭikaṁ katvā upagantabbaṁ. **Asenāsanikenāti** yassa pañcannaṁ chadanānaṁ aññatarena channaṁ yojitadvārabandhanaṁ senāsanaṁ natthi, tena na upagantabbaṁ. **Na bhikkhave chavakuṭikāyanti** chavakuṭikā nāma ṭaṅkitamañcādibhedā kuṭi, tattha upagantuṁ na vaṭṭati. Susāne pana aññaṁ kuṭikaṁ katvā upagantuṁ vaṭṭati. **Na bhikkhave chatteti** etthāpi catūsu thambhesu chatthaṁ ṭhapetvā āvaraṇaṁ katvā dvāraṁ yojetvā upagantuṁ vaṭṭati, chattaṁ kuṭikā nāmesā hoti. **Cāṭiyāti** etthāpi mahantena kapallena chatte vuttanayena kuṭim katvā upagantuṁ vaṭṭati.

Adhammikakatikādikathā

205. **Evarūpā katikāti** ettha aññāpi yā īdisī adhammikā katikā hoti, sā na katabbāti attho. Tassā lakkhaṇaṁ Mahāvibhaṅge vuttaṁ.

207-8. **Paṭissave ca āpatti dukkaṭassāti** ettha na kevalaṁ “imaṁ temāsaṁ idha vassaṁ vasathā”ti etasseva paṭissave āpatti, “imaṁ temāsaṁ bhikkhaṁ gaṇhatha, ubhopi mayaṁ idha vassaṁ vasissāma, ekato uddisāpessāma”ti evamādināpi tassa tassa paṭissave dukkaṭaṁ, tañca kho paṭhamāṁ suddhacittassa pacchā viśamvādanapaccayā, paṭhamampi asuddhacittassa pana paṭissave pācittiyāṁ, viśamvādane dukkaṭanti pācittiyena saddhim dukkaṭaṁ yujjati.

So **tadaheva akaraṇīyoti**-ādīsu sace vassaṃ anupagantvā vā pakkamati, upagantvā vā sattāhaṃ bahiddhā vītināmeti, purimikā ca na paññāyati, paṭissave ca āpatti. Vassaṃ upagantvā pana aruṇaṃ anuṭṭhāpetvā tadaheva sattāhakarāṇīyena pakkamantassāpi antosattāhe nivattantassa anāpatti. Ko pana vādo dvīhatīhaṃ vasitvā antosattāhe nivattantassa. **Dvīhatīhaṃ vasitvā**ti etthāpi nirapekkheneva upacārātikkame vassacchedo veditabbo. Sace idha vasissāmīti ālayo atthi, asatiyā pana vassaṃ na upeti, gahitasenāsaṇaṃ suggahitaṃ, chinnavasso na hoti, pavāretuṃ labhatiyeva.

Sattāhaṃ anāgatāya pavāraṇāyāti ettha navamito paṭṭhāya gantuṃ vaṭṭati, āgacchatu vā mā vā, anāpatti. Sesāṃ uttānamevāti.

Vassūpanāyikakkhandhakavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Pavāraṇākkhandhaka

Aphāsukavīhārakathā

209. Pavāraṇākkhandhake **neva ālapeyyāma na sallapeyyāmāti** ettha **ālāpo** nāma paṭhamavacanaṃ. **Sallāpo** pacchimavacanaṃ. **Hatthavilaṅghakenāti** hatthukkhepakena. **Pasusaṃvāsanti** pasūnaṃ viya saṃvāsaṃ. Pasavopi hi attano uppannaṃ sukhadukkhāṃ aññaṃaññaṃ na ārocenti, paṭisanthāraṃ na karonti, tathā etepi na akaṃsu. Tasmā nesaṃ saṃvāso “pasusaṃvāso”ti vuccati. Esa nayo sabbattha. **Na bhikkhave mūgabbataṃ titthiyasamādānanti** imaṃ temāsaṃ na kathetabbanti evarūpaṃ vatasamādānaṃ na kātabbaṃ, adhammakatikā hesā. **Aññaṃaññaṃ anulomatāti** aññaṃaññaṃ vattuṃ anulomabhāvo. Vadantu maṃ āyasmantoti hi vadantaṃ sakkā hoti kiñci vattuṃ, na itaraṃ. **Āpattivuṭṭhānatā vinayapurekkhāratāti** āpattīhi vuṭṭhānabhāvo vinayaṃ purato katvā caraṇabhāvo. “Vadantu maṃ āyasmanto”ti hi evaṃ vadanto āpattīhi vuṭṭhahissati, vinayaṃ purakkhatvā viharissatīti¹ vuccati.

210. **Suṇātu me bhante saṃgho, ajja pavāraṇā, yadi saṃghassa pattakallaṃ, saṃgho pavāreyyāti** ayaṃ sabbasaṅgāhikā nāma ñatti, evaṃhi vutte tevācikaṃ dhevācikaṃ ekavācikaṃ pavāretuṃ vaṭṭati, samānavassikaṃ na vaṭṭati. Tevācikaṃ pavāreyyāti vutte pana tevācikameva vaṭṭati, aññaṃ na vaṭṭati. Dhevācikaṃ pavāreyyāti vutte dhevācikaṃ tevācikaṃ vaṭṭati, ekavācikaṃ samānavassikaṃ na vaṭṭati. Ekavācikaṃ pavāreyyāti vutte pana ekavācikaḍḍhevācikaṃ vaṭṭanti, samānavassikameva na vaṭṭati. Samānavassikanti vutte sabbāṃ vaṭṭati.

211. **Acchantīti** nisinnāva honti, na uṭṭhahanti. **Tadamantarāti** tadantarā, tāvatakaṃ² kālanti attho.

1. Viharatīti (Sī, Syā)

2. Tāvattakaṃ (Syā)

Pavāraṇābheda-kathā

212. **Cātuddasikā ca pannarasikā cāti** ettha cātuddasikāya ‘ajja pavāraṇā cātuddasī’ti evaṃ pubbakiccaṃ kātabbhaṃ, pannarasikāya “ajja pavāraṇā pannarasī”ti.

Pavāraṇakammesu sace ekasmiṃ vihāre pañcasu bhikkhūsu vasantesu ekassa pavāraṇaṃ āharitvā cattāro gaṇaṇattim̐ ṭhapetvā pavārenti, catūsu tīsu vā vasantesu ekassa pavāraṇaṃ āharitvā tayo vā dve vā saṃghaṇattim̐ ṭhapetvā pavārenti, sabbametaṃ adhammenavaggaṃ pavāraṇakammaṃ.

Sace pana sabbepi pañca janā ekato sannipatitvā gaṇaṇattim̐ ṭhapetvā pavārenti, cattāro tayo vā dve vā vasantā ekato sannipatitvā saṃghaṇattim̐ ṭhapetvā pavārenti, sabbametaṃ adhammenasamaggaṃ pavāraṇakammaṃ.

Sace pañcasu janesu ekassa pavāraṇaṃ āharitvā cattāro saṃghaṇattim̐ ṭhapetvā pavārenti, catūsu tīsu vā ekassa pavāraṇaṃ āharitvā tayo vā dve vā gaṇaṇattim̐ ṭhapetvā pavārenti, sabbametaṃ dhammenavaggaṃ pavāraṇakammaṃ.

Sace pana sabbepi pañca janā ekato sannipatitvā saṃghaṇattim̐ ṭhapetvā pavārenti, cattāro vā tayo vā ekato sannipatitvā gaṇaṇattim̐ ṭhapetvā pavārenti, dve aññamaññaṃ pavārenti, ekako vasanto adhiṭṭhānapavāraṇaṃ karoti, sabbametaṃ dhammenasamaggaṃ nāma pavāraṇakammanti.

Pavāraṇādānānujānanakathā

213. **Dinnā hoti pavāraṇāti** ettha evaṃ dinnāya pavāraṇāya pavāraṇāhārakena saṃghaṃ upasaṅkamitvā evaṃ pavāretabbaṃ “tisso bhante bhikkhu saṃghaṃ pavāreti diṭṭhena vā sutena vā parisāṅkāya vā, vadatu taṃ bhante saṃgho anukampaṃ upādāya, passanto paṭikarissati. Dutiyampi. Tatiyampi bhante Tisso bhikkhu saṃghaṃ pavāreti -pa-paṭikarissatī”ti. Sace pana vuḍḍhataro hoti, “āyasmā bhante Tisso”ti vattabbaṃ, evaṃhi tena tassatthāya pavāritaṃ hotīti.

Pavāraṇaṃ dentena chandampi dātunti ettha chandadānaṃ Uposathakkhandhake vuttanayeneva veditabbaṃ. Idhāpi ca chandadānaṃ avasesakammatthāya. Tasmā sace pavāraṇaṃ dento chandaṃ deti, vuttanayena āhaṭṭhāya pavāraṇāya tena ca bhikkhunā saṃghena ca pavāritameva hoti. Atha pavāraṇameva deti, na chandaṃ, tassa ca pavāraṇāya ārocitāya saṃghena ca pavārite sabbesaṃ suppvāritaṃ hoti, aññaṃ pana kammaṃ kuppati. Sace chandameva deti, na pavāraṇaṃ, saṃghassa pavāraṇā ca sesakammāni ca na kuppanti, tena pana bhikkhunā appavāritaṃ hoti. Pavāraṇadivase pana bahisīmāyaṃ pavāraṇaṃ adhiṭṭhahitvā āgatenapi chando dātabbo, tena saṃghassa pavāraṇakammaṃ na kuppati.

218. **Ajja me pavāraṇā**ti ettha sace cātuddasikā hoti, “ajja me pavāraṇā cātuddasī”ti, sace pannarasikā, “ajja me pavāraṇā pannarasī”ti evaṃ adhiṭṭhātabbaṃ.

219. **Tadahupavāraṇāya āpattinti-**ādi vuttanayameva.

Anāpattipannarasakādikathā

222. **Puna pavāretabbanti** puna pubbakiccaṃ katvā ñattiṃ ṭhapetvā saṃghattherato paṭṭhāya pavāretabbaṃ. Sesāṃ Uposathakkhandhakavaṇṇanāyaṃ vuttanayeneva veditabbaṃ.

228. **Āgantukehi āvāsikānaṃ anuvattitabbanti** ajja pavāraṇā cātuddasīti etadeva pubbakiccaṃ kātabbaṃ. Pannarasikavārepi ese va nayo. **Āvāsikehi nissīmaṃ gantvā pavāretabbanti** assāvasāne ayaṃ Pāḷimuttakavinicchayo—sace purimikāya pañca bhikkhū vassaṃ upagatā, pacchimikāyapi pañca, purimehi ñattiṃ ṭhapetvā pavārite pacchimehi tesāṃ santike pārisuddhi-uposatho kātabbo, na ekasmiṃ uposathagge dve ñattiyo ṭhapetabbā. Sacepi pacchimikāya upagatā cattāro tayo dve eko vā hoti, ese va nayo. Atha purimikāya cattāro pacchimikāyapi cattāro tayo dve eko vā, ese va nayo. Athāpi purimikāya tayo pacchimikāyapi tayo dve vā, ese va nayo. Idañhettha lakkhaṇaṃ “sace purimikāya upagatehi pacchimikāya upagatā

thokatarā ceva honti samasamā ca, saṁghapavāraṇāya gaṇaṁ pūrenti, saṁghapavāraṇāvasena ñatti ṭhapetabbā”ti.

Sace pana purimikāya tayo, pacchimikāya eko hoti, tena saddhim te cattāro honti, catunnaṁ saṁghañattim ṭhapetvā pavāretum na vaṭṭati. Gaṇañattiyā pana so gaṇapūraṇo hoti. Tasmā gaṇavasena ñattim ṭhapetvā purimehi pavāretabbaṁ. Itarena tesam santike pārisuddhi-uposatho kātabbo. Sace purimikāya dve pacchimikāya dve vā eko vā hoti, eveda nayo. Sace purimikāya eko, pacchimikāyapi eko hoti, ekena ekassa santike pavāretabbaṁ, ekena pārisuddhi-uposatho kātabbo. Sace pana purimavassūpagatehi pacchimavassūpagatā ekenapi adhikatarā honti, paṭhamam pātimokkham uddisitvā pacchā thokatarehi tesam santike pavāretabbaṁ.

Kattikacātumāsiniyā pavāraṇāya pana sace paṭhamam vassūpagatehi mahāpavāraṇāya pavāritehi pacchā upagatā adhikatarā vā samasamā vā honti, pavāraṇāñattim ṭhapetvā pavāretabbaṁ. Tehi pavārite pacchā itarehi pārisuddhi-uposatho kātabbo. Atha mahāpavāraṇāya pavāritā bahū bhikkhū honti, pacchimavassūpagatā thokatarā vā eko vā, pātimokkhe uddiṭṭhe pacchā tesam santike tena pavāretabbaṁ.

233. Na ca bhikkhave appavāraṇāya pavāretabbaṁ aññatra saṁghasāmaggiyāti ettha kosambakasāmaggīsadisāva sāmaggī veditabbā, “ajja pavāraṇā sāmaggī”ti evañcetha pubbakiccaṁ kātabbam. Ye pana kismiñciveva appamattake pavāraṇam ṭhapetvā samaggā honti, tehi pavāraṇāyameva pavāraṇā kātabbā. Sāmaggīpavāraṇam karontehe ca paṭhamapavāraṇam ṭhapetvā pāṭipadato paṭṭhāya yāva kattikacātumāsini punṇamā etthantare kātabbā, tato pacchā vā pure vā na vaṭṭati.

Dhevācikāḍipavāraṇākathā

234. Dhevācikaṁ pavāretunti ettha ñattim ṭhapentenāpi “yadi saṁghassa pattakallam, saṁgho dhevācikaṁ pavāreyyā”ti vattabbaṁ, ekavācike

“ekavācikaṃ pavāreyyā”ti, samānavassikepi “samānavassikaṃ pavāreyyā”ti vattabbaṃ, ettha ca bahūpi samānavassā ekato pavāretuṃ labhanti.

Pavāraṇāṭṭhapanakathā

236. **Bhāsītāya lapitāya apariyositāyāti** ettha sabbasaṅgāhikaṇca puggalikaṇcāti duvidhaṃ pavāraṇāṭṭhapanam. Tattha sabbasaṅgāhike “suṇātu me bhante saṅgho -pa- saṅgho tevācikaṃ pavāre” iti sukārato yāva rekāro, tāva bhāsītā lapitā apariyositāva hoti pavāraṇā. Etthantare ekapadepi ṭhapentena ṭhapitā hoti pavāraṇā, yyakāre pana patte pariyositā hoti, tasmā tato paṭṭhāya ṭhapentena ṭhapitāpi aṭṭhapitā hoti. Puggalikaṭṭhapanane pana “saṅghaṃ bhante pavāremi -pa-. Tatiyampi bhante saṅghaṃ pavāremi diṭṭhena vā -pa- passanto paṭi”ti saṃkārato yāva ayaṃ sabbapaccchimo ṭikāro, tāva bhāsītā lapitā apariyositāva hoti pavāraṇā, etthantare ekapadepi ṭhapentena ṭhapitā hoti pavāraṇā, karissāmīti vutte pana pariyositā hoti, tasmā karissāmīti etasmiṃ pade patte ṭhapitāpi aṭṭhapitā hoti. Esa nayo ddevācika-ekavācikasamānavassikāsūpi. Etāsūpi hi ṭikārāvasānaṃyeva ṭhapanakhettanti.

237. **Anuyuññiyamānoti** “kimhi naṃ ṭhapesi”ti parato vuttanayena pucchiyamāno. **Omadditvāti** etāni “alaṃ bhikkhu mā bhaṇḍanan”ti-ādīni vacanāni vatvā, vacanomaddanā hi idha omaddanāti adhippetā. **Anuddhamāsitaṃ paṭijānāti**ti “amūlakena pārājikena anuddhamāsito ayaṃ mayā”ti evaṃ paṭijānāti. **Yathādhammanti** saṅghādisesena anuddhamāsane pācittiyaṃ, itarehi dukkaṭaṃ. **Nāsetvāti** liṅganāsanāya nāsetvā.

238. **Sāssa yathādhammaṃ paṭikatāti** ettakameva vatvā pavārethāti vattabbā, asukā nāma āpattīti idaṃ pana na vattabbaṃ, etaṃ hi kalahassa mukhaṃ hoti.

Vatthuṭṭhapanādikathā

239. **Idaṃ vatthu paññāyati na puggaloti** ettha corā kira araṇṇavihāre pokkharaṇito macche gahetvā pacitvā khāditvā agamaṃsu.

So taṃ vippakāraṃ disvā ārame vā kiñci dhuttena kataṃ vippakāraṃ disvā “bhikkhussa iminā kammaṇa bhavitabban”ti sallakkhetvā evamāha. **Vatthum ṭhapetvā saṃgho pavāreyyāti** yadā taṃ puggalaṃ jānissāma, tadā naṃ codessāma. Idāni pana saṃgho pavāretūti ayamettha attho. **Idāneva naṃ vadehīti** sace iminā vatthunā kañci puggalaṃ parisaṅkasi, idāneva naṃ apadisāhīti attho. Sace apadisati, taṃ puggalaṃ anuvijjivā pavāretabbaṃ. No ce apadisati, upaparikkhitvā jānissāmāti pavāretabbaṃ.

Ayaṃ puggalo paññāyati na vatthūti ettha eko bhikkhu mālāgandhavilepanehi cetiyaṃ vā pūjesi, ariṭṭhaṃ vā pivi, tassa tadanurūpo sarīragandho ahoṣi. So taṃ gandhaṃ sandhāya “imassa bhikkhuno evarūpo sarīragandho”ti vatthum pakāseto evamāha. **Puggalaṃ ṭhapetvā saṃgho pavāreyyāti** etaṃ puggalaṃ ṭhapetvā saṃgho pavāretu. **Idāneva naṃ vadehīti** ()¹ yaṃ tvaṃ puggalaṃ ṭhapesi, tassa puggalassa idāneva dosaṃ vada. Sace ayamassa dosoti vadati, taṃ puggalaṃ sodhetvā pavāretabbaṃ. Atha nāhaṃ jānāmīti vadati, upaparikkhitvā jānissāmāti pavāretabbaṃ.

Idaṃ vatthu ca puggalo ca paññāyatīti purimanayeneva corehi macche gahetvā pacitvā paribhuttaṭṭhānaṃca gandhādīhi nahānaṭṭhānaṃca disvā “pabbajitassa kamman”ti maññamāno so evamāha. **Idāneva naṃ vadehīti** idāneva tena vatthunā parisaṅkitaṃ puggalaṃ vadehi, idaṃ pana ubhayampi disvā diṭṭhakālato paṭṭhāya vinicchinitvāva pavāretabbaṃ. **Kallaṃ vacanāyāti** kallaṃ codanāya, codetum vaṭṭatīti attho. Kasmā? Pavāraṇato pubbe avinicchitattā pacchā ca disvā coditattāti. **Ukkoṭanakam paścittiyanti** idaṃ hi ubhayaṃ pubbe pavāraṇāya disvā vinicchinitvāva bhikkhū pavārenti, tasmā puna taṃ ukkoṭentassa āpatti.

Bhaṇḍanakāravatthukathā

240. **Dve tayo uposathe cātuddasike kātunti** ettha catutthapañcamā dve, tatiyo pana pakatiyāpi cātuddasikoyevāti.

1. (Sace iminā vatthunā kañci puggalaṃ parisaṅkasi) (Sī)

Tasmā tatiyacatutthā vā tatiyacatutthapañcamā vā dve tayo cātuddasikā kātābbā. Atha catutthe kate suṇanti, pañcamo cātuddasiko kātābbo, evampi dve cātuddasikā honti. Evaṃ karontā bhaṇḍanakāraṇānaṃ terase vā cātuddase vā ime pannarasīpavāraṇaṃ pavāressanti. Evaṃ pavārentehi ca bahisīmāya sāmaṇere ṭhapetvā “te āgacchanti”ti sutvā lahuṃ lahuṃ sannipatitvā pavāretabbaṃ. Etamatthaṃ dassetuṃ “te ce bhikkhave -pa-tathā karontū”ti vuttaṃ.

Asaṃvihitāti saṃvidahanarahitā, āgamanajānanatthāya akatasāṃvidahitā aviññātāva hutvāti attho. **Tesaṃ vikkhitvāti**¹ “kilantattha, muhuttaṃ vissamathā”ti-ādinā nayena sammohaṃ katvāti attho. **No ce labhethā**ti no ce bahisīmaṃ gantuṃ labheyyuṃ, bhaṇḍanakāraṇānaṃ sāmaṇerehi ca daharabhikkhūhi ca niraṇṭaraṃ anubaddhāva honti. **Āgame juṇheti** yaṃ sandhāya “āgame juṇhe pavāreyyāma”ti ñattiṃ ṭhapesuṃ, tasmīṃ āgame juṇhe komudiyā cātumāsiniyā akāma pavāretabbaṃ, avassaṃ pavāretabbaṃ, na hi taṃ atikkamitvā pavāretuṃ labbhati. **Tehi ce bhikkhave bhikkhūhi pavāriyamāneti** evaṃ cātumāsiniyā pavāriyamāne.

Pavāraṇāsaṅgahakathā

241. **Aññatāro phāsuvihāro**ti taruṇasamatho vā taruṇavipassanā vā. **Paribāhirā bhavissāmā**ti anibaddharattiṭṭhānadivāṭṭhānādibhāvena bhāvanānuyogaṃ sampādetuṃ asakkontā bāhirā bhavissāma. **Sabbeheva ekajjhaṃ sannipatitabbanti** iminā chandaḍānaṃ paṭikkhipati. Bhinnassa hi saṅghassa samaggakaraṇakāle tiṇavattthāraṇasamathe imasmiṇca pavāraṇāsaṅgaheti imesu tīsu ṭhānesu chandaṃ dātuṃ na vaṭṭati. Pavāraṇāsaṅgaho nāmāyaṃ vissaṭṭhakammaṭṭhānānaṃ thāmagatasamathavipassanānaṃ sotāpannādīnaṃ na dātābbo. Taruṇasamathavipassanālābhino pana sabbe vā hontu, upaḍḍhā vā ekapuggalo vā, ekassapi vasena dātābboyeva. Dinne

1. Vikkipāpetvāti (?)

pavāraṇāsaṅgahe antovasse parihārova hoti, āgantukā tesam senāsanam gahetum na labhanti. Tehipi chinnavassehi na bhavitabbam, pavāretvā pana antarāpi cārikaṃ pakkamitum labhantīti dassanattham **tehi ce bhikkhavi-** ādimāha. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Pavāraṇākkhandhakavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Cammakkhandhaka

Soṇakoḷivisavatthukathā

242. Cammakkhandhake issariyādhīpaccanti issarabhāvena ca adhipatibhāvena ca samannāgataṃ. **Rajjanti** rājabhāvaṃ, raññā kattabakiccaṃ vā. **Soṇo nāma koḷivisoti** ettha **Soṇoti** tassa nāmaṃ. **Koḷivisoti** gottam. **Pādatalesu lomānīti** rattesu pādatalesu sukhumāni añjanavaṇṇāni kammaccittikatāni lomāni jātāni honti. So kira pubbe asītisahassānaṃ purisānaṃ jeṭṭhapuriso hutvā tehi saddhiṃ Paccekabuddhassa vasanaṭṭhāne paṇṇasālaṃ katvā attano sassirikaṃ uṇṇapāvāraṇaṃ Paccekabuddhassa pādehi akkamaṇaṭṭhāne pādapuñchanikaṃ katvā ṭhapesi. Temāsaṃ pana sabbeva Paccekabuddhaṃ upaṭṭhahimsu, ayaṃ tassa ca tesaṃca asītiyā gāmikasahassānaṃ pubbayogo.

Asīti gāmikasahassānīti tesu gāmesu vasantānaṃ kulaputtānaṃ asītisahassāni. **Kenacideva karaṇīyenāti** kenaci karaṇīyena viya, na panassa kiñci karaṇīyaṃ atthi aññatra tassa dassanā. Rājā kira tānipi asītikulaputtasahassāni sannipātāpento “evaṃ aparisaṅkanto Soṇo āgamissatī”ti sannipātāpesi. **Diṭṭhadhammike attheti** kasivaṇijjādini dhammena kattabbāni, mātāpitara dhammena positabbāti evamādinā nayena idhalokahite atthe anusāsivā. **So no Bhagavāti** so amhākaṃ Bhagavā tumhe samparāyike atthe anusāsissatīti attho.

Bhagavantaṃ paṭivedemīti Bhagavantaṃ jānāpemi. **Pāṭikāya nimujjitvāti** sopānassa heṭṭhā aḍḍhacandapāsāṇe nimujjitvā. **Yassa dāni bhante Bhagavā kālaṃ maññatīti** yassa tesaṃ hitakiriyatthassa Bhagavā kālaṃ jānāti. **Vihārapacchāyāyanti** vihārapaccante chāyāyaṃ. **Samannāharantīti** pasādasena punappunaṃ manasi karonti. **Bhiyyoso mattāyāti** bhiyyoso mattāya puna viṣiṭṭhataraṃ dassēhīti attho. **Antaradhāyatīti** adassanaṃ hoti.

Soṇassa pabbajjākathā

243. **Lohitena puṭṭho hotīti** lohitena makkhito hoti. **Gavāghātananti** yattha gāvo haññanti, tādisoti attho. ¹ **Kusalo** nāma vīṇāya vādanakusalo. **Vīṇāya tantissareti** vīṇāya tantiyā sare¹. **Accāyatāti** ati-āyatā kharamucchitā. **Saravatīti** sarasampannā. **Kammaññāti** kammakkhamā. **Atisithilāti** mandamucchanā. **Same guṇe paṭiṭṭhitāti** majjhime sare ṭhapetvā mucchitā. **Vīriyasamataṃ adhiṭṭhahāti** vīriyasampayuttasamataṃ adhiṭṭhāhi, vīriyaṃ samathena yojehīti attho. **Indriyānañca samataṃ paṭivijjhāti** saddhādīnaṃ indriyānaṃ samataṃ samabhāvaṃ. Tattha saddhaṃ paññāya, paññañca saddhāya, vīriyaṃ samādhinā, samādhiñca vīriyena yojayamāno indriyānaṃ samataṃ paṭivijjha. **Tattha ca nimittaṃ gaṇhāhīti** tasmiṃ samathe sati yena ādāse mukhabimbeneva nimittena uppajjitabbaṃ, taṃ samathanimittaṃ vipassanānimittaṃ magganimittaṃ phalanimittañca gaṇhāhi, nibbattehīti attho.

244. **Aññaṃ byākareyyanti** arahā ahanti jānāpeyyaṃ. **Chaṭṭhānānīti** cha kārāṇāni. **Adhimutto hotīti** paṭivijjhivā paccakkhaṃ katvā ṭhito hoti. **Nekkhammādhimuttoti**-ādi sabbaṃ arahattavasena vuttaṃ. Arahattañhi sabbakilesehi nikkhantattā **nekkhammaṃ**, teheva pavivittattā **paviveko**, byāpajjābhāvato **abyāpajjaṃ**, upādānassa khayante uppannattā **upādānakkhayo**, taṇhākkhayante uppannattā **taṇhākkhayo**, sammohābhāvato **asammohoti** ca vuccati.

Kevalaṃ saddhāmattakanti paṭivedharahitaṃ kevalaṃ paṭivedhapaññāya asammissaṃ saddhāmattakaṃ. **Paṭicayanti** punappunaṃ karaṇena vaḍḍhiṃ. **Vītarāgattāti** maggappaṭivedhena rāgassa vigatattāyeva nekkhammasaṅkhātāṃ arahattaṃ paṭivijjhivā ṭhito hoti. Phalasaṃpattivihāreneva² viharati, tanninnamānasoyeva hotīti attho. Sesapadesupi eseva nayo.

1-1. Vīṇāya tantissare kusalatā nāma vīṇāya vādanakusalatā (Am-Ṭṭha 1 Chakkanipāte Soṇasuttavaṇṇanāyaṃ)

2. Phalasaṃpattivihārena (Syā)

Lābhabhakkārasilokanti catupaccayalābhañca tesamyeva sukatabhāvañca vaṇṇabhaṇaṇaṇca. **Nikāmayamānoti** icchamāno patthayamāno. **Pavivekādhimuttoti** viveke adhimutto ahanti evaṃ arahattaṃ byākarotīti attho.

Sīlabbataparāmāsanti sīlañca vatañca parāmasitvā gahitagahaṇamattaṃ. **Sārato paccāgacchantoti** sārabhāvena jānanto. **Abyāpajjādhimuttoti** abyāpajjaṃ arahattaṃ byākarotīti attho. Imināva nayena sabbavāresu attho veditabbo.

Bhusāti balavanto. **Nevassa cittaṃ pariyādiyantīti** etassa khīṇāsavassa cittaṃ gahetvā ṭhātum na sakkonti. **Amissīkatanti** amissakataṃ. Kilesā hi ārammaṇena saddhiṃ cittaṃ missaṃ karonti, tesaṃ abhāvā amissīkataṃ. **Ṭhitanti** patiṭṭhitaṃ. **Āneñjappattanti** acalanappattaṃ. **Vayañcassānupassatīti** tassa cittassa uppādampi vayampi passati.

Nekkhammaṃ adhimuttassāti arahattaṃ paṭivijjhivā ṭhitassa. Sesapadehipi arahattameva kathitaṃ. **Upādānakkhayassāti** upayogatthe sāmivacanāṃ. **Asammohañca cetasoti** cittassa ca asammohaṃ adhimuttassa. **Disvā āyatanuppādanti** āyatanānaṃ uppādañca vayañca disvā. **Sammā cittaṃ vimuccatīti** sammā hetunā nayena imāya vipassanāya paṭipattiyā phalasamāpattivaseṇa cittaṃ vimuccati, nibbānārammaṇe adhimuccati. **Santacittassāti** nibbutacittassa. **Tādinoti** itthāniṭṭhe anunayapaṭighehi akampiyattā¹ tādī, tassa tādino.

Diguṇādi-upāhanapaṭikkhepakathā

245. **Aññaṃ byākarontīti** arahattaṃ byākaronti. **Attho ca vuttoti** yena arahāti ñāyati, so attho vutto. Suttattho pana suttavaṇṇanatoyeva gahetabbo. **Attā ca anupanītoti** ahaṃ arahāti evaṃ byañjanavasena attā na upanīto. **Atha ca panidhekacce moghapurisāti** aññe pana tucchapurisā hasamānā viya asantameva aññaṃ vacanamattena santaṃ katvā byākaronti. **Ekapalāsikanti**

1. Anappiyattā akampiyattā ca (Ka)

ekapaṭalaṃ. **Asītisakaṭavāheti** ettha dve sakaṭabhārā eko vāhoti veditabbo. **Sattahatthikañca anīkanti** ettha cha hatthiniyo eko ca hatthīti idamekaṃ **anīkaṃ**. Īdisāni satta anīkāni sattahatthikaṃ anīkaṃ nāma. **Diguṇāti** dvipaṭalā. **Tiguṇāti** tipaṭalā. **Guṇaṅguṇūpāhanāti**¹ catupaṭalato paṭṭhāya vuccati.

Sabbanīlikādipaṭikkhepakathā

246. **Sabbanīlikāti** sabbāva nīlikā. Esa nayo **sabbapītikādisupi**. Tattha ca nīlikā umāpupphavaṇṇā² hoti, pītikā kaṇikārapupphavaṇṇā, lohitikā jayasumanapupphavaṇṇā, mañjīṭṭhikā mañjīṭṭhavaṇṇā³ eva, kaṇhā addāriṭṭhakavaṇṇā, mahāraṅgarattā satapadipīṭṭhivaṇṇā, mahānāmarattā sambhinnavaṇṇā hoti paṇḍupalāsavaṇṇā. Kurundiyaṃ pana “padumapupphavaṇṇā”ti vuttā. Etāsu yaṃkiñci labhitvā rajanaṃ coḷakena puñchitvā vaṇṇaṃ bhinditvā dhāretuṃ vaṭṭati. Appamattakepi⁴ bhinne vaṭṭatiyeva.

Nīlakavaddhikāti yāsaṃ vaddhāyeva nīlā. Esa nayo sabbattha. Etāpi vaṇṇabhedam katvā dhāretabbā. **Khallakabaddhāti**⁵ paṇhipidhānatthaṃ tale khallakaṃ bandhitvā katā. **Putabaddhāti** yonaka-upāhanā vuccati, yā yāvajaṅghato sabbapādaṃ paṭicchādeti. **Pāliguṇṭhimāti** paliguṇṭhitvā katā, yā upari pādamaṭṭameva paṭicchādeti, na jaṅghaṃ. **Tūlapuṇṇikāti** tūlapicunā pūretvā katā. **Tittirapattikāti** tittirapattasadisā vicittabaddhā.

Meṇḍavisāṇavaddhikāti kaṇṇikaṭṭhāne meṇḍakasiṅgasaṇṭhāne vaddhe⁶ yojetvā katā. **Ajavisāṇavaddhikādisupi** eseva nayo. **Vicchikālīkāpi** tattheva vicchikanaṅguṭṭhasaṇṭhāne vaddhe⁶ yojetvā katā. **Morapīṇchaparisibbitāti** talesu vā vaddhesu vā morapīṇche hi suttakasadisēhi parisibbitā. **Citrāti** vicitrā, etāsu yaṃkiñci labhitvā sace tāni khallakādīni apanetvā sakkā honti vaḷaṇṇajitum, vaḷaṇṇjetabbā, tesu pana sati vaḷaṇṇantassa dukkaṭaṃ.

Sīhacammaaparikkhaṭā nāma pariyantesu cīvare anuvātaṃ viya sīhacammaṃ yojetvā katā. **Luvakacammaaparikkhaṭāti**

1. Gaṇaṅgaṇūpāhanāti (Ka)

2. Ummāpupphavaṇṇā (Sī, Ka) ummārapupphavaṇṇā (Syā, Ka)

3. Mañjīṭṭhikavaṇṇā (Sī), mañjēṭṭhikavaṇṇā (Syā)

4. Appamattakenapi (Ka)

5. Khallakabandhāti (Ka)

6. Baddhe (Ka)

pakkhibiḷālacammaparikkhaṭā. Etāsupi yā kāci labhivā taṃ cammaṃ apanetvā dhāretabbā.

247. **Omukkanti** paṭimuñcitvā apanītaṃ. **Navāti** aparibhuttā.

Ajjhārāme upāhanapaṭikkhepakathā

248. **Abhiḷvanikassāti** yena sippena abhiḷvanti, jīvikam kappenti, tassa kāraṇāti attho. **Idha kho taṃ bhikkhavi** ettha tanti nipātamattaṃ, idha kho bhikkhave sobheyyāthāti attho. **Yaṃ tumheti** ye tumhe. Atha vā yadi tumheti vuttaṃ hoti. Yadisaddassa hi atthe ayaṃ nipāto. **Ācariyesūti**-ādimhi pabbajjācariyo upasampadācariyo nissayācariyo uddesācariyoti ime cattāropi idha ācariyā eva. Avassikassa chabbasso ācariyamatto. So hi catuvassakāle taṃ nissāya vacchati, evaṃ ekavassassa sattavasso, duvassassa aṭṭhavasso, tivassassa navavasso, catuvassassa dasavasso. Imepi ācariyamattā eva. Upajjhāyassa sandiṭṭhasambhattā pana sahāyabhikkhū, ye vā pana keci dasahi vassehi mahantatarā, te sabbepi upajjhāyamattā nāma. Ettakesu bhikkhūsu anupāhanesu caṅkamantesu sa-upāhanassa caṅkamato āpatti.

249. **Pādakhīlābādho** nāma pādato khīlasadisam māmsam nikkhantaṃ hoti.

251. **Tiṇapādukāti** yena kenaci tiṇena katapādukā. **Hintālapādukāti** khajjūrīpattehi katapādukā, hintālapattehipi na vaṭṭatiyeva. **Kamalapādukāti** kamalatiṇaṃ nāma atthi, tena katapādukā. Usīrapādukāti vādanti. **Kambalapādukāti** uṇṇāhi katapādukā. **Asaṅkamanīyāti** bhūmiyaṃ suppatiṭṭhitā niccalā asaṃhāriyā.

252. **Aṅgajātaṃ chupantīti** aṅgajāteneva aṅgajātaṃ chupanti. **Ogāhetvā mārentīti** anto uduke dalhaṃ gahetvā mārenti.

Yānādipaṭikkhepakathā

253. **Itthiyuttenā**ti dhenuyuttena. **Purisantarenā**ti purisasārathinā. **Purisayuttenā**ti goṇayuttena. **Itthantarenā**ti itthisārathinā. **Gaṅgāmahiyyā**ti gaṅgāmahakīlikāya. **Purisayuttam hatthavaṭṭakanti** ettha purisayuttam itthisārathi vā hotu purisasārathi vā vaṭṭati. Hatthavaṭṭaka pana itthiyo vā vaṭṭentu purisā vā, vaṭṭatiyeva. **Yānugghātenā**ti yānam abhiruhantassa sabbo kāyo calati, tappaccayā. **Sivikanti** pīṭhakasivika. **Pāṭaṅkinti** vaṁse laggetvā katam paṭapotalikam¹.

254. **Uccāsayanamahāsayanānī**ti ettha **uccāsayananti** pamāṇāṭikkantam mañcam. **Mahāsayananti** akappiyattharaṇam, āsandī-ādīsu **āsandī**ti pamāṇāṭikkantāsanam. **Pallaṅkoti** pādesu vālarūpani ṭhapetvā kato. **Gonakoti** dīghalomako mahākojavo, caturaṅgulādhikāni kira tassa lomāni. **Cittakā**ti vānacitro uṇṇāmayattharaṇo², **paṭikā**ti uṇṇāmaya setattharaṇo. **Paṭalikā**ti ghanapupphako uṇṇamayalohitattharaṇo, yo āmalakapaṭṭotipi vuccati. **Tūlikā**ti pakatitūlikāyeva. **Vikatikā**ti sīhabyagghādirūpavicitro uṇṇāmayattharaṇo, **uddalomī**ti ekato uggatalomam uṇṇāmayattharaṇam. Uddhalomīti pāṭho. **Ekantalomī**ti ubhato uggatalomam uṇṇāmayattharaṇam. **Kaṭṭissanti** ratanaparisibbitam koseyyakaṭṭissamayam paccattharaṇa. **Koseyyanti** ratanaparisibbitam kosiyaṭṭamayam paccattharaṇam. Suddhakoseyyam pana vaṭṭati.

Kuttakanti soḷasannam nāṭakitthīnam ṭhatvā naccanayoggam uṇṇāmaya-attharaṇam. **Hatthatthara-assattharā** hatthi-assapiṭṭhīsu attharaṇaka-attharaṇā eva. **Rathattharepi** eseṇa nayo. **Ajinappaveṇī**ti ajinacammehi mañcappamāṇena sibbetvā katā paveṇī. **Kadalīmigapavarapaccattharaṇanti** kadalīmigacammam nāma atthi, tena katam pavarapaccattharaṇam, uttamapaccattharaṇanti attho. Tam kira setavatthassa upari kadalīmigacammam pattharivā sibbitvā karonti. **Sa-uttaracchadanti** saha uttaracchadanena, uparibaddhena rattavitānena saddhinti

1. Paṭapoṭṭalikam (Sī, Syā)

2. Vālavicitra-uṇṇāmayattharaṇo (Syā)

attho. Setavitānampi heṭṭhā akappiyapaccattharaṇe sati na vaṭṭati. Asati pana vaṭṭati. **Ubhatolohitakūpadhānanti** sīsūpadhānañca pādūpadhānañcāti mañcassa ubhatolohitakūpadhānaṃ, etaṃ na kappati. Yaṃ pana ekameva upadhānaṃ ubhosu passesu rattaṃ vā hoti padumavaṇṇaṃ vā citraṃ vā, sace pamāṇayuttaṃ, vaṭṭati. Mahā-upadhānaṃ pana paṭikkhittaṃ.

Sabbacammaṇṇapaṭikkhepādikathā

255. **Dīpicchāpoti** dīpipotako. **Ogumphiyaṇṭīti** bhittidaṇḍakādīsū veḥetvā bandhanti.

256. **Abhinisīditunti** abhinissāya nisīdituṃ. Apassayaṃ katvā nisīditunti attho. **Gilānena bhikkhunā sa-upāhanenāti** ettha gilāno nāma yo na sakkoti anupāhano gāmaṃ pavisitum.

257. **Kururaghareti**¹ evaṃnāmake nagare, etenassa gocaragāmo vutto. **Papatake pabbateti** papatanāmake pabbate, etenassa nivāsanaṭṭhānaṃ vuttaṃ. **Soṇoti** tassa nāmaṃ, koṭi-agghanaṃ pana kaṇṇapiḷandhanaṃ dhāreti, tasmā “kuṭikaṇṇo”ti vuccati, koṭikaṇṇoti attho. ()² **Pāsādikanti** pasādajanakaṃ. **Pasādanīyanti** idaṃ tasseva atthavevacanaṃ. **Uttamadamathasamathanti** uttamaṃ damathañca samathañca paññañca samādhīñca, kāyūpasamañca cittūpasamañcātipi attho. **Dantanti** sabbesaṃ visūkāyikavipphanditānaṃ upacchinnattā dantaṃ, khīṇakilesanti attho. **Guttanti** saṃvaraguttiyā guttaṃ. **Santindriyanti** yatindriyaṃ. **Nāganti** āguvirahitaṃ. **Tiṇṇaṃ me vassānaṃ accayenāti** mama pabbajjādivasato paṭṭhāya tiṇṇaṃ vassānaṃ accayena. **Upasampadaṃ alatthanti** ahaṃ upasampadaṃ alabhiṃ. **Kaṇhuttarāti** kaṇhamattikuttarā, upari vaḍḍhitakaṇhamattikāti attho. **Gokaṇṭakahaṭāti** gunnaṃ khurehi akkanta bhūmito samuṭṭhitehi gokaṇṭakehi upahatā. Te kira gokaṇṭake eka paṭalikā upāhanā rakkhitum na sakkonti, evaṃ kharā honti. **Eragū moragū majjārū jantūti** imā catassopi tiṇajātiyo, etehi kaṭasārake ca taṭṭikāyo ca karonti. Ettha

1. Kururaghareti (Ka)

2. (Ekaseyyanti ekassa seyyaṃ. Kālayuttanti uposathakālayuttaṃ. Uposathakālanti attho.) (Ka)

eragūti erakatiṇaṃ, taṃ oḷārikaṃ. Moragūtiṇaṃ tambasīsaṃ mudukaṃ sukhasamphassaṃ, tena katataṭṭhikā nipajjitvā vuṭṭhitamatte puna uddhumātā hutvā tiṭṭhati. Majjārūnā sātakepi karonti. Jantussa maṇisadiso vaṇṇo hoti. **Senāsanam paññapesīti** bhisim vā kaṭasārakaṃ vā paññapesi, paññapetvā ca pana Soṇassa āroceti “āvuso Satthā tayā saddhim ekāvāse vasitukāmo, gandhakuṭiyameva te senāsanam paññattan”ti.

258. **Ayam khvassa kālōti** ayam kho kālō bhaveyya. **Paridassīti** paridassesi, idañcidañca vadeyyāsīti yaṃ me upajjhāyo jānāpesi, tassa ayam kālō bhaveyya, handa dāni ārocemi taṃ sāsanti ayamettha adhippāyo.

259. **Vinayadharapañcamenāti** anussāvanācariyapañcamena. **Anujānāmi bhikkhave sabbapaccantimesu janapadesu guṇaṃguṇupāhananti** ettha manussacammaṃ ṭhapetvā yena kenaci cammena upāhanā vaṭṭati. Upāhanakosakasatthakosakakuñcikakosakesupi eseva nayo. **Cammāni attharaṇānīti** ettha pana yaṃkiñci eḷakacammaṃ ajacammañca attharivā nipajjitum vā nisīditum vā vaṭṭati, migacamme eṇimigo vātamigo pasadamigo kuraṅgamigo migamātuko rohitamigoti etesaṃyeva cammāni vaṭṭanti, aññesaṃ pana—

Makkaṭo kālasīho ca, sarabho kadalīmigo.

Ye ca vālamigā keci, tesam cammam na vaṭṭati.

Tattha **vālamigāti** sīhabyaggha-acchataracchā, na kevalaṇca etesaṃyeva, yesam pana cammam vaṭṭatīti vuttam, te ṭhapetvā avasesā antamaso gomahimsasasabilārādayopi sabbe imasmiṃ atthe vālamigātveva veditabbā. Etesaṃhi sabbesaṃ cammam na vaṭṭati. **Na tāva taṃ gaṇanūpagam yāva na hattham gacchatīti** yāva āharitvā vā na dinnam, tumhākaṃ bhante cīvaram uppannanti pahīnitvā vā nārocitam, tāva gaṇanam na upeti. Sace anadhiṭṭhitam, vaṭṭati, adhiṭṭhitañca gaṇanam na upetīti attho. Yadā pana ānetvā vā dinnam hoti, uppannanti vā sutam, tato paṭṭhāya dasāhameva parihāram labhatīti.

Cammakkhandhakavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Bhesajjakkhandhaka

Pañcabhesajjādikathā

260. Bhesajjakkhandhake **sāradikena ābādhenā**ti saradakāle uppannena pittābādhenā, tasmim̐ hi kāle vassodakenapi tementi, kaddamampi maddanti, antaranārā ātapopi kharo hoti, tena tesam̐ pittam̐ koṭṭhabbhantaragatam̐ hoti. **Āhāratthañca phareyyā**ti āhārattham̐ sādheyya.

261. **Nacchādentī**ti na jiranti, na vātarogam̐ paṭippassambhetum̐ sakkonti. **Senesitānī**¹ti siniddhāni. **Bhattācchādakenā**ti bhattam̐ arocikena².

262. **Acchavasanti**-ādīsu nissaggiyavaṇṇanāyam̐ vuttanayeneva vinicchayo veditabbo. **Kāle paṭiggahitanti**-ādīsu majjhanhike avītivatte paṭiggahetvā pacitvā parissāvetvā cāti attho. **Telaparibhogena paribhuñjitunti** sattāhakālikatelaparibhogena paribhuñjitum̐.

263. **Mūlabhesajjā**divinicchayopi khuddakavaṇṇanāyam̐ vuttoyeva. Tasmā idha yaṁ yaṁ pubbe avuttam̐, tam̐ tadeva vaṇṇayissāma. **Vacattanti** setavacam̐. **Nisadam̐ nisadapotakanti** pisanasilā ca pisanapoto ca. **Phaggavanti** latājāti. **Nattamālanti** karañjam̐. **Hiṅguhiṅgujatuhiṅgusipātikā** hiṅgujātiyoyeva. **Taka takapatti takapaṇṇiyo** lākhājātiyo.

Sāmuddanti samuddatīre vālukā viya santiṭṭhati. **Kālaloṇanti** pakatiloṇam̐. **Sindhavanti** setavaṇṇam̐ pabbate uṭṭhahati. **Ubbhidanti** bhūmito añkuram̐ uṭṭhahati. **Bilanti** dabbasambhārehi saddhim̐ pacitam̐, tam̐ rattavaṇṇam̐.

264-6. **Kāyo vā duggandhoti** kassaci assādīnam̐ viya kāyagandho hoti, tassāpi sirīsakosumbādicuṇṇāni vā gandhacuṇṇāni vā sabbāni vaṭṭanti. **Chakaṇanti** gomayam̐. **Rajananippakkanti** rajanakasaṭam̐, pakatikacuṇṇampi koṭṭetvā udakena temetvā nhāyitum̐ vaṭṭati, etampi rajananippakkasaṅkhepameva gacchati.

1. Senesikānīti (Sī, Syā), senchikānīti (Yojanā)

2. Bhattassa anārocakena (Syā), bhattārocakena (Yojanā)

Āmakamaṁsañca khādi, āmakalohitañca pivīti na taṁ bhikkhu khādi na pivi, amanusso khāditvā ca pivitvā ca pakkanto, tena vuttaṁ “tassa so amanussikābādho paṭippassambhī”ti.

Añjananti sabbasaṅgāhikavacanametam. **Kāḷañjananti** ekā añjanajāti, **rasañjanam** nānāsambhārehi kataṁ. **Sotañjananti** nadīsotādīsu uppajjanakam añjanam, **geruko** nāma suvaṇṇageruko. **Kapallanti** dīpasikhato gahitamasi. **Añjanūpapisanehīti** añjanena saddhim ekato pisitabbhehi, na hi kiñci añjanūpapisanam na vaṭṭati. **Candananti** lohitacandanādikam yaṁkiñci. **Tagarādīni** pākaṭāni, aññānipi nīluppalādīni vaṭṭantiyeva.

Aṭṭhimayanti manussaṭṭhim ṭhapetvā avasesa-aṭṭhimayam. **Dantamayanti** hatthidantādisabbadantamayam. **Visāṇamayepi** akappiyam nāma natthi, **naḷamayādayo** ekantakappiyāyeva. **Salākattṭhāniyanti**¹ yattha salākam odahanti, taṁ susiradaṇḍakam vā thavikam vā anujānāmīti attho. **Aṁsabaddhakoti** añjanitthavikāya aṁsabaddhako. **Yamakanatthukaraṇinti** samasotāhi dvīhi panālikāhi ekam natthukaraṇim.

267. **Anujānāmi bhikkhave telapākanti** yaṁkiñci bhesajjapakkhittam² sabbam anuññātameva hoti. **Atipakkhittamajjānīti**³ ativiya khittamajjāni, bahuṁ majjam pakkhipitvā yojitānīti attho.

Aṅgavātoti hatthapāde⁴ vāto. **Sambhārasedanti** nānāvidhapaṇṇabhaṅgasedam. **Mahāsedanti** mahantam sedam, porisappamāṇam āvāṭam aṅgārānam pūretvā paṁsuvālikādīhi pidahitvā tattha nānāvidhāni vātaharaṇapaṇṇāni santharitvā telamakkhitena gattena tattha nipajjitvā samparivattantena sarīram sedetum anujānāmīti attho. **Bhaṅgodakanti** nānāpaṇṇabhaṅgakuthitam udakam, tehi paṇṇehi ca udakena ca siñcitvā siñcitvā sedetabbo. **Udakakoṭṭhakanti** udakakoṭṭhe⁵ cāṭim vā doṇim vā uṇhodakassa pūretvā tattha pavisitvā sedakammakaraṇam anujānāmīti attho.

1. Salākodhāniyanti (Sī, Syā)

2. Bhesajjam pakkhipitum (Syā), bhesajjam pakkhipantam (Ka)

3. Atikkhittamajjānīti (Ka)

4. Aṅgamaṅgesu (Syā)

5. Udaakoṭṭhakanti udakakoṭṭhakam (Syā)

Pabbavāto hotīti pabbe pabbe vāto vijjhati. **Lohitaṃ** mocetunti satthakena lohitaṃ mocetum. **Pajjaṃ abhisankharitunti** yena phālitaṇḍā pākatiḱā honti, taṃ nālīkerādīsū nānābhesajjāni pakkhipitvā pajjaṃ abhisankharitum, pādānaṃ sappāyabhesajjaṃ pacitunti attho. **Tilakakkena atthoti** piṭṭhehi tilehi attho. **Kaḁalikanti** vaṇamukhe sattupiṇḁaṃ pakkhipitum. **Sāsapakuttaṇāti** sāsapapiṭṭhena. **Vaḁḁhamamsanti** adhikamamsaṃ āpi viya utṭhahati. **Loṇasakkharikāya chinditunti** khurena chinditum. **Vikāsikanti** telarundhanapilotikaṃ. **Sabbaṃ vaṇapaṭikammanti** yaṃkiñci vaṇaparikkammaṃ nāma atthi, sabbaṃ anujānāmīti attho.

268. **Sāmaṃ gahetvāti** idaṃ na kevalaṃ sappadaṭṭhasseva, aññasmimpi daṭṭhavise sati sāmaṃ gahetvā paribhuñjitabbaṃ, aññesu pana kāraṇesu paṭiggahitameva vaṭṭati. **Kato na puna¹ paṭiggahetabboti** sace bhūmippatto, paṭiggahetabbo, appattaṃ pana gahetum vaṭṭati.

269. **Gharadinnakābādhoti** vasīkaraṇapānakasamuṭṭhitarogo. **Sītaloḁinti** naṅgalena kasantassa phāle laggamattikaṃ udakena āloḁetvā pāyetum anujānāmīti attho.

Duṭṭhagahaṇikoti vipannagahaṇiko, kicchena uccāro nikkhamatīti attho. **Āmisakhāranti** sukkhodanaṃ jhāpetvā tāya chārikāya paggharitaṃ khārodakaṃ. **Muttaharītakanti** gomuttaparibhāvitaṃ harītakaṃ. **Abhisannakāyoti** ussannadosakāyo. **Acchakañjiyanti** taṇḁulodakamaṇḁo². **Akaṭayusanti** asiniddho muggapacitapānīyo. **Kaṭākaṭanti** sova dhotasiniddho³. **Paṭicchādanīyenāti** maṃsarasena.

Gulādi-anujānanakathā

272. **Sace bhikkhave pakkāpi muggā jāyantīti** pakkā muggā sacepi jāyanti, yathāsukhaṃ paribhuñjitabbā. Pakkattā hi te kappiyā eva.

1. Kato pana (?)

2. Taṇḁulakamanda (Syā), taṇḁulodakamatto (Ka)

3. Thokaṃ siniddho (Syā)

274. **Antovutthanti** akappiyakuṭiyam vuttham. **Sāmaṃ pakkanti** ettha yaṃkiñci āmisam bhikkhuno pacitum na vaṭṭati. Sacepissa uṇhayāguyā sulasipaṇṇāni vā siṅgiveram vā loṇam vā pakkhipanti, tampi cāletum na vaṭṭati, “yāgum nibbāpemi”ti pana cāletum vaṭṭati. Uttanḍulabhattam labhitvāpi pidahitum na vaṭṭati, sace pana manussā pidahitvāva denti, vaṭṭati, “bhattam vā mā nibbāyatū”ti pidahitum vaṭṭati. Khīratakkādīsu pana sakim kuthitesu aggim dātum vaṭṭati, punapākassa anuññātattā. **Ukkapiṇḍakāpi khādanti**ti biḷālamūsikagodhāmaṅgusā khādanti. **Damakāti** vighāsādā.

276. **Tato nīhaṇanti** yattha nimantitā bhuñjanti, tato nīhaṇam.

278. **Vanaṭṭham pokkharatṭhanti** vane ceva paduminigacche ca jātam. **Abījanti** taruṇaphalam, yassa bījam na aṅkuram janeti. **Nibbatṭabījanti**¹ bījam nibbatṭetvā² apanetvā paribhuñjitabbakam ambapanasādi.

279. **Duropayo vaṇoti** dukkhena ruhati, dukkhena pākatiko hotīti attho. **Dupparihāram satthanti** sambādhe dukkhena sattham parihareyyam. **Satthakammaṃ vā vatthikammaṃ vāti** yathāparicchinne okāse yena kenaci satthena vā sūciyā vā kaṇṭakena vā sattikāya vā pāsāṇasakkhalikāya vā nakhena vā chindanam vā phālanam vā vijjhanam vā lekhanam vā na kātabbam, sabbam hetam satthakammameva hoti. Yena kenaci pana cammena vā vatthena vā vatthipīlanam na kātabbam, sabbam hetam vatthikammameva hoti. Ettha ca **sambādhassa sāmantaṃ dvaṅgulāti** idam satthakammaṃyeva sandhāya vuttam, vatthikammaṃ pana sambādheyeve paṭikkhittam. Tattha pana khāram ādātum yena kenaci rajjukena vā bandhitum vaṭṭati. Yadi tena chijjati, succhinnam. Aṇḍavuḍḍhirogepi satthakammaṃ na vaṭṭati. Tasmā aṇḍam phāletvā bījāni uddharitvā “arogam karissāmi”ti na kattabbam. Aggitāpanabhesajjālimpanesu pana paṭikkhepo natthi. Vaccamagge bhesajjamakkhitā³ ādānavaṭṭi vā veḷunālīkā vā vaṭṭati, yāya khārakammaṃ vā karonti, telam vā pavesenti.

1. Nibbatṭabījanti (Ka)

2. Nibbatṭetvā (Ka)

3. Bhesajjamakkhikā (Ka)

280. **Pavattamaṁsanti** matassa maṁsaṁ. **Māghātoti** taṁdivasaṁ na labbhā kenaci kiñci jīvitaṁ voropetuṁ. **Potthanikanti** maṁsacchedanasatthakaṁ vuccati. **Kimpimāyāti** kimpī imāya. **Na Bhagavā ussahatīti** na Bhagavā sakkoti. **Yatra hi nāmāti** yasmā nāma. **Paṭivekkhīti** vīmaṁsi, paṭipucchīti vuttaṁ hoti. **Appaṭivekkhitvāti** appaṭipucchitvā. Sace pana “asukamaṁsaṁ”ti jānāti, paṭipucchanakiccaṁ natthi. Ajānantaṁ pana pucchitvāva khāditabbaṁ.

Hatthimaṁsādipaṭikkhepakathā

281. **Sunakhamāṁsanti** ettha araṇṇakokaṁ nāma sunakhasadisā honti, tesāṁ maṁsaṁ vaṭṭati. Yo pana gāmasunakhiyā vā kokena kokasunakhiyā vā gāmasunakkena saṁyogā uppanno, tassa maṁsaṁ na vaṭṭati, so hi ubhayaṁ bhajātīti. **Ahimaṁsanti** kassaci apādakassa dīghajātikassa maṁsaṁ na vaṭṭati. **Sīhamaṁsādīni** pākaṭāneva.

Ettha ca manussamaṁsaṁ sajātītāya paṭikkhittaṁ, hatthi-assamaṁsaṁ rājaṅgatāya, sunakhamāṁsaṁca ahimaṁsaṁca paṭikūlatāya, sīhamaṁsādīni pañca attano anupaddavatthāyāti. Imesaṁ manussādīnaṁ dasannaṁ maṁsampi aṭṭhipi lohitaṁpi cammampi lomampi sabbaṁ na vaṭṭati, yaṁkiñci ṇatvā vā añatvā vā khādantassa āpattiyeva. Yadā jānāti, tadā desetabbā. “Apucchitvā khādissāmi”ti gaṇhato paṭiggahaṇe dukkaṭaṁ, “pucchitvā khādissāmi”ti gaṇhato anāpatti. Uddissa kataṁ pana jānitvā khādantasseva āpatti, pacchā jānanto āpattiyā na kāretabboti.

Yāgumadhugolaḷakādīkathā

282. **Ekattakoti** ekako, natthi me dutiyoti attho. **Pahūtaṁ yāguṇca madhugolaḷakaṇca paṭiyādāpetvāti** so kira satasahassaṁ vayaṁ katvā paṭiyādāpesi. Anumodaṇāgāthāpariyosāne “patthayataṁ icchatan”ti padānaṁ “alameva dātun”ti iminā sambandho. Sace pana patthayataṁ icchatāti pāṭho atthi, soyeva gahetabbo.

283. **Bhojjayāgunti** yā pavāraṇaṁ janeti. **Yadaggenāti** yaṁ ādim katvā. **Saggā te āraddhāti** sagganibbattakapuññaṁ upacitanti attho.

Yathādhammo kāretabboti paramparabhojanena kāretabbo. Bhojjayāguyā hi pavāraṇā hotīti.

284. **Nāhaṃ taṃ kaccānā**ti tasmim kira avasiṭṭhagule devatā sukhumojam pakkhipimsu, sā aññesaṃ pariṇāmaṃ na gacchati, tasmā evamāha. **Gilānassa guḷanti** tathārūpena byādhinā gilānassa pacchābhattam guḷam anujānāmīti attho.

Pāṭaligāmaṃvatthukathā

285. **Sabbasantharinti** yathā sabbam santhataṃ hoti, evaṃ.

286. **Sunidhavassakārā**ti Sunidho ca Vassakāro ca dve brāhmaṇā Magadharaṇṇo mahāmattā mahāmaccā. **Vajjīnaṃ paṭibāhāyā**ti vajjirājakulānaṃ āyamukhapacchindanattam. **Vatthūnī**ti gharavatthūni. **Cittāni namanti nivesanāni māpetunti** tā kira devatā vatthuvijjāpāṭhakānaṃ sarīre adhimuccitvā evaṃ cittāni nāmenti, kasmā? Amhākaṃ yathānurūpaṃ sakkāraṃ karissantīti attho. **Tāvatiṃsehī**ti loke kira Sakkaṃ devarājānaṃ Vissakammaṇca upādāya Tāvatiṃsā paṇḍitāti saddo abbhuggato, tenevāha Tāvatiṃsehīti, Tāvatiṃsehi saddhim mantetvā viya māpentīti attho. **Yāvata ariyaṃ āyatananti** yattakaṃ ariyamanussānaṃ osaraṇaṭṭhānaṃ nāma atthi. **Yāvata vaṇippathoti** yattakaṃ vāṇijānaṃ ābhatabhaṇḍassa rāsivaseneva kayavikkayaṭṭhānaṃ nāma atthi. **Idaṃ agganagaraṃ**ti tesam ariyāyatanavaṇippathānaṃ idaṃ agganagaraṃ bhavissati. **Putābhedananti** putābhedanattānaṃ, mocanaṭṭhānanti vuttam hoti. **Aggito vāti**-ādīsu samuccayattho vāsaddo. Tatra hi ekassa koṭṭhāsassa aggito, ekassa udakato, ekassa abbhantarato aññamaññabhedā antarāyo bhavissati. **Uḷumpanti** pāragamanattāya āṇiyo ākoṭetvā kataṃ. **Kullanti** valli-ādīhi bandhitvā kataṃ.

Aṇṇavanti sabbantimena paricchedena yojanamattam gambhīrassa ca puthulassa ca udakaṭṭhānassetam adhivacanam. **Saranti** idha nadī adhippetā. Idaṃ vuttam hoti—

ye gambhīraṃ vitthataṃ¹ taṇhāsaraṃ taranti, te ariyamaggasaṅkhātāṃ setuṃ katvāna visajja pallalāni anāmasitvāva udakabharitāni ninnaṭṭhānāni, ayaṃ pana idaṃ appamattakaṃ udakaṃ uttaritukāmopi kullaṃ hi parijano bandhati, Buddhā pana Buddhasāvaka ca vinā eva kullena tiṇṇā medhāvino janāti.

287. **Ananubodhāti** abujjhanena. **Sandhāvitanti** bhavato bhavaṃ gamanavasena sandhāvitāṃ. **Saṃsaritanti** punappunaṃ gamanavasena saṃsaritaṃ. **Mamañceva tumhākañcāti** mayā ca tumhehi ca. Atha vā **sandhāvitāṃ saṃsaritanti** sandhāvanaṃ saṃsaraṇaṃ mamañceva tumhākañca ahoṣīti evamettha attho daṭṭhabbo. **Saṃsitanti** saṃsaritaṃ. **Bhavanetti samūhatāti** bhavato bhavagamanā sandhāvanā taṇhārajju suṭṭhu hatā chinnā appavattikatā.

289. **Nīlāti** idaṃ sabbasaṅgāhakaṃ. **Nīlavaṇṇāti**-ādi tasseva vibhāgadassanattamaṃ. Tattha na tesaṃ pakativāṇṇā nīlā, nīlavilepanānaṃ vicittatāvasanetaṃ vuttaṃ. **Paṭivattesi**ti pahāresi. **Sāhāraṃ dajjeyyāthāti** sajanapadaṃ dadeyyātha. **Aṅgulim phoṭesunti** aṅgulim cālesuṃ. **Ambakāyāti** itthikāya. **Olokethāti** passatha. **Apalokethāti** punappunaṃ passatha, **upasaṃharathāti** upanetha. Imaṃ Licchavipariṣaṃ tumhākaṃ cittaṇa Tāvatisapariṣaṃ haratha, Tāvatisassa samakaṃ katvā passathāti attho.

Sīhasenāpativatthu-ādikathā

290. **Dhammassa ca anudhammaṃ byākarontīti** Bhagavatā vuttakāraṇassa anukāraṇaṃ kathenti. **Sahadhammiko vādānuvādoti** aparehi vuttakāraṇena sakāraṇo hutvā tumhākaṃ vādo viññugarahitabbaṃ kāraṇaṃ koci appamattakopi kiṃ na āgacchati. Idaṃ vuttaṃ hoti “kiṃ sabbakārenāpi tumhākaṃ vāde gārayhakāraṇaṃ natthi”ti. **Anabbhakkhātukāmāti** abhibhavitvā na ācikkhitukāmā.

293. **Anuviccekāranti**² anuviditvā cintetvā tulayitvā kātabbaṃ karohīti vuttaṃ hoti. **Ñātamanussānanti** loke pakaṭānaṃ. **Sādhu**

1. Gambhīravittataṃ (Sī, Syā)

2. Anuvijjakāranti (Ka)

hotīti sundaram hoti. **Paṭākam parihareyyunti** paṭākam ukkhipitvā nagare ghosantā āhiṇḍeyyum. Kasmā? “Evaṃ no amhākam mahantabhāvo bhavissatī”ti. **Opānabhūtanti** paṭiyatta-udapāno viya ṭhitam. **Kulanti** nivesanam. **Dātabbari maññeyyāsīti** mā imesam deyyadhammam upacchindittha, sampattānāhi dātabbamevāti ovadati. **Okāroti** avakāro lāmakabhāvo. **Sāmukkamsikāti** attanāyeva uddharitvā gahitā, asādhāraṇam aññesanti attho. **Uddissa katanti** uddisitvā katam.

294. **Paṭiccamanti** attānam paṭicca katanti attho. Atha vā **paṭiccamanti** nimittakammassetam adhivacanam, tam paṭiccammam ettha atthīti maṃsampi paṭiccamanti vuttam. Yo hi evarūpaṃ maṃsam paribhuñjati, sopi tassa kammassa dāyādo hoti, vadhakassa viya tassāpi pāṇaghātakammam hotīti adhippāyo. **Jiridantīti** jiranti, abbhācikkhantā na jiranti, abbhakkhānassa antam na gacchantīti attho. **Tikoṭiparisuddhakathā** Saṃghabhedasikkhāpadavaṇṇanāyam vuttā.

Kappiyabhūmi-anujānanakathā

295. **Sakaṭaparivaṭṭanti** sakaṭehi parikkhepaṃ viya katvā acchanti. **Paccantimanti** abhilāpamattametam, “yam saṃgho ākaṅkhatī”ti vuttattā pana dhuravihāropi sammannitum vaṭṭati, kammavācam avatvā apalokanenāpi vaṭṭatiyeva. **Kākoravasaddanti** tattha tattha pavittānam āmisakhādanatthāya anuppageyeva sannipatitānam kākānam oravasaddam. **Yasojo** nāma Kapilasuttapariyosāne pabbajitānam pañcannam satānam aggapuriso.

Ussāvanantikanti ādisu ussāvanantikā tāva evam kattabbā. Yo thambhānam vā upari bhittipāde vā nikhanitvā vihāro kariyati, tassa hetthā thambhapaṭicchakā pāsāṇā bhūmigatikā eva. Paṭhamathambham pana paṭhamabhittipādam vā patiṭṭhāpentehi bahūhi samparivāretvā “kappiyakuṭim karoma, kappiyakuṭim karomā”ti vācam nicchārentehi manussesu ukkhipitvā patiṭṭhāpentesu āmasitvā vā sayam ukkhipitvā vā thambho vā bhittipādo vā patiṭṭhāpetabbo. Kurundimahāpaccarīsu pana “kappiyakuṭi kappiyakuṭi”ti vatvā patiṭṭhāpetabbanti vuttam. Andhakaṭṭhakathāyam “saṃghassa kappiyakuṭim adhiṭṭhāmī”ti vuttam. Tam pana avatvāpi Aṭṭhakathāsu vuttanayena

vutte doso natthi. Idam panettha sādharmaṇalakkhaṇam, thambhapatiṭṭhānaṇca vacanapariyosānaṇca samakālam vaṭṭati. Sace hi anīṭṭhite vacane thambho patiṭṭhāti, appatiṭṭhite vā tasmim vacanam niṭṭhāti, akatā hoti kappiyakuṭi. Teneva Mahāpaccariyam vuttam “bahūti samparivāretvā vattabbam, avassam hi ettha ekassapi vacananiṭṭhānaṇca thambhapatiṭṭhānaṇca ekato bhavissatī”ti.

Itṭhakasilāmattikākuṭṭikāsu pana kuṭṭisu heṭṭhā cayaṁ bandhitvā vā abandhitvā vā karontu, yato paṭṭhāya bhittim uṭṭhāpetukāmā honti, tam sabbapaṭṭhamam itṭhakam vā silam vā mattikāpiṇḍam vā gahetvā vuttanayeneva kappiyakuṭi kātabbā. Itṭhakādayo hi bhittiyā paṭhamiṭṭhakādīnam heṭṭhā na vaṭṭanti, thambhā pana upari uggacchanti, tasmā vaṭṭanti. Andhakatṭhakathāyam “thambhehi kariyamāne catūsu koṇesu cattāro thambhā itṭhakādikuṭṭe catūsu koṇesu dve tisso itṭhakā adhiṭṭhātabbā”ti vuttam. Tathā pana akatāyapi doso natthi, Aṭṭhakathāsu hi vuttameva pamāṇam.

Gonisādikā duvidhā āramagonisādikā, vihāragonisādikāti. Tāsu yattha neva ārāmo, na senāsanāni parikkhittāni honti, ayaṁ **ārāmagonisādikā** nāma. Yattha senāsanāni sabbāni vā ekaccāni vā parikkhittāni, ārāmo aparikkhitto, ayaṁ **vihāragonisādikā** nāma. Iti ubhayatrāpi āramassa aparikkhittabhāvoyeva pamāṇam. Ārāmo pana upaḍḍhaparikkhittopi bahutaram parikkhittopi parikkhittoyeva nāmāti Kurundimahāpaccariyādīsu vuttam. Ettha kappiyakuṭi laddhum vaṭṭati.

Gahapatīti manussā āvāsam katvā “kappiyakuṭim dema, paribhuñjathā”ti vadanti, esā gahapati nāma. “Kappiyakuṭim kātum demā”ti vuttepi vaṭṭatiyeva. Andhakatṭhakathāyam pana “yasmā bhikkhum ṭhapetvā sesasahadhammikānam sabbesaṇca devamanussānam hatthato paṭiggaho ca sannidhi ca antovutthaṇca tesam santakam bhikkhussa vaṭṭati, tasmā tesam gehāni vā tehi dinnā kappiyakuṭi vā gahapatīti vuccatī”ti vuttam. Punapi vuttam “bhikkhusamghassa vihāram ṭhapetvā bhikkhunupassayo vā āramikānam vā titthiyānam vā devatānam vā nāgānam vā api brahmānam vimānam kappiyakuṭi hotī”ti, tam suvuttam,

saṃghasantakameva hi bhikkhusantakaṃ vā gehaṃ gahapatikuṭikā na hoti.
Sammutikā nāma kammavācaṃ sāvetvā katāti.

Yaṃ imāsu catūsu kappiyabhūmīsu vutthaṃ āmisam, taṃ sabbaṃ
 antovutthasaṅkhyam na gacchati. Bhikkhūnañca bhikkhunīnañca antovuttha-
 antopakamocanattam hi kappiyakuṭīyo anuññātā. Yaṃ pana
 akappiyabhūmiyam sahaseyyappahonake gehe vutthaṃ saṅghikaṃ vā
 puggalikaṃ vā bhikkhussa bhikkhuniyā vā santakaṃ ekarattampi ṭhapitam,
 taṃ antovuttham, tattha pakkañca antopakkaṃ nāma hoti, etaṃ na kappati.
 Sattāhakālikaṃ pana yāvajīvikañca vaṭṭati.

Tatrāyaṃ vinicchayo—sāmaṇero bhikkhussa taṇḍulādikaṃ āmisam
 āharitvā kappiyakuṭīyam nikkhipitvā punadivase pacitvā deti, antovuttham
 na hoti. Tattha akappiyakuṭīyam nikkhittasappi-ādīsu yaṃkiñci pakkhipitvā
 deti, mukhasannidhi nāma hoti. Mahāpaccariyam pana “antovuttham hoti”ti
 vuttam. Tattha nāmamattameva nānākaraṇam. Bhikkhu akappiyakuṭīyam
 ṭhapitasappiñca yāvajīvikapaṇṇaṃ ekato pacitvā paribhuñjati, sattāham
 nirāmisam vaṭṭati. Sace āmisasaṃsaṭṭham katvā paribhuñjati,
 antovutthañceva sāmaṃpākañca hoti. Etenupāyena sabbasaṃsaggā
 veditabbā.

Imā pana kappiyakuṭīyo kadā jahitavatthukā honti? Ussāvanantikā tāva
 yā thambhānam upari bhittipāde vā nikhaṇitvā katā, sā sabbesu thambhesu
 ca bhittipādesu ca apanītesu jahitavatthukā hoti. Sace pana thambhe vā
 bhittipāde vā parivattenti, yo yo ṭhito, tattha tattha patiṭṭhāti. Sabbesupi
 parivattitesu ajahitavatthukāva hoti. Itṭhakādīhi katā cayassa upari bhitti-
 atthāya ṭhapitam itṭhakaṃ vā silam vā mattikāpiṇḍam vā ādimkatvā
 vināsitaḥ kāle jahitavatthukā hoti. Yehi pana itṭhakādīhi adhiṭṭhitā, tesu
 apanītesupi tadanñāsu patiṭṭhitāsu ajahitavatthukāva hoti.

Gonisādikā pākārādīhi parikkhepe kate jahitavatthukā hoti. Puna
 tasmim ārāme kappiyakuṭi laddhum vaṭṭati. Sace pana punapi pākārādayo
 tattha tattha khaṇḍā honti, tato tato gāvo pavisanti, puna kappiyakuṭi hoti.
 Itarā pana dve gopānasīmattam

ṭhapetvā sabbasmim chadane vinaṭṭhe jahitavatthukā honti. Sace gopānasīnaṃ upari ekampi pakkhapāsakamaṇḍalaṃ atthi, rakkhati.

Yatra panimā catassopi kappiyabhūmiyo natthi, tattha kiṃ kātabbam? Anupasampannassa datvā tassa santakaṃ katvā paribhuñjitabbam. Tatridaṃ vatthu—Karavikatissatthero kira vinayadharapāmokkho Mahāsīvattherassa santikaṃ agamāsi. So dīpālokena sappikumbhaṃ passitvā “bhante kimetan”ti pucchi. Thero “āvuso gāmato sappikumbho ābhato lūkhadivase sappinā bhuñjanatthāyā”ti āha. Tato naṃ Tissatthero “na vaṭṭati bhante”ti āha. Thero punadivase pamukhe nikkhipāpesi. Tissatthero puna ekadivase āgato taṃ disvā tatheva pucchitvā “bhante sahaseyyappahonakaṭṭhāne ṭhapetuṃ na vaṭṭatī”ti āha. Thero punadivase bahi nīharāpetvā nikkhipāpesi, taṃ corā harimsu. So puna ekadivasam āgataṃ Tissattheraṃ āha “āvuso tayā ‘na vaṭṭatī’ti vutto so kumbho bahi nikkhitto, corehi avahato”ti. Tato naṃ Tissatthero āha “nanu bhante anupasampannassa dātabbā assa, anupasampannassa hi datvā tassa santakaṃ katvā paribhuñjituṃ vaṭṭatī”ti.

296-9. **Meṇḍakavatthu** uttānameva. Api cettha **anujānāmi bhikkhave pañca goraseti** ime pañca gorase visuṃ paribhogena paribhuñjitumpi anujānāmīti attho. **Pātheyyaṃ pariyesitunti** ettha sace keci sayameva ñatvā denti, iccetaṃ kusalaṃ. No ce denti, ñātipavāritaṭṭhānato vā bhikkhācāravattena vā pariyesitabbam. Tathā alabhantena aññātika-apavāritaṭṭhānato yācitvāpi gahetabbam. Ekadivasena gamanīye magge ekabhattatthāya pariyesitabbam, dīghe addhāne yattakena kantāraṃ nittharati, tattakaṃ pariyesitabbam.

Keṇiyajaṭilavatthukathā

300. **Kājehi gāhāpetvāti** pañcahi kājasatehi susaṅkhatassa badarapānassa kuṭasahassaṃ gāhāpetvā. **Etasmim nidāne etasmim pakaraṇe dhammim katham katvāti** “sādhu bhikkhave pānaṃ apivantā samaṇassa

Gotamassa sāvakā paccayabāhullikāti vādaṃ na uppādayittha, mayi ca gāravaṃ akattha, mama ca tumhesu gāravaṃ janayittha, iti vo ahaṃ iminā kāraṇena suṭṭhu pasanno”ti-ādinā nayena dhammiṃ katham katvā **anujānāmi bhikkhave aṭṭha pānānī**-ādimāha.

Tattha **ambapānanti** āmehi vā pakkehi vā ambehi katapānaṃ. Tattha āmehi karontena ambataruṇāni bhinditvā uduke pakkhipitvā ātape ādiccapākena pacitvā parissāvetvā tadahupaṭiggahitehi madhusakkarakappūrādīhi yojetvā kātabbhaṃ. Evaṃ kataṃ purebhattameva kappati, anupasampannehi kataṃ labhitvā pana purebhattaṃ paṭiggahitaṃ purebhattaṃ sāmisa-paribhogena vā vattati, pacchābhattaṃ nirāmisaparibhogena yāva aruṇuggamaṇā vattatiyeva. Esa nayo sabbapānesu.

Tesu pana **jambupānanti** jambuphalehi katapānaṃ. **Cocapānanti** aṭṭhikehi kadaliphalehi katapānaṃ. **Mocapānanti** anaṭṭhikehi kadaliphalehi katapānaṃ. **Madhukapānanti**¹ madhukānaṃ jātirasena katapānaṃ. Taṃ pana udakasambhinnaṃ vattati, suddhaṃ na vattati. **Muddikapānanti** muddikā uduke madditvā ambapānaṃ viya katapānaṃ. **Sālūkapānanti** rattuppalanīluppalādīnaṃ sālūke madditvā katapānaṃ. **Phārusakapānanti** phārusakaphalehi ambapānaṃ viya katapānaṃ. Imāni aṭṭha pānāni sītānipi ādiccapākānipi vattanti, aggipākāni na vattanti. **Dhaññaphalarasanti** sattannaṃ dhaññānaṃ phalarasaṃ. **Ḍākarasanti** pakkaḍākarasaṃ. Yāvakālikapattānaṃ hi purebhattamyeva raso kappati, yāvajīvikānaṃ paṭiggahetvā ṭhapitasappi-ādīhi saddhiṃ pakkānaṃ sattāhaṃ kappati. Sace pana suddha-udakena pacati, yāvajīvampi vattati, khīrādīhi pana saddhiṃ pacitum na vattati. Aññehi pakkampi ḍākarasasaṅkhyameva gacchati. Kurundiyaṃ pana “yāvakālikapattānampi sītodakena madditvā kataraso vā ādiccapāko vā vattati”ti vuttaṃ. **Ṭhapetvā madhukapuppharasanti** ettha madhukapuppharaso aggipāko vā hotu ādiccapāko vā, pacchābhattaṃ na vattati. Purebhattampi yaṃ pānaṃ gahetvā majjaṃ karonti, so ādito paṭṭhāya na vattati. Madhukapupphaṃ pana allāṃ vā sukkhaṃ vā bhajjitaṃ vā tena kataphāṇitaṃ vā yato paṭṭhāya majjaṃ na karonti, taṃ sabbhaṃ purebhattaṃ vattati. Ucchuraso nikasaṭo pacchābhattaṃ

vaṭṭati. Iti pānāni anujānantena imepi cattāro rasā anuññātāti.

Aggihuttamukhā yaññāti-ādīsu aggihutaṃ seṭṭhaṃ, aggihutaṃ mukhanti vuttaṃ hoti.

Rojamallādivatthukathā

301-2. Rojavatthu uttānatthameva. Tattha **saṅkaraṃ akaṃsūti** katikaṃ akaṃsu. **Uḷāraṃ kho te idanti** sundaraṃ kho te idaṃ. **Nāhaṃ bhante Ānanda bahukatoti** nāhaṃ Buddhādigatapasaḍabahumānena idhāgatoti dasseti. **Sabbañca ḍākanti** sappi-ādīhi pakkaṃ vā apakkaṃ vā yaṃkiñci ḍākaṃ. **Piṭṭhakhādanīyanti** piṭṭhamayaṃ khādanīyaṃ. Rojo kira idaṃ ubhayampi sataṣaḥassaṃ vayaṃ katvā paṭiyādāpesi.

303. **Mañjukāti** madhuravacanā. **Paṭibhāneyyakāti** sake sippe paṭibhānasampannā. **Dakkhāti** chekā analasā vā. **Pariyodātasippāti** niddosaṣippā. **Nāḷiyāvāpakenāti** nāḷiyā ca āvāpakena ca. Āvāpako nāma yattha laddhaṃ laddhaṃ āvapanti, pakkipantīti vuttaṃ hoti. **Na ca bhikkhave nahāpitapubbena khurabhaṇḍanti** ettha gahetvā pariharitumeva na vaṭṭati, aññassa santakena kese chedetum vaṭṭati. Sace vetanaṃ gahetvā chindati, na vaṭṭati. Yo anahāpitapubbo, tassa pariharitumpi vaṭṭati, taṃ vā aññaṃ vā gahetvā kese chedetumpi vaṭṭati.

304. **Bhāgaṃ datvāti** dasamabhāgaṃ datvā. Idaṃ kira Jambudīpe porāṇakacārittaṃ. Tasmā dasa koṭṭhāse katvā eko koṭṭhāso bhūmisāmikānaṃ dātabbo.

Catumahāpadesakathā

305. **Yaṃ bhikkhave mayā idaṃ na kappatīti** ime cattāro mahāpadese Bhagavā bhikkhūnaṃ nayaggahaṇatthāya āha. Tattha dhammasaṅgāhakattherā suttaṃ gahetvā parimaddantā ida addasaṃsu. **Thapetvā dhaññaphalarasanti** satta dhaññarasāni pacchābhattaṃ na kappantīti paṭikkhittāni. Tālanāḷikerapanasalabuja-alābukumbhaṇḍapussaphalatipusaphala-eḷālūkāni nava mahāphalāni sabbañca aparāṇaṃ dhaññagatikameva. Taṃ kiñcāpi na paṭikkhittaṃ, atha kho akappiyaṃ anulometi. Tasmā pacchābhattaṃ na kappati.

Aṭṭha pānāni anuññātāni, avasesāni
vettatintiṇṇikamātulūṇṇakapitthakosambakaramandādikhuddakaphalapānāni
aṭṭhapānagatikāneva. Tāni kiñcāpi na anuññātāni, atha kho kappiyaṃ
anulomenti, tasmā kappanti. Ṭhapetvā hi sānulomaṃ dhaññaphalarasaṃ
aññaṃ phalapānaṃ nāma akappiyaṃ natthi, sabbaṃ yāmakālikāmyevāti
Kurundiyaṃ vuttaṃ.

Bhagavatā cha cīvarāni anuññātāni. Dhammasaṅgāhakattherehi tesāṃ
anulomāni dukūlaṃ, pattuṇṇaṃ, cīnapaṭṭaṃ, somārapaṭṭaṃ, iddhimayikaṃ,
devadattiyanti aparāni cha anuññātāni. Tattha **pattuṇṇanti** pattuṇṇadese
pāṇakehi sañjātavatthaṃ. Dve paṭā desanāmeneva vuttā. Tāni tīṇi
koseyyassānulomāni, dukūlaṃ sāṇassa, itarāni dve kappāsikassa vā
sabbesaṃ vā.

Bhagavatā ekādasa patte paṭikkhipitvā dve pattā anuññātā lohapatto
ceva, mattikāpatto ca. Lohathālakam, mattikāthālakam, tambalohathālakanti
tesāmyeva anulomāni. Bhagavatā tayo tumbā anuññātā lohatumbo,
kaṭṭhatumbo, phalatumboti, kuṇḍikā kañcanako udakatumboti tesāmyeva
anulomāni. Kurundiyaṃ pana pāṇīyasaṅkhapāṇīyasarāvākāni etesaṃ
anulomāni vuttaṃ. Paṭṭikā sūkarantanti dve kāyabandhanāni anuññātāni,
dussapaṭṭena rajjukena ca katakāyabandhanāni tesāṃ anulomāni.
Setacchattaṃ, kilañjacchattaṃ, paṇṇacchattanti tīṇi chattāni anuññātāni.
Ekapaṇṇacchattaṃ tesāmyeva anulomanti iminā nayena Pāḷiṇca
Aṭṭhakathaṇca anupekkhitvā aññānīpi kappiyākappiyānaṃ anulomāni
veditabbāni.

Tadahupaṭiggahitaṃ kāle kappatīti-ādi sabbaṃ sambhinnarasaṃ
sandhāya vuttaṃ. Sace hi challimpi anapanetvā sakaleneva nāḷikeraphalena
saddhiṃ pānakaṃ paṭiggahitaṃ hoti, nāḷikeraṃ apanetvā taṃ vikālepi
kappati. Upari sappipiṇḍaṃ ṭhapetvā sītalapāyāsaṃ denti, yaṃ pāyāsena
asaṃsaṭṭhaṃ sappi, taṃ apanetvā sattāhaṃ paribhuñjitum vaṭṭati.
Baddhamadhuphāṇitādīsupi eseva nayo. Takkolajātīphalādīhi alaṅkaritvā
piṇḍapātaṃ denti, tāni uddharitvā dhovitvā yāvajīvaṃ paribhuñjitabbāni,
yāguyaṃ pakkhipitvā dinnasiṅgiverādīsupi telādīsu pakkhipitvā
dinnalaṭṭhimadhukādīsupi eseva nayo. Evaṃ yaṃ yaṃ asambhinnarasaṃ
hoti, taṃ taṃ ekato paṭiggahitampi

yathā suddham hoti, tathā dhovivā vā tacchetvā vā tassa tassa kālavasena paribhuñjitum vaṭṭati.

Sace pana sambhinnarasam hoti samsaṭṭham, na vaṭṭati. Yāvakālikañhi attanā saddhim sambhinnarasāni tīpi yāmakālikādīni attano sabhāvaṃ upaneti. Yāmakālikam dvepi sattāhakālikādīni attano sabhāvaṃ upaneti. Sattāhakālikampi attanā saddhim samsaṭṭham yāvajīvikam attano sabhāvaññeva upaneti, tasmā tena tadahupaṭiggahitena saddhim tadahupaṭiggahitam vā purepaṭiggahitam vā yāvajīvikam sattāham kappati dvīhapaṭiggahitena chāham. Tīhapaṭiggahitena pañcāham -pa-sattāhapaṭiggahitena tadaheva kappatīti veditabbam. Tasmāyeva hi “sattāhakālikena bhikkhave yāvajīvikam tadahupaṭiggahitan”ti avatvā “paṭiggahitam sattāham kappatī”ti vuttam.

Kālayāmasattāhātikkamesu cettha vikālabhojanasannidhibhesajjasikkhāpadānam vasena āpattiyo veditabbā. Imesu ca pana catūsu kālikesu yāvakālikam yāmakālikanti idameva dvayam antovutthakañceva sannidhikārakañca hoti, sattāhakālikañca yāvajīvikañca akappiyakuṭiyam nikkhipitumpi vaṭṭati, sannidhimpi na janetīti. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Bhesajjakkhandhakavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Kathinakkhandhaka

Kathinānujānanakathā

306. Kathinakkhandhake **Pāveyyakāti** Pāveyyaraṭṭhavāsino. Pāveyyam¹ nāma Kosalesu pacchimadisābhāge raṭṭham, tattha vāsinoti vuttam hoti. Kosalarañño ekapitukabhātūnam Bhaddavaggiyatherānam etaṃ adhivacanam. Tesu sabbajetṭhako anāgāmī, sabbapacchimako sotāpanno, ekopi arahā vā puthujjano vā natthi. **Āraññikāti** dhutaṅgasamādānavasena āraññikā, na araññavāsamattena. Piṇḍapātikādibhāvepi tesam eseva nayo, sīsavasena cetam vuttam. Ime pana terasāpi dhutaṅgāni samādāyeva vattanti. **Udakasaṅgaheti** udakena saṅgahite ghaṭṭite saṃsaṭṭhe, thale ca ninne ca ekodakābhūteti attho.

Udakacikkhalleti akkanta-akkantaṭṭhāne udakacikkhallo uṭṭhahitvā yāva ānisadā paharati, īdise cikkhalleti attho. **Okapuṇṇehīti** udakapuṇṇehi. Tesam kira cīvarāni ghanāni, tesu patitam udakam na paggharati, ghanattā puṭabaddham² viya tiṭṭhati. Tena vuttam “okapuṇṇehi cīvarehī”ti. Oghapuṇṇehītipi pāṭho.

Avivadamānā vassam vasimhāti ettha āgantukaṭṭhāne senāsanaphāsutāya abhāvena ca Bhagavato dassanālābhena ukkaṇṭhitatāya ca te bhikkhū phāsum na vasimsu. Tasmā “avivadamānā phāsukam vassam vasimhā”ti nāvocum. **Dhammim katham katvāti** Bhagavā tesam bhikkhūnam anamataggiyakatham kathesi, te sabbepi kathāpariyosāne arahattam pāpuṇitvā nisinnaṭṭhānatoyeva ākāse uppatitvā agamanisu, tam sandhāya vuttam “dhammim katham katvā”ti. Tato Bhagavā “sace kathinatthāro paññatto abhavissa, ete bhikkhū ekam cīvaram ṭhapetvā santaruttarena āgacchantā na evam kilantā assu, kathinatthāro ca nāmesa sabbabuddhehi anuññāto”ti cintetvā kathinatthāram anujānitukāmo bhikkhū āmantesi, āmantetvā ca pana **anujānāmi bhikkhavesi**-ādimāha.

1. Pāṭheyakāti Pāṭheyaraṭṭhavāsino. Pāṭheyam (Sī)

2. Puṭabhattam (Ka)

Tattha **atthatakathinānaṃ** voti nipātamattaṃ vokāro, atthatakathinānanti attho. Evañhi sati parato “so nesam bhavissatī”ti yujjati. Atha vā **voti** sāmivacanamevetam. **So nesanti** ettha pana so cīvaruppādo ye atthatakathinā, tesam bhavissatīti attho.

Tattha **anāmantacāro**ti yāva kathinaṃ na uddhariyati, tāva anāmantetvā caraṇaṃ kappissati, Cārittasikkhāpadena anāpatti bhavissatīti attho.

Asamādānacāroti ticīvaraṃ asamādāya caraṇaṃ, cīvaravippavāso

kappissatīti attho. **Gaṇabhojananti** gaṇabhojanampi kappissati.

Yāvadatthacīvaranti yāvattakena cīvarena attho, tāvattakaṃ anadhiṭṭhitam avikappitaṃ kappissatīti attho. **Yo ca tattha cīvaruppādoti** tattha

kathinatthasīmāyaṃ matakacīvaraṃ vā hotu saṃghaṃ uddissa dīnaṃ vā saṃghikena tatrappādena ābhataṃ vā, yena kenaci ākārena yaṃ saṃghikacīvaraṃ uppajjati, taṃ tesam bhavissatīti attho.

Evañca pana bhikkhave kathinaṃ attharitabbanti ettha kathinatthāraṃ ke labhanti, ke na labhantīti. Gaṇanavasena tāva pacchimakoṭiyā pañca janā labhanti, uddhaṃ sataśahassampi, pañcannaṃ heṭṭhā na labhanti.

Vutthavassavasena purimikāya vassaṃ upagantvā paṭhamapavāraṇāya pavāritā labhanti, chinnavassā vā pacchimikāya upagatā vā na labhanti, aññasmim vihare vutthavassāpi na labhantīti Mahāpaccariyaṃ vuttaṃ, purimikāya upagatānaṃ pana sabbe gaṇapūrakā honti, ānisaṃsaṃ na labhanti, ānisaṃso itaresaṃyeva hoti. Sace purimikāya upagatā cattāro vā honti tayo vā dve vā eko vā, itare gaṇapūrake katvā kathinaṃ attharitabbaṃ. Atha cattāro bhikkhū upagatā, eko paripuṇṇavasso sāmaṇero, so ce pacchimikāya upasampajjati, gaṇapūrako ceva hoti ānisaṃsañca labhati. Tayo bhikkhū dve sāmaṇerā, dve bhikkhū tayo sāmaṇerā, eko bhikkhu cattāro sāmaṇerāti etthāpi ese va nayo. Sace purimikāya upagatā kathinatthārakusalā na honti, atthārakusalā khandhakabhāṇakatherā pariyesitvā ānetabbā. Kammavācaṃ sāvetvā kathinaṃ attharāpetvā dānañca bhuñjitvā gamissanti, ānisaṃso pana itaresaṃyeva hoti.

Kathinam kena dinnam vaṭṭati? Yena kenaci devena vā manussena vā pañcannam vā sahadhammikānam aññatarena dinnam vaṭṭati.

Kathinadāyakassa vattam atthi, sace so tam ajānanto pucchati “bhante katham kathinam dātabbam”ti, tassa evam ācikkhitabbam “tiṇṇam cīvarānam aññatarappahonakam sūriyuggamanasamaye vattham ‘kathinacīvaram demā’ti dātum vaṭṭati, tassa parikammattam ettakā nāma sūciyo, ettakam suttam, ettakam rajanam, parikammam karontānam ettakānam bhikkhūnam yāgubhattaṇca dātum vaṭṭatī”ti.

Kathinatthārakenāpi dhammena samena uppannam kathinam attharantena vattam jānitabbam. Tantavāyagehato hi ābhatasantāneneva khalimakkhitasāṭako na vaṭṭati, malīnasāṭakopi na vaṭṭati, tasmā kathinatthārasāṭakam labhitvā suṭṭhu dhovivā sūci-ādīni cīvarakammūpakaraṇāni sajjetvā bahūhi bhikkhūhi saddhim tadaheva sibbitvā niṭṭhitasūcikkammam rajitvā kappabindum datvā kathinam attharitabbam. Sace tasmiṃ anattateyeva aññam kathinasāṭakam āharati, aññāni ca bahūni kathinānisamsavattāni deti, yo ānisamsam bahum deti, tassa santakeneva attharitabbam. Itaro yathā tathā¹ ovadivā saññāpetabbo.

Kathinam pana kena attharitabbam? Yassa saṅgho kathinacīvaram deti. Saṅghena pana kassa dātabbam? Yo jiṇṇacīvaro hoti. Sace bahū jiṇṇacīvarā honti, vuḍḍhassa dātabbam. Vuḍḍhesupi yo mahāpariso tadaheva cīvaram katvā attharitum sakkoti, tassa dātabbam. Sace vuḍḍho na sakkoti, navakataro sakkoti, tassa dātabbam. Apica saṅghena mahātherassa saṅgham kātum vaṭṭati, tasmā “tumhe bhante gaṇhatha, mayam katvā dassāmā”ti vattabbam. Tīsu cīvaresu yam jiṇṇam hoti, tadattthāya dātabbam. Pakatiyā dupaṭṭacīvarassa dupaṭṭattthāyeva dātabbam. Sacepissa ekapaṭṭacīvaram ghanam hoti, kathinasāṭako ca pelavo, sārūppattthāya dupaṭṭappahonakameva dātabbam, “aham alabhanto ekapaṭṭam pārūpāmī”ti vadantassāpi dupaṭṭam dātum vaṭṭati. Yo pana lobhapakatiko hoti, tassa na dātabbam. Tenāpi kathinam attharivā pacchā sibbitvā “dve cīvarāni karissāmī”ti na gahetabbam. Yassa pana dīyati, tassa yena vidhinā dātabbam,

taṃ dassetuṃ “evañca pana bhikkhave kathinaṃ attharitaḥḥan”ti ārabhitvā **suṇātu me bhanteti**-ādikā dānakammavācā tāva vuttā.

Evam dinne pana kathine sace taṃ kathinadussaṃ niṭṭhitaparikkammaṃeva hoti, iccetam kusalam. No ce niṭṭhitaparikkammaṃ hoti, “aham thero”ti vā “bahussuto”ti vā ekenāpi akātuṃ na labbhati, sabbeheva sannipatitvā dhovanasibbanarajanāni niṭṭhāpetabbāni. Idañhi kathinavattam nāma Buddhappasattham. Atīte Padumuttaropi Bhagavā kathinavattam akāsi, tassa kira aggasāvako Sujātatthero nāma kathinam gaṇhi, tam Satthā atṭhasatṭhiyā bhikkhusatasahassemi saddhim nisīditvā akāsi.

Katapariyositam pana kathinam gahetvā atthārakena bhikkhunā “sace saṅghāṭiyā kathinam attharitaḥḥamo hoti, porāṇikā saṅghāṭi paccuddharitabbā, navā saṅghāṭi adhiṭṭhātabbā. Imāya saṅghāṭiyā kathinam attharāmīti vācā bhinditabbā”ti-ādinā parivāre vuttavidhānena kathinam attharitaḥḥam. Attharitvā ca pana “tena kathinatthārakena bhikkhunā saṅgham upasaṅkamitvā ekaṃsam uttarāsaṅgam karitvā añjalim paggahetvā evamassa vacanīyo ‘atthataṃ bhante saṅghassa kathinam, dhammiko kathinatthāro, anumodathā’ti. Tehi anumodakehi bhikkhūhi ekaṃsam uttarāsaṅgam karitvā añjalim paggahetvā evamassa vacanīyo ‘atthataṃ āvuso saṅghassa kathinam dhammiko kathinatthāro, anumodamā’ti” evamādinā parivāre vuttavidhāneneva anumodāpetabbam, itarehi ca anumoditabbam. Evam sabbesam atthataṃ hoti kathinam. Vuttañhetam parivāre “dvinnam puggalānam atthataṃ hoti kathinam atthārakassa ca anumodakassa cā”ti¹. Punapi vuttam “na saṅgho kathinam attharati, na gaṇo kathinam attharati, puggalo kathinam attharati. Saṅghassa anumodanā gaṇassa anumodanā puggalassa atthāro saṅghassa atthataṃ hoti kathinam, gaṇassa atthataṃ hoti kathinam, puggalassa atthataṃ hoti kathinan”ti².

Evam atthate pana kathine sace kathinacīvarena saddhim ābhataṃ ānisaṃsam dāyakā “yena amhākam kathinam gahitam, tasseva demā”ti

1. Vi 5. 302 piṭṭhe.

2. Vi 5. 309 piṭṭhe.

denti, bhikkhusaṃgho anissaro. Atha avicāretvāva datvā gacchanti, bhikkhusaṃgho issaro. Tasmā sace kathinatthārakassa sesacīvarānipi dubbalāni honti, saṃghena apaloketvā tesampi atthāya vatthāni dātabbāni, kammavācā pana ekāyeva vaṭṭati. Avasese kathinānisamse balavavatthāni¹ vassāvāsikaṭṭhitikāya dātabbāni, ṭhitikāya abhāve therāsanato paṭṭhāya dātabbāni, garubhaṇḍaṃ na bhājetabbaṃ. Sace pana ekasīmāya bahū vihārā honti, sabbe bhikkhū sannipātetvā ekattha kathinaṃ attharitabbaṃ, visuṃ visuṃ attharituṃ na vaṭṭati.

308. Idāni yathā ca kathinaṃ atthataṃ hoti, yathā ca anattataṃ, taṃ vidhiṃ vitthārato dassetuṃ **evañca pana bhikkhave atthataṃ hoti kathinaṃ evaṃ anattatanti** vatvā akaraṇīyañceva mahābhūmikañca anattatalakkhaṇaṃ tāva dassento **na ullikhitamattenā**ti-ādike catuvīsati ākāre dassesi. Tato paraṃ atthatalakkhaṇaṃ dassento **“ahatena atthatan”**ti-ādike sattarasa ākāre dassesi. Parivārepi hi “catuvīsatiyā ākārehi anattataṃ hoti kathinaṃ, sattarasahi ākārehi atthataṃ hoti kathinaṃ”ti idameva lakkhaṇaṃ vuttaṃ.

Tattha **ullikhitamattenā**ti dīghato ca puthulato ca pamāṇaggahaṇamattena. Pamāṇaṃ hi gaṇhanto tassa tassa padesassa sañjānanatthaṃ nakhādīhi vā paricchedaṃ dassento ullikhati, nalāṭādīsu vā ghaṃsati, tasmā taṃ pamāṇaggahaṇaṃ “ullikhitamattan”ti vuccati. **Dhovanamattenā**ti kathinadussadhovanamattena. **Cīvaravicāraṇamattenā**ti “pañcakaṃ vā sattakaṃ vā navakaṃ vā ekādasakaṃ vā hotū”ti evaṃ vicāritamattena. **Chedanamattenā**ti yathāvicāritassa vatthassa chedanamattena. **Bandhanamattenā**ti moghasuttakāropanamattena. **Ovaṭṭiyakaraṇamattenā**ti moghasuttakānusārena dīghasibbitamattena². **Kaṇḍusakaraṇamattenā**ti muddhiyapattabandhanamattena³. **Daḷīkammakaraṇamattenā**ti dve cimilikāyo⁴ ekato katvā sibbitamattena. Atha vā paṭhamacimilikā ghaṭetvā ṭhapitā hoti, kathinasāṭakaṃ tassā kucchicimilikaṃ katvā sibbitamattenātipi attho.

1. Avasesakathinānisam savatthāni (Syā)

2. Dīghasibbanim sibbitamattena (Sī)

3. Muddhiyapaṭabandhanamattena (Syā), muddhiyapaṭṭabandhanamattena (Sī)

4. Cilimikāyo (Sī)

Mahāpaccariyaṃ “pakaticīvarassa upassayadānenā”ti vuttaṃ. Kurundiyaṃ pana “pakatipattabandhacīvaraṃ dupaṭṭaṃ kātuṃ kucchicimilikāṃ alliyāpanamattenā”ti vuttaṃ. **Anuvātakaraṇamattenā**ti piṭṭhi-anuvātāropanamattena. **Paribhaṇḍakaraṇamattenā**ti kucchi-anuvātāropanamattena. **Ovaddheyyakaraṇamattenā**ti¹ āgantukapattāropanamattena, kathinacīvarato vā pattaṃ gahetvā aññasmiṃ akathinacīvare pattāropanamattena.

Kambalamaddanamattenāti ekavāraṃyeva rajane pakkhittena dantavaṇṇena, paṇḍupalāsavaṇṇena vā. Sace pana sakim vā dvikkhattuṃ vā rattampi sārappaṃ hoti, vaṭṭati. **Nimittakatenā**ti “iminā dussena kathinaṃ attharissāmi”ti evaṃ nimittakatenā. Ettakameva hi parivāre vuttaṃ. Atṭhakathāsu pana “ayaṃ sātako sundaro, sakkā iminā kathinaṃ attharitunti evaṃ nimittakammaṃ katvā laddhenā”ti vuttaṃ. **Parikathākatenā**ti kathinaṃ nāma dātuṃ vaṭṭati, kathinadāyako bahuṃ puññaṃ pasavatīti evaṃ parikathāya uppāditena. Kathinaṃ nāma ati-ukkaṭṭhaṃ vaṭṭati, mātarampi viññāpetuṃ na vaṭṭati, ākāso otiṇṇasadisameva vaṭṭatīti. **Kukkukatenā**ti tāvakālikena. **Sannidhikatenā**ti ettha duvidho sannidhi karaṇasannidhi ca nicayasannidhi ca. Tattha tadaheva akatvā ṭhapetvā karaṇaṃ karaṇasannidhi. Saṃgho ajja kathinadussaṃ labhitvā punadvase deti, ayaṃ nicayasannidhi.

Nissaggiyenāti rattinissaggiyena. Parivārepi vuttaṃ “nissaggiyaṃ nāma kariyamāne aruṇaṃ utṭhahatī”ti. **Akappakatenā**ti anādinakappabindunā. **Aññaṭṭa saṅghāṭiyā**ti-ādīsu ṭhapetvā saṅghāṭi-uttarāsaṅga-antaravāsake aññaṇa paccattharaṇādinā atthataṃ anatthataṃ hotīti. **Aññaṭṭa pañcakena vā atirekapañcakena vā**ti pañca vā atirekāni vā khaṇḍāni katvā mahāmaṇḍala-adḍhamāṇḍalāni dassetvā kateneva vaṭṭati, evaṃhi samaṇḍalikataṃ hoti. Taṃ ṭhapetvā aññaṇa acchinnakena vā dvatticatukhaṇḍena vā na vaṭṭati. **Aññaṭṭa puggalassa atthārā**ti puggalassa atthāraṃ ṭhapetvā na aññaṇa saṃghassa vā gaṇassa vā atthārena atthataṃ hoti. **Nissīmatṭho anumodatī**ti bahi-upacārasīmāya ṭhito anumodati.

1. Ovaṭṭeyyakaraṇamattenā (Si, Syā)

309. **Ahatenā**ti aparibhuttana. **Ahatakappenā**ti ahatasadisena ekavāraṃ vā dvikkhattuṃ vā dhotena. **Pilotikāyā**ti hatavatthakasaṭṭakena.

Pāmsukūlenāti tevīsatiyā khettesu uppannapāmsukūlena.

Pāmsukūlikabhikkhunā coḷakabhikkhaṃ āhiṇḍitvā laddhacoḷakehi katacīvarenātipi Kurundimahāpaccaṛīsu vuttaṃ. **Pāpaṇikenā**ti āpaṇadvāre patitapilotikaṃ gahetvā kathinatthāya deti, tenāpi vaṭṭatīti attho. Sesāṃ vuttavipallāseneva veditabbaṃ. Imasmiṃ pana thāne saha kathinassa atthārā kati dhammā jāyantīti-ādi bahu-aṭṭhakathāsu vuttaṃ, taṃ sabbaṃ parivāre Pāli-āruḷhameva, tasmā tattha āgatanayeneva veditabbaṃ. Na hi tena idha avuccamānena kathinatthārakassa kiñci parihāyati.

310. Evaṃ kathinatthāraṃ dassetvā idāni ubbhāraṃ dassetuṃ **kathañca bhikkhave ubbhataṃ hoti kathinanti**-ādimāha. Tattha **mātikā**ti mātaro, janettiyoti attho. Kathinubbhāraṃ¹ hi etā aṭṭha janettiyoti². Tāsu pakkamanāṃ anto assāti **pakkamanantikā**. Evaṃ sesāpi veditabbā.

Ādāyasattakakathā

311. **Na paccessanti** na puna āgamiṣsaṃ. Etasmiṃ pana pakkamanantike kathinuddhāre paṭhamāṃ cīvarapalibodho chijjati, pacchā āvāsapalibodho. Evaṃ pakkamato hi cīvarapalibodho antosīmāyameva chijjati. Āvāsapalibodho sīmātikkame. Vuttampi cetāṃ parivāre—

“Pakkamanantiko kathinuddhāro, vutto ādiccabandhunā.

Etañca tāhaṃ vissajjissaṃ, cīvarapalibodho paṭhamāṃ chijjati.

Pacchā āvāsapalibodho chijjati”ti³.

Cīvaraṃ ādāyāti akatacīvaraṃ ādāya. **Bahisīmaga**tassāti aññaṃ sāmāntavihāraṃ gatassa. **Evaṃ hotī**ti tasmīṃ vihāre senāsanaphāsukaṃ vā sahāyasampattiṃ vā disvā evaṃ hoti. Etasmiṃ pana niṭṭhānantike kathinuddhāre āvāsapalibodho paṭhamāṃ chijjati. So hi “na paccessan”ti citte uppannamattheyeva chijjati. Vuttampi cetāṃ—

1. Kathinubbhārāya (Sī)

2. Janenti (?)

3. Vi 5. 310 piṭṭhe.

“Niṭṭhānantiko kathinuddhāro, vutto ādiccabandhunā.
 Etañca tāhaṃ vissajjissam, āvāsapalibodho paṭhamam chijjati.
 Cīvare niṭṭhite cīvarapalibodho chijjati”ti.

Etena nayena sesamātikāvibhajanepi attho veditabbo. Ayaṃ pana viseso, sannitiṭṭhānantike dvepi palibodhā “nevimaṃ cīvaram kāressam, na paccessan”ti citte uppannamattheyeva ekato chijjantīti. Vuttañhetam—

“Sanniṭṭhānantiko kathinuddhāro, vutto ādiccabandhunā.
 Etañca tāhaṃ vissajjissam,
 Dve palibodhā apubbam acarimaṃ chijjanti”ti.

Evam sabbakathinuddhāresu palibodhupacchedo veditabbo. So pana yasmā iminā ca vuttanayena parivāre ca āgatabhāvena sakkā jānitum, tasmā vitthārato na vutto. Ayaṃ panettha saṅkhepo, nāsanantike āvāsapalibodho paṭhamam chijjati, cīvare naṭṭhe cīvarapalibodho chijjati. Yasmā cīvare naṭṭhe cīvarapalibodho chijjati, tasmā “nāsanantiko”ti vuttam¹.

Savanantike cīvarapalibodho paṭhamam chijjati, tasmā tassa saha savanena āvāsapalibodho chijjati.

Āsāvacchedike āvāsapalibodho paṭhamam chijjati, cīvarāsāya upacchinnāya cīvarapalibodho chijjati. Ayaṃ pana yasmā “anāsāya labhati, āsāya na labhati. Tassa evam hoti ‘idhevimaṃ cīvaram kāressam, na paccessan’ti’” ādinā nayena itarehi uddhārehi saddhiṃ vomissadesano anekappabhedo hoti, tasmā parato visum vitthāretvā vutto, idha na vutto. Idha pana savanantikassa anantaram sīmātikkantiko vutto. Tattha cīvarapalibodho paṭhamam chijjati, tassa bahisīme āvāsapalibodho chijjati. Sahubbhāre dve palibodhā apubbam acarimaṃ chijjantīti.

1. Vuccati (Sī)

316-325. Evaṃ ādāyavāre sattakathinuddhāre dassetvā puna samādāyavārepi vippakatacīvarassa ādāyasamādāyavāresupi yathāsambhavaṃ teyeva dassitā. Tato paraṃ antosīmāyaṃ “paccessaṃ na paccessaṃ”ti imaṃ vidhiṃ anāmasitvāva “na paccessaṃ”ti imameva āmasitvā “anadhiṭṭhitenā”ti-ādinā nayena ca ye ye yujjanti, te te dassitā. Tato paraṃ “cīvarāsāya pakkamatī”ti-ādinā nayena itarehi saddhiṃ vomissakanayena anekakkhattuṃ āsāvacchedikaṃ dassetvā puna disaṃgamiyavasena ca phāsuvihārikavasena ca niṭṭhānantikesu yujjamānā kathinuddhārā dassitā. Evaṃ pabhedeto kathinuddhāraṃ dassetvā idāni ye tena tena kathinuddhārena palibodhā chijjantīti vuttā, tesaṃ paṭipakkhe dassento **dveme bhikkhave kathinassa palibodhāti**-ādimāha. Tattha **cattenāti** yena cittena so āvāso catto hoti, taṃ cattam nāma, tena cattena. **Vantamuttesupi** eseva nayo. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Kathinakkhandhakavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Cīvarakkhandhaka

Jīvakavatthukathā

326. Cīvarakkhandhake **padakkhiṇā**ti chekā kusalā. **Abhisatā**ti abhigatā. Kehi abhigatāti, atthikehi atthikehi manussehi, karaṇatthe pana sāmivacanam katvā “atthikānam atthikānam manussānam”ti vuttam. **Paññāsāya ca rattim gacchatī**ti paññāsa kahāpaṇe gahetvā rattim gacchati. **Negamoti** kuṭumbiyagaṇo.

327. **Sālavatim kumārim gaṇikam vuṭṭhāpesī**ti nāgarā dve sataṣaṣṣāni, rājā sataṣaṣṣanti tīṇi sataṣaṣṣāni aññaṇca āramuyyānavāhanādiparicchedam datvā vuṭṭhāpesum, gaṇikaṭṭhāne ṭhapesunti attho. **Paṭisatena ca rattim gacchatī**ti rattim¹ paṭisatena gacchati. **Gilānam paṭivedeyyanti** gilānabhāvam jānāpeyyam. **Kattarasuppeti** jīṇṇasuppe.

328. **Kā me deva mātā, ko pitā**ti² kasmā pucchi? Tam kira aññe rājadārakā kīlāntā kalahe uṭṭhite “nimmātiko nippitiko”ti vadanti. Yathā ca aññesaṃ dārakānam chaṇḍādisu cūlamātāmahāmātādayo kiñci paṇṇākāram pesenti, tathā tassa na koci kiñci pesesi. Iti so tam sabbam cintetvā “nimmātikoyeva nu kho ahan”ti jānanattham “kā me deva mātā, ko pitā”ti pucchi.

Yannūnāham sippam sikkheyyanti “yaṃnūna aham vejjasippam sikkheyyan”ti cintesi. Tassa kira etadahosi “imāni kho hatthi-assasippādīni parūpaghātapaṭisaṃyuttāni, vejjasippam mettāpubbabhāgaṃ sattānam hitapaṭisaṃyuttan”ti. Tasmā vejjasippameva sandhāya “yaṃnūnāham sippam sikkheyyan”ti cintesi. Apicāyam ito kappasataṣaṣṣassa upari Padumuttarassa Bhagavato upaṭṭhākam “buddhupaṭṭhāko ayan”ti catuparisantare patthataḡaṇam vejjam disvā “aho vatāhampi evarūpaṃ ṭhānantaram pāpuṇeyyan”ti cintetvā sattāham Buddhappamukhassa saṃghassa dānam datvā Bhagavantam vanditvā “ahampi Bhagavā

1. Rattim rattim (Sī, Syā)

2. Ko te pitāti (Sī)

tumhākaṃ upaṭṭhāko asukavejjo viya anāgate Buddhupaṭṭhāko bhaveyyan”ti patthanamakāsi. Tāya purimapatthanāya codiyamānopesa vejjasippameva sandhāya “yaṃnūnāhaṃ sippaṃ sikkheyyan”ti cintesi.

329. **Disāpāmokkhoti** sabbadisāsu vidito pākaṭo padhāno vāti attho. Tasmiṃca samaye Takkaṣīlato vāṇijā Abhayarājakumāraṃ dassanāya āgamaṃsu, te Jīvako “kuto tumhe āgatā”ti pucchi. “Takkaṣīlato”ti vutte “atthi tattha vejjasippācariyo”ti pucchi. “Āma kumāra, Takkaṣīlāyaṃ Disāpāmokkho vejjo paṭivasatī”ti sutvā “tena hi yadā gacchatha, mayhaṃ āroceyyāthā”ti āha. Te tathā akaṃsu. So pitaraṃ anāpucchā tehi saddhiṃ Takkaṣīlaṃ agamāsi. Tena vuttaṃ “abhayaṃ Rājakumāraṃ anāpucchā”ti-ādi.

Ichhāmahaṃ ācariya sippaṃ sikkhitunti taṃ kira upasaṅkamantaṃ disvā so vejjo “kosi tvam tātā”ti pucchi. So “bimbisāramahārājassa nattā, Abhayakumārassa puttomhī”ti āha. Kasmā pana tvamasi tātā idhāgatoti, tato so “tumhākaṃ santike sippaṃ sikkhitun”ti vatvā “icchāmahaṃ ācariya sippaṃ sikkhitun”ti āha. **Bahuṇca gaṇhātīti** yathā aññe khattiyakumārādayo ācariyassa dhanam datvā kiñci kammaṃ akatvā sikkhantiyeva, na so evaṃ. So pana kiñci dhanam adatvā dhammantevāsikova hutvā ekaṃ kālaṃ upajjhāyassa kammaṃ karoti, ekaṃ kālaṃ sikkhati. Evaṃ santepi abhinīhārasampanno kulaputto attano medhāvitāya bahuṇca gaṇhāti, lahuṇca gaṇhāti, suṭṭhu ca upadhāreti, gahitañcassa na sammussati.

Satta ca me vassāni adhīyantassa nayimassa sippassa anto paññāyatīti ettha ayaṃ kira Jīvako yattakaṃ ācariyo jānāti, yaṃ aññe soḷasahi vassehi uggaṇhanti, taṃ sabbaṃ sattahi vassehi uggaḥesi. Sakkassa pana devarañño etadahosi “ayaṃ Buddhānaṃ upaṭṭhāko aggavissāsako bhavissati, handa naṃ bhesajjayojanaṃ sikkhāpemi”ti ācariyassa sarīre ajjhāvasitvā yathā ṭhapetvā kammavipākaṃ avasesarogaṃ ekeneva bhesajjayogena tikicchitun sakkoti, tathā naṃ bhesajjayojanaṃ sikkhāpesi. So pana “ācariyassa santike sikkhāmī”ti maññati, tasmā “samattho idāni Jīvako

tikicchitun”ti Sakkena vissatṭhamatte evaṃ cintetvā ācariyaṃ pucchi.
 Ācariyo pana “na iminā mamānubhāvena uggahitaṃ, devatānubhāvena
 uggahitaṃ”ti ñatvāva **tena hi bhaṇeti**-ādimāha. **Samantā yojanaṃ āhiṇḍantoti**
 divase divase ekekena dvārena nikkhamitvā cattāro divase āhiṇḍanto.
Parittaṃ pātheyyaṃ pādāsīti appamattakaṃ adāsi. Kasmā? Tassa kira
 etadahosi “ayaṃ Mahākulassa putto gatamattoyeva pitipitāmahanāṃ santikā
 mahāsakkāraṃ labhissati, tato mayhaṃ vā sippassa vā guṇaṃ na jānissati,
 antarāmagge pana khīṇapātheyyo sippaṃ payojetvā avassaṃ mayhañca
 sippassa ca guṇaṃ jānissatī”ti parittaṃ dāpesi.

Seṭṭhibhāriyādivatthukathā

330. **Pasatenāti** ekahatthapuṇena¹. **Picunāti** kappāsapaṭalena. **Yatrahi**
nāmāti yā nāma. **Kimpimāyanti** kimpī me ayaṃ. **Upajānāmetassa**
samnyamassāti katassa ca rogūpasamassa ca upakāraṃ jānāmāti adhippāyo.

331. **Sabbālaṅkāraṃ tuyhaṃ hotūti** rājā kira “sace imaṃ gaṇhissati,
 pamāṇayutte ṭhāne naṃ ṭhapessāmi. Sace na gaṇhissati, abbhantarikaṃ naṃ
 vissāsakaṃ karissāmi”ti cintetvā evamāha. Abhayakumārassāpi nāṭakānampi
 cittaṃ uppajji “aho vata na gaṇheyyā”ti. Sopi tesaṃ cittaṃ ñatvā viya “idaṃ
 me deva ayyikānaṃ ābharaṇaṃ, nayidaṃ mayhaṃ gaṇhituṃ patirūpan”ti
 vatvā **alaṃ devāti**-ādimāha. **Adhikāraṃ me devo saratūti** katassa upakāraṃ
 me devo saratūti attho. Rājā pasanno sabbākārasampannaṃ geḥaṇḍa
 ambavanuyyānaṇca anusaṃvaccharam satahassa-uṭṭhānaṃ gāmaṇḍa
 mahāsakkāraṇca datvā **tena hi bhaṇeti**-ādimāha.

Rājagahaseṭṭhivattukathā

332. **Sakkhissasi pana tvaṃ gahapatīti** kasmā āha?
 Iriyāpathasamparivattanena kira matthaluṇḍaṃ na saṇṭhāti, assa ca tīhi
 sattāhehi

1. Ekahatthapuṇena (Sī)

niccalassa nipannassa matthaluṅgaṃ saṇṭhahissatīti ñatvā appeva nāma sattasattamāse paṭijānitvā sattasattadivasepi nipajjeyyāti naṃ evamāha. Teneva parato vuttaṃ “api ca paṭikacceva mayā ñāto”ti. **Sīsacchaviṃ uppāṭetvā**ti sīsacammaṃ apanetvā. **Sibbinim vināmetvā**ti sibbinim vivaritvā. **Nāhaṃ ācariya sakkomī**ti tassa kira sarīre mahāḍāho uppajji, tasmā evamāha. **Tīhi sattāhehī**ti tīhi passehi ekekena sattāhena.

333. **Janam ussāretvā**ti janam nīharāpetvā.

Pajjotarājavatthukathā

334. **Jegucchaṃ me sappī**ti ayaṃ kira rājā vicchikassa jāto, vicchikavisapaṭighātāya ca sappi bhesajjaṃ hoti vicchikānaṃ paṭikūlaṃ, tasmā evamāha. **Uddekaṃ dassatī**ti uggāraṃ dassati. **Paññāsa yojanikā hotī**ti paññāsa yojanāni gantuṃ samatthā hoti. Na kevalaṅcassa rañño hatthinīyeva, Nāḷāgiri nāma hatthī yojanasataṃ gacchati, Celakaṇṇo ca Muñcakeso cāti dve assā vīsayojanasataṃ gacchanti, Kāko dāso saṭṭhiyojanāni gacchati.

Ekassa kira kulaputtassa anuppanne Buddhē ekadivasaṃ bhuñjitum nisinnassa Paccekabuddho dvāre ṭhatvā agamāsi, tasseko puriso “Paccekabuddho āgantvā gato”ti ārocesi. So sutvā “gaccha vegena pattam āharā”ti āharāpetvā attano sajjitaṃ bhattaṃ sabbaṃ datvā pesesi. Itaro taṃ āharitvā Paccekabuddhassa hatthe ṭhapetvā “ahaṃ bhante tumhākaṃ katena iminā kāyaveyyāvatikena yattha yattha nibbattopi vāhanasampanno homī”ti patthanam akāsi. So ayaṃ etarahi Pajjoto nāma rājā jāto, tāya patthanāya ayaṃ vāhanasampatti.

Sappim pāyetvāti sappiṇca pāyetvā paricārikānaṃ āhārācāre vidhim ācikkhitvā. **Nakhena bhesajjaṃ olumpetvā**ti nakhena bhesajjaṃ odahitvā, pakkipitvāti attho. **Nicchāresī**ti virecesi.

Siveyyakadussayugakathā

335. **Siveyyakam** nāma Uttarakurūsu sivathikam¹ avamaṅgalavattham. Tattha kira manussā matam tena vatthena veḥhetvā nikkhipanti, tam “maṁsapesī”ti sallakkhetvā hatthisoṇḍakasakuṇā ukkhipitvā Himavantakūṭe ṭhapetvā vattham apanetvā khādanti, atha vanacarakā vattham disvā rañño āharanti. Evamidam Pajjotena laddham. Siviraṭṭhe kusalā itthiyo tīhi aṁsūhi suttam kantanti, tena suttana vāyitavattham etantipi vadanti. ()²

Samattimsavirecanakathā

336. **Sinehethā**ti kim pana Bhagavato kāyo lūkhoti, na lūkho. Bhagavato hi āhāre sadā devatā dibbojam pakkhipanti, sinehapānam pana sabbattha dose temeti, sirā mudukā karoti. Tenāyam evamāha. **Tīṇi uppalahatthānī**ti ekam oḷārikadosaharaṇattham, ekam majjhimadosaharaṇattham, ekam sukhumadosaharaṇattham. **Nacirasseva pakatatto ahosī**ti evam pakatatte pana kāye nāgarā dānam sampādesum. Jivako āgantvā Bhagavantam etadavoca “bhagavā ajja nāgarā tumhākam dānam dātukāmā, mā antogāmam piṇḍāya pavisathā”ti. Mahāmoggallānatthero cintesi “kuto nu kho ajja Bhagavato paṭhamam piṇḍapāto laddhum vaṭṭatī”ti. Tato cintesi “Soṇo seṭṭhiputto khettaparikammato paṭṭhāya aññehi asādhāraṇānam khīrodakasecanasamvaddhānam gandhasālīnam odanam bhuñjati, tato Bhagavato piṇḍapātām āharissāmī”ti iddhiyā gantvā tassa pāsādatale attānam dassesi. So therassa pattam gahetvā paṇītam piṇḍapātām adāsi. Therassa ca gamanākāram disvā “bhuñjatha bhante”ti āha. Thero tamattham ārocesi. “Bhuñjatha bhante, aham aññam Bhagavato dassāmī”ti theram bhojetvā gandhehi pattam ubbaṭṭetvā piṇḍapātassa pūretvā adāsi, tam thero āharitvā Bhagavato adāsi.

Rājāpi kho Bimbisāro “ajja Bhagavā kim bhuñjissatī”ti vihāram āgantvā pavisaṁānova piṇḍapātagandham ghāyitvā bhuñjitukāmo ahosi.

1. Sivathikam (Syā, Ka)

2. (Tenāhasiveyyakanti Uttarakurūsu sivathikavattham, siviraṭṭhe uppannavatthantipi vadantīti.) (Ka)

Bhagavato dvīsuyeva piṇḍapātesu bhājanagatesu devatā ojaṃ pakkhipiṃsu, yañca Sujātā adāsi, yañca parinibbānakāle Cundo kammāraputto. Aññesu kabaḷe kabaḷe pakkhipiṃsu, tasmā Bhagavā rañño icchaṃ jānitvā apakkhittojameva thokaṃ piṇḍapātaṃ rañño dāpesi. So paribhuñjitvā pucchi “kiṃ bhante Uttarakuruto ābhaṭaṃ bhojanan”ti. “Na mahārāja Uttarakuruto, apica kho taveva raṭṭhavāsino gahapatiputtassa bhojanan etan”ti vatvā Soṇassa sampattiṃ ācikkhi. Taṃ sutvā rājā Soṇaṃ daṭṭhukāmo hutvā Cammakkhandhake vuttanayena asītiyā kulaputtasahashehi saddhiṃ Soṇassa āgamanan akāsi. Te Bhagavato dhammadesanan sutvā sotāpannā jātā. Soṇo pana pabbajitvā arahatte patiṭṭhito. Bhagavāpi etadatthameva rañño piṇḍapātaṃ dāpesi.

Varayācanakathā

337. Evaṃ katabhattakicce Bhagavati atha kho Jīvako Komārabhacco taṃ siveyyakaṃ dussayugaṃ ādāya -pa- etadavoca. **Atikkantavarāti** ettha vinicchayo Mahākhandhake¹ vuttanayeneva veditabbo. **Bhagavā bhante paṃsukūliko bhikkhusaṃgho cāti** Bhagavato hi Buddhattaṃ pattato paṭṭhāya yāva idaṃ vatthaṃ, etthantare vīsati vassāni na koci gahapaticīvaraṃ sādīyi, sabbe paṃsukūlikāva ahesuṃ. Tenāyaṃ evamāha. **Gahapaticīvaranti** gahapatīhi dinnacīvaraṃ. **Dhammiyā kathāyāti** vatthadānānisapaṭisaṃyuttāya kathāya. **Itarītareṇāpīti** appagghenapi mahagghenapi yena kenacīti attho. **Pāvāroti** salomako kappāsādibhedo². **Anujānāmi bhikkhave kojavanti** ettha pakatikojavameva vaṭṭati, mahāpiṭṭhiyakojavaṃ na vaṭṭati. Mahāpiṭṭhiyakojavanti uṇṇāmayo pāvārasadiso kojavo.

Kambalānujānanādikathā

338. **Kāsirājāti** Kāsīnaṃ rājā, Pasenadissa ekaṭṭikabhātā esa. **Aḍḍhakāsiyanti** ettha kāsīti sahasaṃ vuccati, taṃ agghanako

1. 291 piṭṭhe.

2. Kappāsikapāvāro (Syā)

kāsiyo. Ayaṃ pana pañcasatāni agghati, tasmā “aḍḍhakāsiyo”ti vutto. Tenevāha “upaḍḍhakāsīnaṃ khamamānaṃ”ti.

339. **Uccāvacānī**ti sundarāni ca asundarāni ca. **Bhaṅgaṃ** nāma khomevāhi pañcahi suttehi missetvā kataṃ, vākamayamevātipi vadanti.

340. **Ekamīyeva Bhagavatā cīvaraṃ anuññātāṃ na dveti** te kira “itarītarena cīvarena”ti etassa “gahapatikena vā paṃsukūlena vā”ti evaṃ atthaṃ sallakkhiṃsu. **Nāgamesunti** yāva te susānato āgacchanti, tāva te na acchiṃsu, pakkamiṃsuyeva. **Nākāmā bhāgaṃ dātunti** na anicchāya dātum. Yadi pana icchanti, dātabbo. **Āgamesunti** upacāre acchiṃsu. Tenāha Bhagavā “anujānāmi bhikkhave āgamentānaṃ akāmā bhāgaṃ dātun”ti. Yadi pana manussā “idhāgatā eva gaṇhantū”ti denti, saññānaṃ vā katvā gacchanti “sampattā gaṇhantū”ti, sampattānaṃ sabbesampi pāpuṇanti. Sace chaḍḍetvā gatā, yena gahitaṃ, so eva sāmī. **Sadisā susānaṃ okkamimsūti** sabbe samaṃ okkamimsu, ekadisāya vā okkamimsūtipi attho. **Te katikaṃ katvāti** laddhaṃ paṃsukūlaṃ sabbe bhājetvā gaṇhissāmāti bahimeva katikaṃ katvā.

342. Cīvarapaṭiggāhakanti yo gahapatikehi saṃghassa dīyamānaṃ cīvaraṃ gaṇhāti. **Yo na chandāgatiṃ gaccheyyāti**—ādisu cīvarapaṭiggāhakesu pacchā āgatānampi attano ñātakādīnaṃ paṭhamataraṃ paṭiggaṇhanto vā ekaccasmim̐ pemaṃ dassetvā gaṇhanto vā lobhapakatikatāya attano pariṇāmento vā **chandāgatiṃ gacchati** nāma. Paṭhamataraṃ āgatassāpi kodhavasena pacchā gaṇhanto vā duggatamanussesu avamaññaṃ katvā gaṇhanto vā “kiṃ vo ghare ṭhapanokāso natthi, tumhākaṃ santakaṃ gahetvā gacchathā”ti evaṃ saṃghassa lābhantarāyaṃ karonto vā **dosāgatiṃ gacchati** nāma. Yo pana muṭṭhassati asampajāno, ayaṃ **mohāgatiṃ gacchati** nāma. Pacchā āgatānampi issarānampi bhayena paṭhamataraṃ paṭiggaṇhanto vā “cīvarapaṭiggāhakaṭṭhānaṃ nāmetaṃ bhāriyaṃ”ti santasanto vā **bhayāgatiṃ gacchati** nāma. “Mayā idaṇcidaṇca gahitaṃ, idaṇcidaṇca na gahitaṃ”ti evaṃ jānanto **gahitāgahitaṃ jānāti** nāma. Tasmā yo na chandāgati-ādivasena gacchati, ñātaka-aññātaka-aḍḍhaduggatesu visesaṃ

akatvā āgatapaṭipāṭiyā gaṇhāti, sīlācārapaṭipattiyutto hoti, satimā medhāvī bahussuto sakkoti dāyakānaṃ vissaṭṭhavācāya parimaṇḍalehi padabyañjanehi anumodanaṃ karonto pasādaṃ janetuṃ, evarūpo sammannitabbo.

Evañca pana bhikkhave sammannitabboti ettha pana etāya yathāvuttāya kammavācāyapi apalokanenāpi antovihāre sabbasaṃghamajjhepi khaṇḍasīmāyapi sammannituṃ vaṭṭatiyeva. Evaṃ sammatena ca vihārapaccante vā padhānaghare vā na acchitabbaṃ. Yattha pana āgatāgatā manussā sukhaṃ passanti, tādise dhuravihāraṭṭhāne bījanaṃ passe ṭhapetvā sunivatthena supārutena nisīditabbanti.

Tattheva ujjhivāti “paṭiggahaṇameva amhākaṃ bhāro”ti vatvā gahitaṭṭhāneyeva chaḍḍetvā gacchanti. **Cīvaranidahakanti** cīvarapaṭisāmakam. **Yo na chandāgatiṃ gaccheyyāti**-ādīsu cettha ito parañca sabbattha vuttanayeneva vinicchayo veditabbo. Sammutivinicchayopi kathitānusārenea jānitabbo.

Bhaṇḍāgārasammuti-ādikathā

343. **Vihāraṃ vāti**-ādīsu yo ārāmamajjhe ārāmiḥsāmaṇerādīhi avivitto sabbesaṃ samosaraṇaṭṭhāne vihāro vā aḍḍhayogo vā hoti, so sammannitabbo. Paccantasenāsaṇaṃ pana na sammannitabbaṃ. Idaṃ pana bhaṇḍāgāraṃ khaṇḍasīmaṃ gantvā khaṇḍasīmāya nisinnehi sammannituṃ na vaṭṭati, vihāramajjheya sammannitabbaṃ.

Guttāguttañca jāneyyāti ettha yassa tāva chadanādīsu koci doso natthi, taṃ guttaṃ. Yassa pana chadanatiṇaṃ vā chadaniṭṭhakā vā yattha katthaci patitā. Yena ovassati vā, mūsikādīnaṃ vā paveso hoti, bhitti-ādīsu vā katthaci chiddaṃ hoti, upacikā vā uṭṭhahanti, taṃ sabbaṃ aguttaṃ nāma. Taṃ sallakkhetvā paṭisaṅkharitabbaṃ. Sītasamaye dvārañca vātapānañca supihitaṃ kātabbaṃ, sītena hi cīvarāni kaṇṇakitāni honti. Uṇhasamaye antarantarā vātappavesanattamaṃ vivaritabbaṃ, evaṃ karonto hi guttāguttaṃ jānāti nāma.

Imehi pana cīvarapaṭiggāhakādīhi tīhipi attano vattaṃ jānitabbaṃ. Tattha cīvarapaṭiggāhakena tāva yaṃ yaṃ manussā “kālacīvaran”ti vā “akālacīvaran”ti vā “acceka-cīvaran”ti vā “vassikasāṭikan”ti vā “nisīdanan”ti vā “paccattharaṇan”ti vā “mukhapuñchanacoḷan”ti vā denti, taṃ sabbam ekarāsim katvā missetvā na gaṇhitabbaṃ, visum visum katvāva gaṇhitvā cīvaranidahakassa tatheva ācikkhitvā dātabbaṃ. Cīvaranidahakenāpi bhaṇḍāgārikassa dadamānena “idaṃ kālacīvaram” -pa- “idaṃ mukhapuñchanacoḷan”ti ācikkhitvāva dātabbaṃ bhaṇḍāgārikenāpi tatheva visum visum viya saññāṇaṃ katvā ṭhapetabbaṃ. Tato saṃghena “kālacīvaram āharā”ti vutte kālacīvameva dātabbaṃ -pa- “mukhapuñchanacoḷakam āharā”ti vutte tadeva dātabbaṃ.

Iti Bhagavatā cīvarapaṭiggāhako anuññāto, cīvaranidahako anuññāto, bhaṇḍāgāraṃ anuññātāṃ, bhaṇḍāgāriko anuññāto na bāhulikātāya¹ na asantuṭṭhiyā, apica kho saṃghassānuggahāya. Sace hi āhaṭāhaṭaṃ gahetvā bhikkhū bhājeyyūṃ, neva āhaṭaṃ na anāhaṭaṃ na dinnam nādinnam na laddham nāladdham jāneyyūṃ, āhaṭāhaṭaṃ therāsane vā dadeyyūṃ, khaṇḍākhaṇḍaṃ vā chinditvā gaṇheyyūṃ, evaṃ sati ayuttaparibhogo ca hoti, na ca sabbesaṃ saṅgaho kato hoti. Bhaṇḍāgāre pana cīvaraṃ ṭhapetvā ussannakāle ekekassa bhikkhuno ticīvaraṃ vā dve dve vā ekekaṃ vā cīvaraṃ dassanti, laddhāladdham jānissanti, aladdhabhāvaṃ ñatvā saṅghaṃ kātuṃ maññissantīti.

Na bhikkhave bhaṇḍāgāriko vuṭṭhāpetabboti ettha aññepi avuṭṭhāpanīyā jānitabbā. Cattāro hi na vuṭṭhāpetabbā vuḍḍhataro bhaṇḍāgāriko gilāno saṃghato laddhasenāsanoti. Tattha vuḍḍhataro attano vuḍḍhatāya navakatarena na vuṭṭhāpetabbo, bhaṇḍāgāriko saṃghena sammannitvā bhaṇḍāgāraṃ dinnatāya, gilāno attano gilānatāya, saṃgho pana bahussutassa uddesaparipucchādīhi bahupakārassa bhāranitthārakassa phāsukaṃ āvāsaṃ anuṭṭhāpanīyaṃ katvā deti, tasmā so upakāratāya ca saṃghato laddhatāya ca na vuṭṭhāpetabboti.

1. Bāhullikatāya (Syā)

Ussannaṃ hotīti bahu rāsikataṃ hoti, bhaṇḍāgāraṃ na gaṇhāti. **Sammukhībhūtenā**ti anto-upacārasīmāyaṃ ṭhitena. **Bhājetunti** kālaṃ ghoṣetvā paṭipāṭiyā bhājetuṃ. **Kolāhalaṃ akāsīti** “amhākaṃ ācariyassa detha, upajjhāyassa dethā”ti evaṃ mahāsaddaṃ akāsi. Cīvarabhājanakaṅgesu¹ sabhāgānaṃ bhikkhūnaṃ apāpuṇantampi mahagghaṃ cīvaraṃ dento chandāgatiṃ gacchati nāma. Aññesaṃ vuḍḍhatarānaṃ pāpuṇantampi mahagghaṃ cīvaraṃ adatvā appaggaṃ dento dosāgatiṃ gacchati nāma. Mohamūlho cīvaradānavattaṃ ajānanto mohāgatiṃ gacchati nāma. Mukharānaṃ navakānampi bhayena apāpuṇantameva mahagghaṃ cīvaraṃ dento bhayāgatiṃ gacchati nāma. Yo evaṃ na gacchati, sabbesaṃ tulābhūto pamāṇabhūto majjhatto hoti, so sammannitabbo. **Bhājitābhājitanti** ettakāni vatthāni bhājitāni, ettakāni abhājitānīti jānanto “bhājitābhājitaṇca jāneyyā”ti vuccati.

Uccinitvāti idaṃ thūlaṃ, idaṃ saṇhaṃ, idaṃ ghaṇaṃ, idaṃ tanukaṃ, idaṃ paribhuttaṃ, idaṃ aparibhuttaṃ, idaṃ dīghato ettakaṃ puthulato ettakanti evaṃ vatthāni vicinitvā. **Tulayitvāti** idaṃ ettakaṃ agghati, idaṃ ettakanti evaṃ agghaparicchedaṃ katvā. **Vaṇṇavaṇṇaṃ katvāti** sace sabbesaṃ ekekameva dasagghanaṃ pāpuṇāti, iccetāṃ kusalaṃ. No ce pāpuṇāti, yaṃ nava vā aṭṭha vā agghati, taṃ aññena eka-agghanakena ca dvi-agghanakena ca saddhiṃ bandhitvā etena upāyena same paṭivīse ṭhapetvāti attho. **Bhikkhū gaṇetvā vaggāṃ bandhitvāti** sace ekekassa diyyamāne divaso nappahoti, dasa dasa bhikkhū gaṇetvā dasa dasa cīvaraṇaṃ paṭivīse ekavaggaṃ bandhitvā ekaṃ bhaṇḍikaṃ katvā evaṃ cīvaraṇaṃ paṭivīsaṃ ṭhapetuṃ anujānāmīti attho. Evaṃ ṭhapitesu cīvaraṇaṃ paṭivīsesu kuso pātetabbo. Tehipi bhikkhūhi puna kusapātaṃ katvā bhājetabbaṃ.

Sāmaṇeraṇaṃ upadḍhapaṭivīsanti ettha ye sāmaṇerā attissarā bhikkhusaṃghassa kattabbakammaṃ na karonti, uddesaparipucchāsu yuttā ācariyupajjhāyānaṃyeva vattapaṭipattiṃ karonti, aññesaṃ na karonti, etesaṃyeva upadḍhabhāgo dātabbo. Ye pana purebhattaṇca pacchābhattaṇca bhikkhusaṃghasseva kattabbakiccaṃ karonti, tesaṃ samako dātabbo. Idaṇca

1. Cīvarabhājakesu (Ka)

piṭṭhisamaye uppannena bhaṇḍāgāre ṭhapitena akālacīvareneva kathitaṃ, kālacīvaraṃ pana samakameva dātabbaṃ. Tatrappādavassāvāsikaṃ sammuñjanibandhanādi saṃghassa phātikammaṃ katvā gahetabbaṃ. Etaṃ hettha sabbesaṃ vattaṃ. Bhaṇḍāgārikacīvarepi sace sāmaṇerā āgantvā “bhante mayaṃ yāguṃ pacāma, bhattaṃ pacāma, khajjakam pacāma, appaharitakam karoma, dantakaṭṭhaṃ āharāma, raṅgachallim kappiyaṃ katvā dema, kim amhehi na kataṃ nāmā”ti ukkuṭṭhiṃ karonti, samabhāgo va dātabbo. Etaṃ ye ca virajjhivā karonti, yesaṅca karaṇabhāvo na paññāyati, te sandhāya vuttaṃ. **Kurundiyaṃ** pana “sace sāmaṇerā ‘kasmā mayaṃ bhante saṃghakammaṃ na karoma, karissāmā”ti yācanti, samapaṭiviso dātabbo”ti vuttaṃ.

Uttaritukāmoti nadim vā kantāraṃ vā uttaritukāmo, satthaṃ labhitvā disā pakkamitukāmoti attho. **Sakaṃ bhāgaṃ dātunti** idaṃ bhaṇḍāgārato cīvarāni nīharitvā puñje kate ghaṇṭiyā pahaṭāya bhikkhusaṃghe sannipatite satthaṃ labhitvā gantukāmo satthato mā parihāyīti etamatthaṃ sandhāya vuttaṃ. Tasmā anīhatesu vā cīvaresu appahaṭāya vā ghaṇṭiyā asannipatite vā saṃghe dātuṃ na vaṭṭati. Cīvaresu pana nīhatesu ghaṇṭim paharivā bhikkhusaṃghe sannipatite cīvarabhājakena “imassa bhikkhuno koṭṭhāsena ettakena bhavitabban”ti takketvā nayaggāhena cīvaraṃ dātabbaṃ. Tulāya tulitamiva hi samasamaṃ dātuṃ na sakkā, tasmā ūnaṃ vā hotu adhikaṃ vā, evaṃ takkena nayena dinnaṃ sudinnaṃ. Neva ūnakaṃ puna dātabbaṃ, nātirittaṃ paṭiggaṇhitabbanti.

Atirekabhāgenāti dasa bhikkhū honti, sātakāpi daseva, tesu eko dvādasā agghati, sesā dasagghanakā. Sabbesu dasagghanakavasena kuse pātite yassa bhikkhuno dvādasagghanako kuso pātito, so “ettakena mama cīvaraṃ pahoti”ti tena atirekabhāgena gantukāmo hoti. Bhikkhū “atirekaṃ āvuso saṃghassa santakan”ti vadanti. Taṃ sutvā Bhagavā “saṃghike ca gaṇasantake ca appakaṃ nāma natthi, sabbattha saṃyamo kātabbo, gaṇhantenāpi kukkuccāyitabban”ti dassetuṃ **anujānāmi bhikkhave anukkhepe dinneti** āha. Tattha **anukkhepo** nāma yaṃkiñci anukkipitabbaṃ anuppadātabbaṃ kappiyabhaṇḍaṃ,

yattakaṃ tassa paṭivīse adhikaṃ, tattake agghanake yasmim̐ kismiñci kappiyabhaṇḍe dinneti attho.

Vikalake tosetvāti ettha cīvaravikalakam̐ puggalavikalakanti dve vikalakā. **Cīvaravikalakam̐** nāma sabbesam̐ pañca pañca vatthāni pattāni, sesānipi atthi, ekekaṃ pana na pāpuṇāti, chinditvā dātabbāni. Chindantehi ca aḍḍhamāṇḍalādīnaṃ vā upāhanatthavikādīnaṃ vā pahonakāni khaṇḍāni katvā dātabbāni, heṭṭhimaparicchedena caturaṅgulavitthārampi anuvātappahonakāyāmaṃ khaṇḍam̐ katvā dātuṃ vaṭṭati, aparibhogaṃ pana na kātabbanti evamettha cīvarassa appahonakabhāvo cīvaravikalakam̐. Chinditvā dinne pana taṃ tositaṃ hoti, atha kusapāto kātabbo. Sacepi ekassa bhikkhuno koṭṭhāse ekaṃ vā dve vā vatthāni nappahonti, tattha aññaṃ sāmaṇakam̐ parikkhāraṃ ṭhapetvā yo tena tussati, tassa taṃ bhāgaṃ datvā pacchā kusapāto kātabbo. Idampi cīvaravikalakanti **Andhakatṭhakathāyaṃ** vuttaṃ.

Puggalavikalakam̐ nāma dasa dasa bhikkhū gaṇetvā vaggaṃ karontānaṃ eko vaggo na pūراتi, aṭṭha vā nava vā honti, tesam̐ aṭṭha vā nava vā koṭṭhāsā “tumhe ime gahetvā visuṃ bhājethā”ti dātabbā. Evamayaṃ puggalānaṃ appahonakabhāvo puggalavikalakam̐. Visuṃ dinne pana taṃ tositaṃ hoti, evaṃ tosetvā kusapāto kātabboti. Atha vā vikalake tosetvāti yo cīvaravibhāgo ūnako, taṃ aññaṃ parikkhārena samaṃ katvā kusapāto kātabbo.

Cīvararajanakathā

344. **Chakaṇṇenāti** gomayena. **Paṇḍumattikāyāti** tambamattikāya. Mūlarajanādīsu haliddim̐ ṭhapetvā sabbaṃ mūlarajanaṃ vaṭṭati. Mañjittṭhiṇca tuṅgahāraṇca ṭhapetvā sabbaṃ khandharajanaṃ vaṭṭati. Tuṅguhāro nāma eko sakaṇṭakarukkho, tassa haritālavaṇṇam̐ khandharajanaṃ hoti. Loddaṇca kaṇḍulaṇca ṭhapetvā sabbaṃ tacarajanaṃ vaṭṭati. Allipattaṃ nilipattaṇca¹ ṭhapetvā sabbaṃ pattarajanaṃ vaṭṭati. Gihiparibhuttaṃ pana allipattena ekavāraṃ rajitum̐ vaṭṭati. Kimsukapupphaṇca kusumbhapupphaṇca ṭhapetvā sabbaṃ puppharajanaṃ vaṭṭati. Phalarajane pana na kiñci na vaṭṭati.

1. Nillipattaṇca (Sī), nilipattaṇca (Syā)

Sītudakā¹ apakkarajanam vuccati. **Uttarālumpanti** vaṭṭādhāraṇam, rajanakumbhiyā majjhe ṭhapetvā taṃ ādhāraṇam parikkhipitvā rajanam pakkhipitum anujānāmīti attho. Evañhi kate rajanam na uttarati. **Udake vā nakhapiṭṭhikāya vā**ti sace paripakkaṃ hoti, udakapātiyā dinno thevo² sahasā na visarati, nakhapiṭṭhiyampi avisaranto tiṭṭhati. **Rajanaluṇkanti** rajanaluṇkaṃ. **Daṇḍakathālakanti** tameva sadaṇḍakaṃ. **Rajanakolambanti**³ rajanakuṇḍaṃ. **Omaddantī**ti sammaddanti. **Na ca acchinne theve pakkamitunti** yāva rajanabindu galitaṃ na chijjati, tāva na aññatra gantabbaṃ. **Patthinnanti** atirajitattā thaddhaṃ⁴. **Udake osāretunti** udake pakkhipitvā ṭhapetum. Rajane pana nikkhante taṃ udakaṃ chaḍḍetvā cīvaraṃ madditabbaṃ. **Dantakāsāvānī**ti ekaṃ vā dve vā vāre rajitvā dantavaṇṇāni dhārenti.

Chinnakacīvarānujānanakathā

345. **Acchibaddhanti** caturassakēdāraṇakabaddhaṃ. **Pāḷibaddhanti** āyāmato ca vitthārato ca dīghamariyādabaddhaṃ. **Mariyādabaddhanti** antarantarā rassamariyādabaddhaṃ. **Siṅghāṭakabaddhanti** mariyādāya mariyādaṃ vinivijjhivā gataṭṭhāne siṅghāṭakabaddhaṃ, catukkasaṇṭhānanti attho. **Samvidahitunti** kātum. **Ussahasi tvaṃ Ānandā**ti sakkosi tvaṃ ānanda. **Ussahāmi Bhagavā**ti tumhehi dinnanayena sakkomīti dasseti. **Yatra hi nāmā**ti yo nāma. **Kusimpi nāmā**ti-ādīsu **kusī**ti āyāmato ca vitthārato ca anuvātādīnaṃ dīghapattānametaṃ adhivacanaṃ. **Aḍḍhakusī**ti antarantarā rassapattānaṃ nāmaṃ. **Maṇḍalanti** pañcakhaṇḍikacīvarassa ekekasmim khaṇḍe mahāmaṇḍalaṃ. **Aḍḍhamāṇḍalanti** khuddakamaṇḍalaṃ. **Vivaṭṭanti** maṇḍalañca aḍḍhamāṇḍalañca ekato katvā sibbitaṃ majjhimakhaṇḍaṃ.

Anuvivaṭṭanti tassa ubhosu passesu dve khaṇḍāni. **Gīveyyakanti** gīvāveṭhanaṭṭhāne dalhīkaraṇatthaṃ aññaṃ suttasaṃsibbitaṃ āgantukapattaṃ. **Jaṅgheyyakanti** jaṅghapāpuṇanaṭṭhāne tatheva saṃsibbitaṃ pattaṃ, gīvaṭṭhāne ca jaṅghaṭṭhāne ca pattānamevetam nāmantipi vadanti. **Bāhantanti** anuvivaṭṭanaṃ bahi ekekaṃ khaṇḍaṃ. Iti pañcakhaṇḍikacīvarenetam vicāritanti. Atha vā **anuvivaṭṭanti**

1. Sītundikāti (Sī)

3. Rajanakolumbanti (Sī), rajanakolumpanti (Ka)

2. Dinne theve (Ka)

4. Baddhaṃ (Ka)

vivaṭṭassa ekapassato dvinnam ekapassato dvinnanti catunnampi khaṇḍānametaṃ nāmaṃ. **Bāhantanti** suppaṃāṇaṃ cīvaraṃ pārupantena saṃharitvā bāhāya upari ṭhapitā ubho antā bahimukhā tiṭṭhanti, tesam etaṃ nāmaṃ. Ayameva hi nayo Mahā-aṭṭhakathāyaṃ vuttoti.

Ticīvarānujānanakathā

346. **Cīvarehi ubbhaṇḍiketi**¹ cīvarehi ubbhaṇḍe kate. Yathā ukkhittabhaṇḍā honti, evaṃ kate, ukkhittabhaṇḍikabhāvaṃ āpāditeti attho. **Cīvarabhisinti** ettha **bhisīti** dve tīṇi ekato katvā bhisisaṅkhepena saṃharitacīvarāni vuttāni. Te kira bhikkhū “Dakkhiṇāgiritō Bhagavā lahuṃ paṭinivattissatī”ti tattha gacchantā Jīvaka vatthusmiṃ laddhacīvarāni ṭhapetvā agamaṃsu. Idāni pana cirena āgamiṣsatīti maññamānā ādāya pakkamiṃsu. **Antaraṭṭhakāsūti** māghassa ca phagguṇassa ca antarā aṭṭhasu. **Na Bhagavantam sītam ahoṣīti** Bhagavato sītam nāhoṣi. **Etadahosi yepi kho te kulaputtāti** na Bhagavā ajjhokāse anisīditvā etamattham na jānāti, mahājanasaññāpanattham pana evamakāsi. **Sītālukāti** sītapakatikā, ye pakatiyāva sītena kilamanti. **Diguṇam saṅghāṭinti** dupaṭṭam saṅghāṭim. **Ekacciyaṃti** ekapaṭṭam. Iti Bhagavā attanā catūhi cīvarehi yāpeti, amhākaṃ pana ticīvaraṃ anujānātīti vacanassa okāsaṃ upacchindituṃ diguṇam saṅghāṭim anujānāti, ekaccike itare. Evañhi nesaṃ cattāri bhavissantīti.

Atirekacīvarādīkathā

348. **Aggaḷam acchupeyyanti** chiddaṭṭhāne pilotikakhaṇḍam laggāpeyyam. **Ahatakappānanti** ekavāraṃ dhotānaṃ. **Uddhaṭṭānanti** ututo dīghakālato uddhaṭṭānaṃ hatavatthakānaṃ, pilotikānanti vuttaṃ hoti. **Pāpaṇiketi** antarāpaṇato patitapilotikacīvare. **Ussāho karaṇīyoti** pariyesanā kātabbā, paricchedo panettha natthi, paṭṭasatampi vaṭṭati. Sabbamidaṃ sādiyantassa bhikkhuno vasena vuttaṃ. **Aggaḷam tunnanti** ettha uddharitvā alliyāpanakhaṇḍam **aggaḷam**, suttana saṃsibbitam **tunnam**, vaṭṭetvā karaṇam

1. Ubbhaṇḍikateti (Syā)

ovaṭṭikaṃ. Kaṇḍusakaṃ vuccati muddikā. **Daḷīkamanti** anuddharitvāva upassayaṃ katvā allīyāpanakaṃ vatthakhaṇḍaṃ.

349-351. Visākhāvatthu uttānatthaṃ. Tato paraṃ pubbe vinicchitameva. (**Sovaggikanti** saggappattahetukaṃ. Tenevāha “sovaggikaṃ”ti. Sokaṃ apānetīti **sokanudaṃ. Anāmayāti** arogā. **Saggamhi kāyamhīti** saggopapannā.

353. **Puthujjanā kāmesu vītarāgāti** jhānalābhino.

356. **Sandiṭṭhoti** diṭṭhamattakamitto. **Sambhattoti** ekasambhogo daḷhamitto. **Ālapitoti** “mama santakaṃ yaṃ iccheyyāsi, taṃ gaṇhāhi”ti evaṃ vutto. Etesu tīsu aññataranāmena saddhiṃ jīvati, gahite attamano hotīti imehi gahitavissāso ruhati)¹.

Pacchimavikappanupagacīvarādīkathā

359. **Paṃsukūlakatoti** katapaṃsukūlo. **Garuko hotīti** jīṇṇajīṇṇaṭṭhāne aggaḷāropanena garuko hoti. **Suttalūkhaṃ kātunti** sutteneva aggaḷaṃ kātunti attho. **Vikaṇṇo hotīti** suttarā añchitvā añchitvā² sabbantānaṃ eko saṅghāṭikoṇo dīgho hoti. **Vikaṇṇaṃ uddharitunti** dīghakoṇaṃ chinditum. **Okiriyantīti**³ chinnakoṇato gaḷanti⁴. **Anuvātaṃ paribhaṇḍanti** anuvātañceva paribhaṇḍaṇca. **Pattā lujjantīti** mahantesu attamukhesu dinnāni suttāni gaḷanti, tato pattā lujjanti. **Aṭṭhapadakaṃ kātunti** aṭṭhapadakacchannena pattamukhaṃ sibbitum.

360. **Anvādhikampi āropetunti** āgantukapattampi dātum. Idaṃ pana appahonake āropetabbaṃ. Sace pahoti, āgantukapattaṃ na vaṭṭati, chinditabbameva.

361. **Na ca bhikkhave saddhādeyyanti** ettha sesañātīnaṃ dento vinipādetiyeva. Mātāpitaro pana sace rajje ṭhitā patthayanti, dātabbam.

1. () Natthi Sīhaḷa-potthake.

3. Okirayatīti (Sī, Ka)

2. Acchitvā acchitvā (Sī), acchetvā (Syā)

4. Gaḷati (Sī, Syā, Ka)

362. **Gilānoti** gilānatāya gahetvā gantum asamatto. **Vassikasaṅketanti** vassike cattāro māse. **Nadīpāranti** nadiyā pāre bhattaṃ bhuñjitabbaṃ hoti. **Aggaḷaguttivihāro**ti sabbesveva cetesu gilānavassikasaṅketanadīpāragamana-atthatakathinabhāvesu aggaḷaguttiyeva pamāṇaṃ. Gutte eva hi vihāre etesu kāraṇesu nikkhipitvā bahi gantum vaṭṭati, na agutte. Āraññakassa pana vihāro na sugutto hoti, tena bhaṇḍukkhalikāya pakkhipitvā pāsāṇasusira rukkhāsusirādisu suppaṭicchannesu ṭhapetvā gantabbaṃ.

Samghikacīvaruppādakathā

363. **Tuyheva bhikkhu tāni cīvarānī**ti aññattha gahetvā haṭṭhāni tuyheva, na tesāṃ añño koci issaroti. Evañca pana vatvā anāgatepi nikkukkuccā gaṇhissantīti dassetuṃ **idha panā**ti-ādimāha. **Tasseva tāni cīvarāni yāva kathinassa ubbhārā**ti sace gaṇapūrake bhikkhū labhitvā kathinaṃ atthataṃ hoti, pañcamāse, no ce atthataṃ hoti, ekaṃ cīvaramāseva, yaṃ “saṃghassa demā”ti vā denti, “saṃghaṃ uddissa demā”ti vā denti, “vassaṃvutthasaṃghassa demā”ti vā denti, “vassāvāsikaṃ demā”ti vā denti, sacepi matakacīvaraṃ avibhajitvā taṃ vihāraṃ pavisanti, taṃ sabbaṃ tasseva bhikkhuno hoti. Yampi so vassāvāsathāya vaḍḍhiṃ payojetvā ṭhapita-upanikkhepato vā tatrappādato vā vassāvāsikaṃ gaṇhāti, sabbaṃ suggahitameva hoti. Idañhettha lakkhaṇaṃ, yena tenākārena saṃghassa uppannaṃ vatthaṃ atthatakathinassa pañcamāse, anathatakathinassa ekaṃ cīvaramāsaṃ pāpuṇātīti. Yaṃ pana “idaṃ idha vassaṃvutthasaṃghassa demā”ti vā “vassāvāsikaṃ demā”ti vā vatvā dinnāṃ, taṃ anathatakathinassāpi pañcamāse pāpuṇāti. Tato paraṃ pana uppannaṃ vassāvāsikaṃ pucchitabbaṃ “kiṃ atītavasse idaṃ vassāvāsikaṃ, udāhu anāgatavasse”ti. Kasmā? Piṭṭhisamaye uppannattā.

Utukālanti vassānato aññaṃ kālāṃ. **Tāni cīvarāni ādāya Sāvatthiṃ gantvā**ti ettha tāni cīvarāni gatagataṭṭhāne saṃghikāneva honti, bhikkhūhi diṭṭhamattamevettha pamāṇaṃ. Tasmā sace keci paṭipathaṃ āgacchantā

“kuhiṃ āvuso gacchasi”ti pucchitvā tamatthaṃ sutvā ‘kiṃ āvuso mayaṃ saṃgho na homā”ti tattheva bhājetvā gaṇhanti, suggahitāni. Sacepi esa maggā okkamitvā kañci vihāraṃ vā āsanasālaṃ vā piṇḍāya caranto ekaṃ gehameva vā pavisati, tatra ca naṃ bhikkhū disvā tamatthaṃ pucchitvā bhājetvā gaṇhanti, suggahitāneva.

Adhiṭṭhātuntī ettha adhiṭṭhahantena vattaṃ jānitabbaṃ. Tena hi bhikkhunā ghaṇṭim paharitvā kālaṃ ghoṣetvā thokaṃ āgāmetvā sace ghaṇṭisaññāya vā kālasaññāya vā bhikkhū āgacchanti, tehi saddhiṃ hājetabbāni. No ce āgacchanti “mayhimāni cīvarāni pāpuṇanti”ti adhiṭṭhātānāni. Evaṃ adhiṭṭhite sabbāni tasseva honti, ṭhitikā pana na tiṭṭhati.

Sace ekekaṃ uddharitvā “ayaṃ paṭhamabhāgo mayhaṃ pāpuṇāti, ayaṃ dutiyabhāgo”ti evaṃ gaṇhāti, gahitāni ca suggahitāni honti, ṭhitikā ca tiṭṭhati. Evaṃ pāpetvā gaṇhantenāpi adhiṭṭhitameva hoti. Sace pana ghaṇṭim paharitvā vā appaharitvā vā kālampi ghoṣetvā vā aghoṣetvā vā “ahamevettha, mayhameva imāni cīvarāni”ti gaṇhāti, duggahitāni honti. Atha “añño koci idha natthi, mayhaṃ etāni pāpuṇanti”ti gaṇhāti, suggahitāni.

Pātite kuseti ekakoṭṭhāse kusadaṇḍake pātitaṃ sacepi bhikkhusaṃsaṃ hoti, gahitameva nāma cīvaraṃ, nākamā bhāgo dātabbo. Sace pana attano ruciyā dātukāmā honti, dentu. Anubhāgepi eseṃ nayo.

Sacīvarānīti “kālacīvarampi saṃghassa itova dassāma, viṣuṃ sajjiyamāne aticiraṃ hoti”ti khippaṃyeṃ sacīvarāni bhaddhāni akāṃsu. **There āgāmma uppannānīti** tumhesu pasādena khippaṃ uppannāni.

Saṃghassa demāti cīvarāni dentīti sakalampi cīvarakālaṃ saṇikaṃ saṇikaṃ dentiyeṃ. Purimesu pana dvīsu vatthūsu pacchinnadānattā adāṃsūti vuttaṃ. **Sambahulā therāti** vinayadharapāṃmokkatherā. Idaṃ pana vatthu saddhiṃ purimena dvebhātikavatthunā parinibbute Bhagavati uppannaṃ, ime ca therā diṭṭhapubbā Tathāgataṃ, tasmā purimesu vatthūsu Tathāgatena paññattanayeneṃ kathesum.

Upanandasakyaputtavatthukathā

364. **Gāmakāvāsaṃ agamāsīti** appeva nāma cīvarāni bhājentā mayhampi saṅgahaṃ kareyyunti cīvarabhājanakālaṃ sallakkhetvāva agamāsi. **Sādiyissasīti** gaṇhissati. Ettha ca kiñcāpi tassa bhāgo na pāpuṇāti, atha kho “nagaravāsiko ayaṃ mukharo dhammakathiko”ti te bhikkhū “sādiyissasī”ti āhaṃsu. **Yo sādiyeyya āpatti dukkaṭassāti** ettha pana kiñcāpi lahukā āpatti, atha kho gahitāni gahitaṭṭhāne dātabbāni. Sacepi natṭhāni vā jiṇṇāni vā honti, tasseva gīvā. Dehīti vutte adento dhuranikkhepe bhaṇḍagghena kāretabbo.

Ekādhippāyanti ekaṃ adhippāyaṃ, ekaṃ puggalapaṭivīsameva dethāti attho. Idāni yathā so dātabbo, taṃ dassetuṃ tantim ṭhapento **idha panāti-**ādimāha. Tattha **sace amutra upaḍḍhaṃ amutra upaḍḍhanti** ekekasmiṃ ekāhamekāhaṃ vā sattāhaṃ sattāhaṃ vā sace vasati, ekekasmiṃ vihare yaṃ eko puggalo labhati, tato tato upaḍḍhaṃ upaḍḍhaṃ dātabbaṃ. Evaṃ ekādhippāyo dinno hoti. **Yattha vā pana bahutaranti** sace ekasmiṃ vihare vasanto itarasmim sattāhavārena aruṇameva utṭhāpeti, evaṃ purimasmiṃ bahutaraṃ vasati nāma. Tasmā tato bahutaraṃ vasitavihārato tassa paṭivīso dātabbo, evampi ekādhippāyo dinno hoti. Idañca nānālābhehi nānūpacārehi ekasīmavihārehi kathitaṃ, nānāsīmavihāre pana senāsanaggāho paṭippassambhati. Tasmā tattha cīvarapaṭivīso na pāpuṇāti, sesaṃ pana āmisabhesajjādi sabbaṃ sabbattha antosīmagatassa pāpuṇāti.

Gilānavatthukathā

365. **Mañcake nipātesunti** evaṃ dhovivā aññaṃ kāsāvaṃ nivāsetvā mañcake nipajjāpesuṃ, nipajjāpetvā ca panāyasmā Ānando muttakarīsakiliṭṭhaṃ kāsāvaṃ dhovivā bhūmiyaṃ paribhaṇḍaṃ akāsi. **Yo bhikkhave maṃ upaṭṭhaheyya, so gilānaṃ upaṭṭhaheyyāti** yo maṃ ovādānusāsanīkaraṇena upaṭṭhaheyya, so gilānaṃ upaṭṭhaheyya, mama ovādakārakena gilāno upaṭṭhātabboti ayamevettha attho. Bhagavato ca gilānassa ca upaṭṭhānaṃ ekasadisanti evaṃ panettha attho na gahetabbo.

Samghena upaṭṭhātabboti yassete upajjhādayo tasmim vihare natthi, āgantuko hoti ekacāriko bhikkhu, so samghassa bhāro, tasmā samghena upaṭṭhātabbo. No ce upaṭṭhaheyya, sakalassa samghassa āpatti. Vāram ṭhapetvā jaggantesu pana yo attano vāre na jaggati, tasseva āpatti. Samghattheropi vārato na muccati. Sace sakalo samgho ekassa bhāram karoti, eko vā vattasampanno bhikkhu ahameva jaggissāmīti paṭijaggati, samgho āpattito muccati.

366. **Abhikkamantaṃ vā abhikkamatīti**-ādīsu vaḍḍhantaṃ vā ābādhantaṃ “idaṃ nāma me paribhuñjantassa vaḍḍhati, idaṃ paribhuñjantassa parihāyati, idaṃ paribhuñjantassa tiṭṭhati”ti yathābhūtaṃ nāvikaṛotīti evamattho daṭṭhabbo. **Nālanti** na patirūpo na yutto upaṭṭhātum. **Bhesajjamnvidhātunti** bhesajjam yojetum asamattho hoti. **Āmisantaroti** āmisam assa antaranti āmisantaro. **Antaranti** kāraṇaṃ vuccati, āmisakāraṇā yāgubhattapattacīvarāni patthento upaṭṭhātīti attho.

Matasantakakathā

367. **Kālaṅkateti** kālakiriyāya. **Gilānupaṭṭhākānaṃ dātunti** ettha anantaraṃ vuttāya kammavācāya dinnampi apaloketvā dinnampi dinnameva hoti, vaṭṭati.

369. **Yaṃ tattha lahubhaṇḍaṃ yaṃ tattha garubhaṇḍanti** ettha lahubhaṇḍagarubhaṇḍānaṃ nānākaraṇaṃ parato vaṇṇayissāma. Gilānupaṭṭhākālābhe pana ayaṃ ādito paṭṭhāya vinicchayo—

Sace sakale bhikkhusaṃghe upaṭṭhahante kālaṃ karoti, sabbepi sāmikā. Atha ekaccehi vāre kate ekaccehi akateyeva kālaṃ karoti, tattha ekacce ācariyā vadanti “sabbepi attano vāre sampatte kareyyum, tasmā sabbepi sāmīno”ti. Ekacce vadanti “yehi jaggito, te eva labhanti, itare na labhanti”ti. Sāmaṇere kālaṅkate sace cīvaraṃ atthi, gilānupaṭṭhākānaṃ dātabbam. No ce atthi, yaṃ atthi, taṃ dātabbam. Aññasmiṃ parikkhāre sati cīvarabhāgaṃ katvā dātabbam.

Bhikkhu ca sāmaṇero ca sace samaṃ upaṭṭhahimsu, samako bhāgo dātabbo. Atha sāmaṇero va upaṭṭhahati, bhikkhussa saṃvidahanamattameva hoti, sāmaṇerassa jeṭṭhakabhāgo dātabbo. Sace sāmaṇero bhikkhunā ānīta-udakena yāguṃ pacitvā paṭiggāhāpanamattameva karoti, bhikkhu upaṭṭhahati, bhikkhussa jeṭṭhakabhāgo dātabbo.

Bahū bhikkhū samaggā hutvā upaṭṭhahanti, sabbesaṃ samako bhāgo dātabbo. Yo panettha visesena upaṭṭhahati, tassa viseso kātabbo. Yena pana ekadivasampi gilānupaṭṭhākavasena yāgubhattaṃ vā pacitvā dinnam, nahānam vā paṭiyāditaṃ, sopi gilānupaṭṭhākova. Yo samīpaṃ anāgantvā bhesajjatanḍulādīni peseti, ayaṃ gilānupaṭṭhāko na hoti. Yo pariyesitvā gāhāpetvā āgacchati, ayaṃ gilānupaṭṭhākova.

Eko vattasīsenā jaggati, eko paccāsāya, matakāle ubhopi paccāsīsanti, ubhinnampi dātabbāṃ. Eko upaṭṭhahitvā gilānassa vā kammena attano vā kammena katthaci gato “puna āgantvā jaggissāmī”ti, etassapi dātabbāṃ. Eko ciraṃ upaṭṭhahitvā “idāni na sakkomī”ti dhuraṃ nikkhipitvā gacchati, sacapi taṃdivasameva gilāno kālaṃ karoti, upaṭṭhākabhāgo na dātabbo.

Gilānupaṭṭhāko nāma gihi vā hotu pabbajito vā antamaso mātugāmopi, sabbe bhāgaṃ labhanti. Sace tassa bhikkhuno pattacīvaramattameva hoti, aññaṃ natthi, sabbaṃ gilānupaṭṭhākānaṃyeva dātabbāṃ. Sacapi sahasaṃ agghati, aññaṃ pana bahumpi parikkhāraṃ te na labhanti, saṃghasseva hoti. Avasesaṃ bhaṇḍaṃ bahukañceva mahagghaṇḍa, ticīvaraṃ appagghaṃ, tato gahetvā ticīvaraparikkhāro dātabbo. Sabbañcetaṃ saṃghikatova labbhati.

Sace pana so jīvamānoyeva sabbaṃ attano parikkhāraṃ nissajjitvā kassaci adāsi, koci vā vissāsaṃ aggahesi, yassa dinnam yena ca gahitaṃ, tasseva hoti, tassa ruciyā eva gilānupaṭṭhākā labhanti. Aññesaṃ adatvā dūre ṭhapitaparikkhārāpi tattha tattha saṃghasseva honti, dvinnam santakaṃ hoti avibhattaṃ, ekasmiṃ kālaṃkate itaro

sāmī. Bahūnampi santake eseva nayo. Sabbesu matesu saṃghikaṃ hoti. Sacepi avibhajitvā saddhivihārikādīnaṃ denti, adinnameva hoti. Vibhajitvā dinnāṃ pana sudinnāṃ. Taṃ tesu matesupi saddhivihārikādīnaṃyeva hoti, na saṃghassa.

Kusacīrādipaṭikkhepakathā

371. Kusacīrādīsu **akkanāḷanti** akkanāḷamayaṃ. **Potthakoti** makacimayo vuccati. Sesāni paṭhamapārājikavaṇṇanāyaṃ vuttāni. Tesu potthake eva dukkaṭaṃ, sesesu thullaccayānīti. Akkadussakadalidussa-erakadussāni pana potthakagatikāneva.

372. Sabbanīlakādīni rajanaṃ dhovitvā¹ puna rajitvā dhāretabbāni. Na sakkā ce honti dhovituṃ, paccattharaṇāni vā kātābbāni, dupaṭṭacīvarassa² vā majjhe dātābbāni. Tesāṃ vaṇṇanānattaṃ upāhanāsu vuttanayameva. Acchinnadasadīghadasāni dasā chinditvā dhāretabbāni. Kañcukaṃ labhitvā phāletvā rajitvā paribhuñjitum vaṭṭati. Veṭhanepi eseva nayo. Tirīṭakaṃ pana rukkhachallimayaṃ, taṃ pādapuñchanāṃ kātum vaṭṭati.

374. **Patirūpe gāhaketī** sace koci bhikkhu “ahaṃ tassa gaṇhāmī”ti gaṇhāti, dātābbanti attho. Evametesu tevīsatiyā puggalesu soḷasa janā na labhanti, satta janā labhantīti.

Saṃghe bhinne cīvaruppādakathā

376. **Saṃgho bhijjatīti** bhijjitvā Kosambakabhikkhū viya dve koṭṭhāsā honti. **Ekasmiṃ pakkheti** ekasmiṃ koṭṭhāse dakkhiṇodakañca gandhādīni ca denti, ekasmiṃ cīvarāni. **Saṃghassevetanti** sakalassa saṃghassa dvinnampi koṭṭhāsānaṃ etaṃ hoti, ghaṇṭīm paharitvā dvīhipi pakkhehi ekato bhājetabbaṃ. **Pakksassevetanti** evaṃ dinne yassa koṭṭhāsassa udakaṃ dinnāṃ, tassa udakameva hoti, yassa cīvaraṃ dinnāṃ, tasseva cīvaraṃ. Yattha pana dakkhiṇodakaṃ pamāṇaṃ hoti, tattha eko pakkho

1. Vāmetvā (Sī), vametvā (Syā)

2. Tipaṭṭacīvarassa (Ka), dvipaṭṭacīvarassa (Syā)

dakkhiṇodakassa laddhattā cīvarāni labhati, eko cīvarānameva laddhattāti ubhohipi ekato hutvā yathāvuḍḍhaṃ bhājetabbaṃ. Idam kira parasamudde lakkhaṇanti Mahā-aṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ. **Tasmim yeve pakkheti** ettha pana itaro pakkho anissaroyeva. **Cīvarapesanavatthūni** pākāṭāneva.

Aṭṭhacīvaramātikākathā

379. Idāni ādito paṭṭhāya vuttacīvarānaṃ paṭilābhakhettaṃ dassetuṃ **aṭṭhimā bhikkhave mātikā**ti-ādimāha. **Sīmāya detī**ti-ādi puggalādhiṭṭhānanayena vuttaṃ. Ettha pana sīmāya dānaṃ ekā mātikā¹, katikāya dānaṃ dutiyā -pa- puggalassa dānaṃ aṭṭhamā. Tattha sīmāya dammīti evaṃ sīmaṃ parāmasitvā dento **sīmāya deti** nāma. Esa nayo sabbattha.

Sīmāya deti, yāvatikā bhikkhū antosīmagatā, tehi bhājetabbanti-ādimhi pana mātikāniddese **sīmāya detī**ti ettha tāva khaṇḍasīmā upacārasīmā samānasamvāsasīmā avippavāsasīmā lābhasīmā gāmasīmā nigamasīmā nagarasīmā abbhantarasīmā udakukkhepasīmā janapadasīmā raṭṭhasīmā rajjasīmā dīpasīmā cakkavālasīmāti pannarasa sīmā veditabbā.

Tattha khaṇḍasīmā sīmākathāyaṃ vuttāva. Upacārasīmā parikkhittassa vihārassa parikkhepena, aparikkhittassa parikkhepārahaṭṭhānena paricchinnā hoti. Apica bhikkhūnaṃ dhuvasannipātaṭṭhānato vā pariyante ṭhitabhojanasālato vā nibaddhavasana-āvāsato vā thāmamajjhimassa purisassa dvinnam leḍḍupātānaṃ anto upacārasīmā veditabbā, sā pana āvāsesu vaḍḍhantesu vaḍḍhati, parihāyantesu parihāyati. Mahāpaccariyaṃ pana “bhikkhūsupi vaḍḍhantesu vaḍḍhatī”ti vuttaṃ. Tasmā sace vihare sannipatitabhikkhūhi saddhirim ekābaddhā hutvā yojanasatampi pūretvā nisīdanti, yojanasatampi upacārasīmāva hoti, sabbesaṃ lābho pāpuṇāti. Samānasamvāsa-avippavāsasīmādvayampi vuttameva.

1. Paṭhamā mātikā (Syā)

Lābhasīmā nāma neva Sammāsambuddhena anuññātā, na dhammasaṅgāhakattherehi ṭhapitā, apica kho rājarājamahāmattā vihāraṃ kāretvā gāvutaṃ vā aḍḍhayaḷjanāṃ vā yojanāṃ vā samantato paricchinditvā “ayaṃ amhākaṃ vihārassa lābhasīmā”ti nāmalikhitaḷe thambhe nikhaṇitvā “yaṃ etthantare uppajjati, sabbaṃ taṃ amhākaṃ vihārassa demā”ti sīmaṃ ṭhapenti, ayaṃ lābhasīmā nāma. Gāmanigamanagara-abbhantara-udakukkhepasīmāpi vuttā eva. Janapadasīmā nāma Kāsikosalaratṭhādīnaṃ anto bahū janapadā honti, tattha ekeko janapadapariḷchedo janapadasīmā. Ratṭhasīmā nāma Kāsikosalādiratṭhapiḷchedo. Rajjasīmā nāma coḷabhogo keraḷabhogoti evaṃ ekekassa rañño āṇāpavattiṭṭhānaṃ. Dīpasīmā nāma samuddantaḷa paricchinnaḷamahādīpā ca antaradīpā ca. Cakkavāḷasīmā nāma cakkavāḷapabbateneva paricchinṇā.

Evameṭāsu sīmāsu khaṇḍasīmāya kenaci kammaḷa sannipatitaṃ saṃghaṃ disvā “ettheva sīmāya saṃghassa demī”ti vutte yāvatikā bhikkhū antokhaṇḍasīmagaṭā, tehi bhājetabbaṃ. Tesāṃyeva hi taṃ pāpuṇāti, aññesaṃ sīmantarikāya vā upacārasīmāya vā ṭhitāṇampi na pāpuṇāti. Khaṇḍasīmāya ṭhite pana rukkhe vā pabbate vā ṭhitassa heṭṭhā vā pathavīvemajjhagaṭassa pāpuṇāṭiyeva. “Imissā upacārasīmāya saṃghassa dammī”ti dinnāṃ pana khaṇḍasīmāsīmantarikāsu ṭhitāṇampi pāpuṇāti¹. “Samānasaṃvāsasīmāya dammī”ti dinnāṃ pana khaṇḍasīmāsīmantarikāsu ṭhitāṇaṃ na pāpuṇāti. Avippavāsasīmālābhasīmāsu dinnāṃ tāsu sīmāsu antogaṭāṇaṃ pāpuṇāti. Gāmasīmādīsū dinnāṃ tāsaṃ sīmāṇaṃ abbhantare baddhasīmāya ṭhitāṇampi pāpuṇāti. Abbhantarasīmā-udakukkhepasīmāsu dinnāṃ tattha antogaṭāṇaṃyeva pāpuṇāti. Janapadaraṭṭharajjadīpacakkavāḷasīmāsupi gāmasīmādīsū vuttasadiḷsoyeva vinicchayo.

Sace pana Jambudīpe ṭhito “tambapaṇṇidīpe saṃghassa dammī”ti deti, Tambapaṇṇidīpato ekopi gantvā sabbesaṃ gaṇhituṃ labhati. Sacepi tatreva eko sabhāgaḷbhikkhu sabhāgāṇaṃ bhāgaṃ gaṇhāti, na vāreṭabbo. Evaṃ tāva yo sīmaṃ parāmasitvā deti, tassa dāṇe vinicchayo veditabbo.

1. Na pāpuṇāti (Sī)

Yo pana asukasīmāyāti vattum na jānāti, kevalam sīmāti vacanamattameva jānanto vihāram gantvā sīmāya dammīti vā sīmaṭṭhakasaṃghassa dammīti vā bhaṇati, so pucchitabbo “sīmā nāma bahuvidhā, katarasīmaṃ sandhāya bhaṇasī”ti. Sace vadati “aham asukasīmāti na jānāmi, sīmaṭṭhakasaṃgho bhājetvā gaṇhātū”ti, katarasīmāya bhājetabbaṃ? Mahāsīvatto kirāha “avippavāsasīmāyā”ti. Tato nam āhamsu “avippavāsasīmā nāma tiyojanāpi hoti, evaṃ sante tiyojane ṭhitā lābham gaṇhissanti, tiyojane ṭhatvā āgantukavattaṃ pūretvā āramam pavisitabbaṃ bhavissati, gamiko tiyojanaṃ gantvā senāsaṇaṃ āpucchissati, nissayapaṭipannassa tiyojanātikkame nissayo paṭippassambhissati, pārivāsikena tiyojanaṃ atikkamitvā aruṇaṃ utthāpetabbaṃ bhavissati, bhikkhuniyā tiyojane ṭhatvā āramappavesanaṃ āpucchitabbaṃ bhavissati, sabbampetaṃ upacārasīmāya paricchedavaseneva kātum vaṭṭati. Tasmā upacārasīmāyameva bhājetabbaṃ”ti.

Katikāyāti samānalābhakatikāya. Tenevāha “sambahulā āvāsā samānalābhā hontī”ti. Tatrevaṃ katikā kātābbā, ekasmiṃ vihāre sannipatitehi bhikkhūhi yaṃ vihāraṃ saṅgaṇhitukāmā samānalābhaṃ kātum icchanti, tassa nāmaṃ gaṇetvā asuko nāma vihāro porāṇakoti vā Buddhādhivutthoti vā appalābhoti vā yaṃkiñci kāraṇaṃ vatvā taṃ vihāraṃ iminā vihārena saddhiṃ ekalābhaṃ kātum saṃghassa ruccatīti tikkhattum sāvetabbaṃ. Ettāvatā tasmīṃ vihāre nisinnopi idha nisinnova hoti. Tasmīṃ vihārepi saṃghena evameva kātābbā, ettāvatā idha nisinnopi tasmīṃ nisinnova hoti. Ekasmiṃ lābhe bhājiyamāne itarasmīṃ ṭhitassa bhāgaṃ gaṇetum vaṭṭati. Evaṃ ekena vihārena saddhiṃ bahūpi āvāsā ekalābhā kātābbā.

Bhikkhāpaññattiyāti attano pariccāgapaññāpanaṭṭhāne, tenevāha “yattha saṃghassa dhuvaṇṇaṃ kariyanti”ti. Tassattho—yasmīṃ vihāre imassa cīvaradāyakassa santakaṃ saṃghassa pākavattam¹ vā vattati, yasmīṃ vā vihāre bhikkhū attano bhāraṃ katvā sadā gehe bhojeti, yattha

1. Pākavattam (Ka)

vā anena āvāso kārīto, salākabhaddhānī vā nibaddhānī, yena pana sakalopi vihāro patiṭṭhāpito, tattha vattabbameva natthi, ime dhuvakārā nāma. Tasmā sace so “yattha mayham dhuvakārā karīyanti¹, tattha dammī”ti vā “tattha dethā”ti vā bhaṇati, bahūsu cepi ṭhānesu dhuvakārā honti, sabbattha dīnnameva hoti.

Sace pana ekasmiṃ vihāre bhikkhū bahutarā honti, tehi vattabbam “tumahākaṃ dhuvakāre ekattha bhikkhū bahū, ekattha appakā”ti, sace “bhikkhugaṇanāya gaṇhathā”ti bhaṇati, tathā bhājetvā gaṇhitum vaṭṭati. Ettha ca vatthabhesajjādi appakampi sukhena bhājīyati. Yadi pana mañco vā pīṭhakaṃ vā ekameva hoti, taṃ pucchitvā yassa vā vihārassa ekavihārepi vā yassa senāsanassa so vicāreti, tattha dātabbam. Sace “asukabhikkhu gaṇhātū”ti vadati, vaṭṭati. Atha “mayham dhuvakāre dethā”ti vatvā avicāretvāva gacchati, saṃghassāpi vicāretum vaṭṭati. Evaṃ pana vicāretabbam, “saṃghattherassa vasanaṭṭhāne dethā”ti vattabbam. Sace tassa senāsanam paripuṇṇam hoti, yattha nappahoti, tattha dātabbam. Sace eko bhikkhu “mayham vasanaṭṭhāne senāsanaparibhogabhaṇḍam natthi”ti vadati, tattha dātabbam.

Saṃghassa detiti vihāram pavisitvā imāni cīvarāni saṃghassa dammīti deti. **Sammukhībhūtenā**ti upacārasīmāya ṭhitena saṃghena ghaṇṭim paharitvā kālam ghosetvā bhājetabbam. Sīmaṭṭhassa asampattassāpi bhāgaṃ gaṇhanto na vāretabbo. Vihāro mahā hoti, therāsanato paṭṭhāya vatthesu diyyamānesu alasajātikā mahātherā pacchā āgacchanti, “bhante vīsativassānam diyyati, tumhākaṃ ṭhitikā atikkantā”ti na vattabbā, ṭhitikaṃ ṭhapetvā tesam datvā pacchā ṭhitikāya dātabbam.

Asukavihāre kira batum cīvaram uppannanti sutvā yojanantarikavihāratopi bhikkhū āgacchanti, sampattasampattānam ṭhitaṭṭhānato paṭṭhāya dātabbam, asampattānampi upacārasīmam pavitṭhānam antevāsikādīsu gaṇhantesu dātabbameva. “Bahi-upacārasīmāya ṭhitānam dethā”ti vadanti, na dātabbam. Sace pana upacārasīmam okkantehi ekābaddhā hutvā attano vihāradvāre vā antovihāreyeva vā honti, parisavasena vaḍḍhitā nāma hoti

sīmā, tasmā dātabbāṃ. Saṃghanavakassa dinnepi pacchā āgatānaṃ dātabbameva. Dutiyabhāge pana therāsaṇaṃ āruḷhe āgatānaṃ paṭhamabhāgo na pāpuṇāti, dutiyabhāgato vassaggena dātabbāṃ.

Ekasmim vihare dasa bhikkhū honti, dasa vatthāni “saṃghassa demā”ti denti, pāṭekkaṃ bhājetabbāni. Sace “sabbānevamhākaṃ pāpuṇantī”ti gahetvā gacchanti, duppāpitāni ceva duggahitāni ca, gatagataṭṭhāne saṃghikāneva honti. Ekaṃ pana uddharitvā “idaṃ tumhākaṃ pāpuṇantī”ti saṃghattherassa datvā “sesāni amhākaṃ pāpuṇantī”ti gahetuṃ vaṭṭati.

Ekameva vatthaṃ saṃghassa demāti āharanti, abhājetvāva amhākaṃ pāpuṇantīti gaṇhanti, duppāpitañceva duggahitañca. Satthakena pana haliddi-ādinā vā lekhaṃ katvā ekaṃ koṭṭhāsaṃ imaṃ ṭhānaṃ tumhākaṃ pāpuṇantīti saṃghattherassa pāpetvā sesaṃ amhākaṃ pāpuṇantīti gahetuṃ vaṭṭati. Yaṃ pana vatthasseva pupphaṃ vā vali vā, tena paricchedaṃ kātuṃ na vaṭṭati. Sace ekaṃ tantaṃ uddharitvā idaṃ ṭhānaṃ tumhākaṃ pāpuṇantīti saṃghattherassa datvā sesaṃ amhākaṃ pāpuṇantīti gaṇhanti, vaṭṭati. Khaṇḍaṃ khaṇḍaṃ chinditvā bhājijamānaṃ vaṭṭatiyeva.

Ekabhikkhuke vihare saṃghassa cīvaresu uppannesu sace pubbe vuttanayeneva so bhikkhu sabbāni mayhaṃ pāpuṇantīti gaṇhāti, suggahitāni, ṭhitikā pana na tiṭṭhati. Sace ekekaṃ uddharitvā idaṃ mayhaṃ pāpuṇantīti gaṇhāti, ṭhitikā tiṭṭhati. Tattha aṭṭhitāya ṭhitikāya puna aññasmiṃ cīvare uppanne sace eko bhikkhu āgacchati, majjhe chinditvā dvīhipi gahetabbāṃ. Ṭhitāya ṭhitikāya puna aññasmiṃ cīvare uppanne sace navakataro āgacchati, ṭhitikā heṭṭhā orohati¹. Sace vuḍḍhataro āgacchati, ṭhitikā uddhaṃ ārohati. Athañño natthi, puna attano pāpetvā gahetabbāṃ.

“Saṃghassa demā”ti vā “bhikkhusaṃghassa demā”ti vā yena kenaci ākārena saṃghaṃ āmasitvā dinnāṃ pana paṃsukūlikānaṃ na vaṭṭati, “gahapaticīvaraṃ paṭikkhipāmi paṃsukūlikaṅgaṃ samādiyāmi”ti vuttattā, na pana

1. Gacchati (Sī, Syā)

akappiyattā. Bhikkhusaṃghena apalokehva dinnampi na gahetabbaṃ. Yaṃ pana bhikkhu attano santakaṃ deti, taṃ bhikkhudattiyaṃ nāma vaṭṭati, paṃsukūlaṃ pana na hoti. Evaṃ santepi dhutaṅgaṃ na bhijjati¹.

“Bhikkhūnaṃ dema, therānaṃ demā”ti vutte pana paṃsukūlikānampi vaṭṭati. “Idaṃ vatthaṃ saṃghassa dema, iminā upāhanatthavikapattatthavika-āyoga-aṃsabaddhakādīni karontū”ti dinnampi vaṭṭati.

Pattatthavikādīnaṃ atthāya dinnāni bahūnapi honti, cīvaratthāyapi pahonti, tato cīvaraṃ katvā pārupitum vaṭṭati. Sace pana saṃgho bhājītātirittāni vatthāni chinditvā upāhanatthavikādīnaṃ atthāya bhājeti, tato gahetum na vaṭṭati. Sāmihehi vicāritameva hi vaṭṭati, na itaraṃ.

Paṃsukūlikasaṃghassa dhamakaraṇapaṭādīnaṃ atthāya demāti vuttepi gahetum vaṭṭati, parikkhāro nāma paṃsukūlikānampi icchitabbo. Yaṃ tattha atirekaṃ hoti, taṃ cīvarepi upanetum vaṭṭati. Suttaṃ saṃghassa denti, paṃsukūlikehipi gahetabbaṃ. Ayaṃ tāva vihāraṃ pavisitvā imāni cīvarāni saṃghassa dammīti dinnesu vinicchayo.

Sace pana bahi-upacārasīmāyaṃ addhānappaṭipanne bhikkhū disvā “saṃghassa dammī”ti saṃghattherassa vā saṃghanavakassa vā āroceti, sacepi yojanaṃ pharitvā parisā ṭhitā hoti, ekabaddhā ce, sabbesaṃ pāpuṇāti. Ye pana dvādasahi hatthehi parisā asampattā, tesāṃ na pāpuṇāti.

Ubhatosaṃghassa detīti ettha ubhatosaṃghassa dammīti vuttepi dvidhā saṃghassa dammi, dvinnāṃ saṃghānaṃ dammi, bhikkhusaṃghassa ca bhikkhunisaṃghassa ca dammīti vuttepi ubhatosaṃghassa dinnameva hoti. **Upaḍḍhaṃ dātabbanti** dvebhāge same katvā eko dātabbo. ubhatosaṃghassa ca tuyhañca dammīti vutte sace dasa dasa bhikkhū ca bhikkhuniyo ca honti, ekavīsati paṭivīse katvā eko puggalassa dātabbo, dasa bhikkhusaṃghassa, dasa bhikkhunisaṃghassa. Yena puggaliko laddho, so saṃghatopi attano vassaggena gahetum labhati. Kasmā? Ubhatosaṃghaggahaṇena gahitattā.

1. Na bhindati (Ka)

“Ubhatosaṃghassa ca cetiyassa ca dammī”ti vuttepi eseṇa nayo. Idha pana cetiyassa saṃghato pāpuṇanakotṭhāso nāma natthi, ekapuggalassa pattakotṭhāsasamova kotṭhāso hoti.

Ubhatosaṃghassa ca tuyhaṇca cetiyassa cāti vutte pana dvāvāsati kotṭhāse katvā dasa bhikkhūnaṃ, dasa bhikkhunīnaṃ, eko puggalassa, eko cetiyassa dātabbo. Tattha puggalo saṃghatopi attano vassaggena puna gahetum labhati, cetiyassa ekoyeva.

Bhikkhusaṃghassa ca bhikkhunīnaṃca dammīti vutte pana na majjhe bhinditvā dātabbā, bhikkhū ca bhikkhuniyo ca gaṇetvā dātabbā. Bhikkhusaṃghassa ca bhikkhunīnaṃca tuyhaṇcāti vutte pana puggalo visum na labhati, pāpuṇanaṭṭhānato ekameva labhati. Kasmā? Bhikkhusaṃghaggahaṇena gahitattā. Bhikkhusaṃghassa ca bhikkhunīnaṃca tuyhaṇca cetiyassa cāti vuttepi cetiyassa ekapuggalapaṭivīso labbhati, puggalassa visum na labbhati. Tasmā ekaṃ cetiyassa datvā avasesaṃ bhikkhū ca bhikkhuniyo ca gaṇetvā bhājetabbā.

Bhikkhūnaṃca bhikkhunīnaṃca dammīti vuttepi majjhe bhinditvā na dātabbā, puggalagaṇanāya eva vibhajitabbā. Bhikkhūnaṃca bhikkhunīnaṃca tuyhaṇca cetiyassa cāti evaṃ vuttepi cetiyassa ekapuggalapaṭivīso labbhati, puggalassa visum natthi, bhikkhū ca bhikkhuniyo ca gaṇetvā eva bhājetabbā. Yathā ca Bhikkhusaṃghaṃ ādim katvā nayo nīto, evaṃ Bhikkhunisaṃghaṃ ādim katvāpi netabbo. Bhikkhusaṃghassa ca tuyhaṇcāti vutte puggalassa visum na labbhati, vassaggeneva gahetabbā. Bhikkhusaṃghassa ca cetiyassa cāti vutte pana cetiyassa visum paṭivīso labbhati. Bhikkhusaṃghassa ca tuyhaṇca cetiyassa cāti vuttepi cetiyasseva labbhati, na puggalassa.

Bhikkhūnaṃca tuyhaṇcāti vuttepi visum na labbhati. Bhikkhūnaṃca cetiyassa cāti vutte pana cetiyassa labbhati. Bhikkhūnaṃca tuyhaṇca cetiyassa cāti vuttepi cetiyasseva visum labbhati, na puggalassa. Bhikkhunisaṃghaṃ ādim katvāpi evameva yojetabbā.

Pubbe Buddhappamukhassa ubhatosaṃghassa dānaṃ denti, Bhagavā majjhe nisīdati, dakkhiṇato bhikkhū, vāmato bhikkhuniyo nisīdanti, Bhagavā ubhinnaṃ saṃghatthero. Tadā Bhagavā attanā laddhapaccaye attanāpi paribhuñjati,

bhikkhūnampi dāpeti. Etarahi pana paṇḍitamanussā sadhātukaṃ paṭimaṃ vā cetiyaṃ vā ṭhapetvā Buddhappamukhassa ubhatosaṃghassa dānaṃ denti. Paṭimāya vā cetiyassa vā purato ādhārake pattam ṭhapetvā dakkhiṇodakaṃ datvā Buddhānaṃ demāti, tattha yaṃ paṭhamaṃ khādanīyaṃ bhojanīyaṃ denti, vihāraṃ vā āharitvā idaṃ cetiyassa demāti piṇḍapātaṇca mālāgandhādīni ca denti, tattha kathaṃ paṭipajjitabbanti? Mālāgandhādīni tāva cetiye āropetabbāni, vatthehi paṭākā telena padīpā kātabbā, piṇḍapātamadhuphāṇitādīni pana yo nibaddhacetiyaajaggako hoti pabbajito vā gahaṭṭho vā, tasseva dātabbāni. Nibaddhajaggake asati āhaṭṭhabhattam ṭhapetvā vattam katvā paribhuñjitum vaṭṭati. Upakaṭṭhe kāle bhuñjitvā pacchāpi vattam kātum vaṭṭatiyeva.

Mālāgandhādīsu ca yaṃkiñci idaṃ haritvā cetiyassa pūjaṃ karoṭhāti vutte dūrampi haritvā pūjetabbam. Bhikkhaṃ saṃghassa harāti vuttepi haritabbam. Sace pana ahaṃ piṇḍāya carāmi, āsanāsālāya bhikkhū atthi, te āharissantīti vutte bhante tuyhaṃyeva dammīti vadati, bhuñjitum vaṭṭati. Atha pana bhikkhusaṃghassa dassāmīti harantassa gacchato antarāva kālo upakaṭṭho hoti, attano pāpetvā bhuñjitum vaṭṭati.

Vassaṃvuṭṭhasaṃghassa detīti vihāraṃ pavisitvā “imāni cīvarāni vassaṃvuṭṭhasaṃghassa dammī”ti deti. **Yāvatikā bhikkhū tasmiṃ āvāse vassaṃvuṭṭhāti** yattakā vassacchedaṃ akatvā purimavassaṃvuṭṭhā, tehi bhājetabbam, aññesaṃ na pāpuṇāti. Disāpakkantassāpi satī paṭiggāhake yāva kathinassubbhārā dātabbam, anattathe pana kathine antohemante, evaṇca vatvā dinnam pacchimavassaṃvuṭṭhānampi pāpuṇātīti lakkhaṇaññū vadanti. Aṭṭhakathāsu panetaṃ na vicāritaṃ.

Sace pana bahi-upacārasīmāyaṃ ṭhito vassaṃvuṭṭhasaṃghassa dammīti vadati, sampattānaṃ sabbesaṃ pāpuṇāti. Atha asukavihāre vassaṃvuṭṭhasaṃghassāti vadati, tatra vassaṃvuṭṭhānameva yāva kathinassubbhārā pāpuṇāti. Sace pana gimhānaṃ paṭhamadivasato paṭṭhāya evaṃ vadati, tatra sammukhībhūtānaṃ sabbesaṃ pāpuṇāti. Kasmā? Piṭṭhisamaye uppannattā. Antovasseyeva vassaṃ vasantānaṃ dammīti vutte chinnavassā na labhanti, vassaṃ vasantāva labhanti.

Cīvaramāse pana vassam vasantānam dammīti vutte pacchimikāya vassūpagatānaṃyeva pāpuṇāti, purimikāya vassūpagatānaṃ chinnavassānaṃ na pāpuṇāti.

Cīvaramāsato paṭṭhāya yāva hemantassa pacchimo divaso, tāva vassāvāsikam demāti vutte kathinam atthataṃ vā hotu anatthataṃ vā, atītavassamvuṭṭhānameva pāpuṇāti. Gimhānam paṭhamadivasato paṭṭhāya vutte pana mātikā āropetabbā “atītavassāvāsassa pañca māsā atikkantā, anāgato catumāsaccayena bhavissati, kataravassāvāsassa detī”ti. Sace atītavassamvuṭṭhānam dammīti vadati, tamantovassamvuṭṭhānameva pāpuṇāti, disāpakkantānampi sabhāgā gaṇhitum labhanti.

Sace anāgate vassāvāsikam dammīti vadati, tam ṭhapetvā vassūpanāyikadivase gahetabban. Atha agutto vihāro, corabhayaṃ atthi, na sakkā ṭhapetum, gaṇhitvā vā āhiṇḍitunti vutte sampattānam dammīti vadati, bhājetvā gahetabban. Sace vadati “ito me bhante tatiye vasse vassāvāsikam na dinnam, tam dammī”ti, tasmim antovasse vuṭṭhabhikkhūnam pāpuṇāti. Sace te disā pakkantā, añño vissāsiko gaṇhāti, dātabban. Atha ekoyeva avasiṭṭho, sesā kālaṅkatā, sabban ekasseva pāpuṇāti. Sace ekopi natthi, samghikam hoti, sammukhībhūtehi bhājetabban.

Ādissa detīti ādisitvā paricchinditvā deti. **Yāguyā vāti** ādisu ayamatto, yāguyā vā -pa- bhesajje vā ādissa deti. Tatrāyam yojanā—bhikkhū ajjatanāya vā svātanāya vā yāguyā nimantetvā tesam gharam pavitṭhānam yāguṃ deti, yāguṃ datvā pītāya yāguyā “imāni cīvarāni yehi mayham yāgu pītā, tesam dammī”ti deti, yehi nimantitehi yāgu pītā, tesamyeva pāpuṇāti. Yehi pana bhikkhācāravattena gharadvārena gacchantehi vā gharam pavitṭhehi vā yāgu laddhā, yesam vā āsanāsālato pattam āharitvā manussehi nītā, yesam vā therehi pesitā, tesam na pāpuṇāti. Sace pana nimantitabhikkhūhi saddhim aññepi bahū āgantvā antogehaṇca bahigehaṇca pūretvā nisinnā, dāyako ca evam vadati “nimantitā vā hontu animantitā vā, yesam mayā yāgu dinnā, sabbesam imāni vatthāni hontū”ti, sabbesam pāpuṇanti. Yehi pana therānam hatthato yāgu

laddhā, tesam na pāpuṇanti. Atha so “yehi mayham yāgu pītā, sabbesam hontū”ti vadati, sabbesam pāpuṇanti. Bhattakhādanīyesupi eseva nayo.

Cīvare vāti pubbepi yena vassam vāsetvā bhikkhūnam cīvaram dinnapubbam hoti, so ce bhikkhū bhojetvā vadati “yesam mayā pubbe cīvaram dinnaṃ, tesameva imam cīvaram vā suttaṃ vā sappimadhuphāṇitādīni vā hontū”ti, sabbam tesameva pāpuṇāti. **Senāsane vāti** yo mayā kārite vihāre vā pariveṇe vā vasati, tassidaṃ hotūti vutte tasseva hoti. **Bhesajje vāti** mayam kālena kālam therānam sappi-ādīni bhesajjāni dema, yehi tāni laddhāni, tesamevidaṃ hotūti vutte tesameva hoti.

Puggalassa detīti imam cīvaram itthannāmassa dammīti evam parammukhā vā, pādamūle ṭhapetvā imam bhante tumhākaṃ dammīti evam sammukhā vā deti. Sace pana idaṃ tumhākaṃ tumhākaṃ antevāsikānaṃca dammīti evam vadati, therassa ca antevāsikānaṃca pāpuṇāti. Uddesam gahetum āgato gahetvā gacchanto ca atthi, tassāpi pāpuṇāti. Tumhehi saddhim nibaddhacārikabhikkhūnam dammīti vutte uddesantevāsikānam vattaṃ katvā uddesaparipucchādīni gahetvā vicarantānam sabbesam pāpuṇāti. Ayaṃ puggalassa detīti imasmim pade vinicchayo. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Cīvarakkhandhakavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Campeyyakkhandhaka

Kassapagottabhikkhuvatthukathā

380. Campeyyakkhandhake **Gaggarāya pokkharāṇiyā tīreti** Gaggarānāmikāya itthiyā kārītapokkharāṇiyā tīre. **Tantibaddhoti** tasmiṃ āvāse katabbatātanti paṭibaddho. **Ussukkampi akāsi yāguyāti-ādīsu** manussehi āgantukesu āgatesu ācikkheyyāthāti vuttaṭṭhāneyeva ussukkaṃ kātum vaṭṭati, na avuttaṭṭhāne. **Gaccha tvaṃ bhikkhūti** Satthā tassa bhikkhuno tattheva senāsanam sappāyanti addasa, tenevamāha.

382. **Adhammena vaggakammaṃ karontīti-ādīnaṃ** parato Pāḷiyaṃyeva nānākaraṇaṃ āgamissati.

385. **Aññatrāpi dhammā kammaṃ¹ karontīti** aññatrāpi dhammaṃ kammaṃ karonti. Ayameva vā pāṭho. Bhūtena vatthunā kataṃ dhammena kataṃ nāma hoti, tathā na karontīti attho. **Aññatrāpi vinayā kammaṃ, aññatrāpi Satthusāsanā kammanti** etesupi eseva nayo. Ettha pana **vinayoti** codanā ca saraṇā ca. **Satthusāsananti** ñattisampadā anussāvanasampadā ca, tāhi vinā kammaṃ karontīti attho. **Paṭikuṭṭhakatanti** paṭikuṭṭhañceva katañca, yaṃ aññesu paṭikkosantesu kataṃ, taṃ paṭikuṭṭhañceva hoti katañca, tādīsampi kammaṃ karontīti attho.

387. **Chayimāni bhikkhave, kammāni adhammakammanti-ādīsu** pana **dhammoti** Pāḷiyā adhivacanaṃ. Tasmā yaṃ yathāvuttāya Pāḷiyā na kariyati, taṃ adhammakammanti veditabbaṃ. Ayamettha saṅkhepo, vitthāro pana Pāḷiyaṃyeva āgato. So ca kho ñattidutiyañatticatutthakammānaṃyeva vasena. Yasmā pana ñattikamme ñattidutiyañatticatutthesu viya hāpanaṃ vā aññathā karaṇaṃ vā natthi, apalokanakammañca sāvetvāva kariyati, tasmā tāni Pāḷiyaṃ na dassitāni, tesaṃ sabbesampi kammānaṃ vinicchayaṃ parato vaṇṇayissāma.

1. Aññatrāpi dhammakammaṃ (Sī)

Catuvaggakaraṇādikathā

388. Idāni yadidaṃ chaṭṭhaṃ dhammena samaggakammaṃ nāma, taṃ yehi saṃghehi kātabbhaṃ, tesāṃ pabhedaṃ dassetuṃ **pañca saṃghāti**-ādi vuttaṃ. **Kammappattoti** kammaṃ patto, kammayutto kammāraho, na kiñci kammaṃ kātuṃ nārahatīti attho.

389. **Catuvaggakaraṇaṇce bhikkhave kammaṃ bhikkhunicatutthoti**-ādi parisato kammavipattidassanattamaṃ vuttaṃ. Tattha ukkhittakaggahaṇena kammanānāsamvāsako gahito, nānāsamvāsakaggahaṇena laddhinānāsamvāsako. **Nānāsīmāya ṭhitacatutthoti** sīmantarikāya vā bahisīmāya vā hatthapāse ṭhitenāpi saddhiṃ catuvaggo hutvāti attho.

393. **Pārivāsikacatutthoti**-ādi parivāsādikammānamyeva parisato vipattidassanattamaṃ vuttaṃ, tesāṃ vinicchayaṃ parato vaṇṇayissāma.

394. **Ekaccassa bhikkhave saṃghamajjhe paṭikkosānaṃ ruhatīti**-ādi paṭikuṭṭhakatakammaṃ kuppākuppabhāvadassanattamaṃ vuttaṃ. **Pakatattassāti** avipannasīlassa pārājikaṃ anajjhāpannassa. **Ānantarikassāti** attano anantaraṃ nisinnassa.

Dvenissāraṇādikathā

395. **Dvemā bhikkhave nissāraṇāti**-ādi vatthuto kammānaṃ kuppākuppabhāvadassanattamaṃ vuttaṃ. Tattha **appatto nissāraṇaṃ, tañce saṃgho nissāreti, sunissāritoti** idaṃ pabbājanīyakammaṃ sandhāya vuttaṃ. Pabbājanīyakammaṃ hi viharato nissārenti, tasmā taṃ “nissāraṇā”ti vuccati. Tañcesa yasmā kuladūsako na hoti, tasmā āveṇikena lakkhaṇena appatto. Yasmā paṇassa ākaṅkhamāno saṃgho pabbājanīyakammaṃ kareyyāti vuttaṃ, tasmā sunissāritoti hoti. **Tañce saṃgho nissāretīti** sace saṃgho tajjanīyakammādivasena nissāreti, so yasmā tattha “tiṇṇaṃ bhikkhave bhikkhūnaṃ ākaṅkhamāno saṃgho tajjanīyakammaṃ kareyya, eko bhaṇḍanakāraṇiko hoti kalahakāraṇiko vivādakāraṇiko bhassakāraṇiko saṃghe adhikaraṇakāraṇiko, eko

bālo hoti abyatto āpattibahulo anapadāno, eko gihisaṃsaṭṭho viharati ananulomikehi gihisaṃsaggehi¹ti¹ evaṃ ekekenapi aṅgena nissāraṇā anuññātā, tasmā sunissārito.

396. **Osāraṇāti** pavesanā. Tattha **tañce saṃgho osāretīti** upasampadakkammavasena paveseti. **Dosāritoti** du-osārito. Sahassakkhattumpi upasampādito anupasampannova hoti, ācariyupajjhāyā ca sātisārā, tathā seso kārakasaṃgho, na koci āpattito muccati. Iti ime ekādasa abhabbapuggalā dosāritā. Hatthacchinnādayo pana dvattiṃsa su-osāritā, upasampādītā upasampannāva honti, na te labbhā kiñci vuttum. Ācariyupajjhāyā pana kārakasaṃgho ca sātisārā, na koci āpattito muccati.

397. **Idha pana bhikkhave bhikkhussa na hoti āpatti daṭṭhabbāti-ādi** abhūtavatthuvaseṇa adhammakammaṃ bhūtavatthuvaseṇa dhammakammañca dassetuṃ vuttaṃ. Tattha **paṭinissajjitāti** paṭinissajjitabbā.

Upālīpucchākathā

400. Upālīpañhesupi vatthuvaseṇeva dhammādharmakammaṃ vibhattaṃ. Tattha dve nayā ekamūlako ca dvimūlako ca. Ekamūlako uttānoyeva. Dvimūlake yathā sativinayo² amūḷhavinayena saddhiṃ ekā pucchā katā, evaṃ amūḷhavinayādayopi tassapāpiyyasikādīhi. Avasāne pana **upasampadārahaṃ upasampādetīti** ekameva padaṃ hoti. Parato bhikkhūnampi sativinayaṃ ādiṃ katvā ekekena saddhiṃ sesapadāni yojetabbāni.

Tajjanīyakammakathā

407. **Idha pana bhikkhave bhikkhu bhaṇḍanakāraṇakoti-ādi** adhammenavaggaṃ, adhammenasamaggaṃ, dhammenavaggaṃ, dhammapatirūpakenavaggaṃ, dhammapatirūpakenasamagganti imesaṃ vaseṇa cakkam bandhitvā tajjanīyādīsū sattasu kammesu paṭipassaddhīsū

1. Vi 4. 9 piṭṭhe.

2. Sativinayena (Sī)

ca vipattidassanattam vuttam. Tattha **anapadā**noti apadānavirahito.
 Apadānam vuccati paricchedo, āpattiparicchedavirahitoti attho. Tato param
 paṭikuṭṭhakatakammappabhedam dassetum sāyeva Pāḷi “akataṃ kamman”ti-
 ādīhi saṃsanditvā vuttā. Tattha na kiñci Pāḷi-anusārena na sakkā veditum,
 tasmā vaṇṇanam na vitthārayimhāti.

Campeyyakkhandhakavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Kosambakakkhandhaka

Kosambakavivādakathā

451. Kosambakakkhandhake **taṃ bhikkhuṃ āpattiyā adassane ukkhipimsū**ti ettha ayamanupubbikathā—dve kira bhikkhū ekasmiṃ āvāse vasanti vinayadharo ca suttantiko ca, tesu suttantiko bhikkhu ekadivasam vaccakuṭim pavittṭho ācamana-udakāvasesam bhājane ṭhapetvāva nikkhami. Vinayadharo pacchā pavittṭho taṃ udakaṃ disvā nikkhamitvā taṃ bhikkhuṃ pucchi “āvuso tayā idaṃ udakaṃ ṭhapitan”ti. Āmāvusoti. Kiṃ tvaṃ ettha āpattibhāvaṃ na jānāsīti. Āma na jānāmīti. Hoti āvuso ettha āpattīti. Sace hoti, desessāmīti. Sace pana te āvuso asaṇicca asatiyā kataṃ, natthi āpattīti. So tassā āpattiyā anāpattidiṭṭhi ahoṣi.

Vinayadharopi attano nissitakānaṃ “ayaṃ suttantiko āpattim āpajjamānopi na jānātī”ti ārocesi. Te tassa nissitake disvā “tumahākaṃ upajjhāyo āpattim āpajjitvāpi āpattibhāvaṃ na jānātī”ti āhaṃsu. Te gantvā attano upajjhāyassa ārocesuṃ. So evamāha “ayaṃ vinayadharo pubbe anāpattī”ti vatvā “idāni āpattī”ti vadati, musāvādī esoti. Te gantvā “tumahākaṃ upajjhāyo musāvādī”ti evaṃ aññamaññaṃ kalahaṃ vaḍḍhayimsu. Tato vinayadharo okāsaṃ labhitvā tassa āpattiyā adassane ukkhepanīyakammaṃ akāsi. Tena vuttaṃ “taṃ bhikkhuṃ āpattiyā adassane ukkhipimsū”ti.

453. **Bhinno bhikkhusaṃgho bhinno bhikkhusaṃgho**ti ettha na tāva bhinno, apica kho yathā deve vuṭṭhe idāni sassaṃ nipphannanti vuccati, avassaṃ hi taṃ nipphajjissati, evameva iminā kāraṇena āyatim avassaṃ bhijjissati, so ca kho kalahavasena, na saṃghabhedavasena, tasmā “bhinno”ti vuttaṃ. Sambhama-atthavasena cettha āmeditaṃ veditabbaṃ.

454. **Etamatthaṃ bhāsivā uṭṭhāyāsanaṃ pakkāmi**ti kasmā evaṃ bhāsivā pakkāmi? Sace hi Bhagavā ukkhepake vā “akāraṇe¹ tumhehi so bhikkhu ukkhitto”ti vadeyya, ukkhittānuvattake vā “tumhe āpattiṃ āpannā”ti vadeyya, “etesaṃ Bhagavā pakkho etesaṃ Bhagavā pakkho”ti vatvā āghātaṃ bandheyyum, tasmā tantimeva ṭhapetvā etamatthaṃ bhāsivā uṭṭhāyāsanaṃ pakkāmi.

455. **Attanā vā¹ attānanti** ettha yo saṃghena ukkhepanīyakatānaṃ adhammavādīnaṃ pakkhe nisinno “tumhe kiṃ bhaṇathā”ti tesaṃ itaresaṃ laddhiṃ sutvā “ime adhammavādino, itare dhammavādino”ti cittaṃ uppādeti, ayaṃ tesaṃ majjhe nisinno tesaṃ nānāsaṃvāsako hoti, kammaṃ kopeti. Itaresampi hatthapāsaṃ anāgatattā kopeti. Evaṃ attanā vā² attānaṃ nānāsaṃvāsakaṃ karoti. **Samānasaṃvāsakanti** etthāpi yo adhammavādīnaṃ pakkhe nisinno “adhammavādino ime, itare dhammavādino”ti tesaṃ majjhaṃ pavisati, yattha vā tattha vā pana pakkhe nisinno “ime dhammavādino”ti gaṇhāti, ayaṃ attanā vā² attānaṃ samānasaṃvāsakaṃ karotīti veditabbo.

456. **Kāyakammaṃ vacīkammanti** ettha kāyena paharantā kāyakammaṃ upadaṃsenti, pharusāṃ vadantā vacīkammaṃ upadaṃsentīti veditabbā. **Hatthaparāmāsaṃ karontīti** kodhavasena hatthehi aññamaññaṃ parāmasanaṃ karonti. **Adhammiyāyamāneti³** adhammiyāni kiccāni kurumāne. **Asammodikā vattamānāyāti** asammodikāya vattamānāya. Ayameva vā pāṭho, sammodanakathāya avattamānāyāti attho. **Ettāvatā na aññamaññanti** ettha dve pantiyo katvā upacāraṃ muñcitvā nisīditabbaṃ, dhammiyāyamāne pana sammodikāya vattamānāya āsanantarikāya nisīditabbaṃ, ekekaṃ āsanaṃ antaraṃ katvā nisīditabbaṃ.

457-458. **Mābhaṇḍananti**-ādīsu akatthāti pāṭhasesaṃ gahetvā mā bhaṇḍanaṃ akatthāti evamattho datṭhabbo. **Adhammavādīti** ukkhittānuvattakesu aññataro. Ayaṃ pana bhikkhu Bhagavato atthakāmo, ayaṃ kirassa

1. Akāraṇena (Syā)

2. Attanāva (sabbattha)

3. Adhammiyamāneti (bahūsu)

adhippāyo “ime bhikkhū kodhābhibhūtā Satthu vacanaṃ na gaṇhanti, mā Bhagavā ete ovaḍanto kilamittā”ti. Tasmā evamāha. Bhagavā pana “pacchāpi saññaṃ labhitvā oramissanti”ti tesaṃ anukampāya atītavatthum āharitvā kathesi. Tattha **anattthatoti** anatto ato, etasmā me¹ purisā anattthoti vuttaṃ hoti. Atha vā anattthatoti anattthado. Sesaṃ pākaṭameva.

464. **Puthusaddoti**-ādigāthāsu pana puthu mahā saddo assāti **puthusaddo**. **Samajanoti** samāno ekasadiṣo jano, sabbo cāyaṃ bhaṇḍanakārako jano samantato saddanicchāraṇena puthusaddo ceva sadiṣo cāti vuttaṃ hoti. **Na bālo koci maññathāti** tattha koci ekopi ahaṃ bāloti na maññittha, sabbepe paṇḍitamāninoyeva. **Nāññaṃ bhiyyo amaññaṃ** koci ekopi ahaṃ bāloti ca na maññittha, bhiyyo ca saṃghasmiṃ bhijjamāne aññaṃ ekaṃ mayhaṃ kāraṇa saṃgho bhijjatīti, idaṃ kāraṇaṃ na maññitthāti attho.

Parimuttthāti parimuttthassatino. **Vācāgocara bhāṇino**ti rākārassa rassādeso kato, vācāgocaraṃ na satipaṭṭhānādigocaraṃ, bhāṇino ca, kathaṃ bhāṇino? **Yāvicchanti mukhāyāmaṃ** yāva mukhaṃ pasāretum icchanti, tāva pasāretvā bhāṇino, ekopi saṃghagāravana mukhasaṅkocaṃ na karotīti attho. **Yena nītāti** yena kalahena imaṃ nillajjabhāvaṃ nītā. **Na taṃ vidūti** na taṃ jānanti “evaṃ sādīnavo ayaṃ”ti.

Ye ca taṃ upanayhantiti taṃ “akkocchi maṃ avadhi maṃ”ti²ādikaṃ ākāraṃ ye ca upanayhanti. **Sanantanoti** porāṇo.

Pareti paṇḍite ṭhapetvā tato aññe bhaṇḍanakārakā pare nāma. Te ettha saṃghamajjhe kalahāṃ karontā “mayāṃ yamāmase upayamāma³ satataṃ samitaṃ maccusantikaṃ gacchāmā”ti na jānanti. **Ye ca tattha vijānantīti** ye tattha paṇḍitā “mayāṃ maccusamīpaṃ gacchāmā”ti vijānantīti.

1. Mama (Sī)

2. Akkocchi ayaṃmanti (Ka)

3. Upamāma (Syā), upayamāma nassāma (Sī)

Tato sammanti medhagāti evañhi te jānantā yonisomanasikāraṃ uppādetvā medhagānaṃ kalahānaṃ vūpasamāya paṭipajjanti.

Aṭṭhicchinnāti ayaṃ gāthā Brahmadattañca Dīghāvukumārañca sandhāya vuttā. Tesampi hoti saṅgati, kasmā tumhākaṃ na hoti, yesaṃ vo neva mātāpitūnaṃ aṭṭhīni chinnāni, na pāṇā hatā, na gavāssadhanāni haṭṭhānīti.

Sace labhethāti-ādigāthā paṇḍitasahāyassa ca bālasahāyassa ca vaṇṇāvaṇṇadīpanatthaṃ vuttā. **Abhibhuyya sabbāni parissayānīti** pākaṭaparissaye ca paṭicchannaparissaye ca abhibhavitvā tena saddhiṃ attamano satimā careyya.

Rājāva raṭṭhaṃ vijitanti yathā attano vijitaṃ raṭṭhaṃ Mahājanakarājā ca Arindamamahārājā ca pahāya ekekā carimsu, evaṃ careyyāti attho.

Mātaṅgaraññeva nāgoti Mātaṅgo araññe nāgo va. **Mātaṅgoti** hatthī vuccati. **Nāgoti** mahantādhivacanametam, yathā hi mātuposako Mātaṅganāgo araññe eko cari, na ca pāpāni akāsi. Yathā ca Pālileyyako, evaṃ eko care, na ca pāpāni kayirāti vuttam hoti.

Pālileyyakagamanakathā

467. **Pālileyyake viharati rakkhitavanasaṇḍeti** Pālileyyakaṃ upanissāya rakkhitavanasāṇḍe viharati. **Hatthināgoti** mahāhatthī. **Hatthikaḷabhehīti** hatthipotakehi. **Hatthicchāpehīti** khīrūpakehi daharapotakehi. **Chinnaggānīti** tehi purato purato gacchantehi chinnaggāni khāyitāvasesāni khāṇusadisāni tiṇāni khādanti. **Obhaggobhagganti** tena hatthināgena uccaṭṭhānato bhañjitvā bhañjitvā pātitaṃ. **Assa sākhabhaṅganti** etassa santakaṃ sākhabhaṅgaṃ te khādanti. **Āvilānīti** tehi paṭhamataraṃ otaritvā pivantehi ālulitāni kaddamodakāni pivati. **Ogāhāti** titthato.

Nāgassa nāgenāti hatthināgassa Buddhanāgena. **Īsānantassāti** ratha-īśāsadisadantassa. **Yadeko ramatī vaneti** yasmā Buddhanāgo giya ayampi hatthināgo eko pavivitto vane ramati, tasmāssa

nāgassa nāgena cittaṃ sameti, ekībhāvaratīyā ekasadisaraṃ hotīti attho.

Yathābhirantaṃ viharitvāti ettha temāsaṃ Bhagavā tattha vihāsīti veditabbo. Ettāvatā Kosambakehi kira ubbālho Bhagavā temāsaṃ araṇṇaṃ pavisitvā vasīti sabbattha kathā patthaṭā ahoṣi.

Atha kho kosambakā upāsakāti atha kho imaṃ kathāsallāpaṃ sutvā Kosambivāsino upāsakā.

Aṭṭhārasavatthukathā

468. **Adhammaṃ dhammoti-ādīni aṭṭhārasa bhedakaravattthūni** saṃghabhedakakkhandhake vaṇṇayissāma. ()¹

475. **Taṃ ukkhittakaṃ bhikkhuṃ osāretvā**ti taṃ gahetvā sīmaṃ gantvā āpattiṃ desāpetvā kammavācāya osāretvā. **Tāvadeva uposathoti** taṃdivasameva Uposathakkhandhake vuttanayeneva sāmaggī-uposatho kātabbo.

476. **Amulā mūlaṃ gantvā**ti na mūlā mūlaṃ gantvā, taṃ vatthum avinicchinitvāti attho. **Ayaṃ vuccati Upāli saṃghasāmaggī atthāpetā byañjanūpetā**ti atthato apagatā, “saṃghasāmaggī”ti imaṃ pana byañjanamattaṃ upetā.

477. **saṃghassa kiccesūti** saṃghassa karaṇīyesu uppannesu. **Mantanāsūti** vinayamantanāsu. **Atthesu jātesūti** vinaya-atthesu uppannesu. **Vinicchayesūti** tesameva atthānaṃ vinicchayesu. **Mahatthikoti** mahā-upakāro. **Paggahārahoti** paggaṇhitum yutto.

Anānuvajjo paṭhamena sīlatoti-ādimhiyeva tāva sīlato na upavajjo. **Avekkhitācāroti** apekkhitācāro, ālokite vilokite sampajānakārīti-ādinā nayena upaparikkhitācāro. Aṭṭhakathāsu pana “appaṭicchannācāro”ti vuttaṃ.

1. (Ādāyanti laddhigahaṇaṃ. Vivittanti suññaṃ.) (Syā, Ka)

Visayhāti abhibhavitvā. **Anuyyutam bhaṇanti** anuññātaṃ¹ anapagataṃ bhaṇanto. Yasmā hi so anuyyutam bhaṇati, usūyāya vā agatigamanavasena vā kāraṇāpagataṃ na bhaṇati, tasmā atthaṃ na hāpeti. Usūyāya pana agatigamanavasena vā bhaṇanto atthaṃ hāpeti, kāraṇaṃ na deti. Tasmā so parisagato chambhati ceva vedhati ca. Yo īdiso na hoti, ayaṃ “paggahāraho”ti dasseti.

Kiñca bhiyyo “tatheva pañhan”ti gāthā, tassattho—yathā ca anuyyutam bhaṇanto atthaṃ na hāpeti, tatheva parisāya majjhe pañhaṃ pucchito samāno na ceva pajjhāyati, na ca maṅku hoti. Yo hi atthaṃ na jānāti, so pajjhāyati. Yo vattum na sakkoti, so maṅku hoti. Yo pana atthañca jānāti, vattuñca sakkoti, so na pajjhāyati, na maṅku hoti. **Kālāgatanti** kathetabbayuttakāle āgataṃ. **Byākaraṇārahanti** pañhassa atthānulomatāya byākaraṇānucchavikaṃ. **Vacoti** vadanto, evarūpaṃ vacanaṃ bhaṇantoti attho. **Raṇjetīti** toseti. **Viññūparisanti** viññūnaṃ parisam.

Ācerakamhi ca saketi attano ācariyavāde. **Alaṃ pametunti** vīmaṃsitum taṃ taṃ kāraṇaṃ paññāya tulayitum samattho. **Paguṇoti** kataparicayo laddhāsevano. **Kathetaveti** kathetabbe. **Viraddhikovidoti** viraddhaṭṭhānakusalo.

Paccatthikā yena vajantīti ayaṃ gāthā yādise kathetabbe paguṇo, taṃ dassetum vuttā. Ayaṃ hettha attho—yādisena kathitena paccatthikā ca niggahaṃ gacchanti, mahājano ca saññāpanaṃ gacchati, saññattim avabodhanaṃ gacchatīti attho. Yañca kathento sakaṃ ādāyaṃ attano ācariyavādaṃ na hāpeti, yasmim vatthusmim adhikaraṇaṃ uppannaṃ, tadanurūpaṃ anupaghātakaraṃ pañhaṃ byākaramāno tādise kathetabbe paguṇo hotīti.

Dūteyyakammesu alanti aṭṭhahi dūtaṅgehi samannāgatattā saṃghassa dūteyyakammesu samattho. Suṭṭhu uggaṇhātīti **samuggaho**. Idaṃ vuttaṃ

1. Anuññuttaṃ (Syā)

hoti—yathā nāma āhunam āhutipiṇḍam samuggaṇhanti, evam
pītisomanassajāteneva cetasā saṃghassa kiccesu samuggaho, saṃghassa
kiccesu tassa tassa kiccassa paṭiggāhakoti attho. **Karam vacoti** vacanam
karonto. **Na tena maññatī** tena vacanakaraṇena “aham karomi
saṃghabhāram nittharāmī”ti na mānātimānam jappeti.

Āpajjati yāvatakesu vatthūsūti yattakesu vatthūsu āpattim āpajjamāno
āpajjati¹. **Hoti yathā ca vuṭṭhitī**² tassā ca āpattiyā yathā vuṭṭhānam hoti.
Ete vibhaṅgāti yesu vatthūsu āpajjati, yathā ca vuṭṭhānam hoti, imesaṃ
atthānam jotakā ete vibhaṅgā. **Ubhayassāti** ubhaye assa. **Svāgatāti** suṭṭhu
āgatā. **Āpattivuṭṭhānapadassa kovidoti** āpattivuṭṭhānakāraṇakusalo.

Yāni cācaranti yāni ca bhaṇḍanakāraṇādāni ācaranto
tajjanīyakammādivasena nissāraṇam gacchati. **Osāraṇam taṃvusitassa**
jantunoti tam vattam vusitassa jantuno yā osāraṇā kātabbā, etampi jānāti.
Sesaṃ sabbattha uttānamevāti.

Kosambakakkhandhakavaṇṇanā niṭṭhitā.

Samantapāsādikāya Vinayasamvaṇṇanāya

Mahāvaggavaṇṇanā samattā.

Mahāvagga-aṭṭhakathā niṭṭhitā.

1. Āpajjitā hoti (Sī), āpatti hoti (Ka)

2. Vuṭṭhātī (Sī, Ka)

Pācityādi-aṭṭhakathāya

Saṃvaṇṇitapadānaṃ anukkamaṇikā

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]		[A]	
Akkantassa	168	Acchibaddham	408
Akkanāḷaṃ	416	Ajinappaveṇī	369
Akkhantiyā	189	Ajjhesanaṃ	244
Akaṭayusaṃ	374	Añjanūpapisanehi	373
Akaṭānudhammena	139	Añjanaṃ	373
Akappakatena	392	Aññatitthiyā	317
Akappiyakataṃ	95	Aññadatthikena	192
Akālamegho	239	Aññamaññānulomā	356
Akiñcanaṃ	176	Aññavāḍake	35
Akitti	176	Aññāṇatāya	141
Aggaḷaṭṭhapanāya	49	Aññātakaraṃ	347
Aggaḷaṃ	409	Aññātuma	16
Agāmake	186, 333	Aññissā mātugāmassa	17
Aggikā	276	Aññuddisikena	192
Aṅgaḷatāṃ chupanti	368	Aññenaññaṃ paṭicarati	2, 34
Aṅgavāto	373	Aññaṃ byākaronti	366
Aṅgārakāsūpamā	139	Aṭṭhacchinnā	434
Aṅgulipatodakena	128	Aṭṭhikaṅkalūpamā	139
Aṅguliphoṭesuma	378	Aṭṭhitā hoti	265
Accayo	16	Aṭṭhimkatvā	146
Accāvadati	198	Aḍḍhakāsiyaṃ	401
Acittikataṃ	5	Aḍḍhakusi	408
Acīvarakā	307	Aḍḍhamaṇḍalaṃ	408
Acchakaññiyaṃ	374	Aḍḍo	180
Acchanti	356	Atthatakathinānaṃ vo	388
Acchinnacīvarikāya	205	Atthapurekkhāro	6

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[A]

Atthikehi upaṇṇātaṃ maggaṃ	255
Atthūpasaṇhito	8
Atikkantavarā	401
Atipakkhittamajjāni	373
Atha kocarahi	254
Athassa kaṅkhā vapayanti	236
Adaḍḍhāpi	21
Adiṭṭhaṃ abbatṭitaṃ	256
Adiṭṭhaṃ diṭṭhaṃ me	2
Adinnaṃ	109
Aduṭṭhullaṃ āpattiṃ	20, 135
Adhammakamme	66
Adhammiyāyamāne	432
Adhammenavaggaṃ	338
Adhigamasaddhammo	144
Adhikāraṃ me	398
Adhicitte	274
Adhicetaso	67
Adhipaṇṇāya	274
Adhisīle	274
Adhogāminiṃ	74
Adhojāṇumaṇḍalaṃ	175
Anacchariyā	243
Anajjhitaṭṭhā	339
Anaṇṇathābhāviṃ	254
Anaṇṇaneyyaṃ	254
Anatthato	433
Antaka	248
Antaraṭṭhakāsu	409
Antaradhāyati	68, 364

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[A]

Antarā ca Gayāṃ	245
Antarākathā	75
Antarāyiko	317
Antarāye	211
Antarārāmaṃ	124, 154
Antaraṃ	414
Antalikkhacaro	248
Anatirittaṃ	95
Antevāsī	152
Antovutthaṃ	375
Andhakavindā	331
Andhamūgā	313
Andho	313
Anantarāyikiṇī	205
Ananubodhā	378
Ananulomikena	188
Anapadāno	430
Anabbhakkhātukāmā	378
Anabhiraddho	275
Anariyavohārā	2
Analasā	173
Anvakkharaṃ	7
Anvaddhamāsaṃ	59, 146
Anvādhikampi	410
Anassāsako	128
Anākappasampannā	257
Anācāraṃ	34, 97, 121
Anāpucchā	224
Anāpucchāṃ	43
Anāmayā	410

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]		[A]	
Anāvāso	348	Appaṭighaṃsantena	261
Anāhaṭe	166	Appaṭibalo	265
Anukkhepo	406	Appaṭivekkhitvā	376
Anuccāritakataṃ	95	Appatissā	7
Anuddhaṃsenti	148	Appadīpe	202
Anupakhajja seyyaṃ	45	Appanigghosaṃ	255
Anupajjhāyako	307	Appamajjato	67
Anupadaṃ	7	Appassuto	271, 285
Anupadhikaṃ	254	Appasaddo	163
Anupariveṇiyaṃ	330	Appaharite	50, 171
Anupasampannassa	147-8	Appākiṇṇaṃ	255
Anupahacca	253	Apāpuretaṃ	243
Anuposathe	348	Apārutā	244
Anubyañjanaṃ	7, 56	Apamāro	278
Anuyuñjiyamāno	360	Apaloketha	378
Anuyyutaṃ bhaṇaṃ	436	Apparajakkhajātikā	243
Anulomapaṭilomaṃ	235	Aparaṃjugatāya	349
Anuvātaṃ paribhaṇḍaṃ	410	Aparaṇṇaṃ	199
Anuviccekāraṃ	378	Aparikkhittassa	152, 184
Anuvivaṭṭaṃ	408	Appasakka	158
Anusāsaṇī	263	Apasakkantī	77
Anusāsaṇī purekkhāro	6	Aputtakatāya	257
Anokāsakataṃ	228	Apekkhavati	174
Anodissa	77, 228	Apehi	157
Anovaṭo	66	Appossukkatāya	243
Apaññattena	129	Abbhuyyāto	125
Apaññatto	349	Abyattā	265
Apanidhenti	132	Abyāpajjādhimutto	366
Appakatañño	128	Abījaṃ	375
Appaṭiggahitakataṃ	95	Abhayūvarā	279

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[A]

Abhi	48
Abhikkamanīyaṃ	255
Abhijānātha me no	246
Abhijīvanikassa	368
Abhidosakālaṃkato	245
Abhidhamme	271
Abhinisīdati vā abhinipajjati vā	46
Abhivinaye	271
Abhisaṭṭhā	396
Abhisannakāyo	374
Abhisapeyya	204
Abhihaṭṭhum pavāreyya	97
Abhiharati	88, 92
Amajjaṃ ariṭṭhaṃ	127
Amatamadhigataṃ	246
Amatassa dvārā	244
Ambakāya	378
Ambapānaṃ	383
Amissikataṃ	366
Ayyavosaṭṭakāni	108
Ayaso	176
Araṇike	154
Alajjitāya	141
Alatthaṃ	370
Alaṃ	173, 263, 436
Avakaṇṇakā	5
Avagaṇḍakāraṃ	166
Avajānitvā paṭijānāti	1
Avaññātaṃ	5
Avaṇṇe bhaññaṃ	275

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[A]

Avaṇṇo	176
Avacāni	274
Avaruddhā honti	159
Avassikasaṅkete	37
Avassutā	174, 177
Avekkhitācāro	435
Asaṅkamanīyā	368
Asaṅketena	330
Asanaṃ paññāyati	88
Asamādānacāro	388
Asammodikā vattamānāya	432
Asabhāgavuttikā	7
Asaddhammo	178
Assavanatā	248
Asātānaṃ	135
Assāvo	156
Assāsakā	254
Asisūnūpamā	139
Asesavirāgaṇirodhā	235
Asaṃvhiṭā	362
Ahatakappānaṃ	409
Ahatena	391, 393
Ahimaṃsaṃ	376
Ahivātakarogena	285
Aḷacchinno	308
Aṃsabaddhako	373

[Ā]

Ākāro	347
Ākirantepi	164
Āgame juṇhe	349, 362

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ā]	
Ācāragocarasaṃpanno	54
Ācerakamhi	436
Ājānissati	245
Ātāpino	236
Ādissa ādissa	145
Ādissa dinnam	190
Ādissa deti	425
Ānantarikassa	428
Ānisaṃsaṃ	206, 207, 208
Āneñjappattam	366
Āpattivuṭṭhānatā	356
Āpattisāmantā bhaṇa- māno	259
Āpadāsu	47, 74, 124, 125
Āpannasattā	219
Āpuccham gacchati	42, 44
Ābādhapaccayā	196, 197, 199
Ābharaṇam omuñcitvā	152
Āmakamaṃsaṇca khādi	373
Āmattikāpaṇam	190
Āmisakhāram	374
Āmisantaro	414
Āraññikā	387
Ārādhako	273, 275
Ārāpathe ārāpathe	71
Ārāmaṃ	159, 212
Ālapito	410
Ālayaratā	243
Ālayarāmā	243

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ā]	
Ālayasammuditā	243
Ālokaśandhi	50
Ālokaśandhikaṇṇabhāgā	261
Āvatto bāhullāya	246
Āvasathadvāre	16
Āvasathapiṇḍo	76
Āvahāpeyyum	151
Āvāpako	384
Āvilāni	434
Āsandī	369
Āsanam	57
Āsādanāpekkho	97
Āhañcam amatadundubhim	246
Āharahattho	253
Āhāratthaṇca phareyya	372
Āhundarikā	211
[I]	
Īṇāyiko	280
Ittaro	285
Itthantarena	369
Itthiyuttana	369
Itarītarenāpi	401
Iddho	53
Idappaccayatā	
paṭiccasamuppādo	243
Idha	145
Iriyāya	246
Issariyādhīpaccam	364
Issāpakatā	209

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[I]		[U]	
Issāso hoti	132	Utukālaṃ	411
Isibhāsito	8	Utuddhaṭṭhānaṃ	409
[Ī]		Udakakoṭṭhakaṃ	373
Īsādanassa	434	Udakacikkhalle	387
[U]		Udakasaṅgahe	387
Ukkapiṇḍakāpi	375	Udakukkhepo	334
Ukkalā	241	Udake hasadhamme	128
Ukkuṭṭikāya	164	Udaggo	275
Ukkoṭṭenti	134	Uddalomī	369
Ukkhittakāya	163	Udarassa kāraṇā	18
Uklāpo	259	Udānaṃ udānesi	237
Uggirati	148	Uddissa kataṃ	379
Uccāni	274	Uddissamāne	145-6
Uccāvacāni	274, 402	Uddekaṃ dassati	399
Uccāsayaṇaṃ	369	Uddeso	263
Uccinitvā	405	Uddeso nāma	347
Ucce āsane	170	Udositaṃ	180
Ujjagghikāya	163	Uddhaṃ gāminim	74
Ujjavujjave	213	Undriyati	351
Ujjhāpenti	36	Upakaṭṭhāya	353
Ujjhitvā	403	Upacāre	46
Uññāya	189	Upaṭṭhānasālā	43
Uttiṭṭhapattaṃ	258	Upadahanti	148
Uttamadamathasamathaṃ	370	Upanaddho bhikkhu	97
Uttarattharaṇaṃ	41	Upanikkhipitvā deti	121
Uttaritukāmo	406	Uparigoppake	128
Uttaridirattatirattaṃ	11	Uparipāsādavaragato	151
Uttasanto	128	Uparipāsādepi	325
		Uparibhojane	250
		Uparivehāsakuṭiyā	48

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[U]	
Upalāpeyya	140
Uppaliniyaṁ	244
Upasantassa	67
Upasampannasamanantarā	265
Upassayo na sammati	225
Upassutiṁ	149
Upasaṁharatha	378
Uposathapucchakaṁ	59
Ubbhakkhakaṁ	175
Ubbhajāṇumaṇḍalaṁ	174
Ubbhidaṁ	372
Ubhatopasannaṁ	158
Ubhatolohita- kūpadhānaṁ	370
Ummattakassa	48
Uruvelāyaṁ	234
Uyyānaṁ	212
Uyyuttaṁ	125
Uyyojetvā	253
Uyyodhikaṁ	126
Ullikhitamattena	391
Ullumpatu maṁ	265, 315
Ussayavādikā	180
Ussannaṁ hoti	405
Ussahasi tvaṁ	408
Ussāriyittha	123
Ussāretvā	260, 399
Ussāvanantikaṁ	379
Usūre āhariyittha	84
Uḷārasambhāvītā	209

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[U]	
Uḷāraṁ	384
Uḷumpaṁ	377
[E]	
Ekakammaṁ	218
Ekacciyaṁ	409
Ekantalomī	369
Ekato-avassute	187
Ekato upasampannāya	57, 69
Ekattako	376
Ekattharaṇapāvuraṇā	209
Ekapalāsikaṁ	366
Ekapallaṅkena	234
Ekādhippāyaṁ	413
Etamatthaṁ veditvā	239
Etasmiṁ nidāne	382
Eragū moragū majjārū jantū	370
Evarūpaṁ bhāsitametaṁ	246
Evaṁ byākho	139
Evaṁvādī mahāsamaṇo	256
Esāhaṁ bhante	254
Eseva dhammo yadi tāvadeva	256
Ehibhikkhūpasampadā	246
[O]	
Okapuṇṇehi	387
Okāro	379
Okiriyanti	410
Okkhittacakkhu	163
Okkhipitvā	16

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[O]		[Ka]	
Ogaṇena	285	Kaṅgu	89
Ogāhā	434	Kacci no sā	176
Ogāhetvā mārenti	368	Kaṭākaṭaṃ	374
Oguṇṭhitasīsassa	169	Kaṭṭissaṃ	369
Ogupphiyanti	370	Kaṭukānaṃ	135
Oññātaṃ	5	Kaṇḍaracchinno	308
Otāpento	42	Kaṇḍupaṭicchādi	156
Odahatha bhikkhave sotam	246	Kaṇḍusakaraṇamattena	391
Odissa paññatto hoti	78	Kaṇḍū	156
Opānabhūtaṃ	379	Kaṇhuttarā	370
Obhaggobhaggaṃ	434	Kattarasuppe	396
Obhoge	260	Katikāya	419
Omaddanti	408	Kantitasuttaṃ	213
Omasanti	4	Katimī	341
Omukko	168	Kathañhi nāma	18
Orako	151	Kathāyaṃ nasseyya	129
Oloketha	378	Kathetave	436
Ovaṭṭikaṃ	410	Kadalīmigaṇapavarapaccattha-	
Ovaṭṭiyakaraṇamattena	391	raṇaṃ	369
Ovaṭo	66	Kapallaṃ	373
Ovaṭṭhaṃ hoti	37	Kambalamaddanamattena	392
Ovaddheyyakaraṇamattena	392	Kabaḷikaṃ	374
Ovādāya	217	Kammappatto	428
Ovādo	263	Kamalapādukā	368
Osāraṇā	429	Kammārabhaṇḍu	284
Osāraṇaṃ taṃ vusitassa		Kammiyā	137
jantuno	437	Kayena	191
Osārentaṃ opātetī	10	Karaḷe karaḷe	51
Osāretabbo	57	Kalaho	6
Ohāya	316	Kalisāsaṇaṃ	122
		Kallaṃ vacanāya	361

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ka]		[Ka]	
Kalyāṇavāco	56	Kisakovadāno	253
Kalyāṇavākkaraṇo	56	Kismiṃ viya	86
Kavāṭapiṭṭhaṃ	261	Kukkukakena	392
Kassa sampannaṃ na manāpaṃ	106	Kukkuccāyanto	77
Kasāhato	280	Kukkuṭasampādo	72
Kākacchamānā	10	Kuṭigehepi	325
Kākuḍḍepakaṃ	285	Kuṭṭhaṃ	277
Kākoravasaddaṃ	88, 379	Kuṇī	312
Kāṭaṃ	5	Kuttakaṃ	369
Kāṇo	312	Kumbhathūṇikā	207
Kāpotikā	126	Kuraraghare	370
Kāyapaṭibaddhena kāyaṃ	109, 174	Kulamaccharinī	217
Kārabhedako	279	Kulassa avaṇṇaṃ	217
Kāraṃ bhinditvā	279	Kulaṃ	379
Kālaṅkate	414	Kullaṃ	377
Kālavato	341	Kusi	408
Kālāgataṃ	436	Kuḷīrapādako	39
Kulupacchedāya	257	Kenacideva karaṇīyena	364
Kāsāyavatthavaśanāya	56	Kevalassa	235
Kāsāvaṭo	216	Kesaggamattampi	197
Kāḷaṇṇaṃ	373	Kesamissaṃ	253
Kāḷaloṇaṃ	372	Kokanadaṃ	167
Kintāyaṃ bhikkhu	265	Koṭacikā	5
Kinti nu kho	261	Koṭṭhakakammaṃ	5
Kimpimāya	376	Kolāhalaṃ akāsi	405
Kimpimāyaṃ	398	Koseyyaṃ	369
Kiro	84	Koḷiviso	364
Kilaṇṇacchattaṃ	167	Kaṃsaṇīlaṃ	131
Kilāso	278	Kyāhaṃ	152, 174

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Kha]		[Ga]	
Khañjo	312	Gāmo	26
Kharānaṃ	135	Giraggasamajjo	98
Khallakabaddhā	367	Girā	2
Khārikājaṃ	253	Gilānātirittam	97
Khiyyanti	36	Gilānāya	203, 214, 228
Khuḷḷo	309	Gilānassa	159, 162
Khuddānukhuddakehi	146	Gilānassa guḷam	377
Khumṣenti	4	Gilānupaṭṭhākānaṃ dātum	414
Khumsetukāmo	5	Gilānaṃ paṭivedeeyyaṃ	396
[Ga]		Gīveyyakam	408
Gaggarāya pokkharaniyā	427	Guttam	370
Gaṅgāmahiyyāya	369	Guḷāsavo	127
Gaṇḍo	277	Geruko	373
Gaṇanā	5	Gokaṇṭakahatā	370
Gaṇabhojane	79	Gottenapi anussāvetum	315
Gaṇaṃ vā	183	Gonako	369
Gaddhabādhipubbo	138	Gonisādikā	380
Gandhagandhinī	16	[Gha]	
Gandhavaṇṇakena	227	Gharaṇī	16
Garudhammehi	57	Gharasunhā	16
Garudhammaṃ	56	Gharadinnakābādho	374
Garupāvuraṇaṃ	193	Gharaṃ	157
Garumkatvā	58	[Ca]	
Galagaṇḍī	309	Cakkhukaraṇī	246
Gahapati	380	Catukkaṃsaparamaṃ	193
Gahapaticīvaraṃ	401	Catuddisā	242
Gāmantare gāmantare	74	Catubhittiyaleṇepi	325
Gāmasīmā	333	Caturaṅgulomako	156
Gāmūpacāro	331		

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Ca]

Cattena	395
Candanaṃ	373
Dhammakhaṇḍo	41
Caraṇagilānā	174
Cittakā	369
Cittāgāraṃ	212
Citrā	367
Cimilikā	41
Cirappaṭikā	253
Cirāciraṃ gacchati	197
Cīvaranidahakaṃ	403
Cīvaravikalakaṃ	407
Cīvaravicāraṇamattena	391
Cuṇṇaṃ sannetabbam	260
Cetāpetvā	192
Cocapānaṃ	383
Corakathā	153

[Cha]

Chakaṇena	407
Chakaṇaṃ	372
Chaḍḍitakhette	200
Chandakaṃ	192
Chandāgatiṃ gacchati	402
Chapakassa	169
Chapakī	169
Chappaṇcavācāhi	16
Chamāyaṃ nisinnena	169
Chavakuṭikāyaṃ	354
Chahākārehi āpajjati	141
Chāyā metabbā	316

Padānukkamo

Piṭṭhaṅko

[Cha]

Chinnaggāni	434
Chinniriyāpatho	313

[Ja]

Jaṅgheyyakaṃ	408
Jaṭilakā	276
Jatumaṭṭhake	197
Jambupānaṃ	383
Jarādubbalā	174
Jarādubbalo	313
Jātassare	336
Jātā ca pathavī	
ajātā ca pathavī	20
Jānaṃ	45, 97
Jivhānicchāraṇakaṃ	166
Jiridanti	379
Jīvitā voropitā	132
Jegucchaṃ me sappi	399
Jotikepi	130

[Jha]

Jhāyato	236
---------	-----

[Ña]

Ñātamanussānaṃ	378
Ñātisālohitā devatā	241

[Tha]

Thitaṃ	366
--------	-----

[Da]

Dākarasaṃ	383
Dāmsā	135

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ta]	
Taka takapatti takapaṇṇiyo	372
Taṭṭikam	41
Taṇhakkhaye vimutto	245
Tantibaddho	427
Tatrupāyāya	173, 274
Tatrāyaṃ sammāvattanā	258
Tatthajātakam	160
Tathārūpapaccayā	130
Tadamantarā	356
Tadahupaṭiggahitaṃ	385
Tamokhandhena āvuṭā	243
Talaghātake	196
Talasattikam uggranti	148
Tādino	67, 366
Tāvatiṃsehi	377
Tāvadeva	316, 435
Tāyaṃ velāyaṃ	236
Tikkhindriyā	244
Tiguṇā	367
Tiṇapādukā	368
Tiṇasanthāro	42
Tiṇukkūpamā	139
Tittirapattikā	367
Tibbānaṃ	135
Tiyojanaparamaṃ	327
Tiracchānakathaṃ	153
Tiriyam taraṇāya	74
Tilakakkena attho	374
Te idha bhikkhū	349
Tejasā tejaṃ	126, 253

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ta]	
Tedha bahū bhikkhū	145
Tena cattamano ahu	4
Tesaṇca yo nirodho	256
Tesaṃ hetuṃ	256
Tuṭṭhassa	240
Tunnaṃ	409
Tuyheva bhikkhu	411
Tulayitvā	405
Tūlapuṇṇikā	367
Tūlikā	369
Tūlonaddham	155
Taṃ vo	241
[Tha]	
Thullakacchu vā ābādho	156
Thullakumārikā	273
Thūpakato	165
Therādhikaṃ	340
Therā bhikkhū vuṭṭhāpenti	45
There āgamma uppannāni	412
Thero	108
[Da]	
Dakkhā	173, 384
Dajjāham	351
Dajjeyyātha	378
Daṇḍakathālakam	408
Daṇḍapāṇissa	168
Dantakāsāvāni	408
Dantamayaṃ	373
Dantaṃ	370
Dvatticchadanassa pariyāyaṃ	50

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Da]

Dvattipattapūre paṭiggahetvā	87
Damakā	375
Dasadhammavidū	254
Dasabhicu peto	254
Dasavāso	254
Daḷhīkammakaraṇamattena	391
Daḷhīkamman	410
Dātabban maññeyyāsi	379
Dārakassa bāhun ākoṭesi	25
Dāso	282
Dvākārā	244
Dvādasa nahutehi	253
Diguṇā	367
Diguṇaṁ saṅghāṭim	409
Diṭṭhadhammike atthe	365
Diṭṭhigataṁ uppannaṁ	140
Diṭṭhimpī āvikātum	340
Diṭṭhiyā suppaṭividdhā	54
Dinnaṁ	109
Dibbā	248
Divasabhāgo	316
Disāpāmokkho	397
Dīpicchāpo	370
Dukkhakkhandhassa	235
Dukkhānaṁ	135
Duccoḷā	190
Duṭṭhagahaṇiko	374
Duṭṭhullā nāma āpatti	19, 134
Dutiyaṁ dātum	316
Duppañño	271

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Da]

Dupparihāraṁ satthaṁ	375
Dubbaṇṇakaraṇaṁ ādātabbaṁ	131
Dubbalacīvarapaccāsāya	208
Dubbalyā	189
Duropayo vaṇo	375
Dussapallatthikāya	164
Dūteyyakammesu alaṁ	436
Dūsesuṁ	72
Devatābhāsito	8
Devasikaṁ	317
Devaṁ	240
Dve ekānussāvane	315
Dve tayo -pa- upajjhāyena	315
Dve tayo bhaṇḍike	195
Dve dhammā paccāsīsitaḥ	59
Dve magge adhiṭṭhahitvā	51
Dvevācikā	242
Dosāgatiṁ gacchati	402
Dosārito	429

[Dha]

Dhajaḥbandho	279
Dhaññaphalarasaṁ	383
Dhammacakkhuṁ	252, 254
Dhammato vivecetum	272
Dhammapurekkhārāya	204
Dhammapurekkhāro	6
Dhammassa ca anudhammaṁ	
byākaronti	378
Dhammā	236
Dhammikānaṁ	149
Dhammiyā kathāya	86, 401

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Dha]

Dhammiṃ kathaṃ katvā	132, 387
Dhammūpasañhito	8
Dhammena	177
Dhammena vaggam	338
Dhāretha	197
Dhuvapaññatte	203
Dhuvasetu vā	328
Dhuram nikkhattamatte	134, 211
Dhuram nikkhipitvā	213
Dhovanamattena	391

[Na]

Na akāmā dātabbā	347
Na añño koci paccayo hoti	122
Na adhimattam pemaṃ hoti	263
Na uppathena	171
Na upasampādetabbam	270
Nakhena bhesajjam olumpetvā	399
Na kho idam orakam bhavissati	83
Na kho metam patirūpam	25
Nagaranigamasīmāsu	333
Na ca acchinne theve pakkamitabbam	262
Na ca bhikkhave saddhādeyyam	410
Naccam	201
Nacchādenti	372
Naṭakā	207
Naṭā	207
Nattamālam	372
Na tibbacchando hoti	274

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Na]

Nandivisālo nāma	4
Nadīpārasīmaṃ	328
Nadīpāram	327, 411
Na nissayo dātabbo	271
Na paccesam	393
Na bahukatā	70
Na Bhagavantam sītam ahosi	409
Na bhesajjena karaṇīyena	124
Nayamānānam	257
Na yāvadattho	78
Navakammikam	173
Nava paṭhamāpattikā	189
Navam pana bhikkhunā cīvara- lābhena	131
Na sammā vattanti	263
Na sambhāvesi	121
Na sāmisenā hatthena	167
Na suppvattīni	272
Na suvinicchitāni	272
Na suvibhattāni	272
Na susānam gantabbam	262
Naḷamayam	373
Nākāmā bhāgam dātum	402
Nāgassa nāgena	434
Nāgam	370
Nānādisā nānājanapadā	248
Nānāverajake	79
Nābhimaṇḍalam	
jāṇumaṇḍalam	161
Nābhivitaranti	347
Nāsetu	140

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Na]

Nikaṇṇikaṃ	202
Nikāmayamāno	366
Nicchāresi	399
Nippatitvā	48
Nippātesi	137
Nibbaṭṭabijam	375
Nibbiṭṭharājabhaṭo	200
Nibbuto	245
Nimittakatena	392
Nimittā kittetabbā	330
Nimittam	153, 347
Niyyādetabbo	57
Nilīno	169
Nivāretabbo	259
Nivesanadvāre	16
Nisadam nisadapotakam	372
Nissaggiyena	109, 392
Nissayakaraṇīyo	314
Nissayam alabhamānena	314
Nissāraṇīyam	181
Nisīdanam	155
Nīlakavaddhikā	367
Nīlā	378
Nekkhammam adhimuttassa	366
Nesādaṇṭi	5

[Pa]

Pakatassa	428
Pakatipaṭiyattam	76
Pakkanto	267
Pakkamanantikā	393

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Pa]

Pakāsituṃ	243
Pakkhasaṅkantā vā	186
Pakkhahato	313
Paguṇo	436
Paggahāraho	435
Paccagge	242
Paccantimam	379
Paccattharaṇam	42
Paccatthike	143
Paccabyatthapadamasokam	256
Pajjam abhisāṅkharituṃ	374
Pañcāhikam	206
Paññāsāya ca rattim gacchati	396
Paññattam hoti	16
Paṭalika	369
Paṭakam parihareyyum	379
Paṭaṇi dinnā hoti	49
Paṭikacceva	340
Paṭikkamanepi	121
Paṭikkamanam	87
Paṭikā	369
Paṭikkositum	340
Paṭiccakammam	379
Paṭiccasamuppādam	235
Paṭicchādanīyena	374
Paṭijānitvā avajānāti	1
Paṭinissajjitā	429
Paṭipattisaddhammo	144
Paṭipadāya	246
Paṭibaddhacittā	174

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]		[Pa]	
Paṭibalo	56	Patirūpe gāmake	416
Paṭibāheyya	207	Pattuṇṇaṃ	385
Paṭibhānacittaṃ	71	Pathāvino	126
Paṭibhāneyyakā	374	Patthinnaṃ	408
Paṭibhaṃsu	243	Padakkhiṇā	396
Paṭimukkassa	168	Padarasañcitaṃ hoti	49
Paṭiyālokaṃ	137	Padaso dhammaṃ vāceyya	7
Paṭivissake	88	Padīpepi	130
Paṭivekkhi	376	Padaṃ	7, 254
Paṭivaṭṭesi	378	Padhānapahitattaṃ	
Paṭisatena ca rattiṃ gacchati	396	upaṭṭhahimsu	245
Paṭisallānasārappaṃ	255	Padhūpento nisīdi	137
Paṭisotagāmiṃ	243	Padhānavibbhanto	246
Paṭhamāpattikaṃ	181	Pana	131
Paṭhamābhisambuddho	234	Papatake pabbate	370
Paṭṭho	71	Pabbatamatthake	326
Paṇḍakā	273	Pabbavāto hoti	374
Paṇḍitā	173	Pamukho	252
Paṇḍito	245	Pamuñcantu saddhaṃ	244
Paṇḍupalāso	316	Paralokavajjabhaya-	
Paṇḍumattikāya	407	dassāvino	244
Paṇṇacchattaṃ	167	Parikathākatena	392
Paṇāmetabbo	263	Parikkhayaṃ agamāsi	86
Paṇītabhojanāni	106	Parikkhāro	263
Pattapariyāpannaṃ		Parittaṃ	215
paṭiggahetabbaṃ	259	Parittaṃ pātheyyaṃ pādāsi	398
Pattasaññī	164	Paridassī	371
Pattasannicayaṃ kareyya	190	Paripātesi	130
Pattā lujjanti	410	Paripucchā	263
Patimānenti	174	Paripucchāya	274
Patimānetha	241	Paripucchaṃ dento	66

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Pa]

Paripuṇṇavāsivasso	135
Paribāhirā bhavissāma	362
Paribbājakasamāpanno	121
Paribhavena	189
Paribhaṇḍakaraṇamattena	392
Paribhūtaṁ	5
Parimaṇḍalaṁ	161-2
Parimuṭṭhā	433
Pariyattisaddhammo	144
Pariyādiyeyyaṁ	253
Pariyāyena	51, 67
Pariyuṭṭhito	122
Pariyesitvā	221
Pariyodātasippā	384
Parivitakko	242
Pariveṇaṁ undriyati	193
Parivesanaṁ	121
Parisadūsako	309
Parihāyanti	248
Parihīnalābhasakkāro	78
Palavati	128
Pallatthikāya	169
Pallaṅko	369
Palāsanīlaṁ	131
Palibuddho	126
Palibuddhaṁ	42
Palibundhenti	45
Pavattamaṁsaṁ	376
Pavāritānaṁ	124
Pavārito	88

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Pa]

Pavivekādhimutto	366
Pasatena	398
Passato	240
Pasannā	126
Pasaveyyāsi	25
Pasākhe	218
Pasādanīyaṁ	370
Pasusaṁvāsaṁ	356
Pahārasamuccitā	148
Pahite gantuṁ	350
Pahūtaṁ yāguṇca madhugoḷakaṇca	
paṭiyādāpetvā	376
Paheṇakatthāya	86
Pāṭikaṅkhā	5
Pāṭaṅkiṁ	369
Pāṭikāya nimujjitvā	364
Pāṇabhūtesu saṁyamo	240
Pāṇaharānaṁ	134
Pātabyatā	26
Pātite kuse	412
Pātimokkhasaṁvarasaṁvuto	53
Pātubhavanti	236
Pāturahosi	243
Pātheyyatthāya	87
Pātheyyaṁ pariyesituṁ	382
Pādakaṭṭhalikā	187
Pādacchinno	308
Pādātalesu lomāni	364
Pādapiṭṭha	187
Pādapuñchanī	41

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]	
Pādānaṃ dhotāṃ	
udakanissekaṃ	347
Pādāpi phalitā	80
Pānīyaṃ paribhojanīyaṃ	344
Pāpaṇikena	393
Pāparogī	309
Pāpasaddā	189
Pāpasilokā	189
Pāmokkho	252
Pāyantim	219
Pārato antaṃ orato	
bhogaṃ	260
Pārīvāsikachandaḍānena	224
Pāliguṇṭhimā	367
Pāvāro	401
Pāveyyakā	387
Pāsādikāṃ	370
Pāḷibaddhaṃ	408
Picunā	398
Piṭṭhakhādanīyaṃ	384
Piṭṭhasaṅghāssa hatthapāsāṃ	
vijahitvā	122
Piṭṭhipāsāṇe	324
Piṭṭhivaṃsaṃ atikkamitvā	123
Piṇḍukkhepakāṃ	166
Pitaraṃ pattheti	151
Piyakamyassa vā	7
Pire	140
Pilotikāya	393
Piḷakā	156

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]	
Pukkusajāti	5
Puggalavikalakāṃ	407
Puṭabhedanaṃ	377
Puṇṇapattaṃ	152
Puttacittaṃ upaṭṭhapessati	258
Puthujjanā kāmesu vītarāgā	410
Puthusaddo	433
Puthusilā	316
Pupphāsavo	127
Pubbānupubbakānaṃ	247
Puramhākāṃ	340
Purāṇarājorodhā	197
Purāyaṃ suttanto palujjati	350
Purisantarena	369
Purisayuttana	369
Pūgaṃ	183
Pesuññaṃ	6
Potthako	416
Potthanikaṃ	376
Paṃsukūlakato	410
Paṃsukūlena	393
[Pha]	
Phaggavaṃ	372
Phaṇahatthako	308
Phalakapīṭhaṃ	41
Phalāsavo	127
Phārusakapānaṃ	383
Phāsuvihāro	362
Phāsu hoti	314

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Ba]

Badaramissena	84
Badarā paṭiyattā	84
Bandhanamattena	391
Bandhanā pavutto	316
Badhiro	313
Balaggaṃ	126
Bahisīmagatassa	393
Bahukārā	245
Bahussuto	54, 285
Bāhantaṃ	408-9
Bāhirakaṃ anattasamhitam	215
Bāhulliko	246
Bijajātāni	27
Bundikābaddho	39
Buddhacakkhunā	244
Buddhabhāsito	8
Belatṭhasīso	104
Bodhirukkhamūle	234
Byattā	173
Byatto	245, 264
Byappatho	2
Byākaraṇārahaṃ	436
Byākāsi	257
Brahmacariyena abhisapati	204
Brahmacariyaṃ ciṇṇena	205
Brāhmaṇassa	236

[Bha]

Bhagavantaṃ bhuttāvim onīta- pattapāṇim	
ekamantaṃ nisīdi	254

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Bha]

Bhaggā	130
Bhaṅgodakaṃ	373
Bhaṇḍanaajātānaṃ	6
Bhaṇḍanaṃ	6
Bhattagge	173
Bhattavissaggaṃ	121, 198
Bhattācchādakena	372
Bhattiyagharaṃ	124
Bhaddavaggiyā	252
Bhaddavatikā	126
Bhayadassāvī	54
Bhayāgatiṃ gacchati	402
Bhavanetti samūhatā	378
Bhavissanti dhammassa aṇṇātāro	243
Bhājitābhājitaṃ	405
Bhājetum	405
Bhikkhāpaṇṇattiyā	419
Bhikkhugatiko	351
Bhikkhunidūsako	305
Bhikkhupesunṇe	7
Bhiyyoso mattāya	364
Bhisi	409
Bhuttāvī	88
Bhusā	366
Bhūtagāmapātabyatāya	26
Bhūtagāmo nāma	26, 27
Bhūtā	26
Bhūtaṃ Bhagavā	17

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Bha]		[Ma]	
Bhūmattharaṇaṃ	41	Mahāvīrā	257
Bhedādhippāyassa vā	7	Mahāsayaṇaṃ	369
Bhojanīyaṃ nāma pañca		Mahāsedāṃ	373
bhojanāni	103	Mā ekena dve	248
Bhojjayāgum	376	Māgadhakaṃ	195
[Ma]		Māghāto	376
Maṅkukattukāmo	5	Mātaṅgaraññeva	434
Makkhaṃ	253	Mātikā	393
Mañjukā	384	Mānusā	248
Maṇḍape vā	37, 43	Mānetvā	58
Maṇḍalabaddhaṃ		Mā Bhagavantaṃ sītaṃ	240
salākabaddhaṃ	167	Mā majjhe bhaṅgo	260
Maṇḍalaṃ	408	Māyyo	180
Mantaṇāsu	435	Māsagatā	349
Mantentaṃ	149	Migadāyo	130
Manthena ca		Mucalindamūlā	240
madhupiṇḍikāya ca	241	Muṭṭhassatī asampajānā	10
Mandāmukhiyo	253	Muttaharītaṃ	374
Madhvāsavo	127	Muddā	5
Madhukapāṇaṃ	383	Mudindriyā	244
Manasānupekkhitā	54	Muddikapāṇaṃ	383
Manāṃ gulho	331	Muddhāvasittassa	151
Manussarāhasseyyakam	255	Munino	67
Mariyādabaddhaṃ	408	Mūgasūkarā	317
Masārako	39	Mūgo	313
Mahatthiko	435	Mūlabījaṃ	27
Mahājanikena	193	Meṇḍavisāṇavaddhikā	367
Mahājāniyo	245	Medhagā	434
Mahānāge tiṭṭhamāne	75	Medhāvī	245
Mahānāmo	124		
Mahārajakkhā	244		

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Ma]

Mokkhādhippāyo	147
Mocapānaṁ	383
Monapathesu	67
Morapiṇṇchaparisibbitā	367
Mohāgatiṁ gacchati	402
Maṁ accagamā	16
Maṁsapesūpamā	139
Maṁsasampāke	127

[Ya]

Yatra hi nāma	169, 243, 376, 398, 408
Yathādhamaṁ	134
Yathādharmo	146, 377
Yathāpaṇṇattam	
paṇṇapetabbaṁ	261
Yathābhirantaṁ	437
Yathāmittatā	150
Yathāsamaḥṭaṁ	71
Yadaggena	376
Yadā have	236
Yadidaṁ	243
Yannūnāhaṁ	25, 396
Yamakanatthukaraṇiṁ	373
Yasojo	379
Yācitakūpamā	139
Yācitakena	307
Yāciyamānena	314
Yānagatassa	168
Yānugghātena	369
Yāmakālikam	105

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Ya]

Yāvakālikam	105
Yāvajīvikam	105
Yāvatā vaṇippatho	377
Yāvadatthacīvaram	388
Yāvadattho	77
Yāva dvāraḥkosā	49
Yāvadeva	146
Yugamattaṁ pekkhamāno	163
Yo dhammā hetuppabhavā	256

[Ra]

Rakkham yācati	182
Rajanakolambaṁ	408
Rajananippakkaṁ	372
Rajanīyāni	151
Rajanulūkaṁ	408
Raṇṇjeti	436
Rajjaṁ	364
Rathakārajāti	5
Rathatthare	369
Rasañjanaṁ	373
Rasavatī	350
Rāgarattā	243
Rājakathaṁ	153
Rājantarāyo	338
Rājabhaṭo	278
Rājāgāraṁ	212
Rājāyatanaṁ	240
Rittahatthaṁ gantum	86

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Ra]

Rukkhaphalūpamā 139

Rukkkhamūle 37

[La]

Lakkhaṇāhato 280

Laṅghakā 207

Lajjitāya 142

Laṭṭhivane 253

Lahupāvuraṇaṃ 193

Lābhasakkārasilokaṃ 366

Likhitako 280

Liṅgaṃ 347

Luvakacamma-parikkhaṭā 367

Lekhā 5

Loṇasakkharikāya chindituṃ 374

Lohituppādako 304

[Va]

Vacanapatho 66

Vacasā paricitā 54

Vacībhedo 2

Vacīviññatti 2

Vajo 353

Vaṭtharo 108

Vaḍḍhamāṃsaṃ 374

Vaṇṇāvaṇṇaṃ katvā 405

Vattanti 57

Vatthikammaṃ 375

Vadhāya onīyanti 305

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Va]

Vana-jāti 5

Vanaṭṭhaṃ pokkharatṭhaṃ 375

Vambhetukāmo 5

Vambhenti 4

Vayañcassānupassati 366

Varako 89

Varabhaṇḍaṃ 183

Vassaṃ ukkaḍḍhitukāmo 349

Vassika-saṅketam 411

Vassika-sāṭṭikā 156

Vācā 2

Vāceyya 215

Vādakkhitto 1

Vādānuvādo 378

Vāmano 309

Vāreyyaṃ 350

Vāsūpagatassa 162

Vikaṇṇo hoti 410

Vikatikā 369

Vikalake tosetvā 407

Vikāle 98

Vikāsikaṃ 374

Vikūjamānā 10

Vigatavalāhakaṃ 240

Vicchikāṭṭikā 367

Vijana-vātaṃ 255

Vijitasāṅgāmo 244

Viññatti 209

Viññāpetvā 191

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Va]		[Va]	
Viññunā purisaviggahena	16	Visayha	436
Vitthāyanti	315	Vissaritvā	152
Viddham	240	Vissaro me bhavissati	173
Vidhavā	273	Visaṃvādanapurekkhārassa	2
Vidhūpayam	237	Visāṇamayam	373
Vidhe	154	Visārado	143
Vinayakatham	141	Visikhāya	70
Vinayadharapaṇcamena	371	Viharati	53
Vinayapariyattiyā vaṇṇam	141	Vihārapacchāyāyam	364
Vinayassa vaṇṇam	141	Vihārassa upacāre	43
Vinayena	177	Vīmaṃsāya	173, 274
Vinayo	427	Vīro	244
Vinassa	140	Vuṭṭhānam na jānāti	271
Vinicchayesu	435	Vuṭṭhitāya parisāya	225
Vinetum na paṭibalo	271	Vūpakāsetabbo	261
Vippakatā	75	Vūpasamissāmi	149
Vippakiriyaṃsu	227	Veṭṭhitassisa	169
Vimuttisukhapaṭisaṃvedī	234	Vedhabyāya	257
Vimutte	257	Vebhassiyā	189
Viraddhikovidō	436	Velā	234
Vivaṭṭam	408	Vesiyā	273
Vivaṭena	16	Vo	388
Vivādāpannānam	6	Voroṇṇe	132
Vivādo	6	Vosāṭṭakāni	108
Viviccatha	189	[Sa]	
Vivecetabbam	261	Sa-uttaracchadam	369
Visaṅketena	73, 75, 137	Sakkaccam	164-5
Vissajjeyyam	253	Sakaṭaparivaṭṭam	379
Vissatṭhena	16	Sakkatvā	58

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]		[Sa]	
Saṅkaraṃ akaṃsu	384	Sattāhaṃ sannivatto	
Sakavaṇṇaṃ	240	kātabbo	350
Saṅkanto hoti	275	Sati antarāye	210
Sakuntakā	349	Sati karaṇīye	201-2
Saṅketaṃ katvā	2	Santindriyaṃ	370
Saṅkhāraṇirodho	235	Sati paccaye	97
Sakkhissasi pana	398	Sati sammosāya	142
Saggamhi kāyamhi	410	Sattisūlūpamā	139
Saṅgahetabbo	342	Satthakammaṃ	375
Saggā te āraddhā	376	Satthavāho	244
Sagāravā sappatissā	258	Satthusāsanena	177
Saṅgīti	316	Satthusāsaṇaṃ	427
Saguṇaṃ katvā	259	Sandiṭṭhā	70
Saṅghāṭicāro	206	Sandiṭṭho	410
Saṅghātaṃ āpādentā	349	Saddhammaṭṭhitiyā paṭipanno	144
Sacajja tvaṃ devate	25	Sandhāvitāṃ	378
Saṅcayāni	257	Sanantano	433
Saṅcicca na sāventi	340	Sannidhikatena	392
Sacīvarāni	412	Sannidhikāraṇaṃ	104
Sace ca mayaṃ jāneyyāma	149	Sampajānamusā bhāsati	2
Sajjukam	341	Sapadānaṃ	165
Saññattibahulā	209	Samparivattakaṃ	
Saññācikena	192-3	samparivattakaṃ	262
Saṇṭhapesuṃ	246	Sappasirūpamā	139
Santacittassa	366	Sappiṃ pāyetvā	399
Santaṃ	254	Sappāṇakaṃ	133
Santānakaṃ	261	Sabbacchannā	11
Sattāhakaṇṭhiyena	350	Sabbañjaho	245
Sattāhakālikam	105	Sabbadhi danto	254
Sattāhavaddalikā	239	Sabbanīlikā	367
		Sabbapaṃsukūliko	108

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Sa]

Sabbavidū	245
Sabbasantharim	377
Sabbā bhikkhave nadī asīmā	333
Sabbābhibhū	245
Sabbam hattham	166
Sambādhassa sāmanta	
dvaṅgulā	375
Sambhatto	410
Sabhāgavuttino	258
Sabhāgā āpatti	345
Sambhārasedaṃ	373
Sabhojane	122
Samatittikaṃ	164
Samaggāttha	57
Samajano	433
Samannāgatā	173
Samannāhāranti	364
Samalehi cintito	243
Sammā cittaṃ vimuccati	366
Samādahitvā	130
Samādāya sikkhati	54
Samānasamvāsakaṃ	432
Samānasamvāsakadiṭṭhim	347
Samānasamvāsakā	177
Samārambho	75
Sammukhībhūtena	405, 420
Samuggaho	436
Samuddajātassaresu	333
Samodakaṃ ṭhitāni	244
Sayanagatassa	169
Sayanighare	122

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Sa]

Sayaṃ abhiññāya	245
Saram	377
Sallapeyya vā	202
Salākaṭṭhāniyaṃ	373
Savarabhayaṃ	338
Saha aruṇuggamaṇā	185
Sahadhammiko vādānuvādo	378
Sahasā bhaṇati	3
Sahaseyyaṃ	11
Sahāyā	177
Svākārā	244
Svāgatā	437
Svāgatāni	56
Sāṭakaṃ nikkhipitvā	16
Sāditabbā	124
Sādiyissasi	413
Sādhukaṃ	146
Sādhu hoti	378
Sāmanta āvāsā	341
Sāmanto bhikkhu	346
Sāmaṃ gahetvā	374
Sāmike apaloketvā	192
Sāmīcikkammaṃ	58
Sāmukkaṃsika	379
Sāmuddaṃ	372
Sārattā	174
Sārato paccāgacchanto	366
Sāradikena ābādhena	372
Sāli	89
Sālūkapānaṃ	383

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]		[Sa]	
Sāvakabhāsito	8	Sīsaṃ okampetvā	246
Sāsanassa paṭipattimūlaṃ	144	Sīsaṃ paggaḥetvā	163
Sāsanassa pariyattimūlaṃ	144	Sīsānulokikā	215
Sāsapakuttaṇa	374	Sīhamāṃsaṃ	376
Sāhāraṃ	378	Sukho viveko	240
Sāḷho	173	Sucimaṃsūpasecano	170
Siṅghāṭakabaddhaṃ	408	Sutadhammassa	240
Siṅgīnikkhasavaṇṇo	254	Sutadharo	54
Siñceyya vā siñcāpeyya vā	51	Sutasannicayo	54
Sitthāvakaṛakaṃ	166	Suttalūkhaṃ kātum	410
Sinnaṃ hoti	260	Sunakhamāṃsaṃ	376
Sinehetha	400	Suppaṭicchannena	162
Sibbinim vināmetvā	399	Suppatiṭṭhe cetiye	253
Sivikaṃ	369	Suppavattīni	56
Siveyyakaṃ	400	Supinakūpamā	139
Sītavātaduddinī	239	Surā	127
Sītālukā	409	Suviññāpayā	244
Sītāloḷim	374	Suvinicchitāni	56
Sītibhūto	245	Suvibhattāni	56
Sītudakā	408	Susaṃvuto	162
Sīpadī	309	Sūpasampāke	127
Sīmantarikaṃ ṭhapetvā	337	Seṇim	183
Sīmaṃ sammannati	135	Senābyūhaṃ	126
Sīmāya sīmaṃ ajjhottharanti	337	Senāsaṇaṃ paññapesi	371
Sīmāya sīmaṃ sambhindanti	337	Senesitāni	372
Silabbataparāmāsaṃ	366	Seyyathāpi purāṇa-	
Silavā	53	sikoṭṭho	155
Sīsaghaṭṭāya	48	Seyyā	11
Sīsacchaviṃ uppāṭetvā	399	Selamaye patte	242

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]		[Ha]	
Sele yathā	244	Hatthaggaṇaṇaṁ	177
Sokajjhāyikā	207	Hatthatthara-assattharā	369
Sokanudaṁ	410	Hatthanillehakaṁ	167
Sokāvāsaṁ	223	Hatthaniddhunaṁ	166
Sotañjanaṁ	373	Hatthaparāmāsaṁ	432
So deso sammajjitvā	344	Hatthapāse ṭhito	88, 92
Sovaggikaṁ	410	Hatthavilaṅghakena	356
Soso	278	Hatthikaḷabhehi	434
Samkasāyissanti	349	Hatthicchāpehi	434
Samghakaraṇīyena	351	Hatthināgo	434
Samghabhedako	306	Hatthisammaddaṁ	151
Samghassa kiccesu	435	Hatthesu piṇḍāya	307
Samghassa deti	420	Handa	191
Samghikena	192	Haritaṁ	50
Samvāsāya	217	Halaṁ	243
Samvidahituṁ	408	Hasādhippāyo	128
Samvidhāya	72, 74	Hasāpekkho	132
Samvibhajitabbam	87	Hiṅguhiṅgujatuhiṅgusipāṭikā	372
Samsaṭṭhā	188	Hintālapādukā	368
Samsaritaṁ	378	Hiyyopi	76
Samsumāragiraṁ	130	Hīlitaṁ	5
Samhaṭo	216	Hupeyyapāvuso	246
Samhari	216	Hemantike kāle	37

Pācityādi-aṭṭhakathāya

Nānāpāṭhā

Paṭhamo mūlapāṭho, Sī = Sīhaḷapotthakaṃ, Syā = Syāmapotthakaṃ,
Kaṃ = Kambojapotthakaṃ, I = Iṅgalisapotthakaṃ, Ka = kesuci
Marammapotthakesu dissamānapāṭho, Ka-Sī = kesuci Sīhaḷapotthakesu
dissamānapāṭho, Ṭṭha = Aṭṭhakathā.

Pācityādi-aṭṭhakathāya

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[A]

Akampiyattā = Anappiyattā akampiyattā ca (Ka)	366
Akāraṇe = Akāraṇena (Syā)	432
Akkocchi maṃ avadhi manti = Akkocchi ayaṃ manti (Ka)	433
Akkhicakkalehi = Akkhicakkhulehi (Sī) Akkhicakkehi (Ka)	310
Agacchamānā = Āgacchamānānaṃ (Sī, Ka)	223
Aggiparijitaṃ = Aggiparicitaṃ (Sī, Syā)	32
Acchādetvā = Acchādāpetvā (Sī)	301
Añchitvā añchitvā = Acchitvā acchitvā (Sī) Acchetvā (Syā)	410
Aññatrāpi dhammā kammaṃ = Aññatrāpi dhammakammaṃ (Sī)	427
Aññataro = Aññatarakoṭṭhāso (Ka)	21
Aññe = Aññā (Sī, Syā)	277
Aññena dāpetabbo = Aññena dāpetabbaṃ (Sī)	261
Aṭṭhitā = Adhiṭṭhitā (Ka)	265
Atikkhittamajjaṃ = Atikhiṇamajjaṃ (Ka)	127
Atipakkhittamajjānīti = Atikkhittamajjānīti (Ka)	373
Atiharitvā = Abhiharitvā (Ka)	45
Attacatutthena = Atthacatutthena attapañcamena vā (Ka)	
Attacatutthena vā attapañcamena vā (Syā)	348
Attanāva dātabbo = Attanāva dātabbaṃ (Sī)	261
Attanā vā = Attanāva (sabbattha)	432

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[A]

Atha etaṃ = Apica taṃ (Sī) Atha ca taṃ (Syā)	29
Adinnasenāsanopi = Adinnasenāsanepi (Ka)	46
Aduṭṭhullo = Aduṭṭhullāni (Ka)	20
Adhammiyāyamāneti = Adhammiyamāneti (Bahūsu)	432
Adhammoti = Dhammoti (Sī)	170
Antaradhāyatipīti = Antarāpidhāyatipīti (Sī)	68
Antevāsikena = Antevāsike (Sī, Syā)	146
Anto = Antopi (Syā, Ka)	255
Anto okāso natthi = Anto okāse asati (Sī, Syā)	325
Andubandhanaṃ vā = Addubandhanaṃ vā (Ka)	279
Anatikkhittamajjeyeva = Anatikhiṇamajjeyeva (Ka)	127
Anantare gāme = Anantaragāme (Sī)	72
Aniggataratanake = Anībhataratanake (Sī, Syā)	151
Aniggataṃ = Anībhataṃ (Sī, Syā)	151
Animantitacatutthaṃ = Animantitacatukkaṃ (Ka)	81
Anuggaṇhantassa = Anuggaṇhantasseva (Sī, Syā)	161
Anulomapaccayākāra = Anulomapaṭilomapaccayākāra (Ka)	236
Anuññātaṃ = Anuññuttaṃ (Syā)	436
Anuviccakāranti = Anuvijjakāranti (Ka)	378
Anokāsā = Anokāso (Sī, Syā)	225
Aparo nayo = Aparo pana (Syā, Ka)	3
Appamattakepi = Appamattakenapi (Ka)	367
Appā = Appaṃ (Sī)	20
Abyāpajjanti = Abyāpajjanti (Sī, Syā)	240
Abrahmacāriṃ = Abrahmacāraṃ (Ka)	297
Abhigantuṃ = Abhikkantuṃ (Ka)	255
Abhinisīdanamatte abhinipajjanamatte = Abhinisīdanamattena Abhinipajjanamattena (Ka)	46
Abhimukho = Abhimukhaṃ (Ka)	125
Amūlavalli = Ambilavalli (Syā, Ka)	27

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[A]

Amūlikā = Amūlakā (Ka)	30
Araññato = Aññato (Sī, Syā)	199
Arisabhagandaramadhumehādīnaṃ = Bhagandarapamehādīnaṃ (Sī)	156
Avajānāpeti = Avajjhāpeti (?)	37
Avajānāpentī = Avajjhāpentī (?)	36
Avasese kathinānisaṃse balavavatthāni = Avasesakathināni- saṃsavatthāni (Syā)	391
Avijjāya tu eva = Avijjāya eva tu (Sī, Ka)	235
Avidūraṃ gato = Avidūrato (Sī)	352
Avirahitassa = Avijahitassa (Sī)	67
Ahuvuñcāti = Ahuvanti cāti (sabbattha) Ahuvatthuñcāti (Yojanā)	26

[Ā]

Āgatāgato = Āgatāgate (Ka)	293
Āgantukapaṭṭaṃ = Āgantukapattaṃ (Sī) Āgantukapaṭaṃ (Syā)	80
Āṇīpi = Āṇīhi (Ka)	48
Āthapetvā = Āvāpetvā (Sī) Āthapetvā (Syā, Ka)	280
Āpajjati = Āpajjitā hoti (Sī) Āpatti hoti (Ka)	437
Āmisakiñcikkhasampadānādīnā = Āmisakiñjakka- sampadānādīnā (Syā, Ka)	273
Āmeḍitaṃ = Āmeḍitaṃ (Sī)	431
Ārāpathe ārāpathe = Ārapathe ārapatheti (Sī)	71
Āvajjitvā = Āvijjhivā (Syā, Ka)	89
Āvaṭṭasīso vā = Āvattasīso vā (Sī)	310
Āviñchitvā = Āvijjhivā (Syā) Avicchinditvā (Ka)	133
Āhañchaṃ = Āhaññim (Syā, Ka)	246

[I]

Iṭṭhakakapālādīsupi = Iṭṭhakapāsāṇādīsupi (Syā, Ka)	24
Indriyaparopariyattañāṇena = Indriyaparopariyattiñāṇena (Syā, Ka)	244

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[U]

Uccāraṇamattaṃ = Ussaraṇamattaṃ (Sī)	109
Uṭṭhāpetvā = Uṭṭhāpetvāva (Syā, Ka)	42
Udakakoṭṭhakanti udakakoṭṭhe = Udakoṭṭhakanti udakakoṭṭhakam (Syā)	373
Udare baddho = Udarekabaddho (Ka)	170
Udositanti = Uddositanti (Sī, Syā)	180
Uddharantānaṃ = Uddhārentānaṃ (Sī)	3
Undriyatīti = Udriyatīti (Sī) Uddariyatīti (Syā)	193
Upayamāma = Upamāma (Syā) Upayamāma nassāma (Sī)	433
Upasampadamālakato = Upasampadamālato (Syā, Ka)	316
Uppilavati = Uplavati (Ka)	111
Ubbaddhapiṇḍiko = Upaddhapiṇḍiko (Ka)	312
Ubbhaṇḍiketi = Ubbhaṇḍikateti (Syā)	409
Ubhatobyañjanakānaṃ = Ubhatobyañjanakādīnaṃ (Sī)	138
Umāpupphavaṇṇā = Ummāpupphavaṇṇā (Sī, Ka) Ummārapupphavaṇṇā (Syā, Ka)	367
Ummaddane = Ubbatṭane (Sī)	227
Ummaddāpeti = Ubbatṭāpeti (Sī)	227
Ussāritāpi = Ussāditāpi (Sī)	328
Ussūre = Ussūrena (Ka)	84

[E]

Ekato upasampannāyāti = Ekato upasampannanti (Pāliyaṃ)	57
Ekadivasaṃ jātāṃ = Ekadivase jātāṃ (Sī, Syā)	286
Ekahatthapuṭena = Ekahatthapūrena (Sī)	398
Ekā mātikā = Paṭhamā mātikā (Syā)	417
Ettha pavattinti = Etamatthanti (Sī, Syā)	181
Evamidhāpi = Evamidhāpi taṃ (Syā) Evamidhāpīti (Ka)	15
Evametaṃ dhārayāmīti = Dhārayāmīti (Syā)	338
Evam bhecchati = Evam mā bhijja (Sī) Evam bhijjati (Syā, Ka)	170

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[O]

Okiriyantīti = Okirayatīti (Sī, Ka)	410
Okkamitvā = Ukkamitvā (Sī, Syā)	320
Orodhā = Orodho (Sī, Syā)	197
Orohati = Gacchati (Sī, Syā)	421
Ovadanamūlakam = Garudhammamūlakam (Ka)	69
Ovaddheyyakaraṇamattenāti = Ovaṭṭeyyakaraṇamattenāti (Sī, Syā)	392

[Ka]

Kaṭukaphalādivaṭaṃsake = Kamukaphalādivaṭaṃsake (Sī)	
Kaṭukaphalādivaṭaṃsakam (Syā)	165
Kaṇḍambamūle = Gaṇḍambamūle (Sī) Gaṇḍambarukhamūle (Syā)	288
Kaṇṇakampi = Kaṇṇikampi (Ka)	30
Kaṇṇakam = Kaṇṇikā (Sī, Syā) Kaṇṇikam (Ka)	115
Kaṇṇāviddhe = Kaṇṇābaddhe (Ka) Kaṇṇabundhe (Syā)	308
Katimī = Katamī (Sī, Syā)	341
Kato na puna = Kato pana (?)	374
Kato hotīti = Ṭhito hoti (Vi 2. 67 piṭṭhe)	39
Kathalāti = Kaṭhalāti (Sī)	21
Kathinubbhāram = Kathinubbhārāya (Sī)	393
Kanda = Kunda (Ka)	27
Kappāsādibhedo = Kappāsikapāvāro (Syā)	401
Kapimiddhavaseneva = Kapiniddāvaseneva (Sī)	304
Kapotapādasamavaṇṇarattobhāsā = Kapotapādasamavaṇṇā rattobhāsā (?)	126
Kamaṇḍaluto = Kamaṇḍalunā (Sī)	256
Kammiyāti = Kammikāti (Sī, Syā)	137
Karaṇīyānīti = Kimkaraṇīyānīti (sabbattha)	274
Karīyanti = Karissanti (Ka)	420
Kāyakammaṃ = Kāyakammaṃ vacīkammaṃ (Sī, Syā)	120, 196
Kāyapaṭibaddhena vā = Kāye vā kāyapaṭibaddhe vā (Ka)	109

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Ka]

Kāravindakadaṇḍādayo = Aravindakadaṇḍādayo (Sī, Syā)	101
Kissevaṃ = Kissevamasāruppaṃ (Sī)	34
Kucchipaviṭṭhasattā = Kucchimpaviṭṭhasattā (Sī, Syā, Ka)	219
Kudālaṃ vā = Kuddālaṃ vā (Sī, Syā)	33
Kuraraghareti = Kururaghareti (Ka)	370
Kūṭakūṭasīso = Kūṭasīso (Sī) Kūṭakūṭakasīso (Syā, Ka)	310
Keḷihassādhippāyatā = Keḷihassādhippāyatā (Sī)	6
Koṭṭakabandhanena = Koṭṭhakabandhanena (Sī, Syā)	335
Koṭṭhalikāya = Kotthalikāya (Sī) Kotthaliyā (Vi 1. 287 piṭṭhe)	15
Kodhenāti = Kopenāti (Sī, Syā)	189
Kodhaṃ = Kopaṃ (Sī)	253
Ko pitāti = Ko te pitāti (Sī)	396

[Kha]

Khallakabaddhāti = Khallakabandhāti (Ka)	367
Khārakamūlaṃ = Vārakamūlaṃ (Sī, Syā)	99
Khīravallikando = Vallikando (Sī, Syā)	100

[Ga]

Gaṇṭhipi na kātabbo = Gaṇṭhipi kātuṃ na vaṭṭati (Sī, Syā)	31
Gaṇhantopi = Bhaṇantopi (Ka)	9
Gabbhinim = Sagabbhaṃ (Syā, Ka)	247
Gambhīraṃ vitthataṃ = Gambhīravitthataṃ (Sī, Syā)	378
Gaḷanti = Gaḷati (Sī, Syā, Ka)	410
Guṇaṅguṇūpāhanāti = Gaṇaṅgaṇūpāhanāti (Ka)	367
Gulḷhamagga = Gūḷha-ummagga (Sī)	9

[Gha]

Ghaṇṭim = Gaṇḍim (Sī, Syā) Ghaṇḍim (Ka)	274
---	-----

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Ca]

Caccumūlaṃ = Cuccumūlaṃ (Sī) Puccumūlaṃ (Syā)	99
Cāpalasuṇo = Cāvalasuṇo (Sī)	195
Cāresunti = Vāresunti (Sī) Harimsūti (Syā)	4
Cimilikāyo = Cilimikāyo (Sī)	391
Cimilikāṃ vāti-ādīsu = Cilimikāṃ vāti-ādīsu (Sī) evamuparipi.	41
Cīvarabhājanakaṅgesu = Cīvarabhājakesu (Ka)	405
Corehi vā = Thenehi vā (Sī, Syā)	328

[Cha]

Chattapādukāya = Chattaṃ pādukāya (Sī)	168
Chādanaṃ = Chāditaṃ (Ka)	51
Chādetuṃ = Chādāpetuṃ (Sī, Syā)	51

[Ja]

Jatumaṭṭhakeṭi = Jatumaṭṭaketi (Sī)	197
Jattumpi = Jāṇumpi (Syā, Ka)	162
Jātidāso = Jātiyā dāso (Syā)	282
Janettiyo = Janenti (?)	393

[Tha]

Ṭhitāni = Tiṭṭhanti (Syā, Ka)	244
Ṭhitānīti = Tiṭṭhantīti (Syā)	244
Ṭhite = Ṭhito (Sī)	240

[Ta]

Takkamhi = Tattakamhi (Sī, Syā)	213
Taṇḍulodakamaṇḍo = Taṇḍulakamandā (Syā) Taṇḍulodakamatto (Ka)	374
Tapusso = Tapassu (Sī)	241
Tasmā = Tassā (Sī) Tassa (Syā)	60

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Ta]

Tasmimpi = Tampi (Sī, Syā)	116
Tādisā ācārāti = Tādiso ācāroti (Syā) Tādisa-ācārāti (?)	189
Tādisaṃ = Tāsaṃ (Syā, Ka)	56
Tāvatakaṃ = Tāvattakaṃ (Syā)	356
Tiracchānakathanti = Tiracchānakathāya (Pāliyaṃ)	53
Tivedananti = Dvivedananti (Sī, Syā)	197
Tena samayena nandivisālo nāma hoti = Tena samayena hoti (Sī, Syā, Sārattha)	4
() = Taṃ kissa hetu (sabbattha) Pāliyaṃ natthi.	112

[Tha]

Thaddhaṃ = Baddhaṃ (Ka)	408
Therā bhikkhū = There bhikkhū (Sī, Syā)	45

[Da]

Dinno thevo = Dinne theve (Ka)	408
Dinnaṃ = Dinne (Syā, Ka)	132
Disā = Desā (Sī, Syā)	170
Dīghasibbitamattena = Dīghasibbaniṃ sibbitamattena (Sī)	391
Dukkara-iriyāya = Dukkarakariyāya (Syā, Ka)	246
Dukkhavedananti = Tivedananti (Sī)	70
Duṭṭhu = Duṭṭhaṃ (Syā) Dukkaṭaṃ (Ka)	296
Dupaṭṭacīvarassa = Tipaṭṭacīvarassa (Ka) Dvipaṭṭacīvarassa (Syā)	416
Demīti = Dehīti (Sī)	40

[Dha]

Dhammasāvanatthāya = Dhammasavanatthāya (Sī, Syā, Ka)	54
Dhātā = Dhātā (Sī, Syā)	54
Dhotasiniddho = Thokaṃ siniddho (Syā)	374
Dhovitvā = Vāmetvā (Sī) Vametvā (Syā)	416

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Na]

Nadīpūro pana āgato = Nadīpūrā puna āgatā (Ka)	211
Na napakkāmīti = Na pakkāmīti (Ka)	238
Na nasayatīti = Na sayatīti (Ka)	238
Na bhijjati = Na bhindati (Ka)	422
Na labbhati = Na labhati (Sī) Na labhanti (Syā, Ka)	64
Na lesakappiyaṃ = Na lesakappaṃ (Sī)	80
Na vaṭṭanti = Na vaṭṭati (Sī, Syā)	37
Na hoti = Hoti (Ka)	345
Nānāsaṇṭhānā = Nānāsaṇṭhānā vā (Syā, Ka)	322
Niggatanti = Nibhatanti (Sī, Syā)	151
Nicchayagamanameva = Vinicchayagamanameva (Ka)	254
Nibbakosabbhantare = Nimbakosabbhantare (Sī)	13
Nibbaṭṭabījanti = Nibbattabījanti (Ka)	375
Nibbaṭṭetvā = Nibbattetvā (Ka)	375
Nibbattattā = Nibbattattā ca (Syā)	245
Nibbodaka = Nimbodaka (Sī)	325
Nivatthaṭṭhāne = Ṭhāne (Sī, Syā)	161
Nilipattañca = Nillipattañca (Sī) Nilipattañca (Syā)	407

[Pa]

Pakkamimsūti = Vipakkamimsūti (Syā)	207
Pakkhipiyamānaṃ = Pakkhippamānaṃ (Sī)	165
Paccabyattha = Pabbabyathā (Sī, Syā)	256
Paññāyatha = Maññatha (Ka)	293
Paṭapoṭalikaṃ = Paṭapoṭṭalikaṃ (Sī, Syā)	369
Paṭiggāhetabbo = Paṭiggāhāpetabbāni (Sī)	250
Paṭipakkhanayena = Paṭikkhepena (Syā)	96
Paṭṭhoti = Paṭṭūti (Sī)	71
Paṇho vā = Saṃghāṭo vā (Sī) Saṇḍo vā (Syā)	312

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Pa]

Pathavī = Paṭhavī (Sī, Syā)	20
Padumaṃ = Padmaṃ (Ka)	68
Pamussitvā = Sammussitvā (Sī)	152
Payogabhede = Payogabhedena (Ka)	64
Parikathāya = Kathāya (Sī)	78
Parijitaṃ = Paricitaṃ (Sī, Syā)	32
Pariveṇaṃ = Sabbaṃ (Sī)	259
Pavisāmi = Pavisissāmi (Ka)	293
Passissantī = Na passantī (Syā, Ka)	243
Pahēṇakatthāyāti = Pahiṇakatthāyāti (Ka)	86
Pākavaṭṭaṃ = Pākavattaṃ (Ka)	419
Pāṭalīcampakamallikā = Pāṭalīkamallikā (Syā, Ka)	119
Pātimokkhuḍdesake uddisante = Pātimokkhuḍdesakena (Ka)	146
Pādappahārehi = Vātappahārehi (Ka)	57
Pāpuṇāti = Na pāpuṇāti (Sī)	418
Pāveyyakāti pāveyyaraṭṭhavāsino. Pāveyyaṃ = Pāṭheyyakāti pāṭheyyaraṭṭhavāsino. Pāṭheyyaṃ (Sī)	387
Pāsāṇaṃ vā = Thambhaṃ vā pāsāṇaṃ vā (Sī)	23
Piṇḍi = Piṇḍī (Sī)	260
Pitusinehaṃ = Pitisinehaṃ (Ka)	290
Pireti = Pareti (Sī)	140
Pivituṃ vā = Pivituṃ vā nahāyituṃ vā (Syā)	336
Pisuṇavācaṃ = Pisuṇabhāvaṃ (Ka)	6
Puṭabaddhaṃ = Puṭabhattaṃ (Ka)	387
Puttanattabhātukā = Puttabhātukā (Sī) Puttabhātunattādayo (Syā)	278
Pupphādīhi = Pubbādīhi (Ka)	312
Pupphāni = Pupphānaṃ (Sī)	102
Pupphi-atthāya = Khubbi-atthāya (Sī, Syā)	90
Pubbapayogesu = Sabbapayogesu (Syā, Ka)	213

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Pa]

Purāṇarājorodhāti = Purāṇarājorodhoti (Sī, Syā)	197
Pūresuṃ = Pāramiṃ pūresuṃ (Sī, Syā) Pāramī pūresuṃ (Ka)	276
Poṭṭalike = Phoṭalake (Ka)	195
Porāṇakagāmaṃ = Porāṇakagāme (Sī)	332

[Pha]

Phalasamāpattivihāreneva = Phalasamāpattivihārena (Syā)	365
Phalitāti = Phālitāti (Sī, Syā)	80

[Ba]

Balappakāsanena, samutrāsanenāti = Balappakāsanasamutrā- sanenāti (Syā)	189
Balībaddassa = Balīvaddassa (Sī, Syā)	4
Bahalaṃ = Bahalo (Ka)	21
Bahutarā sakkharā = Bahutarasakkharā (?)	21
Bahussutā = Bahū sutā (?)	54
Bāhulikatāya = Bāhullikatāya (Syā)	404
Bījakatāni = Bījāni (Sī, Syā)	27
Buddhacakkhunā venayyesatte = Buddhavineyyasatte (Sī, Syā)	68
Buddhābhivādanagamanena = Buddhābhigamanena (Syā)	255
Buddhikadaṇḍaka = Buddhikaraṇḍaka (Sī, Syā)	9
Belatṭhasīso = Belatṭhisīso (Sī)	104
Bodhimaṇḍe = Bodhimahāmaṇḍe (Ka)	234
Brāhmaṇassa = Brāhmaṇānaṃ (Ka)	288

[Bha]

Bhagavā viharati = Bhagavāti (Sī, Syā)	241
Bhaṭṭiputtakagaṇādīnaṃ = Bhaṭṭiputtakagaṇādīnaṃ (Sī) Bhaddiputtaka- gaṇādīnaṃ (Syā)	283
Bhaṇḍikalasuṇameva = Gaṇṭhikalasuṇameva (Ka)	195

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Bha]

Bhaṇḍiketi = Gaṇṭhiketi (Ka)	195
Bhattuggāro = Bhuttuggāro (Sī, Syā)	119
Bhattaṃ arocikena = Bhattassa anārocakena (Syā)	
Bhattārocakena (Yojanā)	372
Bhikkhunivaggo = Ovādavaggo (Pāḷiyam)	76
Bhikkhunim = Bhikkhum (Ka)	217
Bhinnaṃ = Chiddaṃ (Sī, Ka)	147
Bhesajjapakkhitaṃ = Bhesajjaṃ pakkhipitum (Syā) Bhesajjaṃ	
pakkhipantaṃ (Ka)	373
Bhesajjamakkhitā = Bhesajjamakkhikā (Ka)	375

[Ma]

Maṅgulaṭṭhimattaṃ = Maṅkuṇaṭṭhimattaṃ (Sī)	131
Majjhanhiko = Majjhantiko (sabbattha)	98
Mañjiṭṭhikā mañjiṭṭhavaṇṇā = Mañjiṭṭhikavaṇṇā (Sī)	
Mañjeṭṭhakavaṇṇā (Syā)	367
Matṭhadaṇḍake = Matṭadaṇḍake (Sī)	197
Matimā = Gatimā (Ka)	251
Madhukapānanti = Madhupānanti (Sī)	383
Mallagaṇabhaṭṭiputtagaṇādikam = ...bhattaputtagaṇādikam (Sī)	
...bhaddiputtagaṇādikam (Syā)	183
Mahatī jāni = Mahājāni (Syā, Ka)	245
Mahābodhidvārakoṭṭhaka-ambaṇaṇasadesu = Mahābodhidvāraka-	
ambaṇaṇasadesu (Sī)	152
Mahāsattanikāyo = Mahāsattakāyo (Sī) Mahājanakāyo (Syā)	255
Mā āgamīti = Mā āgamāti (Sī) Mā āgamitthāti (Ka)	147
Mā tamo tamaparāyaṇo = Mā tamosi, mā tamaparāyano (Syā, Ka)	6
Māribyādhinā = Mārabyādhinā (Syā)	285
Migaluddakādiṇjāti = Migaluddakajāti (Ka)	5
Miñjaṃ = Bījāni (Ka)	33

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Ma]

Muddhiyapattabandhanamattena = Muddhiyapaṭabandhanamattena (Syā)

Muddhiyapaṭṭabandhanamattena (Sī) 391

Munitvā = Mutvā (Sī, Ka) 2

Mūsikukkara = Mūsikakukkura (Sī, Syā, Ka) 22

Moggallāno = Moggalāno (Ka) 255

[Ya]

Yathāṭhitova = Ṭhito, so ca (Syā, Ka)

Ma-Ṭṭha 2. Pāsarāsisuttavaṇṇanāyaṃ ca 244

Yathā tathā = Tathā tathā (Ka) 389

Yāva mukhadvārā = Yāva mukhadvāraṃ (Ka) 334

[Ra]

Rajanakolambanti = Rajanakoḷumbanti (Sī) Rajanakoḷumpanti (Ka) 408

Rattim = Rattim rattim (Sī, Syā) 396

Rukkhapappaṭikāyapi = Rukkhapapaṭikāyapi (Sī) 30

Rumbhanti = Rujjhanti (Ka) 321

Rūpagaṇanāya = Pūvagaṇanāya (Kaṅkhāvitaraṇiyam) 213

[La]

Lajjīpesalabhāvaṃ = Pesalabhāvaṃ (Ka) 267

Lambitvā = Laggetvā (Sī) 335

Lābutipusakādivappe = Lābutimbarusakādivappe (Sī) 337

[Va]

Vacchakarakkhaṇādīni = Vacchagorakkhaṇādīni (Ka) 301

Vaṭṭo = Vaṭṭo ca (Sī) 100

Vatidaṇḍakesu = Daṇḍakesu (Sī) 115

Vatīyā vā = Tiṇe vā (Sī) 33

Vattapaṭipatti = Vattapaṭivatta (Sī) 256

Vattapaṭipattim = Vattappaṭivattam (Sī) 145

Vaddhe = Baddhe (Ka) 367

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Va]

Vācaṃ = Paṭivācaṃ (Ka)	343
Vónacitro-uṇṇāmayattharaṇo = Vālavicitra-uṇṇāmayattharaṇo (Syā)	369
Vāsikoṇena = Vāsikaṇṇena (Sī)	310
Vitthāro = Vitthāraṃ (Sī, Syā)	54
Vidheti vedhake = Vīṭheti vīṭhake (Sī) Vīṭheti vīṭhake (Syā)	154
Vikkhitvāti = Vikkhipāpetvāti (?)	362
Vinodetuṃ = Vinodetuṃ vā vinodāpetuṃ vā (sabbattha)	266
Vissajjāpetabbaṃ = Vissajjetabbaṃ (Sī)	261
Vissatṭhaniddokkamane = Vissatthaniddokkamane (Sī)	304
Visamacakkalo = Visamacakkhulo (Sī)	310
Viharissatīti = Viharatīti (Sī, Syā)	356
Vuṭṭhānasammuti = Sikkhāsammuti (Sī, Syā)	220
Vuṭṭhitīti = Vuṭṭhātīti (Sī, Ka)	437
Vutta = Vutte (Sī, Syā)	7
Venajātīti = Veṇajātīti (Sī, Syā)	5
Vebhassiyāti = Vebhassāti (Sī, Syā)	189
Veyyattikena = Veyyattiyena (Sī, Syā)	173
Veramaṇisikkhāpadaṃ = Veramaṇīsikkhāpadaṃ (Sī, Syā)	220
Veramaṇī = Veramaṇim (Ka)	251

[Sa]

Sagehameva = Sace gehameva (Sī, Ka)	332
Saṅghātanikaṃ = Saṅghātaniyaṃ (Sī, Ka)	275
Sañcayassa = Saṇjayassa (Syā)	255
Sañcarati = Sañcaranti (Ka)	33
Sativinayo = Sativinayena (Sī)	429
Santharivā = Pattharivā (Sī)	119
() = Sannidhikiriyanti attho (Syā, Ka)	104

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Sa]

Sabbaññūtapattisamanantameva = Sabbaññūtaṃ	
pattasamantameva (Ka)	237
Sabbaparicchannatā = Sabbaparicchannattā (Syā)	14
Sabbapāsaṇḍiyabhaddāni = Sabbapāsaṇḍikabhaddāni (Ka)	299
Sabbā = Sammā (Ka)	57
Sabbesampi = Sabbampi (Sī)	160
Samārambhoti = Samārambhāti (Syā, Ka)	75
Sammattanti = Sammatanti (Sī, Syā) Samatthanti (Ka)	151
Sammantanam = Samantanam (Ka)	6
Sammantayimsu = Mantayimsu (Sī, Syā)	255
Sayantassāpi = Vasantassapi (Sī, Syā)	11
Sayanjātasobbho = Sayanjātasombho (Ka)	333
Salākaṭṭhāniyanti = Salākodhāniyanti (Sī, Syā)	373
Savarabhayanti = Sañjarabhayanti (Syā)	338
Sahāyikabhāvena = Sabhāgabhāvena (Sī) Sahāyabhāvena (Syā)	213
Sāmaṇerim = Sāmaṇerādirim (Ka)	198
Sāsane cassa = Na sāsane vāssa (Sī) Na sāsane tassa (Syā)	19
Sippiniyam = Sappiniyam (Sī)	331
Sivathikam = Sivattthikam (Syā, Ka)	400
Sīgham sīgham = Sīghasīgham (Sī)	323
Sītudakāti = Sītuddikāti (Sī)	408
Sīhabyagghacamma-parikkhattampi = ...parikkhattampi (Sī)	39
Suttañca = Yuttañca (Sī)	56
Suddhante = Suddhatte (Sī)	142
Sudhākaṣaṭṭhīhi = Sudhākaṣāvādīhi (Ka)	328
Suppatiṭṭhitā = Sūpaṭṭhitā (?)	143
Senāsanavaggo = Bhūtagāma-vaggo (Pāṭiyam)	52
Senesitānīti = Senesikānīti (Sī, Syā) Senetikānīti (Yojanā)	372
Sokajjhāyikā = Sokasāyikā (Sī)	207

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Sa]

Sokāvāsanti = Sokavassanti (Sī)	223
So so bhikkhu = So bhikkhu (Sī) So bhikkhusaṅghaṃ (Syā)	261
Samhārimānaṃ = Samhāriyamānānaṃ (Sī)	209
Svāgatāni = Vuttāni (Syā, Ka)	272

[Ha]

Hatthapāde = Aṅgamaṅgesu (Syā)	373
Handa ne = Handa dāni te (Sī, Syā)	287
Hasadhammeti = Hassadhammeti (Sī, Syā)	128
Hīnajātikaṃ = Hīnajātiyā (Syā, Ka)	5
Huṃhuṅkajātikoti = Huhuṅkajātikoti (Sī)	239